

T. C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Radyo Televizyon Sinema Anabilim Dalı

Doktora Tezi

ÖLÜM VE ÖLÜMSÜZLÜK DÜŞÜ
TEMASININ SİNEMADA
VAMPİR KARAKTERİNDEKİ GÖRÜNÜMÜ

E. Gülay ER
2502030100

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Suat GEZGİN

İstanbul, 2008

ÖZ

Ölüm ve ölümsüzlük düşü temasının sinemada vampir karakterinde görünümü.

E. Gülay ER

Korku sinemasında başlı başına bir yere sahip olan vampir karakterinde irdelenen ölüm ve ölümsüzlük temalarının dayandığı temellerin araştırılması, çalışmanın çıkış noktasıdır. Bu amaçla insanın ilksel korkularından olan ölüm ve ölümsüzlük temaları esas alınarak literatür taraması yapılmış ve kültür tarihinde yer alan inanç ve pratikler incelenmiş, filmlerin uyarlandığı ya da esinlendiği kaynaklar araştırılmış ve film çözümlenmeleri yapılmıştır. Araştırma sonucunda, yeni ölüden duyulan korku ve bu konuda alınan önlemlerin ve ölümsüzlük düşünün ise yeniden doğum, sembolik ölüm ritüelleriyle erginlenen kişiye atfedilen özelliklerin sinemadaki vampir karakterinde görüldüğü bulgulanmıştır.

ABSTRACT

To examine the grounding of death and immortality themes dealt upon the vampire, that has a specific place in horror cinema, is the fundamental subject of this study. With this aim, in the basis of death as a primal fear and immortality, beliefs and praxises that takes places in cultural anthropology and the sources which movies adapted from or inspired by are studied and vampire movies analyzed. It is emerged that the fear of the dead and the precautions taken towards the newly died person and of immortality, rebirth and qualities of the initiated with the rites of symbolic death are seen at the vampire character of cinema.

ÖNSÖZ

Bu çalışma ile insanoğlunun ilksel soru ve korkularının şekillendirdiği kurgu dünyasıyla bakışımı olarak sinemadaki vampir karakterini oluşturan korku ve arzu bileşenlerinin çözümlemesinin yapılması amaçlanmıştır. Tarihsel süreçte şekillenen anlatım yöntemlerinin sinemaya varana değin anlamı yansıtmasının yanı sıra anlama olan etkisi, vampirin temsilini biçimle bakışımı olarak ele almayı zorunlu kılmıştır, ki inanç sistemlerinde tüm bunların yansması net olarak görülmektedir.

Farklı alanlardan temaların bileşimi olan bu çalışma konusu, kültür tarihini ile sanat yapıtlarının bileşenlerini felsefeden ayrı tutmakta bizi son derece zorlamıştır. Ancak edimin esas alınması her cümlede esas alınarak bu güçlük aşılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte sinemada teknolojik değişimin etkisine koşut değişen bir karakter olan vampirin hangi temellere dayandığının araştırılması, çalışması son derece keyifli bir konu olmuştur. Bu çalışma boyunca insanın şu an için cevabını bulamayacağını bildiği soruları ve korkuları üzerinde en ufak bir değişiklik yapmazken inanç sistemlerine olan biçimsel ve nitel etkisinin çalışma konusuna koşut ve hatta ona temel teşkil edecek şekilde araştırılması, coğrafya ve konunun derinliği gibi etkenlerden ötürü çok zor olsa da kaba hatlarıyla bile ortaya çıkan ortaklığın görülmesi, çalışmanın amacına ulaştığının ana göstergesi olmuştur.

Bu çalışmayı gerçekleştirilmeme imkan tanıdığı için danışmanım Prof. Dr. Suat Gezgin'e teşekkürü bir borç bilirim. Akademik yaşantımın başlangıcından itibaren sinema alanında çalışmamı destekleyen Doç Dr. Battal Odabaş'a ayrıca teşekkür ederim. Kavramlara, olgulara mesafenin işlevini üniversite eğitimimin henüz başında iken kendisinden öğrendiğim hocam Çiğdem Dürüşken'in, nelerden keyif aldığımı tekrar hatırlamamı sağladığı için Umut Uçkunkaya'nın, bu zorlu dönemde yanımda olan Sümer Pasin'in, her konuda yanımda olduklarından asla tereddüdümün olmamasını sağlayacak denli sevgilerini ve yaşamın farklı alanlarında desteklerini her daim hissettiğim ve kendilerine her konuda akıl danıştığım ilk kişiler olan annem, kardeşim, Ayşe Kalay ve Giovanni Scognamillo'nun, yani ailemin hayatımdaki varlığı sayesinde gerçekleştirebildim bu çalışmayı, hepsine teşekkür ederim. Annemin bana inancı olmasaydı yapamazdım, özellikle O'na...

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
GİRİŞ	1
1. İnsanın varlığını ölüm ile bağlantılı açıklama çabası.....	5
1.1 Ölümü algılayış	5
1.1.1 Doğal ölüm ya da büyü ile ölüm	5
1.1.2 İlkel insanda beden, ruh ve ölüm ilişkisi.....	10
1.1.2.1 Yaşam ilkesi: kemik, kan, böbrek yağı	13
1.1.2.2 Yaşam ilkesi olarak ruh: Dışsal ruh ve ölümden sakınmak	22
1.1.3 Bulaşıcı ölüm ve yeni ölüden duyulan korku.....	24
1.1.3.1 Bulaşıcı ölüm inancı.....	25
1.1.3.2 Yeni ölmüş kişiden duyulan korku ve arınma ritüelleri.....	28
1.1.3.3 Ölüler ile kurulan ilişkiler ve atalar kültü	33
1.2 Ölümsüzlüğün peşine düşen insan	37
1.2.1 Ölümsüzlük formülleri	38
1.2.1.1 Kutsal Mekanlar	42
1.2.1.2 Simya ve benzeri yöntemlerle ölümsüzlük	44
1.2.2 Ölümsüzlüğün söylenceleri.....	55
1.2.2.1 Ölümsüz kılınan tanrı.....	56
1.2.2.2 Tufan, vaftiz	62
1.2.2.3 Tanrısal öz.....	70
1.3 Yeniden doğum	78
1.3.1 Sembolik olarak yeniden doğum.....	79
1.3.1.1 Erginlenme törenleri.....	79
1.3.1.2 Şamanizm ve yeniden doğumun kazanımları	92
1.3.2 Bereket kültü ve yeni yıl ilişkisi bağlamında yeniden doğum	98
1.3.2.1 Yeraltına inen tanrı.....	101

1.3.2.2	Gizem tapımlarında yer almış olan hieros gamos ritüeli ve bereket kültürü	109
1.3.2.3	Döngüsel zaman anlayışı ve kurban.....	124
1.4	Ölümlü insan	130
1.4.1	Ölümlülüğün söylenceleri	130
1.4.2	Ölümlülüğünü kabullenen Gılgamış	135
1.4.3	Atalar kültüründen rahip-krala ve imparatora üstlenilen ölümsüzlük	138
1.5	Ruhun ölümsüzlüğü ve öte dünya inancı	147
1.5.1	Geri dönen ölümler.....	148
1.5.2	Öte dünya tasarımları ve ölümlerin dünyası olarak yeraltı	153
1.5.3	Yeraltı, mezar ve toprak ana, ana tanrıça.....	172
2.	Vampir Olgusu	185
2.1	Vampir karakterinin gelişimi	186
2.1.1	Farklı Kültürlerde Dirilen Ölümler ve Vampir	186
2.1.2	Vampirin özellikleri	192
2.1.3	Vampir Salgınları ve Ortaçağ.....	203
2.1.4	Tarihe Geçmiş Mahkeme Tutanaklarında Kan İçici İnsanlar	208
2.2	Vampir karakterinin oluşumunda esinlenen tarihi kişilikler.....	216
2.2.1	Vlad Tepes	217
2.2.2	Erzsebet Bathory	231
2.3	Kurmaca yapıtlarda vampirin sahne alışı.....	238
2.3.2	Sinemada vampirin bir karakter olarak varolması için temel teşkil eden edebi eserler	241
2.3.2.1	Varney the Vampire	246
2.3.2.2	Polidori: The Vampyre.....	247
2.3.2.3	Joseph Sheridan LeFanu: Carmilla	252
2.3.2.4	Bram Stoker	261
2.3.2.5	Anne Rice.....	268
3.	Vampirin filmlerdeki görünümü	275
3.1	Öncüler, farklılık yaratanlar ve popüler uyarlamalar.....	277
3.2	Türe tutkun düşük bütçeli filmler: fantezinin sınırlarında	296
3.3	Teknoloji ve aksiyonla yoğrulmuş kar amaçlı filmler	319

3.4 Farklı ülke sinemalarından örnekler.....	332
3.5 Animeler ve mangalardan uyarlanan anime diziler	344
SONUÇ	352
KAYNAKÇA.....	364

GİRİŞ

Sinema, toplumsal etkisi ve işlevi uyarınca kendi klişelerini, kahramanlarını yaratmıştır. Kimi zaman bu kahramanların nitelikleri o denli baskın olmuştur ki, sinemada, tür filmlerinin de ötesine geçerek başlı başına varlık kazanmışlardır. Zaman içinde kaydedilen bilimsel ve teknolojik ilerleme sinemada derhal karşılığını bulurken filmler de gerek biçim gerekse içerik bakımından değişime uğramıştır. Filmlerde tür olgusu yok olmaya başlamış, senaryo yapısı köklü değişikliklere uğramasa da sinemanın organik olarak gelişim göstermiş olan yönleri içeriği etkileyen, hatta belirleyen unsurlar olarak ön plana çıkmaya başlamıştır. Vampir karakteri, bu duruma örnek teşkil etmektedir. Korku, aksiyon, hatta komedi filmlerinde vampir karakteri çeşitli işlevler yüklenmiş olarak yer almıştır. Kimi zaman kurban edilmesi gereken günah keçisi olarak, kimi zaman kendisine karşı savunulmaya geçilmesi zorunlu olan, toplumsal normlar için tehditkar “öteki” olarak varlık bulmuştur. Ancak varoluşsal nitelikleri her dönem vampiri sinemada vazgeçilmez kılmıştır. Örneğin vampirin sahip olduğu ya da olabileceği sonsuz zaman, dirilmiş bir canavar olarak bu dünyada varlığını sürdürmek zorunluluğu gibi unsurlarla, insanın bu dünyaya fırlatılıp atılmışlığını açıklayamaması, ölüm ötesi gibi sorularının üzerinden yansıtılabileceği uygun karakter özelliklerini taşımaktadır.

Bu araştırmanın önemi, insanın kendi neliğine ilişkin en eski sorularına vampir karakterinde cevap arayışının sinemada nasıl temsil edildiğinin araştırılmasıdır. Vampir karakterinde görünen niteliklerin kökenlerine inilerek insanın hangi sebeplerle ve etkilerle bunu kurguladığı sorusuna cevap aranmıştır. İnsanın en eski soruları ve korkuları ölüme ilişkindir. Ölümlülüğü ile baş etme çabasına girmiş ancak ölüm ve ölüm ötesine dair sorularına yanıt aramışsa da bu insanı ancak kendi kurgusu olan inanç sistemlerine getirmiştir. Bilmemeyi kabullenemeyen insan, inancı ve teknolojiyi ölümlülüğüyle ilgili konulardaki çabasında kimi zaman bir arayış yolu kimi zaman bunu amaçladığı bir yöntem olarak kullanmıştır. İnsan, Nietzsche'nin deyişiyle, kendi kurguladığı bir yalanın içinde yaşamaktadır. İnsanoğlunun kendi ölümlülüğü karşısında geliştirdiği yaşam stratejilerinden çoğu inanç temellidir, cevabını bulamayacağını bildiği bir sistemin içinde olma yazgısı insanlığın en eski

kördüğümü olmuştur. Bu tez çalışmasının amacı, insanoğlunun ölüm korkusunun ve peşine düştüğü ölümsüzlük düşünün sinemada vampir odaklı olarak ve vampir karakterindeki görünümünün araştırılmasıdır.

Birinci bölümde ölüm ve ölümsüzlük kavramlarının temel alınması ile bir sınırlamaya gidilmiştir. İnsanın ölüm, ruhun ölümsüzlüğü, öte dünya, ölümsüzlük konularına yaklaşımı araştırılmıştır. İkinci bölümde tarihsel süreçte vampirin nitelikleri ve halk kültüründeki görünümü, vampir karakteri üzerinde belirleyici etkileri olmuş yazarların, edebi yapıtların esas alınması, sinema filmlerinde varlık bulmuş olan vampir karakterinin oluşumunda esinlenen tarihi kişilikler araştırılarak vampirin kültür tarihindeki ve sanattaki görünümü araştırılmıştır. Üçüncü bölümdeyse film karakteri olan vampirin söz konusu temaları ne şekilde yansıttığı araştırılmıştır. Araştırmada incelenen konuların sinema karakteri olan vampirde bulunup bulunmadığı ve hangi yönleriyle sinemaya vampir karakteri üzerinden taşındığı araştırılmıştır.

Araştırmaya, sinema alanında vampir karakteri ile, tematik olarak da ölüm ve ölümsüzlük kavramı ile sınırlılık getirilmiştir.

Araştırmanın hipotezleri şöyledir:

Ana Hipotez: Sinemanın canavar kahramanı vampir, insanın ilksel sorunsalı olan ve kültür tarihinde yer alan pratiklere koşturarak ölüm, ölümsüzlük ve yeniden doğum temalarını yansıtmakta mıdır?

Hipotez 1: Korku sinemasının canavar kahramanı olan vampir karakteri, insanoğlunun 'yeni ölü'den duyduğu ilksel korkuyu yansıtmakta mıdır?

Hipotez 2: Yeniden doğum teması vampir karakterinin genel kabul görmüş niteliklerinde görülmekte midir?

Hipotez 3: Sinemada yer alan vampir karakteri kültür tarihinde görülen vampir inancı ile ayrışmakta, kurmaca yazında yer alan vampir ile genel olarak örtüşmekte midir?

Araştırmada kullanılan yöntem literatür taraması ve filmlerde içerik çözümlemesidir. İlgili literatür taramasıyla ilgili genel bir bilgi aşağıda yer almaktadır, araştırma için izlenmesi yapılan filmlerin listesi kaynakçada yer almaktadır.

Birinci bölümde ölüm, ölümsüzlük, yeniden doğum, ruh inancı ve öte dünya temaları ele alınacağı için farklı disiplinlerden yararlanılması bir zorunluluktur. Mitoloji alanında öncelikle bu alandaki temel kitaplar esas alınmıştır: Gılgamış Destanı, Sümer tabletleri, İlyada ve Odysseia, Enuma Eliş, Kojiki ve Nihongi, Ramayana gibi. Bunların yanında dünya mitolojisinden köken mitosları, Joseph Campbell'in yazmış olduğu Tanrıların Maskeleri serisi (Doğu Mitolojisi, Batı Mitolojisi, İlkel Mitoloji, Yaratıcı Mitoloji) ve Herodotos'un Historiai'ı gibi bağlantılı eserler alınmıştır. Kültürel antropoloji alanındaki okumalarda Bronislaw Malinowski, Claude Lévi-Strauss, Marcel Mauss, Lucien Levy-Bruhl, James George Frazer yoğunluktadır. Temalarla doğrudan ilişkili olan dinbilim alanında öncelikle temel eserler araştırma konusu çerçevesinde okunmuştur. Bu kapsamda Tevrat, İncil, Gnostik İnciller, Ölüdeniz Parşömenleri, Kuran, Hanok Kitabı, Bundehiş, Tao Te Ching, Upanishadlar, Bhagavadgita, Rgveda, Kalikapurana ilksel metinler olarak incelenmiştir. Bunların yanısıra, din felsefesi okumaları yapılmıştır. Mircea Eliade başlıca başvuru yazar olmuştur. Araştırma konusu olan temalarla ilişkili olarak mitolojik eserlerin ve kutsal kitapların doğrudan kendilerine başvurulması uygun bulunurken, ilkel kabilelerle ilgili, Lucien Levy-Bruhl'ün bu araştırmanın temel kriteri olan konular üzerine olan yapıtları ve Bronislaw Malinowski'den yoğun olarak yararlanılmıştır.

İkinci bölümle ilgili olarak vampir üzerine araştırma yapan yazarlardan başka edebiyat alanında, vampirin gelişiminde esas teşkil etmeleri nedeniyle tezde bahsi geçen yazarların eserleri temel alınmıştır. Sinema filmlerinde sıklıkla karşılaşılan tarihi kişilerin yaşantıları ve vampir karakteri için kendilerinden esinlenilmesinin sebeplerini incelemek amacıyla Bram Stoker ve Erzsebet Bathory ve sinema filmlerindeki temsilleri üzerine detaylı biyografi ve film eleştirisi okumaları yapılmıştır. Vampirin korku duyulan bir hortlak olarak kültür tarihinde yer almasını ve üzerinden pek çok kavramın temsil edildiği, toplumsal eleştirinin yapıldığı bir karakter olarak da sanatsal yapıtlardaki yerini doğru anlamak amacıyla psikoloji okumaları yapmak bir zorunluluk olmuştur. Bu doğrultuda, Otto Rank, Sigmund Freud ve Carl Gustav Jung çalışmalarından yararlanılarak kendilerine başvuru yazarlar olmuştur. Belirtilmelidir ki, araştırmada okuması yapılan metinlerin çoğunluğundan doğrudan yararlanılmamıştır. Ne var ki araştırma konusunda yer alan

temaların derinliğinden kaynaklanan sebepler, şiddet, kutsallık, günah keçisi, cinsellik, büyü, ortaçağ, cenaze ritüelleri, doğaüstü, fantastik gibi bağlantılı konularda uzun bir okuma sürecini zorunlu kılmıştır.

Üçüncü bölümde vampir filmleri izlemesi yapılmıştır. Filmlerin vampire yaklaşımları kriter alınarak bölümün altbaşlıkları belirlenmiştir. Vampir karakterinin sinema tarihindeki gelişim sürecindeki evreleri ayırım kriteri olmuştur. Örneğin 'Öncüler, farklılık yaratanlar ve popüler uyarlamalar' başlığında sinema tarihine kazınmış görüntüler ve filmin anılmasıyla spesifik bir vampir karakterinin anlaşılmasını sağlayan, vampirliğe yeni bir bakış getiren ve kendisinden sonraki filmler için bir kapı aralayan filmler, 'Teknoloji ve aksiyonla yoğrulmuş kar amaçlı filmler' başlığı altında ise vampirliğe yeni bir yaklaşım getirmemekle birlikte vampir karakterinin sinemada kullanım işlevini değiştirmiş ve şehir efsanesi tanımını da aşmakla vampirin doğasından kaynaklanan doğaüstü, tekinsiz kavramlarını vampir filmleri için geçersiz de kılabilme paydasındaki filmlere, fantezinin sınırlarında başlığında gerek filmin atmosferiyle vampirin karşısındaki kahramanda ve kimileyin bizlerde yarattığına benzer bir durum yaratılan ve bunun farklı temsillerde kullanılabilirdiği, vampirlikte öncü niteliği taşımamakla birlikte karakterin çeşitlemelerinin yaratılarak vampir karakterinin sinema tarihinde nicel olarak anılmasını sağlamış filmlere, ülke sinemalarından örneklerde başlıktan da anlaşılabilirdiği gibi farklı kültürlerin yaklaşımlarına, son olarak animasyona ise dünyada spesifik ancak izleyiciye kitlesinin hayran niteliğinde olduğu, animasyon tekniğine de örnek oluşturan ve vampirlik konulu ciddi bir nicel birikime sahip bir alan olduğu için yer verilmiştir. Bölümün genelinde yaşayan ölü olan vampirin sinemada canavar kahraman olarak yer alırken araştırmanın ana izlediği olan insanlığın ilksel korkularını bu karakter üzerinden sunumuna ve en eski arzu ve korkuların vampirde nasıl kurgulandığına cevap aranmıştır. Filmlerde yer alan 'vampirin neliği insanoğlunun ölüme ve ölümsüzlüğe ilişkin yaklaşımını yansıtmakta mıdır' sorusuna yanıt aranmıştır.

1. İnsanın varlığını ölüm ile bağlantılı açıklama çabası

1.1 Ölümü algılayış

Ölüm, varlığın son bulması mıdır, bedenın sonlanması mıdır, varlığın bilinen dünyada son bulması ve başka bir evrene, dünyaya, boyuta geçmesi midir, gibi sorular insanoğlu tarafından her daim sorulan ve cevabını bulamadığı sorulardır. Ayrımsız her bireyin başına gelecek bu kaçınılmazı, ölümü, başına geleceğini bilirken göz ardı etmesi mümkün değildir. Ancak ölüme dair tasarımlar, inançlar da tarih boyu aynı kalmamış, yaşanan çağa, kültüre göre değişim göstermiştir. İlkel insanın bu konuyu nasıl algıladığını incelemiş olan Levy-Bruhl'un aşığıdaki sözleri çok genel ama net olarak özetlemektedir bakışı:

“Genelde ilkel insan, öldükten sonra bir yaşam olduğuna inanmaktadır. Ona göre insan ölünce canlıların dünyasındaki varlığı sona ermekte ancak yok olmamaktadır. Yalnızca bu dünyadan, bir başkasına geçerek oradaki yeni koşullara uyarak belli bir süre yaşamaktadır.”¹

Tasarımlarsa, değişmektedir. Gerek insanın bedenine ve ruhuna dair gerek ölümden sonra varolan kişilik unsurunun neliğine dair gerekse ölen kişilerle kurulan ilişkilere ve ölüm sonrası yaşamın koşullarına dair... Genel olarak bu konularda ayrımların ve tanımların yapılması, yaşamın ve insanı oluşturan bileşenlerin ölümle tanımlanmasıylaadır. Ruhun öldükten sonraki koşullarına ise daha sonra değinilecektir.

1.1.1 Doğal ölüm ya da büyü ile ölüm

Yaşamın uzunluğu tarih boyu değişmiştir, altın çağdaki yaşam süreleri bir yana, günümüzde, tarihindeki bilinen en uzun ömre sahiptir insan. Ölümün gündelik yaşam dahilinde sayılması, ölüme dair olan şeylerin göz önündeliği, ölümle her gün yüz yüze gelerek yaşamak... Ölümün doğallığından ziyade ölümü doğal sayabilmek

¹ Lucien Lévy-Bruhl, **İlkel İnsanda Ruh Anlayışı**, trans. by.: Oğuz Adanır, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2006, p. 238

için ölümle ilişkili nesne ve eylemlerle içiçe bir yaşantı sürmek yeterli midir? Ya da ölüme ve insan varlığındaki mihenk taşı olmasına, sonrasında insana ne olduğuna ilişkin soruları hiç şüphesiz yanıtlayabilecek yeterlilikte olmak mı gereklidir... Çok tartışılır konular bunlar. Ancak ne ilkel insanlar ne de bugünün varlığını siberaleme taşırmış teknoloji bağımlısı insanı ölümün doğallığını kabullenememiştir. Kendini sonlu bir varlık olarak görmek istememiştir. Uzakdoğuda bile zaman döngüsel düşünülmüştür, çok uzun, anlayamayacağımız sürelerde olsa da devirler halinde düşünülmüştür. Ölüme sebep bulmak gereklidir. Ne, hangi eylem ya da durum sebep olursa ölüm doğal kabul edilebilir ki? Bu noktada sebepler, bulunmuş bahanelerdir. Ölümün bahaneleri, varlığın tamamen sonlandığını düşündürecek denli umutsuz değildir. Bunun net bir göstergesi, ölümlülüğün suçunun tanrıya yüklenmemesidir. Son kertede yaygın olarak düşünülen, ölen kişinin yok olmadığı, varlığını başka bir kipte sürdürdüğüdür. Bu yargıya ulaşmanın yöntemleri değişmektedir, tasarılar farklıdır ancak kendisine yönelen umut aynıdır. Bu umut, birey olarak yok oluş, ölümle bireysel bilincin yitirilmesi düşüncesinin bertaraf edilmesidir.

Avcı kabileler öldürerek ve öldürülerek yaşarlar, Campbell'in deyişiyle '*doğal ölümün organik deneyimini bilmezler*'.² Avcı kabile hayvanla girdiği ölme-öldürme savaşında böyle yaşarken genel olarak ilkel insanlar öldürülme halinde ölümü doğal karşılarlar, savaşta öldürmek ve öldürülmek sık yaşadıkları bir durumdur. Savaşta öldürülen kişi, gözlerinin önünde vurulup ölmektedir. Hastalığı ise büyüye bağlarlar. Anında ölüm getirdiği için, önüne geçilemez bir durum olduğu için belki, öldürülme halindeki ölümü doğal kabul etmişlerdir. Hastalığı ise büyüye bağlamışlar ve karşı büyü ile bu olumsuz durumu giderebileceklerini düşünmüşlerdir. Asıl sebebin ortadan kaldırılmasıyla. Hatta kimileri öldüren mızrağın büyü olduğunu düşünmeye dek vardırırmıştır büyüye olan inancını.

İlkel insanlara göre ölüm doğal bir olgu olmayıp grup için uğursuzluk simgesi, felaket habercisidir, ilkelerin çoğuna göre ölümün gerçekleşmesi doğüstü bir gücün etkisindedir.³

² Joseph Campbell, **Tanrının Maskeleri: İlkel Mitoloji**, trans. by.: Kudret Emiroğlu, İmge Kitabevi, İstanbul, 3. bs., 2006, p. 145

³ Levy-Bruhl, **Mistik Deneyim ve Simgeler**, trans. by.: Oğuz Adanır, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2006, pp. 74, 75

Marcel Mauss, insanın hiç bir fiziksel rahatsızlığı yokken kendisine büyü yapıldığına ya da ölümcül bir hata yaptığına, günah işlediğine inandığı ve bu nedenle öldüğü olaylar üzerine yaptığı çalışmasında özellikle iki uygarlığı seçmiştir incelemek için: Avustralya ve Maori, Malayo-Polinezya ve Yeni Zelanda. Pek çok etnografide yerlilerin fiziksel dayanıklılıkları bilinmekle birlikte Avustralyalılar diğerlerinden ayrılır: doğum yapan kadın hemen işlerine geri döner, koldaki bir kırık hafifçe bağlansa da kısa zamanda iyileşir, hatta cezalandırma yöntemlerinden biri kaba ete kılıç saplamaktır. Ancak eğer kişi yaralandığı mızrağın büyü olduğu inaniyorsa iyileşme imkanı yoktur. Diğerleri Avustralyalılar kadar dayanıklı olmasalar da hastalıklara karşı oldukça dirençlidir, yaralar hızla iyileşir. Ayrıca bir de Malayo-Polinezyalıların da Yeni Zelandalıların da sıklıkla yaşadığı “panik” durumu, bu grubun seçilmesine nedendir.

Avustralyalılar sadece cinayet ya da yaralanma sonucu gerçekleşen ölümü “doğal ölüm” olarak görürler. Diğer ölümler ise büyü nedenlidir, çok daha seyrek olarak da dini sebebi olabilir, ölüme sebep olan günah, genellikle toteme yönelik tabunun çiğnenmesi ile ilgilidir. Örneğin, genç bir Wakelbure totem hayvanının etinden yediğinde hastalanır ve o hayvanın çığlıklarıyla ölür, hayvanın ruhu içine girmiştir. Marcel Mauss, burada toplumsal ahlakın son derece etkin bir rol oynadığını düşünür, O’na göre bu tarz ölümlerde toplumsal yasaklar ve toplumdaki yaşlıların korkutmaları söz konusudur. Kendisine büyü yapıldığına inanan kişi bir yandan toplumun dayattığı ahlaki baskı altına girmiştir, diyerek bir açıklama getirmeye çalışır büyü yoluyla ölüm konusuna. Örnekler üzerinden ele alındığında ne kadar basit şekilde geliştiği net olarak görülecektir bu ölümlerin: Bourna Adası’nda kendisine büyü yapıldığı için ertesi gün öleceğini söyleyen bir kişi, ertesi gün ölmüştür; acımasız olduğu için yakında öleceği söylenerek azarlanan bir hizmetçi kadın, bu sözlerin etkisinde kalarak bir aydan kısa sürede ölmüştür; belirli bir günde öleceğini söyleyerek gerçekten söylediği gün ölenler vardır.

Avustralyalılara benzer şekilde Maoriler de güçlü bir yapıya sahiptirler ve büyü ya da günah yoluyla öleceklerine inandıklarında ölürler.

Toteme yönelik tabunun çiğnenmesinden ötürü gerçekleşen ölüm, yine toplumsal telkin ve inanç tabanlıdır ve özellikle Samoa Adaları’nda görülmüştür: Yenilen totem hayvanı kendisini yiyen kişinin içinde hareket halindedir ve içten içe o

kişiyi yer. Büyü sebebiyle ölüm versiyonunda benzer şekilde bir ruh kişinin ruhunu yiyip bitirir. Bu durumdaki bir şef iki gün sonra öleceğini söyleyip ölmüştür.

Günah sebebiyle ölümün çok yaygın olduğu yerse Maori ülkesidir. Şöyle ki, “*Bizler günahkarız, öleceğiz*” sözleri, onların atasözüdür. Burada günah ve büyü kavramları içiçedir, birbirinin nedeni ya da sonucudur.

Dr. Goldie'nin, bu konuda “Hızlı Bir Biçimde Sonuca Götüren Ölümcül Melankoli” başlığını taşıyan teorisi bulunmaktadır. Thanatomania ve “ölme isteği” kavramlarını kullanmış ve ölümcül melankolinin nasıl gerçekten ölüme yol açtığını incelemiştir. Maorilerin zihinsel yapısının dengeden yoksun olduğunu ve yapay bir korkunun son derece etkili olabileceğini, bilinç yapılarının değişken olduğunu belirtmiştir. Kötü tanrıların ve kötü ruhların gücünden korkan, batıl inançları çok güçlü ve yaşamı koruma içgüdüsü çok zayıf bir halktır Maoriler. Derin depresyon ve pasifik histerisi bütün adalarda görülmektedir. Dr. Goldie, ölüm sürecinin nasıl işlediğini açıklamıştır: Kişi öleceğine inandığında girdiği şokla sinir sistemi paretik hale gelir ve bu felce karşı hiç bir direnç göstermez, suçluluk psikolojisi ile kendi içine kapanır, dış dünya ile ilgisini tamamen keser, bedeni yaşamsal işlevlerini yerine getiremez olur, istemsiz kaslar uyuşur ve kalp durma noktasına gelir, bağışıklık sistemi çöker ve ölür.⁴

Melanezyalılar için, haklarında derinlemesine bilgi sahibi olan Malinowski'den öğrendiğimize göre, sağlıklı olmak normal olandır, doğal bir durumdur. Yaşlılığın getirdiği zayıflığı bilirler ve ölümün doğal nedeni sayılan zehirlenme, yaralanma gibi durumları da bilirler. Bu durumlar için bazı açıklamalar da getirmişlerdir, örneğin yaşlıların yemek borusu tıkanır ve bu yüzden ölürler. Bu anlaşılır, doğal nedenli olan ölümlerden başka, büyü kaynaklı nedenlerden ölüm oldukça geniş yer tutar. Hatta Melanezyalılara göre ölümler dünyasına gidişin iki ayrı yolu vardır: doğal ölümler için ve büyüyle ölenler için.⁵

Melanezyalılardan daha gelişmiş olan Polinezyalı topluluklarda ise doğal ölüm anlayışı yok gibidir, yaşam, ruh zarar gördüğünde sona erer onlara göre. Bazı

⁴ Marcel Mauss, **Sosyoloji ve Antropoloji**, trans. by.: Özcan Doğan, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2006, pp. 406-425

⁵ Bronislaw Malinowski, **Büyü, Bilim ve Din**, trans. by.: Saadet Özkal, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1990, p. 21

tanrıların sadece insan ruhu ile beslendiğine inanır ve tanrılara, “insan yiyen tanrılar” anlamında “*Atua kai tangala*” derler. En ufak bir suç, günah yüzünden tanrılar ruhu yemeye başlayabilir ve kişi ölür.⁶ Yaşam ilkesi olan unsur ruhtur, tanrılar tarafından yenilerek yok edildiğinde kişi ölür. Kişinin ölüm sebebi olarak bunun gösterilmesi, Polinezyalı topluluklarda doğal ölüm olgusunun geçerli olmadığını gösteriyor, insanın varlığını ve ölümünü bu şekilde açıklamaları hem beden-ruh anlayışlarını hem ölüme bir açıklama getirme ihtiyacı içine girmiş olduklarını ve ölümü açıklamak için tanrılar karşısında kendilerini nasıl konumlandıklarını hem de ruh inançlarını göstermektedir.

Bunlara komşu sayılan Dobu Adası’nda* kızamık, verem gibi bildikleri hastalıklar hariç ölümler çoğunlukla hastalık büyüsüne bağlanmıştır. Bir hastalığın büyüsüne sahip olan kişi bu hastalığı iyileştiren büyüye de sahiptir. Dobu Adası’nda yaşayanlar hangi hastalıkta kime gideceğini, yani hastalık büyüsünün sahibini bilmektedirler. Büyüsünü büyü yaptığı kişinin dışkısına ya da asma dallarına okur ve bunu o kişinin geçeceği yola koyar ve geçerken buna değip değmediğini görmek için bir yere saklanarak bekler. Büyü okunur gönderilirken hastalığın son evresini kafasında canlandırır ve sanki çok acı çekiyormuş gibi hareketler yapar, kendini yere atarak kıvrır vs. Bundan sonra yola koyduğu sarmaşıktan, asma dalından bir parça koparır, solmaya bırakır, büyü yaptığı kişinin ölümüne hazır olduğu zaman da bunu ocağa atarak yakar.

Büyük büyücüler çok güçlü bir kaynağa, vada’ya sahiptirler ve karşılarında kimse dayanamaz. Bunun için kendini hazır hissettiğinde beden ısısını arttırmak için çok miktarda zencefil çığner, cinsel ilişki kurmaz, büyüü yutmamak için deniz suyu içer. Bundan sonra sessizce kurbanına yaklaşır ve bir anda karşısına çıkarak büyücü çığlığını atar ve beddua etmeye başlar. Artık yere yığılan kurbanının hiç şansı kalmamıştır. Ruth Benedict, ilk elden aldığı bu bilgilere ek olarak, güvenilir bulduğu yerliden büyücünün bir de şamanizme benzer bir eylemini dinleyerek kitabında

⁶ Lucien Lévy-Bruhl, **İlkel İnsanda Ruh Anlayışı**, trans. by.: Oğuz Adanır, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2006, p. 138

* Dobu Adası, Yeni Gine’nin güneyine denk gelen d’Entrecasteaux Takımadaları’ndadır, kuzeybatı Melanezya bölgesinin en güneyindeki topluluklardandır. Malinowski’nin incelediği, kuzeylerinde bulunan Melanezya’daki Troibrandlılarla deniz yoluyla ticaret yaparlar ancak birbirlerinden oldukça farklı kültürlerdir.

aktarmıştır. Buna göre büyücü tılsımlı kireç bıçağıyla keserek kurbanının organlarını çıkartır ve yara izi bırakmadan kesiği kapatmıştır. Büyücü yere yığılan kişiye üç kez adını sorar, adam büyücüyü tanıyamaz ve adını söyleyemezse büyünün tuttuğuna inanırlar. Sonunda kurban koşarak gider. Ancak bundan sonra yemek yiyemez, idrarını tutamaz, bağırsakları bozulur ve adım adım ölüme yaklaşır.⁷ Benedict'ten büyü yapılan kişinin aklını yitirmek üzere olduğunu okumaktayız. İnançla gelen ölüme Goldie'nin yukarıda belirtilen açıklaması yabana atılır gibi değildir, bir kez daha yaşanan kültürle uyumlu olduğunu görmekteyiz.

Büyü yoluyla öleceğine inanıldığında karşı büyünün bulunması gereklidir. Ruhun bedeni terk etmesi durumunda kaçan ruhun bulunarak bedene geri getirilmesi gereklidir. Bunlar çok yaygın inançlardır. Örneğin şaman yeraltına inerek ve gökyüzüne çıkarak hastalığın sebebini ya da kaçmış/kaçırılmış olan ruhu arar. Toplamında, bilincin fizyoloji üzerindeki denetiminden bahsettiğimiz söylenebilir. Başka bir deyişle, bireyin gerçeklik algısının fiziksel gerçekliğini etkilemesinden.

1.1.2 İlkel insanda beden, ruh ve ölüm ilişkisi

İnsanın, ruh olarak isimlendirilmiş olan yönü farklı görünümlere bürünmekle kalmaz, yapısal ve nicel olarak da değişmektedir uygarlığa göre. Kimi yerde insanın üç ruhu vardır, kimi yerde tek, kimi yerde öldükten sonra mezarda bedene yarı bağlı durumda varolmaya devam eden bir ruhu ve öte dünyaya giden bir ruhu daha vardır, pek çok yerde ölen kişilerin ruhları için iki evren geçişlidir ve burada kendilerine sunulan sunulardan yararlanırlar, zaman zaman, özellikle bayram gibi belirli zamanlarda, evlerine dönerler. Burada insanın ruh diyerek adlandırılan unsurunun nasıl değişiklik gösterdiğinden örnekler üzerinden bahsedilecektir.

Frazer farklı kültürlerin ruh tasarımını örnekleyerek anlatmıştır⁸, bunlarda ortak olan özellik bedenden ayrı bir ya da daha çok ruha olan inanç, ruhun biçim, yapı gibi özelliklerinin de tasarlanması ve genellikle ruhun kişinin bedenine benzemesi, çok

⁷ Ruth Benedict, **Kültür Kalıpları**, trans. by: Nilgün Şarman, Payel Yayınevi, İstanbul, 2003, pp. 150-154

⁸ Sir James George Frazer, **Altın Dal: Büyü ve Din Üzerine Bir Çalışma**, trans. by.: Mehmet H. Doğan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1. bs., 2004, pp.169-171

küçük ve görünmez olmasıdır. Ruh bedenden farklı zamanlarda ayrılabilir, uyurken, gündüz uyanırken ancak tümünden yokluğu ölüm demektir.

Ruhun, bedeninin ağız, burun gibi bedendeki açıklıklardan dışarı çıktığı düşünüldüğünden Celebes'te hasta birinin burnuna, göbeğine, ayaklarına balık oltaları takılır. Amaç, kaçmaya çalışan ruhun bunlara takılıp uzaklaşmamasıdır. Markiz Adaları'nda ve Yeni Kaledonyalılarda ruhunun dışarı çıkmasını önlemek için hasta, ölmek üzere olan kişinin ağzının ve burnunun kapatılması gelenektir.⁹ Bu ve hapşımaya karşı önlem almak, kaçan ruhun çağrılması, yakalanma formülleri gibi konular hemen tüm toplumlarda varolmuştur, günümüzde de günlük yaşamdaki espriler ya da özdeyişler yoluyla izi sürülebilmektedir.

Avustralya- Wurun-geri kabilesinden bir adamın ruhu, uyanırken, bedeninden ayrılır ve adam bu nedenle ölmek üzeredir. Büyücü hekim ruhu takip eder ve “onu tam günbatımı alevine -ölülerin ruhları güneşin dinlenmeye gittiği yeraltı dünyasına girip çıkarılarken dışarıya vuran ışığa- dalmak üzereyken” yakalar. Büyücü-hekim ruhu adamın içine sokunca adam canlanmıştır.¹⁰ Ölmenin ve canlanmanın koşulu ruhun bedende bulunması ya da bedenden ayrılmasıdır bu örneğe göre. Kesin bir yargıya varmamız mümkün değildir ancak inancın ya da telkinin etkisi hissedilebilmektedir bu örnekte. Ayrıca başka genel geçer inanç unsurları da belirgindir: Ölülerin ruhları yeraltı dünyasına gider, güneş geceleri ‘dinlenmek için’ yeraltı dünyasına gitmektedir.

Ölümlerin ruhlarının yeraltına dünyasına gittiği ve güneşin de geceleri ölümleri aydınlattığı inancına sıklıkla rastlanır. Güneşe ilahi özellikler atfedildiğinde özellikle, ölümün ülkesinde de hükmü vardır. Pek çok örnek olayda olduğu gibi ruhun peşine düşülmesi söz konusudur. Büyücü hekim ya da şaman ruhu geri getirebilir, çok yerde görülmüş bir inançtır bu. Hatta kimilerine göre bedenden ayrılan ruh geri çağrılır, kişinin ismiyle seslenilerek bedene geri dönmesi istenir.

Bedenden ayrı kalan ruh bu durumdan etkilenmez, güç kaybetmez hatta ruh başka bir yerde/ kişide/ hayvanda yaşamaya devam eder. Beden ruhun içinde barındığı bir şeydir, daha fazla değil. Oysa ruh en küçük bir zarara uğradığında beden

⁹ **Ibid.**, pp.172, 173

¹⁰ **Ibid.**, p. 178

de bundan etkilenir, ruh yok edildiğinde beden de ölür. Gerek masalarda gerekse mitolojideki dönüşüm hikayelerinde ve kimi zaman de içinde cin, ifrit gibi korku unsuru olan varlıkların geçtiği anlatılarda bedenden ayrı olan ruha sıklıkla rastlanmaktadır.

İnsanın gölgesinin ve yansımasının, insanın varlığını oluşturan unsurlardan olduğu düşünülmüştür. İnsan ruhu ve gölgesi birbiri ile ilişkili görülmüştür. Gölgemiz, bizden ayrı bir varlığa sahip değildir, bizim bir parçamızdır, ruhumuzla ilişkilidir ve gücü günün farklı zamanlarında başka başkadır, güneşe göre değişir, en kısa olduğu öğlen saatleri, en güçsüz olduğu zamandır. Kişinin gölgesinin zarar görmesi tehlikelidir. Aynı durum kişinin bir sudaki ya da aynadaki yansıması için de geçerlidir. Bunlar kişinin varlığını oluşturan unsurlardır. Gölgesine ya da yansımasına zarar vermekle kişinin bedenine zarar vermek aynı şeydir. İlkelerin fotoğrafa ya da filme verdikleri tepkinin temelinde bu inançlar vardır.

Çin’de tabutun kapağı kapatılırken ve tabut mezara indirilirken gölgeleri tabuta ya da mezarın içine düşmesin diye geri kaçıtır orada bulunan kişiler, tabutu taşıyanlar ve mezar kazancılar gölgelerini kumaşla ellerine bağlarlar. Basutolara göre timsahlar, yansımasını su altına çekerek bir insanı öldürebilirler. Eski Hindistan ve Yunanistan’da yansımaya bakmama özdeyiş olup Yunanistan’da su cinlerinin kişinin yansımasını suyun altına çekmesinden ve insanın ruhsuz kalıp ölmesinden korkulmuştur.¹¹ Gölgenin kişinin varlığını oluşturan unsurlardan biri olarak görülmesindeki mantık özetle aşağıdaki gibi işlemektedir:

“Gölgenin, kaybedildiğinde sakatlık ya da ölüm getirecek kadar insan yaşamıyla sıkı ilişkili olarak görüldüğü yerlerde, onun küçülmesinin de, sahibinin yaşam gücünde buna eşit bir azalmayı göstereceği için, endişeyle ve korkuyla karşılanacağını beklemek doğaldır. Ekvator yakınında iki ada olan Amboina ve Uliase’de öğleyin yere çok az gölge düşer, ya da hiç düşmez, bunun için de gün ortasında evden dışarı çıkmamak bir kuraldır, çünkü çıkılırsa insanın ruhunun gölgesini kaybedeceği varsayılır.”¹²

¹¹ **Ibid.**, pp. 193-199

¹² **Ibid.**, p. 196

Kişinin temel uzantısı olarak gölgesi, yansıması, kan, böbrekyağı, ruh..... farklı yakıştırmalar gözlemlenmiştir. Ancak kastedilen anlama bakıldığında bir birlik olduğu görülür. Bütünlüğü bir yana, varlığı için insanın, farklı unsurlar öngörülmuş olsa da olmazsa olmaz, yokluğu ölüm getiren yaşamsal ilke. Yokluğunda kişinin, bedeninin de yok olduğu, öldüğü yaşam ilkesi olarak ruh ve türevleri... Ve farklı ruh türleriyle, bizlerin alışkın olduğu terim olduğu için ‘ruh’ kelimesini kullanmaktayız, ruh ya da tin dememiz anlamı doğru iletmek açısından fark etmiyor çünkü birbirinden farklı unsurların toplamı varolmak için gerekli görülmüştür, bedeninin toplamı olarak var insan, ilkelere göre.

Lévy-Bruhl insan varlığını oluşturan unsurlara ilişkin pek çok örneklemeden sonra aktardığı metinlerden bazı sonuçlara varmıştır:

- “ 1. İnsana gizemli bir şekilde bağlı bir varlık ya da nesne olan bir “ikinci ben”
2. Kişinin birlikte yaşayıp, öldüğü bu varlık ya da nesneyle olan gizemli dayanışması
3. Bu varlık ya da nesnenin *atai, tamaniu, niniai, nunuai, nunu* yani gölge, yansıma, imge, akis, ikiz şeklindeki tanımlanması”¹³

Lévy-Bruhl, bu tanımlamayı yaparken bireysel uzantılarla birey arasındaki töz birliğinin önemini de belirtmiştir. Söz konusu töz birliğine duyulan inanç kimi toplumlarda günümüzde de batıl inanç olarak büyü gibi alanlarda devam etmektedir.

1.1.2.1 Yaşam ilkesi: kemik, kan, böbrek yağı

Yaşam ilkesi, bir yönüyle yukarıda tanımlanmıştır: Yokluğunda insanın bedensel ve ruhsal varlığının son bulunduğu ilke. Yaşam ilkesi, pek çok kültürde bulunur, genel olarak ruh yaşamsal ilke olarak görülmüştür. Farklı unsurlara bu niteliğin atfedildiği de görülür, bundan aşağıda daha detaylı bahsedeceğiz. Yaşam ilkesinin diğer önemli bir niteliği, yokluğunda yaşamın son bulmasının yanı sıra, kendisinden yaşam türeyen unsur olmasıdır. Örneğin avcı mitolojisinde çok net olarak görülmektedir yaşam ilkesinin bu yönü. Şimdi yaşam ilkesine duyulan inanç, farklı örnekler üzerinden gösterilmeye çalışılacaktır.

¹³ Lucien Lévy-Bruhl, **İlkel İnsanda Ruh Anlayışı**, p. 149

Aşağıda yer alan örnekte, Mircea Eliade Natuf kültüründeki biçimi üzerinden yaşam ilkesi, bunun bedenle ilişkisi ve insan varlığı ile ilişkisini en anlaşılır şekilde açıklamıştır:

“Paleolitik Natuf kültüründe iki mezar biçimi biliniyordu (a- bütün bedenin kıvrılmış bir duruşta toprağa verilmesi; b- kafataslarının gömülmesi) ve bunlar neolitik çağda da devam edecekti. Einan’da gömülü bulunan iskeletler hakkında cenaze töreni sırasında bir insan kurban edildiği varsayıldı; ama bu ritüelin anlamı bilinmemektedir. Kafatasları yığınına gelince, Natuf’ta ortaya çıkarılan bu buluntular Bavyera’daki Offnet’te ve Württemberg’daki Hohlenstern mağarasında keşfedilen yığınlarla karşılaştırıldı: Bu kafataslarının hepsi (belki de kelle avcıları veya yamyamlar tarafından) katledilmiş bireylere aitti.

Her iki durumda da büyüsel-dinsel bir davranışın söz konusu olduğu söylenebilir, çünkü kafa (başka bir deyişle beyin) “ruhun” bulunduğu yer olarak görülüyordu. Düşler ve esrime veya yarı-esrime deneyimleri sayesinde, modern dillerde “ruh”, “tin”, “nefes”, “can”, “ikiz”, vb. terimlerle anılan, bedenden bağımsız bir unsurun varlığı anlaşılmıştı. Bu “tinsel” unsur (başka türlü adlandırılmaz, çünkü ancak imge, görü, “hayalet,” vb tarzında algılanabiliyordu) bütün bedende vardı; bir anlamda bedenin “ikizi”ni oluşturuyordu. Ama “ruh” ya da “tin”in bulunduğu yer olarak beyin seçilmesi, önemli sonuçlara yol açtı: Bir yandan kurbanın beynini yiyerek onun “tinsel” unsurunun da özümsemiğine inanılıyordu; diğer yandan kafatası bir güç kaynağı olarak tapım nesnesine dönüşmüştü.”¹⁴

Burada hem varlığı oluşturan bedenden başka bir unsurun daha olduğu inancı kapsamında farklı bir kültürde ve paleolitik dönemde ruh anlayışını, bunun bedenle ilişkisinin nasıl kurulduğunu görmekteyiz. Ayrıca öldürme, av da denilebilir, eyleminde kurbanla kurulan ilişkiyi ve bunun ölüm ritüellerinde ve kutsalın alanına giren edimlerdeki görünümünü görmekteyiz.

Böbrek yağı: Viktorya’da yaşayan Avustralyalı aşiretlere göre büyü ile yaşam ilkesi bedenden alınırsa o kişi hastalanır, hatta ölür. Onlara göre hastalığın sebebi bedenden böbreklerin ve böbrek yağının alınmış olmasıdır, ancak bir başkasının kiler alınırsa kişi yaşayabilir. Yaşam ilkesi olarak gördükleri böbrek ve böbrek yağını yemek insanın gücünü artırır. Düşmanlarını, onun yaşam ilkesini almadan öldürmezler.

¹⁴ Mircea Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi: Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, C.: I, trans. by.: Ali Berktaş, Kocabı Yayınları, İstanbul, 2003 , pp. 52, 53

Böbrek yağının bedene girip çıkması için fiziksel olarak bir işlem yapılmasına gerek yoktur. Bu yağa gizemli bir şekilde sahip olunur ve böbrek yağı alınan kişi ölür. Böbrek yağının alınması sonucu oluşan sebeplerle ölümün dışında, sadece öldürülmekle ölüneceğini düşünürler. Başka bir deyişle öldürülmek dışında kalan tüm ölüm sebepleri temelde böbrek yağının alınması sonucu gerçekleşir.

Biri böbrek yağının alındığını söylediğinde bu aynı zamanda öleceğinin haberidir, büyücü hekim derhal uçarak çalan kişiyi bulur ve geri döner, ölüm döşeğindeki adamı sarsar, göğüs boşluğunu ovalar, tedavi eder... Tedavi bittiğinde böbrek yağı yerine konulmuştur, yerli kalkıp piposunu yakar. Brough Smyteh'den Lévy-Bruhl'un aktardığına göre, bu inanca sahip olan kişi öldürdüğü kişinin bedenini keserek böbrek yağını alır, bunu saklar ve zaman zaman bu yağ ile kendi bedenini ovar ki öldürdüğü kişinin yani bu yağın sahibi olan ölünün fiziksel ve ahlaki niteliklerine sahip olsun.¹⁵

Büyücü hekimin böbrek yağını araması ve bulup bedene geri getirdiğinde kişinin iyileşmesi çok bildik bir durumdur, sadece burada büyücü hekimin aradığı ve bedene geri soktuğu ruh değil böbrek yağıdır. Viktorya'daki Avustralyalı aşiretlere göre yaşamsal ilke böbrek yağıdır.

Ruh ve yaşam ilkesi kimi zaman birbirine karışmaktadır, özellikle günümüzdeki kullanımında. Bedende ruhun yeri olarak görülen unsurdan bahsedilmektedir. Ele alınan toplum modern bir toplumsa yaşam ilkesi deyişi pek kullanılmaz ve ruh kelimesi tanıma dahil edilir, her ne kadar ruh tanımları çok değişiyorsa da. Genellikle kitaplarda yazarlar ruhun yeri olarak tanımlamaktadırlar bunu. Ruhun bedende özellikli olarak bulunduğu yer kimi toplumda kafa, kimisinde beyin, kalp, iskelet, kafatası ya da kan olabilmektedir. Düşmanın *gücünün* bulunduğu bu unsura sahip olmak ve/veya ölen yakınına ait olan bu unsuru korumak pek çok yerde gözlemlenir.

Yaşam ilkesi ile ruhun bulunduğu unsur aynı şey midir yoksa nitelikleri örtüşmekte midir? Bize göre nitelik bakımından örtüşen yanları vardır. Şu şekilde açıklıyoruz bunu: yaşam ilkesi olan böbrek yağı ile bedenini ovan ilkel insandan bahsetmiştik, böbrek yağını aldığı düşmanın gücüne sahip olmak için yapar bunu.

¹⁵ **Ibid.**, pp. 132-134

Yaşam ilkesinin yokluğunda kişi ölürken diğer anlayışta ruhun bulunduğu unsur bedende saklı kalmalıdır yeniden doğabilmesi için. Yaşam ilkesi ruh olmaktadır bu durumda. Kişinin, öldürdüğü düşmanın gücüne sahip olmak için bu unsuru bedeninde muhafaza etmesi gerekmektedir. Yani ölüm nefes almanın bitmesi, kalbin durması ile ruhun bedenden ayrılması halinde gerçekleşmektedir. Ancak yaşam ilkesi ruh ise bedende muhafaza edilen unsurun yeniden doğumdaki rolü yine belirsiz kalmaktadır, çünkü bununla bireysellik ve ölümden sonra ruhun bütünlüğü arasında anlamlı bir bağ kurmak zordur.

Kan: Kanın ruhun, canın bulunduğu yer olarak görülmesi çok eski bir düşüncedir. Neolitik mezarlarda buluntulanan iskeletlerin ve kemiklerin üzerine dökülen kırmızı boyanın kanı temsil ettiği uzun zamandır bilinmektedir. Ölünün mezara yüzü doğuya bakacak şekilde, yani güneşin doğduğu yere, yatırılması, kendisinden çok korkuluyorsa kollarının ve bacaklarının hareket edemeyeceği biçimde bağlanması, yeniden doğumla ilintili taşların ve deniz kabuklarının yanına bırakılması pek çok coğrafyada gözlemlenmiş ortak uygulamalardır. Bunların içinde yeniden doğuş umuduyla kanı temsil eden kırmızı boyanın kullanılması da vardır.

Kan unsuru, varlığın sürerliği konusunda avcı kabilelerden neolitik mezar kültürüne, kurban sunumundan günümüzde de varlığını sürdüren inanç sistemlerine önemini korumuştur.

Orta Asya'da kana yönelik olarak farklı bir inanç vardır. Kan dökmeden infaz etmek ya da kurban etmek önemli olmuştur. Cengiz Han'ın ölüme mahkum ettiği kankardeşi Camuha O'ndan kendisini kanını dökmeden öldürmesini istemiştir. Cengiz Han da söz verir: 'Seni kansız bir şekilde öldüreceğim.' Camuha, eğer böyle öldürülürse torununun torununa dek korunabileceğini ve onlar için ebediyen duacı olacağını söylemiştir.

Altay toplumlarında geçerli olan kan tabusu, boğma yöntemini kullanan İskitlere kadar gitmektedir. Cengiz Han Moğollara hayvanları öldürürken göğsünü yarıp kalbini sökmelerini söylemiş, boğazlarının kesilmesini yasaklamıştır. Daha acısız bir ölüm olduğunu savundukları bu yöntemde göğsün açılması ve kalbin alınması işlemi kan akıtmadan yapılmıştır. Kandaki gücün korunması, ölenin varlığı

ile geride kalanları koruması, onlar için dua edebilmesi içindir.¹⁶ Kendisini öldürenin soyu için duacı olması, öldürülen kişinin gücüne sahip olmaya benzer bir anlayıştır.

Mezarlardaki balballar bu anlayışın öbür dünyaya da taşındığını, öldürdüklerini öbür dünyada maiyetine katmak ya da hizmetine almak anlayışına işaret eder. Taştan bedenlerin, balbal taşandır, sonsuza dek dayanacak bir bedeni gösterdiğini, hemen her zaman bu anlam için kullanılmış olduğunu bilinmektedir. Kanın akıtılmaması belki de kutsal olan gücün başka bir varlığa karışmaması için, ölenin gücünün kendi bedeninden kanın aktığına aktarılması tekinsiz olarak görüldüğü için gerekli görülmüş olabilir.

Kanın yaşamın özü olarak görülmesi en eski mitlerde de karşımıza çıkmaktadır. Ortadoğu kökenli inançlarda kan fenomenine sıkça rastlanmaktadır. Örneğin eski Mısır mitolojisinde kan, gök tanrıçası Nuth'un her sabah güneş tanrısı Re'yi doğurmasına eşlik eden tan kızılığı olarak yorumlanmaktadır. Tan kızılığı, Re'nin doğumu sırasında akan kan olarak görülmüştür. Mezopotamya'ya bakılırsa kanın ne kadar önemli bir yeri olduğu görülür yaşam için. Babil yaratılış mitosu *Enuma Eliş*'te insan, tanrı kanından yaratılmıştır. Marduk insanın yaratılması için, Tiamat'a bağlı olanlardan birinin kurban edilmesini ister. Tanrı Kingu'nun kurban edilmesine karar verilir. "Bağladılar Kingu'yu, Ea'nın önünde tuttular; ceza verdiler ona, keserek kanını(n ana damarlarını). *Kanından yarattılar insan soyunu*" (Tablet VI).¹⁷ *Enuma Eliş*'in genelinde varlıkların özünün başka bir varlıktan ya da doğrudan tanrıdan gelmesi söz konusudur. Evren de Tiamat'ın öldürülerek bedeninden yerin ve göğün yaratılmasıyla varlık kazanmıştır.

Tek tanrılı dinlerde kan dökmek, kurbanda ve eti için öldürülen hayvanın kanı üzerinde durulan bir noktadır ve insanlara ne yapması gerektiği açıkça bildirilmiştir. Tevrat'ta belki de eski ilahlara tapmalarının ve onların peşisıra giderek zina yapmalarının yasaklandığı kadar sık yer almaktadır kan dökmek, ki eski ilahlar, her bahiste yer bulmuştur kendisine. Bunun son derece sarıh anlatıldığı bir bölüm aşağıdadır. Tanrı Levililerde Musa'ya talimat vermektedir:

¹⁶ Jean-Paul Roux, *Altay Türklerinde Ölüm*, trans. by.: Aykut Kazancıgil, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, pp. 117-126

¹⁷ Ökten, H. Kaan, *Muallakta Var Olmak: İnsanın Halleri Üzerine*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006, pp. 165, 166

“Ve İsrail evinden, yahut kendi aralarında misafir olan gariplerden her kim her hangi bir çeşit kan yerse, ben kan yiyen cana karşı döneceğim, ve onu kavminin arasından atacağım. Çünkü etin canı kandadır; ve ben onu mezbah üzerinde canlarınıza kefarete etmek için size verdim; çünkü candan ötürü kefarete eden kandır. Bunun için İsrail oğullarına dedim: Sizden hiç bir can kan yemiyecek, ve aranızda misafir olan garip kan yemiyecek. Ve İsrail oğullarından ve aranızda misafir olan gariplerden her kim yenilir bir hayvan, ve yahut kuş avlarsa, onun kanını akıtacak, ve onu toprakla örtecektir. Çünkü her etin canına gelince, onun kanı candır; bunun için İsrail oğullarına dedim: Hiç bir çeşit etin kanını yemiyeceksiniz; çünkü her çeşit etin canı onun kanıdır; onu her yiyen atılacaktır. Ve yerli olsun yahut garip olsun, kendiliğinden ölmüş yahut canavar paralamış hayvanın leşini yiyen her can, esvabını yıkayacak, ve suda yıkanacak, ve akşama kadar murdar olacak; o zaman tahir olacaktır. Ve eğer onları yıkamaz ve bedenini yıkamazsa, o zaman günahını taşıyacaktır.”¹⁸ (Levililer 17: 10-16)

Burada canın ikamet yeri olarak kan gösterilmektedir. Bu sebeple kan yemek yasaklanmış, Tanrı kan yiyene karşı olacağını bildirmiştir. Hatta insanlardan da kan yiyen kişiyi kavimlerinden atmalarını istemiştir. Ölü bir hayvanı yiyen kişi için çözüm, arınmaktır.

İskelet, kemikler: Yaşam ilkesinin ya da kandakine benzer kutsal gücün bedende bulunduğu varsayılan diğer bir unsur da kemik, iskelettir. Bu inancın belki en doğru anlatımı hayvanların efendisi üzerinden yapılabilir, ki buradaki amaç bir bakıma kandaki gücün korunması ile varlığın devamlılığının sağlanması (aynı bedende, aynı türün başka örneklerinde ya da farklı bir varlık kipinde) açısından - böyle bir varoluşa ya da aktarıma bireyselci yaklaşmak konunun sınırlarını fazlaca zorlamak olabilir, bir yönüyle bilince göndermede bulunan bir anlamı da içerdiği için bireysellik ya da benzerlik gösteriyor olabilir. Avcı mitleri, özellikle de Aynulardaki ayıya duyulan inanç bu mantığı daha net şekilde anlamamızı sağlayabilir.

Bu konuda varlığın, bu örnekte tür olarak devamlılığının sağlanmasıyla ilgili bir diğer örnek de Karaayak Kızılderililerinin buffalo avında bulunabilir. Aslında kaygı, yaşamın belki en temel yanıyla ilgilidir. Buffaloların varlığı devam etsin ki bir sonraki yıl aç kalmasınlar. Açlık korkusu, üreme ve bereket ve bunun sağlanması için gerçekleştirilen ritüeller bir kez de bu örnekle karşımıza çıkmaktadır. Montana

¹⁸ **Tevrat**, Levililer 17: 10-16

Karaayak Kızılderilileri buffalo avcılığı ile yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Sürüleri uçurumdan aşağıya atlayacakları şekilde yöneltmek başlıca yöntemdir bu avda. Campbell'ın İlkel Mitoloji kitabında yer aldığı şekliyle efsaneye göre bir dönem buffalo avlayamazlar, hayvanlar uçuruma kadar gelip orada atlamak yerine yan yollardan vadiye iniyorlarmış. İnsanlar aç kalmışlar. Bir sabah erken saatte su almaya giden bir kadın sürüyü otlarken görüp eğer atlarsa içlerinden biriyle evleneceğini bağıarak söyler. Buffalolar bu sözleri ciddiye alırlar ve uçurumdan atlamaya başlarlar. Ve bir boğa da gelip kadını alır götürür. Babası kızını aramaya çıkar, yorulup bir çamur birikintisi yanına oturduğunda güzel bir saksağan görür ve kuştan yardım etmesini, kızını görürse birikintinin orada beklediğini söylemesini ister. Saksağan yaşlı adamın dediğini yerine getirir. Bu sırada boğa da uyanmıştır ve kadından kendisine su getirmesini ister. Kadın böylece babasının yanına gidebilmiştir. O'na hemen kaçamayacağını, boğanın uyumasını beklemek gerektiğini söyler, yanına aldığı boynuza su doldurup geri döner. Ama boğa kokudan etrafta bir insan olduğunu anlar. Öyle bir böğürür ki tüm buffalolar toplanır ve adamı bulup öldürürler. Kadın babası için ağladığıdaysa boğa kendilerinin tüm akrabalarının, halklarının insanlar tarafından öldürüldüğünü hatırlatır ama kadına bir şans daha verir ve babasını hayata döndürebilirse onları bırakacağını söyler.

Bunun üzerine kadın saksağandan çamur birikintisi içinde babasına ait bir parça bulup getirmesini ister. Kuş çamuru karıştırır ve bir omurga parçası ile döner. Kadın elbisesi ile kemiğin üstünü örtüp şarkı söyler, kaldırıncı babasının ölü gibi yattığını görür ve tekrar üstünü örtüp şarkı söyler ve kaldırdığında babası nefes almaktadır. Babası ayağa kalkar ve boğa da sürüdekilere, insanların kutsal güçleri çok fazla, der, gitmeden önce onlara danslarını ve şarkılarını öğreteceğini, bunu unutmamalarını söyler. Buffalolar dans eder ve şarkı söyler, sonunda boğa bunu halklarına öğretmelerini çünkü babasının yaşama dönmesi gibi öldürdükleri buffaloların yaşama dönmesi için gereken büyüsel araçlarıdır bunlar.¹⁹ Türün varlığının tükenmemesi için alınan önlem gibi görünüyor buffalo dansı, buffalonun sahip olduğu niteliklerle yaşama dönebilmeleri için uygulanan ritüel. Söylenceye yaşama dönen adam, kızın babası var bir de ve insan ve buffalo farklı yöntemlerle,

¹⁹ Joseph Campbell, **İlkel Mitoloji**, pp. 305-308

her biri kendine özgü yöntemle yaşama dönüyor. İnsanın yaşama dönmesi kemiği üzerinden gerçekleşmiştir. Bedenin, yaşamın özünü içeren bir unsurunun varlığı ve gerçekleştirilen ritüel yoluyla. Bu unsur, kemiktir.

Buffaloların danslarını öğretmesinde bir nokta daha var üzerinde durulması gereken, o da her avın kutsal olduğu ve avcının avı ile kurduğu ilişkide her avın kurban olarak nitelenebileceği iması.

Güney Fransa'daki Trois Frères adındaki paleolitik mağaralarda buffalo dansçısının resimleri bulunmuş ve İÖ 30000 yıllarına tarihlenmiştir.²⁰ Av mitolojisinin tarihsel olarak ne kadar geriye gittiğini -bilindiği kadarıyla- göstermektedir bu mağaralar. Campbell, bu söylencedeki boğanın 'hayvan efendi', yani 'hayvan arketipi' olduğunu belirtmiştir. Hayvan efendi, '*türünün ortaya çıktığı ilke veya diyarın özünün ifadesidir*', '*zaman dışı ve yok olmayandır*' ve onun isteği üzerine uçurumdan atlamıştır buffalolar. Yani etlerini gönüllü olarak insana sunmuştur sürü, yani kurban olmuştur.²¹ Daha sonra hayvan efendi bunu avda sağlayacak olan yöntemi insana öğretir. Ahlaklı bir tutum benimsemesini ister insandan, kendisinden yararlandığı evrene saygılı olmasını ve yararlanırken ona kalıcı bir zarar vermemesini. Bunu kendi türünün devamlılığı için de yapmalıdır. Yoksa gördüğümüz gibi buffalolar uçurumdan atlamaz ve insan aç kalır.

Yukarıda gördüğümüz Orta Asya'da kan akıtmadan öldürmek ile koşut olan sebebi Campbell buffalo dansının gerekliliğini açıklarken çok güzel biçimde ifade etmiştir: "*Buffalo dansı doğru biçimde yapıldığında, kesilen hayvanların yalnızca etlerini vermelerini, özlerini, canlarını vermemelerini sağlar.*"²² Bunun sebebi, tekrar yaşama dönmelerinin amaçlanmasıdır. Hayvanların efendisi, insanların beslenmek için gerektiği kadar avlandığını denetlemektedir bir yandan çok yerde rastlanılan bu inanca göre. Hayvanın kemiklerinden yeniden doğacağına duyulan inançtan ötürü hayvanın eti yenirken, kemiklerinin parçalanması yasaklanmıştır.²³ Bu inanç uzun süre mitoloji ya da inanç alanında devam etmiştir, günümüzde de edebi eserlerde halen karşımıza çıkmaktadır. Zaman içinde kaydedilen bilimsel ve teknolojik

²⁰ *Ibid.*, pp. 309-311

²¹ *Ibid.*, pp. 314,315

²² *Ibid.*, p. 316

²³ Mircea Eliade, *Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına*, pp. 21-29

ilerlemeler bu gibi düşüncelerin yok olmasını sağlamamıştır. Aksine, gen haritası gibi unsurlar, dna yapısının biricikliğinden yazınsal ve görsel-işitsel alandaki yapıtlarda özellikle korku ile içiçe olan polisiye türünde yararlanılmıştır. Bir anlamda, teknolojideki ilerleme, gördüğümüz en ilksel korku ve isteklerin güncel sanattaki sunumuna olduğu kadar içeriğinin oluşturulmasına da hizmet etmiştir.

Hayvanların kemiklerinin kırılmaması ve iskeletin saklanması gibi uygulamalara Sibiryaya, Orta Asya, Anadolu'da başvurulmuştur. Jean-Paul Roux, kemiklerin yok olmasının o hayvanın ya da insanın toprakla bağının kaybolması demek olduğundan bunun dirilmeyi engellemesi anlamına geldiği şeklinde açıklama getirmiştir. Buna göre kurban hayvanlarının ve kendisinden kurtulmak istenilen kişinin kemikleri yakılmaktadır. Parçanın bütünü ikame etmesi düşüncesinden yararlanarak ve canın asıl bulunduğu yerin baş olduğu da düşünülerek kafatasına yönelinmiştir. Özellikle yontmataş çağı geleneği olarak kafatasından içki içmek için kupa olarak kullanılmıştır.²⁴ Kafatasını kupa olarak kullanmayı değişik uygarlıklarda görebilmekteyiz. İster kafatası tapımı olsun ister kupa koleksiyonları, temel düşünce canın, ruhun ikamet yeri olarak görüldüğü yer olmasından gelen gücüdür bu kemiklerin. İnsanoğlu bu tür inançlarının doğrultusunda ölenin kemikleri saklamak için, yeniden doğmasına imkan verecek olan kemiktir çünkü, çeşitli yöntemler geliştirmiştir.

Yeniden yaşam bulma konusunda değişik coğrafi bölgelerde kemiklerin önde gelen unsur olabilmektedir. Choktawlara göre dünya ateşle yok olduktan sonra ruhlar geri dönecektir ve kemikler etle kaplanacak, insan böyle dirildikten sonra eskiden yaşadığı yerde yaşayacaktır. Benzer şekilde Eskimolarda da insanların kemiklerinden dirileceği inancı vardır.²⁵

Ölüleri ağaçların üst dallarına yerleştirmek, hem göğe yakın tutmaktır onları, hem de etten arındıkları zaman kemikleri bozulmadan alabilmelerini sağlamaktadır. Cesedi suya yakın bir yere gömmek ya da mezarı sıklıkla sulamak da bu amaçla başvurulan yöntemlerden biridir. Böylelikle cesetteki etin çürümesi hızlandırılmaktadır ve kemikler etten rahatlıkla sıyrılarak alınabilmektedir.

²⁴ Jean-Paul Roux, **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, trans. by: Aykut Kazancıgil, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002, p. 172

²⁵ Mircea Eliade, **Mitlerin Özellikleri**, trans. by: Sema Rifat, Simavi Yayınları, İstanbul, 2002, p. 60

1.1.2.2 Yaşam ilkesi olarak ruh: Dışsal ruh ve ölümden sakınmak

Yaşam ilkesinin bedenden ayrılması kişinin hastalanmasına, ölümüne yol açar. Ruhun yokluğunun ölüm demek olduğu, ruh bedenden ayrılınca bedenin öldüğünü ruhunsa başka bir şekilde var olmayı sürdürdüğü sıklıkla yer almıştır inanç sistemlerinde. Genel olarak görülen başka bir düşünce de uyku sırasında ya da rüya görürken ruhun bedenden ayrıldığıdır. Ancak bedene geri dönmeyeceği bir ayrılma olmamalıdır bu, yoksa ruh bedene dönemediğinde uyuyan kişi ölür. Pek çok kültürde hastalıkları tanıyan ve sağaltımını bilen şamanların, yeraltına ve gökyüzüne gidebilmeleri ile ruhunun bedeninden ayrılması sonucu hasta olmuş kişiyi kayıp ruhunu bulup bedenine geri döndürerek iyileştirdiğine inanılmaktadır. Bunlardan da anlaşılacağı gibi ruhun yaşam ilkesi olarak varsayılması yaygın olarak görülmektedir. Özetle, ruhun bedende bulunması ve esenliği insanın da sağlıklı olmasıdır. Şişelere hapsedilen ruhlar, Alaaddin'in sihirli lambası gibi unsurların geçtiği hikayelere baktığımızda temelde ruhun yaşamsal ilke olarak kabul edildiği görülmektedir.

Savaş sırasında yaşamlarını ağaçların tepesinde saklayan Cherokee savaşçı şefler böylece savaşta ne olursa olsun ölmeyeceklerini garantilemiş olduklarına inanmışlardır. Shawanolarla savaştıklarında şefe ateş edilmesine aldırmaz şef. Ama Shawanoların şefi onların büyüsünü öğrenir. Shawanolar ağaçlara ateş etmeye başlar, daha o an Cherokeeelerin şefi ölür.²⁶ Büyü yoluyla ölüme daha önce değinmiştik. Burada ise bu ölümlerin inanç temelli olmasının yanı sıra inancın da nasıl bir mantık yürütmeye işlerlik kazandığını görmeye başlamaktayız.

Frazer, Hindistan'dan İrlandaya dışsal ruh masallarına örnekler verir, Ari olmayan halklardan da örnekler verir. Her yerde bilinen bir konu olduğunu ispatlamaya girişir Altın Dal'ın 10. bölümünde dışsal ruhun, ruhu başka bir şeye aktararak güven altına almanın. İskandinav 'Kalbi bedeninde olmayan dev' isimli masal, Hindu büyücü Punchkin ve kraliçenin masalı, Bengal'e ait Seylan'da oturan devler masalı, Yunan Megara Kralı Nisus'un hikayesi, Rus Ölümsüz Koshchei adlı

²⁶ J. Mooney'den aktaran, Levy- Bruhl, **İlkel İnsanda Ruh Anlayışı**, p. 139

büyücü ve prensesin masalı, Alman Ruhsuz Bedenin masalı, Kelt esir kraliçenin masalı, Mısır İki Kardeş masalı, Macar Ambrose adlı prensin öyküsü, Sumatra, Nijerya, Kuzey Amerika Kızılderilileri²⁷.... Bu masalarda sıklıkla rastlanılan bir durum, masal kahramanının dışsal ruha çok dolambaçlı şekilde ulaşılabilmesi ve çoğunda da en sonunda bir yumurtanın içinde bulunmasıdır ruhun.

Pek çok yerde rüya görmek, kişi uyurken ruhunun yaşadıkları olarak açıklanmıştır. Ruh bedende olmadığından sağ salim bedene dönemese uyuyan kişinin yaşamı tehlikeye girer. Kabaca mantık budur. Bunun için uyuyan kişi üzerinde fiziksel bir değişiklik -yüzünü boyamak gibi- yapılmamalıdır, yoksa ruh bedeni tanıyamaz ya da uyuyan kişi aniden uyandırılmamalıdır çünkü ruhu dışarıda olabilir ve aniden uyandırılırsa geri dönmesine zaman kalmamış olabilir. Altın Dal isimli eserinde Frazer'ın örneklediği toplumlardandır bu örnekler. Frazer, uykuda dolaşan ruhun geri dönmeme halinin kişinin yaşamına dair tehlike arz etmesini de örneklemiştir, bu örneklerden bize çok ilginç gelen biri, uyuyan kişinin ruhu başka bir ruhla karşılaştığında yaşayabilecekleriyle ilgili olandır: Gineli bir zenci kemikleri sızlayarak uyanmasını, uyurken ruhunun başka bir ruh tarafından dövülmesine bağlar. Benzer şekilde uyku sırasında karşılaşılan yeni ölmüş birinin ruhu tarafından kaçırılması da mümkündür ruhun. Aru Adaları halkı, yeni ölmüş kişinin ruhu henüz evde olacağı için ölümden hemen sonraki gece ölenin evinde uyumazlar, zira uyurken ruhları karşılaşabilir. Çok ilginç bir başka örnek, aşağıda olduğu gibi aktarılmıştır:

“Santallar, bir insanın uyuyakaldığını, susadığı için ruhunun bir kertenkele şeklinde bedenini terk ettiğini ve su içmek için bir testiye girdiğini anlatıyor. Tam o sırada testinin sahibi testinin ağzını kapatır ve ruh bedene dönemediği için adam ölür. Adamın arkadaşları cesedi yakmaya hazırlanırken, birisi su almak için testinin tıkaçını kaldırır. Böylece kertenkele kaçır ve bedene döner, adam da hemen canlanır, ayağa kalkar ve arkadaşlarına neden ağladıklarını sorar. Arkadaşları kendisini ölü sandıklarını ve cesedini yakmak üzere olduklarını söyler. Adamsa su almak için kuyuya indiğini, fakat çıkmakta güçlük çektiğini, henüz döndüğünü söyler onlara. Böylece hepsi görmüşlerdir bunu.”²⁸

²⁷ James G.Frazer, **Altın Dal**, pp. 285-302

²⁸ **Ibid.**, pp. 176,177

Ruhun dışarıda dolaşıyor olmasının ölüm riski taşıdığına bir diğer üzücü örnek de Klazomenai’li (Urla) Hermotimos’un ölüm hikayesidir. Hermotimos bedenini terk ederek dolaşır ve dolaşırken gördüklerini arkadaşlarına anlatır. Ancak bir gün ruhu dışarda dolaşırken düşmanları bedenini ateşe atar.²⁹ Bu örnekte kartezyen yaklaşım vardır artık, beden ve ruh ikilisi ikilisi insanı oluşturmaktadır. Çok sonraları ruhun neliği tartışılırken bir yandan bilinç ele alınacak, bir yandan beden inorganik bir yapılanmayla var kılınacaktır. Nasıl isimlendirilirse isimlendirilsin söz konusu edilen özünde hep insanın bileşenlerine dair varsayımlarımızdır, trajikomik yanı ise bunun, kendimizin neliğini konuşuyor olmamız sürekli, yapısal özelliklerini tasarlayarak başına gelecekleri ön görmeye çalışıyoruz ve böylelikle de ölümle ilişkilendirmekteyiz ruhumuzu. Ölümden sonra bireysel bilincimizi koruyarak varolacağımızın işareti kabul etmekteyiz bu varsayımlarımızı, kendi varsayımlarımız olduğu için de korkularımızı yatıştıramamakta, sorularımıza cevap bulmuş olmamaktayız.

Altaylılar da ruhun bedenden çıkarak dolaştığına inanmışlardır. Uyku sırasında nefes alıp vermenin yavaşlamasını ruhun bedenden ayrılmasına bağlamışlar, rüyaları ise bedenden ayrılarak dolaştığı sırada gördükleri olarak yorumlamışlardır. Schiefner’in aktardığı bir metin, yine iki kardeşle savaştıkları olan iki kardeşin savaşa tutuşmadan önce ruhlarını bedenlerinden ayırarak beyaz bir ot şeklinde bir kuyu dibine sakladıklarını anlatır.³⁰ Pek çok yerde rastlanan tehlikeli bir durumda ruhu saklayarak yaşamı güvence altına almak düşüncesi, yerel masalarda kahramanın geçmesi gereken sınavlardan biri olarak, kötü kişiyi öldürme başarısını göstermesinde kullanılan bir motiftir.

1.1.3 Bulaşıcı ölüm ve yeni ölüden duyulan korku

Ölümün bulaşıcı olduğu düşüncesi ve bundan duyulan korku, yeni ölüden korkmak, cesetten irkilmek, ölüm ve ölü ile temas halinde belli ritüelleri uygulayarak arınmak ve böylece toplumsal düzene olması gerektiği gibi devam edebilmek, sevilen kişinin cesedinden bir an evvel kurtulmak isterken, bir yandan ölümüne

²⁹ *Ibid.*, p. 181

³⁰ Jean-Paul Roux, *Altay Türklerinde Ölüm*, pp. 142, 143

üzülmek, birbirinden ayrı başlıklar halinde ele alınması pek de mümkün olmayan duygu, düşünce ve eylemlerdir ölüme ilişkin. Ancak örnek olay çözümlemesi üzerinden her birini doğru olarak incelemek zor ve karmaşık bir yöntem olacağından bunların her birini daha doğru açıklayan örnekler seçilmiştir.

1.1.3.1 Bulaşıcı ölüm inancı

İlkel insanlarda ölümün bulaşıcı olduğu düşüncesi yaygındır. Kabile, grup üyeleri ortak bir özü paylaşmaktadır ve buna dayanarak da bir kişiyi etkileyen kötülüğün tüm grubu etkileyecek olmasından korkarlar. Biri hasta olduğunda hepsi olumsuz etkilenir, biri öldüğünde hepsi öleceğinden korkar, daha önce görüldüğü gibi ölüme sebep olan hastalıkların ve benzeri nedenlerin büyü sonucu gerçekleştiğine inanmalarının da payı vardır olasılıkla bu korkularında.

İlkel insan cenazeye katıldığında kirlendiğini düşünür, ölüye dokunmakla kişi ve bundan arınması gerekir. Ölü, ölümü bulaştırma tehlikesi taşıyan kaynaktır ve bununla temas kurmuş olmak arınma gerektiren bir durum oluşturur. Ölümü bulaştırma korkusu, ölünün yaşayanları kendi yanına çekmek isteğinden duyulan korkudur.

Hastalık da topluluğu son derece olumsuz etkiler ve hastalığın bulaşıcı olduğu düşüncesi de yaygındır. Topluluğun öbür üyelerine bulaşabilir, çünkü ortak bir öze sahiptirler. Hastalık ve ölüm tüm topluluğa yayılabilir. Birbirlerine o derecede bağlıdırlar ki,

“Kiwai adasında, Fly ırmağı üzerinde yaşayan yerliler, kabileden biri evinden uzak bir yerde öldüğünde, ruhunun bedenini terk ettiği anda kabilenin tüm diğer üyeleri tedirgin olmakta, fiziksel bir güçsüzlük hissetmekte ve bu güçsüzlük yirmi dört saat sürmektedir. Yerliler buna ölümle sempati (*spirit sympathy*) ilişkisi kurmak ya da *acıyı paylaşmak* diyorlar.”³¹

Hastalığın ya da ölümün gruba yayılacağı düşüncesinden ötürü ölümlerini aceleyle hemen gömerler. Bir misyoner olan Grubb, Lenguaların yanındayken hastalandığında mezarını hemen kazmışlardır ve ölmeyeceğine onları inandırması

³¹ E. B. Riley’den aktaran, Lucien Lévy-Bruhl, **İlkel İnsanda Ruh Anlayışı**, p. 230

gerekmiştir. Gün batmadan önce O'nu gömebilmek ve gerekli törenleri yapmak için hazırlanmışlardır. Bunun sebebi, ölüme grubun ilişkisini bir an evvel kesme arzusudur.³²

Lengualarinki gibi bir yaklaşım yaygın olarak görülmektedir. Cenaze törenlerinin hemen yapılması, ölüye ait eşyaların evden çıkarılması ve dağıtılması ve kültüre göre değişmek kaydıyla benzeri uygulamalar derhal yerine getirilmektedir. Bu davranış şekli, bir yönüyle topluluğun normal düzenine bir an evvel dönmesi içindir, ki bunda da yine ölümün gündelik hayattan bertaraf edilme çabası görülmektedir.

Pek çok kültürde hastalık ve ölüme bir an evvel kurtulunması ve böylece toplumun esenliğinin sağlanması amacıyla bu tarz yaklaşımlar görülmüştür, hatta günümüzde de devam etmektedir.

Orta Asya'da ölüme yaklaşım üzerine çok sayıda örnek sunduğu çalışmasında Roux genel olarak burada yaşayanların ölümsüzlüğü güçlü biçimde arzuladıklarını ve bedensel güce, dayanıklılığa büyük önem verdiklerini göstermiştir. Ölümün bulaşıcı olduğunu düşündüklerini ve hastalık ve ölüme karşı ciddi tedbirler aldıklarını göstermiştir: Biri hastalandığında evinin önüne işaret konulur ve kimse giremez; orduda hastalanan olduğunda kampının etrafına nöbetçiler yerleştirilir ve tecrit edilir; ölünün çadırına iki yıl boyunca orada kalacak olan bir bayrak asılır, hastanın yanına yalnızca esir girer... Ölüm olayının genellikle arınma gerektirdiği anlaşılmaktadır: cenaze törenine katılanların arınması gerekir, ölünün ailesi ateşle arınır, hayvanları ve çadırı da iki ateş arasından geçirilir; eşyalarına dokunulmaz; evi terk edilir, hatta yıkılır... Hatta Yakutlar '*cesedi bırakıp kaçarlar*'.³³

Trobriand adalarında ölüme *tauva'u* denilen kötü büyücülerin neden olduğuna inanılmıştır. Günrydeki yerlerinden gelip geceleri köylerde dolaşırlar ve onların bu istilası kitlesel ölümlere neden olur. Salgın hastalığın, *leira'nın* başlamasıyla gerçekleşir bu olay. İnsanlar *tava'uyu* göremezler ancak duyabilirler ve ayrıca bir

³² **Ibid.**, pp. 227-231

³³ Jean-Paul Roux, **Altay Türklerinde Ölüm**, pp. 99-106

hayvan şeklinde bedenlendiğinde fark edebilirlerse onun bir kötü ruh olduğunu anlarlar.³⁴ Malinowski'nin kendi anlatımıyla:

"Bunlardan bazıları ben Trobriand adalarındayken oldu; bir defasında ağır bir dizanteri ve galiba 1918'in İspanyol gribi olan bir hastalığın ilk belirtileri başgösterdi. Birçok yerli, *tauva'u*'yu duyduklarını anlatıyorlardı. Wawela'da dev bir kertenkele görülmüştü; onu öldüren adam kısa süre sonra öldü ve köyde salgın başladı. Ben Oburaku'dayken ve hastalık köye yayılırken, beni götüren bottaki insanlar gerçek bir *tauva'u* gördüler, bir mangrovenin üstünde büyük, karışık renkli bir yılan görüldü, ama yaklaştığımızda sırta kadem bastı. Ben, yalnızca miyoplüğümün ve belki de bir *tauva'u*'yu görme yeteneğimin olmamasından, bu mucizeyi kendim izlemeyi başaramadım. İnsan her yerdeki yerlilerden böyle ve benzeri düzinelerce öykü dinleyebilir. Bu tür bir sürüngen yüksek bir sahanlığa oturtulur ve önüne değerli eşyalar konurmuş; onu gerçekten görmüş olan yerliler, ben kendim hiç görmediğim halde, bunun sık sık olduğunu doğruladılar."³⁵

Ölümlerle ve cesetle temas kurmuş olmaktan bu denli korkmanın sebebi olarak yeni ölen birinin yalnız kalmaktan korkarak yakınlarından birilerini de kendisiyle götürmek istemesi, henüz öldüğünü idrak edememiş olması, ölmemiş olanlara karşı duyduğu kıskançlık ve daha bir çok düşünce ileri sürüldüyse de insanın ölümle, kendi varlığına olabilecekleri bilememesi ve bu bilginin muhakeme yoluyla ulaşabileceği, sağlamasını yapabileceği bir bilgi olmaması kaynaklı kaygılar esastır. Ölmek kişinin başına gelen bir durumdur, bedeninin işlevleriyle ilgili olsa da kişi kaslarını iradi olarak kullanabilme yetisinde bile değildir ve bu durumda da ölmek insanın kendi gerçekleştirdiği bir edim değildir, kişinin başına gelir.

Bedendeki işlev kaybı sebebiyle ölüm kimilerince kabullenilmesi son derece zor bir durumdur. Aslına bakıldığında ölüm son noktadır, yaşlılık da aynı kategoride ele alınabilir pekala. Beyin normal işlevini sürdürmekte iken bedenin ölüme sebep olması, beden nedeniyle insanın zihninin tamamıyla kapanmak durumunda kalması, ki sona ermek, yok olmak dememekteyiz biz de, 'kapanmak' ile geçiştirilebilirmiş gibi konu, kabullenilmesi zor durumlardır. Bu gibi konular hem inanç sistemlerinin şekillenmesinde hem dışavurulumlarıyla sanatta doğrudan etkili olmuştur, olmaya da

³⁴ Bronislaw Malinowski, **Büyük, Bilim ve Din**, pp. 116, 117

³⁵ **Ibid.**, p. 117

devam etmektedir. İnsanın, kendi tarihi kadar eski kaygıları, hatta belki de sorularıdır bu ritüellerin gerekçesi.

Sorularına cevap bulamadığında ya da cevabını veremeyeceği sorular söz konusu olduğunda ise bunları yok saymaya yönelebilmektedir insanoğlu. Konu ile tüm ilişkisini kesme ve gündelik hayata dalarak uzaklaşabilmek için ne gerekiyorsa yapma yoluna gitmektedir kimi zaman. Bazı toplumsal ya da dinsel uygulamalarla kendisini korumaya alarak ve zihnini olamıyorsa da vicdanını rahatlatarak, bunun vereceği güven duygusuyla her günkü sıradanlığa dönmek istemektedir, yaşam hiç kesintiye uğramamış gibi.

1.1.3.2 Yeni ölmüş kişiden duyulan korku ve arınma ritüelleri

Yeni ölmüş kimse öldüğünün ayrımında olmayabilir, bu yeni koşulda yalnız olmaktan korkabilir... Yaşayanları yanına çekme çabasına girebilir. Bunun önüne geçmek için ölenin yanındakilerin, cenazeye katılanların, ölüye en yakın olan kişilerin önlem almaları garip değildir. Değişik yerlerde yeni ölmüş birinin ruhu bedeninde tutulmaya, bedenden kaçması önlenmeye çalışılır. Bunun sebebi genellikle ölenin ruhunun orada bulunan kişileri de ruhlarını kandırarak, saldırarak ya da bedenlerine girerek ölüme sürükleyeceği korkusudur.

Yeni ölmüş kişiden ya da onun ruhundan bu sebeple korkan Güney Amerikalı İtonamalar ölenin gözlerini, burnunu, ağzını mum gibi şeylerle mühürlerler, Niaslılar cesedin burnunu tıkararak, çenesini bağlayarak ruhun dışarıya kaçmasını önlemeye çalışırlar, Avustralyalı Wakelburalar ölünün ruhundan sakınarak cesedin kulaklarına sıcak kömürler yerleştirirler.³⁶

Yeni ölmüş birinden korkulurken öleli çok ölmüş kişi saygı duyulan ata olarak anılır. Ölen kişi ile kurulan duygusal ilişkide ve onun toplumdaki yerinde ölüm zamanıyla ilgili bu ayrım pek çok yerde vardır. İleride bununla ilintili olarak atalar kültü üzerine daha detaylı anlatacağız. Çok net olan, yeni ölmüş olandan korkulurken

³⁶ James G.Frazer, **Altın Dal**, p. 173

öleli çok zaman olmuş kişiye saygı duyulur, akıl danışılır ve toplumdaki konumu aile büyüğü olarak devam eder.

Endonezya'da yaşayan Rottineesenler yeni ölmüş kişilerin ruhuna 'içteki ruhlar', uzun zaman önce ölmüşlerin ruhlarına 'dıştaki ruhlar' diyerek bu ayrımı yapar³⁷, Orokaivalar yeni ölüye *soavi*³⁸ ismini verir.

Yeni ölen kişinin ruhu ölünce gidilmesi gereken yere hemen gitmez, bir süre bedeninin yakınlarında ya da yaşadığı yerde kalır. Yeni ölüden korkulmasının sebebi budur. Bedenin mezarda olduğunu bilirler ancak ruhu tehlike arz eder yaşayanlar için. Bu durum için çeşitli yöntemler geliştirilerek gerekli sürenin sorunsuz atlatılmasına çalışılmıştır. Yeni ölünün yaşadığı yeri hemen terk etmemesinin genel olarak gözlemlenen bir yönü de ölen kişinin en yakınları, özellikle de eşi için tehlike oluşturmasıdır.

Wringir aşiretinde (Kuzeybatı Avustralya) mezar olarak ölen kişinin cesedi ailesinin seçtiği bir ağacın tepesine bırakılır.* Bu sırada zuari, ölünün ruhu, oradadır ve eşlik etmektedir. Törendekiler varlığını hissetmektedirler. Phyllis M. Kaberty, ailenin soyağacını çıkarmaya çalışırken öyeni ölmüş eşinin adını söylemeye çekinen eşi, başka biri ismi fısıldayarak kulağına söylediğinde ağlamaya başlar. Eşinin ismini andığı anda yanına geleceğinden korkmaktadır. Adamın *zuaris*inin eşini her yerde izlediği ve akşamları evine gittiği söylenmektedir. Wringir aşiretinde ölenin kemikleri *durdu*, ağacın kabukları ile örtülünceye kadar ruhun *wolara*, bedeninin yanında kaldığına inanılmaktadır. İlkel zihniyette genelgeçer bir özellik olan aynı yerde farklı yerlerde bulunabilmek burada da vardır, hem bedeninin yanında hem eşinin peşindedir ölenin ruhu. En sonunda 'durdu'nun, kemiklerin bulunduğu ağacın önünde ağlamak töreni ile, bu tören zuariyi kesin olarak uzaklaştırır, eşi yatıştırılır.³⁹ Wringir aşiretinde ölünün ruhunun yaşadığı yerde bulunma süresi, cesedinin üzeri ağacın kabukları ile örtülünceye kadardır. Bir çok yerde bu süre belirlidir. Zunilerde

³⁷ A.C.Kruyt'tan aktaran, Lucien Lévy-Bruhl, **Mistik Deneyim ve Simgeler**, p. 121

³⁸ **Ibid.**, p. 124

* Cesetlerin bir tabutun içinde ya da öylece ağaçlara bırakılması başka kültürlerde de gözlemlenmiştir. Bu uygulamanın temelde gökyüzüne yüklenen ilahi anlamla ilişkisi vardır. Eril olan tanrı, göktedir ya da gök-tanrıdır. O'na yakın olması için de cesetler olabilecek en yüksek noktaya bırakılmaktadır. Göğe yakın olma ve bununla tanrısallığa aidiyet umudu zigguratlarda, merdivenin kullanımında da karşımıza çıkmaktadır.

³⁹ Phyllis M. Kaberty'den aktaran, Lucien Lévy-Bruhl, **Mistik Deneyim ve Simgeler**, pp. 121, 122

(Zuni Kızılderilileri, Amerika) bu süre dört gecedir. Ölenin ruhu dört gece yakınları ile görüşmeye çalışır. Ölenin yakınları, eşini yalnız bırakmaz, dört gece ölenin ruhu eşinin yanından ayrılmaz çünkü. Yas tutan kişi, öleni düşünce görmemek için önlemler alır. Bu dört gece boyunca köydeki herkes kapısını açık bırakır, ölü istediği gibi evlere girip çıkabilsin diye. Yoksa kapıyı açılıncaya kadar tırmalayacağı düşünülür.⁴⁰ Ölünün ruhu ile daha samimi ilişki kuran örnekler de vardır. Kuzey Amerika'daki Yeni Fransa yerlileri, ölünün cesedi mezara götürülürken önde yürüdüğüne, Ölüler Bayramına dek mezarlıkta kaldığına, geceleri köyde dolaştığına ve artmış olan yemeklerden yediklerine inanır, bu yüzden de akşamdan kalan yemekleri yemeye pek gönüllü değillerdir.⁴¹

Çin kroniklerinden edinilmiş bilgiye göre, Japonlarda da ölüye yakın olan kişilerin, aile üyelerinin arınması gelenektir. Biri öldüğü zaman yas süreci on günden uzundur. Tören bittiğinde ise aile üyeleri suya girip yıkanarak arınmaktadırlar.⁴² Bu yas sürecinin ve bu süreçte yaşlıların ağıtlar söyleyerek ağlamalarının, intikam almaması için ölen kişiye arkasından ne kadar üzüldüğünü göstermek ya da yeni ölünün öldüğünü iyice anlamasını sağlamak için yapılagelen eylemler olduğu genelgeçer bir bilgi olarak bilinmektedir. Dünyanın hemen her yerinde uygulamadaki değişikliklerle birlikte, yeni ölü ile bu tür bir iletişim kurulması gelenekleşmiştir.

Moğol dünyasında arınma ateşle yapılmıştır. Ölen kişinin akrabaları, evinde yaşayanlar kendilerini ateşle arındırmışlardır. Ölen kişinin eşyaları da iki ateş arasından geçirilmek suretiyle arındırılmıştır. Roux'un bildirdiğine göre bu gelenekler Moğollardan sonra çağdaş Anadolu'da sürdürülmüş, hastalar ve zayıf çocuklar iki ateş arasından geçirilerek ya da ateşin çevresinde dolaştırılarak arındırılmışlardır. Bu gibi uygulamalar bölgede yaygındır. Yine Roux'un bildirdiği aşağıdaki uygulama ölü ve ölümlle ilişkili olarak arınmayı ortaya koyar:

“Aynı âdetler XVIII. yüzyılda Orta Asya ve Sibiryada güçlü bir şekilde uygulanmaktaydı. O zamanlarda Tomak bölgesinde "gömülme törenine katılan

⁴⁰ M.C. Stevenson'dan aktaran, Lucien Lévy-Bruhl, **Mistik Deneyim ve Simgeler**, p. 123

⁴¹ Relations de la Nouvelle-France'dan aktaran, Lucien Lévy-Bruhl, **Mistik Deneyim ve Simgeler**, p. 123

⁴² Hou Han Shu ve Kitagawa'dan aktaran, Joseph Campbell, **Tanrının Maskeleri: Doğu Mitolojisi**, trans. by.: Kudret Emiroğlu, İmge Kitabevi, İstanbul, 3. bs., 2003, p. 440

eden herkes, ateşten korkan ölünün onları izleyememesi için özel olarak yakılan bir ateş üzerinden sırayla atarlardı"⁴³

Çağdaş Anadolu'da ateş üzerinden atlama uygulaması bugün de söz konusudur, ancak farklı bir zamanda yapılır. Amaç yine arınmadır. Evrensel olarak yeni yıl bayramı olarak adlandırılan Bahar Bayramı (Nevruz, Hidrellez) zamanı büyük bir ateş yakılır ve sırayla herkes üzerinden atlar.

Oldukça uzak bir yerde, Avustralya'daki Aranda kabilesinde ölüme yaklaşım şu şekildedir:

“Avustralyalı Arandalar arasında, Spencer ve Gillen'in verdiği ayrıntılı bilgilere göre, ölümün geldiği köy baştan aşağı yakılır, ölen kişinin adı asla anılmaz, dula ve yakın akrabalarına acı veren ve sıkıntılı işlemler uygulanır. Böylece ölünün, ardından doğru dürüst yas tutulduğunu görmesi istenir. Son olarak dans, vahşi bağırımlarla yaratılan karışıklık, yerlerin dövülmesi ve mezarda yakın akrabaların birbirine girmesiyle merhum, artık insanlara korku verecek bir biçimde geri dönmemesi gerektiğini anlayacaktır. Ama gene de eğer isterse arkadaşlarını gözleyebilir, onları yumuşak rüyalarda ziyaret edebilir ve kötülüklerden koruyabilir. Bu tür kültürel havadan, ölü ile toplumu arasındaki ilişkinin devam ettiğini, yani ölümün geçici diye yorumlandığını söyleyebiliriz. Ölümün gizi bir anlamda inkâr edilir, ondan korkulur ve ona meydan okunur. Psikolojik ve felsefi olarak asla özümlemiş değildir.”⁴⁴

Burada belirtmekte yarar var ki ölünün eşyalarının yakılması yaygın bir uygulamadır. Bunun altında yatan düşünce, kişinin bedensel uzantıları, kişisel eşyaları, hatta pek sık görüldüğü gibi özellikle eşi sadece ona aittir ve ölüm olayı gerçekleşikten sonra başkası tarafından kullanılmaması gerekir. Ölü, yaşarken sahip olduğu şeylere öldüğünde de gittiği yerde sahip olacaktır. Kimi yerlerde mezarına eşyaları konur kimi yerlerde yakılmak yoluyla yükselen dumanla ölüye ulaştırılmaya çalışılır, kaldı ki sati uygulaması da sadece Hindistan'a özgü değildir. Hatta ölü ile birlikte, sadece eşinin de ölüme gitmesi değil, öte dünyada ona yaşarken olduğu gibi hizmet etmeleri için tüm maiyetinin ve sahip olduğu hayvanların da canlı canlı gömülmesi bilinen bir uygulamadır.

⁴³ Jean-Paul Roux, **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, p. 234

⁴⁴ Spencer ve Gillen'dan aktaran, Joseph Campbell, **İlkel Mitoloji**, p. 146

Ancak Arandalardaki uygulamalara bakıldığında ölen kişinin gittiği yerde sahip olması için eşyalarının yakılması ya da yakınlarının ölümden ateşle arınmaları amaçlanmamaktadır. Anlaşılan o ki, ölü ile ilişkinin tamamen kesilmesi ve bundan emin olmak istedikleri için ölüye geri döneceği bir evi olmadığını, isminin anılmadığını anlatmaya çalışmaktadırlar. Ölünün yaşayanlar için tehlike arz etmesinin önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Malezya-Polinezyalı olduklarından Asya ile Polinezya arasında bağ oluşturan halklardan biri olan Yamilerde de benzer inançlar vardır. Bir kişi bir kaza ya da acı çektiren bir hastalık sebebiyle değil de doğal bir nedenle, yani yaşlılıktan öldüğünde temel *anito* Beyaz Ada denen mitik bir adaya gider. Ama eğer hoşnutsuzsa, o ve diğer ruhlar canlılara, insanlara olduğu kadar hayvanlara da acı vermek için geri gelebilmekte, canlıları hasta edebilmektedirler. Yamiler, ister istemez, sürekli ve denetlenemeyen bir biçimde *anito* denen ölülerin ruhlarının korkusu içinde yaşamaktadırlar. En güçlü Yami tabuları cenaze törenleriyle ilgilidir: Ölünün başında geçirilen geceler boyunca, ölünün akraba ve dost çevresinden hiçkimse gözünü kapamaz, çünkü ölünün *anito*'sunun saldırısından korkarlar. Yamilerin çevrelerindeki ölümle, cesetle ilişkili her şeyden ne denli korktukları şu örnekten açıkça anlaşılmaktadır: En korkunç kara büyüleri, bir insanın, bir mezarın kumuna dokunmasını sağlamaktır. Çünkü kumun bir *anito* taşıma ihtimali bulunmaktadır.⁴⁵ Bu örnekte kötü bir ruhun herhangi bir şey içinde barınabileceği düşüncesi vardır, başka şekilde ifade edecek olursak, bir ölü, eğer isterse canlıların dünyasında bulunan herhangi bir formdaki herhangi bir şeyin içinde barınabilir. Bu düşünce çevredeki her şeyin kötücül nitelikte olma ihtimalini doğurduğundan gündelik yaşamlarının tedirginliklerle dolu olması normal karşılanmaktadır.

Ölüm, ölü, hatta mezar bir tabu konusu olarak kitabı olan inançlarda da yer almıştır. Tevrat'ta ölümle ilişki kurulan durumlar için açıklamalar vardır. Böyle bir durumda arınmak gerektiği açıkça bildirilmiş, zamanlamalar ve yapılması gerekenler anlatılmıştır. Aşağıda yer alan bölümde bu açıkça görülmektedir:

⁴⁵ Gerald Messadie, **Şeytannın Genel Tarihi**, trans. by.: Işık Ergüden, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2. bs., 1999, pp. 53-56

“Her hangi bir insan ölüsüne dokunan yedi gün murdar olacaktır; üçüncü günde ve yedinci günde kendisini onunla tathir edecek; ve tahir olacak, fakat üçüncü günde ve yedinci günde kendisini tathir etmezse, tahir olmayacak. Bir ölüye, herhangi bir insan cesedine dokunan ve kendisini tathir etmiyen adam RABBİN meskenini murdar eder; ve o can İsrailden atılacaktır; murdarlık suyu onun üzerine serpilmediği için murdar olacaktır; onun murdarlığı daha kendisindedir.

Şeriat şudur: çadırda bir adam öldüğü zaman, çadıra giren her adam, ve çadırda olan herkes yedi gün murdar olacaktır. Ve üzerinde örtüsü bağlı olmiyan her açık kap murdar olacaktır. Ve kırdaki kılıçla öldürülmüş olana, yahut bir ölüye, yahut insan kemiğine, yahut kabre kim dokunursa yedi gün murdar olacak.”⁴⁶

Günümüzün modern dünyasında ölü ile bedensel temas neredeyse ortadan kalkmıştır. Cesetle ilgili işlemler ilgili kurumlar tarafından yapılmakta, yakınları ise inançları yönünde dua, yemek vermek gibi ritüelleri gerçekleştirmektedirler. Mezarlıklar kamusal kurallara bağlıdır, kişisel ayrıcalıklar talep etmek bir yana, tapuları vardır, hatta büyük kentlerde mezarlıklara talep arzın ötesindedir. Önemli bir nokta olarak belirtilmelidir ki, hayatın içinde bu tarzda yer alan mezarlıklar aynı zamanda yetersiz kaldıklarından yeni alanların mezarlık olarak açılması gerekmesiyle kent dışına çıkarılmaktadır. Gündelik yaşamın coğrafi sınırlarının ötesine alınması demek mezarlıkların, insanın günlük pratiğinden ölümün uzak tutulması demektir.

1.1.3.3 Ölüler ile kurulan ilişkiler ve atalar kültürü

Ölüm olayı ile, ölen kişiyle kurulan ilişki tamamen kesilmez. İnsanlığın hemen hepsi denilecek kadar çoğunluğu tarafından bedensel varlığı artık görünür olmamakla birlikte, ruhani varlığının son bulunduğu düşünülmemiştir, cismani varlığa yaklaşımları ise gerek ruhun ikameti anlayışları gerek ölüm ötesi varoluşa çizilen yönetime bağlı olarak değişmiştir. Hatta yaşadığı ölüm deneyiminin sonucu olarak gizemli güçlerle donandığı düşünülmüştür. Yaşayanların bilemeyeceği bilgileri bilmektedir artık, büyük sırna nail olmuştur. Yine de tanrılara eş bir güç değildir bu. Tanrılar, yaşayanların ve ölümlerin dünyasına hükmeder, yeraltına, yeryüzüne ve gökyüzüne; cennete, cehenneme ve arafa... Ölmüş atalar da halkının beslenmesi için ürünün bolluğundan sorumludur. Toplumsal yapılanada en üst basamak atalara aittir,

⁴⁶ Tevrat, Sayılar, 19: 11-16 (Kitabı Mukaddes Yayınları 2003 baskısından aktarılmıştır.)

hiyerarşik açıdan hepsinden üsttedir. Kimi yerlerde yağmur yağdırmak ta onlarla ilişkilendirilmiştir. Genellikle evin bir köşesi ölü ataya ait bir şeye, örneğin kafatası ya da sembolik olarak onu temsil eden bir fetiş nesnesi gibi, ayrılmıştır ve bu aralarındaki varlığını simgesel olarak görünür kılmaktadır. Ata, buradan törenlere katılır, doğum gibi önemli olayların kutlamalarında yerini almaktadır. Zaman zaman kendilerine başvurulabilir ya da inayetleri istenebilir.

Yeni ölüden yaşayanları da yanına çekeceği düşünülerek korkulurken aradan zaman geçtikten sonra ölü, bireyin ancak ait olduğu topluluktaki yeri ile düşünüldüğü ilkel kabilelerde toplumsal hiyerarşinin en üstündedir. Pek çok yerde ölüm gerçekleşikten sonra kısa bir süre ölen kişinin ruhunun evinde, mezarında, köyünde gezindiği düşünülmüştür. Bu süre kimi yerlerde ölü izlemenin bitmesi ve gömülme töreni yapılana kadarken çoğunlukla ölüne öte dünyaya gitmesine kadar geçen süredir. Orada kabilesinin diğer üyelerinin yanına varıp yerleştiği zaman da iletişim kurulabilmektedir ölülerle, bu tam bir ayrılma değildir.

Afrika'ya ait bir örnekte, cenaze törenlerinin önemi açıklanmıştır. Buna göre cenaze töreninde ölüye sergilenen saygı ve onurlandırma gösterileri, tıpkı erkekliğe ya da kadınlığa erginlenen bir çocuğun erginlenme töreni görevini görmektedir. Bunlar ölüne kabilenin yaşlılarından sonraki statüsü olan ölü atalar konumuna geçmesini sağlamaktadırlar.⁴⁷ Pek çok kültürde ölü ata bir şeyle sembolize edilerek evdeki yerini almaktadır, bu bir tahta parçası olabileceği gibi genellikle kafatasıdır. Aşağıdaki pasaj, Güney ve Doğu Afrika'da bu sürecin nasıl işlediğini kısaca göstermektedir:

"Soyun yaşlı akrabası öldüğünde havayı neşe bağırtıları doldurur. Şölen düzenlenir, erkek ve kadınlar merhumun niteliklerini tartışır, yaşamından öyküler anlatılır, son yıllarındaki yaşlılık hastalıklarının üzücülüğünden konuşulur. Çevrede, tercihen gölgelik bir koruda, çukur kazılmış, taşla kaplanmıştır. Şimdi bu çukur açılır, içinde eskiden kalma kemikler vardır. Bunlar yeni gelene yer açmak için yana çekilir. Ceset özenle, özel bir yatış şekliyle buraya yerleştirilir. Yüzü belli bir yana çevrilir ve bir süre çukur gene taşla kapatılarak öyle bırakılır. Gövdenin çürümeye yetecek kadar zaman geçince soyun yaşlıları mezarı tekrar açarlar, aşağı inip kafatasını alarak dışarı çıkarır, köye götürürler. Kafatası temizlenir, kırmızıya boyanır, tahıl ve birayla ikramda bulunulduktan sonra öteki akrabaların kafataslarının yanına, özel yerine

⁴⁷ Monica Hunt'tan aktaran, Lucien Lévy-Bruhl, **Mistik Deneyim ve Simgeler**, p. 137

kaldırılır. Artık bundan sonra ölünün ekim zamanı kurbanlarına katılmadığı hiçbir bahar olmayacaktır; sonbaharda hasatta şükran kurbanlarına katılacaktır. Ekim ve hasat zenginliğinde yaşayanlarla birlikte payı olacaktır. Sesi çıkmayan yaşlı akraba köydeki bütün olaylarda yerini alacaktır.”⁴⁸

Bundan sonra ölü atanın kendisi olarak kabul edilen kafatası hem saygı görececek hem yardım edecek hem de ev halkının sorularını cevaplayacaktır. Kafatası avcılığının nedenlerinden biri de kafatasına sahip olanın ölünün gücüne de sahip olduğuna inanılmasıdır.

Orhan Hançerlioğlu'nun tanımına göre ata kültü, toplumun yeni ölümlerle ilişkili olan ölü kültüründen farklıdır. Tarımcı toplumlarda atalara tapılmış, kimi ilkel toplumlar yeni doğan kişinin bir atanın ruhunu taşıdığına inanmışlardır. Atalarının kendi yaptıkları heykellerine tapmışlar, kurbanlar sunarak onların yardımını istemişlerdir. Atalar kültürünün totem inancından eski olup olmadığı tartışmalı bir konudur.⁴⁹

Korelilerin inançları uyarınca, atalarının isimlerinin bulunduğu levhalar aile tapınağında muhafaza edilmektedir. Böylesi bir levhada atanın ruhunun gelip yerleştiği kabul edilmektedir. Bu ruh, her insanın sahip olduğu üç candan birisidir. Biri mezarda vücutla birlikte kalmaktadır, üçüncüsü ise ruhlar hükümdarlığına gitmektedir. Yılın belirli günlerinde levhalar karşısında ayinler yapılmakta ve kurban sunulmaktadır.⁵⁰ Açık ki levha, levhada bulunduğu varsayılan ata ruhu nedeniyle, atanın yerine konmaktadır. Yeni ölmüş birinden korku duyulurken ölümün üzerinden yeteri kadar zaman geçtiğinde kendisine başvuru ve dua edilen ata olarak ölüye saygı duyulmaktadır.

Çin'in en eski inançlarından bahseden Campbell, şamanizm ve ata tapımına işaret etmiştir:

“Çin düşüncesinde ata fikri bir yandan genellikle Tanrı diye çevrilen *Ti*, *Şang Ti* ve *T'ien* gibi soylu sözcüklere bağlanırken, bir yandan da şen "ruhlar" ve *kuei*

⁴⁸ Frobenius'tan aktaran, Joseph Campbell, **İlkel Mitoloji**, pp. 146, 147

⁴⁹ Orhan Hançerlioğlu, “Ata”, “Atalara Tapma”, **Dünya İnançları Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 4. bs., 2004, p. 60

⁵⁰ Sergei Aleksandrovich Tokarev, **Dünya Halklarının Dinler Tarihi**, trans. by.: Rauf Aksungur, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2006, p. 307

"hayaletler"e bağlanmaktadır. Şaman'ın etki alanı olasılıkla ikincisidir. Aile reisliğinin etki alanı kendi ata soyunun aile kültürüne bağlanır. Ve emperyal kültürün gelişim alanı Şaman özellikler de bulunan aile kültürü çevresidir: İmparatorun ata soyu (göğün oğlu) pratikte "yukarıdaki (*şang*) ilahlaştırılan şey (ti)", Şang Ti ile özdeşleştirilmiştir."⁵¹

Yukarıda imparatorun tanrısal kabul edildiği açıkça görünmektedir. Bu düşünce pek çok uygarlıkta görülmektedir. Ancak çoğunlukla imparatorluğun ve kurulmuş olan düzenin devamlılığına ilişkin bir noktadır bu ve bu nedenle derinlemesine ele alınmamıştır.

Bunun temelindeki ana etken nedir sorusu önemlidir. Ölüye biçilen paye, onun farklı adlandırmalar yapılsa da yaşam gücü olarak tanımlayabileceğimiz, uzun yaşayan dayanıklı bilge kişilerden, medicine man ve şamanlarda sahip oldukları gücün büyüklüğünden ötürü çekinilmesine neden olan güce (aslında yaşarken sahip olduğuna paralel bir şekilde) yaşayanların üzerinde etkili olacak denli sahip olmalarıdır; yaşayanlar için tekinsiz olan kutsalın alanında bulunmaları ve canlıların bilemeyeceği şeyleri biliyor olmalarıdır. İnsanın bilgi ve sezgisine göre aşkın bir bilgiye sahip olmaları, güce de sahip olmaları düşüncesini getirmiştir. Bunlar yaşayanların dünyası üzerindeki etkililiğini sağlayan unsurlardır.

Bu durum onlara saygı gösterme, sunular sunma, törenlerde öncelik tanıma, onların doğaüstü güce sahip olduklarına inanma, beraberinde başlarına gelen ya da gelebilecek olan iyi ve kötü şeyler için yardımlarını istemeyi ve bunlardan onları sorumlu tutmayı getirmiştir. Yani hem tapınılmakta hem de bazı görevlerle donanmış bulunmaktadırlar. Farklı törenlerde bu alana giren kişileri birlikte görmek ya da bu kişilere -genelgeçer nitelikte olanlar olarak büyücü, ölü ata, şaman, büyücü-hekim,, rahip, kral sayılabilir- benzer görevler yüklendiğini görmek mümkündür.

Bu olgunun gelişimini Frazer Altın Dal isimli eserinde çok sayıda örnekle açıklamıştır, aşağıda yer alan pasaj net olarak özetlemektedir:

“O zaman, dünyanın bir çok bölgesinde genellikle kralın eski büyücünün ya da büyücü hekimin soyundan geldiği çıkarsamamız doğru gibi görünüyor. Bir zamanların özel büyücüler sınıfı, topluluktan ayrı tutulup da kamu güvenliğinin

⁵¹ Joseph Campbell, **İlkel Mitoloji**, p. 433

ve refahının bağı olduğuna inanılan görevlerden sorumlu tutulunca, bu insanlar, liderleri kutsal kral oluncaya hadar, yavaş yavaş zenginliğe ve güce kavuşur. Fakat demokrasiyle başlayıp despotizmle son bulan bu büyük toplumsal devrime hem krallık kavramını hem de işlevini etkileyen bir entelektüel devrim eşlik etmektedir. Çünkü zaman ilerledikçe, büyüün yanlışlığı daha keskin zekalılarca giderek daha iyi anlaşılır ve yavaş yavaş din onun yerini alır; bir başka deyişle, büyücü, insanın iyiliği adına doğa süreçlerini doğrudan denetleme çabasını terk edip, artık kendi başına yapabileceğini düşünmediği şeyleri tanrılara yaptırmak için onlara dua ederek aynı sonuca dolaylı yoldan ulaşmaya çalışan rahiplere yolu açmış olur.

Dolayısıyla, bir büyücü olarak yola çıkan kral, yavaş yavaş büyü uygulamasını rahibin dua ve kurban işlevleriyle değiştirmeye yönelir. İnsanla tanrı arasındaki ayrımın hala tam olarak çizilmemesine karşın, insanların da, yalnızca ölümlerinden sonra değil, büyük ve güçlü bir ruh aracılığıyla tanrıların tüm doğasını geçici ya da devamlı olarak sahiplenmek yoluyla, daha yaşarlarken tanrılaşma ulaşabilecekleri hayal edilmeye başlanır. Toplumda hiçbir sınıf, bu, tanrının insan biçiminde bedenleşebileceği fikrinden krallar kadar yararlanmamıştır.”⁵²

İnsanda bedenlenen tanrı düşüncesini sınıfsal açıdan görmek değerlendirmek inanç sistemlerinin doğru anlaşılabilmesi için gerekli yaklaşımdır. Frazer’ın yukarıda alıntılanan sözlerinin altı çizilmelidir. “*İnsanla tanrı arasındaki ayrımın hala tam olarak çizilmemesine karşın*” sözleri, doğaüstüne görülenlere atfedilen niteliklere ve toplumsal yapıdaki hiyerarşik konumlandırmalara işaret ederken insanın mistik deneyiminde henüz doğa ile arasına bir ayrım koymamasındığı zamanlardan tek tanrı düşüncesine varmış olduğunun özetidir.

1.2 Ölümsüzlüğün peşine düşen insan

İnsanoğlu ölümü anlayamayacağını kabullenmek istememekle, ölümlülüğüne bir anlamda karşı çıkmak istemiş ve bu amaçla farklı yöntemler gütmüştür. Ölümsüzlük arayışında üst seviye olan ruhun özgürleşmesi ve yanısıra bedenen ölümsüz olmak baskın olarak uzakdoğuda amaçlanmıştır. Zaman içinde inanç sistemlerindeki ortak kabuller yoluyla öte dünya inancı ve ruhun ölümsüzlüğü umudu yaygınlık kazanmıştır.

⁵² Sir James George Frazer, **Altın Dal**, pp. 100,101

1.2.1 Ölümsüzlük formülleri

Uzun ömür, gençleşmek, ölümsüzlük hatta daha uç bir noktada ölünün yaşama döndürülmesi insanoğlunun gerçekleştirmek için çabaladığı, bunları gerçekleştirmenin yollarını aradığı konulardır. Bunları sağlayacağına inanılan formüller çoğu kültürde beslenme ile ilişkilidir, bu yiyecek ya da içecekler değişik ülkeden ülkeye, coğrafi etkiler de vardır bu farklılıkta, süregelen kültürel ya da dini etkiler de.

Ölümsüzlük veren yiyecek Keltlere göre elma, Çinlilerde genel olarak şeftali, mantar, çam gibi hep yeşil kalan ağaçlardır. Ölümsüzlük veren yiyeceğe eş bir başka unsur da ölümsüzlük içeceğidir, yaşam pınarı, ab-ı hayat.

Uzak Doğu ancak özellikle Çin uzun yaşam ve ölümsüzlük konusunda sürdürülen gelenek ve inançla öne çıkmıştır. Ölümsüzlük veren şeyler, hayattaki iki ilkedен olumlu, iyi, üretken olan ilke ile yüklüdür. Bu iki ilke Çin’de yin ve yang olarak adlandırılır. Yang, iyi, sıcak, etkin, hayat vericidir, güneşle ilişkilidir, Yin soğuk, edilgin, karanlıktır, ayla ilişkilidir. Ölümsüzlük veren ya da gençlik veren, hastalıkları sağaltan hatta ölüyü diriltten şeyler çok yang ilkesine sahiptir.

Çin’de bazı bitki ve maddelerin hayatın özüne diğer şeylerden daha çok sahip oldukları ve bu sebeple ömrü uzatmaya yaradıkları düşünülmüştür. ‘Ruh malzemesi’ tanımlamasıyla kastedilen budur. Ruh malzemesi, beden kokularının ve nemin içinde yoğunlaşmıştır ve suya karışmıştır, sudan ortaya çıkmış olan Büyük Ana’dan ya da onun çocuklarından türemiştir. Ağaçların özsuyu, O’nun kanı olarak görülmüştür. Kan da tükürük, gözyaşı, ter gibi beden sıvılarından biridir ve beden sıvıları bereket verir. Kış mevsimi boyunca hiçbir şey yetişmez, kurak geçer. İlkbahar geldiğinde yağmurla birlikte doğa yenilenir, dünya gençleşir, ruh malzemesi toprağa girmiştir, ‘bitkileri kan özsuyu, aynı zamanda hayat verici enerji, koku ve renklerle donatmıştır’.⁵³ Suyun mitolojik imalarını da anlamında taşıyarak özsuyu, hayat suyudur, gençlik ya da ölümsüzlük bahşeder.

“Hayat ağacı” ve “yaşam suyu”, “ab-ı hayat” ve benzeri tanımlamalarla su, nehir, kuyu, ağaç kastedilebilir. Yukarıda farklı kültürlerle göre ağacın cinsinin

⁵³ Donald A. Mackenzie, **Çin ve Japon Mitolojisi**, trans. by.: Koray Akten, İmge Kitabevi, Ankara,1996, p. 139

değiştğine değinilmiş ve bu anlamın yüklenmesindeki ortak mantıktan kısaca bahsedilmiştir. Hayat ağacı, merkez simgeçiliğine sahiptir. Yeraltı, yeryüzü ve gökyüzünü birbirine bağlar. Şamanın dallarında uyuduğu, diğer alanlarla bağlantı kurduğu ağaçtır. Birbirine çok uzak bölgelerde, farklı uygarlıklardaki çadırın ortasındaki direk ile sembolize edilmiştir. Aynı şekilde göğe, babasının yanına yükselen ve böylece ölmediği, hatta dünyaya da bir kez daha döneceği, sadece göğe çıktığına inanılan İsa'nın gerildiği çarmıh, hayat ağacının kozmik düzlemler arasında geçişi sağlama işlevini açıkça taşır. Gökyüzüne çıkılan merdiven unsuru şamanizmde geç dönemlere dek korunmuştur. Druidlerin meşe ağacı, tanrının içinde oturduğu ağaç... köklerine yuvalanmış bir hayvanın koruduğu ağaç... Buddha'nın altında otururken nirvanaya erdiği ağaç... Hayat ağacı, bilgi ağacıdır. Hayat ağacı ve bilgi ağacı olarak bahsi geçen, bahçenin ortasındaki ağaç, bunlarla aynıdır. Ve insan, meyvesinden yemekle cennet bahçesinden kovulmak suretiyle ölümsüzlüğü yitirdiği gibi bilgiye de sahip olamayacaktır artık:

“Ve RAB Allah şarka doğru Adende bir bahçe dikti; ve yaptığı adamı oraya koydu. Ve RAB Allah görünüşü güzel ve yenilmesi iyi olan her ağacı, ve bahçenin ortasında hayat ağacını, ve iyilik ve kötülüğü bilme ağacını yerden bitirdi. (...) Ve RAB Allah adamı aldı, baksın ve onu korusun diye Aden bahçesine koydu. Ve RAB Allah adama emredip dedi: Bahçenin her ağacından istediğin gibi ye; fakat iyilik ve kötülüğü bilme ağacından yemeyeceksin; çünkü ondan yediğin günde mutlaka ölürsün.

Ve RAB Allanın yaptığı bütün kır hayvanlarının en hilekâr olanı yıldı. Ve kadına dedi: Gerçek, Allah: Bahçenin hiç bir ağacından yemeyeceksiniz dedi mi? Ve kadın yılanı dedi: Bahçenin ağaçlarının meyvasından yiyebiliriz; fakat bahçenin ortasında olan ağacın meyvası hakkında Allah: Ondan yemeyin, ve ona dokunmayın ki, ölmüyesiniz, dedi. Ve yılan kadına dedi: Katiyen ölmezsiniz; çünkü Allah bilir ki, ondan yediğiniz gün, o vakit gözleriniz açılacak, ve iyiyi ve kötüyü bilerek Allah gibi olacaksınız. Ve kadın gördü ki, ağaç yemek için iyi, ve gözlerle hoş, ve anlayışlı kılmak için arzu olunur bir ağaçtı; ve onun meyvasından aldı, ve yedi; ve kendisile beraber kocasına da verdi, o da yedi. İkisinin de gözleri açıldı, ve kendilerinin çıplak olduklarını bildiler; ve incir yaprakları dikip kendilerine önlükler yaptılar. Ve günün serinliğinde bahçede gezmekte olan RAB Allahın sesini işittiler; ve adamla karısı RAB Allahın yüzünden bahçenin ağaçları arasına gizlendiler.

Ve RAB Allah adama seslenip ona dedi: Neredesin? Ve o dedi: Senin sesini bahçede işittim, ve korktum, çünkü ben çıplaktım, ve gizlendim. Ve dedi: Çıplak olduğun sana kim bildirdi? Ondan yeme, diye sana emrettiğim ağaçtan yedin mi? Ve adam dedi: Yanıma verdiğin kadın o ağaçtan bana verdi, ve yedim. Ve RAB Allah kadına dedi: Bu yaptığın nedir? Ve kadın dedi: Yılan beni aldattı, ve yedim. Ve RAB Allah yılanı dedi: Bunu yaptığın için, bütün sığırlardan, ve bütün kır hayvanlarından daha lânetlisin; karnın üzerinde yürüyeceksin, ve ömrünün

bütün günlerinde toprak yiyeceksin; ve seninle kadın arasına, ve senin zürriyetinle onun zürriyeti arasına düşmanlık koyacağım; o senin başına saldıracak, ve sen onun topuğuna saldıracaksın. Kadına dedi: Zahmetini ve gebeliğini ziyadesile çoğaltacağım; ağrı ile evlât doğuracaksın; ve arzun kocana olacak, o da sana hâkim olacaktır. Ve Âdeme dedi: Karının sözünü dinlediğin, ve: Ondan yemiyeceksin, diye sana emrettiğim ağaçtan yediğin için, toprak senin yüzünden lânetli oldu; ömrünün bütün günlerinde zahmetle ondan yiyeceksin; ve sana diken ve çalı bitirecek; ve kır otunu yiyeceksin; toprağa dönünciye kadar, alının terile ekmek yiyeceksin; çünkü ondan alındın; çünkü topraksın, ve toprağa döneceksin. Ve adam karısının adını Havva koydu; çünkü bütün yaşayanların anası oldu. Ve RAB Allah Âdem için ve karısı için deriden kaftan yaptı, ve onlara giydirdi. Ve RAB Allah dedi: İşte, adam iyiyi ve kötüyü bilmekte bizden biri gibi oldu; ve şimdi elini uzatmasın ve hayat ağacından almasın, ve yemesin ve ebediyen yaşamasın diye —böylece RAB Allah onu Aden bahçesinden, kendisinin içinden alındığı toprağı işlemek için çıkardı. Ve adamı kovdu; ve hayat ağacının yolunu korumak için, Aden bahçesinin şarkına Kerubileri, ve her tarafa dönen kılıcın alevini koydu.”⁵⁴

Bilgi ağacı ölümsüzlük ağacıdır ve insan meyvesinden yediği için cezalandırılmış, cennet bahçesinden sürülmüştür. Hayat ağacının ilk insan ile ilişkilendirilmesi sıklıkla karşımıza çıkar. Türk dünyasında da bu alanda çok sayıda söylence vardır. Örneğin Altaylarda bir yer (orta dünya) tanrısı olan Yo Kan “*Dünyanın merkezinde olduğu varsayılan ve ucu Ülgen’in evine kadar ulaşan bir çamın (dünya ağacı) bulunduğu yerde oturur.*”⁵⁵ Burada hayat ağacı, yapraklarını dökmeyen, yaz kış yeşil olan ve bu yönüyle dayanıklılığı, ölümsüzlüğü çağrıştıran çamdır. Yakutlara göre ilk insanı, ağacın içinde bedeninin üst kısmı çıplak olan bir kadın beslemiştir. İlk insanın anlatıldığı bir Altay efsanesi, Yakutlarınkı ile benzer özellikler taşır. Buna göre yerin göbeğindeki Ak Genç, ortaya çıktığı yeri tanımak için dolaşırken doğuda bir düzlük, düzlükte üstünde büyük bir ağaç olan bir tepe görerek oraya yönelir. Ağaç yukarıda göğün yedinci katına, kökleri yeraltına uzanmaktadır, Ak Genç ağaca “sahibe, ağacımın ve evimin ruhu” diye seslenerek yalnızlığından yakınır, kendisine ortaklık edecek birini bulmak için seyahat etmek istediğini söyler, bu isteği için dua eder. Bunun üzerine ağacın köklerinden bir kadın ortaya çıkar ve büyüyen göğüslerinden Ak Genç’e gençlik sütü verir. Gencin gücü yüz kat artar ve sonra kadın mutluluk vaad eder, herhangi bir şeyden zarar görmemesi için Ak Genç’i takdis eder. Altaylardaki gibi Yakutlarda da insanlığın ilk atasının evi bir düzlüğün merkezindedir

⁵⁴ Tevrat, Tekvin, 2:8,9 ; 3: 1-24

⁵⁵ Yaşar Çoruhlu, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002, p. 37

ve benzer şekilde üç dünyayı birbirine bağlayan bir ağaç vardır. Bu ağacın köklerinde Hayat suyu köpürmektedir ve ağacın dallarından, kozalaklarından damlayan reçineyi/özsuyunu yalayanlar veya içenler gençliklerini tekrar kazanırlar.⁵⁶

Hayat suyu ile ilgili İskender-i Zü'l Karneyn'e ait hikaye, yaygın olarak bilindiği için de anılmalıdır. İskender hiçbirinde ölümsüzlüğe kavuşamaz. İskender-i Zü'l-Karneyn'in Karanlık Diyarında yaptığı yolculuğun anonim hikayesi Grekçe, Arapça, Süryanicede bilinmektedir. Grekçe ve Süryanice versiyonunda özetle İskender, duymuş olduğu ebedi hayat veren kaynağı aramak üzere ordusuyla yola çıkar, aşçısıyla birlikte yolda askerlerinden ayrı düşer. Aşçı yemek hazırlamak için yanlarındaki balığı yıkamaya çeşmeye gider. Suyu degen balık canlanır, bunun hayat çeşmesi olduğunu anlayan aşçı su içtikten sonra geri döner. Hikayeyi dinleyen İskender çeşmeyi ara ama bulamaz. İslami versiyonunda ölümsüzlük veren ab-ı hayatı içen Hızır'dır. Bu çeşitlemesine göre İskender-i Zü'l-Karneyn , duymuş olduğu ebedi hayat veren kaynağı aramak üzere yola çıkar. Hayat çeşmesi, Karanlık Diyarındadır. Yolda İskender ve Hızır askerlerden ayrı düşerler. İskender-i Zü'l-Karneyn sağa, Hızır sola gider. Hızır bir ses duyar ve nur görür, o tarafa gider ve orada hayat çeşmesini bulur. Çeşmenin suyundan içer ve suyuyla yıkanır, ebedi hayata kavuşur ve insanüstü güçler de kazanır. İskender'le karşılaştıklarında olayı anlatır ancak İskender çeşmeyi bulamaz.⁵⁷ *

Bir başka hayat suyu hikayesi Köroğlu'na aittir, bir gün Köroğlu vurmuş olduğu iki kuşu bir pınarda temizlemek ister, kuşlar dirilir ve uçup gider, pınar da bin parçaya ayrılır. Bu, hayat pınarıdır ve suyundan Köroğlu 'nun atı içer. Böylece atı Kırat da ölümsüz olur.⁵⁸ Bu hikayede kuşlar da at da ölümsüzlüğe ererken insanoğlu, ölümsüz olamamıştır.

Altay dünyasında ağacın kökünden çıkan su, hayat suyudur. Yeraltına indiğinde ölen İnanna'nın cesedine altmış kez serpildiğinde O'nu yaşama döndüren

⁵⁶ Yaşar Çoruhlu, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, pp. 112-114

⁵⁷ Ahmet Yaşar Ocak, **İslam-Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas Kültü**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007, pp. 55,56

* V. Mevlana'nın İskender'in ölümsüzlük suyundan içememesi ile ilgili yorumu için, Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, **Fîhi Mâ Fîh**, trans. by: Ahmed Avni Konuk, ed. by: Selçuk Eraydın, İz Yayıncılık, İstanbul, 4. bs., 2003, pp. 224, 225

⁵⁸ Ahmet Yaşar Ocak, **Hızır-İlyas Kültü**, p. 202

hayat suyu, Hindistan'daki Sivrā Irmağı'nın aktığı gölün suyu, Hızır'ın içtiğine inanılan ab-ı hayat.

1.2.1.1 Kutsal Mekanlar

Değişik söylencelerde özellikli yerler bulunur. Yeraltı, gökyüzü ve yerin birbirine bağlandığı belirli yerler, hayat ağacı düşüncesi ile içiçedir. Ölümsüzlerin yaşadığı yerler de benzer şekilde göze çarpar. Tanrılardan ziyade, ölümsüz kılınmış kişiler yaşar bu mekanlarda. Bunlar genellikle erdemli insanlar ve kahramanlardır. Bundan başka cennet ve cehennem anlayışı olmaksızın öldükten sonra ruhun gittiği yer olan öte-dünya, ölen kişinin bundan sonra ait olduğu yer olarak anlaşılmalıdır. İlkel kabilelerde genel bir özellik olarak karşımıza çıkan, ölen akraba için yapılması gerekli ritüel uygulama ve törenlerin doğru ve eksiksiz olarak yerine getirilmesi zorunluluğudur. Yoksa bunun sonucu oldukça ağır olabilir, ölenin varması gereken yere yaptığı yolculuğun selameti söz konusudur çünkü. Genellikle yaşam alanında doğal bir sınırla ayrılan bir yer seçilmiştir bunun için. Böylece hem ölü, varlığını kabilesine yakın sürdürebilecektir hem de bulunduğu yerin yaşayanları ile arasında bir sınırı vardır. Coğrafi yapı etkilidir. Adalar önemli bir yer tutmaktadır. Yaşam alanına belirli bir mesafede olan bir nehir, iyi bir sınır teşkil eder. Kimi zaman da mitolojik anlatılardaki mekanlara sadık kalınmıştır.

Örneğin ada, sık ratlanılan bir seçimdir. Kutsal adalar inancı Mısır, Hint, Fiji, Çin, Japon kültürlerinde varolmuştur. Genellikle bunların yüzen ve kaybolan adalar olduğuna ve bu adalarda hayat suları ve bitkileri olduğuna inanılmıştır. Yunan yazınındaki kutsanmış adalara benzer. Çinlere göre adalar ölümsüzlüğe ulaşmış olanların ya da tekamül edenlerin, tekrar dünyada doğacak olanların bu süre zarfında kaldıkları yerdir. Adadakiler hayat kuyularından su içer, ağaçların meyvelerinden yerler, *li chih* (ölümsüzlük mantarı) bu adalardadır. İÖ 4. yy.da Doğu Denizi'nde bu adaları arayan bir Çin kaşif vardır ancak adalara olan inanç daha ne kadar geriye tarihlenebilir ve çıkış yeri coğrafi olarak neresidir bilinmemektedir. Çin imparatorlarının ölümsüzlük amacıyla bu adaları keşfetme çabalarının kayıtları bulunmaktadır.

Ssü-ma Ch'ien'in Shih Chi (Tarihsel Kayıt) adlı eserinde adaların üç tane ve isimlerinin P'eng-lai, Fang Cahng, Ying Chou olduğu belirtilmiş ve eski zamanlarda kahramanlar bu adalara ulaşabilmekte oldukları anlatılmıştır. Bu kahramanlar altından ve gümüşten saraylar, beyaz insanların ve beyaz hayvanların hayat bitkisi yediklerini, hayat suyu -ırmaktan- içtiklerini görmüşlerdir, Ying Chou Adası'nda suyu şifalı bir dere yeşim taşından dışarı akar ve adada çok büyük yeşim taşları vardır. Bu derenin suyu ile ölümsüzlük mantarı ufalanarak karıştırılmasıyla, insan vücuduna 'bin yıllık' dayanıklılık sağlayan besin elde edilir. Ssü-ma Ch'ien'in anlattığına göre, beyaz azizler bu adalarda ölümsüzlük mantarı yetiştirmişlerdir zamanında. Ölüyü hayata döndürme gücü vardır bu mantarın. Gençlik ve hayat veren ölümsüzlük mantarının yaprakları adalardan kuzgunlarca taşınarak savaşta ölmüş savaşçıların yüzüne bırakılmış ve üç gündür ölü olan savaşçılar hayata dönmüştür.

Lieh Tze'ye göre, vücutlarını şeffaflaştırarak ve 'yılanların derilerini atmaları gibi vücutlarını atarak' ölümsüzlüğü kazanmış olan bilgelerin beyaz ruhları bu adalarda oturmaktadır. Ssü-ma Ch'ien'in anlattığı gibi Lieh Tze'ye göre de adada oturanlar, hayvanlar dahil beyazdır. Adalardaki mantardan ya da ağaçların meyvelerinden yiyenler gençleşir ve havada uçma gücü kazanırlar.⁵⁹

Kutsal adalar düşüncesinde ortak olan özellikler adalarda ölümsüzlük veren sular ve yiyecekler bulunduğu ve sıklıkla yeşimtaşı da bulunduğu geçer. Yeşim taşı da diğerleri gibi ölümsüzlükle ilişkilidir. Yaşam veren yiyecekler ya da içecekler, ölümsüzlüğe erişenler gibi unsurların kutsal mekan anlayışıyla içiçeliği son derece açıktır.

Elysion için, Kutsal Adalar düşüncesinin Yunan dünyasındaki karşılığıdır denebilir. *Hsien*'e (ölümsüz) koşut olarak bu kez bu kutlu adada kahramanlar yaşamaktadırlar. Kahramanlar, Yunan dünyasında yarı tanrı gibi görülmüştür. Tanrısal nitelikleri şüphe götürmez, özellikle *Odyseia*'da bunun en güzel örnekleri yer alır, çok sayıda kahraman bu şekilde tasvir edilmiştir. Yunan mitolojisinde bu konuyla doğrudan bağlantılı olarak görülen başka bir özellik de ölümden sonra tanrılardan başka sadece kahramanların belleklerini koruyabilmeleridir. Elysion için *Mutlular Adası* denir. Mutlular Adasında seçilmiş kişiler yaşar.

⁵⁹ *Ibid.*, pp. 97-103

Yunan düşüncesine göre tanrılar seçtikleri insanları, bedenen de yaşamaya devam edecekleri Mutlular Adası Elysion'a yollayarak onlara ölümsüzlük bahsetmiştir. Bu dünyada, kahramanlar adına anıtlar dikilip ölü şenlikleri yapılmıştır.⁶⁰ Roma, bu düşünceyi benimsemiş, mutlu ruhların ölümden sonraki aydınlık mekanlarını da Elysium adıyla Latinceye geçirmiştir.

Vergilius'un babasının hayaleti ile Aeneas'ı konuşturarak Roma tarihini övdüğü bölümde babasının gökten inen görüntüsü, Aeneas ile konuşur:

"İlkin derin Avernus'tan geçip ulaş ülkesine
Pluton'un, benimle konuşmak istersen, karanlık
Tartaros'a, suçlular yurduna değil, mutlular ocağına,
Sevenler, sevilenler bucağına, Elysium'a gel ordayım,
Kara boğalar adar akıtırsan kanlarını, sunarsan,
İletir oraya seni, sevecen, tatlı Sibylla.
Görürsün orada tüm torunlarını, kentinin surlarını,
Kal sağlıcakla, geçmiş ıslak gece yolun yarısını,
Sezdim çetin soluğunu hışlayan doğu atlarının."
Böyle dedi, uçtu ince bir duman gibi."⁶¹

Bu sözlerden edindiğimiz tek bilgi babasının Elysium'da ve huzurlu olduğu değildir. Ruhun ölümsüzlüğü, cezalandırılan günahkarlar, Pluton'un dünyasına bir ölümlünün henüz hayatta iken girebileceği. Ölüler diyarına giden ve geri dönen ender kahramanlardan biridir Aeneas.

1.2.1.2 Simya ve benzeri yöntemlerle ölümsüzlük

Eliade uzun ömür, gençleşme ve ölümsüzlük sağladığı düşünülen maddelere örnekler verir: "Vedaların *soma*'sı, İranlıların *hacma*'sı, Yunan *ambrosia*'sı ve ölümsüzlük iksirini içeren efsanevi Kelt kazanı ya da Gençlik Pınarı, ulaşılması güç bir ağaçtan elde edilen gençlik meyveleri ve mucizevi otlar saymakla bitmez."⁶²

Altın, felsefe taşı, yeşimtaşı ölümsüzlük sağlayan unsurlar olarak itibar görmüştür. Simya yoluyla herşeyi altına çeviren mucize formülün peşine

⁶⁰ Egon Friedell, **Antik Yunan'ın Kültür Tarihi**, trans. by.: Necati Aça, Dost Kitabevi, Ankara, 1999

⁶¹ Vergilius, **Aeneas**, 5. Kitap: 731-740, trans. by.: İsmet Zeki Eyüboğlu, Payel Yayınevi, İstanbul, 1995, p. 149

⁶² Mircea Eliade, **Asya Simyası (Çin ve Hint Simyası): Simya Söylencesi**, trans. by.: Lale Arslan, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2002, p. 76

düşülmüştür, elbette altının önemi doğanın kusursuz üretimi olmasından gelen kutsallığındadır.

“Altın cevherinin -doğal halindeki altının- ışıltılı olması, onun zaten büyük miktarda yeraltı ateşini veya sıcaklığını özümlediğini işaret ediyordu. Günümüzde mekanik işlemlerin sonucu sayılan bu sıcaklık, o zamanlar toprağın yaşam ısı olarak görülürdü. Dolayısıyla metallerin, yeerkürenin rahminde büyüüp gelişerek, tıpkı annelerinin rahmindeki bebekler ve toprağa ekilen tohumlar gibi mükemmelliğe, tamlığa doğru geliştikleri düşünülürdü. Simyacılar göre, doğa henüz cansız fiziksel madde ve canlı zihin ya da ruh şeklinde ikiye ayrılmamış olduğundan, bu makul bir düşünceydi.”⁶³

Simyacı da maddeye uyguladığı farklı yöntemlerle onu değiştirmek, altına dönüştürmekle kendisinin bu süreçte değişimini amaçlayan kişidir, yani simya işlemlerini yaparken erginlenen, erginlenmeyle insanüstü yeteneklere ve hatta ölümsüzlüğe kavuşan kişidir. Ruhunu özgürleştirmek ve bedenen de ölümsüz olmak ister. Simya, gizemciliğe bağlı olmuştur hep:

“Çin’de Taoculukla, Hindistan’da yoga ve Tantracılıkla, Helenistik Mısır’da gnostiklerle, İslam ülkelerinde Hermesciliğin ve içrekliğin gizemli kollarıyla, Batıda Ortaçağ ve Rönesans boyunca Hermesçilikle, Hıristiyan gizemciliğiyle ve Kabalacılarla anılmıştır.”⁶⁴

Toprak, hava, ateş ve su, doğadaki her şeyin kendilerinden oluştuğu dört elementtir. Doğada, elementlerin değişimi görülür. Suyun buharlaşması herhalde en genel örnekleme olacaktır. Simyanın bunlarla yapmaya çalıştığı, doğru dengeyi, olması gereken karışımı bularak elementleri altını oluşturmaya yönlendirmektir. Ortaçağ ve Rönesans’ta ise bunların yerini cıva, kükürt, tuz almıştır. Rönesans döneminde Paracelsus, bu elementlerin sırasıyla ruh, can ve bedene karşılık geldiğini belirtmiş, altının da bunların doğru şekilde bileşimi olduğunu öne sürmüştür.⁶⁵ Elbette simyacının amacı Batıda da ve bu dönemde de tinseldi ancak tarihsel süreçte simya yoluyla altın hayali ortaya pek çok dolandırıcı ve bunların peşine takılan

⁶³ Dan Burton, David Grandy, trans. by: Yasemin Tokatlı, **Büyü, Gizem ve Bilim**, Varlık Yayınları, İstanbul, 2005, p. 99

⁶⁴ Mircea Eliade, **Asya Simyası**, p. 71

⁶⁵ Dan Burton, David Grandy, **Büyü, Gizem ve Bilim**, p. 97

hayalpaerest kişileri çıkartmıştır. Ancak asıl amaç gençleşmek, ölümsüzlük, uzun yaşamdır. Buna ulaşmış kişiler olduğu ancak ölümsüz olduklarını sakladıkları söylenegelmiş, kimi zaman belirli kişilerin ölümsüzlüklerine dair hikayeler anlatılmıştır.

Bunların içinde Nicholas Flamel'in (1330-1417) altın yapmayı başardığı, iksir üzerine çalıştığı söylenir. Rüyasında gördüğü simya metnine bir sergide rastlar ve alır. Metnin yazarı kendisinin “Yahudi Abraham, Prens, Rahip, Levi kabilesinden, astrolog, filozof” olarak tanımlamıştır, 20 sayfalık Latince, bakır kapaklı, ince ağaç kabuğundan sayfaları olan bir metindir. Yirmi sene metni çözemez, sonunda İspanya'daki Kabala Yahudilerine danışır. Sinagoglara gidip gelir, deneyler yapar, 13 Şubat 1382'de gümüş, 25 Nisan'da altın yapar. Daha sonra da yaşam iksirini bulduğunu öne sürer. Holmyard'ın bildirdiğine göre kimileri 116 yaşına dek yaşadığını, kimileri 17. yy.da Hindistan'da ve 1761'de eşiyle birlikte Paris'te bir operada görüldüğünü söylemiştir Flamel için.⁶⁶

Elbette simya ile ilgilenen, tarihte yerini almış kişileri saymak burada konumuz dahilinde değildir ve konumuzu aşan bir bilgi birikimi de gerektirir. Ancak öne çıkan isimlerden İS 3. yyda Mısırlı Zosimus, 4. yyda Ptolemis Piskoposu Synesius, Arap Prensi Cabir (a.k.a Geber) (721-776), Pers Devleti'nden Fahreddin er-Razi (850-923), Albertus Magnus (1193-1280), Dr. John Dee (1527-1608), Edward Kelley (1555-1595) simya çalışanlarına örnek gösterilebilir. Özellikle 15. yy bu çalışmaların çok arttığı, simya için büyük paraların harcandığı bir dönem olmuştur. Sonraki yıllarda hatta yüzyıllarda bile filozof taşına olan inancın korunduğu görülmüştür. Her ne kadar artık bilimle olan ayırım netleştiyse de.⁶⁷

Din-bilim-felsefe tarihsel süreçte birbirinden ayrılmıştır. Newton'ın yerçekimi kanunu önerisi okült bulunmuş, uzaktan etki fikri daha evvel büyüde yerini bulmuş, bilimsel sonuçlara dini öğretileri şifre olarak kullanarak varılmaya çalışılmıştır. Newton'ın da bilimin amacının tanrıya ulaşmak, varılacak son noktada tanrının zihnini anlamak olduğunu düşündüğünü söyleyebiliriz, kendisi kıyamet tarihi bile belirlemiştir: 2060. Kısacası insanoğlunun muhakemesi nadiren sağlama ile

⁶⁶ William Bernard Crow, **Büyünün, Cadılığın, Okültizmin Tarihi**, trans. by: Fulya Yavuz, Dharma Yayınevi, İstanbul, 2. bs., 2006, p. 231

⁶⁷ **Ibid.**, p. 226-235

desteklenmiş, mantığı ise sadece bilgiye göre şekillenmemiş ve yine de kabul görmüştür.

Felsefe Taşı: Felsefe taşı, temas ettiği her şeyi iyileştiren, mükemmel haline getiren ve metalleri de altına dönüştürebilen bir şeydir. Neliği konusunda simya çalışmalarının bireysel yürütülmesi kadar simya metinlerinin örtüklüğünün de katkısıyla, çeşitli varsayımlar bulunmaktadır diyebiliriz ancak. Bu belirsizliğin temeli, simyanın asıl amacının ruhu dönüştürmek olmasına dayanır. Diğer sebepler ancak amacından sapmış olanlar (dünyevi zenginlik peşine düşmek gibi) için öne sürülebilir. “Unutmayın ki tüm simyacılar, ruhu tanrı benzeri parametrelere kadar esneten kutsal bilgeliği amaçlamaktaydı.”⁶⁸ Simya, zorlu bir süreçti, sabır gerektiren, taşa giden yolun asıl işlevinin zihni ve ruhu olgunlaştırarak özgür kılmak olmasına sadakati ulaşılacak başarının kriteri olan, yıllar süren çabalar gerektiren bir yöntemdi.

Simyada üzerinde uzlaşmış olan üç aşamalı işlem sürecine baktığımızda, insanoğlunun en eski zamanlardan beri süregelen, ne kadar eskiye tarihleneceğinin tahmin edilmesi çok zor, Eliade'nin derinlemesine ele almış olduğu izlek son derece net görülür: yeniden ve daha yetkin olarak doğmak için ölmek ve dirilmek.... Bu izleğin metallere uygulanması Ortaçağ sonlarında genel olarak kabul görmüştür.

Üç renkle ilişkilendirilen üç aşamalı işlem, metali dönüştürebilir, ana fikir budur. Siyah (nigredo), başlangıçtaki maddeyi öldürür. Bu işlemle madde arındırılır. Maddeyi öldürmek için önce yakarak toz haline getiriyor, sonra cıva ile karıştırıyor ve bir ‘İlk Madde’ yumrusu haline gelene dek ayrıştırıp karıştırmışlardır. Albedo, beyaz aşama, yeniden doğum, diriliş aşamasıdır. Ölü olan *İlk Madde* bu aşamada bir sıvıya batırılır, buna “yeniden doğum banyosu” denilmiştir. Bu işlemin sonunda kara yumru beyaz bir taşa dönüşür. Simyacı da bu deneyimi yaşar elbette. Rubedo, üçüncü aşamadır. Bu aşamada beyaz taş kırmızı altına, felsefe taşına dönüşür. Bu noktada simyacı taşı besler, fermentasyon ve ısı yoluyla temizler- besleme, insan kanı ya da bal ile karıştırarak yapılabilmektedir. Bunun sonucunda beyaz taş kırmızı toza dönüşür. Kırmızı toz, felsefe taşıdır ya da onunla ilişkilidir. Bir kaç zerresi her şeyi mükemmelleştirir, metalleri altına çevirir, insanlar fiziksel sınırlamalarından

⁶⁸ Dan Burton, David Grandy, **Büyü, Gizem ve Bilim**, p. 102

kurtularak tanrısal özelliklere sahip olur.⁶⁹ Bu noktada, felsefe taşı ölümsüzlük vaad etmektedir. En baştan beri peşine düşülen ruhu özgür kılmak ve ölümsüzlük düşü...

Felsefe taşına dönüşen madde, net olarak arkhe özelliği göstermektedir, ki bu da bizi kaos ve yeniden düzenlenme fikri kadar en eski sorularımıza da götürmektedir. Kendimizi ve evrenin varlığını anlama çabamız devam etmektedir sadece, varolma sebebini, yaşamın zamanla ilişkilendirilmesini, ruh inancına duyulan ihtiyacı, ölümün bir işlevi olması umudunu.... İkinci aşama olan albedoda ölüm, su ve doğum bu kez de simya yoluyla görünür, vaftizde, tufanda olduğu gibi. Kadının su ile ilişkisi ve ana karnında iken içinde bulunduğumuz suda hiçbir şey yapmadan anneden beslenirkenki o güvenli koşulun, suya batırma yoluyla yeniden doğum fikrinde hatırlanmasına, ölümün göreceli olan, fiziksel olan ve dünyevi olan herşeyden arınma olması umuduna tutunmuştur simya. Buna ileride madenlere müdahalenin anlamını ele alırken daha detaylı olarak döneceğiz. Arap simyacılar Batıya geçmiş bir inanç unsurudur felsefe taşı: elixir vitae.

Bir bakıma insanoğlu, doğanın zamanında doğan mükemmel çocuğu altına dönüştürmek için kendi müdahalesi ile yerden çıkardığı madenleri, pek çok işlem uygular, fırına atar, ritüeller uygulayarak çalışır ve bu çalışma kendisine yönelik, kendini özgürleştirmeye yöneliktir aynı zamanda. Altın kutsaldır ve altından yapılmış tabak çanakta yiyen kişinin ömrü uzar, hatta altını kullanarak ölümsüzlük hapi yapılır. Felsefe taşı da aynı şekilde ölümsüzlük iksirini elde etmede kullanılır ve metali altına dönüştürür. Simyacı kendi belirlediği bir maddeyi felsefe taşına dönüştürür, ki bunun için gerçekleştirdiği işlemlerin kendi ruhuna yönelik işlevi altı elde etmekle aynıdır. Kendi ruhunun ve bedeninin ölümsüzlüğü.

Zincifre (kırmızı cıva sülfür):

Chii-seng otu ömrü uzatabildiğine göre

Neden İksiri ağzına atmayı denemiyorsun?

Bu altın doğası gereği kesinlikle bozulmaz;

İşte bu nedenle her şeyden daha değerlidir.

Sanatçı (*simyacı*) bunu beslenme diyetine eklerse

Ömrü sonsuza dek uzar...

⁶⁹ Dan Burton, David Grandy, **Büyü, Gizem ve Bilim**, pp. 102-106

Altın toz beş sindirim organına girdiğinde,
Sisin ve rüzgârın yağmur bulutlarını dağıttığı gibi dağılır...
Beyaz saçlar siyahlaşır;
Düşen dişler yeniden çıkar.
Titrek ihtiyar istekli genç bir erkek olur;
Çökmüş yaşlı kadın yeniden genç bir kız olur;
Sureti değişen, yaşamın tehlikelerinden kurtulur,
İnsan-ı Kamil unvanına kavuşur.

Wei Po-yang

Ts'an T'ung -Ch'i (Ayrılmış Uygunların Birleştirilmesi) isimli kitabın yazarı olan Wei Po-yang'ın *Lie Hsien Ç'üan çuan*'da (Bütün Ölümsüzlerin Yaşamöyküleri) ölümsüzlük hapını yapabildiğini ve köpeğiyle birlikte içip beden de bu dünyadan ayrılarak yani ölümsüzlüğü beden de elde etmiş olarak ölümsüzlerin arasına karıştığı söylenmiştir.⁷⁰ Altını süblimasyon ve dönüştürme işlemiyle sıvıya, iksire dönüştüren simyacı, ölümsüzlüğü elde etmenin peşindedir.

Yin (dişil) ve yang (eril), evrendeki, her şeyde bulunan temel unsurlardır. Yin toprak ilkesidir ve dağılmayı, çözülmeyi simgeler. Yang içeren maddelerse aksine, bozulmaz- yang tao ile bir tutulmuştur. Madenlerin dönüştürmesinde uygulanan yöntem yang'ın arttırılıp yin'den arındırılmasıdır. Yüksek oranda yang'a sahip maddeler ve bunları içen, yiyen kişi yangın özelliklerine sahip olur: güç, uzun ömür, ölümsüzlük... Yin, toprağa dönüş, herşeyin rahmi olan toprağa dönüştür, oysa yang mevcut durumun bozulmadan sağlıklı biçimde saklanmasıdır. Herşeyin yeniden toprağa dönmesi için dağılma işlevi vardır yin'in, sonsuz dönüşüm için. Yang ise bozulmayı, dağılmayı önleme ve bir arada tutma özelliğine sahiptir.⁷¹

Ölümsüzlük sağlayacağı düşünülen şeylerin hepsi - yeşimtaşı, altın, şeftali ve çam, vd - yüksek oranda yang içerir, bu sebeple uzun ömür, ölümsüzlük ya da gençleşme sağlar, ölümden sonra bile bedeni korur. Simya da bunun insan müdahalesi ile sağlanmasıdır.

⁷⁰ Mircea Eliade, **Demirciler ve Simyacılar**, trans. by.: Mehmet Emin Özcan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2003, p. 124

⁷¹ Mircea Eliade, **Asya Simyası**, pp. 15-18

Zincifre, ateşe atıldığında cıvaya dönüşür, madenlerin ruhu olarak kabul edilen, yin ile özdeşleşmiş olan cıvaya. Ve bu sebepten, yang ile özdeşleştirilmiştir.⁷² Bu dönüşüm, simya ile uğraşanlar için önem teşkil etmiş olmalı.

"Benim doğamın sekiz hali şunlardır: Toprak, su, ateş, hava, eter, akıl, bilinç ve ben duygusu
Bu doğa alçak düzendir, ey Güçlü Kollu, bir de tüm dünyayı geçindiren ve Cıva yaşam enerjisi olan yüksek düzen vardır, onu da bil.
Bütün herşey varlığını bu ikisinden alır; ben ise bu yaratılışın yaratıcısı ve yok edicisiyimdir."⁷³

Çünkü simyacınn hedefi kendini dönüştürmektir. Hatta zaman içinde metaller için kullanılan metaforları kendi varlığı için öngörmüştür. Kendisini beden ve ruhen sahip olduğu insana özgü zayıflıklardan sıyrıp altının madenlerin olgunlaşmış, saf hali olması gibi tanrısal yetilere sahip ölümsüz bir varlığa dönüşmek.

Büyük Taocu Ko Hung (İS y. 400): "1.5 kilo zincifre ve yarım kilo beyaz bal alın. Bunları karıştırın. Karışımı güneşte kurutun. Sonra hap biçimi verilecek kıvama gelene kadar ateşte kızartın. Her sabah kenevir tohumu büyüklüğünde on hap alın. Bir yıl içinde beyaz saçlar siyahlaşacak, dökülen dişler çıkacak, gövde yeniden canlılık ve parlaklık kazanacaktır. Eğer yaşlı biri bu hapi uzun zaman alırsa genç adam haline gelir. Sürekli alan kişi sonsuz yaşama kavuşur, ölmez."⁷⁴

Zincifre, insan bedeninde de üretilebilir, yöntemi de ersuyunun damıtılmasıdır.⁷⁵ Ancak ersuyu ve libido gücünün bedende yönlendirilerek gizemci sonuçlara ulaşma çabası daha çok Taocu çevreye ait gibi durmaktadır. Pao P'u-tzu (aka Ko Hung) şunları yazmaktadır:

"Nefesin efendisi olmayı öğrenmeye başlarken, burundan nefes almalı, nefesi iki parmağınızla sıkıştırır gibi sıkıştırarak ağızınızda tutmalı ve kalp atışlarınızı saymalısınız. Yüzyirmi atış saydığınızda nefesinizi ağızınızdan vermelisiniz. Bu

⁷² **Ibid.**, p. 25

⁷³ Bhagavadgita: Hinduların Kutsal Kitabı, VII: 4-6, çev. Korhan Kaya, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2. baskı, 2004, p. 49

⁷⁴ Ko Hung'dan (Pao-p'u Tzu da denir) aktaran, Joseph Campbell, **Doğu Mitolojisi**, p. 415

⁷⁵ Rolf Stein'dan aktaran, Eliade, **Demirciler ve Simyacılar**, p. 129

nefes alma yönteminin amacı ne nefes alışınızı ne de nefes verişinizi duymanızı sağlamaktır...

Bu yöntem, sürekli olarak uygulanırsa nefes tutma süresinin artmasını sağlayacaktır... bin kalp atışına kadar. Yaşlı bir kimse bu noktaya geldiğinde genç bir adam olacaktır...”⁷⁶

Embriyon soluması, ersuyunun tutulması, yönlendirilmesi gibi yaşamı uzatan bir yöntemleri de anmak gereklidir. Embriyon soluması, regressus ad uterum yoluyla ölümsüz olunabileceği esasına dayanır. Daha çok Taocuların kullandıkları yöntemlerdendir.*

Yeşimtaşı: Yeşim taşının hem ölümsüzlük hem de cesedin bozulmadan korunması için kullanılmasının nedeni, yang ilkesini temsil etmesidir. Sonsuz dönüşümün sağlanması için gerekli olan dağılma, toza çevirme yin ilkesinin işlevidir. Ölüm anında yin ilkesi parçalanmayı sağlayacak her şeyi kendine çeker oysa yang ilkesi dağılmaya, dönüşüme karşı birarada tutma işlevi vardır. Yeşim taşı, Zhou hanedanlığı döneminden itibaren ağız yoluyla alınmıştır. Daha geç dönemde, Taocu dönemde yaygınlaşan bir yeşim taşının ruhun besini olduğu ve ölümsüzlüğü sağladığı düşünülmüştür.⁷⁷ Yeşimtaşı, Çin’de çok eski zamanlardan itibaren bilinmiştir ve farklı amaçlarla kullanılmıştır. Alet yapımında, takılarda, toplumsal statü göstergesi olarak... Ölümsüzlük amacı ile ise ağız yoluyla alınmıştır, doktor reçetelerinde yer almıştır. Yeşim taşı alan ve doz aşımından ölen insanlar olmuştur. Eski yazarların belirttiğine göre bir doz yeşimtaşı hızlı bir ölüm getirir ancak ölümden sonraki hayatta uzun bir ömür sağlar.⁷⁸ Bütün bunlar, bu dünyada, olmazsa öte dünyada ölümsüzlüğün nihai amaç olduğunu göstermektedir. Bu ifadeye göre, ölümden sonraki dünyada ölümsüz olmak için bu dünyadaki yaşam ve beden feda edilebilmektedir.

Yeşimtaşı, inci, deniz kabukları ve benzeri ölümsüzlükle ilişkili taş, metal, yiyecek, vb. üzerine inançlar Çin, Hindistan, Babil, Mısır gibi birbirine uzak yerlerde mevcuttur. Ölülerin bedenlerini korumak için Mısırlılar mumyalama

⁷⁶ Mircea Eliade, *Asya Simyası*, pp. 31,32

* Simyacıların çalışmaları ile Çin’deki ve Hindistan’daki tantra ve diğer yöntemler içiçe girmiştir zaman içinde. Bu konu için bkz. Eliade, *Le Yoga*.

⁷⁷ *Ibid.*, p.19

⁷⁸ Donald A. Mackenzie, *Çin ve Japon Mitolojisi*, p. 143

yöntemine başvurmuşlardır, Çinler ise buna gerek görmemiş, cesedi inci, altın, yeşimtaşı ile donatarak bozulmamasını sağlamaya çalışmışlardır. Deniz kabukları, inciler, altın, gümüş ve yeşimtaşı, Büyük Ana tanrıça'dan türeyen "ruh malzemesi"ni içerdiği için bunlara bu tarz bir işlev yüklenmiştir. Bu yöntemle, sadece cesedin korunması değil, daha ileri gidilerek ölümlerin bunların yardımıyla yaşama döndürülmesi de amaçlanmıştır.⁷⁹

Elbette ki yeşim taşı, içlerinden örnek göstermek amacıyla seçtiğimiz ölümsüzlük getireceğine inanılan maddelerden biridir. Ejderhalarla ilişkilendirilen inciler ya da deniz kabukları ve bunlar gibi pek çok başka madde ölümsüzlük ve beden bozulmasını önleme amacıyla kullanılmıştır. Burada önemli olan, bunların seçimindeki kriterdir. Güçleri, içerdikleri ruh malzemesinden, yang ilkesinden olmalarından gelmektedir.

Mircea Eliade, Babil Simyası isimli çalışmasında Çin'de bunlara duyulan inancı, bu inancın mantığını özetleyen cümlelerle kısaca özetlemiştir:

“Çin'de inci evrensel dölyatağımı simgeleyip onu taşıyan kadına doğurganlık verirken, yeşim ebedi, değişmeyen güneş ilkesini simgeler; onu taşıyan kişi de bu büyüsel erdemleri özümser; bu erdemlerse ölümden sonra o kişinin cesedinin çürümesini bile engelleyecektir.”⁸⁰

Yeşim, elbette başka kültürlerde de önemli olabilmiştir. Yaşam vermek, yaşamın korunması tüm bunların altında yatan kriterdir. Bunu sağlayan ya da simgeleyen şeylerden faydalanmakla insanoğlu onların bu niteliklerinden de yararlanabileceğini ummuştur, ummaktadır. Taşların alternatif tıptaki kullanımı eski zamanlardan itibaren süregelmektedir.

Soma: Hint inanisında soma, Veda panteonunun üçüncü tanrısı görünümündedir. Indra'nın koruyucusudur. Kendisine adanmış 120 ilahi vardır ve Rig Veda'nın bütün bir kitabı, IX. Kitap, Soma'ya, *pavamāna soma*'ya (aydınlanmakta olana) ithaf edilmiştir. Vedalar sonrası dönemde ayla özdeşleştirilmiştir. Soma kurban töreni, en yaygın törendir. Ritüelde kullanılan içki

⁷⁹ **Ibid.**, pp. 181-187

⁸⁰ Mircea Eliade, **Babil Simyası ve Kozmolojisi**, trans. by.: Mehmet Emin Özcan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002, p. 62

olarak anılan Soma ile bu isimle anılan tanrı ayırımını yapmak kolay değildir. Somanın hazırlanması için bitkinin ezilmesi, hem kozmik hem de biyolojik terimlerle betimlenmiştir ve bu betimlemeler, berekete dair simgelemelerle yüklüdür. Soma hazırlanması, ilk andan itibaren ritüellerle gerçekleştirilir ve kurban töreni de son derece yaygındır.⁸¹ Zamanla başka törenler de soma kurban töreniyle birleştirilmiştir. Soma içildiğinde gerçekleşen esrime, diğer benzer tapımlarda da, örneğin Dionysos tapımındaki taşkınlıklarda, görüldüğü gibi insanın kendisini tanrısal hissetmesine sebep olmuştur. Eliade'nin sözleriyle:

“*Soma*, düşünceyi uyarır, savaşçının cesaretini körükler, cinsel gücü artırır, hastalıkları iyileştirir. Rahipler ve tanrılar tarafından ortaklaşa içildiğinde, yeri göğe yaklaştırır, hayatı güçlendirir ve uzatır, bereketi sağlar. Gerçekten de esrime deneyimi yaşamsal doluluğu, sınırsız özgürlük duygusunu, varlığından belki de haberdar bile olunmayan fiziksel ve tinsel güçlere sahip olunduğunu ortaya çıkarır. Tanrılarla ortaklık, hatta tanrıların dünyasına aidiyet hissi, “ölümsüzlüğün”, yani öncelikle sonsuza dek uzatılmış eksiksiz bir hayatın kesinliği buradan kaynaklanır. (...) Tanrılarla paylaşılan, tam ve mutluluk verici bir varoluşun sırrına erilmesi, ilk içecek ortadan kaybolduktan uzun süre sonra da Hint maneviyatını uğraştırmaya devam etti. O zaman böyle bir varoluşa başka araçlarla erişilmeye çalışıldı: Riyazet veya orji türü aşırılıklar, tefekkür, Yoga teknikleri, mistik bağlılık.”⁸²

İster kurban töreni ile de bağlantılı olan soma olsun, ister Yunan tanrılarının dağı Olympos'ta ölümsüzlerin içtiği ambrosia olsun bu tarz tanrıların içeceği ya da gençlik, ölümsüzlük veren içecekleri, yaşam içeceğinin, başka bir deyişle ab-ı hayatın farklı görünümüdür.

İnsanoğlunun kutsal mekanlara olan inançlarında hayat ağacı konseptinde tanrılara ulaşılacak yerleri, yaşam yiyeceği, yaşam içeceği yoluyla tanrıların içtiğini ya da ölümden döndürebilen -ölümü gören kişi insanlık durumunu aşmış, tanrısal kabul edilmiştir- yiyecekleri ölümsüzlük arayışında araç olarak görmek istemesi, tanrılar gibi olmak istemesindedir. Buna ulaşma yöntemleri değişmekle birlikte çile yoluyla, bedene yönelik etkilerle yaşanan görü deneyimi ya da dans,

⁸¹Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, pp. 254- 256

⁸² **Ibid.**

zehirli bitkiler ya da içkilerle sağlanan esrime deneyimi insanlık halinin aşıldığı durumlardır.

“*Soma/haoma*, “ölümsüzlük”(amṛta) içkisinin Hint-İran dilindeki ifadesidir; anlaşılan, Hint-Avrupa içeceği *madhu*'nun, “bal şerbeti”nin yerini almıştır. *Soma*'nın bütün erdemleri içilmesinin yarattığı esrime deneyimiyle uyumludur. Meşhur bir ilahide (VIII, 48) şöyle denir: “*Soma* içtik, ölümsüz olduk; ışığa varınca, tanrıları bulduk. Ey ölümsüz, ölümlülerin acımasızlığı veya kötülüğü ne zarar verebilir bize artık?” (3. dörtlük)”⁸³

Soma hem ölümsüzlük içkisi, hem tanrılara sunulan kurbandır, hem de tanrı Soma'dır. Soma kurban törenleriyle ulaşılmak istenen yaşamın sonsuz döngüsünden kurtularak tanrısallaşmak, ölümsüz olmaktır.

Veda tapımında çeşitli soma kurban törenleri vardır. Agni'ye* övgü anlamındaki agnistoma, yıllık olarak ilkbaharda yapılan ve hazırlıklar hariç üç gün süren bir törendir.

Agnistomada sabah, öğle ve akşam soma ezilir, tüm tanrılar törene davet edilir. Tanrılara soma olarak erimiş tereyağı ve kutsal ateş kurban olarak sunulur. Başka soma törenleri bir günden bir yıla değişen sürelerde yapılmıştır. Soma törenleriyle birleştirilmiş ritüeller oldukça zengindir: mahāvṛata (büyük saygı), vajapeya (zafer içkisi), rājasuya (kralın kutsanması), aşağıda daha uzun ele alınmış olan agnicayana (ateş sunağı tuğlalarının istifi), pravargya^{84*}.

"Ancak, ey Pārtha, Benim tanrısal karakterimi bilen yüce ruhlu insanlar da vardır; onlar Benim, bütün varlıkların ölümsüz yaratıcısı olduğumu bilerek, Beni bölünmemiş bir düşünce içinde severler. Onlar, her zaman Bana dua ederler, verdikleri söze bağlılıkla Bana varmaya çalışırlar; itaatle bana saygı göstermeye devam ederler.

⁸³ **Ibid.**, pp. 255, 256

* Hint-Avrupa çağından itibaren süregelen ateşin kutsallığını temsil eden bir tanrı olarak karşımıza çıkmaktadır Hint düşüncesinde Agni. İran'da bu tanrıya Atar denmiştir, Ahura Mazda'nın oğludur.

⁸⁴ Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, pp. 270-286

* Mahāvṛata, müzik, dans, drama içerir, bir rahibin salıncakta sallanması ve bir cinsel birleşme gerçekleşmesi gibi sahneler içerir. Vajapeya, 17 gün ilâ 1 yıl sürer, savaş arabalarına bağlı atların yarışı, güneşe tırmanışı simgeleyen kurban sunucusuyla eşinin kutsal direğe tırmanması gibi mitsel unsurlar içerir. Rājasuya, kralın yeniden doğuşunu amaçlar. Çok erken bir zamanda agnistoma ile birleştirilmiş ve tanrının bir ikona ile simgelendiği tapımın bilinen en eski biçimi olan pravargya, büyük olasılıkla güneşin güçlendirilmesini amaçlayan bir ritüeldir. (Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, p. 271)

Ve bilgi kurbanıyla başka tapınıcılar, yüzü evrenin her tarafına bakan Bana, birer birer birçok yoldan tapınma çabalarını sürdürürler.

Sunak benim, kurban benim; ben hem tanrılara sunulan kurban hediyesiyim hem de şifalı otum. Kutsal sözler benim; ben hem ateşim hem de ateşe atılan sunağım.

Üç Veda'yı bilen ve Soma içen insanlar vardır, onlar günahattan arınmışlardır; kurban yoluyla cennete gitmek isterler. Onlar, tanrıların başı İndra'nın kutlu cennetine giderek, gökler göğünde tanrısal zevklerle mutlu olurlar.

O geniş cennetin tadını aldıktan sonra, işlerinin ödülü bir sona erer ve ölüm dünyasına girerler. Böylece üç Veda'nın belirlediği görevi izleyerek, tutkularının emirlerini izleyen gidip-gelme yolunu elde ederler."⁸⁵

Hindistan'da vedalar döneminde devalarla asurlar birbirlerine karşıt konuma getirilip daha arkaik olan ve bu dönemde şeytani özellikler yüklenen asuralara karşı zafer kazanırken İran'da asurlar Ahura Mazda'ya dönüşürken daevalara kötücül özellikler yüklenerek savaşçı tanrılar bu sınıfa sokulmuştur. Eski tanrıların geçirdiği bu dönüşüm, Hint-İran çağının belirleyici olmasını ve Hint ve İran inanç sistemlerinin ortak temelini net olarak anlatmaktadır. Bu vurguyla, Hint'teki somanın İran'daki karşılığı haomadır. İran'da kurban törenini yapan rahip, esrime haline haoma kurbanıyla, haoma içerek ulaşır. Haoma, ölümsüzlük içeceği, içinde çokça hvarina ** (alevli, canlandırıcı, menili kutsal sıvı) vardır. Rahip bunu içmekle insanlık halini aşarak Ahura Mazda'ya yaklaşır, kozmik yenilenmeye önceden ve somut olarak katılmış olur.⁸⁶ Her tür kurban töreninde olduğu gibi kurban eden ve edilenin uğradığı, kimi zaman önceden çeşitli çilelere girmekle başlayan sürecin bunlarda yarattığı değişim, bu törende de geçerlidir.

1.2.2 Ölümsüzlüğün söylenceleri

Kurduğumuz dünyayı dil üzerinden inşa ediyoruz, ki bu şekilde kendi kurgumuz dahilinde yaşamaktayız. Dil üzerinden bilgi aktarımı yapıyor, dil üzerinden aktarılan bilgiyi detaylandırarak, tanımlamalar getirerek, sıfatlar, zarflar kullanarak somutlaştırmaktayız. Bunun önemini yaşamın pek çok alanında doğrudan

⁸⁵ **Bhagavadgītā: Hinduların Kutsal Kitabı**, IX: 13-21,, çev. Korhan Kaya, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2. baskı, 2004, pp. 54,55

^{**} Hvarinanın gerçek sahibi Ahura Mazda olmakla birlikte hvarina Mithra'nın alnından fışkırır ve her insan da kendi hvarinasına sahiptir. (Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, p. 387)

⁸⁶ Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, pp. 386, 387

görebilmekle birlikte tarih yazınının nesnelliğinin olabirliğini tartıştığımız gibi tartışmamaktayız efsaneleri ya da söylenceleri. Bir yandan hiç olmazsa kastedilen anlamı, mesel niteliğinde addedip esas olarak ama bir yandan da üzerinde uzun zamandır uzlaşmış bulunulan bilgiyi sorgulamaya açmayarak kendi kurgumuzun gelecek nesillere aktarımını da sağlama almış olmaktadır. Bu durum, sistemin işlerliğinin bozulmaması, insanın düşüncelerini temellendirdiği zeminden inancına yönelik bir tehdit oluşmaması amacıyla devam etmektedir. Sembolik anlatımı göz ardı etmek hiç bir zaman zor bir durum olmamıştır, hatta çoğunlukla söylenceler gerçek oldukları kabulüyle dinlenmiştir. İnsan, korkularını olduğu kadar arzularını da söylencelere yansıtmış, inanmak istediğinin şiirini yazmıştır.

1.2.2.1 Ölümsüz kılınan tanrı

Farklı coğrafyalarda yer almış uygarlıkların inançlarına bakıldığında görülmüştür ki, ölümsüzlük kazanılması için ölmek zorunludur. Ancak öldükten sonra dirilen, yeniden doğan, insanın bilemeyeceğini görmüş olarak, edinemeyeceği bilgiye sahip olarak ikinci kez doğan kişi ölümsüzlüğe erişebilir. Ritüellerle sembolik olarak ölüm ve yeniden doğum canlandırılır, ancak bundan sonra farklılaşmış biri olarak kabul görür erginlenen kimse. Bu, şamanlar için ya da geçiş ritinde ergenlikten yetişkinlerin dünyasına geçecek genç için de zorunlu bir aşamadır. Başka niteliklere sahip olarak yeniden doğmak için önce ölmek gerekmektedir.

Aynı düşünceyi, mitolojide de görmekteyiz. Ölümsüzlük, tanrılara atfedilen bir özelliktir. Tanrıların dışında, özü tanrıdan olan ruh ölümsüzdür ancak bedenen ve ebediyen ölümsüz olan sadece tanrılardır, yarı tanrı sayılabilen kahramanlar, çok güçlü olsalar da muhakkak kendilerini ölüme götürebilecek bir kusura sahiptirler. O günün insanına yönelik olduğu tartışılır nitelikte bir olgu var ki, tanrıların ölümsüzlük kazanmasını anlatmaktadır: tanrının, babası tarafından yenildikten sonra ikinci kez Tanrı olan babasından doğması ya da onun tarafından kusularak ikinci kez doğması.

Zeus'un babasının yerine geçiş hikayesi ve Dionysos'un doğumu buna örnek teşkil eder. Erginlemede yer alan hali, erginlenenin bir ruh tarafından yenmesi ve sonra kusulması, kişinin ölmesi ve yeniden doğması, değişmiş olarak, bir kimliğinde

ölüp başka bir kimlikte doğması şeklinde gerçekleşmektedir. Aynı amaç ve mantık güdülmektedir tanrının ve erginlenen adayın öldürülerek ikinci kez doğmasında, şaman olacak adayın ataları tarafından yenmesi ve yeniden doğmasında da.

Yunan mitolojisinde önce Kronos çıkar sahneye, çocuklarını yiyen baba figürü olarak. Gaia ve Uronos, Kronos'a kaderinde kendi oğlunun eliyle ölmek olduğunu söylemişlerdir. Kronos bu korkuyla Rhea'nın doğurduğu çocukları yemektir. Sonunda Rhea Zeus'u doğurduğunda, bir taş verir oğlunun yerine Kronos'a, Zeus'u da bir mağaraya saklar ve Kuretalara emanet eder. Zeus, tanrılara özgü bir şekilde çabucak büyür ve babasının yuttuğu tüm kardeşlerini kusmasını sağlar. Hesiodos'a göre Zeus bu olayın ve ardından Uronos'un, babasının zincire vurduğu kendi kardeşlerini kurtarmasının ardından ve bu sebeplerle göğün, gökgürültüsünün, yıldırım ve şimşegin egemeni olmuştur.

Bu hikayede Kronos'un çocuklarını yemesi onları öldürmekten ziyade kendisinden dünyaya gelmelerini sağlamak üzere yani kusarak ikinci kez doğmaları için yapılan -en az bu kadar geçerli diğer sebep de bilindiği gibi, yaratıcının, tanrının Yunan mitolojisiyle eril kılınması, eril bir tanrıdan doğumun sağlanmasıdır- bir harekettir, tanrılaştırmadır. Zeus başka çocuklarının da kendisinden -baldırından, başından- doğmasını tercih edecektir.

Mitolojide pek çok örneği vardır bu hikayenin: Thetis çocuklarını düzenli olarak kaynar suda kaynatmış, Akhilleus doğduğunda baba araya girinceye dek yapmış bunu. En ünlülerinden biri Olimpiyat Oyunlarının kökenine* işaret eden Pelops'un öyküsüdür. Tantalos bir şölen verir, şölen davete gelen tanrıların getirecekleri ile hazırlanacaktır ve şöleni veren Tantalos kendi oğlunu kesip kazanda kaynatıp şölende masaya et olarak koyar. Zeus farkına varınca durumun, çocuğun tekrar kazana koyularak yaşama döndürülmesini emreder. Pelops'u kazandan doğum tanrıçası olan Klotho çıkarır. Tantalos da yıldırımla yakılır.⁸⁷ Pelops ölmüş ve ikinci kez doğmuş olur böylelikle.

⁸⁷ George Thomson, **Tragedyanın Kökeni: Aiskhylos ve Atina**, trans. by.: Mehmet H. Doğan, Payel Yayınevi, İstanbul, 2. bs., 2004, p. 130

* Pelops, Elis Kralı'nın kızı Hippodameia ile evlenmek ister. Kral Oinomaos'un koşulu, adayın yanına kızını alıp bir arabaya biner ve kral da arkalarından bir arabayla yola çıkar. Kral her seferinde yetişerek adayı öldürmüştür. Kendisine yenilmeyecek olanla evlenecektir kızı koşula göre. Pelops yenilmez ve kralı öldürerek yerine geçer. (Thomson, George, **Tragedyanın kökeni**, p. 130)

Ölüm ve yeniden doğum söz konusu olduğunda anılmadan geçilemeyecek olan karakter, Dionysos'un doğumudur. Babasından doğmuştur, babası tanrıdır, bir versiyonuna göre parçalara ayrılmış, ateşte kızartılmıştır. Genel olarak Dionysos'un teslim edildiği Kuretaların aslında onun erginlenme sürecinde yanında olan kişiler olduğu, yeniden doğumla ya da tanrıdan doğumla tanrılaştırıldığı dikkat çeker. Diğer tüm ayrıntılar da elbette O'nun tanrısallığına işaret etmektedir.

Dionysos'un doğum hikayesine göre Demeter kızı Persephone'yi Zeus'tan sakınmak istemektedir. Bunun için Demeter, Girit'ten Sicilya'ya gider ve kızı Persephone'yi babası Zeus'un bulmaması için iki yılını yanına bekçi olarak bırakarak Kyane kanağının yanında bir mağaraya gizler. Ancak Zeus yılan biçimine bürünür ve hamile bırakır Persephone'yi. Persephone Dionysos'u bu mağarada doğurur. Ancak bir gün Hera Titanları gönderir. Titanlar Dionysos'u yedi parçaya böler, kazanda kaynatır, ateşte kızartırlar. Zeus et kokusuna geldiğinde geriye Athene için saklanan kalbi kalmıştır bir tek. Zeus kalbini yemek suretiyle ikinci seferinde kendi doğurur Dionysos'u. Titanları da yakarak öldürür.

Bu mitte gerçekleştirilen eylemlerin anlamları ve asıl amaçları bilindiğinde Dionysos'un doğumundan itibaren başına gelenler ölümsüz bir tanrı olarak tekrar doğmak için yaşanan erginleme süreci olarak görülmektedir. Kaldı ki Thomson, mitin titanların Zeus'u Kuretalardan alıp parçaladıkları, kol ve bacaklarını bir kazana attıkları, kaynatıp yedikleri bölümünün Girit'te Zagreus töreninde ve Orpheik mystery'lerde canlandırıldığını bildirmiştir.⁸⁸ Parçalanarak yenme ve ikinci kez bu sefer tanrıdan doğum tanrılaştırma, ölümsüzleşmedir. Thebai mitinde aynı olay farklı bir biçimde gerçekleşir.

Thebai mitine göre Zeus, Kadmos'un kızı Semele'ye aşık olur. Hera'nın aklına girmesiyle Semele kendisine Hera'ya yaptığı gibi kur yapmasını ister Zeus'tan. Ancak Zeus'u ateşten bir arabada şimşeklerini çakarken gördüğünde Semele korkudan ölür. Zeus da henüz doğmamış olan Dionysos'u alevlerin içinden alır ve baldırına gizler. Dionysos böylece Zeus'un baldırından doğar. Dionysos'un bu

Olimpiyatların başlangıçta tek bir türde (koşu) yarışma şeklinde olduğu bilinmektedir. Burada Olimpiyatlardaki yarışın öncülü bir araba yarışı, öldürdüğünün yerine geçerek hükmetme, hieros gamosu çağrıştıran bir evlilikle yeni kral ve kraliçe olmak, Nemi korusunun rahibi gibi, ardılı tarafından öldürülme unsurları hemen göze çarpmaktadır.

⁸⁸ **Ibid.**, p. 127

şekilde doğumu, tanrılaşmasını sağlar.⁸⁹ Ateş, Yunan mitolojisinde tanrılaşmanın sağlanması için tanrıların kullandıkları bir yöntemdir. Ateşte yıkayarak ya da ateşe gömerek tanrılaştırmak, ölümsüz kılmak istedikleri kişide ölümlü olan ne varsa yok etmek suretiyle gerçekleştirilmektedir.

Euripides de Bakkhalar'da Kadmos'un ağzından Dionysos'un Semele'nin oğlu olduğunu ve Semele'nin O'nu doğururken öldüğünü belirtmiştir.⁹⁰ Bakkhalarda Dionysos ete bürünmüş tanrı olarak yer almıştır. Demeter, bir ölümlüyü ateşle yıkayarak, onda ölümlü olan ne varsa yanıp yok olmasını sağlayarak ölümsüz kılmaya çalışmıştı, Demophon'u. Demeter'in bu çabası o zamanlar tanrıların bir ölümlüyü tanrısal kılabilceğini, bunun yöntemlerini bildiklerini gösterir. Bunun önemi, gizem kültürleriyle onlara tapımın uzun zaman devam etmiş olmasındadır.

Plutarkhos'un bildirdiğine göre Mısırlılar hiçbir ölümlü tanrıyı kabul etmemektedirlermiş. Örneğin tanrılarından olan Kneph, yaratılmadan var olan bir ölümsüz tanrıdır.⁹¹

İsa peygamber içinse teslis inancı kadar geri döneceği inancı da ölümsüzlüğüne ilişkindir. Hristiyalığıdaki teslis inancında İsa ölümsüz kabul edilirken Hristiyanlık içindeki kimi farklı görüşlerin yanında İslam inancında diğer tüm peygamberler gibi insan ve ölümlü olarak görülmüştür. Peygamberler içinde İsa üzerine teolojik tartışmalar sürüp giderken kutlu kişi kabul edilen ve halk arasında ölümsüz olduğuna ya da kıyamete kadar yaşayacağına inanılan başka karakterler de olmuştur, Hızır'a duyulan inanç gibi.

Seylan Adası, İran, Azerbaycan, Türkistan, Irak, Suriye, Lübnan, Kudüs, Mısır, Cezayir, Fas ve Türkiye'de Hızır inancına rastlanmaktadır. Hızır etimolojik açıdan *el-Hadır*, yani 'yeşil, yeşilliği çok' demek olan Arapçadaki *el-Ahdar* anlamındadır ve sıfattır. Lakaptır ve bir peygamber olan İlyas için kullanıldığı kabul görmüştür, kimilerine göre Hızır ve İlyas aynı kişidir. Bazılarına göre Hızır Farslardandır, İlyas İsrailoğullarındandır. Gelenekte ise isim değerli kullanılmıştır ve Hızır başlı başına daha sık anılan bir karakter olmuştur. O'nun yeşille olan ilişkisi için çok sayıda

⁸⁹ **Ibid.**

⁹⁰ Euripides, **Bakkhalar**, trans. by.: Güngör Dilmen, Mitos&Boyut Yayınları, İstanbul, 2001,

p. 36

⁹¹ Plutark, **İsis ve Osiris**, p. 39

değişik söylence vardır ve en sık gösterilen açıklama, "*Ona el-Hadır denilmiştir; çünkü kuru yer üzerine oturduğunda altında otlar yeşerip dalgalanırdı*" hadisidir. Halk geleneğinde Hızır ve İlyas birlikte anılagelmiştir, yılın belirli bir zamanında biraraya geldikleri düşünülmüştür. Bu konuya yeni yıl bayramı başlığında daha detaylı dönülecektir. İlyas, Batı inancındaki İlya ya da Elijah'dan başkası değildir. İlyas'ın farklı kültürlerdeki isimlerine bakıldığında hikayesinin yaygınlığı da anlaşılmalıdır: İlyas (Arapça), Eliyas (Grekçe), Elijah (İbranice), İlya veya İliya (Süryanice) ve bunların yanısıra Belya, Yelya, Elyesa... Hızır'ın insanlarla ve kozmosla ilişkisi aynı şekilde Talmud'da İlya için de geçerlidir, ikisi de ölümsüzdür, dünyanın sonuna dek yaşayacaklardır, zaman zaman insanlara farklı kimliklerle görünürler, bolluk ve bereket getirirler, zorda kalanlara yardım ederler, insanlara zaman zaman gizli sırları söylerler. Aynı kişi olduğu çok muhtemel görülen bir başka karakter ise Aziz Georges'dur. Hızır'la ilgili makamlardan Suriye, Lübnan, Türkiye, Kırım, Karadeniz ve Ege sahilleri, Orta Anadolu ve Balkanlardaki kimileri daha önce Hristiyanlarca Aya Yorgi ya da Aziz Georges adlı kişi için takdis edilmiştir ve buralarda anlatılan Hızır'la Aziz Georges'un hikayeleri hemen hemen aynıdır. Ancak belirtmek gerekir ki Aziz Georges'un hiç bilinmediği yerlerde Hızır inancı vardır. Kesin olarak aynı kişi olduğunu iddia etmek aşırıya kaçmak olacaktır, halklar arasında zaman içinde gerçekleşen kültür alışverişi olarak görmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Kaldı ki benzer konularda üzerinde durulan temalar ve uzam, zaman, insan temelinde varoluşa dair unsurlara farklı çeşitlemelerde yüklenen anlam aynıdır. Hızır'la benzeşen başka karakterler de vardır: Çin Taoizm inancında bir ilah olan Chang Kuo- Lao, Moğollardaki Tsang Ebügen de aynı kişilik olabileceği bile düşünülmüş olan benzer karakterlerdir.⁹² Kur'an-ı Kerim'de, Kehf Suresi: 60-82 ayetlerde Musa ile Hızır'ın yolculuğu anlatılır* ancak bu ayetler Hızır'ın

⁹² Ahmet Yaşar Ocak, **Hızır-İlyas Kültü**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007, passim

* 60- Musa genç arkadaşına: "Ben iki denizin birleştiği yere ulaşmaya, yahut yıllarca yürümeye kararlıyım." demişti.

61- İkisi, iki denizin birleştiği yere ulaşınca, balıklarını unutmuşlardı, balık bir delikten kayıp denizi boyladı.

62- Oradan uzaklaştıklarında Musa, yanındaki gence: "Azığımızı çıkar, andolsun bu yolculuğumuzda yorgun düştük." dedi.

63- Genç: "Gördün mü, kayalığa vardığımızda balığı unutmuşum. Onu bana şeytandan başkası unutturmadi. Balık, şaşılacak şekilde denizi boylayıvermiş." dedi.

64- Musa: "İstediğimiz zaten buydu." dedi. Hemen geldikleri yoldan izleri üzerine geri döndüler.

ölümsüzlüğüne dair bir bilgi içermemektedir. Hızır'ın kıyamete dek yaşayacağına dair bilgi, daha çok tasavvuf edebiyatında yer almıştır ve genellikle hayat suyundan içmekle ölümsüz olduğu ve insanüstü niteliklerle donandığı şeklindedir. Buna karşın surede Musa ile genç arkadaşının yanlarına azık olarak almış oldukları balığın denize kaçması söz konusudur. Balığın nasıl dirildiğine ilişkin bir bilgi de içermemektedir, bu noktayla tek ilgili açıklamayı Buhari yapmıştır⁹³: "*Hızır'la buluşacakları o kayanın dibinde bir kaynak (ayn) vardı ki buna "hayat kaynağı" (aynu'l-hayat) deniyordu; hiçbir şey yoktu ki, suyundan isabet etsin de dirilmesin. Balığa da bu sudan isabet etmişti.*" Hızır ve ölümsüzlük üzerine söylenmeden geçilmesi eksiklik olacak bir bilgi de atının da ölümsüz olduğu inancıdır. Karada, havada ve suda yol alabilen Hızır genelde kır ya da boz bir at üzerinde gider şekilde düşünülmüştür.

65- Derken, kullarımızdan bir kul buldular ki, ona katımızdan bir rahmet vermiş ve ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik.

66- Musa ona: "Sana öğretilen bilgiyi bana öğretmen için peşinden gelebilir miyim?" dedi.

67- O da dedi ki: "Doğrusu sen, benim yaptıklarına asla dayanamazsın.

68- Kavrayamayacağın bir bilgiye nasıl dayanırsın?"

69- O da: "İnşaaallah sabrettiğimi göreceksin, sana hiçbir işte karşı gelmeyeceğim." dedi.

70- "O halde, eğer bana uyacaksan. ben sana anlatmadıkça herhangi bir şey hakkında bana soru sormayacaksın." dedi.

71- Bunun üzerine kalkıp gittiler. Nihayet bir gemiye bindiklerinde o, bu gemiyi deliverdi. Musa: "Gemiyi içindekileri boğmak için mi deldin? Doğrusu şaşılacak bir şey yaptın" dedi.

72- Musa'ya: "Ben sana, yaptığım işlere dayanamazsın demedim mi?" dedi.

73- "Unuttuğum şeyden dolayı beni kınama ve bana bu işimden dolayı bir güçlük çıkarma." dedi.

74- Yine yürüyüp gittiler. Nihayet bir oğlan çocuğuna rastladılar. Hızır hemen onu öldürdü. Musa: "Bir cana karşılık olmaksızın masum bir kimseyi mi öldürdün? Doğrusu sen, çok kötü bir şey yaptın." dedi.

75- Hızır: "Ben sana, benimle beraber yaptığım işlere dayanamazsın, demedim mi?" dedi.

76- "Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam, benimle arkadaşlık etme. O zaman benim tarafımdan mazur sayılırsın." dedi.

77- Yine yola koyuldular. Nihayet bir kasaba halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Kasaba halkı, onları misafir etmekten kaçındılar. Bu arada, orada yıkılmak üzere bulunan bir duvar gördüler.

Hızır hemen onu doğrulttu. Musa: "Dileseydin, elbet buna karşılık bir ücret alırdın." dedi.

78- Hızır dedi ki: "İşte bu, seninle benim ayrılışımızdır. Şimdi sana, hakkımda sabredemediğin şeylerin içyüzünü haber vereceğim."

79- "O gemi, denizde çalışan yoksullara aitti. Onu kusurlu bir gemi yapmak istedim. Çünkü onların ilerisinde her sağlam gemiyi zorla alan bir hükümdar vardı.

80- Oğlana gelince, onun anası ve babası mü'min kişilerdi. Çocuğun onları azdırıp küfre sürüklemesinden korkmuştuk.

81- Böylece istedik ki, Rableri onun yerine kendilerine, ondan daha temiz ve daha merhametlisini versin.

82- Duvar ise, o şehirde iki yetimin idi. Altında da onlara ait bir define vardı Babaları iyi bir insandı. Rabbin, onların erginlik çağına ulaşmasını ve Rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarmalarını istedi. Ben, bunları kendiliğimden yapmadım. İşte hakkında sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur."

⁹³ Muhammed bin İsmail el-Buhârî'den aktaran, Ahmet Yaşar Ocak, **Hızır-İlyas Kültü**, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2007, p. 48

Ahmet Yaşar Ocak, şamanların boz atına binerek Gök Tanrı ile konuşmaya gitmesinden hareketle şamanizm etkisi olabileceğini ve kahramanların hayvanlarının ölümsüzlüğünden bahsetmiştir⁹⁴: "*Hz. Alinin Düldül'ü gibi, Şah İsmail'in Kamer Tay'ı, Köroğlu'nun Kırat'ı, Baba İlyas'ın Boz'u hep ölümsüzdür.* "

Kahramanların ölümsüz binek hayvanları Homeros'ta da karşımıza çıkmaktadır. Savaşta Patroklos öldüğünde ölümsüz iki atı acı çeker, burada ölümlü olan insandır:

"Güzel arabalarıyla duruyorlardı kıpırdamadan,
duruyorlardı başları yere eğik,
gözkapakları altından yaşlar akıyordu, sıcacık,
gözyaşları toprağa damlıyordu,
atlar ağlıyordu arabacılarının özlemiyle,
ıslatıyordu gözyaşları sık yelelerini.
akıyorlardı boyunduruğun iki yanından.
Gördü onları Kronosoğlu, acıdı,
salladı başını, söylendi yüreğinde:
"Zavallıklar, ne diye verdim sizi Kral Peleus'a,
ne diye bir ölümlü insana verdim sizi,
siz ki bilmezsiniz ölüm ne, yas ne,
bahtı kara insanlarla acı çekmeniz için mi?
Şu dünyada soluk alan, yürüyen yaratıklar arasında
insandan daha acınacak bir yaratık yok"⁹⁵

Yunan mitolojisinde özellikleriyle tanrılara yakın olan kahramanlar bile ölümsüzlüğe eremezler, ölümsüzlük yalnızca tanrılara aittir ve bu durum Homeros'ta sıklıkla ölümün "acı kader" gibi tanımlamalarıyla yinelenmiştir.

1.2.2.2 Tufan, vaftiz

Tufanı genel olarak tek cümleyle özetlemek gerekirse, suların dünyayı kaplaması sonucu tüm insanların ölmesi, insanlığın daha sonra kendisinden tekrar türeyeceği bir kişi ya da bir çift hariç. Ölüm ve yeniden doğum fikri bu kez tufan söylenceleri yoluyla insanlık, dünya ölçeğinde karşımıza çıkar. Tufana sebep olarak insanlığın kötü gidişatı gösterilebilir, tanrılar bu nedenle insanları cezalandırırlar ve

⁹⁴ Ahmet Yaşar Ocak, **Hızır-İlyas Kültü**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007, p. 127

⁹⁵ Homeros, **İlyada**, 17: 436-447, trans. by: Azra Erhat, A. Kadir, Can Yayınları, İstanbul, 20. bs., 2005, pp. 395, 396

yaşamın dünyada günahsız, doğru kimselerle devam etmesi için varolana son verirler. Bu, ölümlülüğe insan kendisinin sebep olduğunu söyleyen anlatılara benzer, bir yanlış vardır ve bu yanlış insana aittir, tanrıyı ve düzeni aklayan, insana kaderini kabullenmesi gerektiğini hatırlatan söylencelerdir bunlar. Ancak kaotik durumdan sonra bir kez daha düzenin kurulacağını da haber vermektedirler. Hem zamanın tekrarlanması, insanlığın en baştan kurulması söz konusudur. Her şey baştan kurulacaktır dünya üzerinde ve bu, tanrıların yıkım kararı ile gerçekleşecektir.

Tufan düşüncesinde su unsurunun üzerinde özellikle durulması gerekmektedir. Çünkü her yer, herşey, herkes su içinde kalacak, su her şeyin üstünü örtecektir. Suyun ilk çağrıştırdıkları şunlardır: anne karnı, Ganj, cadıların ve benzeri kimselerin suda batma ile sınanması, vaftiz, herşeyi çevreleyen Okeanos. Hepsinin temelinde ve ortak paydası olarak anne karnı demekle herşeyin kendisinden türediği dışıl bir unsur da belirtmiş olmaktadır, mitolojide deniz de bu şekilde yer alır. Suda yüzmek, suya gömülmek de sayılabilir bunlarla birlikte, yin ilkesinin dünyayı kaplaması ve ilk haline dönmek üzere her şeyin çözülmesidir tufan, ki bu eylemleri içerdikleri için öncelikli söylenmemişlerdir.

Farklı coğrafyalarda tufan anlatılarına rastlamaktayız. Tufan öyküsü, Sümerlerden İslamiyete gerek mitolojinin içinde gerek dinlerin kutsal kitaplarında anlatılmıştır. Bilinen en eski öykü, Sümerlere aittir. Campbell'in belirttiğine göre bu, İÖ 1750 yılına ait bir metin olup aynı mit Batıda Nuh, Hindistan'da Manu'nun Tufanı olarak bilinmektedir.⁹⁶ Tarihsel olarak Sümer'den sonra Babil anlatısı gelir. Babil mitinde Ziusudra'nın ismi Uthnapistim değişmiştir. Ziusudra, tufandan kurtulan tek insanın ismidir.

Sümer versiyonunda insanın ve hayvanların yaratılışı ve beş kentin kuruluşu anlatılır. Daha sonra bir nedenden ötürü tanrılar insanları tufan aracılığıyla yok etmeye karar verirler. Ne var ki tanrıların bazıları bu karardan pişman gibidir ve biri, muhtemeldir ki su tanrısı Enki, Ziusudra'ya olacakları ve ne yapması gerektiğini açıklar. Ziusudra gemiyi yapar, tufandan kurtulur ve ölümsüz kılınır. Bu mite göre

⁹⁶ Joseph Campbell, **İlkel Mitoloji**, p. 128

Ziusudra tanrılara saygılı, dindar ve alçakgönüllü bir kraldır.⁹⁷ Dindarlığı bakımından Eyüb'le benzerliği hemen dikkat çekmektedir. Ziusudra ölümsüz kılınarak güneşin doğduğu yer olan Dilmun'a yerleştirilir. Ziusudra'nın Babil karşılığı olan Uthnapisitm ölümsüz olmuş tek insan olduğu için Gılgamış'ın kendisine ölümsüzlüğün formülünü sormak için yollara düşeceği kimsedir. Gılgamış ve Enkidu, güneşin doğduğu yere, Sedir ülkesine, yaşayanlar ülkesine gitmek üzere yola çıkarlar. Bu tanımlamalar Dilmun'a işaret eder, ayrıca sedirin Dilmun'da yetiştiği açıkça belirtilmektedir:

"Omuzum sedirdir benim, göğsüm servi,
Kutsanmış sedirdir benim . . . 'im,
Haşur'un kutsanmış, sedir,
Gölgesi Dilmun'un."⁹⁸

Gılgamış burada Ziusudra ile görüşür. Dilmun, bugün bizlerin cennet olarak algılayacağı bir yer niteliğinde anlatılmıştır.

"Dilmun ülkesi saf bir yerdir, Dilmun ülkesi temiz bir yerdir,
Dilmun ülkesi temiz bir yerdir, Dilmun ülkesi aydınlık bir yerdir;
Dilmun'da sözü geçen tek odur,
Enki'nin karısıyla yattığı yer,
Ora temizdir, ora aydınlıktır;
Dilmun'da sözü geçen tek odur,
Enki'nin Ninsikil'le yattığı yer,
Ora temizdir, ora aydınlıktır.

Dilmun'da kuzgun sesini çıkarmaz,
Çaylak, çaylak sesi çıkarmaz,
Aslan öldürmez,
Kurt kuzuyu kapmaz,
Oğlak-boğazlıyan köpek bilinmez,
Tahıl yiyen *yabani domuz* bilinmez,
... yüksekteki kuşun *yavrusu* yoktur,
... güvercinin başı yoktur,
Gözü ağrıyan "gözüm ağrıyor" demez,
Başı ağrıyan "başım ağrıyor" demez,

⁹⁷ Samuel Noah Kramer, **Sümer Mitolojisi: İÖ Üçüncü Bin Yıldaki Tinsel ve Edebi Gelişim Üstüne Bir Çalışma**, trans. by.: Hamide Koyukan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2. bs., 2001, pp. 173, 174

⁹⁸ Samuel Noah Kramer, **Sümerler:Tarihleri, Kültürleri ve Karakterleri**, trans. by.: Özcan Buze, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002, p. 371

(Dilmun'un) ihtiyar kadını, "ben ihtiyar bir kadını" demez,
İhtiyar erkeği, "Ben ihtiyar bir adamım" demez,
Yıkanmayan genç kızı kentte ... değildir,
Irmağı geçen ... demez,
Ustabaşı ... yapmaz,
Şarkıcı ağıt yakmaz,
Kentin çevresinde hiç yas tutmaz."⁹⁹

Dilmun'da ebedi yaşam vardır.

Ziusudra'nın, An ve Enlil'in önünde secdeye varan Ziusudra'ya "tanrıları gibi bir yaşam" ve ebedi soluk verilmesi, sonra da "güneşin doğduğu yer" Dilmun'a götürülmesi yoluyla tanrılaştırılması anlatılır:

"An ile Enlil'in ..lanıyla çıkardıkları "göğün soluğu, "yerin soluğu" her yere yayıldı,
Toprakta çıkan bitkiler boy attı.
Kral Ziusudra,
An ile Enlil'in önünde yerlere kapandı;
An ile Enlil Ziusudra'yı bağrılarına bastılar,
Ona tanrıları gibi bir hayat verdiler:
Tanrıları gibi ebedi soluğu onun için yere indirdiler.
Böylece kral Ziusudra'yı,
Bitkilerin adının ve insanoğlunun tohumunun koruyucusunu,
Geçiş ülkesine, Dilmun ülkesine, güneşin doğduğu yere yerleştirdiler."¹⁰⁰

An ve Enlil'in soluğundan yaşamın başlaması söylendikten sonra Ziusudra'ya ebedi soluğun verildiği ve Dilmun'a yerleştirildiği belirtilmektedir bu pasajda. Aynı zamanda Ziusudra, '*bitkilerin adının ve insanoğlunun tohumunun koruyucusu*' olarak tanımlanmıştır, tufandan sonra insanlığın yeniden hayat bulmasını sağlayan kimse olarak.

Ziusudra ya da Uthnapistim, söz konusu olan bir kez daha ölüm ve ölümden sonra yeniden başlayan yaşam düşüncesinin karşımıza çıkmasıdır, bu kez ölümsüz kılınan bir insan da var hikayede. Bu oldukça ilginç bir noktadır. Çünkü daha sonra kendisinden ölümsüzlüğün sırrını öğrenmek isteyen Gılgamış, insani özelliklerinden, zayıflığından ötürü bu bilgiye ulaşamayacaktır. Gılgamış, insanlık durumunu aşmış değildir. Bu nedenle, insani zayıflıklarından ötürü ölümsüz olma fırsatını kaçırmıştır.

⁹⁹ Samuel Noah Kramer, **Sümer Mitolojisi**, pp. 107, 108

¹⁰⁰ Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar: Yazılı Tarihteki Otuzdokuz İlk**, trans. by.: Hamide Koyukan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2. bs., 2002, pp. 192, 193

Ateşle ölümsüz kılmada amaçlanan bedendeki ölümlü olan ne varsa yakma yönteminde yakılması amaçlanan ölümlü yönleri insanın, Gılgamış hikayesinde insani niteliklerinin O'nu amacı karşısında güçsüz kılmasıdır. Bireysel olarak ölümsüzlük değilse de türlerin devamlılığı ile yaşamın korunması söz konusudur.

Aşağıda yer alan Altay Türklerine ait tufan hikayesinin gerek yukarıda bahsi geçen Sümer efsanesine gerekse Hristiyanlık ve İslamiyetteki tufan efsaneleriyle paydaları açıkça görülmektedir. Ziusudra, Nuh ya da Nama... Altay versiyonunda Nama'nın cennete, göğe çıkararak bir yıldız kümesine dönüşmesi söz konusudur, Ziusudra'nın Dilmun'a yerleşmesi gibi.

“Sel bütün yeri kapladığında, Tengys (Tengiz/deniz) yerin üzerinde efendiydi. Onun yönetimi altında Nama isimli iyi bir adam yaşamaktaydı. Ülgen ona bir tahta sandık (kerep) yapmasını emretti. Sozun-Uul, Sar-uul ve Balık olmak üzere üç oğlu olan Nama, kendisi beceremeyince sandığın yapılması işini oğullarına bıraktı. Sandık bir dağ üzerine yapılıp tamamlandığında oğullarına, her biri 80 kulaç olan sekiz halatla köşelerinden asmalarını söyledi. Böylece su seksen kulaca yükseldiğinde durum anlaşılacaktı. Bundan sonra Nama, sular yükseldiğinde kurtulmaları için, ailesi ve çeşitli hayvan ve kuşları alarak bu sandığa girdi. Yedi gün sonra yere bağlanan halatlar koptu ve sandık serbestçe sürüklenmeye başladı. Suyun seksen kulaç yükseldiği böylece anlaşılmıştı. Başka bir yedigün daha geçtikten sonra Nama,*en büyük oğluna sandığın pençe-resini açmasını ve etrafa bakmasını söyledi. Sozun-Uul bütün yönlere baktıktan sonra şöyle dedi: "Her şey suların altına batmış, yalnızca dağların zirveleri görünüyor." Daha sonra babası da baktığında, o da "gökyüzü ve sular dışında hiçbir şey görünmüyor," dedi.

Sonunda tahta sandık, sekiz dağın birbirine yaklaştığı yerde durdu. O zaman Nama pencereyi açarak, kuzgunu serbest bıraktı. Kuzgun geri dönmedi. İkinci gün kargayı, üçüncü günse ekin kargasını gönderdi. Hiçbiri geri gelmedi. Dördüncü gün bir güvercini gönderince, güvercin gagasında bir ince huş ağacı dalıyla birlikte geri döndü. Nama ayrıca bu kuştan öteki kuşların niçin geri gelmediğini de öğrendi. Onlar sırasıyla geyik, köpek ve bir atın leşini yemek üzere gittikleri yerde kalmışlardı. Nama bunu duyduğunda öfkeleni ve onlar şimdi ne yapıyorsa, dünyanın sonuna kadar da onu yapmaya devam etsinler dedi.”¹⁰¹

Hindistan'a baktığımızda zamanı döngüsellliğini ve yaşamın Rudra-Shiva tarafından yok edildikten sonra yeniden başladığını görürüz. Dünyadaki tüm canlıların tohumunu taşıyan yumurta, sular her yeri kaplarken güven içinde yüzer. Vişnu Brahma görünümünde uyandığında, yumurtayı kırarak yeniden doğumu

¹⁰¹ Holmberg'den aktaran Yaşar Çoruhlu, **Türk Mitolojisini Anahatları**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2. basım, 2006, p. 134

başlatır.¹⁰² Bu kez yeniden doğum tufandan kurtulan bir insan aracılığıyla değil, bizzat tanrının kıracağı bir yumurta ile başlamaktadır. Zamanla ve her şeyin son bulup yeniden hayat bulması düşüncesi ise aynen bulunmaktadır.

Eliade, ay mitlerinin su baskını ve tufanla birlikte ele alındığını belirtir, yaşamın yok olup yeniden başlaması ve bu devri simgelemeleri nedeniyle. Ayın evreleri erginlenmeye de koşuttur. *“Su, yaradılışın öncülüdür ve su, yarattığı her şeyi, yeniden yaratabilmek için düzenli olarak yutar böylece bunları “arındırır” ve yeni gizil yönler katarak yaradılışı her defasında zenginleştirir, yeniden yaratır.”*¹⁰³ Pek çok kozmogonide yaşam ilksel suların türemiştir. Bu noktada, suyun yenileme niteliği, ilksel olana dönmek, onda çözülerek yeniden doğmak temaları temel açıklamasına kavuşmuş olmaktadır.

Suya batarak yenilenme inancı, eskiden tanrı heykelleri için de güdülmüş ve özellikle de bereket ve tarım tanrıçaları tapınlarında kutsal banyo töreni düzenlenmiştir. Örneğin 27 Mart Kybele'nin hamam günüdür. Ürünün bereketi için yapılan bir uygulama. Yağmurun da toprağı dölediği göz önünde bulundurulduğunda suyun önemi pekişmektedir. Bu ritüel yakın zamana kadar süregelmiştir. Kuraklıktan kurtulmak amacıyla üzerinde İsa imgesi olan bir hacın ya da Meryem Ana heykelinin suya batırılması ritüeli Katolikler tarafından 19. ve 20. yüzyıla kadar sürdürülmüştür.¹⁰⁴ Kaldı ki anlamı korunarak vaftizde yaşamaktadır suyun yenilenmesine, ölme ve arınmış olarak yeniden doğmaya duyulan inanç.

Su, başlangıçta yaratıcının (ruhunun) yüzeyinde gezindiği kaostur, su kendisinden yaşam bulduğumuz ve ölünce kendisine döneceğimiz toprak kimliği ile de, kaotik dışıdır. Vaftiz işlemiyle sembolik olarak ölme ve dirilme inancına Hristiyanlıkta geçerli mantığı Eliade aşağıdaki sözleri ile son derece net olarak özetlemiştir:

“Suya daldırmanın, arınma ve yenilenme aracı olarak görülmesinden oluşan dinsel simge, Hristiyanlık tarafından kabul edilmiş ve pek çok dinsel değerle

¹⁰² Donna Rosenberg, **Dünya Mitolojisi: Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi**, trans. by.: Koray Akten, Erdal Cengiz, et. al., İmge Kitabevi, Ankara, 4. bs., 2006, p. 513

¹⁰³ Mircea Eliade, **Dinler Tarihine Giriş**, trans. by.: Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2003, p. 216

¹⁰⁴ Mircea Eliade, **Ibid**, pp. 202, 203

zenginleştirilmiştir. (...) Hristiyanlıkta vaftiz en önemli ruhsal arınma aracıdır; çünkü vaftiz suyuna batma, İsa'nın gömülmesini temsil eder. Aziz Pavlus şunları yazar: "Mesih İsa'ya vaftiz edildiğimizde, hepimizin O'nun ölümüne vaftiz edildiğimizi bilmez misiniz?"* Simgesel olarak suya batan insan ölür, sonra yeniden doğar, arınır, yenilenir; tıpkı mezarında canlanan İsa gibi. "Baba'nın yüceliği sayesinde Mesih nasıl ölümden dirildiyse, biz de yeni bir yaşam sürmek üzere vaftiz yoluyla O'nunla birlikte ölüme gömüldük. Eğer O'nunkine benzer bir ölümden O'nunla birleştiyse, O'nunkine benzer dirilişte de O'nunla birleşeceğiz." **105

İncil'de İsa'nın da Yahya tarafından vaftiz edildiği anlatılır. Hatta İsa'dan önce bunun yaygın bir gelenek olduğu vurgulanır da:

"O zaman bütün Yerusalim, bütün Yahudiye ve bütün Erden çevresi Yahya'ya çıkıyorlar; ve günahlarını itiraf ederek, Erden ırmağında Yahya tarafından vaftiz olunuyorlardı"¹⁰⁶

Günahlardan arınma, yeni yıl bayramlarının temelindeki umuttur. hemen tüm uygarlıklarca yeni yıl bayramları yoluyla yaradılış, doğum anına dönme ve böylece geçmişin izlerinin silindiği bir yeniden doğum düşüncesi, Hristiyanlıkta da vaftizle, suya batarak sağlanan simgesel ölümlerle günahlardan arınma ve dirilişini sembolize eden bu uygulamayla ifade edilmiştir. Özetle Hristiyanlıktaki vaftiz, kozmogonik yenilenme dönemi olan yeni yıl bayramı uyarınca gerçekleştirilen ayinlerdendir:

"İsa Epifani'de suları kutsar, Paskalya ile Yılbaşı da ilkel Hristiyanlıkta ananevi vaftiz tarihleridir (vaftiz yaşlı adamın ölümü ve ardından yeni doğumun gelişini ayinine eşdeğerdir. Kozmik düzeyde, tufana, yani, sınırların yokoluşuna, tüm biçimlerin kaynaşmasına, biçimsizliğe dönüşe eşdeğerdir.)"¹⁰⁷

Bu tür yenilenmelerde kozmosun kaos haline dönüşü gibi, ölümlerle kökene dönmek ve ancak böylelikle yenilenerek yeniden doğmak fikri, başlangıç anına geri dönmek ve yaradılışın takip edeceği süreç bakımından, en baştan yeniden başlaması

* Romalılar, 6:3

** Romalılar, 6:4 vd

¹⁰⁵ Mircea Eliade, **ibid**, p. 203

¹⁰⁶ Matta, 3: 5-6

¹⁰⁷ Mircea Eliade, **Ebedi Dönüş Mitosu**, trans. by.: Ümit Altuğ, İmge Kitabevi, Ankara, 1994, p. 67

fikri temeldir. Geri dönülen köken insani ölçekte, regressus ad uterum canlandırmalarında açıkça görüldüğü gibi, ana rahmidir. İster suda çözülerek gerçekleşsin ister bu şekilde, kökenin dişil nitelikte varsayıldığı görülmektedir. Su, evrene rahim olmuş olan dişil tözdür.

Mısır'da yenileme özelliğine sahip olan ilksel su Nun'dur, Hint mitolojisinde de su, erken dönemlerden itibaren ilahi özü temsil etmiştir. Bireyin yenilenmesi, buna dönüşüyle kesin olarak mümkün görülmüştür. Bu noktada söz, Hint mitolojisi ve anlayışındaki bilgisi nedeniyle, Heinrich Zimmer'e bırakılmalıdır:

"Yağmur, bitki özsuğu, süt ve kan biçiminde doğada dolaşan yaşam verici element sudur. Akışkan değişim kudretiyle donatılmış maddedir. Bu nedenle mitlerin simgeçiliğinde suya dalmak, Mâyâ'nın gizemine dalmak, yaşamın nihai, sırrının peşine düşmek anlamına gelir. Bir insanoğlu olan mürit Narada bu sırrı öğrenmek istediğı zaman tanrı, yanıtı herhangi bir sözlü ifade ya da kuralla açıklamadı. Bunun yerine yalnızca suyu işaret etti - bir erginlenme unsuru olarak.

Sınırsız ve bozulmaz nitelikteki kozmik sular, aynı anda hem her şeyin kusursuz kaynağı hem de korkunç mezardır. Bir öz dönüşüm aracılığıyla derinliklerin enerjisi açığa çıkar ya da geçici yaşam ve sınırlı ego bilinciyle donanmış bireyselleşmiş biçimler alır. Bir süreliğine bunları canlandırıcı bir özsuyla besler ve yaşatır. Daha sonra bunları acımasızca ve ayırım gözetmeksizin, doğdukları anonim enerjiye geri döndürmek üzere yok eder. Mâyâ'nın, yani her şeyi yutan evrensel rahmin etkinliği, niteliğı budur.

Bu korkunç, ama iyicil ikirciklilik, Hindu simgeçiliğı ve mitolojisinin tamamında egemen bir özelliktir. Bu, Hindu ilahilik anlayışında temel bir yere sahiptir. Yalnızca Yüce Baştanrı ve onun Mâyâ'sı değil, bu muhteşem geleneğin kalabalık panteonlarındaki her tanrı bir paradokstur: hem yardımcı olmaya hem de yok etmeye, hem ihşanlarda bulunmaya hem de kıyıcı bir darbeye bunları geri almaya muktedirlerdir." ¹⁰⁸

Bireyin, ruhun, ölünün Ezeli Anne'ye dönerek arınması, yenilenmesi düşüncesine inanç ve psikoloji alanında hemen her kültürde rastlanmaktadır.

Eski Asya'da insanın ölümünde suya dönmesi biçiminde cenaze uygulamaları yapılmıştır. Cesedin bir kayıkla ya da salla suya bırakılması sadece Hazarlarda ya da Oğuzlarda değil, Cermenlerde de mevcuttur. Cesedin yakılması, gömülmesi, tabutla ya da tabutsuz ağaç dallarının üstünde bırakılması ya da sadece kemiklerin yakılması gibi çok çeşitli cenaze yöntemleri uygulanmıştır. Roux, suya bırakmanın aslında suya

¹⁰⁸ Heinrich Zimmer, **Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler**, ed. Joseph Campbell, trans. by Gül Çağalı Güven, Kabalcı Yayınevi, 2004, İstanbul, p. 45

gömme mantığında bir uygulama olduğunu öne sürmüştür.¹⁰⁹ Gömme yöntemlerinden kimileri için coğrafi özellikler belirleyici olmuş, hatta zamanı da belirlemiştir. Toprak çoraksa yağmurla yumuşadığında kazılabilmesi gibi. Suya gömme uygulamasında düşünsel ya da belki inançsal bir ortaklık vardır, herşeyin suda çözülmesi. Bu düşünceye yol açan etken anne rahmindeki bebeğin güven duygusudur, ilk kaynağa geri dönme fikri böylece suya gömme uygulamasında ifade edilmiştir denilebilir.

1.2.2.3 Tanrısal öz

Evren ve tanrıların doğumları daha net ve detaylı iken pek çok mitte insanın kökenine ilişkin bilgiler oldukça yüzeyseldir. Ancak şöyle bir unsur dikkat çekmektedir ki, insanlar tanrısal bir kökenden yaşam bulmuştur, bu da tanrısal özlere nedeniyle aslında ölümsüz olduklarına ya da olabileceklerine ilişkin umuda kapılmalarına neden olmuştur. Açıktır ki tarihsel süreç içinde bu ölümsüzlük hayali bedensel ölümsüzlükten geçilerek ruhun ölümsüzlüğüne doğru kaymıştır.

Genel olarak çoğu inanış ya da söylencede hem evrenin hem de insanın tanrısal özden türediği anlatılagelmiştir. Eliade'ın tanımıyla: "*cinayetden türeyen yaşam*" izleğindedir bu söylencelerde anlatılagelenler.

Farklı coğrafyalarda bu tür söylenceler görülmektedir. Kuzey Avrupa'da Gangleri karakteri üzerinden derli toplu olarak çizgisel ilerleyen diyaloglarla ikisinin de yani hem evrenin hem yaşayanların tanrısal özden geldiklerinin anlatıldığı bir söylence vardır.

"Kral Gylfi, bugün İsveç diye bilinen topraklar üzerinde hüküm sürdüğü günlerde, kendisini Gangleri adlı yaşlı bir adama dönüştürerek, doğa ve evren hakkında bilgi edinmek üzere büyük tanrıları Asgard'daki salonlarında ziyaret etti. Gylfi kılık değiştirerek geldiği için tanrılar ona gerçek kimliklerini açıklamadılar. Kendilerini Yüce Olan, Yüceyle Eşit Olan ve Üçüncü diye adlandırdılar.

"Tanrıların hikmetini arıyorum" dedi Gangleri, "Aranızda bilgili olan var mı?"

"Bize ne dilerse sor" diye yanıtladı Yüce Olan, "Buradan, geldiğin zamankinden daha bilge olarak ayrılacaksın."

Gangleri sordu: "Eğer biliyorsan anlat bana, her şey nasıl başladı?" (...)

Gangleri sordu: "Dünya nasıl şekillendi?"

¹⁰⁹ Jean Paul Roux, *Altay Türklerinde Ölüm*, pp. 243, 250

Yüce Olan yanıtladı: "Üç tanrı Ymir'in* cesedini aldılar, onu Ginnungagap'ın** ortasına taşıdılar ve ondan, dünyayı yaptılar. Onun etinden toprağı yarattılar, yaralarından akan kandan tuzlu denizi yaptılar ve onu yeryüzünün çevresine yaydılar. Büyük kemiklerinden dağları, küçük kemiklerinden ve dişlerinden kayalarla çakılları yaptılar. Tüylerinden ormanları yarattılar."

Yüceye Denk Olan ekledi: "Tuzlu denizin kıyısındaki ülkeleri, Jotunheim'ı (Devlerin Evi), devlere ve onların ailelerine verdiler. Fakat yeryüzünün Midgard denilen iç ülkesinde yaşayacak olan halkı devlerden korumak istediler. Böylece, Ymir'in kaşlarını kullanarak, iki grup yarattığı birbirinden ayırmak için bir engel yaptılar."

Üçüncü dedi ki: "Ymir'in kafatasından gökyüzünü yaptılar. Bunu yeryüzünün üstünde bir kubbe gibi duracak biçimde yerleştirdiler ve dört bir köşesinden birer cüce, kubbeyi düşmemesi için tuttular. Sonra Ymir'in beynini fırtına bulutları oluşturması için havaya fırlattılar."¹¹⁰

Kuzey Avrupa'da Ymir, Babil'de Tiamat'ın bedeninden yaratılmıştır evren.

Babil yaradılış söylencesi Enuma Eliş, ilk tanrıların ve evrenin yaradılışını detaylı anlatır.

Genç tanrılar çıkardıkları gürültü ile ana babaları olan Ti'âmat ile Apsû'nun huzurunu kaçıncı Apsû onları öldürmek ister ancak Ti'âmat buna karşı çıkar. Ea çevrelerine sihirli bir çember çizip bir yır düzer, bu yırla Apsû uyuyakalır ve Ea gücüne el koyarak O'nu öldürür ve üzerine bir yapı kurar ve daha sonra eşi Damkina ile yaşayacağı bu yapıya Apsû adını verir.

Bu arada Marduk doğar.

Ti'âmat Kingu'nun kışkırtmalarına kapılarak eşinin öldürülmesinin intikamını almak ister. Kimsenin yenemediği Ti'âmat'ın karşısına sonunda marduk çıkar. Birebir çarpışırlar. Marduk kazanır. Ti'âmat'ın bedeninden evreni yaratır. IV. tablette bu savaş ve yaradılış öyküsü yazılıdır:

"Han, arka bölümlerine bastı Ti'âmat'ın,
ve şaşmaz topuzuyla kafasını yardı.
Kesti kanını (taşyan) ana damarlarını,
ve taşıttı kuzey yeliyle sapa yerlere.
Ataları sevinip göyündüler (bunu) görünce,
(ve) ücretlerle kutlama armağanları gönderdiler ona.
Han dinlendi, (Ti'âmat'ın) ölü gövdesini inceleyerek ,

* Ymir: İlk dev. Onu beslemek için Audhumla adlı inek ortaya çıkmıştır. İlk tanrı da Audhumla'nın bir buz bloğunu sürekli yalaması sonucu ortaya çıkan ve tanrıların büyükbabası olan Buri'dir.

** Ginnungagap: Başlangıçta hiç bir şey yokken olan "açık boşluk"

¹¹⁰ Donna Rosenberg, **Dünya Mitolojisi**, p. 331,

Ucubeyi kesip biçerek kesip biçerek (parçalarla) ilginç şeyler yaratmak için,
ayırdı onu bir midye (?) gibi iki (parçaya);
yarısını yerleştirip yukarı, göğü yaptı (onunla) yere dam olsun diye." ¹¹¹

Marduk göğü ve yeri, tanrıların konaklarını yaratır, göksel düzeni kurar...
Ti'âmat ve Apsû, tanrıların ana-babasıdır, tanrı soyu kendilerinden türediği gibi
evren de onlardan yaratılmıştır.

Ti'âmat'ın yanında yer alan yenik tanrılar kazanaların hizmetine verilmiştir.
Ancak bu görev ağır geldiğinden şikayetçi olurlar. Durum, ayaklanmayı başlatanın,
Kingu'nun öldürülmesi, kanından insanın yaratılması ve tanrıların bakımını insanın
üstlenmesi kararının alınmasıyla sonuçlanır. VI. tablette anlatılmıştır insanın
yaratılması:

"Marduk duyunca sözlerini tanrıların,
yüreği dürter (onu) ilginç şeyler yaratmaya.
Anlatır bu fikri Ea'ya da,
açarak gönlünde kurduğu planını:
"Kan yaratacağım ve kemik olduracağım;
sonra *lullû*'yu çıkaracağım ortaya, 'İnsan' olacak adı!
Evet, yaratacağım *lullû*'yu: İnsan'ı!
(Onun üstüne) yıkılacak tanrıların hizmeti, dinlenebilsinler diye.
Sonra akıllıca düzenleyeceğim tanrıların yol ve yöntemlerini de.
Eş düzeyde onurlandırılacak, ama iki (gruba) ayrılacaklar."
Ea yanıt verdi bir söz söyleyerek ona,
değiştirsin diye fikrini tanrıların rahatlatılması hakkında:
"Teslim edilsin kardaşlarından biri;
o yok edilip insanlar oluşturulsun.
Büyük tanrılar toplansın buraya;
teslim edilsin suçlu olan, onlar da oturtulsun yerlerine."

Bağladılar Kingu'yu, Ea'nın önünde tuttular;
ceza verdiler ona, keserek aknını(n ana damarlarını).
Kanından yarattılar insan soyunu;
o zorunlu tuttu (onları) tanrılara hizmetle, ve serbest bıraktı tanrıları." ¹¹²

¹¹¹ **Enuma Eliş: Babil Yaratılış Destanı**, IV tablet: 129-138, trans. by: İsmet Birkan, Ayraç
Yayınevi, Ankara, 2000, pp. 65, 66

¹¹² **Ibid**, VI tablet: 1-34 , pp. 69- 71

Tanrıların anasından yaratılan evren ve O'nun kendine eş seçtiği bir tanrıdan, Kingu'nun kanından yaratılan insan soyu... Tanrıdan olmak, tanrılarla aynı öze sahip olmak fikrinin ne kadar geriye gittiğinin kanıtıdır bu yazılar.

İnsanın neliğine açıklama olarak özde tanrısallığı getiren pek çok kültür vardır. Bir başka kadim uygarlık olarak bu konuda Mısır da gösterilebilir. Mısır'a göre insanlar güneş tanrısı Ra'nın gözyaşlarından (*erme*) doğmuştur. Eliade'nin Kral Meri-ka-Re için Dersler'den aktardığına göre yaklaşık olarak İÖ 2000 tarihlerinde yazılmış bir metinde yazdığına göre:

"Tanrı'nın sürüsü insanlar, gereçlerle iyi donatılmıştı. O [Güneş-Tanrı] onlar için gök ve yeri yaptı.... Burun deliklerini canlandırmak için havayı yaptı, çünkü onlar onun etinden çıkmış kendi suretleriydi. Gökte parlar, onlar için bitkileri ve hayvanları, onları beslemek için kuşları ve balıkları yapar...."¹¹³

Eski Mısır'da, inanışa göre, tanrıların gözyaşları yaşam vermektedir. Ra'nın gözyaşları, tanrılara ve insanlara hayat vermiştir, tanrı Shu ve tanrıça Tefnut'un gözyaşları ise güzel kokulu ağaçlara dönüşmüştür. Osiris ve İsis'in gözyaşlarından hayat veren otlar ortaya çıkmıştır. Seth ve yandaşlarının gözyaşlarınsa zehirli bitkiler ortaya çıkmıştır. iyi olana olduğu kadar kötücül nitelikli olana da hayat vermiştir tanrıların bedenlerinden çıkanlar. Tanrılar öfkelenedikleri zaman, tükürükleri, terleri ve kanları toprağa düştüğünde zehirli bitkilerin, akrelerin ve yılanların vd. tohumlarını atmıştır.¹¹⁴ Tanrısal olan hiç bir şey akıp gitmez, öylece yok olmaz. Mutlaka başka bir şeye dönüşür. Bunun genel bir kural olduğu söylencelerde görülmektedir.

İnsanoğlu, evrenin yaratılışını bir tanrının ölümü sonucu onun bedeninden cisimleşmesine dayandırmıştır. Benzer şekilde kendi varlığını da tanrısal öze dayandırmıştır. Ve yine benzer şekilde yediği besinin kökenini tanrısal öze dayandırmıştır. Buna en güzel örneklerden biri Hainuwele'nin öyküsüdür.

Yamyam kültür tabakasına ait bir örnek olan Hainuwele'nin öyküsü, Profesör Jensen'in Ceram (Yeni Gine) gezisinde keşfedilmiştir. Hainuwele, saygı duyulan üç

¹¹³ Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, C: I, p. 116

¹¹⁴ Donald A. Mackenzie, **Çin ve Japon Mitolojisi**, p. 301

bakire demadan biridir Ceram'da. Campbell'ın İlkel Mitoloji isimli kitabında yer aldığı şekliyle hikaye şöyledir:

"Başlangıçta Nunusaku Dağı'nda muz kabuklarından dokuz insan ailesi çıktı. Bu aileler Ahiolo ve Varoloin arasındaki cangülarda "Dokuz Dans Alanı" olarak bilinen yerde, Batı Seram'da yerleştiler.

Aralarında adı Ameta, "karanlık, kara, gece" olan bir erkek vardı. Evli değildi, çocukları da yoktu. Bir gün köpeğiyle ava gitti. Bir süre sonra köpek bir domuzun kokusunu alıp peşinden koştu. Domuz bir göle kadar kaçıp suya atladı, köpek kıyıda kaldı. Domuz yüzerken yoruldu ve boğuldu. Fakat o sırada gelen adam onu kurtardı. Domuzun dişinde hindistancevizi buldu. O zamana kadar dünyada hindistancevizi ağacı yoktu.

Kulübesine dönen Ameta cevizi masaya koydu ve üstünü, üstünde yılan deseni olan bir örtüyle örttü. Sonra uykuya daldı. Gece ona bir insan göründü ve dedi ki: "Masanın üstüne koyup örttüğün hindistancevizini toprağa dikmeksin, yoksa büyümmez." Böylece Ameta ertesi gün bitkiyi dikti ve üç gün içinde ağaç uzadı. Üç gün daha geçince tomurcuklar açtı. Tomurcukları kesmek için ağaca çıktı, kendisine içki hazırlamak istiyordu, fakat onları keserken parmağını kesti ve kanı bir yaprağa damladı. Parmağını sarmak için eve gitti ve üç gün sonra ağaca baktığında kan damlayan yaprağın kesilen tomurcukla birleştiği yerde birinin yüzü olduğunu gördü. Üç gün sonra orada birinin gövdesi vardı ve üç gün sonra dönüp baktığında kan damlasından küçük bir kız oluştuğunu gördü. O gece düşünde aynı kişiyi gördü. Ona: "Yılan desenli örtünü al ve hindistancevizi ağacındaki kızı dikkatlice sarıp getir" dedi.

Ertesi sabah Ameta örtüsüyle ağaca gitti, ağaca çıktı ve küçük kızı dikkatle sardı. Dikkatle indi, onu evine taşıdı ve ona Hainuwele adını verdi. Kız çabuk büyüdü ve üç günde gelinlik kız oldu. Fakat normal bir insan değildi. Doğanın gereklerine uyarak dışarı çıktığında dışkısı çini tabak ve çanlara kadar değerli her şeyi içeriyordu. Böylece babası çok zengin oldu."¹¹⁵

Hikayenin buraya kadar olan kısmında bile temel unsurlar dikkat çekmektedir. Varlığı bilinmeyen bir ağaç türünün bulunması, masaörtüsündeki yılan figürü, gördüğü görü uyarınca davranan, yani inançlı biri olan Amete'nin ektiği ağacın derhal büyümesi, kandaki yaşam gücü ve nihayet tanrısal özden olan hiçbir şeyin dışkının bile öylesine yok olmayacağı, başka bir şeye dönüşeceği unsurları dikkat çekmektedir. Hainuwele'nin öyküsü bu kadar değildir elbette. İnsan eliyle öldürülecektir.

Dokuz Dans Alanı'nda yapılan büyük Maro Dansı zamanıdır. Bu dansa erkekler dans ederken dokuz katlı bir spiral oluşturur, kadınlar ortada oturur ve dans eden erkeklere betel cevizi verirler. Bu sefer, Hainuwele ortada durur ve her gece

¹¹⁵ Jensen'den aktaran, Joseph Campbell, **İlkel Mitoloji**, pp. 192, 193

başka bir şey verir, betel cevizi, meyve, çalı bıçağı, bakır kutular, Çin porseleni tabaklar, altın küpeler... Dokuzuncu gece olunca, daha önce ailelerin oturup karar verdiği gibi -toplanıp kızın kimliğini tartışmış, değerli şeyler verebilmesini kıskanmışlardır-, ortada kazdıkları derin çukura iter ve üzerini toprakla doldurarak öldürürler Hainuwele'yi. Şölene katılanlar sabaha kadar dans eder, şafak vakti kulübelerine dönerler. Kızı dönmeyince babası Ameta durumdan şüphelenir, kehanet için kullanılan bir çalıyı kullanarak dans alanında gömülü olduğunu bulur. Hainuwele'nin cesedini çıkarır, parçalar ve dans alanına dağınık şekilde gömer. Sadece iki kolunu Satene'ye (ikinci bakire Dema, insanları O yönetmektedir) götürür. Hainuwele'nin bedeninin parçalarının gömülü olduğu yerlerde o güne dek görülmemiş şeyler türer, özellikle de insanların temel besini olan yumrulu bitkiler. Daha sonra Ameta insanlara lanet okur, Satene ise dans alanlarından birine bir kapı yapar ve insanları çağırarak "Ben bugün gidiyorum ve beni artık dünyada göremeyeceksiniz" dedi. "Ancak öldüğünüz zaman beni tekrar göreceksiniz. Bunun için çok zor bir seyahati becerip tamamlamanız gerekecek." der. Hepsi kapıdan geçmeyi başaramaz ve başaramayanlar hayvan ya da ruh olur. O zamana dek dünyada sadece insan varolmuştur. Bundan sonra Satene "Ben bugün gidiyorum ve beni artık dünyada göremeyeceksiniz. Ancak öldüğünüz zaman beni tekrar göreceksiniz. Bunun için çok zor bir seyahati becerip tamamlamanız gerekecek." der ve dünyadan kaybolur. Batı Ceram'ın güneyinde olan Ölüler Dağı'nda oturmaktadır o zamandan beri ve "Satene'ye gitmek isteyen kişi, ölmek zorundadır."¹¹⁶

Tanrısal olan hiçbir şeyin yok olmadığını ve ancak başka bir şeye dönüştüğünü biliyoruz. Hainuwele'nin de örneği dışkısı çini tabaklara, çanlara dönüşür. Dolayısıyla söylencede kızın tanrı kökenli olduğu çok nettir. O güne dek bilinmeyen hindistan cevizi, yılan desenli masa örtüsü gibi göstergelerle de altı çizilmektedir.

Hainuwele'nin öldürülmesinin ardından O'nu öldüren halk, kendisinden beslenecekleri bitkilere sahip olmuştur. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Bitki ekiminin başlaması ile birlikte toplumsal yapılanma değişime uğrayacaktır.

¹¹⁶ Jensen'den aktaran, Joseph Campbell, **İlkel Mitoloji**, pp. 193-195

Bitki ekimi, Tayland'daki 'Hayaletler Mağarası'nda bulunan kalıntıların karbon analizleri ile, İÖ 9000 tarihine dek geri gitmektedir.¹¹⁷ Yeni Gine adalarından Ceram kaynaklı bu bitki ya da tahıl eken halklardan edindiğimiz köken mitlerinden çok tanınanı, Hainuwele'nin parçalanarak gömülmüş bedeninden yumrulu bitkiler türemesini anlatan mit, Eliade'ye göre yalnızca bir yaratıcı ölüm değildir ve daha sonraki erginleme, yamyamlık, hayvan ya da insan kurbanı, cenaze törenleri gibi inanç ve etkinlikler insanoğlunun gerçekleştirdiği ilk cinayeti anma törenleridir:

“Bu ilk cinayet insanlık durumunu kökten değiştirmiş, çünkü cinsellik ve ölümü getirmiş ve hala geçerli dinsel ve toplumsal kurumları oluşturmuştur. Hainuwele'nin öldürülmesi yalnızca bir “yaratıcı” ölüm değildir, tanrıçanın insanların hayatında ve hatta ölümlerinde sürekli var olmasını sağlamaktadır. Onun bedeninden çıkan bitkilerle beslenmek aslında tanrısallığın özünden beslenmek anlamına gelmektedir.”¹¹⁸

Aynı düşünce, insanın ölümü ile tanrıçaya, anneye, toprağa dönmesi ve yeni doğanın ölmüş birinin ruhu olduğu fikirlerinde de esastır. Ölüm, cinsellik, üreme, doğum olguları birarada insanın ölüme ve kendi ölümlülüğüne bakışında temel alınmış, yaratılan eserlerde, söylencelerde, inanç sistemlerinde içrek olarak varlığını korumuştur. Söylencelerden tek tanrılı inanç sistemlerine dek söylenegelmiştir:

“VE Allah dedi; Suretimizde, benzeyişimize göre insan yapalım; ve denizin balıklarına, ve göklerin kuşlarına, ve sığırlara, ve bütün yeryüzüne, ve yerde sürünen her şeye hakim olsun. Ve Allah insanı kendi suretinde yarattı, onu Allahın suretinde yarattı; onları erkek ve dişi olarak yarattı.”¹¹⁹

Bu düşünce gündelik dilde kullanılan deyimlerde, “*Topraktan geldik toprağa döneceğiz*” gibi, İslamiyet'e ait olsa da dünyada kabul gören bir yaklaşıma sahip olan Mevlana'ya ait öğretisi ve semah hareketinde de ortaya çıkar, semazen kendi etrafında belirli bir ritimle durmaksızın dönerken bir el gökyüzüne bir elin toprağa yönelik uzanır.

¹¹⁷ William Solheim'den aktaran, Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, p. 55

¹¹⁸ Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, p. 56

¹¹⁹ Eski Ahit, Tekvin, 1: 26-27

Tanrısallıkla ilgili olarak mitlerde genel olarak gözlemlenebilen bir özellik, tanrısallığın ölmeyeceği ancak başka bir varlığa dönüşebileceğidir. Genellikle kozmogoni söylencelerinde görülen bu anlatıların bir başka çeşitlemesi de insanların beslenmesiyle ilgili olanıdır. Yukarıda Hainuwele ile ilgili anlatıda insanların yaşamlarını sürdürmek için gerekli olan şeylerin kökenine işaret edilmektedir.

Yaşam ve ölüm döngüsü farklı görünümde karşımıza devamlı olarak çıkmaktadır. Bitkiler, çiçekler, ağaçlar, göksel cisimler, hayvanlar gibi çeşitli varlıklar sıklıkla boy göstermiştir söylencelerde. Bir tanrının ya da tanrıçanın iradi olarak bir ağaca, hayvana dönüşmesine seyrek rastlanmaz. Bizim konumuzla daha yakından ilgili olan tanrısallığın son bulmak yerine başka bir varlığa dönüşmesi için öne çıkan örneklerden biri Attis-Agdistis söylencesidir.

Attis-Agdistis söylencesi ana tanrıça ile bağlantılıdır. Bu Roma versiyonunda Ana tanrıça, Kybele'dir. Agdistis, Zeus'tan doğmadır ve hünsadır. Bir versiyonunda Zeus'la kendisine bir kaya biçiminde tapınılan Kybele'den doğmadır. Hünsalığın, tanrıların tasvirlerinin arkaik formu olduğu bilinmektedir. Örneğin Dionysos'un erken dönem heykellerinde bu özellik açıkça görülebilir. Ancak tanrılar Agdistis'in penisini keser atarlar, erkek yönünü yok ederler ancak bundan badem ağacı ortaya çıkar ve Sakarya Irmağı'nın kızı Nanna bu ağaçtan bir badem alarak saklar, bundan da gebe kalır, Attis böyle dünyaya gelir.

Attis dünyalar güzeli bir delikanlı olur. Artık erkek olmayan Agdistis O'nu gördüğünde aşık olur. Ne var ki Attis O'ndan kaçır. Pessinus'a gider, kralın kızıyla evleneceği gece Agdistis, bir anlatıma göre Kybele gelir ve Attis'i çıldırtır. Attis bir ağacın altında çıldırması vaziyette erkeklik uzvunu keser ve ölür. Agdistis, Zeus'a yalvararak Attis'in bedeninin bozulmadan kalmasını sağlar. Toprağa akan kanından menekşeler biter. Hikayenin kimi anlatımlarında Agdistis ve Kybele birlikte görülmektedir.¹²⁰

Kybele, Anadolu'nun her zaman kendisine tapılmış olan, kimi zaman değişik adlarla ve tarihsel süreçte farklı görünümde ortaya çıkan en eski ana tanrıçasıdır.

¹²⁰ Azra Erhat, "Kybele", **Mitoloji Sözlüğü**, pp. 183-187

Bu hikayede Kybele rahiplerinin törenlerde erkeklik uzuvlarını kesmelerinin kökenindeki söylence dile getirilmektedir.

Pessinus Kralı'nın kızıyla evleneceği gece Attis'in karşısına çıkarak O'nu delirtir Kybele. Bunun sonucu olarak Attis'in kestiği testislerinden akan kandan bitkiler doğar. Attis'in erkekliği, üreme gücü böylece tüm doğaya yayılır. Azra Erhat'ın sözleriyle:

“Toprak-bereket efsanelerinin hepsinde, özellikle Adonis mythos'unda (*Adonis*) görülen bu ölme-dirilme motifi, Kybele kültüründe birtakım vecit, kendinden geçme ve esrime hallerine karışmakta ve Ana Tanrıça tapımının özünde olan bir çeşit kurban töreniyle gerçekleşmektedir. Attis erkekliğini keserek kendini nasıl tanrıçaya kurban ettiyse, Kybele'nin başrahibi de kanlı bir törenle kendi eliyle kendini hadım etmek zorundaydı. Attis efsanesinde simgelendiği gibi, akan kan ve yitirilen erkeklik gücü daha evrensel bir nitelik kazanarak bereket ve canlılığın daha geniş bir alana, yani bütün doğaya geçmesini sağlamaktadır. Gizemli cümbüşler, şenlikler arasında yapılan bu eylem gene Anadolu'ya özgü ve bazı tarikatlarda bugün başka biçimde de olsa yaşayan bir törenin ilk örneğidir.”¹²¹

Bu örnekte, bireysel bilincin ölümle bağlantılı sorgulanmasından çok varlığın farklı biçimlerde ve kozmosa dahil olarak varolmaya devam etmesi, pek çok yerde karşılaştığımız ölümden türeyen yaşam karşımıza çıkmaktadır. Varolanın, morfolojik değişimin önemini sorgulamamıza yol açacak şekilde kozmosa dahil olması söz konusudur. Dahil olması ve daha geniş bir yelpazede varlık bulması. Bu noktada, bakış açısı Hint ve Mısır anlayışına uzak değildir. Ama elbette, örneğin Dumuzi'nin hikayesinde de aynı şekilde, varlık kiplerinin dolanımını görebiliriz. Açıklama getirmek, farklı açılımlarda bulunmak adına söz konusu olan tarihin anlayışı yerine günümüzün sembolizmini, göstergelerini kullanmak o günün insanının kendi varlığını anlamada dayanak aldığı ya da bakışını yönelttiği oluşları yadsıma riskini taşıdığı hatırlatılmalıdır.

1.3 Yeniden doğum

Yeniden doğum fikri, zamanın döngüsellliği fikrinden daha eski midir, sorusu tartışılabilir. Bu düşüncenin oluşmasında, üzerinde uzlaşılan etkenlerse nettir. Ayın

¹²¹ *Ibid*, p. 185

gökyüzündeki halleri ve bunun tekrarı ile bitkilerin her kış yapraklarını yok olup ya da yapraklarını döküp baharla yeniden canlanması, insanoğlunun kaosa dönüş ve yeniden yaratım, zamanın döngüseliği gibi düşünceler geliştirmesinde etken olmuştur. Tarla tarımıyla insanın kendi eliyle ektiği tohumdan türeyen yaşam, tohum ve hasat zamanlarının gözetilerek kutlamalar yapılmasını getirmiştir. Kaosa dönüldüğü ve bu süreçte kutlamalardaki ritüellerde her tür aşırılığın ve arınmanın ardından tekrar yeni bir yıl döngüsünün başlangıcının kutlamaları hemen her kültürde yer almıştır.

1.3.1 Sembolik olarak yeniden doğum

Sembolik yeniden doğumu erginlenme törenlerinde, bir benzeri olarak yabancı birinin topluma kabulünde, şamanizmde, gizem inançlarında görmekteyiz. Yeniden doğum inisiyasyonla, başka bir deyişle erginlenme ile bağıntılıdır. İnisiye edilen ya da erginlenen aday ölmek ve yeniden doğmakla bir üst aşamaya geçer. Doğrudan yeniden doğum biçimi ile ya da bunlardaki kadar açık olmasa da pek çok ritüelde rum ad uterum'u rahatlıkla tanıyabilmekteyiz. Günümüzde, gündelik yaşamımızdaki davranış kalıplarımızda da açıkça yer almaktadır.

Yapılan uygulamanın kendisinin ölmek ve yeniden doğmak olduğu bu alanlarda ölen ve yeniden doğan kişinin toplumda farklı bir gruba, varlığın farklı bir kipine, insandan üstün bir bilgiye ve varoluşa girdiklerini görmekteyiz. Aday, daha üst bir varoluşa doğar. Aşağıda bunları kısaca inceleyeceğiz.

1.3.1.1 Erginlenme törenleri

İlkel kabilelerde erginlenmede belirleyici, insan yaşamının dönemleridir. Bir gruba üye olması çocuğun, daha sonra ormanda ya da uygun bir toplumdan izole alanda yalnız kalarak, annesinden gecenin bir vakti aniden kaçırılarak, işkencelere ve sınamaları geçerek, sembolik ölüm ve yeniden doğum aşamasını geçerek erginlenir ve yetişkin, sorumluluk alabilecek bir birey olarak toplumda yerini alır. Bundan sonra kimi yerlerde her şeyi yeni doğmuş biri gibi en baştan öğrenmesi gerekir, daha yaygın olarak da evlenir ve kendi evi, düzeni olur. Bundan sonra -yaşamın bölümlenmesi her yerde aynı değildir- yaşlı olarak kabilenin kendisine danıştığı kişi,

öldüğünde yeniden doğması beklenen ata olacaktır. İlkel kabilelerde kadınlardaki erginlenme uygulamalarına ilişkin sağlıklı sonuçlara varacak kadar veri olduğu şüphelidir, yaşananların gizli kalması gerekliliği, sırrın kimseye açıklanmaması zorunluluğu gibi kurallar düşünüldüğünde bu durum anormal görünmez. Ancak erginleme törenlerinde uygulanan sünnette erkeklerde penis, kızlarda ise klitoris yaralanması ve kesilen et parçasının da sık görülen bir uygulama olarak saklanması gibi kesin veriler vardır. Yaşamlarının geçmişte kalmış bölümünden bir parçanın saklanması, toprağa gömülmesi konusunda kesin açıklamalar bulunmamakla birlikte bu uygulama yeniden doğum inancındaki gömülme, tohumun ekilmesi gibi unsurları çağrıştırmaktadır. İlkel kabilelerdeki uygulamalar elbette kültürden kültüre değişmektedir, bunlar kaba hatlarıyla olası uygulamalardır. Bununla birlikte bizim toplumumuzda da bugün bile erkek çocukların sünnet edilmesi, bunun bir törenle kutlanması ve sünnet olan çocuğa ‘erkek oldu’ denmesi devam etmektedir ve uygulamanın köklerinden uzaklaşıldıysa da biçimsel olarak büyük farklılık göstermemiştir sünnet. Zamanla bizim toplumumuzda da Yahudilerde olduğu gibi sünnet çocuk doğduktan hemen sonra yapılmaya başlanmıştır ancak bu gelenek ya da inançtan çok toplumsal yapılanmanın pratiği belirlemesi ile ilgilidir. Özgün uygulamada erkeklige girişle ilintili olan ve çocuğun kendi cesaretini göreyek özgüvenini de sağlayan sünnet zaman içinde Freudyen yaklaşımların da büyük etkisiyle hatırlanması psikolojik etkilere yol açan bir sakatlama olarak görülerek ve Yahudilerdeki sekizinci gün uygulaması da göz ardı edilerek bedensel hijyen amaçlı bir pratik olarak çocuğun hatırlayamayacağı kadar erken, hatta doğumun hemen ardından yapılan operasyon haline gelmiştir. Aşağıda farklı erginlenme törenleri ana hatlarıyla ele alınarak kısaca anlatılacaktır, bir tekinin detaylı incelemesi bile bizim konumuzu açacak antropoloji ve psikoloji bilgisi gerektirdiğinden, erginlenme törenleri, sembolik ölüm ve yeniden doğum ve bununla farklı niteliklerle donanmış olarak kabul edilme kısmının içinde bulunduğu için bunun gerektirdiği kadarıyla anlatılacaktır.

Önce, toplumsal bazda Apolloncu bir yaklaşımı benimsemiş ve yaşamın hemen her alanında bu tutumu gösteren, esrik mutluluğu amaçlamayan, mantıklı çözümlerle toplumsal düzeni yürüten bir kabile olan Zunilerdeki erginlenme töreni ele alınacaktır. Zuniler, Amerika’da New Mexico’nun Pueblo topluluğuna dahildir.

Zunilerden özellikle bahsedilmesinin sebebi, tüm Amerika'daki yerli kabilelerde Dionysosçu uygulamalar varken Zuniler katı Apolloncu tutumlarıyla tümünden ayrılmışlardır.

Güney batı Pueblo yerlileri, New Mexico'daki kendilerinden önce bölgede yaşayan sepet-örücüleri bir şekilde ortadan kaldırarak tarım açısından elverişsiz, su kaynaklarına uzak ancak güvenli olan bölgeye yerleşmişlerdir. İspanyollar Amerika'ya geldiğinde ise çoktan yerleşim yerlerini terk etmiş durumdaydılar, batıya doğru olan bölgede ise Acoma, Zuni ve Hopi toplulukları bulunmaktaydı. Zuniler son derece ılımlı ve dindar bir halktır.

Zunilerde en kutsal kişiler büyücülerdir, o kadar ki yönetim kurulu güneş tapıcının başbüyücüsü, savaş tapıcının iki büyücüsü ve büyübü başlarından oluşmuştur. Son derece dindar olan bu toplulukta baskın olan inanç, maskeli tanrılar tapımıdır. Maskeli tanrılar iki türdür: kachinalar* ile kachina büyücülerini.

Maskeli tanrılar çölde bir gölün dibinde yaşarlar ve orada sürekli dans etmektedirler, Zunilerle dans etmeyi ister bu doğa üstü güçler, tanrı maskesini takarak dans eden kişi onları sevindirir. Maskeli tanrıların sayısı yüzden fazladır ve her birinin kendine özgü maskesi, kostümü, söylencesi vardır. Tanrı maskesini takarak dans edecek olan kişi danstan önce yalnızlık köşesi oturumuna katılır, yakarı çubuklarını yakar ve maskesini taktığı andan itibaren maskesini taktığı tanrının kişiliğine bürünür ve kutsalın getirdiği tekinsizliği yüklenmiştir. Maskeli tanrı dansları ergin erkekler tarafından yürütülür, kadınların olmaması sadece alışkın olunmadığındandır, özellikle kadınların dışlanmasından değil. Ergin erkekler topluluğu her birinin kendine ait kivası** ve görevlileri, dansları olan altı kümeden oluşur.

Bir çocuğun hangi kiyaya üye olacağı, henüz doğumunda, tören babasının seçimi ile belirlenir, üyeliğe kabul töreninde çocuk bilgilendirilmez ama gelecek kötülükleri önleme amacıyla ürkütme kachinaları*** tarafından kırbaçla dövülür, çocuğun canını acıtmak için değil sembolik bir edimdir bu. Üyeliğe kabulle çocuk sadece doğaüstü güçlerle bağlantı kurmuş olur.

* Kachina: Maskeli tanrılar, kabilenin ata ruhları

** Tören odası

*** Ürkütme kachinaları: Cezalandıran maskeli tanrılar

Ondört yaşına gelen bir çocuk, sorumluluk alabilecek kadar büyümüş kabul edilir Zunilerde. Bu yaşa gelen çocuk öncekilerden güçlü olan bir tanrı tarafından kırbaçlandıktan sonra kachina maskesi başına takılır. Kırbaçlama çocukların canını yakmayacak şiddettedir ve cin kovma, arınma ve sağaltım sağlayan bir uygulamadır. Artık sırları öğrenme zamanı gelmiştir. Çocuğa dansçıların Kutsal Göl'den gelen doğaüstü güçler ya da tanrılar olmadıkları, bunların aslında tanıdığı kişiler, komşuları, akrabaları olduğu açıklanır. Bu açıklamadan sonra bir kez daha kırbaçlanır çocuklar. Büyük sırların açıklanma zamanıdır, dört genç kendilerini kırbaçlayan ürkütme kachinalarıyla karşılıklı dururlar, bunlar maskeleri başlarından çıkarır, çocukların başına takarlar. Ardından kachinaların kırbaçları da çocuklara verilerek onları kırbaçlamaları istenir. Büyük sırrı öğrenmiş olarak bundan sonra bilmeyen kişilerin doğaüstü güçlere yükledikleri işlevleri üstleneceklerdir. Törendeki tüm çocuklar kachinaları kırbaçladıktan sonra çocuklara bir hikaye anlatılır. Bu hikayeye göre, bir çocuk kachinaların sadece tanrılara öykünen kişiler olduğu gizini ele vermiştir ve maskeli tanrılar da O'nu öldürmüşlerdir. Çocuğun başını koparıp göle kadar tekmelemişlerdir. Bu nedenle sırta ermekle erginlenenlerin bu sırrı asla açıklamaması gerekmektedir.¹²²

Zunilerde güçlü mantıkları doğrultusunda gerçekten çocukların öldürülebildiği olaylarla karşılaşılmamakta, en önemli unsurun sırrın açıklanması olduğu görülmektedir.

İkinci örnek, Kwakiutl Kabilesidir. Amerika'nın güney batısındaki Pueblo kabileleri ne kadar Apollocuysa kuzeybatısındaki yerli kabileler, aslında Pueblolar hariç tümü Dionysosçudur. Esrime, kendisi için özel bir hayvana öykünme, doğaüstü güçlerle karşılaşma deneyimi ve bunun için yapılanlar, görü amacıyla zihnen ve bedenen girişilen eziyet gibi uygulamalar yaygındır. Bu bölgedeki esrimeli danslar özellikle dikkat çekmektedir, dansçı bu sırada insanüstü bir varoluşa geçiş yapar, normalde anormal sayılacak hareketler yapar, akkor halindeki kömürleri ağzına doldurur, ayıya öykünür, kendinden geçer... Kuzeybatı yerlilerine ait kültür yok olmuştur, bunlardan kendilerine ait detaylı bilgi edinilmiş tek topluluk Kwakiutl

¹²² Ruth Benedict, **Kültür Kalıpları**, pp. 73-83

kabilesidir. Bu nedenle burada, kuzeybatıdaki kabilelerden Kwakiutl'u incelenecektir, konumuzun dışına taşmamaya özen gösterilerek.

Kwakiutl kabilesindeki en üstün dinsel örgüt, Yamyam Örgütü'dür. Bu örgütteki yamyamlık Okyanusya kabilelerinde görülen Epikurosçu yamyamlıktan da Afrika kabilelerinde görülen bir beslenme biçimi olarak insan eti yemek yamyamlığından da farklıdır, çünkü Kwakiutl insanı inan eti yemekten iğrenir, hatta kusturucu olarak yediklerini çıkarır. Çok özet olarak, örgüte girmek isteyen gencin doğaüstü güçlerce ormana kaçırılarak orada tutulması ve yaşadıklarının ardından kabileye döndürüldüğünde topluluk tarafından yamyamın sakinleştirilmesine yönelik törenler kış boyu sürmesi, bunun yanı sıra geri dönen yamyam için bazı tabuların geçerli olduğu söylenebilir. Bu örgütün üyeleri törenlerde yaptıkları dans sırasında izleyicilere saldırarak kollarından parça koparırlar, dans, bu esnada bir kadının taşıdığı pişirilmiş ölü beden için yapılmaktadır.

Örgüte girmek isteyen ormanda bir süre yalnız kalması ve oruç tutması bir kuraldır. Bu inziva döneminde, üyeliğe kabul töreninde kullanması gereken ve ormanda bir ağaca asılı bırakılmış olan ölüyü bulur ve pişirir. Aday ormandayken kabile de üyeliğe girişinin kutlanacağı törenlere hazırlanır. Bu tören Kış Dansı olarak bilinir ve kabile Kış Dansı ruhlarını çağırır. Bu çağırma çılgınca esrimelerle süslüdür. Bunun amacı, adayı ormandaki doğaüstü güçlerden koparıp kabileye geri getirebilmektir. Bu çok kolaylıkla gerçekleşen bir şey değildir. Aday yamyam bir kaç kez belirir ancak kabile halkı onu üç kez yakalayamaz ve dördüncü kez ortaya çıktığında yaşlı bir adam ona doğru ilerler. Burada yaşlı adam bildiğimiz anlamıyla 'yem' işlevi görür. Aday onun üzerine saldırarak kolunu ısırır. Ve yamyamın bu oyalanması sırasında yanına yaklaşarak onu üyeliğe kabul töreninin yapılacağı eve götürürler. Ancak onu tutmak kolay değildir, bedeninin denetimini kaybetmiş bir halde çılgınca dans eder, kendini tutmaya çalışanlara saldırır, onları ısırır bu sırada aday, davranışları akli başında normal birinin davranışları değildir. Sonunda yardımcı çömez kadın, pişmiş ölü bedeni taşıyarak görünür, geri geri gider dans ederek, adayın eve girmesini sağlar. Bu, daha önce bahsedilen ölüdür. Yamyamın ölüyle dansı esriklik dönemi boyunca tekrarlanır.

Üyeliğe kabulden sonra dört aylık bir izolasyon ve evcilleşme sürecine girer. Dört ay boyunca uyuduğu odada tek başına kalır, kapısında bir nöbetçi bulunur bu

süre zarfında. Kısa bir süre yemek yememelidir. Daha sonra kurallara uyarak yiyebilir, su içmek ya da başını kaşımak için ellerini kullanamaz ve sürenin sonunda bu dönemde kullandığı kaplar yok edilir. Kutsal, tekinsiz, dokunulmaz biri olarak görülür kabile halkınca.

Dört ayın sonunda dışarı çıktığında ise öğrendiği her şeyi unutmuş gibi olur ve kabile halkı ona yürümeyi, yemeyi, koşmayı ve diğer günlük işlerin hepsini bir bebeğe öğretir gibi en baştan öğretir. Bir yıl süreyle karısına yaklaşamaz ya da bir iş yapamaz, dört yıl süreyle de herşeyden uzak durur. Bu yasaklılık, kutsalın özünde korkutuculuğun olmasının bir ifadesi olarak gördükleri insan eti yediği için - aslında tiksinsmesine karşın- kutsal, kirli, tekinsiz sayılmasından ileri gelir. Adayın, ormanda olduğu sürede doğaüstü güçlerle karşılaşmış olmasından ötürü içine girdiği çılgınlık hali de benzer şekilde insana özgü bir durum değildir. Törenlerde rahiplerce gerçekleştirilen cin kovma suyla, ateşle, adayın ağaç kabuğundan bir temsiliyin yakılmasıyla ve en son olarak da kabilenin en saygın dört kadınına ait menstruasyon dönemi kanı sürülmüş sedir ağacı kabuğu ile yamyamın yüzünün tütsülenmesiyle gerçekleştirilir. Dans eden yamyama bir yandan rahiplerce bu şekilde cin kovma işlemi yapılır ve zamanla yamyam sakinleşir. Bunların amacı çılgınlık halindeki adaya ulaşabilmektir.

Belirtilmesi gereken bir husus: Dans sırasında izleyicilerden koparılan etlere göre ölümlerin pişirilmiş olan eti ve törenler için öldürülen kölelerin eti daha kirlidir.¹²³ Tiksinilen insan eti yeme uygulamasının kutsalla ilişkisine benzer şekilde çok tiksiniyen ve ağır tabulara neden olan menstruasyon kanı ile cin kovmanın gerçekleştirilmesi ilginçtir. Üyeliğe giriş töreninin ölüyle dans kısmında dans edeceği ölüyü ormanda bulup pişirmiştir. Bu da kabilenin en büyük öneme sahip, en kutsal görülen örgütüne girmek için en öğrenilen unsurların kullanılması, insanın kutsala yaklaşmak için korkutucu olandan geçmesi gerektiğinin bir göstergesidir. Bundan geçerken de insani olandan uzaklaşır. Kwakiutllarda fiziksel olarak da uzaklaşır ve oruç ve yalnızlıkla insanüstüne yaklaşmaya çalışır, kutsalın alanına girer, tanrısallığa dokunur. Geri döndürülmesi zor olacak kadar. Zaten kabile onun ormanda doğaüstü güçlerle olduğunu düşünmektedir. Döndüğünde ise insani olan en basit şeyleri bile

¹²³ **Ibid**, pp. 171-178

unutmuştur. Ormanda bulunduğu sırada insani olanla bağını koparmış ve insanın dünyasına yeniden doğması gerekmiştir. Nitekim tüm kabile halkı ona yeniden öğrenmesi için yardımcı olur.

Kwakiutl Yamyam Örgütü'ne girmek için adayın erginlemesi ayrıntılı olarak anlatıldıktan sonra şimdi Eliade'ın getirdiği açıklamalara bakılacaktır. Girdiği trans hali, kutsal enstrümanların sesini dinleyerek adayın esrimesi onun dünyevi yaşam için öldüğünü, ve Ruh tarafından ele geçirildiğini gösterir. Bundan sonraki aşamada ya ormana götürülür (Yamyam örgütü) ya cennete girer (Dluwulaxa ya da Mitla Dans Topluluğu) ya da tören evinde kapalı kalır (Fort Rupert Soyтары Örgütü ya da savaşçıların ve şifacıların Wikeno Dans Örgütü) . Bu izolasyon sürecinde aday ruhlar tarafından erginlenir, pek çok kabilede her birinin içinde ergileyen ruhun yaşadığı ve erginlenmenin yer aldığı mağarası vardır. Yamyam Örgütü'nde ormandaki inziva sürecinde adaya bir kadın hizmet eder, ona yemek getirir ve onun için tuzlu suyla mumyaladığı cesedi hazırlar. Aday bunu kulübesinin damına asarak tütsüler, ondan şeritler kopararak çiğnemedi yer. Bu yamyamlık, onun tanrısallaştığının kanıtıdır.

Kwakiutllar için evren gökyüzü, dünya ve öbür dünyadan oluşur, bakır bir direk evrenin eksenini sembolize eder ve üç dünyanın kesiştiği merkezde, dünyanın merkezi olan noktadadır. Söylenceye göre insanlar bu direktan tırmanarak ya da inerek cennete ve cehenneme gidebilirlermiş ve yukarıda Yukarıdaki Dünyanın Kapısına çıkılıyormuş. Bu bakır direk, tören evinde sedir bir direk ile temsil edilir ve törenler sırasında aday “Dünyanın merkezindeyim ... Dünyanın direğindeyim!...” diyerek şarkı söyler ve tören evi evreni temsil eder, tören şarkılarında ona “dünyamız” denir. Bu merkezi direk Kuzey ve Güney Amerika erginlemelerinde önemli bir rol oynamaktadır ve aday ona tırmanarak cennete erişir. Adayın tören evine girmesi sembolik olarak dünyanın merkezine yerleşmesine eşdeğerdir. Şimdi kutsal mikrokozmostadır, dünyanın yaratılış anında elde ettiği kutsallıkla kutsal olan. Böyle kutsal bir alanda her zaman için dünyadan ayrılma, onu aşma ve tanrıların dünyasına girme olasıdır.

Tören evinin arka tarafında adaylar topluluk ruhu tarafından ele geçirilirler, tıpkı ormana kaçırıldıklarındaki gibi. Bu seferki onların bireyselliklerinin ölümü, doğüstü güçte erimesidir.

Kwakiutllar insan etinden dehşete düşerler. Bazen aday çok fazla zorlanır ama yine de bir yamyama dönüşür, bu artık daha fazla bir insan olmadığının, tanrısallaştığının açık, kesin kanıtıdır. Tıpkı çılgınlığı gibi yamyamlığı da tanrısallığının kanıtıdır.

Dört ayın ardından köye döndüğünde ölüyle dans için inzivası sırasında kendisine eşlik eden kadın çıplak ve kollarında ölüyle onu evin içine çektikten sonraki aşamada healer onu sakinleştirmek, evcilleştirmek için başını tutarak tuzlu suya sürükler onu. Bellerine kadar suya girdikten sonra şifacı dört kez suya batırır adayı. Bundan sonra eve gittiklerinde aday sakinleşmiştir ve kusmak için tuzlu su içer. Adayın geçirdiği aşamaların hepsi insanlık halinin aşıldığını ve varlığının dünyevi yönünü kutsaldaki asimilasyonu ile son bulur. Daha yüksek bir varoluş aşamasına geçerek yaşanan dönüşüm diğer kültürlerde de vardır.¹²⁴

Kutsalla girilen ilişkide ya da bu ilişkiyi kurmak için esrime, şamanizm ya da büyücü doktorlarda da görülebilmektedir. Hepsinde de dünyevi olan herşeyle bağların koparıldığını gösterir. Erginlemede sembolik ölümdür erginlenen gencin, ayrıldığı kabile için ölüdür artık, hatta ardından yas tutulmaktadır. Geriye farklı bir kimlikle dönecektir. Giderken sahip olduğu kişiliği ardında bırakmış olarak, kişiliği yaşadığı deneyimle dönüşüme uğramış olarak.

Çok ilgi çekici bir unsur, köye döndükten sonra vahşi halinden sıyrılmasına yönelik yapılan uygulamadır. Ölüyle dansın ardından suya girme özellikle önemli gözükmektedir. Nitekim sadece suya girmekle kalınmamakta, dört kez batırılmaktadır. Bunun ardındansa yaşadıklarından kaynaklanan çılgınlığı ve vahşiliği ardında bırakmaktadır, erginlenmiş bir yamyam olarak artık yediği insan etini kusabilir. Genel özellikleriyle bakıldığında vaftizle ve vaftizdeki sembolik ölümlerle aynı nitelikli olduğu görünmektedir suya batırılmanın. Aynı şekilde bir kimliğin ardında bırakılması ve yeni bir kişi olarak toplumsal yaşama yeniden doğmak söz konusudur.

¹²⁴ Mircea Eliade, **Rites and Symbols of initiation: The mysteries of birth and rebirth**, trans. by: Willard R. Trask, Harper Colophon Books, New York, 1975, pp. 69-72

Son söz olarak, tüm bu süreçle yaşanan dönüşümün sembolik ölüm ve kutsalın alanına girerek, sırrı öğrenmiş olarak, daha önceki insanlık durumunun aşılmasıyla yeniden doğum olduğu vurgulanabilir.

Üçüncü örnekte Orta Avustralyalı Arandalar. Orta Avustralya kabilelerine ilişkin temel olarak Spencer ve Gillen'in araştırmaları ile birlikte Géza Róheim'in yorumlarını alarak Arandalardaki erginlenmeyi Joseph Campbell, bu bölgeye özgü olan yerel bir uygulamayı mitos, yerel kozmogoni açıklamaları, psikolojik açılımlar ve coğrafyanın belirleyiciliğini göz ardı etmeden irdelenmiştir. Sıklıkla karşımıza çıkan çurungaların Orta Avustralyada karşılaşılan ve bu bölgeye özgü olan bir unsur olarak erginlemedeki işlevi derinlikli bir bakışla incelenmelidir çünkü erginlenen gencin dünya algısını değiştirecek, kilit öneme sahiptir.

Arandalarda erkek çocuğun erginlenmesi birkaç aşamadan oluşur ve adım adım bilgilendirilmesiyle gerçekleşir. İlk olarak erkekler on, oniki yaşlarındaki çocukları alıp birkaç kez havaya fırlatırlar. Bu sırada kadınlar onların etrafında dans eder. Bundan sonra erkekler çocukların bedenini gelecekteki eşinin toplumsal grubunu sembolize eden desenlere boyarlar ve bunun mitolojik atanın işareti olduğunu söylerler çocuğa. Bundan sonra eskisi gibi oyun oynamayacağı ve erkeklerle kanguru avına çıkacağı bildirilir. Burada mitsel ata, mitolojik bir zamanda, *altjeringa* denen düş çağında yaşamıştır ve o zaman olduğu gibi sonra da kadından doğmuştur, yani yeniden doğar. Erkeklerin çocuğun göğsünü ve sırtını boyarken söyledikleri şarkının sözleri ilginçtir: “Göğün midesine yükselsin, göğün midesine kadar ulaşsın, göğün tam midesine gitsin” Adeta zamandan bağlaşıp olan özün geldiği ve döneceği kaynak olarak gökyüzü gösterilmekte, hatta “göğün midesine gitmesi” temennisi kadının hamileliğini çağrıştırmaktadır. Çocuğun dünyaya ve kendi varlığına ilişkin algısı farklı bağlamlarda açıklamalarla değişikliğe uğratılır.

Erginlemenin ikinci aşaması üç erkeğin genci aniden sünnet alanına kaçırmalarıyla başlar. Oturtulur ve kadınların dansını izler. Bu, atalarının zamanında yapılan dandır ve genç ilk kez görmektedir böyle bir şeyi. Erkeklerle ait süsler, takılar verildikten sonra kadınların arkasında kalan çalılığın ardına götürülür ve bedenine desenler çizilir. Birkaç gün orada kalacaktır, bu süre zarfında konuşmamalıdır ve daha sonra da burada gördüğü gizli şeyleri kadınlara ve erkek çocuklara asla söylememelidir. Ayrıca eğer kendisine yasak olan şeyleri görmeye

yeltenirse çurunga* sesini çıkaran büyük ruhun onu alıp götürüleceği tehdidi ile orada yalnız bırakılır tüm gece.

Ertesi gün annesi ve nişanlısının annesi gelir, gece boyu yanan ateşte tutuşturulan iki sopa vardır, annesi nişanlısının annesine, o da gence bu sopalardan birini verir. Diğerini dönerken yanlarında götürürler. Çocuk da elinde bundan sonra sorumluluğunu üstlendiği ve sahip çıkacağı kendi ateşini simgeleyen sopayla çalığa döner.

Sonraki üç günü çok az yiyeceklerle ormanda geçirir. Dördüncü gün çalığa geri getirilir, bundan sonraki ritüellere katılımının psikolojik açıdan sağlanması için gerekli uygulamalardır bunlar.

Çocuk henüz yerindeyken kabilenin yaşlı erkekleri, ataları olan küçük atmaca totem grubunun şarkısını söylerler. Küçük atmaca, taş bıçakla sünnet uygulamasını başlatmıştır ve şarkı mitolojik çağlara ait bir olayı anlatır. Bundan sonra çocuk gece yarısı alınarak dans alanına götürülür ve altı gün altı gece süren bir eğitimden* geçer. Bu eğitimde efsanevi olayların canlandırmalarını izler.

* Avustralya kabilelerinin kullandığı çurungalar genellikle oval ya da uzundur ve her totem grubunun bir çurunga koleksiyonu vardır. Bazılarının ucunda bir delik vardır ve bu delikten insan saçı ya da opossum kılından bir ip geçirilir, bunlar İngilizlerin *bull-roarers* (boğa sesi çıkaran) dedikleri ibadet aleti ile aynı işleve sahiptir. Bu tür çurungaların iplerinden tutulup hızla çevrildiklerinde çıkardıkları ses sağır edicidir ve ayinlerde bu sestten yararlanılır. Kutsallık açısından en üst değere sahip olan çurungalara dinsel hayata girmemiş kadınlar ve genç erkekler dokunamaz, onları göremezler. Genellikle bir mağarada saklanırlar. Çurunganın dokunmasıyla yaralar, özellikle sünnet yaraları iyileşir, hastalığı iyileştirme gücüne sahiptir, sakalı uzatır, üremeye katkısı vardır, cesaret ve güç verir, düşmanı zayıflatır, rakibinin çurunga taşıdığını anlayan savaşçı kendine güvenini kaybeder ve yenilir. Çurungalarını bir başka kabileye ödünç verdiklerinde mateme girerler ve iki hafta yas tutar, ağlar, ağıt yakar ve gruptan biri öldüğü zaman yaptıkları gibi bedenlerine beyaz killi toprak sürerler. Çurungaların kutsallığıyla ilgili belki en önemli nokta, üzerlerindeki totem işaretidir. Bununla ilgili Spencer ve Gillen çurungaların ataların ruhunun ikametgahı olduğunu ve bu nedenle çurungaların bahsedilen özellikte olduğunu; Strehlow çurungaların ataların bedeninin imgesi olduğunu ya da doğrudan ataların bedeni olarak kabul edildiğini; Durkheim, Spencer ve Gillen'in ve Strehlow'un çurungaların kutsallığını açıklamak için ata ruhu konusunu uydurduklarını söyler. (Emile Durkheim, **Dini Hayatın İlk Biçimleri**, trans. by: Fuat Aydın, Ataç Yayınları, İstanbul, 2005, p. 151-156) Ben Spencer ve Gillen görüşümdedir. Kabile üyeleri tarafından yapılıyor olmaları, kutsallıklarını indirgeyecek bir üst bakışın varlığını gerektirmez. Kaldı ki sır nitelikleri, törenlerde yapılan açıklamalar da bu kapsamda düşünülebilir o noktada, ki sırrın açıklanmasında çurunganın kutsallığından ve gücünden en ufak bir şey yitirmediği ve gücünü kutsallığından aldığı anlatıldığı da bilinmektedir. Daha ziyade toplumsal yapının kurulmasındaki uyumun din üzerinden nasıl sağlandığı göz önüne konulmaktadır, günümüzde de daha farklı olmayan yapılanmayı anlamak açısından bilgi, bilgi tekeli, bilgiye mazhar olmak, bilgi ile sağlanan çeşitli uygulamalar için gerekli ehliyet ve inanç etkenini Avustralyadaki uygulama net olarak göstermektedir.

* Efsaneye göre Twayirika, uzak, ulaşılamayan yerlerde yaşayan bir ruhtur, sünnetten sonra erginlenen gencin bedenine girer ve iyileşene kadar onu saklar, iyileşince Twayirika çocuğu bırakır ve çocuk bir erkek olarak geri döner. Bu efsane çocuklara ve kadınlara anlatılmaktadır ve onlar da tören alanından

Yedinci gün çocuk önce yağlanarak ve desenlerle süslenerek hazırlanır, çurunga sesleri duyulur ve kadınlar dans alanından kaçarlar. Çurunga sesini çocuklar ve kadınlar yüce ruh Twanyirika'nın sesi** sanmaktadır. Sırtüstü yatan gencin üstüne sırıklar yığarlar ve sırıkları üstüne indirip kaldırır. Bu sırada sünneti gerçekleştirecek iki erkek ve başının üstünde parmaklarıyla çalarak taşıdığı kalkan olduğu halde müstakbel kayınpederi alada yerlerini alır. Her yerden çurunga sesleri gelmektedir. Çocuk hala yerde sırıkların altında yüzüstü yatmaktadır, birden iki erkek tarafından kapıldığı gibi kalkanın üstüne oturtulur ve çakmaktaşıdan bir bıçakla sünnet edilir. Herkes alanı terk eder ve çocuk, artık bulunduğu yerden kaldırılmış olan çalılığının olduğu yere götürülür. Burada kanı kalkana akıtılır ve çurungalar getirilerek yaraya bastırılır. Duyulan seslerin Twanyirika'nın sesi olmadığı, çurungalardan çıktığı açıklanır. Bu, önemli bir sırdır. O zamana dek inanılan ve doğaüstüne ilişkin olan bir efsanenin içyüzünün açıklanmasıdır. Çurungaların kutsal olduğunu, törenlerdeki işlevini öğrenir ve bir paket çurunga sahibi olur. Çocuğun başında durduğu ateşten çıkan dumanın yarasını iyileştireceğine inanılır. Bu, ayrıca belirtilmesi gereken bir husustur. Avustralya'da doğan bir bebeğin ateşin dumanına tutulmasıyla arındığına ve ikinci doğumunun gerçekleştiğine inanılmaktadır. Dumanın arınma işlevi burada da geçerli olmalıdır, çocuk geçmişinden koparak farklı sorumlulukların ve kuralların geçerli olduğu yetişkin erkeklerin dünyasına girmiştir.

Sünnetten sonra iyileşmeye bağlı olarak değişen bir zaman sonra delikanlı sına ritüellerine tabi tutulur. Bunlar son derece acı veren ritüellerdir. Bu süre içinde bazen çocuk sadece sıvı ya da pıhtılaştırılıp kek gibi kesilmiş olan erkek kanı ile beslenir. Bazen erkek kanıyla yıkanabilir. Önce çeşitli mimler yapılır ardından kutsal sayılan bir direk yere dikilir ve çocuğa buna sarılması söylenir. İki erkek üst üste yere yatar ve çocuk direktten alınarak onların üstüne yatırılır ve bir erkek penisini yakalayıp tutarken bir başkası aniden idrar yolu boyunca penisi yarar.

gelen sesleri çocuğu almaya gelen ruhla bağdaştırmaktadırlar. Böyle bir dahte efsane yaratılmasındaki amaç, erkeklere özgü ve açıklanması gereken bir sırrın olması, halen kurmaca bir şeye inanan çocuğa gerçeklerin açıklanması için yapılanların amacına ulaşmasıdır. Aslında ritüelin alegorik bir anlatımından başka bir şey olmayan bu kurmaca efsane, toplumsal yapının işleyişine yaramaktadır öncelikle.

Bundan sonra çocuk kanının akması amacıyla kalkana oturtulur. Oradakilerden bazıları ikinci ya da üçüncü kez bu operasyonu geçirir gönüllü olarak, yaralarının uzatılmasını isterler, penisleri kökünden yarılr. Ritüeller sırasında kan, erkeklerin destekleri sünnet yaralarından ya da kestikleri kollarından büyük miktarlarda alınır. Bu kan hem çocukların beslenmesi içindir hem de kutsal törenlerde boya olarak kullanmak ya da atalarının suretine bürünmek için bedenlerine kuş tüyü yapıştırmak için kullanılır. Sadece erkeklerin kanıyla beslenen ve yıkanan çocuğun diğer etkilerden arıtıldığı düşünülebilir. Anne sütünü ikame eder besleme yönüyle. Kanla çocuğu yetişkin erkek grubuna sokmak için gerekli dönüşümün sağlanması amaçlanıyor görünümünde bu anlatılanlar. Bundan başka gerek sünnet ile gerekse çoğunluğun geçirdiği ikinci kez penisin yarılması ve bundan kan alınması ile eril olanın tümleşik olma çabası görülmektedir. Tanrının cinsiyetsiz olması ya da kadın ve erkek olması, mitolojide çoğu tanrının öncülüne ya da en arkaik biçimine bakıldığında gerek betimlemelerde gerekse heykellerde görülmektedir. Erkeğin kadının özelliklerini de üstlenerek çocuğu kendi dünyasına almasıdır bu uygulamalar özet olarak. Bu kabullenilmiş bir durumdur, hatta yaraya “penis rahmi” ya da “vajina” denmiştir. Gizemini çözemedikleri kanayan ve doğurma işlevi olan kadın organına artık erkekler, kendileri sahiptir, hatta ondan akan kanla çocuğu besleme noktasında işi içselleştirme bağlamında çok daha ileri götürüp annenin kendisini ikameye ya da anneyle aynı olmaya yönelinmiştir.

Bunlardan sonra dört ay süreyle danslar ve törenler yapılır, bu süre boyunca erkeklerin kampı kadınlarınkinden ayrılmıştır. Engwura töreni denilen çifte çurunganın (ambilyerikirra) çıkarılıp gösterilir ve ateşte kızartılıp kadınlar kampına gönderilir. Çifte çurunga, doksan santimlik iki çurunganın belli olmayacak şekilde birbirine bağlanıp kuş tüyüyle süslenmesinden oluşur ve erginlenen gençlerin evlenmeye hazır, yetişkin erkekler olarak sunulmasıdır.¹²⁵

Yetişkin erkeklerin ergilenen gençlere tutumlarında saldırganlık, sevgiye yöneltme, benimseme, acı verme, besleme, bilgilendirme ve aydınlatma, korkutma biraradadır. Freudyen yaklaşıma göre ise hadım edilme korkusunun ve sünnetle üstesinden gelinmesidir. Campbell'ın Róheim'dan aktardığına göre Ngatatara ve

¹²⁵ Joseph Campbell, **İlkel Mitoloji**, pp. 97-137

Batılı Arandalara göre erginlenmemiş gençlerin cine dönüşme riski vardır. Bu durumda gökyüzüne uçarlar, yaşlıları öldürüp yerler. Onların uçmasını engellemek için yaşlılar gençleri sembolik olarak öldürüp yerler, hatta kendilerine itaatsizlik durumunda gençleri gerçekten öldürebilirler.¹²⁶ Bu anlatıda genç erkeklerin yaşlılar için ve düzen için bir tehdit unsuru olarak görülebilmelerinin dışında onların toplumsala entegre edilmesi gerekliliği vardır. Sembolik ölüm ve yenme, onların dönüştürülmesidir. Daha ince uzun uzadıya bahsedilen ritüellerde de temel amaç budur. Çocuğun avlanmaya gidecek bir erkeğe dönüşümünün sağlanması ve bu dünyanın yasalarına uyum gösterebilmesi için psikolojik olarak hazırlanması söz konusudur. Ayrıca erkek örgütü bir sırrı paylaşmaktadır ve toplumsal düzen inanç sistemleri ve bilgi tekeli ile de sağlanmaktadır. Gerek çocuklar ve kadınlara kurmaca bir efsane anlatılması gerek erginlenen gencin hurafelerden kurtulması sağlanırken bir yandan da çurungaların mitolojik dönemden kalma kutsal şeyler olduğuna inandırılması gibi. Önemli bir nokta da asla diğerlerine açıklamaması gerektiği söylenen sır, o güne kadar doğaüstü, tanrısal olarak bildiği şeylerin hiç te öyle olmadığıdır. Toplumsal düzenin nasıl sağlandığını öğrenen genç bundan sonra bu düzenin devamlılığı için toplumda yerini alacaktır. Yeni sorumlulukları, görevleri ile.

Erginlemeler genellikle evlilik ile birlikte düşünülmüştür. Toplumsal açıdan bakınca artık bir erkek olarak kabul edilen ve toplumsal yapıda konumunun evlilik kurumu ile belirlenmesi erginleme ile tutarlı gözükmektedir. Cinsellik ve üreme yeteneği kriterine göre de tutarlıdır. Kimi yerlerde ilkel kabileler değilse de köylülerde erginleme törenleri yeni yıl, bahar şenlikleri zamanına denk gelecek şekilde yapılmaktadır. Doğanın uyanışı, kışın bitmesiyle bitkilerin yeniden doğumu ile onun bereketine erginlenmiş gençlerin cinselliği ile katkıda bulunma pek çok kültürde uygulanan bir kültür.

Yeniden doğum erginleme törenleri kapsamında önemli bir noktadır. Çocuğun toprağa yatırılıp ölmüş gibi yapılması ya da yine bu kadar doğrudan bir anlatım olan erkekler tarafından kaçırılması hep yeniden doğumu sembolize etmektedir. Çocuğun toplumdan ayrı bir yerde izole edilmiş olarak geçirdiği bu dönemde çocuk kabile için ölüdür. Arkasından kadınlar ölmüş ağlarlar, erginlenerek döndüğünde ise artık bir

¹²⁶ Géza Róheim'dan aktaran Joseph Campbell, **İlkel Mitoloji**, pp. 117, 118

çocuk olarak ölmüş bir erkek olarak doğmuş bir bireydir kabilenin. Kimi yerlerde bir ata ruhu ya da yüce bir ruh tarafından yenildiği ve kusulduğu ve bu yolla yeniden doğduğu düşünülmüştür. Bu düşünceyi 'Ölümsüz kılınan tanrı' bölümünde Dionysos üzerinden görmüş bulunmaktayız.

Bir yabancınn topluluğa kabulünde ya da evlat edinmede de benzer uygulamalar söz konusudur. Evlat edinmek istediği kişiyi kadın giysilerinin içine iter ve doğum taklidi yaparak yere düşürür, "*bundan sonra o çocuğa gerçek oğlu diye bakılır ve kendisini evlat edinen ana babanın bütün malının mülkünün mirasçısı olur.*"¹²⁷

Pek çok kültürde erginlenerek geri dönen bireyin yeni doğmuş biri gibi olduğu kabulü ile ona herşey yeniden öğretilir. Kwakiutllarda yamyam gence yemek yemek, konuşmak gibi temel davranışların bile onun bir bebek gibi hiç bir şey bilmediği varsayılarak öğretildiğini yukarıda gördük. Bundan sonraki yaşamı için yetişkinlerin dünyasına katılmıştır artık, geçirdiği süreçte bunun için gerekli zihinsel ve psikolojik dönüşümü tamamlanmıştır. Yetişkin bir erkek olmak tek kategori değildir. Birey bundan sonraki aşamada yetişkin olarak ölecek, kendisine danışılan yaşlı kişi olarak doğacaktır, öldüğünde ise kutsal, totem ata olarak yeni bir varoluşla doğacaktır. Çoğunlukla yeni doğan bebek, ölmüş atalardan birinin yeniden doğumu olarak kabul edilmiştir.

1.3.1.2 Şamanizm ve yeniden doğumun kazanımları

Orhan Hançerlioğlu şamanizmi *Dünya İnançları Sözlüğü*'nde şöyle tanımlamıştır:

"Şaman. (Türk) Şamanizm'in din adamı... Tunguzca ya da Mançuca *büyücü* ve *kâhin* anlamlarını dile getirmektedir. Altay Türkleri *kam*, Kırgız ve Kazaklar *baksa* ve *bakşı* derler. Samanlık, babadan oğula geçer. İyi ruhlarla ilişki kuranlarına *ak şaman*, kötü ruhlarla ilişki kuranlarına *kara şaman* denir. *Kendinden geçme* (cezbe) yöntemiyle dinsel ve büyüsel işlemler yaparlar.

Şamanizm. (Türk) Türk-Moğol-Sibirya dini... *Şamanizm* (Fr. Chamanisme), insanlığın en eski dinlerinden biridir ve bu yüzden de hemen tümüyle sihir ve büyüye dayanır. Evren *gök*, *yer* ve *yeraltı* olmak üzere üç bölüm olarak tasarımlanmıştır. Gökte iyi ruhlar, yerde insanlar, yeraltında da kötü ruhlar otururlar. İyi ruhların başkanı *Ülgen* (Ulu, bir çeşit tanrı) ve kötü ruhların

¹²⁷ Sir James George Frazer, *Altın Dal*, p. 38

başkanı *Erlık* (Güçlü, bir çeşit şeytan)'tir. Her ikisinin de karıları, çocukları ve yardımcıları vardır. Orta yerde yaşayan insanlar bu iyi ve kötü ruhlar arasında denge kurmak zorundadırlar. İşte *şaman* adı verilen din adamı bu dengeyi sağlamakla görevlidir. Şaman, çağdaş medyumlar gibi, ruhlarla insanlar arasında aracılık eder. Samanlığın aşırı kendinden geçmeye dayanan çok ilginç büyüsel törenleri vardır. Bu törenlerde şaman, bir çeşit ölüp dirilme geçirir, vücudu parçalanır ve yeniden bütünlenir. Birçok bilim adamı gözlemcilerin anlattıklarına göre şaman, kendinden geçtiği sırada, vücudunun parça parça edilip etinin yendiğine ve kemiklerinin kırıldığına gerçekten inanmaktadır. Bilim adamları buna *şaman hastalığı* demektedir ve psiko-patolojik bir hastalık olduğu kanısını ileri sürmektedirler. Şaman hastalığına tutulan şamanlar, ki bu hastalığa tutulmayanlar şaman olamazmış, *mistik parçalanma* adı verilen bir ruh durumu içine girmektedirler." ¹²⁸

Mircea Eliade ve Ioan Couliano, etnosemiotistlerin* şamanizmin başlangıcını şamana dair kostüm ve ritüeller içerdikleri için İ.Ö. 1000 yıllarına tarihli Sibiryaya kayalarındaki resimlere atfettiklerini bildirir. Çoğunlukla kökeninin Orta ve Kuzey Asya'ya (Turco-Moğol toplumlar, Himalayalılar, Finno-ougrienler ve Arctiqueeler /Kuzey Kutbu toplumları) dayandığı kabul görmüştür ve otantik şamanizm Kore, Japonya, Çin-Hindi ve Kuzey ve Güney Amerika'da görüldüğü bilinmektedir. Bu şekildeki köken açıklamasına kısaca değindikten sonra şamanizmi *Dinler Tarihi Sözlüğü*'nde aşağıdaki gibi tanımlamışlardır:

“Doğrusunu söylemek gerekirse Şamanizm, bir din değildir. O ancak, gayesi, benzer olmakla birlikte görünmeyen ruhlar alemiyle irtibat kurmak ve beşerî faaliyetleri yönetmede bu ruhların desteğini elde etmek olan vecdî ve tedavi ile ilgili metotlar bütünüdür. Orta ve Kuzey Asya'ya ait bir olgu olmasına rağmen Şamanizm, bütün kıtaların dinlerinde ve tüm kültürel alanlarda uygulandığı görülür. Şaman terimi, Tunguzca'dır ve "büyücü" manasına gelir. Türkler'de ortak olarak kullanılan *kam* kelimesi, Şaman'ı gösterir. Yakutlar, Kırgızlar, Kazaklar, Özbekler ve Moğollar Şaman için başka terimler de kullanırlar. Moğol istilaları çağındaki büyük Şaman beki'dir. Muhtemelen bu, Türkçe'deki beg'den gelir ki daha sonra bey olmuştur. Müslüman tarihçiler bizzat Cengiz Han'a Şamanik güçler atfederler.” ¹²⁹

¹²⁸ Orhan Hançerlioğlu, "Şaman", "Şamanizm", **Dünya İnançları Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 4. basım, 2004, p. 477

* etnosemiotist: kavimlere ait belirtileri bulgulayanlar

¹²⁹ Mircea Eliade, Ioan Couliano, **Dinler Tarihi Sözlüğü**, trans. by.: Ali Erbaş, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997, p. 260

Yaşar Çoruhlu, İç ve Orta Asya şamanizmine ilişkin olarak ruhlar alemi ile ilişki kurmak ve tedavi ile ilgili yöntem olduğu tanımında hemfikirdir. Bu bölgede görülen şamanizmi şöyle tanımlamıştır:

“Şamanizm, milattan önceki yıllardan bu yana Türklerin ve çevrelerindeki toplulukların, İç Asya ve Orta Asya'da yaşadıkları bölgelerde uyguladıkları ve şaman ya da kam adı verilen din adamları aracılığıyla gerçekleştirilen bir inanç ve uygulamalar bütünüdür.

Bazılarına göre bir dini ifade eden bu terimin karşılık geldiği inanç sistemi, aslında İslamiyet, Hıristiyanlık, Budizm gibi tam anlamıyla teşekkül etmiş bir din değil tanrılar, ruhlar ve insanlar arasında ilişki sağlayan bir sistem ve tekniktir. Başka bir görüşe göre ise bir din olmakla birlikte bu, onu tümüyle kavrayabilecek yeterli bilgiye sahip olmadığımızdan açıkça ortaya konulamamaktadır.

Şamanizm sözcüğü Tunguzcadaki şaman isminden gelmektedir. Bu sözcük Rus bilim adamları aracılığıyla bilim terminolojisine girmiştir. Türk topluluklarında şaman teriminden çok kam sözcüğü kullanılmıştır; bu yüzden söz konusu inançlar bütününe Kamcılık demek de mümkündür ya da Orta Asya'nın bazı bölgelerinde kullanıldığı gibi tanrıçılık veya *tengircilik* de denilebilir.

Şamanizm, erken devir Türkleri ve onların komşuları arasında çok daha eski çağlardan itibaren totemist inançlar, ata kültürleri, hayvan kültürleri, doğa kültürleriyle birlikte görülmektedir.”¹³⁰

Şamanın ortak özelliklerini belirlemek çok güç değildir. Şaman, ruhgüderdir. Gökyüzüne ve yeraltına gidebilir, buralardaki tanrılar ve ruhlarla iletişime geçebilir. Bu sihirli uçuş da şamanın ortak bir özelliğidir. Şaman bu kozmik düzlemlerde ruhlarla ve iyi ya da kötü tanrısal güçlerle iletişim kurar, arbuluculuk yapar, kayıp ruhun peşine düşerek bedenine dönmesini sağlar ve ölümlerin ruhlarını gitmelere gereken yere güder. Şamanlar ateşe egemendir, Hint fakirleri gibi kor halindeki ateşle oynar, onu yutar, üzerinde yürür ve ne kendisi ne giysisi yanar. Şamanlar otacıdır, sağaltıcıdır. Ancak şamanların otacılığı büyücü-hekimlerle tıpatıp aynı değildir. Özellikle bu yeteneğe sahip olmalarının geçirmeleri gereken aşamalardan olduğuna ve nasıl gerçekleştiğine dair anlatılar vardır. Belki en önemli ortak nitelikleri ise esrimeyi iradî olarak yaşamalarıdır. Sıklıkla bir hayvan anası olur, çoğunlukla bu bir kuştur, adayı evren ağacının dalındaki yuvasına bırakır, yani ruhunun şaman olarak olgunlaşması için kuluçkaya bırakır.

¹³⁰ Yaşar Çoruhlu, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, p. 15

Şamanın göğe çıkışı için ip, merdiven gibi şeyler simgesel olarak kullanılmıştır. Göğe çıkış ve bunu için kullanılan hayvan ya da merdiven gibi motifleri her yerde ve farklı alanlarda da görmekteyiz*. Tanrılar gibi olmak, insanın sınırlarını aşmak, ölmeden gökyüzüne çıkmak... Hayvan anadan doğmak ya da hayvanların dilinden anlamak motifi de yeniden doğumun, başkalaşmış olarak doğmak anlamını karşılamaktadır. Başka birine dönüşmüş, yeni yetenekler ve niteliklerle doğmak, başka bir yaşama doğmak.

Şamanın yardımcı ruhlarının hayvan biçimli olması ya da şamanın hayvanların dilinden anlaması da başkalaşımın bir çeşididir. Hayvanların ruhunu şamanizmde ata ruhlarınkine benzer bir işlevi olduğunu belirtir Eliade:

““Hayvanların dili” aslında “ruhların dilinin” bir değişik biçiminden ibarettir, ki bu da -az sonra ele alacağımız- şamanların gizli dilidir.

Daha önce şu noktaya dikkat çekelim: Bir yardımcı ruhun hayvan biçimi altında hazır bulunması, bununla gizli dilde yapılan konuşma ya da hayvan-ruhun şaman tarafından (maske, jestler, dans vb. yoluyla) canlandırılması gibi olaylar, şamanın olağan insanlık durumunu bırakıp gitmeye -tek sözcükle “ölmeye”- yetenekli olduğunu göstermenin çeşitli yollarıdır. (...) Nihayet, en eski avcı toplulukların dinlerinin temel ögesini oluşturan, insanla hayvan arasındaki mistik dayanışma kavramını da hesaba katmak gerekir. Söz konusu dayanışma yüzünden ve sayesinde, bazı kişiler hayvana dönüşebilme, hayvanların dillerini anlama ve öngörülerini, gizli güçlerini paylaşabilme yeteneğine sahiptirler. Ne zaman bir şaman hayvanların varoluş tarzına katılmayı başarsa, bir anlamda *in illo tempore* (“o zamanlarda...”), yani insanla hayvanlar dünyası arasındaki kopmanın henüz gerçekleşmediği mitsel zamanlard, geçerli olan durumu yeniden kurmuş olur.”¹³¹

Şaman olmanın gerekleri bölgeden bölgeye değişmekle birlikte bazı ortak paydalar vardır. Bunlarda yöntem değişebilmekteyse de gerçekleşen olay aynıdır: Acı çekme, sırta erme, ruhlar ve yaşlı şamanlarca eğitime, ölme ve yeniden doğma. Sembolik ölüm ve yeniden doğum her yerde görülmektedir. Pek çok yerde şaman kendi iskeletini seyrederek, bedeni parçalanır, kimi yerde kazanda kaynatılır kimi yerlerde atalarının ruhları ya da kötü ruhlar tarafından kanı içilir ama mutlaka daha

* V. Atalar kültüründen rahip-krala üstlenilen ölümsüzlük: Tibet. Ayrıca Budizm’de, Moğollarda, Asya’da, Hint-Tibet inanışlarında da sıklıkla göğe çıkan merdiven-ip motifiyle karşılaşılmaktadır. Evren ağacına tırmanmak da aynı anlama işaret etmektedir. Son derece arkaik düşünce yapılarında gökkuşağı da benzer işlevle düşünülmüştür.

¹³¹ Mircea Eliade, **Şamanizm**, trans. by: İsmet Birkan, İmge Kitabevi, Ankara, 2. bs., 2006, p.121

sonra kemiklerin üzerinde yeniden et biter ve pek çok yerde de organları çıkarılıp yerine bundan sonraki hayatında sahip olacağı yetilere ve bunları kullanmasına yarayacak yeni organlar, parçalar konur, işte bunlar olduktan sonra da şaman dirilir. Sembolik ölüm deneyiminde genellikle şaman belirli bir süre ölü gibi, neredeyse nefes almadan yatar.* İskeletin üzerinde yeni et bitmesi, adayın parçalandıktan sonra kemiklerinin birbirine bağlanarak iskeletin tekrar oluşturulması, adayın kendi iskeletini seyretmesi gibi unsurlar sıklıkla görülür ve adayın başka bir kipte varlık göstererek iskeletini seyrediyor olduğunu düşündürür bizlere. Eskimolarda da Sibiry'a'da da görülen iskelete indirgenme işleminin önemini, şaman giysisinin üzerindeki iskeleti temsil eden şekillerin olması da gösterir:

"(...) avcı ve çoban halkların manevî ufku içinde, kemik hem insan yaşamının hem de tüm hayvanların pay aldığı Büyük yaşamın öz kaynağını temsil eder. Kendini iskelete indirgemek, bu Büyük Yaşam Ana'nın "karnındaki" yerini tekrar almakla, yani baştan aşağı yenilenmekle, mistik bir biçimde yeniden-doğmakla, eşdeğerlidir. Buna karşılık Orta Asya'da rastlanan ve köken ya da hiç değilse yapı bakımından Budizm ve Tantrizmden gelme kimi meditasyon tiplerinde, iskelete indirgenme daha çok metafizik bir değer, dünyadan el etek çekme anlamını taşır: zamanın eyleminden önce davranmak, Yaşamı düşünce yoluyla gerçekte olduğu şeye, yani sürekli dönüşüm içinde geçici bir yanılısama durumuna, indirgemek..."¹³²

Bu duruma, şamanın olağan insanlık halini aşmış olduğu Matrena adlı kadın şamanın anlattıklarından çıkarılabilir, ki sözlerinin Uzakdoğunun varoluş anlayışına ne kadar uyumlu olduğu açıktır. Bu alandaki ünlü araştırmacı G. V. Ksenotov, kadın şaman Matrena'nın anlattıklarını dinlemiştir :

* Organların yenilenmesinin yerini yerlerine kristaller ya da sihirli maddeler konulması alabilir, sembolik ölüm deneyiminde yeraltına inişin yerini bir mağaraya girmek alabilir, ata ruhu, hastalık ruhu, cin şaman adayının kimi zaman kanını içer, kimi zaman aday kazanda kaynatılır, kafası kesilir, eti yenir ama hepsinde önemli olan adayın kendisine yapılanı bilmesi ve genel olarak gözlemlenen bir uygulama olarak da kendi iskeletini seyretmesidir. Uygulamalarda çeşitli ikameler gözlemlenebilir ancak amacın ne olduğu ve neyi sembolize ettiği açıktır. Şamanlığa dönüşüm sürecinin gerekleri farklı pratikler görülse de uygarlıktan uygarlığa, temel olarak her yerde aynıdır ve başkalaşım, sırta erme (hem mesleki sırlar hem insan halini aşma) ile sonuçlanarak adayın ondan sonraki yaşamını bir şaman olarak yaşamasını sağlar.

¹³² **Ibid**, p. 88

"Onlar ilkin başımı kesip, yurdun kereveti üstüne koydular. Sonra kemik sırasına göre, bedenimi parçalara ayırdılar. Kesip aldıkları her et parçasını dokuz kazık üstüne gerdiler. Sonra hepsi biraraya gelip etleri yemeğe başladılar. Derken danalara hastalık getiren cüce bir cin ahırın orta direğinden çıktı ve öteki cinlerin yediklerinden arta kalan kemikleri toplayarak az önce soyulmuş taze kayın ağacı kabuklarının üstüne koydu. Bundan sonra canım yeniden bedenimin içine girdi. Ben de ayağa kalktım. (...) Ben önce Tunguz milletinin şamanı idim. Bir gün kayıp olan geyiklerimi ararken tuzağa takılıp öldüm (tuzak mızraklı idi). Sonra Sahaların (Yakutlar) ortasında ikinci defa doğdum. Bu sırtımdaki delik ilk ölümüne sebep olan mızrağın deliğidir. Gelecekte de böyle olacak ve ben köpeği çok olan bir milletin ortasında doğacağım." ¹³³

Matrena hem ölüp dirilişini, '*canının bedenine tekrar girdiğini*' anımsamaktadır, hem önceki yaşamlarını hatta sonraki yaşamının nasıl olacağını bilmektedir. Eliade'ın Budist ve Tantrik anlayış için söz ettiği yaşamın '*süreklî dönüşüm içinde geçici bir yanılısama durumuna*' indirgenmesi Matrena'nın sözlerinde, anlattığı yaşam deneyimlerine ve bunların hatırlanmasına koşut olarak görülmektedir. Yeniden doğumun görüldüğü geleneğe, inanca dair vb. pratiklerde görülen, öncelikle sırta ermekle ve ölmekle ya da ölümden dönmekle kazanılan aşkınlık Matrena'nın sözlerinde duyulmaktadır.

Şamanlığa çağrı kalıtsal olabilir ancak bu her yerde zorunlu değildir, kimi yerlerde şaman olacak kişiyi ruhlar seçer ve bu durum, adayın gösterdiği belirtilerden anlaşılır. Ancak her şartta belirtilen aşamalardan geçmektedir şaman adayı. Seçilmiş olan, ergenlik dönemi yaklaşırken belirtiler göstermeye başlar, yalnızlıktan hoşlanır, ormana, dağlara çekilir ve orada bir vahşi gibi doğal ortamla özdeşleşir, hayvanları dişleriyle parçalayarak yer, uykusunda şarkı söyler, ağlar, kendini ateşe, suya atar... Sırta erme için önemli yaşantılardır başlangıçta deneyimledikleri. Böylece onun seçilmiş kişi olduğu anlaşılabilir yaşı bir şamana götürülür. Şamanlığın kalıtsal olarak geçmesindeyse her zaman en büyük oğul değildir şaman adayı, bunu belirlemede kriter daha ziyade niteliktir. Ayrıca eğer ruhlar onaylamazsa şaman olacağı düşünülen kişi başarısız olmuş demektir. Şamalık sürecine girişte önemli olan esrime deneyimini başarılı şekilde yaşaması, ruhlarca onaylanmasıdır. Bu olmazsa eğitime devam edemez. Şimdiden erginleme törenleri ile benzerlikler görülebilmektedir.

¹³³ Yaşar Çoruhlu, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, pp. 68, 70

Şamanizm, özellikle de şamanik esrime için açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır. Coğrafi koşulların etkili olduğu, Kutuplarda yaşayanları sinirsel sürçme eğilimleri, Arktika histerisi, kalıtsal akıl hastalığı, epilepsi... Ne var ki pek çok bölgede de şamanlar son derece sağlıklı, zihinsel açıdan dengeli kişilerdir, Sibirya, Kuzey Asya, Amazonlar, Afrika şamanları gibi. Ancak başka bir ortak noktaları vardır, toplumun içinde diğerlerinden ayrılarak tekilleşmeleri. Bu, gerek sakatlıkları, zayıflıkları gerek sırra erme sürecinin getirisi olarak gerekse deneyimledikleri kutsalla toplumun kalanına göre dolaysız bir ilişki kurmaları düşünüldüğünde anlaşılabilir olmaktadır¹³⁴, Eliade'ın çok yerinde ifadesiyle, "*kendilerini seçmiş olan dinsel "formun" (tanrı, ruh, ata,vb.) "yaşantısını oluştururlar."*"¹³⁵ Şaman, göğe çıkıp yeraltına indiği gibi yolunu bulamayacağından korkan ya da ayrılmak istemeyen ölü ruhlarını yeraltında gitmeleri gereken gölgeler diyarına götürdüğü gibi dalınç sırasında ölümlerle karşılaşır ve ölümlerin ruhları ya da yeraltı diyarının sakinleri şamanın ağzından konuşur. Bu kadarı bile şamanın canlıların yaşamındaki yasalarla sınırlı olmadığı, sıradan insanlık durumunu aştığının ve kutsalın alanına girmek için yeti sahibi olduğunun göstergesidir.

1.3.2 Bereket kültü ve yeni yıl ilişkisi bağlamında yeniden doğum

Theodor H. Gaster, 'Thespis: Eski Yakınoğu'da Ritüel, Mit ve Drama' adlı yapıtında, isminden de anlaşılacağı üzere, mitoloji, ritüel, inanç ve drama ilişkisini irdelemiştir. Bunu yaparken de bu başlıkta yer alan temaları 'mevsimsel kalıp' adlandırmasıyla incelemiştir. Tahmin edilebileceği gibi, mevsimsel kalıbın temelinde zamanın döngüsellığı kaynaklı yeni yıl törenleri, bu kapsamda gerçekleştirilen ritüeller, hasat şenliğinin geniş kapsamda ele alınması söz konusudur. Bu nedenle, konuya girişte Gaster'dan sorunsalın kısaca ortaya konulması amacıyla yararlanılacaktır.

Buna göre mevsimsel ritüellerin izlediği kalıp için esas olan, her yıl tekrarlanan yenilenmedir. Mevsimlerin döngüsü ve insanlığın bu döngüye bağlı olan

¹³⁴ Mircea Eliade, **Şamanizm**, trans. by: İsmet Birkan, İmge Kitabevi, Ankara, 2. bs., 2006, p. 43-53

¹³⁵ **Ibid**, p. 53

bereketliliğe, doğanın düzenine katılımını iki ana bölümde ortaya koymaya çalışılmıştır: Kenosis ve Plerosis. Kenosis, yaşamın sönmesidir ve bu dönem çeşitli perhizler, oruç, çile ile gerçekleştirilir. Plerosis ise yeni anlaşma ve yeniden canlanmadır ve orjiler, arınma ayinleri ve bereket, yağmur büyülerini ile gerçekleştirilir. Bunu oluşturan dört ana unsur, çile ayinleri, arınma ayinleri, canlanma ayinleri, kutlama ayinleridir. Ayrıca, canlandırma ayinlerinin kendi içinde ayrımı da belirlenmiştir: Ritüel dövüş (yaşam-ölüm, eski yıl-yeni yıl, yaz-kış arasındaki dövüş gibi) ya da onun dönüşmüş biçimi olarak yarış ve orji uygulamaları. Gaster erginleme dahilindeki sünnet gibi törenleri de canlandırma kapsamına almıştır. Erginleme ayrıca incelenmesi gereken kapsamda bir konu olmakla birlikte sünnet gibi uygulamalar anlam ve işlev olarak bizzat toplumun farklı bir katmanına dahil olma olgunluğuna hazırlamaya işaret ettiğinden elbette canlandırma ile ilintilidir. Ayrıca, mysterialarda da bu genel özellikler gözlemlenebilmektedir.*

Gaster'in kenosis olarak adlandırdığı süreç en net acı çeken bir tanrının ölmesi ve yeraltına inmesidir. Bu çalışmada bunun yeniden doğum ya da tanrının kandırılarak yeryüzüne geri dönmesinin sağlanması olduğu görülecektir. Bu süreç mevsimsel döngüye tam olarak oturmaktadır. Sonbahar ve kış, bir tanrının kimi zaman işkence edilerek ölmesi kimi zaman yaşam veren ışığını kendisiyle birlikte elbette, ortadan yok etmesine denk gelmektedir. Bu noktada insanoğlunun çiftçiliği, yani tarla tarımından ziyade doğanın ritmik döngüsü ve zamanın döngüselliliği bağlamında yeni yıl kavramı önem kazanmıştır. Zamanın yıllık dönemlerde yenilenmesini, mitsel zaman kapsamında ritüeller yoluyla yaşatılarak buna (yenilenmeye, acı, işkence çekerek ölümün ardından gelen yeniden doğuma) katkıda bulunma çabasını insanın, aşağıdaki çok genelleştirilmiş temalar kapsamında, konunun içiçe geçmiş olguları içermesinden ve kapsamının genişliği ve pek çok nokta atışı yapılması zorunlu ontolojik kaygıların derinlemesine irdelenmesini gerektirdiğinden ancak araştırma alanımız içinde kalan bakımlardan kısıtlayarak göz

* Gaster, mevsimsel ritüeller için geçerli olan kalıbı aşağıdaki mitolojik metinlerde saptamıştır:
Kenan mitolojisi: Baal, Akhat ve Rahim Tanrılar şiirleri
Babil mitolojisi: Enuma Eliş
Hitit mitolojisi: Hahhimas ve Telepinu, Ejder Tuzağı
Mısır mitolojisi: Edfu'daki ve Ramesseum'daki metinler ve Memfis Yaratılış Oyunu

gezdirebileceğiz. Yoksa burada geçen her bir kavramın ve olgunun birbiriyle bağlantılı ve ele alınan yinlerden bakışımı olarak incelenmesi gereklidir. Bu nedenle, ölüm, yeniden doğum ve tanrısal özden can bulan yaşam, ölümden doğan hayat ve hepsinin diyalektik açıdan ölüm ve üreme bağıntısında düğümlenmesi ya da başka bir deyişle ortak paydada buluşması, gösterilecek örneklerde üzerinde durulması gereken esası oluşturmaktadır. Bu sebeple, bu başlık altında yer alan incelemeler, tam bu noktanın merkez alınarak insanoğlunun ne öne sürerse sürsün, nedenli umutsuz çabalara girişmiş olursa olsun agnostizmi yadsıyamayacağı hatta içten içe giriştiği tüm deneyimleri bu sebeple istediği gerçeği üzerine kurulmuştur.

Bu belirlemelere ek olarak önceleri toplumca gerçekleştirilen bu ayın ve şenliklerin zamanla toplumu temsil eden birey olarak kralda toplanmıştır. Kral her şeyden önce tanrının yeryüzündeki temsilcidir. Uygulamalarda özellikle dikkat çeken kralın ritüel ölümü ve hieros gamos'ta kutsal damat işlevidir.

Mevsimsel şenliklerin ortak bir özelliği olan ölümlerin bayramda döneceği inancı ve onlarla birlikte kutlamalar dahilinde şölen yemeği yemek de sayılmalıdır. Geri dönen ölümlerin temelinde ölen ve yeraltına inen tanrı düşüncesi olduğunu belirtmek gereklidir.¹³⁶

Bunların tümünün temelinde doğadaki yıllık döngü, mevsimsel döngü, bitkilerin ölme ve yeniden doğmaları gerçeği vardır. Avcı toplumunun inanç sisteminden bitki yetiştiriciliğine geçmekle, insanoğlunun toplamacılıktan yiyeceğini kendisinin yetiştirmesine yani tarla tarımına geçmesi sonucu oluşturduğu inanç sistemini, mitolojik yapıyı, doğaya dahil olma, onu zorlama ya da güçlendirme çabasıyla korku ve şükranla uyguladığı ritüellerin temelinde bu vardır. Toprağa gömülen cesedin yeşerecek, büyüyecek bir tohum olarak algılanmasıyla ölen ve yeraltına inen tanrının yeniden doğması yani ölen ve dirilen tanrı düşüncesi arasındaki paralellik net olarak görülebilmektedir. Yaşamın yenilenmesi kadar hayati bir konu, bunlarda da varlığı açıkça görülen açlık korkusudur. Tüm bunların evrensel ölçekte aynılığına, doğal felaketlerin hem anlaşılması hem anlamlandırılması ve onlar nedeniyle anlaşma yapma çabası, esas teşkil eden nedenlerdendir. Seller ya da

¹³⁶ Theodor H. Gaster, **Thespis: Eski Yakınoğu'da Ritüel, Mit ve Drama**, trans. by: Mehmet H. Doğan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000, pp. 17-87

kuraklık gibi nedenlerle ürün alamamak büyük korku nedenidir. Hayatın yenilenmesi hem büyüleyici, hem yaşamsaldır. Buna ek olarak sağlanan düzenin içeriğine ilişkin bir iki kelime etmek yerinde olacaktır. Bu noktada Enuma Eliş, doğru bir örnektir. Babilliler, özünü Sümer'den aldıkları, yaratılış destanı olan Enuma Eliş'te Tiamat'ı olumsuz göstermişlerdir. Tiamat ki tüm tanrıların annesidir, yaşamlarını O'na borçludurlar. Oysa çocuklarından biri, Marduk O'nunla savaşır ve yener. Burada ataerkil düzenin, bu düzeni temsilen Marduk'un başa geçmesi söz konusudur.

Bu alanda, burada söz edilen temaların, farklı uygarlıklardaki görünüşleri üzerinden miti, ritüeli ve bunların, bu korku ve güvenlik ihtiyacının, nihayet inancı ve tarihi nasıl şekillendirdiğini anlamamıza elveren örnekleri incelenecektir.

1.3.2.1 Yeraltına inen tanrı

Ölen ve dirilen tanrıların en yaşlılarından olan Osiris, bedeninin parçalara ayrılması ve her bir parçasının bulunduğu yerin O'nun mezarı gibi kabul edilmesi nedeniyle pek çok yerde tapım gören tanrılara örnek teşkil eder. Parçaları birleştiren eşi büyüücü İsis tarafından yaşama döndürülmüştür ve ölü Osiris'ten hamile kalan İsis'in bu gebelikten doğurduğu oğlu Horus, babasının yerine yeryüzünde egemen olmuştur. Osiris ise, ölüler diyarının egemenidir. Ölen Mısırlı Osiris'te yeniden doğacağına inanmıştır. Osiris'in bedeninden bulunamayan tek parça erkeklik uzvudur, bu parçasının Nil Nehri'nde olduğuna inanılır ve Nil'in suyunun yaşam veren niteliği buna bağlanmıştır. Osiris tarafından, yeniden doğumun tanrısı tarafından döllenmiş olmasına.

Osiris hükümdar olunca insanlarına pek çok şey öğretmiştir, yeryüzünü dolaşmıştır. Onun yokluğunda, İsis'ten de çekinen Seth bir şey yapmaya cesaret edemediyse de Osiris döndüğünde planlarını uygulamaya koydu. Gizlice Osiris'in boyunun ölçüsünü aldı ve tam olarak uygun, görkemli bir şekilde süslenmiş bir sandık yaptırttı. Şölen sırasında sandığa tam uyacak kişiye sandığı armağan edeceğini açıkladı. Elbette tamı tamına uyan kişi Osiris oldu. Sandığa girip uzandığında Seth'in yandaşları kapağı kapatıp çiviledi ve kurşunla mühürledi. Sandığı ırmağa attılar.

Olayı ilk öğrenenler ve yayılmasını sağlayanlar, Yukarı Mısır'da bir kent olan Chemmis civarında oturan Panlar ve Satirlerdir. İsis duyduğunda yas giysilerine büründü ve her yerde sandığı aramaya başladı. Sonunda sandığın Babil topraklarına sürüklendiğini öğrenir. Burada bir ağaç sandığı sarmalayacak şekilde büyümüştür ve içinde sandığın bulunduğu bölüm de sarayın çatısını desteklemek için kullanılmıştır. İsis tabutu alıp götürür, çölde yalnız olduğu bir yerde sandığı açmış ve Ölü Osiris'i görmüştür. Hemen bir kuşun kanatlarını kendi kollarına bağlayarak Osiris'in nefes alması için hava yaratmak amacıyla O'nun üzerinde dönüp durmuş, babası Toth'un öğrettiği büyü sözleri de kullanarak Osiris'i geçici olarak yaşama döndürmüştür.* Ölü Osiris'ten hamile kalan İsis daha sonra Horus'u doğurmuştur.

İsis, Osiris'i güvenli bir yere sakladıysa da bir gece Seth avlanırken sandığı bulmuş ve Osiris'in bedenini ondört parçaya ayırarak her yere dağıtmış parçaları. Bu olayı öğrenen İsis papirüsten bir kayığa binerek yanında Horus ve Nephtis ile Osiris'in bedeninin parçalarını aramaya koyulmuş. İsis onüçünü bulmuş ve her birinin bulunduğu yere gömüt anıtı dikmiş. Bulamadığı tek parça Osiris'in erkeklik organıdır. Bunun yerine benzerini yapmıştır İsis. Osiris'in parçaları balmumuyla birleştirilip bedeni mumyalanarak gömüldükten sonra üçü ölüer dünyasına gider ve orada Osiris'i bulurlar. Nephtis ve İsis orada Osiris'i canlandıracak sihirli sözleri söylerler. Osiris yeniden yaşama döndüğündeyse Horus O'na gözünü verir ve Osiris bununla çok daha güçlü hale gelir. Yeryüzündeki tanrıların arasına dönerler hep birlikte ve tanrılar bundan dolayı çok mutlu olurlar, Osiris Ra tarafından tanrıların ve Öteki Dünya'nın kralı olarak ilan edilirken Horus da babasının yerini alarak Yukarı ve Aşağı Mısır'ın kralı olur.¹³⁷ **

Osiris, ölüerlerin tanrısıdır. Mısırlılar Osiris'in kayboluşu ve bulunmasına ilişkin, çektiği acıları canlandıran, yaşam veren yönüne vurgu yapan törenler düzenlemişlerdir. Osiris ölen ve yeniden yaşama dönen, yaşam gücünü simgeleyen,

* İsis daha sonra büyük olasılıkla akrep ısırması sonucu bebekken ölen Horus'u da babasından öğrendiği büyü sözlerle yaşama döndürmüştür.

¹³⁷ Donna Rosenberg, **Dünya Mitolojisi**, p. 255-270 ; Plutark, **İsis ve Osiris**, passim

** Sonra cehennemden dönen Osiris Horus'a dövüşmeyi öğretmiş, Seth'le olacak savaşa hazırlamıştır oğlunu. Horus Seth'i yendiğinde İsis O'nu serbest bırakmasını isteyince, Horus sinirlenir ve İsis'in kafasını koparır. Thot derhal kızının kafasını inek kafasına çevirir ve yerine koyar. Aralarındaki her savaşta yenilen Seth, sonunda Horus'un egemenliğini kabül etmek zorunda kalır. Bundan sonra İsis öteki dünyada eşi Osiris'in yanında kalmıştır.

tapımı İsis'le bağı, hatta içiçe olan ölülerin tanrısıdır. Gizem dinlerinin temel özelliklerini kendinde toplayan nitelikleri açıkça görülmektedir.

Yeraltına inen, tanrıçanın eşi olmakla kral olan tanrının yasının tutulduğu ritüellere önde gelen örnek Sümerli Dumuzi, Babilli Tammuz'dur. Bu izlekte yeraltına inen, yani ölen eşin tanrıça tarafından yaşama döndürülmesine sıklıkla rastlanmaktadır. Bu Sümer hikayesinde ise Dumuzi'yi yeraltında gönderen, eşi İnanna'dır.

Dumuzi, çoban tanrı, göklerin, aydınlığın ve zaferin tanrıçası İnanna'nın eşi ve yine O'nun tarafından yeraltına gönderilmiş olan tanrı, Babil'de Tammuz adıyla varlığını sürdürmüştür. Temmuz ayına ismini veren tanrı. Hala kendisine ağlanan, tapınılan tanrı olarak Eski Ahit'e geçmiş, bahsettiğimiz konunun tüm niteliklerini kendisinde toplayan, adına yapılan bayramların bugün de değişik görünümde devam ettiği Tammuz. Bu sözlerimizden anlaşılacağı gibi, bizim de incelediğimiz konunun farklı temalarının özelliklerini O'nun üzerinden ortaya koyabiliriz. Çünkü O hem insan yönüyle vardır, hem yeraltının kurallarını gösterir bizlere, hem kutsal damattır, hem yeniden doğumun umududur...

Kısaca Dumuzi'nin yeraltına gitme hikayesi şöyle gerçekleşir: İnanna yeraltına indiğinde Ereşkigal O'na ölümün bakışıyla bakar ve İnanna ölür. Daha sonra yaşama döndürülür ancak yeraltı dünyasının kuralları hiç kimse için değişmez. Yerine birisini bırakması gerekmektedir. Yanında yeraltı dünyasının korkunç yaratıkları gallarlar olduğu halde İnanna yeryüzünde yerine bırakacağı birini bulmak için dolaşır durur ancak onun yokluğundan ötürü herkes son derece üzgündür. Yerine göndereceği kadar kötü karakterde olan biriyle karşılaşmaz. Ne var ki Ereşk kentindeki Kullab'a gittiğinde, burasının koruyucu tanrısı Dumuzi'dir, Dumuzi'nin kibirle keyif çattığını görür ve yeraltına kendi yerine bırakacağı kişi olarak O'nu belirler.

Bu arada, Dumuzi hayırsız bir rüya görür* ve kızkardeşi Geştinanna rüyasını yorumlayarak O'na saklanmasını söyler, kendisi de yerini kimseye söylemeyeceğine dair söz verir. Söylemez de. Ayrıca Dumuzi güneş-tanrı Utu'ya kaçabilmesi için

* Dumuzi öleceğini bildiren bir rüya görmüştür. Gılgamış'ın yoldaşı Enkidu'nun da öleceğini rüyasında gördüğü hemen hatırlanacaktır.

dualar eder. Utu dualarını kabul eder ve onu ceylana çevirir kaçabilmesi için, gitmek istediği yere taşır ruhunu ama gallalar O'nun kaçtığı üç sefer de bulurlar Dumuzi'yi. Ve işkence ederler, Dumuzi ölür.¹³⁸

Sümerli İnanna'nın Babilli İştar, Dumuzi'nin Babilli Tammuz, Enki'nin Babilli Ea olduğunu hatırlatarak, söylencenin devamında Sümer versiyonunda Geştinanna ile İnanna'nın, Babil versiyonunda İştar'ın Tammuz'u yeraltı dünyasından çıkartmak için çabaladığını belirtmeliyiz. Sümer metninde devamı kırık olmakla birlikte Kramer bir tahminde bulunmuştur :

"Metinde kırık olduğundan bundan sonra ne olduğunu bilemiyoruz, ama şöyle bir tahmin akla yakındır; Dumuzi'nin bozkırdaki ağılından kayboluşu onu çok seven kızkardeşi Geştinanna'yı öyle derin acılara boğar ki, hemen gözyaşları içinde, Ölüler Diyarı'ndaki erkek kardeşinin yerine kendisini alması için İnanna'ya yakarır. Kız kardeşe yaraşır bu fedakarlık üzerine, iki tanrıça bozkırda Dumuzi'yi aramaya koyulurlar, ama bulamazlar. Bunun üzerine akıllı bir "kutsal sinek" ortaya çıkar ve uygun biçimde ödüllendirilirse onlara istedikleri bilgiyi vermeyi teklif eder. İnanna onu, "bilgelerin oğulları"nm toplandığı birahaneler ve tavernalarda evini kurabilmesiyle ödüllendirir ve sinek de onlara Dumuzi'nin şimdi Ölüler Diyarı'nda olduğunu söyler. Dumuzi'yi orada gözleri yaşlı bulurlar ve İnanna, Süleyman'a yaraşır bir karar verip, yılın yarısında Dumuzi'nin, diğer yarısında da onun yerine kız kardeşinin Ölüler Diyarı'nda kalmasını kararlaştırır."¹³⁹

Nitekim Dumuzi'nin yılın yarısında yeryüzüne dönmesi sağlanır ve yeryüzü bayram yerine döner. Yılın yarısını yeraltında yarısını yeryüzünde geçiren tanrı ya da tanrıça, her zaman tarımla bağlantılıdır ve hemen akla gelen bir diğeri de Persephone-Demeter mitidir. Gerek Dumuzi-Tammuz gerek Persephone söylencesinde ölüm, aşkla birlikte vardır ve toprak için bereket, doğanın canlanması olan üreme, cinsellik, aşk motifleriyle ölüm birlikte bulunmaktadır.

Değişik uygarlıklarda önemli bir tanrının ortadan kaybolması motifi vardır. Tanrıçanın gitmesi üzerine yeryüzünde felaketler baş gösterir, kıtlık olur, tarlalarda verim biter, hayvanlar çiftleşmez ve üremez, adeta yaşam durur. Mevsim döngüsünün bu anlatım biçimi, ayinlere de yansımıştır.

¹³⁸ Samuel Noah Kramer, **Sümerler**, pp. 204-212; Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar**, pp. 194-210

¹³⁹ Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar**, p. 389

İşte Babil versiyonunda İshar'ın yeraltında bulunduğu zaman böyle bir zamandır. İshar İnanna gibi yeryüzüne döner, olasılıkla yerine Tammuz yeraltına gider. Eski Sümer söylencesi Babil ve Asur bayramlarında yaşamıştır değişime uğramakla birlikte. Sümer'deki Dumuzi'nin ölümü ile ilgili yas günleri büyük törenlere dönüşmüş, Filistin'e de yayılmıştır. Tammuz'un ölen ve yeniden doğan doğa ile koştur düşünölmüş olduğu açıktır, yeni yıl bayramlarındaki Tammuz ayinleri de bunu açıkça ortaya koymuştur. Samuel Henry Hooke, bu durumu tarımın önem kazanması ile bağdaştırmıştır:

"Bununla birlikte, Sümer dönemine ait olan Tammuz ayinlerinde (Tammuz ritüellerinde) bile, mitosun bu daha sonraki biçimiyle karşılaşıyoruz. Söz konusu ayinlerde, Tammuz'un ölümler dünyasına inmesi üzerine ülkenin içine düştüğü kargaşa ve darmadağınklık anlatılmakta; İshar'ın ağlayıp sızlamalarından ve Tammuz'u ölümler dünyasının yetkililerinin elinden kurtarmak için oraya inişinden söz edilmekte; ayin, Tammuz'un diriler dünyasına zaferle geri dönüşünün betimlenmesiyle sona ermektedir. Öte yandan, söz konusu ayinlerin mevsimlerle ilgili bir ritüelin bir parçasını oluşturduklarını da biliyoruz; bu durumda, İnanna ile Dumuzi mitosunu bir "ritüel mitosu" olarak sınıflandırmak yanlış olmaz. Mitosun, özgün biçiminden uzaklaşmasının olası bir nedeni, Sümerlilerin deltaya inmeleri üzerine çobanlıktan tarımsal bir yaşam biçimine geçme süreci içinde bulunmaları olgusunda aranabilir."¹⁴⁰

Tammuz ayinlerinin çok sonraki zamanlara dek korunduğu bilgisi Tevrat'tan bilinmektedir:

"Ve RAB evinin şimale doğru olan kapısının girilecek yerine beni getirdi; ve işte, Tammuz için ağlayan kadınlar orada oturmakta idiler. Ve bana dedi: Gördün mü, âdemoğlu? yine bunlardan büyük mekruh şeyler daha göreceksin."¹⁴¹

Burada belirtmemiz gereken önemli bir nokta, "Tammuz için ağlayan kadınlar" sözleridir. Tammuz için ağlamak*, daha önce 'Tanrısal öz' başlığı altında söz edilen kapsamda düşünülmelidir. Tammuz, yeraltına inen ve geri dönen tanrıdır, doğanın yeniden canlanması ile bağdaştırılmalıdır. Dolayısıyla Tammuz için dökülen gözyaşı

¹⁴⁰ Samuel Henry Hooke, **Ortadoğu Mitolojisi**, p. 28

¹⁴¹ Tevrat, Hezekiel, 8: 14,15

* V. Ritüel ağlama için: Theodor H. Gaster, **Thespis**, pp. 36-42

da, toprağın bereketini arttırmak için dökülen bedensel öz olarak görülmelidir. Ayinlerde feryat etmek ve ağlamak, kurban kanı, gözyaşı ya da ter... Toprağın bereketini arttırmak için yapılan buna benzer diğer bir eylem de tarlalarda, toplu ya da rastgele cinsel ilişki kurmaktır.

Hitit mitolojisinde ölen ve dirilen tanrı yerine kaybolan tanrı ve onun aranıp bulunarak arındırılması görülmektedir. Hititler çok sayıda tanrıya sahiptir, yerel tanrılarından başka, başka kültürlerin tanrılarını da kabul etmişlerdir. Hitit'te de tanrının kaybolması ülkede felaketlerin başgöstermesine yol açmıştır. Bu dünyaya bakarken, vebanın çok ciddi bir tehlike olduğunu, başka yerlere gittiklerinde, başka kültürlerle şavaşa tutuştuklarında bile sonunda ülkelerine veba girmemesi için ayinler düzenlemişlerdir. Ülkenin aralıklarla doğal felaketler yaşaması da tarımı etkilediğinden, yeterli yağmur yağmaması, etkili fırtınalar gibi nedenlerle kıtlık yaşandığından dua ve ayinlerin ağırlıklı olarak bu alana yönelmiş olması şaşırtıcı değildir. Tarım nedeniyle en önemli tanrıları Fırtına Tanrısı'nın oğlu olan tahıl ve sebze tanrısı Telepinu'dur.¹⁴² Telepinu'nun ortadan kaybolması da yukarıdaki örneklerdeki gibi mevsim döngüsüne koşut bir ritme değil, kendi kaprisine bağlı olduğundan rastlantısal olduğundan ülkedeki doğa koşullarından ne kadar etkilenildiğini göstermektedir. Ortadan kaybolan başka tanrılar da vardır Hitit'te ancak en çok anılan Telepinu'dur. Telepinu mitinin üç versiyonu vardır ancak olay temel olarak değişmemektedir.

Telepinu bir sebepten öfkelenir ve ortadan kaybolur. İzleğin değişmez, bolluk ve bereket biter ülkede. Aranmaya başlanır, değişik anlatımlarında farklı kişiler arar O'nu ama sonunda Hannahanna'nın* arısı bulur. Tetepinu büyüyle ya da ateşle arındırılarak yatıştırılır** ve O'nun dönüşüyle ülkeye bereket gelir. Aşağıdaki pasajda yokluğunda insanların açlık tehlikesiyle karşılaşmış oldukları betimlenmiştir:

¹⁴² Trevor Bryce, **Hitit Dünyasında Yaşam ve Toplum**, trans. by: Müfit Günay, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003, pp. 149-273

* Hannahanna, tüm tanrıların annesidir.

** "Ve ben, Telepinu'nun üzerinde şurasında burasında bir ateş yaktım. (Tekrar) şurasında burasında ateş yaktım. Ve onun kötülüğünü Telepinu'nun vücudundan aldım. Onun günahını aldım. Onun kızgınlığını aldım. Onun hşiddetini aldım. Onun hiddetini aldım. Onun dargınlığını aldım. Onun küskünlüğünü aldım." (Güngör Karauğuz, **Hitit Mitolojisi**, Telepinu'nun Kayboluşu, 1. versiyon, A III 8-12). Benzer şekilde Telepinu'nun babası olan Fırtına Tanrısı da ortadan kaybolduğunda ateşle arındırılır. Ateşle arındırma çok yerde karşımıza çıkar, daha önce ölümden arınma için Türk dünyasında ateşin kullanıldığını görmüştük. Yine 'Ölümsüz Kılınan Tanrı' bölümünde de bebeğin

"Sis pencereleri kapladı. Evi duman [kapladı]. Ocaktaki kütükler boğuldu. [Sunaklardaki] tanrılar boğuldu. Ağıldaki koyunlar boğuldu. Ahırdaki sığırlar boğuldu. Koyun kuzusunu reddetti. İnek buzağısını reddetti. (A I 5-9)
(...) Bundan dolayı arpa (ve) buğday artık olgunlaşmadı. Sığır, koyun ve insanlar artık gebe kalmadı ve hamile olanlar ise doğuramıyor. (A I 10-15)
Filizler artık büyümesin diye dağlar ve ağaçlar kurudu. Ülkede kıtlık başgöstesin diye otlaklar, pınarlar kurudu. İnsanlar ve tanrılar açlıktan ölüyor. Büyük Güneş tanrısı bir ziyafet düzenledi. Bin Tanrı'yı davet etti. Onlar yedi, fakat yeterince yiyemedi. Onlar içti, fakat onların susuzluğu gitmedi. (A I 16-20) " (1. versiyondan) ***¹⁴³

Önemli olan, bir tanrının gitmesiyle açlık tehlikesi ile karşı karşıya kalınmasıdır. Mitlerdeki bu ortak nokta olan anlama çabası ve açlık korkusu, tanrıların ve ayınların varlık nedenidir.

Japonya'da da bir ortadan kaybolan tanrı hikayesi vardır. Haya Susa no Wo no Mikoto'ya ölümler diyarının yönetimi verilir ve O da gitmeden, ışığın ülkesinden ayrılmadan önce Amaterasu'nun yanına gider ve Amaterasu'nun çeltik tarlalarına zarar verir, ekin olgunlaşınca göksel atları serbest bırakır ve onlar tarlalarda yatınca da Amaterasu'nun tarlaları da zarar görür. Ancak asıl zararı bundan sonra verir. Haya Susa no Wo no Mikoto, kutsal dokuma holünde bir giysi dokuyan Amaterasu Ohomikami'ye terbiyesizce davranır. Amaterasu tarafından oluşturulmuş çeltik tarlalarına zarar verir, törenle pirini tadacağı yere dışkısını bırakır, dokuma holünün çatısına delik açarak göksel alacalı bir atın yüzdüğü ve ters yüz ettiği derisini buradan içeriye atar, ki o sırada Amaterasu oradadır. Bu son hareketle korkan dokumacı, mekiğin edep yerine batmasıyla ilginç bir şekilde ölür, Amaterasu da sinirlenerek göksel kaya evinin içine girer, kendisini kilitler. O içeri girince ülkeyi karanlık kaplar.

bedeninde ölümlü ne varsa ateşle yok edilmeye çalışılarak ölümsüzlük elde etme çabasıyla karşılaşmıştı.

*** Hititler çok sayıda tanrıya sahip olmaktan gurur duymuş ve ülkelerini 'Bin tanrılı ülke' olarak tanımlamışlardır. Diğer kültürlerde de görülen sunu olarak tanrılara yemek sunulması burada da vardır, mantık da değişmemektedir, heykellerle temsil edilen tanrıların yiyeceklerin özünü aldıkları. Tapınaklarda çalışan rahiplerine tanrılara sunulan yiyecekleri üç gün içinde tüketme izni verilmiştir.

¹⁴³ Güngör Karauğuz, **Hitit Mitolojisi**, "Telepinu'nun Kayboluşu" 1. versiyon, A. KUB XVII, A I 5-20, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2001, pp. 87, 88

Amaterasu, güneş tanrıçasıdır. Burada tarımla olan ilişkisi açıkça çeltik tarlaları, pirincin törenle tadılması üzerinden görülmektedir. O'nun ortadan kaybolmasıyla doğal olarak karanlık basar ve bunun sonucu olarak pirincin hayatı tehlikeye girecektir yorumunda rahatlıkla bulunabiliriz. Güneşin yokluğunda bitkiler büyüyemez.

Japonya'ya ait bu hikayeyi yorumlamak çok kolay değildir çünkü anlamı açıklanmamış noktalar vardır. Ancak örneğin ters yüz edilen deri olasılıkla ritüel bir eylemdir ve bu, 'göksel alacalı at'tır*. Giysiyi dokuyan kişi de değişir, sadece yaralanması veya ölmesi de yer alır değişik versiyonlarında hikayenin. Dokuma holü de, başka bir hikayede iki kız dokumacılık yapar ve onların dokumacılığı yaşamın uzunluğunu belirler, evrenin merkezi olarak vardır. Ayrıca belirtmek gerekir ki İse Tapınağı'nda 'Tanrısal Giysiler Kurban Bayramı' kutlanmıştır. Yine dokuma, yıldızların ışığının dokunması olarak da yer almıştır mitolojide. Japonya'nın inançlarında çok etkilendiği Kore'de de güneş ve ay, ışığını ay tanrıçasının ipek kumaşına borçludur. Başka bir yerde evren Mayaların tülüne dokunmuştur ve evreni oluşturmak için tanrıça tülü açar, yok etmek için onu büzer. Bunlardan hareketle dokuma eyleminin dirimle ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır denebilir. Nitekim dokumacı kim olursa olsun her halükarda ışıkla ilgilidir ve yaşam, bitkilerin büyümesi güneşin varlığına bağlıdır. Edep yerine batan mekikle yaralanan dokumacının ölümü de aydınlatılmış değildir ancak edep yeri, Japon mitolojisinde başka yerde de vardır, örneğin ateş tanrısını doğururken annesinin, İzanami'nin edep yerleri yanar ve ölür. Burada, insanların araç olarak kullandığı ateş söz konusudur elbette, insanlık tarihinde dönüm noktası sayılan olaylardan biridir ateşin bu kullanımı. Kaldı ki İzanami ölürken yeryüzü tanrıçasıyla su tanrıçasını doğurur. Dolayısıyla, bunları yorumlamak kolay değildir.

Amaterasu'yu dışarı çıkarmak için sonunda tanrılar toplanır ve çok sayıda etkinlik, şaklabanlıklar hazırlarlar. Sonunda kahkaha seslerini, ışıktan mahrum olmalarına rağmen tanrıların kahkasının nedenini merak eden Amaterasu kapıyı açır

* Erken dönem Han Çağı'ndan (İ.Ö. 206-İ.Ö. 6 yy) bir mezartaşında at, iki renkli bir ay hayvanı olarak yıldızlı bir hayat/cennet ağacının yanında dururken gösterilmiştir (Nelly Naumann, **Japon Mitolojisi** p. 122). Ayın ölüm ve yeniden doğum çevrimiyle ilgili olduğu bilinmektedir. Yeniden doğum umudunun en erken motifi sayılabilir ayın evreleri, yok olması ve hareketinin ritmik tekrarı. Atın ayla ilişkilendirilmesi, üstelikte bunun bir mezartaşında resmedilmesi ilgi çekicidir.

bakınca onu dışarı çekiverirler. Yapılan eylenler, güneşi davet etmek, yaşam gücünün uyandırılması olarak görülmelidir. Bu olay, her yıl kutlamalarla tekrarlanır. Bu noktada tipik bir Bahar Bayramı, Yeni Yıl Şenliği niteliği açıkça ortaya çıkmaktadır. Çiftçiler her yıl, yeni yılın başında kahkaha bayramı kutlar, bununla güneşin güçlenmesine katkıda bulunulur ve doğanın yeniden yaşam bulması kutlanmıştır. İlk kez 685 yılında İmparator Temmu için düzenlenen tören, 'Davet Ediş' ya da 'Yaşamsal Gücün Uyandırılması' adındadır ve bu olay kutlanmıştır. Bu törende yine ilk kez imparatorun, güneş tanrıçasını sembolik anlamda temsili söz konusu olmuştur.¹⁴⁴

Bizim konumuz açısından önemli olan noktanın ise anlamı tartışmasız açıktır. Güneş tanrıçası kendini kaya evine kapatır, içeri çekilir. Kandırılarak dışarı çıktığında, dünyaya döndüğünde ışıqlıyla yaşam vermeye devam eder, kış bitmiştir ve doğanın canlanma zamanıdır.

1.3.2.2 Gizem tapımlarında yer almış olan hieros gamos ritüeli ve bereket kültürü

Bir genellemeyle yere dışıl, gökyüzüne eril nitelik yüklendiği söylenebilir. Pek çok kültürde bir zamanlar bir bütün olan yerle göğün ayrılmasına dair söylenceler vardır. Ancak bundan sonra yeryüzünde insana ve diğer canlılara uygun bir ortam oluşacak, göğün yeri döllemesiyle yer yeşerecek ve insanın ihtiyaç duyduğu türlü ürünler verecektir. Yağmurla döllenen yeryüzünün bereketi insan için her zaman önemli olmuştur.

Örneğin Timor Adası'nda dünyanın Güneş Efendisi Usi-Neno ile Toprak Hanım Usi-Afo'nun birleşmesinden doğduğu inancı vardır. Timor ve O'na komşu olan adalarda güneş en önemli tanrı olma özelliğini diğer kültürlerle göre daha uzun süre korumuştur. Bu bölgedeki Lati, Sarmata, Babar ve Timor Laut takımadalarında güneş tanrısına Upulero, yani Güneş Efendi denir. Upulero, dölleyici tanrıya dönüşerek yaşam veren tanrı olma niteliğini sürdürmüştür ve düzenlenen ayinler bereket büyüsü özelliğindedir. Yılda bir kez Upulero için bayram kutlanır. Bu

¹⁴⁴ Nelly Naumann, **Japon Mitolojisi**, trans. by: Akın Kanat, İlya yayınevi, İzmir, 2004, pp. 113-143

bayram bir ay boyunca sürer ve törenlerin amacı yağmur yağması, tarlaların bereketi ve toıpluluğun refahıdır. İnançlarına göre yılın bu zamanında Upulero gökyüzünden inerek Yeryüzü Ana ile birleşir. Upulero'nun gökten bir incir ağacı yoluyla indiğini düşündüklerinden inişini kolaylaştırmak için incir ağacına merdiven dayarlar. Bundan sonra ağacın karşısında hayvanlar kurban ederler, sonra da şarkı ve danslarla esriyerek ortak bir orji yaşarlar.¹⁴⁵ Bu örnekte inanç alanında yaygınlık kazanmış unsuru görmekteyiz, gökyüzüne atfedilen eril tanrılık başta gelmek üzere. Göğün eril ve yerin dişil niteliği, yerin, toprağın gök tarafından döllenmesi düşüncesinin bereket kültüne zemin oluşturması, gökyüzünden yeryüzüne iniş fikri ve bunun ritüellerde çok yaygın karşılaşılan merdivenle sembolize edilmesi, toprağın bereketini sağlama amaçlı orji, törenleri, cinsellik ve doğurganlığın bereket ve refah sağlama temelinde tapımların odak noktasında olması gibi.

İnsanın eylemlerinde, ritüellerinde ilkörneği izlediğinin göz önünde bulundurulması, daha gelişmiş mitolojik hikayelerde temsil edilenin izini sürmeyi kolaylaştırabilmektedir. İlkel tanrı tasarımları zamanla gelişmiş, insani özellikler kazanmıştır. Tanrı ve tanrıçalar tanrıça ve kral, kral ve kraliçe, kraliçe ve rahip tarafından ritüellerde ve çeşitli inançların tapımlarında temsil edilmiştir. Cinsellikle üreme, bereket ve yeniden doğum ilişkisi kuran bu uygulamalar yeni yılın esenliğini, bereketini sağlamayı, yeniden doğumla işleyişin doğru düzeni taşıyan ve evrenin tanrısal mükemmellikteki halini yeni yıl anlayışıyla kurmayı amaçlamıştır.

Sümerlerde bu düşünce ve inançların anlatımı dolaysız ve bunların erken bir örneği olarak görülmektedir. Sümerler yeryüzündeki yaşamın ve mutluluğun kaynağını ve devamlılığının sağlanmasını tanrıların aşk ve cinselliğinde görmüş ve evrenin ve kendilerinin mutluluğunu sağlamak için ritüellerinde de bu düşünceyi esas almışlardır. Yer ile Gök'ün birleşmesiyle yaşamın doğuşu aşağıdaki dizelerde betimlenmiştir:

"Düzgün, büyük Yer kendini parlattı, gövdesini neşeyle güzelleştirdi,
Engin Yer gövdesini değerli madenler ve lapis taşıyla bezedi
Kendini yeşil taş, kadıköytaş ve parlak akikle süsledi,
Gök kendini yapraklardan takma saçla donattı, prens gibi dikildi,

¹⁴⁵ Mircea Eliade, **Dinler Tarihine Giriş**, pp. 147, 148

Kutsal Yer, bakire, Kutsal Gök için güzelleştirdi kendini,

Gök, yüce tanrı, dizlerini Engin Yer'in üzerine koydu,
Kahramanların, Ağaç ve Kamış'ın tohumunu döllyatağına akıttı,
Tatlı Yer, doğurgan inek, Gök'ün bol tohumuyla gebe kaldı,
Sevinçle yaşam bitkilerini doğurmaya koyuldu Yer,
Bol bol saçtı zengin ürünü Yer, şarabı ve balı akıttı." ¹⁴⁶

Sümer'de tanrıların evrenle ilişkisi ve mevsimleri, toprağın bereketini yaratmaları da aşağıdaki pasajlarda Enlil ve Enki örneğiyle görülmektedir:

"Enlil, büyük bir boğa gibi, ayağını yere koydu,
Bereket içinde mutlu günler yaratmak için,
Bolluk içinde güzel geceleri süslemek için,
Bitkilere boy attırmak için, tahılı bolca saçmak için,....,
Yaz'ın göğü zapt etmesi için,
Kış'ın iskeleye taşan suyu tutması için,
Enlil, tüm ülkelerin kralı, aklına koydu.
Penisini Koca Dağlar'a soktu, Dağlık Ülkeler'in payını ayırdı,
Yaz ve Kış'ın tohumunu), ülkenin dölleyen su taşkını, döllyataklarına boşalttı,
Enlil penisini soktuğu her yerde, vahşi bir boğa gibi böğürdü,
Böylece Dağ günü geçirdi, gece mutlulukla dinlendi,
Leziz kaymak gibi Yaz ile Kış'ı doğurdu,
Onları, kocaman vahşi boğalar gibi, dağların yüksekindeki temiz otlarla besledi,
Dağların çayırlarında semirtti onları.

Enki Baba (gözlerini) Fırat'a çevirdikten sonra,
Şahlanan bir boğa gibi gururla doğruldu,
Penisini kaldırdı, fışkırttı,
Dicle'yi parıldayan suyla doldurdu,
Yabani inek otlaklardaki yavrusuna böğürüyor, akrepler (sardı) ahırını,
Dicle ona, şahlanan bir boğaya boyun eğdi gibi, boyun eğdi.
O penisini kaldırdı, düğün armağanını getirdi,
Kocaman yabani bir boğa gibi Dicle'ye sevinç getirdi, doğumunda hazır bulundu,
Onun getirdiği su, parıldayan sudur,
Onun getirdiği tahıl, çeşit çeşit tahıldır, halk bunu yer."¹⁴⁷

¹⁴⁶ Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar**, pp. 364, 365

¹⁴⁷ Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar**, pp. 365, 366

En sık anılan ise tanrıça İnanna'dır.* İnanna ile Dumuzi aşkı ve evliliği **, daha sonra hieros gamos'un*** ritüel tekrarı için kral ve başrahibe arasında törensel olarak gerçekleştirilmiş, bu ritüel gelenek halini almıştır. Yeni yılın en önemli ayınıdır hieros gamos. Yer ve gök, tanrı ve tanrıça ve giderek kral ve rahibe evlilikleriyle yaşamı, mutluluğu, bereketi doğurmuşlarıdır, yıllık hieros gamos her yıl tekrarlanan, yeni yılın refahını sağlama amacıyla olan bir törendir. Ritüelde her yıl, kral ile İnanna'nın Ereğ'teki tapınağından seçilen bir rahibe Dumuzi ile İnanna'yı temsil etmiş, ritüel cinsel birleşmeyle tamamlanmıştır. Tapınaklarda çalışanlar çeşitli sınıflara ayrılarak hizmet vermişlerdir. Özellikle İnanna'ya adanmış olan tapınaklarda çok sayıda hadım erkek ve tapınak cariyesi vardır. Gilgamiş Destanı'nda da yaşam tarzında değişiklik sağlamak amacıyla Enkidu'nun hayatına tapınaktan bir kadın sokulduğunu görmekteyiz.

British Museum'da bulunan tablette yazılı olan metinden alınmış olan aşağıdaki İnanna'nın dilinden yazılmış pasajda açıkça bereket kültürünün izleri görülmektedir****:

"Erkek kardeşim beni bahçesine götürdü,
Dumuzi beni bahçesine götürdü,
Beni yüksek bir ağaçlığa yaşattırdı,
Yüksek bir çiçekliğin yanında durdurdu.
Bir elma ağacının yanında kımıldamadan diz çöktüm,
Erkek kardeşim şarkı söyleyerek gelir,
Efendi Dumuzi bana doğru gelir,
Kırmızımsı meşe yapraklarının arasından çıkıp bana gelir,
Öğle sıcağından çıkıp bana gelir,
Onun önüne dölyatağımin baklalarını yağdırırım,
Onun önünde baklalar var ederim, onun önüne baklalar yağdırırım,

* "Sumerlilerde İnanna olan bu tanrıçanın adı Akad'larda İştah olmuş, oradan Filistin'e geçerek Kenan'ın Bereket Tanrıçası Astarte, İsrailcesi de Aşeret, Aştorağ, Aşere isimleri altında varlığını sürdürmüş. Bu tanrıça Yunanlılarda Afrodite, Roma'da Venüs'e dönüşmüş." (Muazzez İlmiye Çığ, **Bereket Kültü ve Mabet Fahışeliğı**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005, pp. 27, 28) Astarte, mitolojide Baal'in karısıdır.

** İnanna ve Dumuzi aşkının farklı anlatımları vardır. Ayrıca İnanna evleneceğı zaman çiftçi En ile çoban Dumuzi arasında kalmış, kendisi çiftçiye seçmek istediye de Dumuzi ve O'nu Dumuzi'yi seçmesi için ikna edebilmiştir. Bu hikayede çiftçi-çoban ikilisi dikkat çekmektedir. Çiftçi ve çoban kişilikleri üzerinden hayvancılık ve tarımcılık ile geçinen kişiler ya da kavimler, topluluklar temsil edilemiştir. Toplumun ekonomik ve toplumsal yaşamını belirleyen önemli bir değişim olduğu için sıklıkla avcılık, toplayıcılık, tarım, tarla tarımı, hayvancılık her zaman mitolojiyi de, sembolik anlatım dilini de hatta insanların kendi varoluşuna bakış açısını da etkilemiştir.

*** hieros gamos: kutsal evlilik

**** Sümer metinlerinde sevgiliye kızkardeş ya da erkek kardeş denmektedir. Elma, üretkenlik simgesidir.

Onun önünde tahıllar var ederim, onun önüne tahıllar yağdırırım."¹⁴⁸

Bu törenin başlangıç dönemlerine ait bilgiler de aydınlatılmıştır. Dumuzi, İ.Ö. 3. binyılda önemli bir yerleşim merkezi olan Uruk'un çoban kralıdır ve İnanna Ereğ kent devletinin koruyucu tanrıçasıdır. İnanna'yla olan evliliği kentin kralına tanrısal bir nitelik kazanmıştır. Zamanla Sümer'in ve Akad'ın krallarında Dumuzi temsil edilmiş ve kutsal evlilik kutlamaları yapılmıştır. İlk olarak ne zaman bu ayının uygulandığı bilinmemekle birlikte İ.Ö. 3. binyılın sonunda Ur kralı olan Şulgi'nin babası olan Ur-Nammu ve O'ndan sonraki krallar İnanna'nın eşi olarak bilinmiştir. Ayınla ilgili Kral Şulgi döneminden kalma tasvirler vardır. Coşku içinde kutlanan bu ayinlerde söylenen şarkılardan bulunmuş olanlar bu konuda bilgi edinilmesini sağlamıştır.* Öncelikle, Sümer'de tapınak fahişeliğinin kurumsal olarak tanındığını, kutsal bir nitelik taşıdığını ve aşk, doğurganlık ve savaş tanrıçası olan İnanna'ya 'Göğün Fahişesi' dendiğini belirtmek gereklidir.

Pek çok kültürde olduğu gibi Sümerde de yeni yıl bayramı öne geçen kutlamalar içermiştir. Kutlamaların içinde yer alan hieros gamos ayini de Dumuzi yerine geçen kralla İnanna'yı temsil eden rahibe arasındaki kutsal evlilik ayinidir ve ülkenin refahını amaçlayan bir ayindir. Tapınak işleri ve görevlilerle, sınıflandırmalarla ilgili bilgi de veren Kramer açık şekilde özetlemiştir bu uygulamayı:

" ... Sümer kralı, kim olursa olsun ya da hangi kentten gelirse gelsin, eğer ülkesinin ve halkının gönencini ve bolluğunu etkili bir şekilde güvence altına alacaksa, yaşam verici aşk tanrıçasının, yani Ereğli İnanna'nın kocası olmalıydı. Bu ilk fikir kabul edilmiş dogma haline geldikten sonra ritüel uygulamalarında yürürlüğe kondu; ritüel, kral ile İnanna'nın Ereğ'teki tapınağından özel olarak seçilmiş bir cariye arasında büyük olasılıkla her Yeni Yılda tekrarlanan evlilik töreninin cinsel birleşmeyle tamamlanması biçiminde yapılıyordu. Gelgelelim hem inanca hem de ayine önem ve saygınlık kazandırılması için bunların kökeninin daha eski zamanlara götürülmesi gerekiyordu; böylece Ereğ'in en çok saygı duyulan ilahı İnanna'nın kocası olan ilk ölümlü hükümdar olma onuru, doğal olarak, yüzyıllar boyunca Sümer efsanelerinde ve halk inançlarında unutulmaz bir kişilik haline gelen Ereğ hükümdarı Dumuzi'ye nasip oldu." ¹⁴⁹

¹⁴⁸ Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar**, p. 386

¹⁴⁹ Samuel Noah Kramer, **Sümerler**, pp. 187,188

Sümer mabetlerine ilişkin Muazzez İlmiye Çığ da burada görev alanlar ve uygulamalarla ilgili bilgiyi tarihsel devamlılığına da dayanarak vermiştir. Kutsal evliliğin nasıl uygulandığına ilişkin aşağıdaki açıklamayı getirmiştir:

"Prensesler, şehir beylerinin ve kralların eşleri erkek tanrılara ait başrahibe olarak mabedin idari işlerini yürütürlerdi. Bunların önemli görevlerinden biri de Kutsal Evlenme törenlerinde Tanrıça İnanna yerine geçerek Tanrı Dumuzi'yi temsil eden kral ile evlenmeleriydi. Böyle rahibelik, ilk Ur şehrinde Akad Kralı I. Sargon'un kızı şair Enheduanna ile başlamıştı. Ondan sonra Sümer ve Akad'da hangi kral başa geçerse onun kızı bu göreve atanmıştı. Böylece siyasal ayrılıklar olduğu zaman bile bu kurumlar şehir beylikleri arasında bir kült bağı oluşturmuşlardır. Bu gelenek MÖ 1800'lere kadar sürmüştür."¹⁵⁰

Sümerler, Akadlar, Kenanlar, göçebe Yahudiler bereket kültü kapsamındaki kutsal evlilik ayinini gerçekleştirmişlerdir.¹⁵¹ İnanna, ile kralın evliliğine dair bu şarkılara çok benzer olan 'Neşideler Neşidesi' Eski Ahit'te yer almıştır.

Bereket kültürünün cinsel simgecilikle birlikte anılması sıklıkla karşılaşılan bir unsurdur. Yer ve gök, eski zamanlarda *hieros gamos*la birleşerek dünyanın unsurlarını oluşturmuşlardır. Yeni yılda kutlanan kutsal evlilik töreni ile bolluk, bereket için tanrı yerine kral, tanrıça yerine rahibe geçmiştir. Temel olan ise üreme, doğurganlıktır. Kadının doğurma yeteneğine sahip olması öncelikli bir yere sahiptir bereket kültüründe. Toprağın bitkileri yeşertmesi, tohumdan doğan bitkilerle kadın ve toprak birlikte, birbirine paralel görülmüştür. Bu düşünceler, nereye bakılsa görülebilmektedir.

Kutsal evlilik, gökyüzü ile yeryüzünün birleşmesinden yaşamın doğması, Hindistan'dan Bulgaristan'a, Çin'den Yunanistan'a halk kültürü bazında yaygınlık kazanmıştır. Çin'de ilkbaharda gençler açık havada otlar üzerinde birleşerek bu kozmik yaratıma katılır, Batı Afrika'daki Ewe kabilesi'nde arpa büyümeye başladığı vakit orji düzenler ve genç bir kızı piton tanrıya sunarlar ve temeli buna dayanan

¹⁵⁰ Muazzez İlmiye Çığ, **Bereket Kültü ve Mabet Fahişeliği**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005, p. 77

¹⁵¹ Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar**, pp. 366-386; Samuel Noah Kramer, **Sümerler**, pp. 187,188

uygulamalar Roma'nın Lupercalia Bayramı'nda, Almanların Yeni Yıl Bayramı'nda (Hochzeit Hochgezeit), Hindistan'da Holi Bayramı'nda devam eder. Örnekleri çoğaltmanın gereği olmamakla birlikte belirtilmelidir ki önemli olan bu kutlamaların kökeninde aynı temele dayanıyor olmalarıdır.

Günümüzde de toprağın doğurganlığı, toprak ana deyişleri yabancı değildir. Hatta topraktan geldik toprağa döneceğiz sözünde söz edilen sadece insanın topraktan yaratılması düşüncesi değildir, en başta toprağın kadınla üreme yeteneğinden ötürü eş tutulduğunu görmüş bulunmaktayız. Bu tarz bir bakış açısı, doğum, ölüm, yeniden doğum, üreme, bereket, cinsellik unsurlarını içiçe içermektedir. Ana tanrıça kültünün, Çatalhöyük kazılarıyla İ.Ö. 6500 yıllarına dek gittiği bugün bilinmektedir. Kybele'nin bereket kültü kapsamında tapım nesnesi olarak görülmüş olan idolleri arkeolojik kazılarla buluntulanmıştır.

"Yontuların heykel, figürin ve idol biçiminde olanlarına gelince, bunlar yazın kaynaklarındaki Ana Tanrıça tanımlarına tıpatıp uymakta, çok sonralan tarihsel çağlarda anlatılan efsanelerini bile dile getirmektedir. Oturmuş durumda, kalın kalçalı, göbekli, dolgun memeli bir tanrıça, kollarında çok daha ufak boyda bir erkek figürü taşımakta; bu figür göğsüne yapışmış, üstüne tırmanmış gibidir. Bu erkek, Tanrıçanın hem çocuğu, hem sevgilisidir, ilerde efsanesi anlatılacak Attis'in ta kendisidir. Oturmuş, ya da doğurmak pozunda olan tanrıça ise iki yanındaki iki aslana dayanmaktadır. Tıpkı çok sonraki heykellerinde görüleceği gibi, "potnia theron" yani hayvanların kraliçesi, doğa üstüne sonsuz egemenliğinin bir simgesi olarak aslanı yanından ayırmamaktadır. Kalın kalça, meme, karın altının bir üçgen biçiminde belirtilmesi gibi motifler analığı ve dişiliği simgelemek bakımından Kybele'den Artemis'e kadar büyük ana tanrıça imgelerinde bulunmaktadır.

Bir de arkeolojinin daha değinmediği, toprak üstünde oldukları için belki hiç değinmeyeceği Kybele anıtları vardır ki, ilkçağda Phrygia diye tanınan bölgede yaygın bir alana dağılmış kır tapınaklarıdır. Eskişehir'le Afyon arasında ulaşımı zor bir yöredeki bu anıtlardan en çok tanınanı Yazılıkaya diye anılan Midas anıtıdır. Çoğu ormanlarda, yeşillik arasında bir kayaya yaslanmış olarak, ya da düzlükte birkaç basamak üstüne kurulmuş olan bu anıtlar birer cepheden ibarettir. Üçgen biçiminde bir çatı, altında bir taş duvar, duvarın içinde de çokluk bir niş oyulmuştur ve nişlerin kimisinde ayakta bir tanrıça heykeli görülmektedir. Tapınakların bazılarında tanrıça heykelinin iki yanında ön bacaklarını tanrıçaya dayamış iki aslan vardır, tanrıçanın da, aslanların da seks yerleri zamanla aşınmıştır. Buraya Ana Tanrıçaya tapınmaya gelen duacıların Kybele'nin simgelediği bereket ve doğurganlıktan pay almak için seks yerlerine dokunup onları aşındırdıkları bellidir. Ev biçimindeki bu basit tapınaklar Phrygia'da Kybele dininin kentler dışına da taşıdığı, bütün doğaya yayıldığını gösterir. Bu cephe tapınaklarında dikkati çeken bir nokta bunların Lykia'daki kaya mezarlarına çok benzemeleridir. İstanbul Üniversitesi Film Merkezince çevrilmiş olan bir belgesel filminden tanıdığımız bu Kybele anıtlarının arkeoloji buluntularıyla ve başka

bölgelerde rastlanan buluntularla karşılaştırılıp değerlendirilmesi Ana Tanrıça dinini aydınlatmaya yarayabilir. Sözü geçen filmin asıl değeri de Ana Tanrıçayı Çatalhöyük'ten Roma çağına kadar her çeşit anıt ve imgeleriyle ortaya sermekle kalmayıp, Anadolu halk törelerinde bu inançtan kalma iz ve etkileri de ortaya koymaya çalışmasıdır: Phrygia ırmağı Sangarios'un kaynağında suya çiçek ve özellikle menekşe atmakla kutlanan Attis, yani bahar şenliklerinden bugün de bir şeyler kalmıştır. Kybele'nin tapım merkezlerinden olan Manisa'daki Mesir bayramı ve bu bahar bayramında camiden aşağıya halka bereket ve doğurganlık sağlayan macunların atılması Anadolu'nun yerlisi olan bir inancın süregelmesi olabilir. Yukarda sözünü ettiğimiz bilim kollarında işbirliği ve daha derine giden kıyaslamalı araştırmalar bu alanda çok yararlı olabilir.¹⁵²

Söylenceler ve tapımların birbiriyle benzeştikleri noktalar açıktır. Kybele ve Attis çevresinde geliştirilmiş olan gizem tapımı, tapım ritüelleri nedeniyle bu kapsama alınabilir.

Kybele, İ.Ö. 6500 gibi eski bir tarihte Çatalhöyük kökenlidir. Bununla birlikte çağlar boyunca geniş bir alana yayılmıştır. Kültepe tabletlerinde Kubaba, Lydia'da Kybebe, Phrygia'da Kybele, Hitit'te Hepat, Komana Pontika'da (Tokat, Gümenek) ve Komana Kappadokkika'da (Kayseri, Kemer) Mâ, Sümer'de Marienna, yine Hitit'te Arinna, Mısır'da İsis, Syria'da Lat, Girit'te Rhea, Efes'te Artemis, İtalya Nemi Gölü bölgesinde Venüs olarak anılmıştır. Komana şehirlerindeki tapımı Pessinus'tan daha eskidir ve savaş ve zafer tanrıçası sıfatı taşır ve gerek bu niteliği gerekse Karadeniz'de olması nedeniyle Amazonlarla ilişkili olduğu görülmektedir.

Kybele, Pessinus tapımında bir idol olarak ortaya çıkmıştır. (Bu idol, siyah bir taştır.) Pessinus'taki tapınak, dini bir merkez olmuştur, siyasetten bağımsızlığı hep korunmuştur. Gerek Pessinus'taki Kybele tapınağı gerekse Efes'teki Artemision adeta din devleti özelliği göstererek bağımsızlığını hep korumuştur. Zaten bölgeye saldıran ya da yerleşenler de ana tanrıça tapımını derhal benimsemiş, hatta yaymışlardır. Burada biri Attis adını taşıyan, biri de dışarıdan gelmesi zorunlu olan ve Megabyzos adını taşıyan iki başrahip bulunurdu. Bu iki başrahip erkekliğini tanrıçaya adamıştır. Diğer rahipler Galloi adını taşımıştır ve onlar da törenle hadım edilmiştir. Zamanla Metragyrtoi olarak adlandırılan dilenci rahipler Akdeniz çevresine yayılarak gizemli tapımı Akdeniz çevresine yaymışlardır. Klasik çağlarda Phrygialı olarak tanınan bu dilenci rahipler Anadolu ve Yunanistan'da gizem dininin üyeleri olarak biraz

¹⁵² Azra Erhat, "Kybele", **Mitoloji Sözlüğü**, pp. 183,184

temkinle ve saygıyla karşılanmıştır. Önce Atinalılar Ana Tanrıça tapımını kentlerine taşımış ve Demeter tapımı ile birleştirmiştir, daha sonra Sibylla'nın önerisiyle Ana Tanrıça Roma'ya götürülmüştür. İ.Ö. 204 yılında daha yukarıda bahsedilen tanrıça idolu, siyah taş törenlerle Roma'ya taşınmış ve ana tanrıça onuruna Megalensia bayramı kutlanmaya başlanmıştır.¹⁵³

Törenlerine egemen olan tef, zil, davul gibi müzik aletleriyle coşkuyla edilen dans ve vecd hali, rahiplerin kendilerini kurban olarak görmeleri ve tanrıça için hadım edilmeleri son derece etkileyici ve gizemlidir. Bunlarla canlandırılan Kybele ve Attis-Adonis söylencesi gizemin temelini oluşturur.* Baharda doğanın uyanmasına, canlanmasına katkıda bulunmak amacıyla yapılan bayramlarda cinselliğin yer alması sıklıkla rastlanılan bir özelliğidir bahar bayramlarının. Kybele-Attis tapımında ve törenlerinde bunun doğrudan ifadesini bulmaktayız. Kesilen testislerden akan kanın toprağı döllemesi, kuşkusuz tarım kültürüne aittir ve uygulamalarda da gizem kadar insanın doğaya katılma çabası, onu verimli kılma çabası ve bunu sağlamak için de bir kez daha kurban etme kavramı ile karşılaşmaktadır.

Pek çok kültürü derinden etkileyen ve kendi isimlendirmeleriyle yaşattıkları söylenceler ya da inançlar Mısır'dan çıkmıştır. İsis'in ve diğerlerinin nasıl adlandırıldığını Plutarkhos, İsis ve Osiris adlı eserinde açıklamıştır. İsis, her şeyin kökeni olan ana kaynak, ana tanrıça olarak takip edilen, kendisine atfedilen niteliklerin son derece etkileyici olduğu ilk örneklerdendir, belki de ilk örnektir. Son derece ilkel, hatta ifadesi ürkütücü olan küçük boyutlu ve topraktan ana tanrıça figürleri elbette göz ardı edilmemelidir ancak İsis'in kendisinde topladığı özellikler, aşağıda bahsedilmektedir, tartışma götürmeyecek şekilde günümüzün tanrısallık düşüncesinde bile geçerlidir.

İsis, ana tanrıçadır, toprak anadır. İsis tapımına ilişkin en açık bilgi, Apuleus tarafından yazılmış olan *Metamorphoses (Asinus Aureus)*'in 11. kitabında yer almıştır. Bu nedenle doğrudan Apuleus'tan aktararak İsis tapımına bakılacaktır. Bir büyü sonucu eşeğe dönüşmüş olan Lucius'un tanrıçaya çeşitli adlarıyla kendisini

¹⁵³ Azra Erhat, **Mitoloji Sözlüğü**, pp. 184-186

* 'Tanrısız öz' başlıklı bölümde Attis-Adonis ve ölüm, yeniden doğum ilişkisinden söz edilmiştir.

insana dönüştürmesi için yakarmasıyla başlar 11. kitap.* Farklı adlar altında ve farklı törenlerle tapınıldığı ve tanrıçanın nitelikleri verilmiştir böylece. Lucius duasını bitirince uyudur ve uykusunda İsis görünür, kendini tanıtır, O'na yardımcı olacağını ve bunun için yapması gerekenleri söyler. İsis kendini şu sözlerle tanıtır:

"İşte bak, Lucius, ben, doğanın anası, bütün öğelerin efendisi, çağların ilk çocuğu, tanrıların en yücesi, ölümlerin kraliçesi, göksel varlıkların kılavuzu, tanrıların ve tanrıçaların bütün biçimlerini bir tek kendinde toplayan ben, senin dualarımla geldim. Bir baş sallayışımla göğün bütün parlak doruklarını, denizin sağlık estiren rüzgârlarını ve yeraltının hüznü dolu sessizliğini yönetirim. Benim tanrısallığım biriciktir, bütün dünya çok çeşitli biçimlerime tapar benim, değişik törenlerle ve türlü türlü adlarla. İnsanlığın ilk soyu olan Phrygialılar tanrıların Pessinuslu Anası der bana; Attica'nın topraktan türemiş halkı Cecrops'un Minervası diye çağırır; Paphoslu Venüs der denizlerin dövdüğü Cypruslular; yanlarından sadaklarını hiç ayırmayan Creteliler bana Dictynna Diana olarak yakarırlar. Üç dil konuşan Sicilialılar, bana Styx'in Proserpina'sı derler; Eleusis'in eski halkı beni Atticalı Ceres olarak bilir; bazıları Iuno der adıma, bazıları Bellona, kimileri Hecate, kimileri Rhamnusia. Güneş Tanrısı her gün doğarken, ilk ışıklarını saçtığı her iki Aethiopia halkı ve eski inançlarına bağlı Mısırlılar gerçekten bana özgü olan törelerimle tapar bana ve beni gerçek adımla, Tanrıça İsis olarak çağırırlar. (...)

"Şunu aklımdan çıkarma ve sonsuza değin kalbinin derinlerine mühürle: Ömrünün kalan kısmını, son nefesini verinceye kadar bana adayacaksın. Lütfuyla insanlara geri döndüğün tanrıçaya, yaşadığın her dakikayı borçlu olman hiç de adaletsiz değil. Üstelik mutlu yaşayacaksın, benim koruyuculum altında övünçle yaşayacaksın. Sana ayrılan yaşam süresi sona erdiğinde yeraltına ineceksin ve işte orada da, o yeraltı küresinde de beni, şu an gördüğün gibi, Acheron'un gölgeleri arasında ışık saçarken ve Styx'in derinliklerine hükmederken göreceksin; Elysium bahçelerine yerleştiğinde de sana kol kanat gereceğim, sen de bana aralıksız tapınacaksın. Buyruklarıma sonsuzca itaat ederek, dinimin hizmetinden ayrılmayıp tanrısal onayımı almaya hak kazanırsan, yeryüzündeki yaşamını,

* Lucius 'un yakarısı: "Ey, gökyüzünün kraliçesi, sen, ekinleri doğuran anamız, cömert Ceres; kızını bulunca neşeye boğulan, insanı yabancı meşe palamutlarını kemirmekten alıkoyup ona insanca beslenmeyi öğreten ve şimdilerde Eleusis ovalarında oturan cömert Ceres; sen, evrenin başlangıcında, Aşkı yaratıp erkeği kadınla, kadını erkekle birleştiren ve insan ırkını birbiri ardına gelen soylarla çoğaltan ve şimdilerde Paphos Adası'nın kutsal tapınağında ibadet edilen göksel Venüs; sen, sağaltıcı ilaçlarıyla doğum sancılarını dindirip bunca insanı yaratan ve şimdilerde Ephesus'un ışık saçan tapınağında ibadet edilen Phoebus'un kız kardeşi; sen, üç biçimli yüzünle hayaletlerin saldırısını önleyen ve yeryüzüne çıkan kapıları sınıksız örten, her yana dağılmış mezarlar arasında dolanıp duran ve değişik törenlerle yatıştırılan, gecenin ulumalarına karışmış, tüyler ürperten tanrıça Proserpina,³²⁷ sen, kadınlık ışığıyla her bir kenti aydınlatan, verimli tohumları nemli ateşlerle besleyen ve Güneşin kıvrımlarına göre ışığı kırıp yansıtan sen, adın ne olursa olsun, hangi törenle ibadet edilirsene edil, hangi surette olursan ol, sana yakarıyorum: artık eziyetlerin doruğunda olan beni kurtar, düşük yıldızımı yükselt ve şu çektiğim ölümcül ıstıraplara ara ver, dindir. Sıkıntılarım son bulsun, karşılaştığım tehlikelerin sonu gelsin. Ne olur, şu dört ayaklı korkunç halimden beni kurtar, insan içine çıkacak hale getir, daha önceki Lucius yap beni. Ama kendisine karşı kabahat işlediğim tanrısal bir güç, bana amansız zalimliğiyle rahat vermeyecekse, o zaman yaşamaktansa öldür beni." (Apuleus, **Başkalaşım** (Altın Eşek), 11. Kitap:2, trans. by: Çiğdem Dürüşken, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006, pp. 605-607)

yazgının sana bahsettiği ömrün ötesinde sadece benim uzatabileceğimi de göreceksin."¹⁵⁴

İsis tapımına ilişkin yazılmış en açık bilgiler bizlere Apuleus'tan ulaşmıştır. Apuleus, *Metamorphoses* isimli eserinin 11. kitabında büyü yolula eşeğe dönüşmüş Lucius'un İsis'in yardımıyla tekrar insana dönüşmesini ve İsis gizem tapımına kabulünü anlatmıştır. Bu nedenle doğrudan bu bölümden yararlanılacaktır.

İsis'e adanmış belirli bir günde bir dinsel yürüyüş düzenlenir, tüm halk ve İsis rahiplerinin oluşturduğu alay sokaklara dökülür, sonunda deniz kıyısına varıldığında tanrıların heykelleri yerleştirilir ve rahip bir gemiyi kutsar. Kutsamadan sonra halk getirdiği sunuları gemiye taşır ve gemi denize indirilir. Gemi gözden kaybolunca tapınağa gidilir, tanrı heykelleri yerlerine yerleştirildikten sonra dualar edilir, seyir mevsiminin açılışı ilan edilir ve bundan sonra halk tanrıçanın heykeline saygısını sunup evlerine dağılır.

Lucius, işte bu dinsel yürüyüş sırasında rüyasında tanrıçanın söylediklerini yaparak insan haline dönmüştür. İsis sadece Lucius'a görünmez uykusunda, tapımına kabul için onun onayı gereklidir, hatta bunun gününü, bunun için Lucius'un yapması gerekenleri, hangi rahibin kabul törenini gerçekleştireceği hep İsis tarafından belirlenir, Lucius'a özgü bir durum da değildir bu. İsis tapımına, O'nun onayı ile girilebilir ancak. Genellikle kabul törenlerinden önce adayın arındığı ve on günlük bir süre et yemediği anlaşılmaktadır. Kabul gününde Lucius'a daha önce giyilmemiş bir keten elbise giydirilir ve tapınağın en içteki odasına götürülür. Bundan sonrası ise bizlere yasaktır. Apuleus'un, Lucius'un ağzından deyişle:

"Belki coşkulu okuyucum, sonra ne söylendiğini ve yapıldığını öğrenmek için can atıyorsun. Söylememe izin verilmiş olsaydı söylerdim; işitmeme izin verilmiş olsaydı öğrenebilirdin. (...) Öyleyse dinleyin ve işittiğiniz şeyin doğru olduğuna kesinlikle inanın. Ölümle neredeyse yüz yüze geldim ve Proserpina'nın eşğine adımımı attım; evreni meydana getiren bütün öğelerin arasından geçip geri döndüm. Gecenin ortasında güneşin beyaz bir ışıkla parlamış olduğunu gördüm. Gökteki tanrılarla ve yeraltındaki tanrılarla yüz yüze geldim

¹⁵⁴ Apuleus, **Başkalaşım**lar (Altın Eşek), 11. Kitap: 5,6 , trans. by: Çiğdem Dürüşken, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2006, pp. 611-615

ve yanı başlarına kadar ulaşip onları selamladım. Bak gör işte, duymuş olmana rağmen bilmene izin verilmeyen şeyleri sana anlattım. Bu yüzden şimdi sadece dine kabul edilmemiş olanların zihnine dinsel bir günah işlemekten açıklanabilecek olanları nakledeceğim." ¹⁵⁵

Daha sonra naklettiklerinden sabah oniki kat giysi giyerek dışarı çıktığını öğrenmekteyiz. İsis tapımına girmiş olan Lucius Roma'ya gider, bir yıl sonra İsis ikinci kez sırlarına ermesi gerektiğini muştular. Henüz Osiris'in gizemine ermemiştir. Bunun için Lucius hazırlıklarını yapar, on gün et yemez, başını traş eder ve ayinleri gece yapılan ve İsis tapımına bağlı, onun eşi olan Osiris tapımına girer. Çok geçmeden üçüncü kabul töreni gerçekleştirilir.

İsis ve Osiris adaya da töreni yapacak rahibe de rüyalarında görünerek buyruklarını bildirirler, ayinler gece gerçekleştirilir. İsis kabul töreninin anlatımında tapınağın iç bölümleri ve bazı kitapların - şifreli yazılar gibi yöntemlerle de korunarak- sadece rahipliğe kabul edilmiş olanların erişimine açık olduğunu ve sırların açıklanmasının yasak olduğunu, tapıma girenlerin, tanrıçanın giziyle aydınlananların ömürleri boyu sırlarına sadık kalmaları gerektiğini görmekteyiz. ¹⁵⁶ Kabul edilen kişinin bu dünyada da öteki dünyada da tanrıçanın lütfundan yararlandığı da açıkça geçmektedir. İsis'in Lucius'a kendini tanıtırken söylediği, *buyruklarına sonsuzca itaat ederek, dinimin hizmetinden ayrılmayıp tanrısal onayımı almaya hak kazanırsan, yeryüzündeki yaşamını, yazgının sana bahşettiği ömrün ötesinde sadece benim uzatabileceğimi de göreceksin*, sözleri açıkça yalnızca İsis'in yazgı üzerindeki gücünü göstermekte ve Lucius'a uzun ömür vaat etmektedir.

Albert Champdor, Mısır'ın Ölüler Kitabı adlı kitabında gizli tapımlardaki erginleme konusuna da değinmiş ve törenlerin yapıldığı yerlerden olan Khonsu Mabedi üzerinde durmuştur. Karnak'ta bulunan Khonsu mabedinde büyük tanrı heykeli ve kabartmalar vardır. Bu kabartmalardaki betimlemelere göre, Tanrıça Ament (Amon'la birlikte oturan, dişi ve gizli olan tanrıça) IV. Ramses'in gözleri arasına bir haç uzatmaktadır. Hacın üst ucu oval, yuvarlak ve ortası deliktir. Bu yuvarlak, başı ve sonu olmayandır, ebedi ruhu temsil eder ve haç ise erginlenecek, inisiye edilecek adayın girdiği transı, yani ölüm halini temsil eder. Tanrıça Ament

¹⁵⁵ **Ibid**, 11. Kitap: 23, pp. 647,649

¹⁵⁶ **Ibid**, 11. Kitap, passim

firavunun gözleri arasına koyar ve adayın arkasında duran Horus, Sırların Bekçisi kimliğindedir ve bir parmağını dudağına götürmüş, adaya susmasını işaret etmektedir. Ayrıca Sfenks de erginlemenin en büyük mabedini oraya yaklaşanlardan korumaktadır. Paul Brunton'un L'Egypte Secrete (Gizli Mısır) adlı kitabında haçın konulduğu yerle ilgili açıklamaları şöyledir:

"Kaşlar arasında işaret edilen nokta, epifiz bezinin* yerini gösterir. Guddenin karmaşık işlevleri henüz aydınlanmamıştır. İnişiyasyonun ilk basamaklarında, inisiyatör süjenin psşik görüntüleri veya çevresindeki ruhsal varlıkları görebilmesi için bu guddenin belli bir etkinliğini harekete geçirir. Bu amaçla kullanılan metot kısmen manyetik, kısmen de çok güçlü tüsülere bağlıdır." ¹⁵⁷

Törenler loş, kapalı ve mezara benzeyen mabetlerde yapılmıştır. Erginlenen adaylar hipnotizör rahiplerce uyutulmuştur. Beden ve ruhtan ayrılma sınavını geçerek erginleme sınavına girmişler, bazen de başarısız olan adaylar bu mahzen odalarından ölü olarak çıkarılmışlardır. Mısır'ın Ölüler Kitabı'nda aşağıdaki gibi anlatılmıştır:

"Ama bedenden ve ruhtan sembolik olarak ayrılma sınavını aşabilenler o kadar yaklaştıkları ölümün dipsiz çukurundan geri geliyor, bu dönüşte beden ve ruh yavaş yavaş olağanüstü bir sıcaklık duymaya başlıyor; insanı serbest bırakan, coşturan, temizleyen ölümü tanıyor, esrarlı bilgiler alıyor ve o zaman, hiç kimsenin bilemeyeceğini biliyorlardı: Öbür alemin ışığı, gecenin on iki saatinin göz önünde canlanması, mezarların (masbata) kuyuları içinde kuş gibi uçan ruh, mabedin en gizli odasındaki uzun uyanıklık saatleri, onların yeniden dirilmenin korkutucu sırlarını sezmelerine imkan vermişti. Sırası gelince varlığın bir halinde kaybolabilecekler, başka bir hal içinde yeniden gözükebileceklerdi." ¹⁵⁸

* "Epifiz bezi: Diansefaldeki Pineal aygıt iki bölümden oluşur; retinası, ilkl göz billuru, pigmanter ve periferik hücreleriyle küçük bir gözü andıran bölüm ve diansefalden yukarı çıkan tüp şeklindeki epifiz guddesi. Bu aygıt özellikle bazı sürüngenlerde çok bellidir. Prosaurienler de denilen bu ilk bölüm çok eski sürüngenlere benzer. 45 cm. boyundaki bir kertenkeleyi andıran ve Yeni Zelanda'nın kuzeyinde, Plenty Körfezi'ndeki birkaç adacıkta yaşayan Hateria (Sphenodon punctatus) bu türün tek örneği olup nesli tükenmek üzeredir. Metinde pineal gudde diye anılan bu beyin yapısının birüçüncü göz kalıntısı olması çok muhtemeldir." **Ibid**, p. 21

¹⁵⁷ Brunton'dan aktaran, Albert Champdor, **Mısır'ın Ölüler Kitabı: British Museum'daki Ani, Hunefer, Anhai Papirüslerine Göre**, trans. by: Suat Tansuğ, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul, 2006, pp. 20,21

¹⁵⁸ **Ibid**, p. 21

Plutarkhos, İsis, Osiris ve Horus için yapılan törenlerden mevsimsel değişimlerle bağlantılı olarak söz etmiştir.¹⁵⁹ Tümünde de yaşamın soluklaşması ya da canlanması ve insanların törenleriyle yapmaya çalıştığı katkı vardır. İneğin dışarı çıkarılarak gezdirildiği bir törenin, Osiris'in aranmasını ve sonunda bulunmasını simgelediğini anlatmıştır. İsis'in, inekle temsil edildiği bilinmektedir, Osiris'in sandığa kapatılan cesedini nasıl aradığı ve sonunda bulunmasının, hemen hatırlanacaktır ki İsis ölü Osiris'i geçici olarak canlandırarak O'ndan Horus'u doğurmuştur ve Nil'in çekilme döneminde Osiris'in kaybolduğuna inanılmıştır, daha sonraki arayışında ise bulamadığı on dördüncü parça olan fallusunun nehre atıldığı bereket anlatısıdır, Nil'in sularıyla yaşam vermesine eşitlendiği de bilinmektedir. Bulamadığı parça olan Osiris'in fallusunun benzerini yaptırarak tapınaklara koydurmuş ve Osiris'e ilişkin ritüllerde de fallusa ait bir kült oluşturmuştur.¹⁶⁰ Yunanlar da Bakkhus gizem tapımında fallusa benzer şekilde önem vermiştir.

Osiris'in Nil'e atılmış fallusu, Nil'in bereket getiren ırmak oluşuyla birlikte düşünülerek üremenin, bereketin, yeniden doğumun kaynağı olarak ele alınması gereklidir. Plutarkhos, Osiris ile Dionysos'un eş tutulmuş olması gibi Mısır tanrı ve tanrıçalarıyla Yunanlarınkinin denkliğini irdelemiş, daha doğru bir ifadeyle Yunanların etkilenimini ve Mısır tanrı ve tanrıçalarıyla kurduğu denkliği irdelemiş, ayrıca Mısırlıların Seth-Osiris ikilisine ilişkin düşüncelerini anlaşılır şekilde aktarmıştır. O'ndan öğrendiğimize göre Mısır rahipleri Nil'i Osiris, Seth'i deniz olarak nitelemişlerdir. Onlara göre Osiris "*ıslak, nemli olan her şeyin kaynağı ve gücü, her üremenin nednei, her tohumun tözü (cevheri)*"¹⁶¹ iken Seth yakıcı, kurutucu, ıalıklığa düşman her şeyin kaynağıdır. Seth kızıl ve uçuk sarı iken Osiris esmerdir. İlkbaharla birlikte nem kazanan doğa yenilenirken sonbaharla doğa da kuraklaşır. Nil'i Osiris'in akıntısı olarak gören Mısırlılar, Nil'in karıştığı toprağı da İsis'in bedeni olarak düşünmüşlerdir. İşte bu birleşmeden de Horus doğmuştur.¹⁶²

Mısır için Nil'in suladığı toprak bereket getirmiştir ve renk sembolizmini bu şekilde düşünmek doğrudur. Pek çok başka kültürde renkleri olumlu şeyler niteleyen

¹⁵⁹ Plutark, **İsis ve Osiris**, passim

¹⁶⁰ **Ibid**, p. 35

¹⁶¹ **Ibid**, p. 50

¹⁶² **Ibid**, passim

çöl ise kuraklık ve yoksunluktur, hayatı zora sokan bir coğrafyadır. Seth'in çöl renginde olduğu dikkat çekmektedir. Kaldı ki Seth'in deniz ve güneş bağlantılı düşünülmüş olması, sadece Anubis'in göksel nitelermelerine baktığımızda bile bizler için karmaşık bir konudur. Nil'in kabarmaları, göksel cisimlerin hareketi ve ayın evrelerinin yanı sıra Mısır'ın o dönemdeki coğrafi yapısı da göz önünde bulundurulmalıdır ki bu derinlikte bir çalışma bizim çalışmamız kapsamının çok üstündedir.

Mısır'da da karşımıza temelde yabancı olmadığı temalar çıkmaktadır. Gerek simyada maddeye uygulanan gerek ilkel kabilelerde gördüğümüz sembolik ölüm deneyimi ve bu deneyimden değişime uğrayarak çıkma söz konusudur. Yine ilkel kabilelerde de görülen kimi zaman adayın gerçekten ölmesi, göze alınan deneyimden beklenen kazanç için göze alınan bir durumdur. Ölüm deneyimi genelgeçer bir niteliğini burada da taşır ve adayın evrenin ve tanrıların sırrına ermesini sağlar.

Gizem tapımlarında erginlenen kişinin yaşadıkları genel bir kural olarak açıklanmamıştır. Demeter'in kurduğu tapımda da halka açık olan törenler olduğu gibi kendi içinde ikiye ayrılan mysteria'ların bu bölümü bilinmemektedir. Sırna ilişkin tahminler, yapılan ritüellerin yorumlanmasından ibarettir. İsis tapımında da gizlilik esastır. Herodotos, *Historiai* (Tarih) adlı yapıtında sıklıkla gizli kalması gereken tanrı ismi, söylenmemesi gereken sırlar geçer.*

* "Mısırlıların en bilgin kabilesi olarak kabul edilen kabul edilen Heliopolislilerin ve Thebaililerin de yanlarına gittim. Onlara Memphislilerin anlattıklarının doğru olup olmadığını sordum. Bana tanrılarla ilgili birçok sır öğrettiler. **Ama ben size bunları anlatmayacağım.**" (Herodotos, *Historiai*, 2. kitap, III: 1-2)

"Busiris'teki bayramda yapılanları daha önce anlatmıştım. Burada herkes bayram sırasında dövünüp durur. Ancak uğruna kendilerini dövdükleri tanrının ismini söylemem dini açıdan doğru olmayacaktır." (Herodotos, *Historiai*, 2. kitap, LXI: 1) Busiris'te kutlanan İsis bayramıdır ve üstü örtülü bırakılan tanrı ise Osiris olabilir, birbirinin eşi olan çiftin tapımlarının aynı ve birbirlerine bağlı olduğunu Apuleus'tan öğrenmiştik.

Herodotos'un Kral Mykerinos'un kızının cesedini bir inek heykelinin içine koyduğu, bunu da Sais'te sarayın bir odasında bulunduğunu anlattığı bir hikaye vardır. (Herodotos, *Historiai*, 2. kitap, CXXIX,CXXX, CXXXI, CXXXII, CXXXII.) Hikayenin devamında şöyle der Herodotos:

"Mısırlıların bir bayramları vardır. Bu bayram bir tanrı adına düzenlenir. Ancak bu tanrının ismini öyle her yerde anmak doğru olmaz. İşte bu bayramda inek dışarı taşınır." (Herodotos, *Historiai*, 2. kitap, CXXXII) Herodotos bunun Osiris olduğunu bildirmiştir. Bence İsis ya da Osiris olabilir. İsis'in oğlu Horus'un O'na Seth'i serbest bırakmasını söylemesi nedeniyle saldırısına uğradığında başının yerine inek başı takıldığını, inek miğferi giymiş olarak resmedildiğini ya da inek başlı heykelleri olduğunu düşünerek bu olasılık göz önünde bulundurulmalıdır.

Thales, Phytagoras, Plato, Democritos, Plutarkhos gibi isimler Mısır'da erginlenenler arasındadır. Thales'in arkhe olarak nemi öne sürmesinde Mısır'da öğrendiklerinin etkisi olduğu düşünülmüştür. Bundan kasıt, Osiris'in temsil ettiği 'yaşam veren unsur olarak nem'i kastetmiş olduğudur. Homeros hiyeroglif okumayı bilen biridir. Mısırlıları diğer kültürlerden ayıran en önemli noktalardan biri de ölümden sonra bu dünyada sahip olunan bedenin aynen muhafaza edilmesinin amaçlanmasıdır.

1.3.2.3 Döngüsel zaman anlayışı ve kurban

Toprak, bereket, ölüm ve yeniden doğum, ölen ve dirilen tanrı ve cinsellik ile yeniden doğum ritüeli, bunların gizem tapımlarında, yeni yıl bayramlarında yer bulması ve böylece evrenin kaotik zamanlarına dönülmei yoluyla yeniden doğumun olası kılınarak kozmogonik yenilenmenin, kozmosla birlikte krallığın gücünün de tarlaların bereketinin de sağlama alınması... Bu düşünceler, tümleşik olarak Hindistan'ın kurban törenlerinde görülmektedir. Amaç elbette ölümsüzlüğü elde etmedir yine. Bu inançların yansımaları Mezopotamyanın, konu özelinde ise Sümer'in pek çok uygarlığa kaynaklık ettiği örneklemelerde de açıkça görülmektedir. Bu nedenle bu noktada örnekler kesilerek Hint-Ari düşüncesini anlayabilmemize imkan verecek olduğu ve incelediğimiz temaları içerdiği için Hint kurban törenine dönülecektir.

Hindistan'da veda tapımında öne çıkan kurban töreni, soma törenidir, agnistoma. Soma ile birleştirilmiş bir tören olan agnicayana'nın ritüelleri ve bu törendeki temsiller aşağıda ele alınmıştır. Agnicayana töreni: Puruşa'nın*

"Sais'te ismini söylemenin günah olacağı kişinin de mezarı vardır. (...) Göl üzerinde geceleri ismini söylemenin günah olacağı kişinin çektiği acıları gösteren törenler düzenlenir. Mısırlılara göre bunlar sırdır. Sırları söylemek de ayıp olur. Yoksa aslında ben bu sırların ayrıntılarını biliyorum." (Herodotos, **Historiai**, 2. kitap, CLXX: 1; CLXXI: 1-3)

* Rg Veda'da Altın Cenin olarak tasvir edilen tanrı suları döller ve ateş tanrısı Agni doğar. İkinci bir kozmogoniye, Puruşasukta ilahisine göre **Puruşa**, dev, ilk insan kozmik bütünlüktür ve erdişidir, yaratıcı dişil enerji olan Virāj'ı üretir ve sonra O'nun tarafından doğurulur. Tanrılar kozmik kurban olarak Puruşa'yı kurban ederler ve her şey O'nun bedeninden türer: yer, gök, tanrılar, hayvanlar, aklından ay, gözlerinden güneş, ağzından Agni ve Indra... Puruşa aşkın ve içkindir, kurban töreninde hem tanrı hem kurbandır. Rg Veda'ya göre tanrılar evrenden sonra yaratılmış ve ölümsüzlüğü çeşitli yöntemlerle elde etmişlerdir. Önceleri kurban yoluyla insanlar da ölümsüzlüğe erbiliyorken tanrılar insanın ölümsüzlüğünün ancak öldükten sonra tinsel bir ölümsüzlük olmasına karar vermişlerdir. (Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, pp. 277-280)

kendisinden evrenin yaratılması için tanrılara kendini kurban olarak vermesi gibi Brāhmanalar'da da Prajāpati'nin* kozmogoniyi tamamladıktan sonra tükeneceği ve ölüm uykusuna yatacağı konu edilmiştir. Puruṣa-Prajāpati özdeşliği vardır ve Prajāpati yıldır.¹⁶³ Prajāpati'nin tükenişi ve tanrılarca iyileştirilmesi Satapatha Brahmana'da verilmiştir:

"Prajāpati canlı varlıkları salgıladıktan sonra, eklem yerleri ayrıldı. Prajāpati kesinlikle Yıl'dır ve eklemleri de gündüz ile gecenin iki birleşme noktası (yani şafak ve günbatımı), dolunay ile hilal ve mevsimlerin başlangıçlarıdır. Gevşemiş eklemleriyle ayağa kalkamıyordu ve tanrılar onu *agnihotra* (ritüeli) ile, eklemlerini sağlamlaştırarak iyileştirdiler."¹⁶⁴

Prajāpati'nin kozmik bedeninin yenilenmesi bir kurban töreniyle, agnicayana (ateş sunağı) törenindeki kurban sunağının rahiplerce inşa edilmesiyle gerçekleştirilir. Ateş sunağı, kurban sunağıdır, onun inşası tükenmiş Prajāpati'nin, yani evrenin ve yılın yenilenmesidir. Agnicayana töreninin hazırlıkları bir yıl sürmekte, törende biri insan olan beş kurban öldürülmekte, sunağın yapımında ilk tuğla sırası kurbanların kafalarının etrafına örülmektedir. İnsan kurbanıyla tekrarlanan ilk eylem, Prajāpati'nin kendini kurban etmesi, sunağın inşasıyla ise evrenin yaratılmasıdır.¹⁶⁵

Döngüsel zaman anlayışının yıllık olduğu ve kurban yoluyla evrenin ve zamanın esenliğini, bereketini ve bütünlüğünü koruma amacı açıktır. Elbette tanrıların kurban vererek ölümsüzlük kazandıkları düşünüldüğünde sunağı inşa eden rahip için de Prajāpati ile özdeşliğinin söz konusu olduğu ve amacın yenilenerek, tamlanarak ölümsüzlük kazanmak olduğu aşikardır. "*Kurban törenini yöneten rahip, Prajāpati'yi "yeniden bir araya getirirken" (samdhā, samskri), aynı bütünleştirme ve birleştirme işlemi kendi benliği üzerinde de*

* **Prajāpati** önce tinsel bir bütünlüktür, kāma (istek) onu üremeye yönlendirince tapas (sıcaklık, ateş, riyazet ateşi) yoluyla sudhā (her yöne dağılan salgılama) yoluyla yarattı. Prajāpati 'yıl'ı ve benliğini (ātman) tanrılara vererek kurbanı yarattı. Brahmanalarda Prajāpati'nin evren, yıl ve ateş sunağı ile özdeşliği kurulmuştur. (Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, pp. 280-281)

¹⁶³ Mircea Eliade, I, s. 280

¹⁶⁴ Satapatha Brahmana'dan aktaran, Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, pp. 281, 282

¹⁶⁵ Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, pp. 271, 282

gerçekleştirmekte, başka bir deyişle "tam" olmaktadır."¹⁶⁶ Simyacının işlemlerinde maddeyi dönüştürürken, öldürür, arındırır ve diriltirken kendisinin de tinsel dönüşüm geçirmesi ve amacının ölümsüzlüğe ulaşmak olması gibi, yeniden inşa, yeniden doğum işlemini gerçekleştirerek. Rahibin inşa ettiği kurban sunağı bu düzlemde kendisinin ātmanına (benliğine) denktir. Agnicayana töreni, soma kurban töreniyle birleştirilmiştir.

At kurbanı olan asvamedha töreni, öne çıkmış olan Veda ritüellerindedir ve amaçlanan sonucu rahip, kurban ya da katılanların bireyselliğiyle sınırlı değildir, tüm ülkeye bereket getirmesi ve günahlardan arınmadır, törendeki cinsellik unsurları da bereket ve iktidar ile ilişkilidir. Çok sayıda brahmanın katıldığı töreni kral gerçekleştirir, hazırlıkları bir yıl sürer ve kurban edilen at Prajāpati'yi temsil eder, atın her ögesi evrendeki bir ögenin temsili karşılığıdır.* Hazırlık aşamasında bir savaş atı seçilerek önce güneşi temsil eden kurban direğine bağlandıktan sonra yıkanması için suya götürülür, bu sırada bir fahişenin oğlu bir köpeği sopayla öldürür ölü köpek suda atın karnına doğru yüzdürülür, daha sonra da ölümler ülkesine yüzerek uzaklaşır. Köpeği öldüren, ata saldıran herkesin engellenmesini ve ondan köpeğin uzaklaşmış olduğu gibi uzaklaşılmasını yüksek sesle diler. Daha sonra kurban atı başka yüz atla birlikte serbest bırakılır ve kısraklara yaklaştırılmaz. Bu yıllık süreçte her gün tanrı Savitri'ye kurban sunulur. At nasıl kısraklardan uzak tutuluyorsa kral da her gece en sevdiği eşinin bacakları arasında uyuma zorunluluğu olduğu halde cinsel ilişkiden uzak durur. Üç günlük ritüelin ikinci gününde ata kısrakların gösterilmesi, atın savaş arabasına bağlanması gibi törenlerden sonra çok sayıda evcil hayvanın kesilmesinin ardından at boğularak kurban edilir. Dört kraliçe, arkalarında yüzer nedime olduğu halde atın cesedinin etrafında döner, atı

¹⁶⁶ Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysteriellerine**, p. 283

* "OM. Şafak kurbanlık atın başıdır; güneş gözüdür, rüzgar soluğudur; kozmik ateş onun açık ağzıdır. Yıl kurbanlık atın gövdesidir, gök sırtıdır; aradaki mekan karnıdır; yer karnının altıdır; yönler onun böğürleridir; ara yönler onun kaburgalarıdır; mevsimler onun bacaklarıdır; aylar ve yarım aylar eklemeleridir; gündüz ve geceler ayaklarıdır; yıldızlar kemikleridir; bulutlar etidir. Kum, ayrıca midesindeki yemektir, ırmaklar bağırsaklarıdır. Dağlar kara ve akciğeridir; otlar ve ağaçlar saçlarıdır. Yükselen güneş gövdesinin ön kısmı, batan güneş art kısmıdır. Esnemesi yıldırımdır, titremesi gök gürültüsüdür; kaşınması yağmurdur; ve sesi yaratıcı Sözcük'tür..." (Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad'dan aktaran Joseph Campbell, **Doğu Mitolojisi**, p. 208)

yağlar, masaj yapar ve boynuna çelenk takarlar, atı hazırlarlar. Hayvan kurban edileceği yere götürülüp üzerine örtü örtüldükten sonra boğularak öldürülür. Bundan sonra kralın gözde eşi atın cesedinin yanına uzanır, üzerinlerine bir pelerin örtülmüştür ve kraliçe cinsel birleşme taklidi yapmaktadır... Bu ritüelde ilginç, cinsel içerikli konuşmalar geçer kraliçe ve rahipler, kral, izleyen prenses arasında, garip bir temsil sergilenmektedir, ilk olarak rahip tarafından "Siz ikiniz gökte örtülmüş olun. Ve erkek gücü taşıyan küheylan, tohum veren, içeriye tohumlarını versin" şeklinde dua edilir. Bu ritüelde kraliçe, rahip ve izleyiciler arasında açık saçık konuşmalar geçer. Atla yatan gözde kraliçe dahil tüm kraliçeler ayağa kalkarak Rg Veda'dan bir ilahi söylerler, törensel banyodan sonra Rg Veda'dan bir ilahi daha söylerler. Daha sonra at brahmanlar tarafından derhal parçalanır ve pişirilir. Hint-Avrupa kökenli olan at kurbanı töreni, evrenin yenilenmesine yöneliktir. At evrenin, Prajāpati'nin ve tanrının ikamesi olarak görülmesi nedeniyle son tahlilde kralı temsil etmektedir.

İnsan kurbanı töreni, puruṣamedha'dır. Her şeyin kendisinden türediği kurban olan ilk insan Puruṣa ile Prajāpati özdeşliğinden yukarıda bahsedilmiştir. Puruṣamedha töreninde atın yerini insan kurban almaktadır. Kurban edilmek üzere satın alınan kişi aynı şekilde bir yıl serbest kalmakta ve törende kraliçe asvamedha töreninde atın yanına uzandığı gibi bu kez ölü insanın yanına uzanmaktadır.¹⁶⁷

Evrenin yenilenmesi ve ülkenin bereketi için başka yerlerde de kurban törenleri, hatta insan kurbanları da görülmektedir. Çoğunlukla da ölüm ve cinsellik biraradadır.

İnsan kurbanı, 1835'te kanunen yasaklanana kadar Hindistan'da devam etmiştir. Joseph Campbell, bu konuya canlı bir örnek olarak Khondları * örnek göstermiştir. Khondlar, kurbanlarını toplumdan ayrı tutmuş ve onlara 'meriah' demiş ve onları Yer Tanrıçası'na sunmuşlardır. Kurbanların ruhlarının kutsanacağına inanan Khondlar kimi zaman kendi çocuklarını meriah olarak

¹⁶⁷ Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, pp. 271-273; Campbell, **Doğu Mitolojisi**, pp. 189-195

* Proto-Avustralya grubundan, Orissa, Bengal ve Bihar'da yaşayan halk.

satmışlardır, kurbanın satın alınması ya da meriah çocuğu olması koşulu vardır. İki meriah evlendirilerek meriah çocuklar elde edilmiştir. Kutsal kabul edilen meriahlar halktan büyük saygı ve sevgi görmüş, olağanüstü olaylarda, mevsimlik festivallerde, tohum atılmadan önce kurban edilmişlerdir. Kurban töreninde kurbanın hazırlanıp adandıktan ve şenlik düzenlendikten sonra getirilmiş olduğu özel koruda bir direğe bağlanmış olan kurban süslenir ve halk çevresinde dans ederek tanrıçaya 'Ey tanrıça, sana bu kurbanı sunuyoruz: Bize güzel havalar, ürün ve sağlık ver' diyerek ve kurbanı da 'Seni fiyatını verip aldık, seni kaçırmadık, geleneğe göre kurban ediyoruz: Bizim günahımız yok' diyerek şarkı söyler. Her aile yılda en az bir kez tarlasına bu kurbanlar yoluyla et sağlamıştır ürününü arttırmak için.

Kimi yerlerde kurbanın bedeni bıçaklarla çentilerek, kimi yerlerde canlı kurbandan kalabalığın et koparmasıyla, kimi yerlerde sıkıştırılarak ya da boğularak öldürülmüştür. Törende kurbandan kesilen etler seçilmiş kişilerce o zamana dek perhizde olan köylere götürülür ve meydana rahibe teslim edilir. Rahip eti ikiye ayırır, bir kısmı aile reislerine dağıtılırken diğer kısmı hemen orada rahip tarafından, arkası dönük ve bakmaksızın yerdeki bir deliğe gömülerek Yer Tanrıçası'na sunulur. Daha sonra köyün erkekleri yerdeki bu deliğe toprak atar ve rahip su döker. Bundan sonra aile reisleri aynı işlemi kendi tarlalarında kurban etini rahibin yaptığı gibi yaparak gerçekleştirir. Eti bu şekilde paylaşılan kurbandan kalan baş, bağırsak ve kemikler ertesi sabah cenaze ateşinde bir koyunla birlikte yakılarak küller tarlalara saçılır, evlerin ve tahıl ambarlarının üzerine macun olarak sürülür, haşarattan korumak için yeni tohumların içine karıştırılmıştır, bazen de yakmak yerine bunlar gömülmüştür.¹⁶⁸ Bugün de, Hindistan'da Burmalılar arasında, iyi pirinç elde etmek amacıyla her yıl festivalde satın alınan çocukların kurban edildiği görülmektedir:

"Boynuna geçirilen iple, kurban satın alan kişinin bütün akrabalarının evlerine götürüldü. Her evde bir parmak boğumu kesildi ve evdeki herkes kanla sıvandı.

¹⁶⁸ Joseph Campbell, **Doğu Mitolojisi**, pp. 161-163

Parmak boğumunu yalayıp ocakta kullandıkları saçayağına sürttüler. Sonra kurban köy ortasında bir direğe bağlandı ve mızrak darbeleriyle öldürüldü. Her darbede akan kan oyuk bir bambuda toplanıyordu. Sonra satın alan kişinin akrabaları bu kanı gövdelerine sıvamakta kullanacaklardı. Etler bir sepete doldurularak yakındaki bir sehba üstüne konulup tanrıya sunuldu. Kurbanı satın alan kişi ve akrabaları bir yandan dans edip ağlayarak kanla sıvandıktan sonra sepet içindekilerle birlikte cangıla fırlatıldı." ¹⁶⁹

Benzer bir örneği Olympia'da görmekteyiz. Gençliğin en sağlıklı olanı, yarışta birinci geleninin bir yıllık onurlandırmanın ardından kurban edilmesi burada da iyi ürün almak gibi benzer amaçlar içindir. Dikkatimizi Olympia'da düzenlenen yarışlara verdiğimizde burada kendi içlerinde yarışarak eğlenen kuretaları görmekteyiz. Kuretalar, Zeus'un erginlenmesinde, kabilenin, yetişkinliğe geçiş ritüelleri kapsamında çocuğu kaçıran erkeklerine denk düşmektedir.

Rhea'nın Zeus'u emanet ettiği kuretalar, İda Dağı'ndaki daktyller Girit'ten Olympia'ya gitmiş ve kazanana zeytin dalından taç giydirdikleri yarışlarla eğlenmişlerdir. Kuretaların gerek daktyll olma (demirci) özelliklerinden dolayı üstlendikleri tekinsiz kutsallık gerekse onlara bebek Zeus'u erginlemeleri için emanet edilmiş olmasının gösterdiği özellikleri nedeniyle de zeytin dalının önem taşıması anlam kazanmaktadır. Pek çok yerde yeşil dal, yeşillik, yapraklar bereket ve ölümsüzlük ya da yine bunlarla bağıntılı olarak kışın ve ölümün kovularak yeniden doğan yaşamın sembolize edilmesi amacıyla kullanılagelmiş unsurlardır.

Olimpiyat oyunlarında kazanan genç kız ve genç erkeğin erginlemesi, Pelops ve Hippodameia hikayesine* paraleldir. Olympia'nın erken yerel geleneğinde tek yarışma koşudur. Olympia'daki erkekler koşusunu kazanan

¹⁶⁹ G.E.R. Grant Brown'dan aktaran Joseph Campbell, **Doğu Mitolojisi**, p. 164

* Pelops, Elis Kralı'nın kızı Hippodameia ile evlenmek ister. Kral Oinomaos'un koşulu, adayın yanına kızını alıp bir arabaya biner ve kral da arkalarından bir arabayla yola çıkar. Kral her seferinde yetişerek adayı öldürmüştür. Kendisine yenilmeyecek olanla evlenecek kızı koşula göre. Pelops yenilmez ve kralı öldürerek yerine geçer. (George Thomson, **Tragedyanın Kökeni**, p. 131) Olimpiyatların başlangıçta tek bir türde (koşu) yarışma şeklinde olduğu bilinmektedir. Burada Olimpiyatlardaki yarışın öncülü bir araba yarışı, öldürdüğünün yerine geçerek hükmetme, hieros gamosu çağrıştıran bir evlilikle yeni kral ve kraliçe olmak, Nemi korusunun rahibi gibi, ardılı tarafından öldürülme unsurları hemen göze çarpmaktadır.

genç yılın kouros'u olurken yine kadınlar koşusunu* kazanan genç kız yılın koure'si olmuş, kutsal evlilikle yılın Hippodameia'sı ve Pelops'unu temsil etmişlerdir. Ne var ki yılın tanrı-kralı, yıl sonunda yerine geçecek olan kişi tarafından öldürülecektir.¹⁷⁰ Bir yıl boyunca giydiği taçla birlikte kazandığı kabul edilen tanrısal güçlerle, burada Olimpiyat galibi yılın tanrı-kralıdır ve kralların doğa güçleri ve ürünler üzerinde güç sahibi olduğu düşünülmüştür, kral ve kraliçe olmanın yanısıra tanrısal kabul edilmişlerdir, onlara verilen zeytin dalından taç giydirilip şölenler düzenlenmesi, krallarla yanyana savaşa gitmeleri, öldükten sonra bile kahraman olarak saygı görmeleri gibi yüksek düzeyde onurlar, kral kadar kurbanı da kutsallık yüklendiği akılda tutarak düşünülmelidir.

1.4 Ölümlü insan

İnsanoğlu bir yandan ölümsüz olması için kendisine hak göreceği bir yön ararken kozmosta ve kendi yaratılışında, bir yandan da ölümlülüğü kabullenmeye çalışmıştır. Ancak bununla ilgili mitlerde görülmektedir ki yine de ölümsüzlük olasılığına bir açık kapı bırakılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla da ölümlü olmalarına sebep olarak insanın kendi hatası, eksikliği gösterilmiştir. Giderildiği takdirde, bir zamanlar kaçırmış olduğu fırsatı yakalama şansını elde edebilmiş gibi, belki içten içe bunun umuduyla seve seve anlatmışlardır bu ölümcül yetersizliklerini.

1.4.1 Ölümlülüğün söylenceleri

İnsanın ölümlülüğüne ilişkin pek çok farklı coğrafi bölgede ve uygarlıkta bu duruma açıklamalar ya da sebepler göstermeye çalışır görünümünde olan hikayeler anlatılagelmiştir. Bu anlatıların değişik bölgelerden örnekleri aşağıda sunulmuştur.

* Olympia'da, bir kardeşlik cemiyeti gözetiminde yapılan Heraia adlı kadınlar festivalinde kazananın zeytin dalından taç giydiği üç koşu yarışması düzenlenmiştir. Bundan başka Hera için bir kaftan örülüp iki de koro hazırlanmıştır, biri Hippodameia için, diğeri 'bitkileri büyüten kız' Physkoa için. (George Thomson, **Tragedyanın Kökeni**, p. 133) Burada da yılın kralı-kraliçesi olmak ve taç giydirmeye ile bereket ve yeniden doğum sembolü olan yeşillik, zeytin dalı birlikte karşımıza çıkmaktadır. Physkoa'nın Dionysos'un gelini olması ve 'bitkileri büyüten kız' olarak tanımlanması törenin geçmişine ve köken mitine işaret etmektedir.

¹⁷⁰ George Thomson, **Tragedyanın Kökeni**, pp. 130-134

Troiband: Malinowskinin incelediği Troibandlılar, insanların önce yeraltında yaşadıklarına ve sonra geliştirdikleri kültürü de taşıyarak yeryüzüne çıktıklarına ve ölünce Tuma'da bir kovuktan yine yeraltına gittiklerine inanmaktadırlar. Tarih öncesi zamanlarda henüz yeraltında yaşayan insanlar, deri değiştirerek gençleşirlerdi. Hatta yeryüzüne ilk çıktıkları zamanlarda da bu şekilde gençleşiyorlardı. Sonsuza dek yenilenerek genç kalıyorlardı. Bu özelliklerini yitirmelerine neden olan olay da bilinmektedir:

Bwadela Köyü'nden bir kadın torunu ile birlikte koyda yıkanmaya gider. Burada derisini değiştirmek üzere uzaklaşır torunundan ancak deri değiştirip genç bir kız görünümünde yanına döndüğünde torunu O'nu tanımaz ve kovar. Büyükannesi de geri gidip eski derisini giyinir, bu kez yanına döndüğünde torunu O'na kendisi yokken olanı anlatır. Büyükannesi de der ki: "Hayır, sen beni tanımak istemedin. Öyle olsun, sen yaşlanacaksın, bense öleceğim." Eve döndüklerinde kızına olanları anlatır. "Artık derimi çıkarmayacağım", der, "Hepimiz yaşlanacağız. Hepimiz öleceğiz."¹⁷¹

Yaşlı kadının eski derisini giymekle tüm insanlığı ölüme mahkum ettiğinin özellikle altının çizildiğini görüyoruz bu öyküde. Çok çarpıcı sözlerle : "Hepimiz yaşlanacağız. Hepimiz öleceğiz." İnsanlığın en büyük korkusu, ortak çaresizliği, herkesin tek başına yaşamak zorunda olduğu ortak yazgı. Bu öyküde büyükannenin nasıl ölümsüz kaldığı ilgi çekici, deri değiştirerek gençleşmektedir. Yılanın ölümsüzlüğün sembolü olması, deri değiştirmesindedir ve çok yaygın bir motiftir bu. Böylece, yılanın kendisine ölümsüzlük atfedilmesine sebep olan deri değiştirebilme niteliğinin insana yüklenmesinden başka bir şey yoktur aslında ortada. Çok küçük bir not düşmek gerek belki, üç nesil kadın var hikayede ve bu anaerik bir yapıya işaret eder, yanısıra üremenin kadın odaklı görülmesi de vurgulanmakta olabilir. Büyükannenin sonucunu bile bile yaptığı harekete sebep olan, torunun gençleştiğinde O'nu tanımamasıdır. Gençleşmiş halinden korkmuştur torunu. Büyükannenin ölümlülüğü tercih etmesinde insanın kendisinden başka bir güç, doğanın ya da doğaüstü bir varlığın etkisi söz konusu değildir.

¹⁷¹ Bronislaw Malinovsky, **Büyü, Bilim, Din**, p. 113

Endonezya: İnsanoğlunun ölümlülüğünün insan faktörüne bağlandığı bir başka mit de Endonezya'dandır: "Başlangıçta, gök yere çok yakınken, Tanrı, ilk çifte armağanlarını bir ipe asarak gönderiyordu. Bir gün onlara bir taş gönderdi, ama şaşırıp ve bu armağanı yakışsız bulan atalarımız onu reddettiler. Bir süre sonra Tanrı ipi yeniden aşağı sallandırdı; bu kez ucunda bir muz vardı ve bu armağan hemen kabul edildi. O zaman atalar yaratıcının sesini duydular: Madem ki muz seçtiniz, hayatınız da bu meyvenin ömrü gibi olacak. Eğer taşı seçseydiniz, taşın varoluşu gibi değişmez ve ölümsüz bir hayatınız olacaktı."¹⁷² İnsan bir kez daha önünde duranın anlamını kavrayamamış, öngörü sahibi olmadığını göstermiştir. Bu düşüncesizce tercihi pahalıya mal olmuştur bir kez daha.

Bu hikayelerin hemen hatıra getirdiği söz, "Günahkarız, öleceğiz." Bu denli farklı coğrafyalarda, farklı yapıdaki insan topluluklarında insanın ölümlü olmasından kendini sorumlu tutması çok ilginç. İnsanoğlu, ölümü için kendisini suçlayacak mitler üretmiştir. Ancak ironik olan husus bunların içinde, ölümlülüğü olma nedeni uydurulurken bu hikayeler insan için ölümsüzlüğün imkansız olmadığına ya da bir zamanlar ölümsüz olduklarına -eskiden ölümsüz olmuş iseler, yine olabilirler- dair güçlü imalarda bulunmalarıdır.

Yunan: İnsanın ölümsüzlüğü elinden kaçırılmasını anlatan çok bilinen bir mit de Demophon'un başına gelendir. Demophon'a ilgili bu hikaye İÖ 600 yıllarına tarihlenen Hymnus Homericus ad Cererem'de geçer.¹⁷³ Demeter, kızı Persephone'nin Zeus'un izni ile Hades tarafından yeraltına kaçırılması üzerine Olympos'u terkeder, dokuz gün boyunca bir şey yemeden, yıkanmadan ve hiçkimseye görünmeden kızını arar. Yaşlı bir kadın görünümüne bürünüp Eleusis'e yönelir ve ordaki Kız Kuyusu'nun başında kral Keleos'un kızları tarafından saraya davet edilir. Demeter kimliğini saklayarak saraya gider, kraliçe Metaneira'nın son doğan bebeğine süt anne olur. Bu bebek Demophon'dur. Demeter, tanrıçalar insanlara ölümsüzlük verebiliyorlardı o zamanlar, Demophon'u ölümsüz kılmaya karar verir. Bunun için çocuğa meme vermez bunun yerine ambrosia verir ve geceleri ateşin içine yerleştirir. Ancak bir gece Metaneira oğlunu ateşin içinde görünce oğlunun gerçekleşebilecek

¹⁷² Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysteriellerine**, p. 148

¹⁷³ Çiğdem Dürüşken, **Roma'nın Gizem Dinleri: Antikçağ'da Yaşamın ve Ölümün Bilinmezine Yolculuk**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000, p. 107

yazgısını bozar, gerçeği göremez ve öfkelenerek Demophon'un ölümsüzlük fırsatını tepmiş olur. Hikaye özet olarak böyledir.

Demeter'in Demophon'u ateşle yıkaması, onda ölümlü ne varsa yok etmek içindir. Oysa annesi gözünün önünde duran, isminin Doso olduğunu söyleyen kadının bir tanrıça olduğunu pek çok belirtiyeye rağmen anlamamıştır, eyleminin ne olduğunu anlamamıştır ve insan, bir kez daha ölümsüzlük fırsatını kendi hatası nedeniyle kaçırmış olur.

Mısır: Demeter'in başarıya uğrayan Demophon'u ölümsüz kılma çabası İsis'in hikayesine benzer. İsis, ölüm haberini duyduğu Osiris'i, daha doğrusu Osiris'in bedeninin bulunduğu sandığı aramaktadır. Duyar ki gövdesinin içinde Osiris'in ölü bedeninin bulunduğu çevrelemiş olan ağaç Babil'de, kralın sarayındadır. Bunun üzerine Babil'e gider. Bir çeşmenin önüne oturur. Kraliçenin hizmetçileri oradan geçerken İsis'in yanında oyalanırlar, böylece bedenlerine tanrıçanın kokusu siner. Saraya döndüklerinde kraliçe değişikliği hemen farkeder ve İsis'in saraya gelmesini sağlar. Kraliçenin ismi için çeşitli rivayetler olup Astarte, Saosis, Nemanus ismi anılmış, Plutarkhos Yunandaki karşılığının Athenais olduğunu belirtmiştir. İsis şimdi kraliçenin bebeğine süt annelik yapacaktır. İsis bebeği ölümsüz yapmaya karar verir. Çocuğa meme vermek yerine parmağını sokar ağzına, ateşe sokup bedeninde ölümcül olan herşeyi yakarak yok eder. Ancak bir gün annesi bebeğini yaktığını görür ve haykırışlarla müdahale ederek çocuğunun ölümsüz olma şansını engellemiştir.¹⁷⁴ İsis tapımı pek çok yerde yaygın kabul görmüş, Roma İmparatorluğu döneminde de yoğun olarak devam etmiştir.

Kuzey Amerika: Bir Kuzey Amerika söylencesinde yaratıcı tanrı, büründüğü farklı kişiliklerle ve Yaşlı Adam ismiyle çıkar karşımıza. Yaşlı Adam, bir gün çamurdan kadın ve çocuk yapar, üstlerini örtüp gider. Her gün gelip kontrol eder ve dördüncü gün onlara kalkıp yürümelerini söyler. Yaşlı Adam her şeyi öğretecektir insana. Birlikte ırmağa inerler.

“Irmak kıyısında dururlarken kadın, Yaşlı Adam'a “Nasıl olacak? Hep

¹⁷⁴ Plutark, **İsis ve Osiris**, pp. 32,33

yaşayacak mıyız, bunun bir sonu olmayacak mı?” diye sordu. O da “Bunu hiç düşünmedim. Karar vermeliyiz. Şu kuru bizon gübresini ırmağa atacağım, eğer yüzerse insanlar ölecekler, fakat dört gün sonra gene canlanacaklar, sadece dört gün için ölecekler. Ama eğer batarsa sonları olacak.” dedi. Küçük parçayı ırmağa attı ve o da yüzdü. Kadın dönüp bir taş aldı ve “Hayır, böyle olmayacak. Ben bu taşı ırmağa atacağım, eğer yüzerse hep yaşayacağız, eğer batarsa insanlar ölecekler, birbirleri için üzülecekler ve birbirlerine acıyacaklar” dedi. Kadın taşı ırmağa attı ve taş battı. “İşte!” dedi Yaşlı Adam, “Siz seçtiniz ve böyle olacak.”¹⁷⁵

Ve insan böylece ölümlü oldu. Yaradılış süresi kadar, dört gün için ölüp dirilmeyi reddetmiş oldu. Burada, ölümlülük bir kez daha insana bağlanmıştı.

Babil: Dört kil tabletten oluşan söylecenin bulunduğu tabletlerden ikisi Mısır kralları III. ve IV. Amenhotep'in (İ.Ö. 14. yy), ikisi de Asur kralı Asurbanipal'in (y. İ.Ö. 668-630) kütüphanesinde bulunmuştur. Söylenceye göre, Ea Eridu'lu Adapa'yı insanların önderi, arı bir Anunnaki, bir bilge kişi olarak yaratmıştır. Ancak Adapa'ya pek çok üstün nitelik bağışlamış olmasına karşın ölümsüzlük vermemiştir. Adapa bir gün güney rüzgarının kanadını kırınca * Anu huzuruna ister O'nu. Ea, Anu'nun huzuruna çıkmadan O'na gerekli öğütleri verir, saçını uzatmasını ve yas giysileri giymesini sağlar. Ea'nın oğluna öğrettiğine göre, kapıda Tammuz ve Gizzida karşılayacaktır O'nu, kendisine neden yas giysisini giydiğini sorduklarında ülkesinde kaybolan iki tanrı, Tammuz ve Gizzida için giydiğini söylemelidir. Verecekleri giysiyi giymeliyse de içecek ve yiyeceği almamalıdır, bunlar ölüm suyu ve ölüm yiyeceğidir. Sonunda Anu'nun kapısında Tammuz ve Gizzida karşılar ve Anu'nun huzuruna çıkarır, hatta hakkında iyi sözler söylerler Anu'ya. Anu, Adapa'yla konuştuktan sonra tıpkı Ea'nın dediği şeylerin getirilmesini ister ve Adapa kendisine öğretileni yapar, getirilen yağla kendini yağlar, giysiyi giyer, yiyecek ve suyu ise almaz.

“... Tammuz'la Gizzida da
Ondan yana konuştular, [nazik sözler] söyleyerek
Anu'ya. (Anu'nun) yüreği yatıştı, sessiz kaldı.
“Ea niçin açıklamış arı olmayan (?) bir adama

¹⁷⁵ Joseph Campbell, **İlkel Mitoloji**, pp. 292, 293

* Adapa açık denizde balık tutarken güney rüzgarı bastırmış ve O da güney rüzgarına lanet etmiştir. Burada normalin dışında olan, Ea'nın bir insana verdiği sihir gücüdür.

Gögün ve yerin yüreğini?
Onu güçlü kılmış (ve) ona bir ad yapmış.
Bize gelince, peki, biz ne yapacağız şimdi onunla? Hayat besinini
Getirin ona, yesin. Hayat besininden
Getirdiler (Adapa'ya), ama yemedi. Hayat suyundan da
Getirdiler ona, ama içmedi. Bir giysi
Getirdiler; onu giydi. Yağ
Getirdiler; onunla kendini yağladı.
Anu ona baktı ve haline güldü.
"Gel buraya, Adapa! Neden (verilenleri) yemedin, içmedin?
Rahatsız mısın? [...]" "Efendim Ea
'Yeme (ve) içme' dedi (de ondan)"
"Alın şunu ve götürün toprağına!" " ¹⁷⁶

Adapa, Ea'nın oğlu, insanların bilgisi, kendisine sunulanın Yaşam Yiyeceği ve Yaşam İçeceği olduğunu bilememiş ve reddetmiştir. İnsanoğlu Babil söylencesinde de böylece ölümsüzlüğü kaybetmiş olmaktadır. Burada dikkat çeken bir unsur da Tammuz'un Anu'nun kapısında göğe çıkmış insanı karşılar olmasıdır ve söylencede yeryüzünde hala O'na yas tutulduğuna göndermenin açıkça yer almasıdır.

İnsan ölümlülüğünün sorumlusu olarak kendini göstermekle başka bir bakımdan da tanrıyı kendi gözünde, kimilerinin yakınabileceği ve sorumlu gördüğünü suçlayabileceği bu durumdan bağışık kılmıştır.

1.4.2 Ölümlülüğünü kabullenen Gılgamış

Sümer kral listesine göre Dumuzi'den sonra Gılgamış başa geçmiştir.¹⁷⁷ Uruk kentinin ele avuca sığmaz kralı olan Gılgamış'ın kahramanlık hikayesini Babil metninden öğreniyorsak da kökeni Sümer'dir. Gılgamış'ın tanrısal bir yanı olduğu aşağıdaki dizelerde belirtilmiştir:

"Lugalbanda'nın karısının oğlu ve ve gizli güçlerin
Gılgamış kaderin ete kemiğe bürünmüş hali,
en harika çocuğu Ninsun'un...
O ki eli değmedi erkek eline,

¹⁷⁶ Alexander Heidel, **Enûma Eliş: Babil Yaratılış Destanı**, "Adapa Söylencesi", II numaralı tablet: 54-70, trans. by: İsmet Birkan, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000, pp. 130-138

¹⁷⁷ Samuel Noah Kramer, **Sümerler**, p. 68

cennet gibi saf ve kusursuz." ¹⁷⁸

Ne var ki destan, ölümsüzlük peşine düşen Gılgamış'ın hikayesidir, ölüm fikrine dayanamayan bir insanın bu uğurda yollar düşmesini anlatmaktadır. Gılgamış pek çok serüvene atılır, bu serüvenlerde O'na eşlik eden, Enkidu'dur. Ne var ki sedir ağaçlarını kesmiş, sedir ormanının bekçisi Humbaba'yı öldürmüş Uruk'a dönerlerken tanrıça İştar'ın aşlını reddeder Gılgamış. Bunun üzerine İştar Anu'ya giderek gök boğasını Uruk üzerine salmasını yeraltının kapılarını açacağını söyleyerek sağlar. Gılgamış ve Enkidu gök boğasını öldürürler. Altıncı tablette bunlar yazılıdır, devamında ise Enkidu'nun ölümü anlatılmıştır. Enkidu rüyasında Anu'nun Enlil'den Gılgamış ya da Enkidu'nun ölmesini istemiştir. Nitekim kısa bir süre içinde hastalanarak ölür. Gılgamış Enkidu'nun ölümünden çok etkilenir. Kendisinin de her ölümlü gibi kaderinde olan ölümden kaçabilecek bir yol bulmak ümidiyle kendisine ölümsüzlük bahşedilmiş tek insan olan Utnapishtim'i bulmaya karar verir. Utnapishtim'in ölümsüzlüğü Gılgamış'ın dilinden:

"(...) Buraya,
büyüğüm Utnapishtim'i görmeye geldim,
süreğen ve sonsuz yaşamın
cisimleşmiş halini" ¹⁷⁹

sözleri ile çok hoş şekilde ifade edilmiştir. Utnapishtim'i bulma yolunda ilerlerken koruyucu akrepler, kendisini sadece tanrıların ölümsüz olduğu, insanın ölüme mahkum olduğu konusunda uyaran Siduri, Utnapishtim'in kayıkcısı Urshanabi ile karşılaşır. Sonunda ölüm denizinin ardında oturan Utnapishtim'i bulur. Utnapishtim O'na tufanı ve karısı ile birlikte tanrıların lütfu üzerine tanrısallaştırıldıklarını anlatır. Sözlerini bitirince Gılgamış'a yedi gece uyumadan yıldızlarla başbaşa kalmasını söyler. Bir kez daha sınanacaktır Gılgamış. Ancak bu sınav insanın niteliklerinin üzerindedir ve Gılgamış da uyuyakalır. Ancak yanlarından ayrılırken eşi

¹⁷⁸ Danny P. Jackson, et al., **Gılgamış Destanı**, 1. tablet: 1. sütun, trans. by.: Ahmet Antmen, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2005, p.2

¹⁷⁹ **Ibid.**, 9. tablet, 3. sütun

Utnapishtim'e, bunca çabaladığı için Gılgamış'ı ödüllendirmeyi önerir. Kürek çekmekte olan Gılgamış'a seslenir Utnapishtim:

“Gılgamış! Çok ter döktün buraya gelmek için.
Geri dönerken nasıl ödüllendirebilirim seni.
Yalnızca tanrıların bildiği bir sırrı
paylaşayım mı seninle ?
Bir bitki var kayaların arasında gizli,
susamış ve saplanmış iyice dibe,
devedikenleri batmaktadır ona.
İşte o bitkinin içinde aradığın sonsuz yaşam.”¹⁸⁰

Bitkiyi bulurlar, kamp kurarlar Urshanabi ile. Uruk'a döneceklerdir artık.

"Sonra kamp kurdular,
bir gölte girdi Gılgamış;
ama bir yılan süzülürdü yanından
ve Gılgamış'tan aşırıldı bitkiyi,
yılanın gençleştiğini gördü Gılgamış,
büyülü bitkiyle kaçıp gitti yılan.¹⁸¹

Böylece yılan ölümsüzlük kazanır. Yılan, iguana gibi hayvanlar deri değiştirirler, hatta yüksek oranda protein içerdiği için attığı derisini yer kimileri. Yılanın, deri değiştirerek yenilediği düşünülmüş ve yılanı ölümsüzlük atfedilmiştir. Bedenen ölümsüzlüğü arzu eden Gılgamış'ın öyküsü ise insanın ölüme yazgılı olduğunu açıkça ortaya koyar.

Ne kadar çaba gösterilirse gösterilsin insanın ölümü yenemeyeceğini anlatan söylencelere çok sayıda örnek verilebilir. Örneğin Akhilleus. Akhilleus deniz tanrıçası Thetis ile Phthia kralı Peleus'un oğludur.* Troialılara karşı savaşmıştır. Thetis çocuklarını ölümsüz kılmak için ateşle yıkarmış ya da başka bir efsaneye göre Styks Irmağı'na batırmış. Akhilleus'u da topuğundan tutarak ölümsüzleştirmeye

¹⁸⁰ **Ibid.**, 11. tablet, 6. sütun

¹⁸¹ **Ibid.**, 11. tablet, 6. sütun

* Thetis'ten doğacak olan çocuğun babasından üstün olacağı yönünde bir kehanet vardır. Tanrılar bu kehanet nedeniyle korku duyar ve O'nu bir ölümlü ile evlendirirler. İlyada'da Thetis bir ölümlü ile evli olmaktan ve çocuklarının ölümlü olmasından duyduğu acıyı zaman zaman dile getirmektedir.

çalışırken onları gören eşi Peleus Akhilleus'u elinden kapmış.¹⁸² Böylece ölümlü yanı yıkanmayan tek yer topuğudur ve Akhilleus ölümsüzlük kazanmamıştır. Akhilleus'un ölümlülüğü sık geçer İlyada'da, Thetis bir ölümlünün yatağına girmekten tiksindiğini de söyler, çocuklarının kısa ömründen duyduğu üzüntüyü de sıklıkla dile getirir, Akhilleus için Zeus'tan yardım ister, Hephaistos'a silahlar yaptırır. Hatta Akhilleus'un seyisi Patroklos öldüğünde atları, ölümsüz olan kutsal atları ağlarlar ve Zeus onlara acır:

“Zavallılıklar, ne diye verdim sizi kral Peleus'a,
ne diye bir ölümlü insana verdim sizi,
siz ki bilmezsiniz ölüm ne, yas ne,
bahtı kara insanlarla acı çekmeniz için mi?
Şu dünyada soluk alan, yürüyen yaratıklar arasında
insandan daha acınacak bir yaratık yok.”¹⁸³

Thetis'in Akhilleus'u ölümsüz kılmak için kullandığı varsayılan iki yöntem de değişik yerlerde karşımıza çıkmaktadır. Ateşte yakmak ya da kazanda kaynatmak mitolojide kişideki ölümlü olan unsurların yok edilmesi mantığıyla gerçekleşiyorsa da kitaplı inançlardaki tarikatlarda varlığını biraz farklı da olsa korunmuştur, imanlı kişinin tanrı ateşinden başka bir ateşle yanmaması gibi. Suyu batırmak yöntemi ise tufan bölümünde daha detaylı anlatılmıştır, ölmek ve yeniden doğmak bu şekilde halen sembolize edilmektedir.

1.4.3 Atalar kültüründen rahip-krala ve imparatora üstlenilen ölümsüzlük

Başkanlık, iktidar gibi güç sahibi olan kişiler, topluluğun büyüklüğüne, yaşadıkları çağa, sahip oldukları uygarlık ve bilim düzeyine göre değişiklik göstermiştir. Büyücünün ve/veya kabile reisinin doğa olayları üzerinde etkisi olduğu varsayılmış, onlara yağmur yağdırma gücü atfedilmiş, kimi zaman kuraklık ya da başka olumsuz olaylar nedeniyle cezalandırılmış, hatta öldürülmüşlerdir. Kabile

¹⁸² Azra Erhat, “Akhilleus”, **Mitoloji Sözlüğü**, pp. 24-27

¹⁸³ Homeros, **İlyada**, trans. by: Azra Erhat, A. Kadir, Can Yayınları, İstanbul, 20. bs., 2005, 17. blm: 443-447, p. 396

reisinin ya da kralın, sorumlu tutuldukları konulardaki başarısızlığından ötürü öldürülmesi dünyanın hemen her yerinde uygulanmıştır. Toplumun esenliği için öldürülen kurban mıdır kral, tartışılır ancak yalnızca reisler ve krallar değil, açlık, kuraklık dönemlerinde tanrılar, azizler de önce daha erken tarihlerde ve ilkel kabilelerde ölümlere davranıldığı gibi davranılarak yağmur yağdırmaya zorlanmış, tehdit edilmiş ve sonunda cezalandırılmış, sürülmüşlerdir.* Kendilerine doğaüstü güçlerin yüklenmesiyle sorumluluğun ve refahın geçici bir garantisi olarak görülmelerinin açık ifadesini Meksika krallarının tahta çıkma törenindeki "*güneşin parlamasını, bulutların yağmur vermesini, nehirlerin akmasını ve toprağın bol ürün vermesini sağlayacaklarına*"¹⁸⁴ dair ettikleri yeminde bulabiliriz.

Çoğunlukla kökeninde yağmur yağdırma gücü olan kamu büyücüleriyle kabile reisleri zamanla rahiplere, din adamlarına dönüşmüşler ve bilimsel gelişmelerin etkisinin olduğu bir süreçte büyü ise, kamusal yarar yönünü yitirerek tamamıyla kara büyü kapsamında düşünülmüş, şeytani sayılmıştır. Hem kutsal güçler atfedilmiş hem Yağmurcu, büyücü, kabile reisi zamanla din adamı ya da kral olmuş, pek çok yerde de rahip-kral görünümüyle karşımıza çıkmıştır. İnsanoğlu, krallarına tanrılarına davrandığı gibi davranmıştır bir dönem. Bunun ilginç bir örneği Güney Pasifik'teki Niue Adası'nda yaşanmıştır. Bu adada eskiden bir kral soyu varmış ve burada kral aynı zamanda rahipmiş. Bu nedenle kral soyu, halkın beslenmesi için gerekli olan bitkilerin büyümesinden sorumlularmış. Kıtık zamanlarında halk onlara kızmaktaymış ve krallarını öldürmekteymiş. Fakat ardarda o kadar çok kral öldürmüşler ki sonunda kral soyu sona ermiş, kral olacak kimse kalmamış. Böylece adada krallık rejimi sona ermiş.¹⁸⁵ Krallar, kendilerine kutsal güçler yüklenmesiyle tanrısal sayılmışlar ve kimi zaman göksel yetkiyle başta olan, tanrının oğlu gibi görülmüşlerdir ve en azından ruhen ölümsüz olduklarına, ölünce ruhlarının doğruca göğe çıkacağına inanılmıştır. Kralın tanrısallığı ve öldükten sonra tanrılara katıldığı fikri, ruhlarının ölümsüzlüğü inancı gibi düşüncelerin somut kanıtı olarak en yaygın bilinen örnek, Mısır kral piramitleridir. Bugün, göksel cisimlerin piramitlerin yapıldıkları zamandaki konumları hesaplanmış ve baca boşluğu gibi bırakılmış bir

* Ürünün bolluğu, hayvanların doğurganlığı gibi konulardan ölmüş olan ataların sorumludur.

¹⁸⁴ Frazer, *Altın Dal*, p. 93

¹⁸⁵ Frazer, *Altın Dal*, p. 92

boşluğun, kralın ruhunun gideceği düşünölen yıldızlara çıkacak şekilde ayarlandığı bulunmuştur. Ruhu bu boşluktan geçerek gökteki yıldızlara katılan firavun... Öbür dünyada ihtiyaç duyacağı her şey ve yolculuğunun rehberi ise zaten sağlanmış ve bedeni de koruma altındadır, mumyalanmıştır.

Arkaplanında sahip oldukları doğaüstü güce inancını, halkının iyiliğini sağlama gücüne sahip olması gerektiği inancını ve topraklarında olan iyi ve kötü olaylardan sorumlu tutulabilmeleri ve halkının başına gelebileceklerle ilgili her tür görev yüklenmesi düşünöldüğünde krallara atfedilen üstünlük, hem halkın selametleri açısından onlara bel bağladıkları hem de bir günah keçisi gibi öldürölmeleri de eklenince, anlaşılır olmaktadır. Pek çok uygarlıkta ülkenin başlangıcının kutsal bir kaynağa bağlanmasına ya da kurucusunun tanrısal farz edilmesine rastlanmaktadır. Buna çok açık bir örnek olarak Tibet'i gösterebiliriz.

Tanrılar Tibet'i saflığı ve göğe yakınlığı nedeniyle seçmiştir ve buna göre Tibet, dünyanın kuruluşundan İ.S. 6. yy. sonuna dek aynı soydan yirmiyedi kral tarafından yönetilecektir. Tibet'in ilk kralı gökten bir merdiven ya da iple bir dağın tepesine iner ve bir toprak tanrıçasıyla evlenir ve dünyadaki görevini tamamladığında aynı yoldan göğe döner. Sonraki altı kral da yerle gök arasındaki bu yolu kullanarak gelir giderler. Fakat sonra bir gün bu yol kapanır (ip kopar ya da merdiven düşer). İki kozmik düzlem birbirinden ayrılmıştır artık. Bu olayla ülkede refah dönemi son bulur, ülke bölünür.

7. yy. da Tibet'in tarihi onyediy krallığın Yarlunglar etrafında birleşmesi ile (o dönemde göçebedirler Tibetliler), yönetim biçimi krallık olarak başlar. Kısa sürede değişimler geçirirler: Budizmi kabul eder, imparatorluk kurar ve devlet dini oluştururlar.

Kurdukları devlet dinine göre mutlak yönetim, yaratılış destanı ve kralın ölümsüzlüğü inancı üzerine kuruludur. Kralları artık göğe dönmediği, yerde öldükleri zamandan beri onları gömmek gerekmiştir. Kral mezarları küçük bir tümseğin altındadır. Dağı andırır ve dünyanın izdüşümü olarak görülürler, mezarının ortasında yatan kral da evrenin eksenini temsil eder, sonsuza dek.¹⁸⁶

¹⁸⁶ Jean-Paul Roux, **Orta Asya: Tarih ve Uygarlık**, trans. by: Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2.basım, 2006, pp. 152,153

Çok açıktır ki gökten gelme tanrısallığa işaret eder. Göğe dönmek ise sözel olarak bile ölümü yadsımaktadır, kaldı ki gökten gelmeleri ile insanın ölümlü doğasından olmadıkları belirtilmiş olur zaten. Ölümlü kralların mezarlarına bakılarak ölüm, yeniden doğum, kozmik düzlemlerin geçişliliği düşüncelerinin korunduğu görülebilir. Kaldı ki kullanılan unsurlar bile başka coğrafyalarda görülebilir, örneğin merdiven ya da ipe gökle temas kuran şamana Orta Asya ve Sibirya şamanizminde sıklıkla rastlanır, şaman *axis mundi* yoluyla, merkezden göğe çıkıp yeraltına iner ve üç kozmik düzlemde de ruhlarla ve tanrısal güçlerle iletişim kurar. Tibet'te *imago mundi* ve *axis mundi* bu düşüncelerin ya da inancın kral mezarındaki temsilidir.

Tibet pek çok örnekten biridir ve kısa, öz ve açık ifade edildiği için örnek olarak buraya alınmıştır. Büyücülere, şamanlara, büyücü hekimlere, kabile reislerine ve nihayet krallara, imparatorlara doğaüstü bir güç atfedilmesi ya da bunların tanrısal nitelikte görülmeleri oldukça yaygın bir tutumdur. En az ideolojik olduğu kadar insanın ontolojik sorunları nedeniyle de ve mitselden sembolige değişen bir çizgide bu tutum geliştirilmiştir.

Tanrılaştırılmış Efsanevi Bir Kral, Etana: İlk Sümer hanedanı* Kiş Hanedanı'dır ve kayıtlardan bilindiğine göre kralı olan Etana da bilinen ilk Sümer hükümdarıdır ve İÖ üçüncü bin yıl başlarında tahta çıkmıştır. Etana, Kral Listesi'nde (hükümdarlığından bin yıl sonrasına aittir) "bütün ülkeleri istikrara kavuşturan" olarak tanımlanmıştır. Kral Listesi'nde bir de not yazılıdır Etana ile ilgili ve bu notta "göğe yükselen adam" olarak nitelenmiştir.

Bu nitelemeyi açıklayan efsane, İÖ ikinci bin yılın erken dönemlerine tarihlenen Akadca bir şiirde yer almıştır. Buna göre Etana gayet dindar biri olmasına karşın çocuğunun olmaması ile lanetlenmiştir. Ancak Etana ardında bir isim bırakmak istemektedir. Bir kartal, yılanın dostluğuna ihanet ederek onun yavrusunu yemiştir ve yılan da bu kartalı bir çukura atmıştır. Etana işte zamanında yardım ettiği bu kartalın yardımını almış, onun sırtında doğum otunu elde etmek için göğe yükselmiştir. Bir cenaze ağsında ve Akadca Gılgamış Destanı'nda Etana'nın ölümler

* Sümerlerin yüksek uygarlık düzeyinde varlık gösterdiği topraklara onlardan önce Proto Fıratlılar ve Samiler yerleşmiş, bu iki halk kaynaşmıştır. Sümerler Hazar civarında bir yerden İÖ dördüncü bin yılın ikinci yarısında gelmişlerdir ve "eski çağ insanları onların Tufan suları çekilince geldiklerine inanmıştır." (Samuel Noah Kramer, **Sümerler: Tarihleri, Kültürleri ve Karakterleri**, trans.by: Özcan Buze, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 1. basım, 2002, p.64)

diyarında olduğu bildirilmiştir. Buna karşın mühürlerde kartalın kanatlarında göge yükselen insan figürü kullanılmıştır.¹⁸⁷ Efsanevi bir kişilik olan Etana ile ilgili hikaye zamanında da çok sevilmif, Etana'nın bu tasviri mühür kazıyıcılarının gözdelelerinden olmuştur.

Gge yükselmek, tanrının yanına almasıdır, dolayısıyla o, kutlu kişidir. "Göklerdeki babamız" deyişi günümüzde de sıklıkla kullanılmaktadır Batı kültüründe. Gökyüzüne kutsallık yüklenmesi belki insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanın gökyüzünün enginliği karşısında kendini küçük hissetmesi, onu tanımlayamaması, sınırlarını ve neliğini bilmemesi ile birleşince, kutsallık atfetmesi anlaşılır olmaktadır. Yağmur, şimşek, yıldırım gibi doğa olayları da gözönüne alınırsa insandan üstün, kudretinin anlaşılması zorunlu bir şeydir gökyüzü. Özellikle mitolojide tanrılara gökyüzüyle ilişkili sıfatlar verilmiştirtir, Zeus bunun en belirgin örneğidir. Keza yukarıda bahsi geçen Etana'nın kartalın kanatlarında göge yükselmesinin figüratif olarak aynısı daha sonra Ganymedes'te karşımıza çıkmıştır. Güzelliğinden ötürü tanrılara içki sunması amacıyla Ganymedes'in kartal kılığındaki Zeus tarafından kaçırılarak Olympos'a götürülmesi sanat tarihinde ilgi çekmiştir, özellikle resim alanında sıklıkla ele alınmıştır.

Pek çok kültürde gerek ruhun bir kuş gibi düşünülmesine paralel olarak gerek enginliğinden ötürü gökyüzü bu şekilde düşünülmüştür. Sevdiği kişiyi yanına alacak olan tanrının elbette göklerde bulunduğu varsayılmıştır.

Caesar Octavianus ya da Augustinus: Tanrısal sıfatının krallar, imparatorlar için kullanımına baktığımızda muktedir oldukları gten değil hükmettikleri toprakların ve halkların esenliğinin garantisi, devletin sonsuza dek kalıcılığının göstergesi olarak kullanıldığını görmekteyiz.

Hemen hatırlanan, Roma İmparatoru Augustinus'tur, "Tanrısal Augustinus". Caesar yeğenini mirasçısı yaptığı, evlat edindiği için ismi Caesar Octavianus'tur. Caesar'ın ölümünden sonra politik manevralarla başarılı olmuş, başa geçmiş, 100 yıl süren savaşlardan sonra "Pax Romana"yı yaratmış olan bu kişiyi tapım O'na tanrısal bir yön atfederek kendisi hayattayken Roma'nın doğu illerinden (Bergama, Efes, İzmir) başlamıştır. Bu noktada Doğu'da kralı Tanrı'nın oğlu olarak nitelemenin

¹⁸⁷ Samuel Noah Kramer, **Sümerler**, pp.64-66

yaygın bir tutum olduğunu belirtmek gereklidir. İ.Ö. 29 yılında Senatus “Augustus” ünvanını vermiştir ve Caesar Octavianus da bu sıfatı hemen benimsemiştir.¹⁸⁸

Bireylerin, kral ya da imparatorun ötesinde başkanlık mevkiine tanrısallık yüklenmesiyle devletin sarsılmazlığını garantileyen tutuma en ileri örnek Mısır’da ortaya çıkmıştır.

Ölümsüz Firavun: İki bin yıl boyu neolitik çağ kültürü değişmeden süregitmiş, İ.Ö. 4. bin yılda ise Sümer’le ilişki kurmak büyük değişimlere yol açmıştır Mısır’da. Her ne kadar çeşitli teknik ve kültürel unsurları ve yazıyı Sümer’den almışlarsa da Mısır kendi üslubunu geliştirmiştir.

Mısır’ın üslup konusundaki katılığı çoğu yaratımında açıkça görülür. Üslubun korunması çok önemsenmiştir. Bunu resim sanatında net olarak ve herkesin anlayacağı biçimde görmekteyiz, son derece detay sayılacak bir değişikliğin kabul ettirilmesi zor olmuştur.

Mısır’ın kendi başına bir ülke olması geleneğin köklerinin sarsılmaz denilecek katılıkta olmasına yol açmıştır. Coğrafi açıdan dışarıdan gelecek bir tehlike arz etmeyen konumu, denizler ve çölle çevrenmesi suretiyle korunmuştur ve dışarıdan yabancı unsurlar ülkeye girmemiştir. Coğrafi özellikler kültürel kanıların oluşturulmasında da baskın olmuştur. Özellikle Nil’in hareketlerindeki ritmin kozmik ritmin düzeninde olması bir yandan pratik yaşantılarını da etkileyerek Mısırlılarda mükemmel düzen düşüncesini pekiştirmiştir. Mükemmel kozmik düzenin, Mısır ülkesinde tezahür etmesi için ilk yapılanların yinelenmesindeki katı tutumları yeniliklere kapalı olmalarına yol açmış, yanı sıra öldüğünde göğe çıkan, Ra’da dinlenmeye giden firavunun ardılı olan firavuna da aynı tanrısallığın ve ölümsüzlüğün verilmesine yol açmıştır. Firavun, tanrısallığın dünyadaki ve insan formundaki görünümü olarak algılandığında hiçbir karışıklık olmamaktadır. Bunun temelini oluşturan fikir ise ilk yaratımın tanrısallık ve mükemmel olduğudur. Onu korumak için titizlikle tekrarlarlar.

Genel olarak firavunun ölümsüzlüğü, tanrısallığı düşüncesinin Mısır’da çok etkili olduğu kabul edilir. Kuzey ve Güney Mısır’ı birleştiren, birleşmiş Mısır’ın ilk

* Dinsel bir sıfattır, dinsel büyüklüğü kendisinde toplayan kişiyi niteler.

¹⁸⁸ Müzehher Erim, **Lâtin Edebiyatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, pp. 113-119

hükümdarı, Menes'tir. Menes, Memfis'te yeni bir başkent inşa etmiş ve orada taç giymiştir. Bundan sonra üç binyıldan uzun bir zaman firavunlar Memfis'te taç giymişler, Menes'i tekrarlamışlardır.¹⁸⁹ Eliade'nin sözleriyle: “*Yaratıcı ilk kral olmuştur; bu görevi oğlu ve ardılı ilk firavuna devretti. Bu yetki devri krallığın tanrısal bir kurum olarak kutsanmasını sağladı.*”¹⁹⁰

İlk yaratımı tekrarlamak genel olarak ritüellerin esasını oluşturmaktadır, zamanla ilk hikaye unutulsa, hatta yapılan eylemlerin neyi simgelediği de unutulsa bile. Mısır'da ise bundaki tutuculuk, kültürel ve sanatsal anlamda belirleyici olmuştur, denilebilir.

Firavunun gökteki yolculuğu eski Mısır'dan kalan belgelerden olan, önceleri firavun piramitlerinde lahit odalarına ve ön odalarına, zamanla tabutun üzerine, ön odalara, kraliçelerin piramitlerine işlenen, zamanla ayrıcalıksız olarak tabutlarda kullanılan Piramit Metinleri'nde anlatılmıştır. Ölü kralın kozmik düzene dahil olmak için yaptığı yolculukta gerekli tüm büyülü sözler, uygulanması gereken ritüeller belirtilmiştir. Piramit Metinleri aynı zamanda Osiris'in yeraltının hakimi olarak anıldığı en eski belgelerdir.¹⁹¹

Dalai-Lama, inanca dair bir uygulamanın tarihî kökeni: İlk örneğin aynen tekrarı pek çok uygarlıkta değişik uygulamalarda görülen bir olgudur. Özelliklerini koruyarak 'kutsal'ın başka bir kişide tezahürü de gerek devlet başkanlarına gerek dini başkanlara yakıştırılmıştır. Yukarıda bir mevkide süregiden tanrısallığı gördük. Burada ise kökeni Hindistan'a dayanan inancın Tibet'te değişmiş haliyle yaşanması ve Tibet'te gelişen hangi çocuğun Buddha'nın avatari olduğunu arayış geleneğine bakılacaktır. Konumuzu dağıtmamak amacıyla inanç sistemini değil sadece Dalai-Lama'ya ilişkin inanç ve tutum ele alınmıştır. Özet bir şekilde anlatabilmek için Hançerlioğlu'nun Dalai-Lama ile ilgili Tibet inancını tanımlayışını ön bilgi olarak almak yararlı olacaktır:

¹⁸⁹ Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, p. 112

¹⁹⁰ **Ibid.**, p. 117

¹⁹¹ Erik Hornung, **Kadim Mısır Ötedünya Kitapları: Özet Rehber**, trans. by: Zehra Aksu Yılmaz, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006, pp. 19-25

"Lama. (Tibet) Buda'nın ruhunu taşıyan kişi... Tibet Budacılığının başrâhibidir. Tibet diline *saygıdeğer kişi* anlamını verir. Aynı anlam Sanskritçede *guru* sözcüğüyle dile getirilir. Tibet'te *Lama*'lar *canlı Buda* sayılır. Bir çeşit Papa olan *Dalai-Lama*, aynı zamanda Tibet teokrasisinin devlet başkanıdır.

Lamaizm. (Tibet) Tibet Budizmi... Tibet'te Budacılık, totemik ve animist anlayışlarla karışmış ve bozulmuştur. Budacılık Tibet'e VIII. yüzyılın ortalarında rahip Padma Sambhava aracılığıyla girdi. Sihir ve büyücülükle de karıştırıldı. *Dalai-Lama* ya da *Dalay-Lama*, birtakım alâmetlerden tanınarak seçilen bir çocuk olarak, Buda'nın ya da Bodhisatua'nın ruhunu taşıyan bir kişiydi. *Ruhgöçü* inancına göre Buda'nın ruhu bu kişinin bedenine girmiş sayılıyordu. Dalai-Lama ölünce ondan ayrılan ruh, bu ölüm sırasında doğan başka bir çocuğun bedenine geçiyor ve o çocuk Dalai-Lama seçiliyordu. XIV. yüzyılda Tsong Kapa adlı bir Buda rahibi, *nyigmapa* (eski öğretisi)'ye karşı çıkardığı *ge-longpa* (yeni Öğretisi)'yle, Lamaizmi Tibet eklentilerinden temizleyerek Hint Budacılığına dönüştürmeye çalıştı. *Lamaizm*, Tibet'ten Orta Asya Türklerine (özellikle Kırgızlara ve Kalmuklara), Moğolistan'a, Çin'e, Sibirya'ya ve Kafkasya'ya kadar yayılmıştır.

Avatar. (Hint) *Tanrı* Vişnu'nun dünyaya onuncu gelişinde alacağı ad... Eski Hint inançlarına göre güneş-akıl-tanrı Vişnu, her düzensizlik döneminde insanları ve tanrıları kurtarmak amacıyla, dokuz kez dünyaya inmiştir. Her seferinde başka bir kılık ve adı taşımıştır. Vişnu, dünyaya her inişinde bir öncekinden daha az kusurlu ve yetkin bir nitelik taşımaktadır. Ama dokuzuncu ve sonuncu inişinde de tam bir yetkinliğe ulaşamamıştır. Tanrının dünyaya bir kez daha ve tam yetkinlikle geleceğine inanılır. Bu geliş, evrensel oluşmanın sonlarına doğru olacak ve Vişnu bu kez *Avatar* adını taşıyacaktır. Sanskritçe *avatara* sözcüğü iniş anlamındadır. Hindu dininde bu sözcük Vişnu'nun *ruh hâlinde cisim hâline geçmesi* anlamında kullanılmıştır. Bu anlamda *avatar* sözcüğü Vişnu'nun her inişini adlandırır, çünkü Vişnu'nun her inişi tanrısal-ruhsal varlığının cisimleşmesidir. Ama asıl cisimleşme (tam yetkinlik) sonuncu gelişte olacağı için, kimi metinler Vişnu'nun onuncu ve sonuncu gelişinde bu adı alacağını ileri sürmektedirler. Eski Hint metinlerinde Vişnu'nun bu cisimleşmeleri ve inişleri için çeşitli anlatımlar vardır. Kimi anlatımlarda Vişnu yirmi beş kez cisimleşmiş ve yeryüzüne inmiştir, başka anlatımlar bu inişlerin sayılamayacak kadar çok olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hintlilerin bu inancı, Müslümanların *Mehdi* ve Hıristiyanların Mesih inançlarının kaynağıdır.

Avatar-Lama. (Tibet) Ölen Lama'nın tanrılık ruhunun kendi yerine geçecek olan bir çocuk bedeninde cisimleşmesi... Tibet'lilerin bu inancı Tibet budistlerinin Hindistan'dan getirdikleri *Avatar Vişnu* inancına dayanır. Hint Budacılığı Vişnu'nun cisimleşmelerinden birinin bizzat *Buda* olduğunu ileri sürmüştür. *Tibet'tiler*, *Lama*'ları ölünce *Avatar-Lama*'yi aramaya başlarlar. Bu, ölen Lama'nın, bedenine girip onda cisimleştiğine inanılan herhangi küçük bir çocuktur. Bu çocuğun Avatar-Lama olduğu birtakım tansıklar ve belirtilerden anlaşılır. Çocuk, ölen Lama'nın yerine geçirilir." ¹⁹²

Burada açıkça Vişnu ile ilgili bir inancın nasıl başka bir düzleme aktarıldığı açıkça görülmektedir. Böyle bir uygulamanın nasıl başlatıldığı ve bu inancın

¹⁹² Orhan Hançerlioğlu, "Lama", "Lamaizm"; "Avatar", "Avatar-Lama", **Dünya İnançları Sözlüğü**, p.285, 66

dayandığı temel nedir sorusuna cevap, tarihten gelmiştir. Tibet-Moğol ilişkisi, Cengiz Han, Tibet budizmi gibi konularla özel olarak ilgilenenlerin dışında çok ilgi gören bir konu değildir. Ancak bu ilişki ve karşılıklı etkileşim önemli sonuçlara yol açmıştır, iki ülke açısından da. Tibet Dalai-Lamasını kazanmış Moğollardaysa kültürel anlamda öncelikle neredeyse sınırsız bir edebi kaynak edinerek düşünce yapıları değişmiş ve savaşçı doğaları yumuşamış hatta direnme güçleri azalmıştır.

Moğollar Hristiyanlık ve İslamiyetle tanıştıktan sonra Budizme geri dönmüştür, her ne kadar şamanizm halk arasında yok olmadıysa da. 16. yüzyılın başlarından itibaren Tibetli keşşeler Budizmi Moğolistan'a yaymak için çalışmışlardır. Bu dönem ülke açısından yeni bir dini yönelime girmek için son derece uygundur: Ülke yükseliş ve çöküşü görmüştü, bunların ardından bu dönemde belli bir refaha ulaşmıştı, Çin ile ilişkiye geçmişti. 'Sarı Tarikat'ın görkemli törenleri heybete alışkın Moğolları tatmin etmiştir. Nitekim Altan Han'ın ardından 1566'da Kutuktay Seçen Budizme geçmiştir.

Altan Han Gelugpa'ların (Dge-lugs-pa'lar) Sarı Lama tarikatının şefi ve Tsong-ka-pa'nın ikinci ardılı Sonam Gyamtso'yu (bSod-nams rgya-mts'o) ülkesine çağırarak O'nu son derece özenerek karşılar, onuruna şenlikler düzenler. İşte bu şenlikler sırasında Altan Han Gyamtso'ya Dalai lama ünvanını vermiştir. Moğolca olan bu ünvan, 'Okyanus Lama', 'Evrensel Lama' anlamına sahiptir ve Gyamtso'yu tüm Lamaların başkanı konumuna yükseltmiştir. Bu kadarla sınırlı kalınmamış, bu statünün kurumlaşması için de Sonam Gyamtso'nun, tarikatın ilk Dalai Lama'sı olan Tsong-ka-pa'nın ruhunu taşıdığı ilan edilmiştir. Bu kabule göre Sonam Gyamtso üçüncü Dalai Lama olurken bu statü de kurumsallık ve sürerlik kazanmıştır.

Tibet bu ünvanı anında kabul etmiştir. Karşılığında Sonam Gyamtso Kubilay'ın da Altan Han'ın ruhunda tenasüh ettiğini kabul etmiştir. Kısa sürede Moğol iktidarı ile Tibet'in dini iktidarı arasında geçişli bir ilişki türüne yol açmıştır bu karşılıklı kabuller. Abday Han (1554-1588) , Dalai Lama'nın göreve geldiği yıl O'nun tarafından tahta geçirilmiştir. O'nun torunu olan Zanabazar (1635-1723), ilk

Jebsundamba Kutuktu (Moğolca), yani “Yaşayan İlk Buddha” olarak kabul edilmiş ve bu ünvanı almıştır.*¹⁹³

Bir inanç sisteminin gelişimi, toplumsal yaşantının bileşenlerinin etkileşimiyle, organik bir süreçle olabildiği gibi yukarıdaki örnekte gördüğümüz üzere siyasal işleyişe ilişkin de olabilmektedir. İleride ele alınacak ruhun ölümsüzlüğü ve dirilme konularına ilişkin duyulan korkuda da insan yaşantısında çözümsüz kalınan konularda açıklamaların nasıl şekillendiği tam da bununla ilgilidir.

1.5 Ruhun ölümsüzlüğü ve öte dünya inancı

Ruhun ölümsüzlüğü düşüncesi, öldükten sonrası için de kurgulamalar yapmaya itmiştir insanı. Bazen coğrafyalar da belirlenerek öte-dünyanın kuralları konmuş, yazgıyı uygulayacak tanrıları var kılınmıştır zihinlerde. Amerika’ya ilk göçenler gibi kurulan yeni düzen aynı insanın elinden çıkmış olduğu için yaşadığı dünyanın hiyerarşisini, korkularını, eziyetlerini, düşlerini taşımıştır.

Yaşayanlarla ölümlerin dünyası farklı olmakla birlikte ölümlerin gittikleri yerde kendi mesleklerini yapacakları düşüncesi mezarlarına bırakılmış olan nesnelere anlaşılmaktadır. Değişik bölgelerde ölen kişi ailesi, özellikle eşi ve maiyeti, hizmetlileri ve hayvanlarıyla birlikte gömülmüştür. Orada yalnız olmak büyük korkusu olmuştur insanın, ailesini de yanında istemiştir. Yaygın olarak görülen bir başka düşünce de ölümlerin dünyasında her şeyin yaşayanlarınkinin tersi olduğudur. Orada bir şey yiyenin bir daha yaşayanların dünyasına dönemeyecek olması ya da insanın ismini unutmaması, bir nehri geçmesinin gerekmesi gibi özellikler yaygın olarak pek çok kültürde vardır. Unutmak, ölümden sonraki ilgi çekici konulardan biridir. Daha eski tasarımlarda ancak ölümlerin yaşantısını unutarak öte dünyadaki varoluşuna geçebileceği geçerliyse de zamanla unutmak yeniden doğuş için gerekli bir unsur

* Moğol prensi Gombo (1594-1655) (Abaday Han’ın torunu) üç yaşındaki oğlu Zanabazar’da gördüğü belirtiler üzerine Cengiz Han’ın ve Tibetli ermiş Taranatha’nın ruhunun oğlunda tenasüh ettiğine inanır. Ancak Çinlilerin genişleyen hakimiyet alanını sınırlamayı başaramaz hatta Zanabazar da Çin himayesine girmeyi kabul etmiştir. Dini alanda gayet etkili olmuş bu girişim siyasal alanda bir etkinliğe yol açamamıştır. (Jean-Paul Roux, **Orta Asya: Tarih ve Uygarlık**, trans. by: Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2.basım, 2006, p. 386)

¹⁹³ Jean-Paul Roux, **Orta Asya: Tarih ve Uygarlık**, pp. 380-382

olarak yer almıştır. Kurallardan birine örnek, ölümler diyarına inen birinin arkasına dönüp bakmaması gerektiğidir. Yoksa ne amacına ulaşabilir, örneğin eşini yukarı çıkarmaksa çıkaramaz, ne de eski benliğini koruyabilir. Koruyamaz, çünkü alışkın olduğu biçim dünyasının yanılgısından sıyrılmış haliyle, çıplak gerçeğini görmüş olur bu dünyanın ve oradakilerin. Aşağıda öte-dünyaya ilişkin bazı görüşlere, tasarımlara yer verilmiştir. Niteliklerinin benzerliği özellikle dikkat çekicidir.

Ölümlerin dünyasının detaylarıyla belirlenmesiyle birlikte, zaman zaman ölümlerin yaşayanlarla iletişime geçebildiklerini, hatta bazı bayramları yaşayan tanıdıklarıyla birlikte kutlamak için canlıyken oturdukları yerlere döndüklerini de belirtmek gereklidir.

Ruhun ölümsüzlüğü zaman içinde sadece bir öte dünya yaşantısına değil bedeninin dirilmesi düşüncesine de yol açmıştır. Döngüsel zaman anlayışının terkiyle birlikte nihai kurtuluş, selamet teorileri gündeme oturmuş, öldükten sonra sonsuza dek yaşamak üzere bedeninin de ruhla birlikte dirileceğine inanılır olmuştur.

1.5.1 Geri dönen ölümler

Bayramlarda, şenliklerde ölümlerin yaşayanların arasına döneceği düşüncesine ya da inancına dünyanın hemen her yerinde rastlanılmaktadır. Babil'de Tammuz için sunulan kurbanları yeraltıdan yukarı çıkan ölümler yemektedir, Mısır'da yılın son günü ve ilk günü lambaların yakılması törelerindedir, Perslerde Tirajan Şöleni'nde, Yunanda Anthesteria Şenliği'nde ölümler yaşayanlara katılmışlardır. Mandaeenler Tişri ayında ölümler şöleni düzenlemiştir. Romalılarda Parentalia (atalar kültü kapsamındadır) ve Lemuria kutlamaları bahar şenlikleri kapsamındadır, ayrıca 1 Ocak'ta da bir Ölümler Şenliği kutlamışlardır. Mordovinlerin iki ölümler bayramı vardır, ilkbaharda ve sonbaharda, Tongking'de aralık ayındaki ölümler bayramına Kin-Tien denmiştir. Rusya'nın bazı bölgelerinde Paskalya Bayramı ile Hamsin arasında kutlamışlardır. Ukraynalı Huzullar da Paskalya ve Noel'de ölümler atalarının geri gelerek kendilerine katıldığına inanmışlardır, bu inançla diz çöküp 'Ey Tanrım, bütün ölümlerin ve kayıpların dönmesine ve bizimle birlikte içmesine izin ver' diye dua etmişlerdir. Siyamlılarsa nisan ayındaki yeni yıl kutlamalarında ölümlerin döndüğüne inanmışlardır. Benzer şekilde Keltlerin Samhain Şenliği'ndeki kutlamalarında bir

ölüler bayramı da vardır. Meksika'da Tepozteclanlar Bütün Ruhlara Dua Gecesi dahilinde ölümlere et sunarak onların geri dönmesini beklemişlerdir.¹⁹⁴

Yeni yıl bayramları kapsamındaki olgulardan biri olarak görülmüştür ölümlerin geri gelişi. Ölümlerin gelişine dair kutlamaların yeni yıllara çakışmaması durumunda ise takvimde yapılmış değişikliklere ve söz konusu kültürün yeni yıl anlayışına bakılmalıdır. Bir yılın bitmesi ile yeni bir yılın başlaması arasındaki sürede geçerli düzenin dağıldığını gösteren ritüeller uygulanmıştır. Ateşin yeni bir başlangıcın mümkün kılınması amacıyla söndürülmesiyle bu sürece girilir, ve törensel dövüşler, toplumsal düzenin alaşağı edilmesi, orjiler gibi ritüeller bu dönemde gerçekleştirilir. İşte ölümlerin geri gelmesi ve yaşayanlara katılması da biten yılın ardından gelen bu kaos dönemindedir. Bütün kuralların askıya alındığı bu zamanda, ölümlerin gelmesi mümkündür. Yeni bir yılın başlaması geçmiş zamanın günahlarından arınarak, kurtularak, yeni yılın bereketli, esenli ve refah içinde geçmesi için yapılan ayinlerle gerçekleştirilir. Ritüel dövüş de bunun içindir, ölümün kovulması da, orjiler de. Bunlar gerçekleştirildikten sonra topluluğa katılma, erginleme, erkeklik cemiyetine yeni üyelerin katılması gibi süreçler yaşanır. Yeniden başlama, yeniden doğum ya da yeni bir yıla girmek, dünyanın ilk yaratıldığı zamanki gibi olması hayalini barındırmıştır temelde. Ateşin söndürülmesiyle sembolize edilen ölüm ve ardından ilk yaratıldığındaki tam, bütünlüklü, doğru düzende bir dünya ve yaşamın yeniden doğması gerçekleşmektedir.

"Yine de, bu mitsel-ayinsel motiflerin geri kalanlarının tümünde eskatolojik işlevin açıkça belirtilmiş olduğu gösterilebilir. Örneğin, ölümlerin ruhlarının gelişini dindışı zamanın askıya alınışının, "geçmiş" ve "gelecek" in birlikte varoluşunun paradoksal gerçekleşmesinin işaretinden başka ne olabilir? Bu birarada varoluş hiç bir zaman tüm varlık tarzlarının çakıştığı kaos dönemindeki kadar tam değildir."¹⁹⁵

Yeniden doğumun gerçekleşmesi için her şeyin çözüldüğü bu kaos dönemini Eliade'ın '*birarada varoluş*' sözleri net olarak özetlemektedir.

¹⁹⁴ Theodor H. Gaster, *Thespis*, p. 64

¹⁹⁵ Mircea Eliade, *Ebedi Dönüş Mitosu*, p. 74

Bu ara dönemde, Trobriand adalarında hasat ile yeni ekim arasındaki zamanda yıllık şenlik kutlamaları yapılmaktadır, en temel olay yiyeceğin köyde ortak bir noktaya toplanıp eşit olarak paylaşılmasıdır. Bu dönemde ölümler de yaşadıkları köylere gelirler. Trobriand adalarındaki ölümler diyarının yeryüzünde canlıların, yeraltında ölümlerin yaşadığı Tuma olduğu sonraki başlıkta ele alınacaktır. Ölenlerin ruhu Tuma'ya gitse de önce bir süre yaşadığı yerde zaman geçirebilir, yıllık şenlikteyse Tuma'dan yaşadıkları yere gelirler.* *Milamala*, hasadın toplanmasıyla yeni ekim yapılmasının arasındaki sürede kutlanan yıllık bir şenliktir. Aslında şenlikler hasadın toplanıp köyün deposuna konmasıyla başlar. Yam, taitu gibi bölgede yetişen yiyecekleri önce köylüler kendi bahçelerinde sergiler, köyler birbirlerinin bahçelerini dolaşır, toplanan hasada övgüler düzülür, törenlerle köy meydanına taşınır.... Tüm yığınlar yam evinde toplandıktan sonra törenle köylülere dağıtılması gerçekleştirilir. Yiyecek paylaşımının önemini bugün bizlerin anlaması güçtür. Yiyeceğin paylaşılmasından sonra milamala başlar. Köydeki hiç kimse normalde yaptığı işini yapmaz, öğleden sonra başlayan davullar eşliğinde yapılan dans gece de devam eder. Günlerce gecelerce süren dans, ayın büyümesine koşut olarak yoğunlaşır, köyler karşılıklı birbirlerini ziyaret edip armağan verirler, asıl dans dolunay gecesi sona erer. Şenliğin en renkli yönü danslar ve cinsel özgürlük şenliği kısmıdır.

* Söylenceye göre ölmüş olan yaşlı bir kadının ruhu yaşadığı evdeymiş ve bir yatağın altına girmiş. Ne var ki yemek yenirken kızı hindistan cevizindeki sosu yere dökünce ruh yanmış. Kızına bu hareketi için kızan yaşlı kadının ruhuna kızı O'nun gittiğini ve yılda bir kez *milamalada* geleceğini sandığını söylemiş. Kızının böyle düşünmesine alınan ruh, bundan sonra Tuma'ya gidip yeraltında yaşayacağını söyledikten sonra bir hindistan cevizi almış ve ikiye bölmüş. Hindistancevizinin üç gözlü olan yarısını kendine saklamış, diğer yarıyı kızına vermiş ve '*Sana kör yarıyı veriyorum, böylece beni göremeyeceksin. Ben gözlü yarıyı alıyorum, öbür ruhlarla birlikte geri döndüğümde ben seni görebileceğim*' demiş. İşte ruhların görünmez olmasının nedeni buymuş.

Aynı mitin ikinci versiyonunda Kitava'da ölen bir kadının hamile bir kızı vardır. Annesinin ölümünden sonra kız bir oğlan çocuğu doğuru ancak emzirmek için sütü yoktur. Komşu adada bir adam ölürken ondan ruhların ülkesinde bulunan annesine torununa yemek göndermesi için haber götürmesini ister. Kadın sepetini ruh yiyecekleriyle doldurup Kitava'ya gider. Kızına haberi alıp yiyecek getirdiğini ama insanlar kendini cadı sanacak diye korktuğunu söyler. Ardından torununu doyurur, çalılıkların oraya gidip kızı için bir bahçe açar ve geri döner ama döndüğünde kızı kendisinden korkar. Ruh kadın orada kalıp onlar için bahçeler açmak istiyor olsa da kızı insanların onu cadı sanacaklarını ve Tuma'ya dönmesini söyler. Buna içerleyen kadın bir hindistancevizi alarak ikiye böler ve kör olan yarıyı kızına ver, gözlü olan yarıyı kendine saklar. Sonra da kızına bundan sonra kendisinin ve diğer ruhların sadece *milamalada* geri geleceklerini ve ruhların onları görebileceklerini ama yaşayanların ruhları göremeyeceklerini söyler. (Bronislaw Malinowski, **Büyük Bilim ve Din**, pp. 118, 119)

Açılış şenliğinde köylüler tarafından hazırlanan yemek bir yerde toplanıp paylaşılır ve bu yemek ruhlar için sergilenir, ruhlar tinsel özünü alırlar. Köylerde ruhlar için hazırlıklar yapılır, reislerin ruhları için yüksek kürsüler kurulur, değerli eşyalar ve erzaklar sergilenir. Yemekler ruhların tinsel özünü alması için bir süre sergilendikten sonra, yani ruh yemeğin tinsel kısmını aldıktan sonra birine armağan edilir. Öğleden sonra ruhların gidişini başlatan bir davul çalınır. Bu arada veda armağanları hazırlanmıştır, elbette bunların da tinsel kısmını alırlar.

Ruhlar, yiyeceklerin azlığından duydukları hoşnutsuzluklarını kötü hava şartları yoluyla belli ederler, hatta kuraklık çıkarabilirler ve ürün alınmasını böyle engelleyebilirler. Ruhlar törelerin uygulanmasını ve milamala zamanında uyulması gereken ahlak kurallarına uyulup uyulmadığını da denetlerler. Eskiden ruhları hoşnut etmek için sadece eğlence, dans ve cinsel özgürlük yaşanmış köylerde ama yakın zamanda insanlar işlerini de yapmaya başladıkları için ruhlar kızıyor ve kötü hava koşulları yaratarak milamalanın kutlanmasını zorlaştırıyor, engelliyorlarmış.

Dolunaydan sonraki ikinci gün milamala sona erer. Ruhlar, başlangıcına bağlı olarak iki ya da dört hafta köylerde ağırlanır. Sonunda dolunaydan sonraki ikinci gece güneş doğmadan iki saat kadar önce davulların özel bir vuruşuyla *ioba*, yani ruhların törensel olarak kovulması gerçekleştirilir. Ruhlar bu özel davul vuruşuyla dönüşe hazırlanır. İnsanlar ruhlara 'Ah ruhlar siz gidiyorsunuz, biz gitmiyoruz' diye seslenirler. İlk güneş doğmadan yüyüeyebilen ruhları kovmak için yapılır bu tören, daha sonra ertesi gün öğleden sonra güçsüz, çocuk, sakat olanların ruhundan kovmak için bir kez daha yapılır. İkisinde de köyün en uzak noktasından Tuma'ya giden yola dek yürüyüş yapılır, köy süpürülür.

Milamaladan sonraki gün, *iobadan* sonra yastan kesin çıkış yapılır, buna 'tenin yıkanması', *iwini wowoula* denir.¹⁹⁶

Trobriand adaları üzerinden ele alındıktan ölülerin ziyareti, genel bir nitelik taşımaktadır, yıllık şenlik sırasında gelmeleri, bir süre köylerinde yaşayanlar tarafından saygı görüp onurlandırıldıktan, kendilerine sunularda bulunulduktan sonra belirli bir zamanda yaşadıkları ölüler diyarına geri dönmeleri şemasını net olarak göstermektedir.

¹⁹⁶ Bronislaw Malinowski, **Büyü, Bilim ve Din**, pp. 160-182

Marcel Mauss da benzer bir örneği özetlemiştir:

" Unalitler'de gözlemlenen bir diğer bayram da ölümler bayramıdır, fakat bu bayramın bütün Eskimo ülkesinde bir karşılığı var gibi görünmektedir. Söz konusu bayram, iki temel bölüme oluşur. Ölümlerin ruhlarının, yerleşim yerlerinde kendileriyle aynı adı taşıyan kişilerle geçici olarak yeniden hayata dönmesi için dua edilmesiyle bayram başlar; zira son doğan kişinin her zaman ölen son kişinin adını alması bir gelenektir. Daha sonra, ölümlerin ismini taşıyan ve böylece onları temsil eden kişilere hediyeler verilir; topluluğun içerisinde hediyeler değiş-tokuş edilir ve ölümler ülkesine dönmek üzere insanları terk eden ruhlar kovulmaya çalışılır. Böylelikle grup kendi birliğine kavuştuğu gibi, aynı zamanda eskiden beri art arda gelen kuşakların oluşturduğu ideal grubun aynı âyin içerisinde oluşmaya başladığını görürüz. Yakın atalar gibi, efsanevî ve tarihte yaşamış öten atalar da yaşayanlarla bir araya gelirler ve hep birlikte hediye değiş-tokuş ederek birbirleriyle temasa geçerler."¹⁹⁷

Akadkada 'kispu' denilen ve geleneklere göre ölümlerin altına gömüldüğü evin ikonalar köşesinde düzenlenen ve ölümlerin de katıldığı yemektir. Ailenin yaşayan ve ölü bireylerinin aynı yemeği paylaştığı bir şölendir. Mezopotamya'daki bu ritüel, dinsel bir zorunluluk olup olabildiğince görkemli bir şekilde düzenlenmiştir her ailede. Jean Bottero, bu yemekle ölümlerin yeraltında gölgemsi varlıklar olarak yaşantılarını sürdürmek için bu yemeğe ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Ölümlerin, yılın belirli zamanında düzenlenen bu şölene katılmak için yaşayanların arasına döndüklerine inanılmıştır. Birinci Babil Hanedanlığından kral Ammi-saduqa dönemine ait bir tablette "Ey Amurru, Hane kentinin ve Kuta kentinin hanedanlarının Hayalet-Üyeleri!..., Doğu'dan Batı'ya kadar hükümdarlarının -prens ve prenseslerinin- hizmetinde korkunç savaşlarda hayatını kaybeden sizler ve bütün askerlerin hayaletleri, artık bakacak kimsesi olmayan sizler, gelin bu yemekten payınızı alın ve bu yemeği size sunan kralınız Amnî-saduqa'yı şükranla anın!" yazılıdır.

Dahası, aynı yemek şölenini tanrıları da vermektedir. Tanrılar katında ölümlerin yerini yeraltı tanrıları almıştır. Yeraltından kendileri çıkamadığı için bir temsilci

¹⁹⁷ Marcel Mauss, **Sosyoloji ve Antropoloji**, p. 553

aracılığıyla yemeklerini almaları gerekmektedir.* İnsanlar katında ya da tanrılar katında, önemli olan aynı ortak yemeğin paylaşılmasıdır.¹⁹⁸

Törenlerin benzerliği son derece açıktır. Aynı şematik yapı söz konusudur her iki örnekte de. Hatta aynı sistem Hint-Avrupa halklarında, Cermenlerde, Sümer-Akadlarda, Mısırlılarda, İbranilerde, Japonlarda geçerlidir.¹⁹⁹ Zaman içinde ve hemen her kültürde uygulamadaki küçük değişikliklerle sürdürülmüştür.

"Kozmogonik eylemin ebediyen tekrarlanması her Yeni Yılı bir çağın başlangıcına dönüştürerek ölümlerin hayata dönmesini ve müminlerin dirilişe inançlarının sürmesini sağlamaktadır. (...) Bu noktada, ölümlerin Yeni Yıl mevsiminde (Noel ile Epifani arasındaki oniki gün içinde) ailelerine döneceklerine (ve çoğu kez "yaşayan ölümler" olarak döneceklerine) dair, hemen hemen her yerde varolan inancın dünyanın yok edildiği ve yeniden yaratıldığı bu mitsel anda zamanın ilga edilmesinin mümkün olduğu umuduna işaret ettiğini belirtelim. Artık ölümler geri gelebilir, zira yaşayanlarla ölümler arasındaki tüm engeller kalkmıştır (ilk kaos yeniden güncelleştirilmiyor mu?) ve geri geleceklerdir, çünkü bu paradoksal keredede zaman askıya alınacak, dolayısıyla onlar da yeniden yaşayanlarla çağdaş olabileceklerdir."²⁰⁰

1.5.2 Öte dünya tasarımları ve ölümlerin dünyası olarak yeraltı

Ölümden sonra bireysel bir ruhun varlığına duyulan umut ve inanç, ölüm sonrası yaşamın tasarlanması, bir öte dünya tasarımını getirmiştir. Öte dünyanın coğrafyası çizilmiş, orada geçerli bir düzen öngörülmüş, kuralları kurulmuş, hükmeden tanrılar belirlenmiştir. Yaşanan bölgenin coğrafyasına göre ilkel kavimlerde kimi yerlerde bir nehrin öte yanı, yakındaki bir ada ölümlerin yaşadığı dünya olarak görülürken gelişmiş bir mitoloji ve inanç sistemi kurmuş kültürlerin

* Söylenceye göre, Ereşkigal, yemeği almak için gönderdiği temsilciyi selamlamayan Nergal'i huzuruna çağırır ve bu karşılaşma Ereşkigal ile Nergal'in evliliği, Nergal'in de artık bir yeraltı tanrısı olmasıyla sonuçlanmıştır.

¹⁹⁸ Jean Bottero, "Dünyanın en eski şöleni", **Eski Yakınoğu: Sümer'den Kutsal Kitap'a**, ed. by: Jean Bottero, trans. by: Adnan Kâhiloğulları, Pınar Güzelyürek, Lale Arslan Özcan, Dost Kitabevi, Ankara, 2005, pp. 85-99

¹⁹⁹ Mircea Eliade, **Ebedi Dönüş Mitosu**, p. 76

²⁰⁰ **Ibid.**, p. 70

etkisiyle daha yaygın olarak genel bir anlayışla, yeraltı ölümler diyarı olarak düşünülmüştür.

Öte dünya ile yaşayanların dünyası arasındaki sınırlar netleşsin istenirken tamamen ulaşamaz da kılınmamıştır ölümler diyarı. Yeraltının ölümler diyarı olarak görülmesine uygun olarak orasıyla iletişim kurmak için belirli yerlerde çoğunlukla yeraltına inen bir delik, çukur gibi noktalar belirlenmiştir. Bunun yerleşik bir tutum olduğu, Gılgamış'ın *pikku* ve *mikku*'sunun yeraltına böyle bir delikten düşmesinden ya da eski Yunan'daki ve Roma'daki kehanet noktalarının, kehanette bulunan kişinin ölümlerle bağlantıya geçtiği düşüncesine dayanarak, benzer çukurlar olmasından anlaşılmaktadır.

Ölümlerin gitmeleri gereken yere ulaşmak için geçmeleri gereken bir nehir sıklıkla görülen bir unsurdur, yine ölümler diyarında hiç bir şey yememek gerektiği, bir nar tanesi bile yense bunun yiyen kişi için bağlayıcı olduğu sık görülmektedir. Mutlu ölümlerin buldukları ferah yerler betimlenmiştir, ceza görenler ve cezaların korkunçluğunun anlatıldığı gibi. Ölümler diyarının sakinleri genellikle korkunç varlıklar olarak düşünülmüştür, her ne kadar hükmeden tanrı yeryüzü tanrılarında alt bir konumda değilse de.

Yaşayan birinin ölümler diyarına gidemeyeceği yaygın bir düşünüş şeklidir, ancak Aeneis'te Roma'yı övmek için bir kullanımdır Aeneas'ın yeraltına inerek orada aldığı bilgiler. Aeneas, elbette, sıradışı bir kahramandır. Daha genel olarak, kendileriyle bağlantı kurulan ölümler gölgemsi varlıklar olarak tasvir edildiği görülmektedir. Etten kandan yoksun görüntüler, hayaletimsi, gölgemsi varlıklar...

Trobriand Adaları'nda yaşayan Kiriwana yerlilerinin ölüm ve ölümler yaşamı üzerine yaklaşımları konusunda Bronislaw Malinowski'nin çalışmalarından ayrıntılı bilgi edinebiliriz. Ruhun ölümden sonraki haline ilişkin iki düşünce biçimi birlikte görülmektedir Kiriwanalarda: *Baloma* adı verilen ruhun Trobriand Adaları'na yakın bir ada olan Tuma'ya giderek orada yaşadığı ve sağken yaşadığı köyde, evinin yakınlarında kısa ve geçici bir süre yaşadığı, bu durumda ruha *kosi* denmektedir. Tuma, üzerinde yerleşim olan bir adadır. Diğerlerinden farkı burada yerleşik halkla birlikte ruhların da yaşamasıdır. Kiriwana yerlileri, Omarakana köylüleri ve civarda yaşayan diğerleri süs malzemesi yaptıkları midye gibi şeylerin çok bulunduğu Tuma'ya sıklıkla giderler. Tuma'da ve civarında yaşayanların hemen hepsinin

baloma ile bir deneyimi olmuştur. Bunun dışında *balomalar* ile iletişime geçebilen ayrıcalıklı kişiler de vardır, kimileri doğrudan ilişki kurar, kimileri nöbet geçirdiği sırada, kimileri de rüya aracılığı ile. Bunun gerçekliği kanıtlanmamış olduğu gibi yerlilerden de bu kişilere inanmayanlar vardır. *Baloma* Tuma'ya bir kanoyla gider, kumsalda bir taşta oturup geride bıraktıkları için üzülüp ağladığında akrabaları ve yakınları yanına gelerek onu karşılarlar. Daha sonra Gilala isimli bir kaynağa giderek gözlerini yıkar, bu eylemi onu görünmez kılar. Bundan sonra Dukupuala'ya gider, orada iki taş vardır, her ikisini de tıklar. İkincisini tıklattığında yer titrer ve diğer *balomalar* bu sesi duyup gelir, yeni geleni karşılarlar. Çok geçmeden ölümlerin reisi olan Topileta'nın karşısına çıkar. Topileta ruhu yeraltı dünyasına kabul eder, reddedebilir de. Ancak ruhun kabulü sadece Topileta'ya sunulan armağanlardan duyduğu hoşnutluğa bağlıdır, kişiliği ile ilgisi yoktur. Bu nedenle yakınları ölen kişiyi mücevherlerle donatır, sahip olduğu şeyleri cesedin üstüne koyar, onların *balomaları* da ruh ile gitsin, Topileta ruhu iyi karşılasın diye. Bir görüşe göre Topileta'ya bu armağanları sunmak, gideceği yolu öğrenmesi için gereklidir. Topileta yeni gelen *balomaya* ölüm şeklini sorar ve buna göre Tuma'ya ulaşması için uygun yolu söyler. Topileta, bir kabile reisi gibi ölümlerin reisidir ancak bir yargılama, mahkeme, cezalandırma zaten yoktur buradaki ölüm ötesine yaklaşımda. Topileta'nın yer sarsıntısı yapabilmek gibi belli büyüsel güçleri vardır ve yaşlandığında kendisi ve ailesi için gençlik veren ilaçlar yapar ancak bir ölümler üzerinde iktidar sahibi olup olmadığı tartışılır, çünkü başlıca işlevi oraya gelen ruhları karşılamaktır, sonrasında yaptıklarına karışmaz.

Tuma'da yerin üstünde canlı Tuma halkı yaşar, yeraltındaysa ölümler diyarı vardır. Ruh Topileta ile karşılaştıktan sonra oturacağı köye gider (yeraltında üç köy vardır: Tuma, Walisiga, Wabuaima) ve orada düzenini kurar. Hatta oradaki kadınlar çok da beklemeden yakınlaşmak isterler, isteyen erkek eşini bekleyebilirse de en sadık erkeğin bile direnemeyeceği aşk büyülerini yaparlar. Tuma'daki hayat, mutluluk içinde geçer. *Balomalar* yeniden ölüncüye dek burada yaşar, *baloma* Tuma'dan çıkıp köyüne ziyarete de gidebilir, hatta şenlik zamanı hepsi köylerine dönerler.²⁰¹

²⁰¹ Bronislaw Malinowski, **Büyü, Bilim ve Din**, pp. 135- 149

Trobriand Adaları'nda canlıların dünyasıyla ölülerinkinin içiçeliği ölüer diyarının coğrafyasının farklı bir yer olmamasında net olarak görölmektedir. Yukarıda sözü edilen kumsal, ada, taş, kaya gibi yerler yaşayanların dünyasıyla aynı isimde olmak üzere geçerlidir ölüer için.

Ölüer diyarına ilişkin pek çok kaynaktan bilgi edinilebilmekle birlikte iki uygarlığın mitolojisi, Sümer ve Yunan mitolojisi bilinirlikleri nedeniyle daha anlaşılır olacağından, tercih edilmiştir. Bunlardan başka, ölüm ötesi üzerine oldukça geniş bir külliyata sahip olan ve günümüzde bile etkileri hissedilir bir yaklaşımda bulunduğu için Mısır da ayrıca ele alınmıştır.

Sümer pantheonunda ölüer diyarına hükmeden tanrılar ve hatta kimi öykülerde theogoni bilgisi mevcuttur, başka öykülerde ölüer diyarına ve buradaki ölümden sonraki yaşama ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

İnsanın henüz yaratılmadığı ve Nippur kentinde yalnız tanrıların oturduğu zamanlarda, kentin "delikanlısı" tanrı Enlil iken, "genç kızı" tanrıça Ninlil iken, Enlil Ninlil'e tecavüz eder ve Ninlil ay tanrısı Sin'e hamile kalır. Tanrılar kralları Enlil'i kentten kovar ve ölüer diyarına sürgüne gönderirler. Öyküde bu noktadan itibaren yeraltı tanrılarının yaratılmasını görmekteyiz. Ninlil Sin'e hamile olarak Enlil'in peşinden gider, ne var ki ay tanrısı olacak olan Sin'in yeraltında olmaması gerekmektedir. Enlil, bunu önleyecektir. Bu amaçla yolda karşılaşılan üç küçük tanrının* kılığına girerek Ninlil'i yeraltı tanrısı olacak çocuklara, ölüer diyarının tanrıları olacaktır bunlar, hamile bırakır, Sin'in yerini almaları için²⁰².

Sümer'de yeraltı diyarı olarak anılan *kur*, anlamı karmaşık bir kavramdır. Bu nedenle bu kavramla ilgili açıklama Kramer'dan olduğu gibi aşağıda aktarılmıştır:

“Sümerce *kur* ile ifade edilen kavramlar grubu, tanımlanması ve yorumlanması en güç kavramlardan biridir. Bu sözcüğün asıl anlamlarından biri olan “dağ”, bunun için kullanılan işaretin gerçekten de bir dağı göstermesiyle kanıtlanmıştır. Sonraları “dağ”dan “yabancı ülke” anlamı da türetilmiştir, çünkü Sümer’i çevreleyen dağlık ülkeler Sümerliler için sürekli bir tehdit

* Bu üç küçük yeraltı tanrısı kapı bekçisi, ölüer ırmağının adamı ve kayıkçısıdır. Kuşkusuz başka uygarlıkların mitolojilerinde de ya farklı isim ya da biçimde ama aynı işlevle ya da kayıkçıda olduğu gibi aynen görölmektedir bu karakterler.

²⁰² Samuel Noah Kramer, **Sümer Mitolojisi: İÖ Üçüncü Bin Yıldaki Tinsel ve Edebi Gelişim Üstüne Bir Çalışma**, çev. Hamide Koyukan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2. basım, 2001, p. 193-195

oluşturuyorlardı. Ayrıca *Kur* genelde “ülke” anlamına da geeliyordu; Sümerler kendilerini *kur-gal*, “büyük ülke” olarak tanımlıyorlardı.

Bunların yanı sıra Sümerce *kur* sözcüğü kozmik bir kavramı da gösteriyordu. Dolayısıyla Sümerce *ki-gal*, “aşağıdaki büyük” ile belli bir derecede özdeşleştirilmiş gibidir. Bu nedenle *ki-gal* gibi, “ölüler diyarı” anlamına da gelmektedir; gerçekten de “İnanna'nın Ölüler Diyarına İnişi” ve “Gılgamış, Enkidu ve Ölüler Diyarı” gibi şiirlerde sürekli olarak “ölüler diyarı” yerine *kur* sözcüğü kullanılmıştır. Bu nedenle *kur*, kozmik olarak yer kabuğu ile ilksel deniz arasındaki boş alandır. Dahası, ana suların hemen üstünde, “aşağıdaki büyük”ün dibinde yaşayan korkunç yaratıklara da Kur denmesi olasıdır; eğer öyleyse, bu canavar Kur bir anlamda Babillilerin Tiamatını karşılamaktadır. Elimizdeki üç “Kur Miti”nde, *kur* sözcüğünün bu kozmik niteliklerinden biri ya da diğeri içerilmektedir.”²⁰³

Kur, üç metinde karşımıza çıkmaktadır. İlk öyküde tanrıça Ereşkigal, Kur tarafından kaçırılmıştır. Enki, Ereşkigal'ın ölüler diyarına kaçırılmasının öcünü almak için Kur'a saldırır. Savaşın sonu verilmemişse de büyük olasılıkla Enki kazanmıştır. İkinci öyküde Ninurta Kur'a, daha doğrusu yeraltında yaşayan hastalık ve illet cini Asag'a saldırır ve O'nu yok eder. İlksel sular Kur'un egemenliği altındadır ve Asag'ın ölümü ülkede felakete yol açar. İlksel sular yeryüzünü basar, tarlalar sulanmaz, ekin yetişmez. Ninurta ölü Kur'un üzerine taş yığarak suları kontrol altına alır, ülkeyi basan suları toplayarak Dicle'ye akıtır ve tarlalar sulanabilir olur. Üçüncü öyküde aşk ve savaş tanrıçası İnanna Kur'a saldırır. Kur'un kendi egemenliğini kabul etmesini ve erdemlerini yüceltmesini istemektedir. Bu öyküde Kur, dağ anlamıyla geçmektedir. Sonunda İnanna O'nu yok eder ve kendini kutlayan bir zafer şarkısı söyler.²⁰⁴

Kramer bunları ejderha öldürme motifi bağlamında almıştır. Üçüncü hikayede dağ anlamıyla yer alan Kur'un yabancı bir ülkeyi ifade edebileceğini belirtmiştir, bu doğrultuda ülkeler arasındaki bir savaşta İnanna'nın yer almasıyla anlatılması gibi bakılabilir buna. İlk öyküde Kur tarafından kaçırılan Ereşkigal, yeraltının kraliçesi olur. İnanna'nın yeraltına iniş ve diriliş öyküsünde gökyüzünün ve yeraltının tanrıçaları olan iki kardeşin olması çoğunlukla kişiliğin gölge yanı bağlamında yorumlanmıştır. Kaldı ki zıtların birliği ilkesi ile tanrının iyi ve kötü yönü, aydınlık ve karanlık, dişil ve eril yönü gibi bakımlar nitelenmiştir. Bu yorumlar, günümüzde

²⁰³ Samuel Noah Kramer, **Sümer Mitolojisi**, p. 142

²⁰⁴ Samuel Noah Kramer, **Sümer Mitolojisi**, pp. 151-153; Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar**, pp. 213,214

monist tanrı anlayışı dahilinde görülmelidir. Yeryüzü, gökyüzü, yeraltı gibi çeşitli bölgelerin genellikle aynı kuşak tanrılar arasında paylaşıldığı göz önüne alındığında aralarında bir eşitsizlik ya da nitelik farklılıklarını theogoninin dışına taşarak kişiliğe yüklemek yanlış bir yaklaşımdır. Ereşkigal, yeraltı dünyasının kraliçesi olmuş ve korkunç bulunmuştur bundan sonra. Aynı nitelemeyi Yunan mitolojisinde yeraltı tanrısı tarafından kaçırılan Persephone için de görmekteyiz. Bunun daha yaygın örneği olarak Yakındoğu ve Akdeniz uygarlıklarında sıklıkla ölüer diyarında bir ırmak ve ölüeri karşı kıyıya geçiren kayıkçı gösterilebilir.

Sümer'den yeraltı dünyasına inişle ilgili bilgiler de günümüze ulaşmıştır. Enkidu ve İnanna, yeraltına inen kahramanlardır. *Gilgamiş, Enkidu ve Ölüer Diyarı* adlı şiirde Enkidu'nun Ereşkigal'deki girişten ölüer diyarına inişi anlatılmıştır.

"Son sözleri bir yakarıştı Enkidu'nun
ve şunları söyledi sevgili dostuna:
"Dün gece rüyamda
cennetten ve dünyadan dökülüyordu
nice iniltiler; bense yalnız, naçar,
haraptım bir başıma. Korkunç ve
tehditkar yaratıklar üzerimde uçuşuoyr,
çekiyorlardı pençeleriyle
korku sağanağına, ölümün evine
gölgeler kraliçesi Irkalla
dikilmiş, emir veriyordu hepsine.
Öyle bir karanlık ki
içine düşen gün yüzü görmez bir daha.
Bir yol ki öyle,
uzaklaştıkça uzaklaşır hayatın neşesinden, aydınlığından.
Kuru tozdur oradakilerin yemişi,
asla dinmez korkunç susuzluk, yoktur çünkü tek yudum su.
Ayakta dururken gördüm bütün ölüeri;
hatta kralları, kararar ruhlar arasında
toz buhar olmuş o eski şatafatları, öylesine uzak.
Bütün dünyevi yücelikler uçup gitti
girdim ben de ölümün evine.
Uzun süredir orada olanlar
kalkıp selamladı beni."²⁰⁵

²⁰⁵ Danny P. Jackson, et al., *Gilgamiş Destanı*, 7. tablet, 4. sütun, trans. by.: Ahmet Antmen, ArkadaşYayınevi, Ankara, 2005, pp. 43,44

Gılgamış Destanı'nda yeraltı dünyasıyla ilgili olan 12. tablette *karar verici Namtar, baş infazcı Nergal* geçmektedir.

İnnana'nın taht yapması için huluppu ağacını kurtarmış olan Gılgamış'a İnanna ağacın kökünü bir pukkuya tepesini de bir mikkuya dönüştürüp hediye etmiştir. Gılgamış büyük olasılıkla davul ve tokmak olan bu nesnelere genç erkekleri savaşa çağırmakta kullanmıştır. Pukku ve mikku yeraltına düşer ve onları Enkidu geri getirmek ister. Onları getirmek için Gılgamış'ın yoldaşı Enkidu gönüllü olmuşsa da Gılgamış'ın şifa tanrısının annesi Ninazu'nun çılgılığı tarafından yakalanmaması için kurallar ve yasaklarla ilgili öğütlerine uymamış, yapmaması gerekenleri yapmış ve ölümler diyarının çılgılığı tarafından yakalanarak ölmüştür*. Gılgamış'ın başvurduğu Ea,

* Şöyle der Gılgamış Enkidu'ya:
“Eğer şimdi ölümler diyarına ineceksen,
Diyecek bir sözüm var, dinle sözümü,
Sana bir öğüt vereceğim, tut öğüdümü:

“Giyme temiz giysiler,
Görevliler düşman gibi gelir üstüne yoksa,
Sürünme kâsenin tatlı yağını,
Üşüşürler başına kokusuyla yoksa,
Fırlatma mızrağını ölümler diyarında,
Çarptığı her şey sarar etrafını yoksa,
Taşıma sopa elinde,
Kuşatır gölgeler çevreni yoksa,
Sandalet giyme ayaklarına,
Çılgılık atma ölümler diyarında,
Öpme sevdiğin karını,
Vurma nefret ettiğin karına,
Öpme sevdiğin çocuğu,
Vurma nefret ettiğin çocuğa,
Yakalar hızla seni ölümler diyarının çılgılığı yoksa-
O çılgılık ki, uyuyan kadın için atılan, uyuyan için,
Ninazu'nun uyuyan anası için,
Kutsal vücudunu hiçbir giysi örtmeyen
Kutsal göğsünü hiçbir örtü örtmeyen.”

İndi Enkidu ölümler diyarına,
Umursamadı efendisinin sözlerini,
Giydi temiz giysilerini,
Görevliler düşman gibi geldiler üstüne,
Süründü kâsenin tatlı yağını,
Üşüştüler başına kokusuyla,
Fırlattı mızrağını ölümler diyarında,
Çarptığı her şey sardı etrafını,
Taşdı sopa elinde,
Kuşattılar gölgeler çevresini,
Sandalet giydi ayaklarına,
Çılgılık attı ölümler diyarında,

Nergal'a Enkidu'yu son bir kez Gilgamiş'la konuşması için serbest bırakmasını söyler. Gilgamiş'la konuşmaya gelen, Enkidu'nun gölgesidir ve '*tüm derisinin ve kemiklerinin şimdi ölü olduğunu*' söyler.²⁰⁶

En ünlü yeraltına iniş hikayesi İnanna'nın yeraltına inişidir, aynı zamanda bilinen ilk diriliş hikayesidir bu. İnanna'nın yeraltına inişinin sebebi olarak orada hüküm sürme, sevgilisini kurtarma amaçlı olduğu söylenegeldiyse de bir pasajda eniştesinin cenaze törenine katılmak için indiğini söyler İnanna^{**}. Hikaye Dumuzi ile

Öptü sevdiği karısını,
Vurdu nefret ettiği karısına,
Öptü sevdiği çocuğu,
Vurdu nefret ettiği çocuğa,
Yakaladı onu ölüler diyarının çılgılığı,
O çılgılık ki, uyuyan kadın için atılan, uyuyan için,
Ninazu'nun uyuyan anası için,
Kutsal vücudunu hiçbir giysi örtmeyen
Kutsal göğsünü hiçbir giysi örtmeyen.
Çıkamıyordu Enkidu ölüler diyarından yukarı
Yazgı değildir tutan onu,
Hastalık değildir tutan onu,
Ölüler diyarıdır tutan onu.
Acımasız cin Nergal değildir tutan onu,
Ölüler diyarıdır tutan onu.”

“Enki Baba yardım etti bu konuda ona,
Şöyle dedi yiğit, kahraman Utu'ya,
Ningal'in doğurduğu oğula:
“Aç deliğini ölüler diyarının,
Çıkar Enkidu'nun ruhunu ölüler diyarından.”

Açtı deliğini ölüler diyarının,
Çıkarı Enkidu'nun ruhunu ölüler diyarından.
Kucaklaştılar, öpüştüler,
İç çektiler, dertleştiler:

“Anlat bana, ne gördün ölüler diyarında?”

“Anlatayım sana, dostum, anlatayım sana.”” (Samuel Noah Kramer, **Sümerler: Tarihleri, Kültürleri ve Karakterleri**, pp. 269-272)

²⁰⁶ **Gilgamiş Destanı**, 12. tablet, p. 88, 89

^{**} "Neti, ölüler diyarının başkapıcısı,

Kutsal İnanna'yı yanıtladı:

"Kimsin sen, rica ederim?"

Gökyüzünün, güneşin doğduğu yerin kraliçesiyim ben."

"Eğer sen gökyüzünün, güneşin doğduğu yerin kraliçesiysen,
Niye dönüşü olmayan ülkeye geldin rica ederim?
Nasil oldu da yüreğin seni, yolcunun asla geri dönmediği yola getirdi?"

Kutsal İnanna onu yanıtladı:

"Ablam Ereşkigal'in,

bağlantılı düşünülduğünde bu elbette görünür neden, Ereškigal'in kabulü için bir bahane, sözde sebep olabilir. İnanna yeraltına inmeden önce, ablasından çekindiği için üç gün içinde geri dönmezse neler yapması gerektiğini anlatır veziri Ninşubur'a. Ereškigal kardeşinin huzuruna dizlerinin üzerinde ve çırlıçiplak gelmesini ister, bunun üzerine ölüler diyarının yedi kapısından geçişinde üzerindeki her şey teker teker alınır. Huzura girdiğindeyse Anunnakilerin de* kararıyla Ereškigal ölüm bakışıyla bakar İnanna'ya ve ölür.

"Yedinci kapıdan geçince,
Hanımlığın *pala*-giysisi üstünden alındı.
Dizlerinin üzerinde, çırlıçiplak getirildi Ereškigal'in huzuruna.

Kutsal Ereškigal tahtında yerini aldı,
Anunnakiler, yedi yargıç, onun huzurunda hükümlerini bildirdiler,
Ereškigal gözlerini ona dikti, ölüm bakışını,
Ona karşı konuştu, öfkeli sözlerle,
Bir çığlık kopardı, suçladı onu,
Güçsüz kadın bir cesede dönüştü,
Ceset bir kazığa asıldı."²⁰⁸

İNanna üç gün üç gece dönmeyince Ninşubur kendisine söylenenleri yapar, sonunda Enki yardım etmeyi kabul eder:

"Tırnağından çamur çıkarıp *kurgarru*'yu şekillendirdi,
Kırmızı boyalı tırnağından çamur çıkarıp *kalaturru*'yu şekillendirdi,**
Kurgarru'ya 'hayat yiyeceği'ni verdi,
Kalaturru'ya 'hayat içeceği'ni verdi,
Enki baba *kalaturru* ve *kurgarru*'ya şöyle dedi:

.....

Kocası Gugalanna efendi öldürüldüğü için,
Cenaze törenine katılmak için,
...; bırak geçeyim."" (Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar**, p. 201; Samuel Noah Kramer **Sümer Mitolojisi**, pp. 163,164)

* Anunnaki: Ölüler diyarının yargıçlarıdır, sayıları yedi adettir, Ereškigal'in yanında yer alırlar.

²⁰⁷ Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar**, p. 203

²⁰⁸ Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar**, p. 203

** Kurgarru, Kalaturru: Enki'nin İnanna'nın kurtarılması için yarattığı, tırnağının altındaki tozlardan yarattığı cinsiyetsiz iki yaratık. Golem, pek çok bakımdan bu iki yaratığı andırır. Çamurdan yaratılmış ve canlandırılmış olması, kendisine söylenenini yerine getiren bir varlık olması gibi.

"Onlar (ölüler diyarının tanrıları) size ırmakların suyunu ikram edecekler, kabul etmeyin
Tarlaların tahılını ikram edecekler, kabul etmeyin
'Bize çivide asılı cesedi ver' deyin ona (Ereşkigal'e),
Biriniz 'hayat yiyeceği'ni diğeriniz de 'hayat içeceği'ni serpsin ona,
O zaman canlanacak İnanna." ²⁰⁹

Sonunda İnanna canlanır* ancak ölüler diyarından öylece çekip gidemez, kurallar gereği yerine birini bırakması gerekmektedir. Peşinde yeraltı diyarının muhafızları olduğu halde yerine bırakabileceği birini aramaya koyulur ve daha önce Dumuzi bahsinde görmüş olduğumuz gibi, eşini yeraltına gönderecektir. Şiirin bu kısmı yeraltı diyarı sakinlerine ilişkin bilgi vermektedir:

"Ölüler diyarından çıktı İnanna.
Şukur-kamışı gibi küçük cinler,
Dubban-kamışı gibi büyük cinler,
Çevresini sardılar.
Önündeki cin, vezir olmamasına karşın, bir asa tutuyordu elinde,
Yanıdaki cin, şövalye olmamasına karşın, bir silah kuşanmıştı beline.
Ona eşlik edenler,
İnanna'ya eşlik edenler,
Yiyeceği bilmeyen, suyu bilmeyen varlıkları,
Serpilen unu yemezler,
Şölende dökülen suyu içmezler,
Erkeğin kucağından karısını kaçıırırlar,
Sütannenin göğsünden çocuğu kaçıırırlardı." ²¹⁰

Sonunda İnanna yeraltına göndermek üzere Dumuzi'yi seçer ve Dumuzi yeraltına, ölüler diyarına götürülür. Bu şiirde ölüler diyarına gidişte geçilmesi gereken kapılar, bekçiler olduğu, Ereşkigal'in Nergal'le birlikte yanında Anunnakilerle ve gallalar gibi varlıklardan, görevlilerden maiyetiyle hükmettiği, Ereğ'ten bir giriş olduğu, ölüler diyarının kuralları olduğu, orada bir şey yememek gerektiği, oradan geriye dönüş olmadığı ve gökyüzünün, ışığın tanrıçasının bile muaf tutulmadan yerine birini bırakmadan yeryüzüne dönemeyeceği, yeraltında da bir düzen ve hiyerarşi olduğu verili bilgidir.

²⁰⁹ Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar**, p. 205

* V. supra. "Ölümlülüğün söylenceleri": Adapa söylencesinde ölüm yiyeceği ve içeceği, yaşam yiyeceği ve içeceği geçmektedir.

²¹⁰ Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar**, p. 206

Ur-Nammu belgesi ve iki cenaze ağıdı, ölüme ilişkin bilgi edinilen diğer yazılardır. Tablette yazılana göre Kral Ur-Nammu ölümler diyarına gittiğinde yeraltı tanrılarına* armağanlar sunar ve Kur rahiplerinin bulunduğu yere geldiğinde belirli ölümler tarafından karşılanır. Gılgamış tarafından kendisine o evrenin kuralları açıklanır.²¹¹ Cenaze ağıtlarının yazılı olduğu tabletteki iki şiirden ilkinde Ludingirra, babası Nanna için, ikincisinde karısı Navirtum için ağıt yakmaktadır. Nanna için yaktığı ağıttan birkaç dize aşağıda aktarılmıştır:

"Ey Nanna, ruhun (?) hoşnut olsun, yüreğin rahat etsin,
Ölümler diyarının büyük efendisi Utu,
Karanlıkları aydınlattıktan sonra, (olumlu) hüküm verecek senin hakkında,
"Uyku günü"nde Nanna yazgını olumlu belirlesin"²¹²

Eşi Navirtum için olan ağıttan ölümler diyarı ile ilgili bilgilendirici bir pasaj aşağıda aktarılmıştır:

"Ölümler diyarından ışık getirsin sana Utu- ... 'en o,
Ninkurra yanında ...'sin, yükseltsin seni,
Acı fırtına sana karşı döndüğü (?) için, geri döndürsün (?) ufuk onu,
Elini sana uzatan demon, zalim bir lanet okunsun (?) ona,
İyi yürekli ana, görkemiyle (?) yattığı için bir öküz gibi- (acı)dır sana yakılan
ağıt!"²¹³

Utu'nun, yani güneşin, yeryüzünde battıktan sonra gece ölümler aleminde bulunduğunu, güneş tanrısı Utu'nun ölümleri yargıladığını, ay tanrısı Nanna'nın ölümlerin yazgısını belirlediğini, Nanna'nın her ayın son gününü yeraltında geçirdiğini bu ağıtlardan öğrenmekteyiz.²¹⁴

Ölümler diyarındaki düzen, kozmolojik bir bakış açısıyla da nitelenmesi, oradan geri dönüş olmadığı, çok özel durumlarda kendisiyle konuşulan ölünün ise hayaletimsi, gölgemsi bir varlık olduğu, güneşin gece orayı aydınlattığı gibi

* Yeraltının yedi büyük tanrısı, orada kendi saraylarında yaşayan Nergal, Ereşkigal, Gılgamış, Dumuzi, Namtar, Hubişag ve Ningişzida'dır. **Sümerler**, p. 175

²¹¹ Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar**, pp. 194,195

²¹² Samuel Noah Kramer, **Sümerler**, p.283

²¹³ Samuel Noah Kramer, **Sümerler**, p. 287

²¹⁴ Samuel Noah Kramer, **Sümerler** , pp. 178-180

özellikler daha sonra başka uygarlıklarda da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Yunan mitolojisinde benzer bir yapı gözlemlenmektedir.

Yunan'da ölümler diyarı Hades'in* payına düşmüştür ve bu bilgiyi İlyada'da Poesidon'un ağzından öğreniriz:

"Kronos'tan doğma üç kardeşiz bizler,
Rhea doğurdu Zeus'u, beni, ölümlere hükmeden Hades'i,
dünya üçe bölündü, üçümüz de aldık payımızı,
kurra çekildi, köpüklü deniz düştü bana
her zaman orda oturayım diye,
sisli karanlıklar ülkesi düştü Hades'in payına,
Zeus'a bulutlar arasındaki engin gök düştü."²¹⁵

Ereşkigal gibi burada da bir yeraltı tanrıçası vardır: Persephone. Hades O'nu kaçırdığında annesi Demeter'in yana yakıla aradığı Persephone. Düzen ve kurallar benzerdir, yeraltında hiçbir şey yememek gerektiği gibi. Sümer yazınında karşılaştığımız Enkidu'nun yeryüzüne sadece görüntüsünün çıkması ve Gılgamış'la konuşanın bu gölgemsi varlık olması Yunan'da da aynıdır. Özellikle Odysseus yurduna dönmek için gerekli bilgiyi Kirke'nin yol göstericiliği ile ölümler diyarındaki tek bilinçli insan olan Theresias'tan** öğrenmek için yeraltı diyarına gittiğinde karşılaştığı kişilerin durumundan öğrenmekteyiz. Orada pek çok ölüyle birlikte annesiyle de karşılaşır Odysseus:

"O böyle konuştu, benim gönlümse bir tek şey istiyordu:
Kucaklamak geçmiş göçmüş anamın ruhunu.

* Hades, *görülmemeyen* anlamında bir kelimedir ve başa geçirildiğinde görülmemeyi sağlayan bir Hades başlığı vardır:

"Athene, Hades başlığını geçirdi başına,
zorlu Ares görmesin, diye kendisini." (Homeros, **İlyada**, 5. blm: 845,846, p.169)

²¹⁵ Homeros, **İlyada**, 15. blm, p. 343

** Kirke, Odysseus'a vatanına dönmesiyle ilgili şöyle der:
"- Çok kurnaz Odysseus, Laertes'oglu, tanrıların beslediği,
kalmayın benim evimde istemeye istemeye,
ama bir başka yolculuk yapmanız gerek daha önce:
Gidilecek Hades'in ve korkunç Persephone'nin ülkesine,
danışmak için Thebai'lı Theresias'ın ruhuna,
henüz yitirmemiş aklını bu kör bilici,
Persephone bir ona bilinç başılamıştır ölümlerden,
bir odur düşünen, ötekiler uçuşur gölgeler gibi."
(Homeros, **Odysseia**, 10. blm: 488-495, p. 181)

Üç sefer atıldım üstüne, ah dedim anama bir sarılısam,
üç seferinde de uçtu gitti kollarımın arasından,
üç seferinde de bir gölge gibi, düş gibi,
yüreğimdeki keskin acı her seferinde büyüdü.
Ve dile geldim, şu kanatlı sözleri söyledim ona:
-Neden kaçarsın, anacığım, kucaklayayım bırak seni,
sarılalım kollarımızla birbirimize, Hades'te de olsa, gel,
hıçkıra hıçkıra çıkaralım ağlamanın tadını.
Güçlü Persephone bir görüntü mü çıkardı karşıma,
daha da arttırsın diye iniltilerimi, acılarımı?-
Ben böyle dedim, ossaat karşılık verdi ulu anam:
-İnsanların en kara bahtlısı, canım yavrum,
sanma ki oyun eder sana Persephoneia, Zeus'un kızı,
ölümlülerden biri öldü mü, yasadır bu,
can ayrılır ayrılmaz ak kemiklerden
kaslar artık etleri, kemikleri tutmaz olur,
yok eder onları ışıldayan ateşin zorlu gücü,
ruh uçar gider kanatlanmış düş gibi."²¹⁶

Homeros ta yer yer yeraltı diyarındaki düzene ilişkin bilgi vermektedir.
Aşağıdaki üç pasajda da bunu görmekteyiz.

"Mutlu tanrılar böylece kışkırtıp birbirlerini
çetin bir savaş kopardılar aralarında.
Tanrıların, insanların babası da yukardan
gürül gürül gürletti gökyüzünü,
aşağıda Poseidon sarstı sonsuz toprağı,
sarstı yüce doruklarını dağların.
Çok pınarlı İda titredi kökünden doruğuna,
titredi Troyalıların ili, Akhaların gemileri.
Yer altında, ölümler kralı Aidoneus'un ödü koptu,
korkuyla fırladı tahtından, bağırdı,
yeri sarsan Poseidon sakın patlatmasın toprağı,
tanrıların bile tiksindiği çirkef dolu ülkesini
sermesin ölümlülerin, ölümsüzlerin gözü önüne."²¹⁷

Burada Akhalar ile Troyalıların arasındaki savaşta saf tutmak üzere tanrılar ikiye
ayrılmışlardır. Yeraltı diyarının tanımlaması özellikle dikkat çekicidir: '*tanrıların
bile tiksindiği çirkef dolu ülke*'.

²¹⁶ Homeros, **Odyseia**, 11. blm., p. 189,190

²¹⁷ Homeros, **İlyada**, 20. blm., pp. 437,438

"Tam da o sıra Minos'u gördüm, Zeus'un parlak oğlunu,
elinde altın değneği, oturmuş ölüleri yargılıyordu,
ölüler de onun çevresinde, kimi oturmuş, kimi ayakta,
yargıları dinliyorlardı Hades'in engin kapılı konağında."²¹⁸

"Kyllene'li Hermes bir bir ruhlarını çağırıyordu taliplerin,
elleri arasında güzel altın değneğini tutmuştu;
isterse bu değnekle insanların gözlerini büyülerdi o,
isterse uyanırırdı onları derin uykudan.
İşte bu değnekle başladı ruhları dürtüklemeye,
onlar da cızırtıyla yürümeye koyuldular peşisıra.
Tanrısal bir mağaranın dibinde yarasalar nasıl
uçuşurlarsa hep birden ıslık çala çala
aralarından biri koyuverince sarktıkları kayadan kendini,
ruhkar da öyle ıslık sesleriyle başladılar uçuşmaya,
götürüyordu onları sağlık tanrısı Hermes nemli yollardan.
Okeanos'un akışını izleyip vardılar Ak Kayaya,
Güneşlin Kapılarını geçtiler ve Düşler Ülkesini,
ve Asfodel Çayırına ulaştılar az sonra,
orda kalır ruhlar, geçmiş göçmüşlerin görüntüleri."²¹⁹

Mısır'ın ölüme ilişkin geliştirmiş olduğu yaşantı ve kurmuş olduğu inanç sistemi, arkeolojik kazılarda ortaya çıkan buluntularla, firavun mezarlarının zengin kalıtlarıyla ve gizemleriyle, mumyalarıyla, güneşin geceleri ölüer diyarını aydınlatması yönündeki ve benzeri inançlarıyla günümüzde bile etkili olmaktadır.

Mısır tarihine ilişkin olarak Ölüler Kitabı'na büyük ilgi gösterilmiştir, ancak 1880-1881'de Piramit Metinleri keşfedildiğinde bunun Ölüler Kitabı denilen büyüli sözlerden bin yıl eski olduğu da ortaya çıkmıştır. Öte Dünya Rehberi de denilen ve Kapılar Kitabı'nın da içlerinde bulunduğu Yeraltı Dünyası Kitapları üzerine ise ancak Tutankhamon'un mezarı keşfedildikten sonra 1930'lu yıllarda çalışılmıştır. Ölüler Kitabı öte dünyadaki yolculuk ve ölünün oradaki yaşantısında yardımcı olacak bilgiler içerirken Yeraltı Dünyası Kitapları öte dünyanın betimlemesini içermektedir. Mezar oda ve koridor duvarlarında, lahitlerin üstünde yer alan bu metin ve resimler kadim Mısır'ın ölüm ve öte dünya tasvirini anlamamıza yardımcı olan belgelerdir. Bu nedenle kısaca hangi bilgileri bizlere ulaştırdığına her birinde en öne çıkan noktalar ele alınarak yer verilmiştir.

²¹⁸ Homeros, **Odyseia**, 11. blm., p. 199

²¹⁹ Homeros, **İlyada**, 24. blm., p. 360

Batınî bilgi olarak Ölüler Kitabı sonraki çağlarda yaygın olarak tanınmışsa da Piramit Metinleri, eski Mısır'dan kalmış olan en eski büyü söz külliyyatıdır. Ölen firavunun öte dünyada karşılaşacaklarına ilişkin bilgi verir, firavunun ölümü aşarak kozmosun döngüsel seyrine katılmasına dair umut ve Osiris'le özdeşleştirilmesi söz konusudur. Osiris'in yeraltına hükmettiğini ortaya koyan en eski metin, Piramit Metinleridir. Mitolojideki bilginin önemli unsurları bu metinlerde vardır. Öldürülen Osiris'in suda sürüklenmesi, İsis, Nephthys ve Horus tarafından aranması, Horus'un babasının mirasını elde etmesi Piramit Metinleri'nde anlatılmıştır. Seth tarafından bedeninin parçalara bölünmesi unsuru ise Piramit Metinleri'nde yer almamaktadır.

Eski Krallığın sonunda yavaş yavaş Piramit Metinlerinin yerini Tabut Metinleri almaya başlamıştır. Tabut Metinleri kraliyet ailesi tekelinde değildir, böylece öte dünyada mutlu bir yaşam herkes için mümkün hale gelmiştir. Öte dünyadaki tehlikelerden korunma ve ölünün dönüşmek isteyeceği şeylere (tanrılar, ateş, çocuk, buğday) dönüşümünü sağlayan büyü sözler içerir. Scarabaeus* çok kullanılan bir tılsımdır bu dönemde. Ölen kişinin sevdiği kişilerle bir araya gelmesi ve güneşin yoluna devam etmesi için kendisiyle savaşılan düşman olan dev yılan Apophis, Tabut Metinlerinde görülen yeniliklerdir. Öte dünyanın tasviri yapılır, özellikle buradaki Osiris'in cesedinin bulunduğu, “karanlığın ortasında mühürlü ve etrafi ateşle çevrili” olan Rasetyau Bölgesi önemlidir, ölenin ulaşmak istediği bir yerdir: ölü Osiris'i gören, ölmeyecektir.

Yeni Krallıktan itibaren çoğunlukla papirüslere yazılan büyü sözlerine Ölüler Kitabı denir, çoğunlukla Amduat ile birlikte yazılmışlardır. Tabut Metinlerinin devamı olarak görülebilir ve herkes bunlardan yararlanabilmiştir. Ölünün korunmasını ve tanrısallaşmasını sağlamaya yönelik büyü sözlerdir bunlar. Öne çıkan tema, Ölüler Mahkemesidir.** Bu noktada ölü tersine itirafta bulunur, kalbi tartılır ve kalbi gerçeğin tüyünden ağır basmayanlar mutlu bir yaşama geçerler.

* Dönüşümü anlatan hiyeroglif karakteri

** Ölümünden sonraki akıbetin belirlenmesinde ölünün kalbinin tartılması, olumsuz itirafta bulunması ve hakkında yargıya varılması aşamaları bulunur. Ruh yiyicisi teraziye yakın beklemektedir. Ölen kişi, Tot ve Anubis'in önünde "insanlara karşı günah işlemediğini, tanrıların hoşuna gitmeyecek hiçbir şey yapmadığını, hiyerarşiye saygılı olduğunu, ne öldürdüğünü ne de öldürmek için emir verdiğini, kimsenin ıstıرابına sebep olmadığını, mabetlere bırakılması gereken yiyecek ve tütünü eksik ölçüde almamış olduğunu, ölülerin yiyecek ve içeceğinden çalmadığını, kutsal yerlerde cinsel ilişkide bulunmadığını, komşusunun toprağını çalmak için yanlış ölçü kullanmadığını, uzunluk ölçülerini

Bunların dışında Amon rahipleri tarafından yazılmış olan Nefes Üzerine başlıklı iki kitap vardır, nefes almanın ölü için önemini belirtmeleriyle birlikte temel amaç yine ölünün öte dünyadaki esenliğidir. Yeni Krallıkla birlikte, önceleri sadece firavunlar için olan, kraliçelerin mezarlarında bile kullanılmayan ve genel bir isimle, Yeraltı Dünyası Kitapları olarak adlandırılan bir edebiyat alanı gelişmiştir. İçlerinde daha eski olanları Amduat Kitabı ve Kapılar Kitabıdır. Tümünde temel önemdeki konu güneşin gece yolculuğudur, yani ölümler diyarındaki yolculuğu. Ölüler mahkemesinde aklananlar *maat*la mutlu yaşayacaktır, aklanamayanlar ise *itlaf* yerine gönderileceklerdir, itlaf yerinin derinliklerinde Ra düşmanlarını varolmamaya mahkum eder. Apophis'in yuttuğu ölümler güneş yeryüzünde doğmadan önce yenilenmiş olarak ondan çıkacaklardır. Gök Kitapları olarak anılan Nut Kitabı, Gün Kitabı, Gece Kitabı'nı da ismen de olsa anmak gereklidir. Bunların dışında Güneş İlahisi, Ra ile Osiris'in birleşmesi üzerine olduğu için bu konuda bilgi veren ayrı bir metindir, anlaşılacağı gibi ölen kişinin ölümden sonraki hayatında tanrısallaşması amaçlanmıştır ve Ra'nın yeraltı ile ilişkisini gösteren tanımlamalar yer almıştır:

yanlış tutmayıp terazide hileli ağırlık kullanmadığını, tanrıların kuşları veya kutsal göllerin balıklarını çalmadığını, Teb Amon'unun sürülerine zarar vermediğini, mabetlerin hazinesine bırakılması gereken gümüş külçelerini yanlış saymadığını" söyleyerek olumsuz itirafta bulunmuş olur. Eli bıçaklı kırk iki tanrı, Tot ve Anubis önünde "*hayatımı iyilik etmek için kullandım ve size yalan söylemeksizin, ebedi ve sevgili tanrılar, kendimi övebilirim çünkü en iyiler arasında en iyi idim; zayıf olanları besledim. Susuz olana gün ortasında su verdim; hiçbir şeyi olmayana balık kayıgımı ödünç verdim*", "*Heliopolis'e yemin ederim, hiç günah işlemedim! Kher-Aua'nın alev taşıyıcısına yemin ederim, hiç çalmadım! Hermopolis'in burnuna yemin ederim, hiç aldatmadım! Ruhları yok eden gölge yiyicisine yemin ederim, insan öldürmedim! Göğün çift aslanına yemin ederim, yiyecek çalmadım! Herakleopolis'in kemik kırıcısına yemin ederim, mabedin servetini yağmalamadım! Akrobalarımı gömdüm. Hizmetkarlarımdan hiçbirinin kızını esir etmedim. Kutsal hayvanlardan olan gökyüzünün akbalarını besledim. Doğduğumdan beri, bir defa bile hakim önünde dayak yemedim ve bir ölünün ruhunu ürkütecek hiçbir işaret çizmedim; temiz olmayan şeyleri davet edebilecek bir şekil de çizmedim."*

Bu itiraflarıyla temize çıkan ölünün önünde Batı Kapıları açılır ve artık ölümler "*boyunlarında XX. babın bir kopyası asılı, Nil kıyılarında, firavun inciri ağaçlarının altında serinlemek için güneşe (gündüze) çıkabilirler, gökyüzü tanrıçası Nut'un yarattıklarından yeniden tat alabilirler.*" ve şu şekilde dua ederler: "*Size şükürler olsun, ey tanrılar! Siz ki Mısır toprağından gelenin kokusunu; mumyalandıktan ve gömüldükten, ikinci beden oluşmasını, iç varlığın (s. 38) dışa çıkıp görünür hale gelmesini sağlayan sihirli merhemi süründükten sonra, Ra'nın ruhu olan Herakleopolis'in zümrüdüanka kuşu gibi temizlenip karşınıza çıkmanı tanırırsınız."*

Maat'ın, gerçeğin tüyü ile ölünün kalbinin birer kefesinde olduğu terazide kalp tüyden ağır gelmezse, tanrıların yazıcısı Tot tablete terazinin dengede olduğunu yazabilirse ölü *Man Kheru* olur, yani doğru ve temiz olduğu ispatlanmıştır ve artık "*tam, eksiksiz olarak, sonsuza kadar istediği her yere gidebilir: yaşayanların toprağına, aşağı dünyanın on iki bölgesine veya Samanyolu'nun ta derinliklerine.*" (Albert Champdor, **Mısır'ın Ölüler Kitabı: British Museum'daki Ani, Hunfer, Anhai Papirüslerine Göre**, trans. by: Suat Tansuğ, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul, 2006, pp. 38, 39)

"Yeraltı Dünyasında Olan", "Mezardan Olan", "Mezarına Hükmeden", "Toprağı Yenileyen", "Batı". Ölüm ve yeniden doğuş ve gece güneşinin hem ışıldaması hem de karanlıkla içiçeliği ve tanrının mutlu ölümler üzerindeki iyiliği ve lanetlileri cezalandırması söz konusudur.²²⁰

Yeraltı dünyasının düzenlenmesine ilişkin hikaye, ilk günah ile biten altın çağ fikriyle birlikte Gök İneği Kitabı'nda anlatılmıştır:

"Ana motif insanlığın yaşlanmış güneş tanrısı Ra'ya ve tanrının ateş saçan "Göz"ü olan tanrıça Hathor'un cezalarına karşı olan isyanıdır. Bu "ilk günah", o zamana dek bir "Altın Çağ"ın yaşandığı ve pek az ayırımın görüldüğü bir dünyanın yepyeni bir biçimde tasavvur edilmesine yol açar; oysa o zamana dek tanrılar da insanlar da, gökteki ve yeraltı dünyasındaki yolculuğuna henüz başlamamış olan güneş tanrısının hakimiyeti altındaydılar, gece ile gündüzün değişimi, gök ve yeraltı dünyası bilinmiyordu, henüz ölüm yoktu. Ra ilksel tanrılarla, özellikle de tanrı Nun'la görüşüp karar aldıktan sonra Hathor insanlığı cezalandırmakla görevlendirilir. İnsanlığın bir kısmı telef edilir, fakat güneş tanrısı, tanrıçayı kan kırmızı renkteki birayla sarhoş ederek insanlığın bir kısmını tanrıçanın gazabından kurtarır."²²¹

Daha sonra Ra'nın yeraltı dünyasını düzenlemesi yer almaktadır, ölümler birlikte artık ölümler dünyası olarak gereklidir bu yeni düzen. Burada ölümsüzlük özlemi, ölümün olmadığı bir zamanda yaşamak isteği ve devamında ise bunun ölümden sonraki yaşamın sonsuzluğuyla düşüncesi ile umut edildiği açıkça görülmektedir.

Ölümden sonra *ba* ruhlarının nasıl ölümsüz kaldığına ilişkin açıklama da Kapılar Kitabı'nda mevcuttur:

"Dokuzuncu saatin ana motifi (orta sırada, barkanın önünde) içinde suda boğulanların olduğu su dikdörtgenleridir, bu imge *Amduat*'tan alınmıştır ve *Amduat*'ta onuncu saatin alt sırasındadır. Burada dört grup ölü vardır, bunlar ilksel su Nun'da çeşitli duruşlarda sürüklenerek Nun'un yenileme özelliğinden faydalanırlar, su onlar için "tazelenme" anlamına gelir. Mutlu varoluşun devamından pay sahibi olabilmeleri için burunlarından nefes almaları ve *Ba*

²²⁰ Erik Hornug, **Kadim Mısır Ötedünya Kitapları: Özet Rehber**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006, passim

²²¹ Erik Hornug, **Kadim Mısır Ötedünya Kitapları**, p. 154

ruhlarının yok olamaması sağlanmıştır. Burada Ra'nın kendisi "**Nun'da Olan**"dır ve son resimde Nun'dan yükselir."²²²

Japon mitolojisinde ölümden sonra gidilen ülke olarak 'karanlıklar ülkesi' vardır. Ateş tanrısını doğururken edep yerlerinin yanması sonucu, edep yerlerinin yanmasıyla doğurganlığını yitirmesi olarak ta yorumlanabilir bu olay, ölen İzanami'nin peşinden eşi İzanagi karanlıklar ülkesine gider O'nu geri götürmek üzere. Oysa İzanami geciktiğini, karanlıklar ülkesinin ocağından yediği için artık geri dönemeyeceğini ama yine de bunu karanlıklar ülkesinin tanrılarıyla görüşeceğini söyleyerek yanından ayrılır. Giderken de kendisine bakmamasını söyler İzanagi'ye. Ancak bir süre bekledikten sonra İzanagi bir ışık yakar ve o zamana dek bildiği haliyle gördüğü eşinin ölümden sonraki halini, çürüyen cesedini görür. Tabu çiğnenmiştir artık. İzanagi gördüğünden dehşete düşerek kaçmak üzereyken İzanami gelir ve kendisini utandırdığını söyleyerek peşine karanlıklar ülkesinin korkunç kadınlarını ve tanrılarını ve savaşçılarını takar yakalamaları için İzanagi'yi. Sonunda İzanami kendi gider. Karanlığın yassı bayırındadırlar, İzanagi büyük bir kaya ile yolu kapatır ve aralarında bu kaya varken konuşurlar. Bu konuşmayla boşanmışlardır. Ölü olanla, karanlıklar ülkesine ait olanla yeryüzüne ait olanın, ezeli anne ile ezeli babanın ayrılmasıdır bu. İzanami, artık 'Karanlığın Büyük Tanrıçası'dır.

İzanagi karanlıklar ülkesini 'iğrenç, tiksindirici, kirli bir ülke' olarak tanımlar ve orada bulunduğu için arınır. Temizlenmesi sırasında pek çok tanrı doğar. Arınmak için sol gözünü yıkadığında ışıkla ilgili olan güneş tanrıçası Amaterasu Ohomikami ve sağ gözünü yıkadığında ay tanrısı Tsukuyomi no mikoto doğar, burnunu yıkadığındaysa Takehaya Susa no Wo no mikoto doğar.²²³

Bildik motifler Kojiki'de* aktarılan bu öyküde de mevcuttur: Ölüler diyarının ülkesinde bir şey yemek kişiyi oraya bağlar, ışığın yokluğu söz konusudur, orasının kendi kuralları vardır, ölüler diyarına hükmeden tanrılar vardır ve o ülkenin sakinleri

²²² Erik Hornug, **Kadim Mısır Ötedünya Kitapları**, p. 94

²²³ Nelly Naumann, **Japon Mitolojisi**, pp. 81-95

* Kojiki, 'Eski Olayların Kayıtları' demektir ve esasen 5. yüzyılın sonuna dek olanları anlatmaktadır, 712 yılında tahta sunulmuştur. Bundan başka 720 yılında tamamlanan ve 'Japonya Yıllıkları' anlamına gelen Nihongi ya da Nihonshoki adlı resmi tarih eseri ile 713 yılında imparatorluk tarafından yazdırılan, sözlü tarihin de kaleme alındığı memleket tasvirlerini içeren ancak günümüze dek kısmen ulaşmış olan Fudoki Japon söylencelerini anlatan yazılı eserlerdir. (Nelly Naumann, **Japon Mitolojisi**, p. 14)

korkunçtur. Eşinin peşinden giden kişinin orasının gerçeğini çıplak biçimde görmemesi gerekir.

Japon mitolojisinde özellikle dikkat çeken unsur, yaşam-ölüm karşıtlığında ezeli annenin ölümler diyarının tanrıçasına dönüşmesi ve karanlıklar ülkesinin yanında yine ezeli annenin ülkesi olarak geçen kökler ülkesinin varolmasıdır. Kökler ülkesi, köklerin ülkesidir, kendisinden yaşam çıkan ülkedir. Mitolojik hikayeye göre Susa no Wo'nun gittiği 'annesinin ülkesi'dir.

İzanagi, üç soylu çocuğa sahip olur: İzanagi'nin İzanami'nin ardından gittiği karanlıklar ülkesinden döndüğünde gözlerini yıkamasıyla oluşan Amaterasu (güneş), Tsukuyomi (ay) ve burnunu yıkamasıyla oluştuğu için nefesin, yaşamın tanrısı olduğu kabul edilen Susa No Wo (cesur, hızlı Susalı adam). Susa No Wo kendine verilen egemenlik alanında (toprak ya da deniz) hüküm sürmeyi reddeder ve sürekli olarak şiddetli biçimde ağlar, O'nun ağlaması yüzünden dünyadaki sular kurur, toprak çoraklaşır, pek çok varlık yok olur. Sonunda annesi İzanami'nin ülkesine, kök ülkeye gitmek istediğini söyler. İlahi bir kovuluşla kök ülkeye gider. Susa No Wo kökler ülkesine gitmeden ablasını ziyaret etmek ister ve göğe çıkar ancak oradaki yıkım getiren davranışlarına kızan ablası Amaterasu, kendisini göksel kaya evine hapseder. Susa No Wo ise kefarete cezası alır, bu ceza, kefaretliliklerle dolu bin masalık bir ceza ve el ve ayak tırnaklarıyla sakalının kesilmesidir, bir versiyona göre de tükürük, sümük ve gözyaşını, yani bedensel sıvılarını kefarete olarak vermiştir. Tanrıların harahe (kovma/arınma) uyguladığı Susa no Wo artık kök ülkede hüküm sürecektir.²²⁴

Kefaretin ve harahenin anlamı ve amacı oldukça tartışmalıysa da Susa no Wo'nun isteği ilk andan itibaren annesinin ülkesine gitmektir. Yaşam tanrısı olan Susa no Wo önce sürekli ağlamış ve gözyaşlarıyla dünyadaki yaşamı tehdit etmiş daha sonra da gökyüzüne çıkarak oradaki eylemleri sonucunda güneşin ortadan kaybolmasına yol açmıştır. Kefaret ve arınmanın ardından en baştan beri gitmek istediği yer olan kök ülkede artık yaşam bahşeden tanrı olarak asıl kimliğiyle varolacaktır.

²²⁴ Nelly Naumann, **Japon Mitolojisi**, pp.100-167

Susa no Wo'nun bir şekilde egemenliğini aldığı alan kök ülkedir ancak burasının karanlıklar ülkesi olup olmadığı açıkça belirtilmemiştir. İzanagi'nin, ezeli babanın İzanami'nin peşinden gittiği karanlıklar ülkesinden döndükten sonra arınmak için burnunu yıkamasıyla doğan ve nefesle ilişkili olduğundan yaşam tanrısı olarak görülen Susa no Wo, baştan itibaren annesi İzanami'nin ülkesine gitmek istemiştir. İzanami, hatırlanacağı gibi bu tarihte artık Karanlığın Büyük Tanrıçası'dır. Kendisinden kopulmuş olan annesine, annesinin ülkesine gitmek isteyen Susa no Wo, topraktan yaşam çıkan yere gitmiştir, kök ülkeye. Karanlıklar ülkesi ile kök ülke karşılaştırması oldukça zor olmakla birlikte bizim konumuz açısından en önemli olan nokta Susa no Wo'nun kendisine verilen dünyadaki egemenlik alanını reddederek yeraltına, toprağa, anneye dönüş isteği ve İzanami'nin ezeli anne olduğunun altının çizilmesidir.

1.5.3 Yeraltı, mezar ve toprak ana, ana tanrıça

Toprak, bitkileri doğuran, insanı besleyen, yaşantımızı üzerinde-üzerine kurduğumuz, içinde ve üzerinde yaşamı barındıran yeryüzü, tohumu, ölüyü, madeni içinde barındıran, bunlar için rahim niteliğindeki yer, toprak ana olarak ana tanrıça tapımının tarihi bilinemeyecek kadar eski olduğu her şeyin annesidir. Toprak, yer her yerde dişi olarak tanımlanmıştır, yer ve göğün birlikteliğinden yaşam türediği inancı çok yaygındır, yer ve göğün ayrılma hikayesi versiyonlarıyla hemen her coğrafyada mevcuttur. Bitkilerin büyümesi, yerin gök tarafından yağmurla dölleniş şekline düşünülmüştür ve üremeye yardımcı olmak için, verimlilik için doğaya katılan insan tarlalarda açık havada orji ritüelleri düzenlemiştir. Yaşam veren toprak aynı zamanda tohumu bağrında saklar ve zamanı geldiğinde yine yaşam verecektir. Tohum gibi insanlar da toprağa gömülerek annelerine dönmüş olmaktadır. Yer ve yeraltının birliği bu düşüncelerde açıktır. Öldüğümüzde bağrına döndüğümüz anne olarak görülmektedir, gömülmek te anne rahmine dönüş olarak karşımıza sıklıkla çıkmaktadır. Yeraltı, mezar, toprak ananın bağı görünümündedir bu düşüncede.

Modern yaşamda da önemini hat safhada koruyan ancak gündelik hayatın kullanım alanlarından keskin sınırlarla ayrılmış mezarlıklar, megalit kültürü mezar

taşıyla yansıtmaktadır. Zamana dayanıklı olan taş, insanoğlu heybetli bulduğu başka şeylere olduğu gibi anlam yüklemiştir ve taş sıklıkla temsil nesnesi, ölümle düşünüldüğünde atalar için temsil nesnesi olarak görülmüştür. Menhir, kromlek ve dolmen megalit anıtlardır, mezarlık alanını oluştururlar ve bütün Atlantik kıyısında dolmenler yer alır, tarih öncesi ve ilkçağ megalitler ise Batı ve Kuzey Avrupa, Mağrib, Filistin, Etiyopya, Dekkan, Assam, Seylan, Tibet ve Kore gibi geniş bir alanda yer alır.²²⁵ Bunlar, etraflarında atalar tapımına ilişkin törenler düzenlendiği gibi ölülerin ruhlarının özellikle bayram gibi zamanlarda köylerine döndüklerinde ikamet ettiği konutlardır. Mezarların yakınına dikilen taşlar ölünün ruhu için yedek bir beden, bir dinlenme yeri olmasının yanı sıra ruhun o taşta bulunmasıyla ölü atanın ruhunun gücüyle tarlaların bereketini arttırmak ve ruhun taşta ikametiyle yaşayanların arasında gezinmemesinin sağlanması işlevine sahiptir. Zamanla fallik nitelik kazanan mezar taşlarının tarlaların olduğu kadar insanların da üretkenliğine katkıda bulunduğu inanılmıştır.²²⁶ Taşların bereketle ilişkisinin kurulmasındaki mantığı Eliade aşağıdaki gibi açıklamıştır:

"Son tahlilde *taştan bir "yedek beden", sonsuza kadar varolması için yapılmış bir bedendi*. Kimi zaman insan figürleriyle süslenmiş menhirlere rastlanır; başka bir deyişle onlar ölülerin "konutu", "bedeni"dir. (...) Bazı (s. 149) megalit mezarlıkların ağzını tıkayan ve "ruh delikleri" adı da verilen delikli taşlar yaşayanlarla iletişimi sağlıyordu. (...)

Bazı kültürlerde menhire ilişkin bir fallus simgeselliği bulunmuş olsa da, doğurganlık sağlama işlevi bu simgesellikle açıklanamamalıdır. İlk ve ana fikir, ataların "taşa çevrilmesi"ydi; bu ya "yedek beden" olarak görülen bir menhir aracılığıyla ya da anıtın yapısı içine ölünün en önemli unsurlarından birini, iskeletini, küllerini, "ruhu"nu katarak sağlanıyordu. Her iki durumda da ölü, taş "canlandırıyor", mineralden oluştuğu için yok olmayacak yeni bir bedende barınıyordu. Dolayısıyla menhir veya megalit mezar tükenmez bir canlılık ve güç kaynağı oluşturuyordu. Ölüler, mezar taşlarının yapılarındaki izdüşümleri sayesinde bereket ve bolluğun efendileri haline geliyorlardı."²²⁷

Megalit kültürde ataların yüceltiildiği, ölülerin ölüm sonrası varlıklarını sürdürmelerine inancın yanı sıra ana tanrıça tapımı görülmektedir. Gaia herşeyin annesi olan toprakken Demeter tahıl tanrıçasıdır, bununla birlikte dünyanın annesi

²²⁵ Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, pp. 147-155

²²⁶ Mircea Eliade, **Dinler Tarihine Giriş**, pp. 222-230

²²⁷ Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, p. 150

olan tanrıçanın bütünlüklü kavranışını Hindistan'da tanrılar ve evrenler ve insanlar üzerinde geçerli olan etkisiyle, yaratımın sürekliliğini sağlayan unsur olarak görmekteyiz. Bitki, tarım kadar önemli olan bir unsur da topraktan doğma, atanın ruhunun kabilenin yeni doğan bireyinde tekrar doğduğu ya da bebeklerin ruhlarının, henüz babalığın biyolojik rol sahibi olduğu düşünülüyorken, yerden bir yerlerden annelerinin karnına girdiği düşünülmesiyle doğumla, üretkenlikle ilişkili düşünölmüştür yer.

Yerin, toprağın analığı konusundaki keskin tutumu Kızılderili bir kabile olan Umatilla kabilesinde görmekteyiz. Kabilenin kahini Smohalla, *'Tarım için annemizin bağırını yaralamak, kesmek, yırtmak ya da tırmalamak günahdır'* diyerek toprağın eşelenmesini yasaklamış, tarımı engelleyen tavrını da *'Benden toprağı ekmemi mi istiyorsunuz? Annemin bağırına bir bıçak mı saplayacağım yani? Benden toprağı eşelememi ve taşları ayıklamamı mı istiyorsunuz? Annemin etlerini kemikler ortaya çıkana kadar kopartacak mıyım yan? Benden otları ve buğdayı toplamamı ve sonra bunları satmamı mı istiyorsunuz, beyazlar gibi mi zengin olayım? Nasıl yolarım annemin saçlarını?'* diyerek savunmuştur. Altay halkları yeryüzünün acı çekeceğine inandıklarından otları yolmanın günah olduğuna inanmış, benzer bir yaklaşıma sahip olan Hindistan'daki Dravid kavimlerinden olan Baigalar da *'sabanla Yeryüzü Ana'nın bağırını açmanın günah olduğunu'* düşündüklerinden çok zor bir şekilde, göçebe tarımı yapmışlardır, yani orman yangınlarıyla açılmış olan alanlarda tarım yapmışlardır.²²⁸ Bu düşünce ve davranışlarda yerin canlılığı ve doğurgan anne olarak görülmesi söz konusudur.

Aynı düşünce, insanoğlunun ölüme ilişkin tutumunda da görölmektedir. Çocuğın doğar doğmaz toprağı yatırılması adetinde toprak ana tarafından tanınması ve kutsanması amacı vardır, hastalananların toprağı gömölme ya da yatırılması da benzer şekilde toprağın gücünden yararlanılarak simgesel bir yeniden doğumdur, anneye geri dönüp yenilenmiş olarak yeniden doğmanın bir canlandırması. İşlenen bir suçun ve zihinsel bir hastalığın söz konusu olduğü durumlarda da aynı şey tekrarlanır, günah için de geçerli olmak üzere. Günah işleyen, toprakta açılan bir çukura girmekle buradan çıktığında yeniden doğumunu gerçekleştirmiş olur. İkinci

²²⁸ Mircea Eliade, **Dinler Tarihine Giriş**, pp. 248, 249

kez yerden, topraktan doğmakla yenilenmek... Toprağın bu gücü, ölü gömme adetinde de kendini göstermektedir. Ölülerin yakılabildiği bölgelerde bile çocuklar öldüklerinde gömülmektedirler, öyle ki Manu yasalarına göre iki yaşından küçük çocukların yakılmaları yasaktır. Güç verme canlandırma gücü ile bağlantılı olarak bir başka uygulama da çocukların canlı gömülerek yeryüzü anaya adanmasıdır: Grönland'da baba hasta olduğunda çocuğun gömülmesi, İsveç'te veba salgını olduğunda iki çocuğun canlı gömülmesi, kuraklık olduğunda Mayaların bu tür kurban adakları gerçekleştirmeleri gibi. Yerin bu niteliğini en güzel yansıtan örnek, Maorilerde 'whenna' kelimesinin anlamıdır: 'yer' ve 'plasenta' anlamlarına gelir kelime.²²⁹ Yaşarken tehlike arz eden hastalık, günah gibi bir durumda simgesel bir yeniden doğum için olduğu kadar ölümden de kendisinden doğulan toprak anaya dönüş, içine gömülünen yere dönerek yeniden doğum umudu temeldir.

"Ölülerin, yeniden doğuncaya, yeniden gün ışığına çıkıncaya kadar toprağın altında kaldıkları inancı, çocukların dünyaya geldiği ölümler krallığı düşüncesiyle özdeşleşebilir. (...) Bizim ölüm ve yaşam olarak adlandırdığımız olaylar Yeryüzü Ana'nın faaliyetinin iki farklı döneminden başka bir şey değildir. Yaşam, yerin rahminden çıkmak, ölüm ise bir anlamda "yuvaya" dönüşür. Vatan toprağına gömülme isteği kendi toprağına duyulan bu mistik aşkın, bu kendi yuvasına dönme ihtiyacının kutsal olmayan biçimidir."²³⁰

Toprağına gömülmenin net ve en güzel anlatımlarından biri Eliade'ın yukarıdaki sözleridir. Mezarla ilgili ritüel ve geleneklerde yeniden doğum umuduna ilişkin uygulamalar her yerde benzer ve yaygın olarak görülmektedir ve temeldeki düşünce yerin doğurganlığıyla ilintilidir. Cesetlerin başlarının güneşin doğduğu yön olan doğuya dönük gömülmesi, ceninin duruş biçiminde gömülmesi, bazen de geri dönecekleri korkusuyla bunu engellemek üzere bacaklarının bağlanması gibi önlemler alınarak gömülmesi, cesetlerin üzerine kan rengi olmasından ötürü yaşamın rengi olarak görülen kırmızı boya dökülmesi, üst paleolitik çağda mezarlarda bulunan takılar, deniz kabukları gibi nesnelerin yeniden doğumla ilişkili olması,

²²⁹ *Ibid*, pp. 253, 254

²³⁰ *Ibid*, pp. 254, 255

inanca göre yaşam veren yeşimtaşı, inci gibi benzer şeylerin mezarlara konulması hep yeniden doğumla ilişkilidir.

Mezara gömülmenin ve ritüellerin simgelediği anlayışın ve anlamının konumuzla ilişkisini açıkça ortaya koyan bir örnek, aşağıda aktarılmıştır. Reichel-Dolmatoff, günümüzün bir arkaik halkı olan Kolombiya'daki Kogi yerlilerinin gömü törenlerini incelemiştir. Aşağıdaki anlatımı, 1996 yılında Kogilerdeki genç bir kızın gömülmesidir:

"Şaman (*mama*) çukurun yerini seçtikten sonra, bir dizi ritüel jest yapar ve açıklar: "Burası Ölüm'ün köyü; burası Ölüm'ün törensel evi; burası rahim. Evi açacağım. Ev kapalı ve ben onu açacağım." Sonra ilan eder: "Ev açık," adamlara çukuru nereye kazmaları gerektiğini gösterir ve geri çekilir. Ölü kız beyaz bir beze sarılıdır ve babası kefeni diker. Bu arada annesi ve büyükannesi ağır, neredeyse tamamen sözsüz bir şarkı söylemeye başlarlar. Mezarın dibine küçük yeşil taşlar, deniz kabukları ve bir sümüklüböcek kabuğu konur. Daha sonra şaman cesedi kaldırmaya çalışıyormuş gibi yapar ve cesedin çok ağır olduğu izlenimini uyandırır. Ancak dokuzuncu denemesinde kaldırmayı başarır. Ceset başı doğuya gelecek şekilde mezara konur ve "ev kapatılır", yani çukur toprakla doldurulur. Bunu mezarın etrafında yapılan diğer ritüel hareketler izler ve sonunda herkes çekilir. Tören iki saat sürmüştür.

(...) Kogi dinini bilmeyen çağdaş bir yabancı gözlemci de bu törenin simgeselliğini kavrayamaz; çünkü Reichel-Dolmatoff'un yazdığı gibi, mezarlığın "Ölüm'ün köyü" ve "Ölümün törensel evi" olarak "söze dökülmesi" söz konusudur, mezar çukuru da "ev" ve "rahim" sözelleştirilir (bu da cesedin sağ tarafına doğru, cenin konumunda yatırılmasını açıklamaktadır.), bunları sunguların "Ölüm yemeği" diye sözelleştirilmesi ve "rahim-ev" in "açılma" ve "kapanma" ritüeli izler. Mezarın etrafının ritüelle çizilmesi yoluyla sağlanan nihai arınmayla tören sona erer.

Diğer yandan Kogiler dünyayı -Evren Ana'nın rahmini her köy, her tapım mekanı, her konut ve her mezarla özdeşleştirirler. Şaman cesedi dokuz kez kaldırırken, dokuz aylık hamilelik süresini ters yönde katederek bedeninin cenin haline geri dönüşüne işaret etmektedir. Mezar da dünya ile özdeşleştirildiği için, cenaze sunguları kozmik bir anlam kazanmaktadır. Ayrıca "Ölüm yemeği" olan sunguların cinsel bir anlamı da vardır (Kogilerin efsane, düş ve evlilik kurallarında "yeme" eylemi cinsel ilişkiyi simgeler) ve dolayısıyla Anayı dölleyen "ersuyu"nu oluştururlar. Deniz kabukları yalnızca cinsellikle sınırlı kalmayan oldukça karmaşık bir simgesellik taşır: Ailenin yaşayan üyelerini temsil eder; sümüklüböcek kabuğu ise ölü kızın "eşi"ni simgeler, çünkü bu nesneyi mezara koymazlarsa genç kız öbür dünyaya varır varmaz "kendine bir koca isteyecek", bu da kabileden bir genç erkeğin ölümüne neden olacaktır."²³¹

²³¹ C. Reichel-Dolmatoff 'tan aktaran, Mircea Eliade, **Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, pp. 25,26

Yer, Toprak Ana, herşeyin annesidir, kendisinden gelip yine ona dönülecek topraktır. Bağından yaşam veren toprak cesedi de kucaklar, doğum ve ölümün rahmi niteliğindedir. Ana tanrıça tapımının kozmik yenilenmeyi sağlayan güç olarak görünümü Hint düşüncesinde bütünlük içinde görülmektedir, tüm yönleriyle Maya evrenin en eski tanrıçasının kudretini yansıtmaktadır, O, evrenin yenilenmesinin sürekliliğini sağlayan yanılısamadır. Rahim ve mezar olan, tohumu ve ölüyü kendinde barındıran tanrıçanın yaratıcı ve yıkıcı yönünü Hint mitolojisi üzerinden ele almak, O'nun kozmik ölçekte düşünülmesi, kendisinin farklı görünümelerini sunması ve bireyin benliğiyle ilişkili açılımı nedeniyle yerinde olacaktır. Heinrich Zimmer'in sözleriyle:

"O Büyük Ana olduğu için her şeyden önce ortaya çıkmıştır. O, *primum mobile*'dir, ilk başlangıçtır, her şeyin içinden çıktığı rahimdir. Onun atalarını ve kökenini soruşturmak, onu anlamamak, daha doğrusu yanlış anlamak ve küçümsemek, hatta aşağılamak demektir. (...)

Bu durumda O, Yaratıcı Brahma'nın dünyayı yaratan kuluçka dönemi olan tefekküründen doğmuştur. Ama bu tam olarak onun yaratıldığı anlamına gelmez; yalnızca onun nasıl tezahür ettiğinin hikâyesidir. Onun yaratılışı açıklanamaz veya tartışılmaz; çünkü her şey ondan doğmuştur, onun büyüğü her şeyi tutsak eder ve her şey ona dönecektir.

(...) kendini gizleyerek herkesin içinde etkin olan büyük Mâyâ, yani kendi kendini aldatmadır. Bütün bu olanların gerçekten olması ya da olmaması önemli değildir; önemli olan bunların tamamen Mâyâ'nın çerçevesi içinde ve sürekli olarak Mâyâ'yı yaratmak ve etkin kılmak için gerçekleşmesidir - mitin anlamı, can alıcı noktası budur." ²³²

Mâyâ, ölçmek, üretmek, yaratmak, biçimlendirmek, gözler önüne sermek anlamındaki *mâ* kökünden gelir. Mâyâ 'nın 'kendini aldatma' olmasıyla evrenin devamlılığını nasıl sağladığını Zimmer şöyle kaleme almıştır:

"Tanrıların mâyâ'sı, kendi kurnaz özlerinin çeşitli yönlerini istedikleri zaman sergileme yoluyla çeşitli biçimler alma güçleridir. Ancak tanrıların kendileri de daha büyük bir mâyâ'nın -başlangıçta farklılaşmamış, her şeyi yaratan ilahi Töz'ün kendiliğinden dönüşümünün- ürünüdür. Bu büyük *mâya* yalnızca tanrıları değil, onların etkinlik gösterdiği evreni de üretir. (...) Aynı zamanda Mâyâ, bu gösteriyi yaratan ve harekete geçiren yüce güçtür: Evrensel Töz'ün dinamik yönüdür. Dolayısıyla aynı anda hem sonuç (kozmik akış) hem de

²³² Heinrich Zimmer, **Kral ve Hortlak: Ruhun Kötülüğü Mağlup Etmesine Dair Hikayeler**, trans. by: İlker M. İyidoğan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004, pp. 340, 388

nedendir (yaratıcı güç). Neden olduğunda Şakti, yani "Kozmik Enerji" olarak tanımlanır. *Şakti* sözcüğü, "yapabilir olmak, mümkün olmak" anlamına gelen *şak* kökünden gelir. *Şakti*, "iktidar, yeterlik, yetenek, yeti, kudret, enerji, kahramanlık, muhteşem güç, tertip etme kudreti, ilahi kudret, deha, bir sözcük ya da ifadenin gücü ya da anlamı, nedenin gereken sonucunu yaratmak için nedene içkin olan kudret; demir bir mızrak, cirit, kargı, ok, bir kılıç"tır; *şakti* dişilik organıdır; *şakti* bir tanrının etkin kudretidir ve mitolojik olarak onun tanrıçası-zevcesi ve kraliçesi olarak kabul edilir.

Mâyâ-Şakti, Nihai Varlık'ın dünyanın koruyucusu, dişil, matematiki yanı olarak kişileştirilir; bu yönüyle, yaşamın gözle görülür gerçekliğinin kendiliğinden, sevgi dolu kabulünü temsil eder. Gelip geçiciliğin tüm deneyimlerine eşlik eden ıstıraba, fedakârlığa, ölüme ve yoksunluklara katlanarak, tezahür edilen biçimlerin hezeyanını onaylar, o, bu hezeyanın kendisidir, bu hezeyanı temsil eder, bundan tat alır. O, yaşamın yaratıcı sevincidir: yaşayan dünyanın güzelliği, harikalığı, ayartıcılığı ve baştan çıkartıcılığıdır. (...)

Yani Mâyâ-Şakti-Devî (*devi*: tanrıça) karakteri çok yönlü olarak muğlaktır. İlahinin aralarında doğal bir bağlantı olan tezahürleri olarak evrene ve bireye (makro ve mikrokozmos) analık eden Mâyâ, ardından hemen kendi dayanıksız ürününün sargıları içinde bilinci boğar. (...)

Şiva ve Devi, Şiva ve pek çok adlı zevcesi -Kâli, Durgâ, Pârvatî, Çandı, Çamında, Uma, Satî, vb.- Mutlak'ın ilksel ikili-kışileşmesi olarak kabul edilir. (...) Şiva ve Tanrıça tek bir özün kutupsal yönleridir ve bu nedenle uyumsuzluk halinde olamazlar; Devi, Şiva'nın gizli doğasını ifade eder ve onun karakterini ortaya koyar. Bu düşüncenin şaşırtıcı bir ifadesi Şivacı geleneğin Kamboçya'daki geç dönem gelişiminde kendini gösterir; burada, lingam simgesi dört bir yana açılır ve kudretini temsil eden diğer figürlerle birlikte Tanrıça'yı da ortaya koyar. (...) Bu dişil figür, fallik sütunun özü, yaratıcı enerjisi, şaktisidir."²³³

Hint mitolojisinde büyük yaratıcı üç eril biçimde antropomorfik bir görünümde tanımlanmıştır: Brahma, Vişnu ve Shiva; yaratıcı, koruyucu ve yok edici. Tanrı'nın Mâyâ'sının işleyişi bu üçlüyle en net olarak anlatılabilir. Yine Zimmer'in tanımıyla:

"Yine de bu üç unsur, tek bir Sırrına Erişilemez'in yönleri veya tezahürleri oldukları için sonuçta Mâyâ'nın ürünleridirler - Bütünü, Birçok olarak gösteren ayna etkisi nedeniyle töz bakımından tek, ama biçim ve işlev bakımından üç ayrı şeydirler. Mâyâ, Ana'dır. Mâyâ, yaşamın kendi kendisini sürekli baştan çıkardığı büyüleyici güzelliştir. Mâyâ, rahim, emziren meme ve mezardır."²³⁴

²³³ Heinrich Zimmer, **Hint Sanatı Ve Uygarlığında Mitler Ve Simgeler**, ed. Joseph Campbell, trans. by: Gül Çağalı Güven, Kabalcı Yayınevi, 2004, İstanbul, pp. 35,36; 224-226

²³⁴ Heinrich Zimmer, **Kral ve Hortlak**, p. 266

Evrenin sürekliliğini sağlayan yaratma, sürdürme ve çözülme aşamalarının bu üçlüde, Hint düşüncesini anlamakta kilit kavram olarak gösterilebilen 'tecessüm etmek, görünüm, tezahür etmek' bağlamında ve özellikle de Vişnu ve Shiva'nın farklı dönemlerde baskınlık kazanan kişileşmelerinde tümlenmesi ve devri, Hintlinin uyanmak istediği düşün, Mâyâ'nın yanılısamasının devamlılığını sağlamaktadır.

Bu devamlılığın kesintiye uğrama tehlikesini içeren bir mit, Shiva'nın Kali ile evliliğinin hikayesidir. Hikayede Shiva, yogasından çıkmayınca yaratım süreci tehlikeye girer ve Brahma, 'yaratıcı' işlevine uygun olarak onun sarsılmaz duruşunu kırmak ister. Mâyâ, bu hikayede Kali kimliği ile ortaya çıkar ve Evrenin Anası, bir kız çocuğu olarak doğup Shiva'yı girdiği sarsılmaz yogik durumdan çıkararak ve O'na eş olmakla evrenin süregiden yenilenmesinin devamlılığını sağlar. Zimmer'in "*Varlık alanlarını üreten ilk çiftte ilahi özün, üretken yönüyle kişileştirildiğini ve verimli özyansıması için kutuplaştırıldığını gözden kaçırmamalıyız.*"²³⁵ deyişiyle bu ikili, Shiva ve tanrıçası, cinslerin ikiliği biçiminde bir zıt kutupların birliğini temsil eden bir örnektir. Aşağıda yer alan bu mitik hikayeden alıntılarla yüce güçlerin varlık alanındaki etkileri, görünümleri ve Mâyâ ele alınmıştır:

Hikayeye göre içine girdiği durumdan çıkmayı reddeder Shiva. Brahma Brahma, " ... peki ama Şiva kendine bir eş almadıkça dünya gelişimini nasıl sürdürecektir, amacını nasıl gerçekleştirecek ve Şiva'dan başka hiç kimsenin gerçekleştiremeyeceği çözülmeye doğru nasıl yol alacak?"²³⁶ diye endişelenir ve sonunda yanıtı bulur:

"Hangi kadın onu içine daldığı derinliklerden çekip çıkarabilir?" Yine düşünceye dalmış ve birden yanıtı bulmuş: "Şafak! Başkası değil! Şafak! Mâyâ: beni ve kozmosu taşıyan Vişnu'nun Yanılısama Dünyası! O evreni güdüleyen ilkedir. Şiva'nın aklını çecek olandır. Yoganın en derindeki görüşüne bile o esritici olur. Dakşa, şimdi git ve uygun adaklar ve armağanlar sunarak, mukaddes Her Şeyin Anası' nı önce senin kızın olarak, sonra da Şiva'nın gelini olarak doğmaya razı et."²³⁷

Brahma'nın oğlu Dakşa zorlu bir çileye girer. Brahma da Maya'ya dua eder ve O da bu amaçla zorlu bir meditasyona girer.

²³⁵ Heinrich Zimmer, **Hint Sanatı Ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler**, p. 156

²³⁶ Heinrich Zimmer, **Kral ve Hortlak**, p. 279

²³⁷ **Ibid.**, p. 281

"(...) kudretli Brahma kutsal Mandara dağına gitmiş, orada tek bir noktaya odaklı zorlu bir meditasyona başlamış ve otuzaltı bin yıl boyunca kusursuz bir düşünce yoğunlaşmasına dalarak, Dünyanın Anası'nı, besleyen ve doyuramı, etkileyici sözlerle yüceltmış. Varlığının temeli, her yaratığın yaşam kurtaran dünyaötesi aydınlanması ve dünyanın çekiciliğine kapılmış, yaşamı kaba dönüştüren cehaleti olan Dünya'nın Anası'na, yan gelip yatmak istemeyen, ama yine de tüm sonsuzluk boyunca hareketsiz kalan Kraliçe'ye, bedeni hem dünyanın somut hali hem de cennetlerin ve cehennemlerin duyu-ötesi maddesi olan Hanımefendi'ye seslenmiş. Ona "Düşün Sonsuz İlahi Sarhoşluğu," yani tüm yaşayan dünyanın maddesinin içinden çıktığı kozmik uyusukluk, uykuda olan tamamlanmış varoluşun, Vişnu'nun, düş maddesi olarak seslenmiş. Ona "Yaşamın Biçime Bürünen Âleminin Ötesinde İstirahat Eden" adını vermiş. Şöyle dua etmiş ona: "Sen ezeli ruhsun, doğası saadet olansın; sen cennetin nihai doğası ve yeniden doğuşun korkunç döngüsünün kendi kendini hipnotize edişini aydınlatan ve parçalayan cennet ışığı; sen evreni kendi Öz karanlığıyla çepeçevre kuşatansın. (...) Brahma, tek başına ona dua ederek, göksel yılların tam yüzülyıl boyunca (her göksel yıl, dünyanın üç yüz altmış yılına eşittir) ona olan bağlılığını göstermiş ve uykunun uyusukluğunda Vişnu'yu saran ve dünyanın düşü olarak Vişnu'nun nazarında yaşayan büyük Mâyâ'nın doğası üstüne bu zorlu meditasyonu yaparken zihnini bir an olsun dağıtmadığı için tanrıça sonunda ona görünmüş, siyah ve narin, saçları omuzlarına dökülmüş ve kahvemsî sarı renkli aslanının sırtına binmiş olarak karşısında belirmiş. Brahma onu selamlamış. Ve Kali, "Kara Olan," gök gürlemesini andıran bir sesle ona seslenmiş: "Beni neden çağırdın? İsteğini söyle. İsteğin yerine getirilemez olsa da, benim görüntüm onun gerçekleşmesini sağlayacaktır." ²³⁸

Dakşa'ya da görünür Mâyâ :

"Bu arada Dakşa, uzaktaki korunağında, kudretini muazzam bir gayretle tanrıçaya tapınmaya odaklıyormuş ve tanrıça sonunda ona da görünmüş. Kapkara bedeniyle ve kocaman göğüsleriyle aslanının üzerinde belirmiş. Dört elinden birinde nilüfer, diğerinde bir kılıç taşıyormuş; üçüncü eli "sakın korkma" işareti yapıyor, dördüncü eli "lütüfler ihsan eden" adı verilen bir duruşla açık duruyormuş. Dakşa onu yerlere kadar eğilerek selamlamış ve içi uhrevî saadete dolu olarak, özü bahtiyarlık olan, dünyayı sevince boğan ve yeryüzünü taşıyan büyük Mâyâ'yı yüceltmış. Çiçeği evren olan ezeli kudret Dakşa'dan dileğini söylemesini istemiş, Dakşa dileğini söylediğinde de şu sözü vermiş: "Yaratılmışların iyiliği için senin kızın ve Şiva'nın sevgilisi olacağım. Ama bir an için bile olsa bana saygıda kusur edersen, içinde ister mutlu olayım ister olmayayım, bedenimi hemen terk edeceğim. Şiva'yı cezbedeceğim. Ve bunu, Şiva dünyanın hikâyesinde yer alsın diye yapacağım." ²³⁹

²³⁸ Ibid., pp. 290-292

²³⁹ Ibid., p. 295

Brahma, girdiği bu zorlu meditasyon sonucunda Mâyâ'yı görür, Mâyâ O'na Kali olarak görünmüştür. Brahma, O'ndan Shiva'yı büyümesini ve onun gelini olmasını, yoksa Shiva'nın yogasından çıkmayacağını ve dünyanın yenilenmesinin sürekliliğinin devam edemeyeceğini, bunu O'ndan başkasının yapamayacağını söyler. Böylece Brahma'nın oğlu Dakşa, Virani ile evlenir ve O'ndan tanrıça Mâyâ, Sati adıyla doğar ve Shiva'yı büyüler. Nitekim Shiva'yı büyüleyip O'nunla evlendikten sonra Dakşa'ya söylediği gibi kendisine saygıda kusur edildiğinde bedenini terk edecek ve sonra başka bir kadından başka bir isimle doğarak yine Shiva'nın eşi olacaktır.*

Hikayeden yukarıda alıntılanmış olan pasajlarındaki tanımlamaları, Hintlinin kozmosun süreğenliğine bakışını da anlamamıza yardımcı olmaktadır, Tanrıçayı tanımlamakla: "Şafak, Mâyâ, 'kozmosu taşıyan Vişnu'nun Yanılsama Dünyası', 'evreni güdüleyen ilke', 'Her Şeyin Anası', 'Dünyanın Anası', 'Varlığının temeli, her yaratığın yaşam kurtaran dünyaötesi aydınlanması ve dünyanın çekiciliğine kapılmış, yaşamı kabusa dönüştüren cehaleti olan Dünya'nın Anası', 'bedeni hem dünyanın somut hali hem de cennetlerin ve cehennemlerin duyu-ötesi maddesi olan Hanımefendi', "'Düşün Sonsuz İlahi Sarhoşluğu," yani tüm yaşayan dünyanın maddesinin içinden çıktığı kozmik uyuşukluk, uykuda olan tamamlanmış varoluşun, Vişnu'nun, düş maddesi', 'Yaşamın

* Sati'nin bedenini terk etmesinden sonra Shiva kendini toparlayamaz ve Brahma'dan yanından ayrılmamasını ister.

"...Yitik ve bitkin Şiva, *guru'su* Brahma tarafından yaşamının en değerli varlığını yitirdiği kentin kapılarından nazikçe çıkarılarak Himâlaya'nın karlı doruklarına götürülmüş. Orada ikisi birlikte yürürlerken sakin, berrak ve huzur veren küçük bir göle rastlamışlar. Gölü önce Brahma fark etmiş.
(...)

Şiva bu gölü gördüğünde içinde bir kıpırdanma olmuş; sonra, ay yuvarlağından akan Ganj gibi gölden akan Sitrâ ırmağını görmüş. Bu göl yaz sıcaklığında hiç kurumaz. Bu gölde yıkananlar ve bu gölün suyundan içenler, tanrıların yasalarına göre, ölümsüzlüğe kavuşurlar ve hep genç kalarak melekelerini yitirmeden uzun yıllar yaşarlar. Güz dolunayı gecesinde bu gölde yıkananlar pırl pırl parlayan bir arabaya bindirilerek Vişnu'nun göksel ikametgâhına götürülürler. Tüm bir ay boyunca gölde yıkananlar Brahma'nın diyarına giderler ve ardından bütün biçim dünyalarından azat edilirler.

Bu huzur gölünün kıyısında Şiva, bütün varoluş biçimlerinin temeli, yaşamı ve bilinçliliği olan varlığın yüce, değişmeyen, her şeyi kuşatan kaynağı ve sonu üzerine tefekküre dalarak o eski dinginliğine ve haşmetine yeniden kavuşmuş. Böylece dünya sürecinin dengesini bozmak üzere olan delice tutkusundan kurtulmuş. Kendini şaşmaz bir meditasyona adanmış. Ta ki Dağ Kral Himâlaya'nın ve onun karısı Menakâ'nın kızı olan Pârvatî'nin biçimini almış Tanrıça uzun süre katlandığı manevi ve fiziksel çileleri vasıtasıyla Şiva'yı yalnızlığından yine uzaklaştırıncaya dek. Ardından ikisinin yaşamları bir olmuş ve sürmüş.." (Heinrich Zimmer, **Kral ve Hortlak: Ruhun Kötülüğü Mağlup Etmesine Dair Hikayeler**, p. 342, 343) Yukarıda sözü geçen döngüye dair bir pasajdır bu, aynı zamanda tanrıların da Mâyâlarının tuzağına düşmekle evrenin sürerliğini nasıl sağladıklarını göstermektedir.

Biçime Bürünen Âleminin Ötesinde İstirahat Eden', 'ezeli ruh', 'cennetin nihai doğası ve yeniden doğuşun korkunç döngüsünün kendi kendini hipnotize edişini aydınlatan ve parçalayan cennet ışığı' ".

Brahma'nın Maya'ya yakarısındaki nitelemeler, Maya'nın neliğini anlamamızı sağlamaktadır. Evrenin annesi, bir yönüyle Kali kimliğindedir. Yaşam veren, yaratıcı Maya-Shakti kimliğinin yanında yok edici Kali kimliği ile bir bütündür. Dakşa'ya Kali'nin nasıl görüldüğüne tekrar bakıldığında farklı yönlerinin bütünlüğünün bir tasviriyle karşılaşılmaktadır: "Kap kara bedeniyle ve kocaman göğüsleriyle aslanının üzerinde belirmiş. Dört elinden birinde nilüfer, diğerinde bir kılıç taşıyormuş; üçüncü eli "sakın korkma" işareti yapıyor, dördüncü eli "lütuflar ihsan eden" adı verilen bir duruşla açık duruyormuş." Kali, kara tanrıçadır yaşam veren ve alandır. Bu betimlemede göğüsleri, sütle dolu olduğu için kocamandır ve Kali pek çok tasvirinde karşımıza böyle çıkmaktadır. Kan içinde bir kan içici ama göğüsleri sütle dolu olmasıyla yaşam veren bir ilksel tanrıça Kali, Kara Olan'dır, 'zaman' demek olan 'kala' sözcüğünün dişil biçimidir.

Tantrik bir tasvirinde tanrıça Kali, bir cansız yatan iki Shiva (Alta 'ölümsüzlük için ölü olan Şava' olarak, ve üstte tanrıçanın bedensel temasıyla canlı olan ikizi olarak) üzerinde, yaşam veren Shakti özelliğini Shiva üzerinden net biçimde göstererek ayakta durmaktadır:

"... etrafa saçılmış kemikler ve kafatasları vardır, yırtıcı hayvanlar leşlerden beslenmekte, yabani geyikler çevrede dolaşmaktadır. Hindu Tanrılar Dağı'nın bir grup tanrısı, solda, arkaplanda dehşet içinde kümelenmiş, Dünyanın Karanlık Hanımefendisi'nin bu görünüşünü korku içinde seyrederek. Tanrıça tepeden tırnağa siyahtır. Çiçeklerden oluşan bir çelengin yerine, Tanrıça boynundan dizlerine kadar uzanan, kesik başlardan oluşan bir kolye takmıştır. Sağ elinde, fiziksel soykırımın ve ruhsal kararlılığın simgesi olan kılıcı tutar; bu kılıç bireysel bilincin peçesi olan yanılğı ve cehaleti keserek yarar. Diğer sağ elinde alışılmadık bir simge, yaşam ipliğini kesen makas vardır. Ancak iki sol elinde, bereket veren çanağı ve ezeli ve ebedi üretimin simgesi nilüferi tutar." ²⁴⁰

Dakşa'ya görüldüğünde olduğu gibi ' bireysel bilincin peçesi olan yanılğı ve cehaleti kesen' kılıç ve ' ezeli ve ebedi üretimin simgesi' olan nilüfer vardır bu

²⁴⁰ Heinrich Zimmer, **Hint Sanatı Ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler**, p. 242

tasvirinde de, yanısıra bereket çanağı ve yaşam ipliğini kesen makas, tanrıçanın ellerinde hepsi birarada görülmektedir. Bir Tantra metnindeyse şöyle betimlenmiştir:

"Şakti, bir kan okyanusunda yüzen teknede ayakta durmaktadır. Kan, doğurduğu, yaşattığı ve yeniden yuttuğu dünya çocuklarının damarlarındaki yaşam özsuyudur. Orada dikilir ve doymak bilmez dudaklarına götürdüğü bir kafatası-çanak, bu sarhoş edici ılık kan-içkiyi yudumlar. Bu, Mücevherler Adası'nın ve billur berraklığındaki mavi sularının kırmızı hanımefendisinin "öteki yüzü"dür."²⁴¹

Kali'nin bu kesik kafalardan kolyelerle, elinde kafatası çanaklarla tasvirleri gerçekten kan içen bir tanrıça olmasındandır, kendisine sunulan yaşamlarla inayeti sağlanmaya çalışılmıştır.

Campbell'dan öğrendiğimize göre, Tanrıça Kali'nin Kalighat'taki Kalküta'daki tapınağında, bahar festivali Durga Puja sırasında üç gün içinde yedi-sekiz yüz keçi kurban edilmiş, başlar tanrıçanın önüne yığılırken gövdeler inananlar tarafından tüketilmiştir. Shiva'nın Tanjore Tapınağı'nda her cuma günü kutsal sayılan alacakaranlık saatinde bir erkek çocuk sunakta kurban edilmiştir. 1830 gibi ileri bir tarihte bir monark Kali için Danteşvari'de bir kerede yirmibeş erkek kurban etmiştir, yine aynı sunakta 16. yy.da Kuç Behar kralı yüzelli kişi kurban etmiştir, insan kurbanı burada 1835 yılında yasaklanmıştır. Assam'daki bir kral hanedanı Durga Puja'da bir insan kurban etmiştir, bu törenlerde, hazırlanıp süslenen kurban, hazır olduğunu bir parmak işaretiyle bildirirdiğinde kılıçla başı kesilip kesilen baş vakit geçirmeden altın bir tabakta Kali'ye sunulmuştur. Kurbanın ciğerlerini yogiler yerken hanedan kutsal kana bandırılmış pilav yemiştir. Burada insan kurbanı, 1831 yılında ancak bu küçük krallığın işgal edilmesiyle sona ermiştir.²⁴² Kalika Purana'ya göre, bir insan kurbanıyla tanrıçanın rahmeti bin yıl, üç insan kurbanıyla yüz bin yıl sağlanır, eşi Shiva insan kurbanıyla üç bin yıl yatıştırılır. Taze kan ambrosia haline gelmektedir, baş ve gövde tanrıçaya sunulmalıdır.²⁴³ Kutsal çift, geri çekilmiş durumdaki tanrı çiftidir ve yaratım sürecinde işlevi yıkım olandır. Yatıştırılmaları ve

²⁴¹ Heinrich Zimmer, **Hint Sanatı Ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler**, p. 241

²⁴² E. A. Gait'ten aktaran, Joseph Campbell, **Doğu mitolojisi**, pp. 13, 14

²⁴³ Joseph Campbell, **Doğu mitolojisi**, p. 14

inayetlerini sağlamak için kendilerine kurban olarak yaşam sunulmaktadır. Kökeni Vedik metinlerden ve Brahmanalardan, Upanişad'dan eski halk inançlarına dayanması yüksek olasılık olan Rudra-Shiva tanrının yaratıcı yönünü olduğu kadar kaotik ve yıkıcı özelliklerini vurgularken Tanrıça, Ezeli Anne yaşamı veren olduğu kadar alandır da. Herşeyin kendisine döndüğü ve böylece görüngünün devam ettiği tözdür.

Genel bir bakışla kültürler üstü olarak evren, ilksel anne, yer, yeraltı, rahim, doğurgan, toprak, mezar, özlem duyulan a priori bir aidiyetle bağlı olduğumuz'dur denilebilir Ezeli Anne, Yer Ana, Ulu Tanrıça, Toprak Ana, Ana Tanrıça için.

2 Vampir Olgusu

İnsanoğlu, tarihi boyunca ölüm olgusuna yakından ilgi göstermiş, ölümlerle bir ilişki kurmanın yollarını arayagelmiştir. Megalit kültürde diktiği taşların etrafında ritüeller düzenleyip ölü ruhlarının kalması için bir anlamda bir anıt yaratarak, ölümlere her şeyin bilgi sahibi olmaları gibi bir sorumluluk yükleyip gereğini kendilerinden sundukları adaklarla ve bazen de işler yürümeyince tehditlerle bekleyerek, medyumlar aracılığıyla ya da hortlaklardan korkarak, ata ruhlarıyla törenlerde biraraya gelerek, şenliklerinde yemeklerini paylaşarak...

Ölümün üstünden zaman geçtiğinde ata olarak saygı gören ölü, henüz ölmüşse kendisinden korkulan tehlikeli bir varlık olarak görölmüşdür çoğunlukla. Ölümün dünyası ise ürkütücü tasarımlarda bulunmamış kültürde bile gidilmek istenmeyen bir dünya olarak tasarlanmış ve yaşayanların dünyasına göre silik, keyifsiz bir ülke olarak düşünölmüşdür. En eski mitolojilerde bile ölümler diyarı cezaların olduğu bir yer değilse bile sakinleri ürkütücü varlıklar olan bir ülke olarak görölmüşdür. İnan'da aydınlık karanlık ikiliği inanç sisteminde net olarak ortaya konmuş, zaman içinde iyi ve kötü sorunu üzerine tasarımların gelişmesiyle ışığın diyarının karşısına karanlığın diyarı olarak çıkmıştır ölümler diyarı, özellikle hristiyanlık tanrının karşısına şeytanı ayrı bir ilke ya da karşıt güç olarak koymuştur. Böylece ölümler diyarı olan yeraltı cehennem kimliğini kazanmıştır. Hristiyanlık ve ardından İslamiyet aslanan öte dünyadır diyerek ruhun ölümsüzlüğünün altını çizmekle cennete ve cehenneme ilişkin varsayımlarda bulunarak öte dünya tasarımında yeni katmanlara yer açmıştır. Cehennemle karşılaşıldıktan sonra hristiyanlığın vaazları sayesinde bir dönem korku yoluyla kitleler harekete geçirilirken cezaların tanımın da detaylara yer verilmiş, yorumlar önem kazanmıştır.

İnsanoğlu zaman içinde geri dönen ölümler ve ölümler diyarına ilişkin kişileştirmeler olarak tanımlanabilecek varlıklardan sakınmak için ya da kaza, büyü gibi çeşitli yollardan gelebilecek olan ölümden korunmak için muskalar, büyüler ya da karşı büyüler yapmıştır. Kimi zaman da büyülerini ya da kendini ortak bir deyişle medyum olarak tanımlayan kişileri kullanarak bu dünyayla ilişki kurmak istemiştir, genellikle ölümlerden bilgi almak için.

Bunlarla koşut olarak sanat, özellikle edebiyat ve resim, bunları takiben de sinema öte dünya betimlemelerini detaylarıyla renklendirmişler, görü edebiyatı inanç sistemine hizmet etmiş, hatta kimileyin dahil olmuştur. ortaçağ.... bilgi ve cehalet, kullanımına bağılı olarak farklı amaçlara hizmet etmiştir insanlık tarihinde kimileyin, kimileyin açıklama getirilemeyen korku verici bir durumda kendi açıklayıcı hikayelerine inanmak, bu yolla bazen de içini rahatlatmak toplumsal uzlaşısını devam ettirmek istemiştir insanoğlu. super kahramanlar ve günah keçilerine ihtiyaç duymuştur. azizler ya da kahramanların yanında zamanla tiplermeye dönüşen karanlık karakterler ortaya çıkmıştır zombiler, vampirler gibi. karanlığa ait karakterler olarak.

2.1 Vampir karakterinin gelişimi

Vampire bakıldığında öldükten sonra mezarından kalkan bir kan emicidir öncelikle. Buna gün ışığında dolaşamaması, güneş ışığından zarar görmesi, biçim değiştirebilmesi hatta uçabilmesi gibi özellikler eklenerek vampir hem tarihsel süreçte değişime uğramıştır, bunun bir diğer boyutu coğrafyaya göre, değişik kültürlerin vampir tanımlamalarıdır. Diğer bir yönü de halk kültüründen söylenceden kurmaca alanına geçtiğinde vampire yüklenen değişikliklerdir. Hemen her zaman öteki olarak tanımlanmış ve kimi zaman üzerinden eşcinsellik kimi zaman doğululuk kimi zaman Marksist anlamıyla kan emicilik anlatılmıştır.

En temel ve ortak kabul gören özelliklerine bakıldığında ise ölmüş ve dirilmiş olması ve yaşayanların yaşam ilkesini soğurarak varlık gösterebilmesi gelmektedir.

2.1.1 Farklı Kültürlerde Dirilen Ölüler ve Vampir

Ölüm olgusu, her zaman gizemini korumuştur insanlık için. Ruhun yaşadığına duyulan inanç bir yandan öte dünyada bir yaşantı sürdürme olanağı sağlarken bir yandan da ölülerin ruhlarıyla iletişim kurulması olasılığını düşündürmüştür. Duyulan korku ise mitolojik ve inanca ilişkin imgelemdeki örüntünün zaman içinde değişimiyle ve detaylandırılmasıyla ölülerin ruhlarının demonik varlıklarla bağlantılı düşünülmesine ya da en azından onlara kötücül nitelikler atfedilmesine yol açmıştır.

Fuzuli Bayat, hortlak inancının hemen tüm Türk toplumlarında görüldüğünü belirterek hortlak ya da hortdan denen varlığı hayat boyu kötülük yapmış, mezarın

kendisini kabul etmediği, insanlara zarar veren, ölümden sonraki yaşamla bağlantılı, insanlara zarar veren nitelikte tanımlamıştır. Bayat'a göre "*Hortlak inancı ruhun yaşamını sürdürdüğüne olan uç inançtır ve insanın öteki âlemle ilişkiyi tamamen koparma düşüncesinden doğmuştur.*"¹

Türk toplumlarında ölümden sonra canlanarak insanlara zarar veren varlığın adlandırmalarına, niteliklerine bakış, ölü ruhunun yaşayanların dünyasında varlık göstermesini, yaşayan ölüyü ve ondan korunma yöntemlerini ama özellikle hortlak-vampir ilişkisini anlamamız için net bir örneğin incelemesi olacaktır.

Azerbaycan'da hortdan, mezarda hortlayıp insanlara ve hayvanlara zarar veren ölümü zor olmuş günahkar insanın ruhuna verilen isimdir. Hortdandan korunmak için mezarın etrafına çivi çakılır, İslamiyetin kabul edilmesiyle görülen bir uygulama olarak ta Kuran okunur. Yakutlar mezarında rahat edemeyen ve yaşayanların dünyasına gelerek zarar veren bu ruha 'üer, yüer ya da yor' demişlerdir. Yakut mitolojisinde bunlar delilerin, intihar edenlerin, kötü şamanların ruhlarıdır. Bu dünyayla genellikle geceleri ilişki kurarlar. Benzer şekilde Altaylarda da öldürülen ya da intihar eden kişilerin ruhlarının hortlağa dönüşerek bu dünyada insanlara, özellikle de kendi yakınlarına zarar vermesi söz konusudur.

Tuvalılar, ölen kişiye 'süpe' derler, adını söylemezler. Ölüenin ruhunu öteki dünyaya götürmesi için şaman 'üzüt' denen bir tören düzenler. Böylece ölüenin ruhu gitmesi gereken yere ulaşır ve hortlağa dönüşmez. Hakas Türklerinde ölüm gerçekleşikten sonra kırk gün süreyle ölüenin varlığını sürdüren canına Süne ya da Sürnü denir. Bu kültürde de şaman süne'yi öteki dünyaya götürür, öteki dünyada varolan ruha Üzüt denir. Bulgar Türklerinde hortlağa Azgın denir, azgın genellikle istediği bir hayvan görünümüne bürünür.

Genel olarak kısaca özetlemek gerekirse, 'üzüt, özit, hortlak, uvır' gibi adlandırmalar ölüer diyarının sakinleri olan ölüerinin ruhlarıdır. Bayat, farklı adlandırmalarla geçen vampir inancının hortlak demonolojisinin merkezi kavramı olduğunu belirtir. Kültürlerin karşılıklı etkileşimleri sonucu yaygınlaşan bir inançtan söz edilmektedir. Slav halkları arasında da benzer şekilde görülür vampir inancı.

¹ Fuzuli Bayat, **Türk Mitolojik Sistemi**, C. II, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul, 2007, p. 286

Ubir, sık rastlanan bir isimdir. Başkurt kültüründe ubır, hortlağı niteler, şu farkla ki büyü öğrenmek için ruhunu şeytana satan bir insanın ruhu hortlayınca buna 'ubır' derler. Batı Sibiry Türklerinde ubır, ölen bir cadının ya da intihar eden kişinin hortlayarak mezardan çıkan ruhudur. Bu noktada, cadıdan ve büyüden korku ve bunların zarar verici nitelikte olduğu düşüncesi söz konusudur.

Karaçay-Balkarlarda obur inancı vardır. Obur istediği bir hayvana dönüşerek zarar verir. Hortlak ve obur insanların dünyasına geceleri gelir Kazan Tatarları, Başkurtlar, Sibiry Türklerinde 'ubır, upır, yüer' denen varlık insanları kanlarını alarak öldürürken Karaçay-Balkarladaki obur insanları öldüremez.* Kazan Tatarlarında Ubır, insanların bedenlerine girerek varlığını sürdüren ölü ruhudur. Bu inanışta ölümsüz olan ruh bir bedenden diğerine geçerek yaşar. Ayrıca istediği bir hayvana da dönüşme yeteneği vardır.

Genel bir adlandırmayla vampir de hortlak da yakılarak öldürülebilir, bu yok etme biçimi de bunların kendi bedenlerinde dirildiğini göstermektedir. Bu varlığın Türk halklarında ve Fin-Ugorlardaki adlandırmaları şöyledir: Çuvaşlarda 'vubur', 'vobur' veya 'vupar'; Karaçay-Balkar, Gagauz ve Kırım Tatarlarında 'obur'; Türkiye ve Azerbaycan Türklerinde 'hohan, hortlak, horttan'; Marilerde 'vuver'; Kazan Tatarlarında ve Udmurtlarda 'ubır' ; Sibiry Tatarlarında 'uvır'; Komilerde 'upır'... Batı Sibiry Tatarlarında Uvar ya da Uvir, Başkurtlarda ve Tatarlarda Ubır denen bu kötücül ruh kan içen bir varlıktır, ona Ruslarda, Ukraynalılarda ve Beyaz Ruslarda 'upır, upir'; Bulgarlarda 'vpir, vampir'; Çeh ve Slovaplarda 'upir'; Polonyalılarda 'upior', Sırpilarda 'vepir' denmiştir. Kan emen ve yarasa ile arasında yakınlık kurulan vampire Ruslarda 'netopır', Polonyada 'lyatopır', Sırpilarda 'medopir' veya 'lepir' de denir. Slav halklarında Türk halklarından farklı olarak gayrimeşru doğan kişiler öldükten sonra vampire dönüşür. Yanı sıra büyücüler ve cadılar da vampir olabilir. Vampir ya da upir denen bu varlık geceleri mezarından çıkarak kanını içmek suretiyle canlıları öldürür. Bayat, Slav halklarının vampir, upir inancı Türk halklarındaki hortlak inancı üzerinde şekillendiğini söyler.

* Kazan Tatarları, Başkurtlar ve Sibiry Türklerindeki ubır/upır insanın kanını içer, Karaçay Balkarlardaki obur insana zarar verse de öldüremez. Maaday Kara (Altay) Destanı'nda ise obur, Erlik Han'ın oğlu olarak ortaya çıkmaktadır. (Fuzuli Bayat, **Türk Mitolojik Sistemi**, pp.289-290)

Kazan Tatarlarındaki bu varlığın bedeni çürümez ve geceleri mezarından çıkarak yaşayanlara zarar verir. Obur, ayrıca mezarından çıkıp inek ya da kadın sütü içer. Gagauzlarda da obur geceleri mezarından çıkar, hayvana dönüşebilir ve her şeyi yer, bulaşıcı hastalık yaydığına da inanılmıştır. Obur kendi bedeninde dirilir, ondan kurtulmanın yolu mezarını açıp çivi çaktır. Özellikle Tatarlarda ve Başkurtlarda ubır yeni öleni yer ve onun bedenine girer. Mezarın kabul etmediği ubır bu yolla başka bir bedende mezarda rahat etmek ister.² Karaçaylarda oburlar istediği hayvan görünümüne büyü yoluyla bürünür ve çocukların kanını içerler, kan emdikleri yerde çürük, bere şeklinde bir iz kalır. Sadece çocukları değil, çeşitli hayvanları da kanlarını içerek öldürürler. Gün doğmadan evlerine dönerek gerçek biçimlerine bürünürler. Oburların birbirin tanıdığı da söylenmiştir.³ Buna göre ubır yeni ölen kişinin yaşam ilkesini soğurmakta ve bedenine girmektedir. Bir genelleme yapmak gerekirse, ruhu mezarında hortlaya ya da başka bir ifadeyle dirilen kişi yaşamında iyi biri değildir, günahkar bir insandır, kimi yerlerde de büyüyle ilişkilidir, cadıdır, intihar etmiştir... Bu varlığa inancın temelinde ruhun ölümsüzlüğü düşüncesi vardır, ölümsüz olan ruhun kendi bedeninde dirilerek ya da bir şekilde bedenlenerek yaşayanların dünyasında varlık göstermesi söz konusudur. Geceleri mezarından çıkarak zarar verir. Kendi isteğiyle istediği bir hayvana dönüşebilir. Bu huzur bulamamış ruhun yaşayanları ölüm ya da bulaşıcı hastalık yoluyla tehdit etmesi, ona karşı önlemler almaya itmiştir insanları. Bu konuda belirtilmesi gereken bir noktada, ölümlerin ruhlarının gitmeleri gereken yere, ölümler diyarına gitmeleri gerektiği düşüncesidir, ölüm olayı üzerine düzenlenen ritüeller, şamanların ruhgüderliği, yeni ölen birinin ruhunun belirli bir süre yaşadığı yerde bulunmaya devam ettiği düşüncesi gibi inanışlar hep bununla ilişkilidir.

Montague Summers, Macarcadan gelen vampir ya da vampyre kelimesinin Rus, Leh, Çek, Sırp, Macar, Bulgar dillerinde görünen biçiminin ortak bir Slav köken kökenden geldiğini belirtmiştir ve Yunanistan'da bilinmediğini de. Slav kökenli dillere geçmiş olan ve yaygın modern kullanımı, 'vrykolakas' olan kelime İngiliz 'werewolf', İskoçya 'warwulf', Alman 'werwolf', Fransız 'loup-garou'nun eşdeğersizidir ve bunların

² Fuzuli Bayat, **Türk Mitolojik Sistemi**, pp. 286-291

³ Leonard R. N.Ashley , **The Complete Book of the Vampires**, Barricade Books, New York, 1998, p. 187

karşılığı 'kurtadam'dır ve bunun dışında kalıp 'vampire' kelimesini kullanmış olanlar, Sırlardır. Ancak pek farklı bir yaklaşım değildir onlarınki de, çünkü yaşarken kurtadam olan bir insanın öldüğünde vampire dönüştüğüne inanmışlardır. 'The Book of Werewolves'ta⁴ bu tarz olayların detaylı olarak anlatılmış, vampire de atfedilen biçim değiştirme ve bu durumda bilinç ve algının, niteliklerin değişimi gibi bilgiler sunan örnekler verilmiştir.

Örneğin Yugoslavya'da, vampir genellikle kurtadamla birleşmiştir. Vukodla, kurdun saçı, demektir ve kastedilen, kurtadamdır. Vukodlak'ın kurtadamlıkla ilişkisinin ancak izleri kalmıştır. Vukodlak, daha çok vampir olarak görünmüştür, mezarından çıkararak geceleri evine ya da yakınlarında yaşayanlara giderek ya kanlarını içer ya da eski eşi, sevgilisi, olmadı genç bir dul hanımla ilişkiye girer.

Bu konuda Rusya'daki inanç daha ilgi çekicidir. Rusya'da ölü bir vampirin insanları öldürürken yaşayan bir vampirin onları savunduğu inancına sıklıkla rastlanılmıştır. Bu inanç doğrultusunda, her köyün kendi vampiri vardır, bir gardiyan gibi, yaşayanları ölümlere karşı korur. Fakat eğer kavgada kendisi ölürse o zaman kötü ve tehlikeli bir yok ediciye dönüşür. Felix Oinas, bu bilgiyi Tokarev'den aktarmış ve aynı zamanda inandırıcı bulmadığını da eklemiştir. Ancak devamında bu koruyucu rolün vampirler değil, kurtadamla örtüştüğünü belirtmiştir. Sırlar, kurtadamların kendilerinin iyiliği için düşman güçlere karşı durduğuna, Şeytan'ın karşısında Tanrı'nın yanında yer aldıklarına inanmıştır.⁵

Vampir, yaygın bir coğrafyada kurtadam ile yakından ilişkili olarak görülmüştür. Bunun dışında vampirliğin tanımında önem taşımış olan, tarihte tanımlamalar getirilmesinde bir kırılma noktası olarak görülebilecek olan nokta, bu yaşayan ölünün mezarından şeytani güçlerce kaldırıldığıdır. Vampirin bedenini harekete geçiren, şeytani güçlerdir. Bu konuda Dom Augustine Calmet, 'Dissertations sur les Apparitions des Anges, des Demons et des Esprits, et sur les Revenants at Vampires' isimli eserinde belirlemelerde bulunmuştur ve bunun yansımaları günümüzde vampire yaklaşımda bile görülebilmektedir. Burada Dom Augustine vampir salgınlarının özellikle Slav ülkelerinde görüldüğünü ileri sürmüştür, kimi olaylar yaşandıysa da

⁴ Sabine Baring-Gould, **The Book of Werewolves**, Senate, London, 1995, passim

⁵ Felix Oinas, "East European Vampires", **The Vampire: A Casebook**, ed. by: Alan Dundes, The University of Wisconsin Press, London, 1998, pp. 51-52

bunların istisna olduğunu ve vampirliğin Batı Avrupa'ya ulaşmasının onyedinci yüzyıl sonunu bulduğunu, bu korkunun Batı Avrupa'da onsekizinci yüzyılda yoğun olarak yaşandığını ve vampirliğin bilinir bir durum haline geldiğini yazmıştır. Bu eserde vampirle baş etme yöntemi olarak da mezarlarını kazarak çıkardıkları bedene sivri bir kazık saplamak, başı gövdeden ayırmak, kalbini çıkartmak, bedeni yakmak sayılmıştır ve 'oupires' ve 'vampires' olarak isimlendirilmiştir.⁶

Buradaki oupire, obur, ubır, upır, upir, upior, vpir, vampir olarak yukarıda sözü geçen aynı varlıktır.

Allacci 1645 tarihli 'De Graecorum hodie quorundam opinationibus' adlı çalışmasında kötülükler yapmış, ahlaksız bir yaşam sürmüş ve çoğunlukla da aforoz edilmiş kişinin öldüğünde Yunan inancına göre vrykolakas'a dönüştüğünü, bu kişilerin cesetlerinin çürümediğini, şiştiğini belirtmiştir. Allacci'ye göre iblis böyle bir bedeni ele geçirir ve böylece mezardan çıkarak sokaklarda dolaşır, genellikle geceleri evlerin kapılarını çalarak ev halkından birinin adını seslendirir. Allacci, Chios'ta yaşayanların vampirin seslendiği ismi asla ikinci kez tekrarlamadığı inancıyla gece kapıları çalındığında ilk seslenişte açmadıklarını bildirmiştir. Vampir o kadar tehlikelidir ki gündüz vakti hatta öğlen saatinde bile ortaya çıkabilir, evlere giremeye de sokaklarda açık alanlarda dolaşır ve birden kurbanını ele geçirir. Sebebi bilinmeyen ani ölümler derhal şüphe çeker ve mezar açılarak bedeninin durumuna bakılır. Belirtilere göre dini önlemlerle birlikte yakılır. Yunan kilisesinin bir yasa şöyledir: 'vrykolakas' denilen bedeni bozulmamış ölü ile ilgili olarak, bir ölünün ancak Şeytanın gücü altında vrykolakas'a dönüşebileceği ve dönüştükten sonra, kendisini daha önceden tanıyan kişilerin karşısına çıkarak onlarla sohbet edebileceği bildirilmiştir, ki bu kişiler uykularında garip rüyalar da görür. Ayrıca yollarda dolanarak yaşayanları boğazlayıp öldürebilirler. Birden talihsiz olay olur ve herkes mezara koşarak cesedini çıkarır, uzun zamandır ölü olan bu kişi kanlı canlı yatmaktadır. Bunun üzerine ceset yakılır. Bunlardan sonra 'nomocanon', cesedin bozulmamasını Şeytan'ın işi olarak tanımlamıştır bir kez daha.⁷ Montague

⁶ Montague Summers, **Montague Summer's Guide to Vampires** (Çevrimiçi) <http://www.unicorngarden.com/vampires.htm#vampires>, 14.11.2006

⁷ Montague Summers, **The Vampire: His Kith and Kin**, K. Paul Trench, Trubner, London, 1928, pp. 31,32 (Çevrimiçi) <http://www.sacred-texts.com/goth/vkk/index.htm>, 14.11.2006

Summers'ın katolik olduğunu da belirterek, kilisenin aforoz ettiği kişilerin, yaşarken kötü olanların öldükten sonra Şeytan'ın gücüyle dirilmesinin ve bunların yok edilmesi için yapılması gereken işlemlere kilise görevlilerinin düzenlediği törenin de eklendiğini söylemek gereklidir. Bedenin bozulmamasının ya azizliğe, azizeliğe işaret ettiği ya da şeytani olana işaret ettiği kabul edilmiştir. Ancak gömüldüğü toprağın ve koşulların özelliklerinin doğal bir mumyalama benzeri işleve sahip olmasının bir etken olduğu bugün bilinmektedir elbette.

Bu tartışmalar daha çok Hristiyanlıkla ilgili, din felsefesi alanına giren konulardır. Temelindeki nokta, Şeytana Tanrının kötülükler için izin vermesidir.

Bunun dışında, örneğin Yunanistan'da vrykolakasın birine ikinci kez seslenmeyeceği inancı ve buna dayanarak ilk seslenişte kapının açılmaması uygulaması, farklı coğrafyalarda ruhtan korku kapsamına giren davranış kalıbına denk düşmektedir. Gelenin insan görünümüne bürünmüş kötü ruhlar olup olmadığından emin olunmaması yeni ya da değişik bir durum değildir.

2.1.2 Vampirin özellikleri

Farklı coğrafi bölgelerde ve farklı kültürlerde birbirlerine benzer olan varlıklara çeşit çeşit isimler verilmiştir. Hepsine esas teşkil eden düşünce, ruhun ölümsüz olduğudur. Bedenin olduğu gibi kalması için koruma çabası her kültürde Mısır'da olduğu kadar önemsenmemiştir. Ama hemen her kültürde ölen kişinin ölümden sonraki yaşamı için ritüeller gerçekleştirilmiş, gömü törenleri kurallara bağlanmış, inanç sistemlerinde detayların belirlenmesiyle öte dünya yaşamı için kriterler oluşturulmuştur. Yaşarken kötü bir kişi olan ölünün ruhundan korkulmuş, ölen kişinin ruhunun genellikle ölümü izleyen belirli bir süre yaşadığı yerde bulunduğu inanılmış, özellikle eşini tehdit altında görülmüş, evlenmeden ölenlerin ruhları topluluğa musallat olmasın diye ölümlere evlilik törenleri yapılmış, intihar etmiş, günahkar, öldürülmüş kişilerin ruhlarının huzur bulamayacağı düşünülerek yaşayanların dünyasının esenliği için korku duyulmuştur onlardan.

Ölen kişinin ruhunun geri döneceğinden ya da ölen kişinin dirileceğinden duyulan korku insanoğlunu hem bu konuyla ilgili inançlar geliştirmeye hem de buna karşı önlemler almaya itmiştir. Hem korkusunu sağlam ağlarla ince ince örerken hem

de korunmak ve korktuğunu yok etmek üzere muskalar, tılsımlar, belirlenen engelleyici nitelikler yüklemeler, giderek dualar, ayinler geliştirmiştir.

Bunların temelindeki düşünce, ölenin hortlamasıdır. Hortlak, çeşitli görünümde karşımıza tarihimiz boyunca çıkmaktadır. Ölü, istek üzerine de diriltiştir, canlanarak dehşet te yaratmıştır. Hortlak, hayalet, yaşayan ölü, giderek zombi, vampir ve türevleri ortaya çıkmıştır, dampyr gibi...

Buna strigoi için getirilen tanımlamalar örnek teşkil etmektedir. Vampir, Romanya'da çoğunlukla strigoi olarak adlandırılmıştır. Profesör Petrovici, Romanya'nın dört bir yanından vampir metinleri derlemiştir, biri Yugoslavya'dan olmak üzere ondokuz vampir tanımlaması vardır. Bunlardan onbeşi strigoi, üçü moroi, biri de pricolici üzerinedir. Bu tanımlamalara göz atmak, inancın kökeninin ne kadar erken tarihlere gidebileceğini göstermektedir:

Metin I, Severin'in Ohaba Köyü'nde 1932 yılında kaydedilmiştir: "Bir adam öldü ve *strigoie* dönüştü. Şimdi yaşadığı evdeki hanıma eziyet etmek üzere geliyor. Polis mezarına bile gitti. Mezarı kazıp O'nu çıkardılar ve şiş ve al yanaklı olduğunu gördüler. Midesinden dirgen ile kazıklamaya çalıştılar fakat saplamayı başaramadılar. Sonra bir asker tüfeğiyle çakmaya çalıştı fakat yapamadı. O'nun yerine kendine darbetti. Böylece büyü bilen bir kadını çağırtmak gerekti fakat yalnızca ölü bedenle yalnız kaldığında büyüü gerçekleştirecekti. Daha sonra bu kadın cesedin midesine bir bıçak sapladı. Bundan sonra ne olduğunu bilmiyorum. Yaklaşık iki haftadır başka bir gelişme duymadım."

Metin III, Caraş bölgesindeki Secaşeni Köyü'nde 1932 yılında kaydedilmiştir: "Bir şişeye viski [*rachia*] koyar ve bunu cesetle birlikte gömerler ki böylece *strigoi* bunu içecek ve evine dönmeyecektir. Akrabaları ona "Peter ya da John [ismi] rachia'yı iç ve Varadia'ya [bir köy ismi] git ve eve gelme!" derler. Eğer bunu yaparsanız *strigoi* eve gelmeyecek, *rachia* içmek için Varadia'ya gidecektir. Mezardan eve döndükten sonra sessiz kalınmalıdır, çünkü sessizlik bozulursa törenin hiçbir etkisi olmaz."

Metin VI, Bihor yöresindeki Roşia Köyü'nde 1937 yılında kaydedilmiştir: "Ölü kişinin ellerine bir mum, madeni para ve havlu koyarsınız, böylece bir *strigoie* dönüşmez. Ölünün derisini bir iğneyle delmek de iyi bir fikirdir. Cesedinin derisinde küçükte olsa bir delik varsa o kişi *strigoie* dönüşmez."

Metin XI, Ilfow bölgesindeki Ştefaneşti Köyü'nde 1935 yılında kaydedilmiştir: "Yaşlılar cesedin altından ya da üzerinden kedi geçerse onun *strigoie* dönüşeceğini söylerler! Çaresi cesedi çıkarıp vurmaktır."

Metin XVIII, Romanati bölgesinden Balş Köyü'nde 1933 yılında kaydedilmiştir: " Ölünün mezarını *moroi* olarak terk ettiği ve akrabalarından beslendiği söylenir. Kalplerini tercih eder. Çözüm mezarından çıkarmak ve suratı sağlıklı, kanlı canlı görünüyorsa iğne, şiş, mih gibi sivri bir şey kalbini delmeniz gerekir."

Metin XIX, Romanati bölgesindeki Isbiceni Köyü'nde 1935 yılında kaydedilmiştir: " Ölü biri akrabalarından beslenirse *pricoliciye* dönüşür. Mezarından çıkarıldığında poposu yukarı doğrudur ve dudaklarında kan vardır. Bu kandan biraz almalı ve evdeki *pricoliciden* muzdarip olan kişileri bununla beslemelisiniz. Bu şekilde akraba sağlığını geri kazanır. Sütten/memeden kesileli bir yıl ya da daha fazla olan bir bebek annesinin göğsünden gizlice süt içiyorsa (steal milk.. aşırıyorsa) ölürse *pricoliciye* dönüşür. Bundan sonra işkence etmek için annesine ya da diğer akrabalarına dönmeye çalışır."⁸

Vampirin dirilen diğer ölülerden farkının ne olduğu sorusu, vampiri tanımlama yöntemlerinden biridir. Paul Barber, vampir ve hortlak için kaydedilen nitelikleri özetlemiştir:

1. Cinayete kurban gidenler, intihar edenler ve salgın hastalık kurbanları hortlak olmaya meyillidir. Aslında, hortlaklar salgına neden olur. Bunlar genellikle ölmeden önce pek sevilmeyen kişilerdir.
2. Hortlağın mezarındaki toprak bozulmuştur ya da toprakta delikler/boşluklar vardır.
3. Ceset çürümemiştir, şişmiştir ve görünüşü sağlıklıdır ve yüzüne kan hücum etmiştir. "Eğer bir süre sonra hala tam olarak gömüldüğü günkü gibi, bozulmamış haldeyse ya da şişmiş ve kararmışsa, görünüşü ürpertici bir değişime uğramışsa, vampirizm kuşkusu doğrulanmış olur. (...)
4. Mezarında bulunduğu zaman cesedinin dudaklarındaki kan ve şişkinlik kurbanlarının kanını emmiş olabileceğinin bulgusudur.
5. Ölümünden sonra hortlağın arkadaşları ve akrabaları ölür.
6. Özellikle salgın dönemlerinde mezardan sesi duyulur, chewing on his extremities or on the shroud. ellerini ayaklarını ve kefenini çiğnerken. aşırı sıkıntıda ve kefenine sarılı. ??
7. Özellikle kışın etrafta olması olasıdır.
8. Dokunulduğunda bedeni ılıktır.
9. Kötü bir kokusu vardır.
10. Beden, ölümle sertleşmemiştir.
11. Saçı ve tırnakları ölümden sonra uzamaya devam eder.
12. Kurtlar ve köpekler, doğuştan baş düşmandır.
13. Bir hortlak sudan geçemez ve gün doğumuna kadar mezarına dönmek zorundadır.
14. Potansiyel hortlaklar bataklıkta yok edilebilir.
15. Bir kişinin öldükten sonra hortlaması biraz zaman alır. Çoğu rapor bunu sekiz ya da kırk gün olarak belirtir.
16. Hortlamış biri aşağıdaki yöntemlerle öldürülebilir:
 - a. Kazık saplamak (değişik yerlerde farklı ağaç türleri belirlenmiştir). Bazen iğne olarak belirtilmiştir.
 - b. Başını gövdesinden ayırmak

⁸ Jan Louis Perkowski, "The Romanian Folcloric Vampire", pp. 35-46, **The Vampire: A Case Book**, ed.: by Alan Dundes, The University of Wisconsin Press, 1998, pp. 36-40

- c. Kalbini kesip çıkartmak.
- d. Yakmak.
- e. Yukarıdakilerin hepsini yapmak.
- 17. Bir hortlak mezarında yere ya da tabutuna çivilenerek kıpırdamayacak hale getirilerek ya da mezarı kilitler, sürgülerle sağlama almakla/güvence altına almakla ya da bedene ağırlık yükleyerek mezarında tutulabilir.
- 18. Hortlaklar, onların içtepilerini kullanarak kontrol altında tutulabilir, haşhaş, darı ya da hardal tohumu saçarak (bunları tek tek toplamalıdır) ya da mezara, yanlarına balıkçı ağı ya da çorap koyarak (bunları sökmek zorundadırlar, genellikle yılda bir düğüm hızında).
- 19. Bazı Slav vampirlerinin ağızlarından alevler fişkirir.
- 20. Bir hortlak mezarında öldürüldüğünde genellikle haykırmaya, inlemeye ve hızla hareket etmeye meyleder, yaralandığı yerden taze kan akar.
- 21. Kendinizi sarmısak vasıtasıyla koruyabilirsiniz.
- 22. Vampirler ve diğer hortlaklar sıklıkla öldükten sonra dik bir şekilde otururken bazen de mezarlarında ya da tabutlarında dik bir şekilde otururken betimlenmiştir.
- 23. Vampirizm köylerin fenomenidir, kentlerin değil, alt sınıfın olgusudur, üst sınıfın değil."⁹

Vampir, kendi bedeninde canlanan ölüdür. Daha sonra biçim değiştirebilme özelliği bulunabilmekle birlikte bu değişim kendi iradesindedir. Bazı hayvanlarla daha sıkı ilişkisi vardır, yarasa ve kurt gibi. Vampir, başkalarının yaşam gücüyle beslenir, bu yaşam ilkesi çoğunlukla kandır. Bu gibi belirlemeler elbette değişkenlik göstermektedir kültüre göre. Gece varlıklarından olması, günışığına çıkamama laneti genel olarak gözlemlenen özelliklerindedir. Vampirin laneti, kendini koruyabildiği sürece sonsuz yaşamdır. Çok korkulmasının nedeni ise ısırdığı ya da kanını emdiği ve kendi kanını verdiği kişiyi de vampir yapmasıdır, vampirliği bulaştırmasıdır.

Genel olarak vampirlerle ilgili, kan değişimi yoluyla dönüştürüldükleri, bu dönüşümün insan olarak ölüp vampir olarak varlık bulmak şeklinde gerçekleştiği, uyumak için mezarlarına dönmek zorunda oldukları, belirli hayvanlara hükmedebildikleri, biçim değiştirebildikleri, ısırıp kendi kanını verdiği kişiyi dönüştürebildikleri, dönüştürdükleri kişiyle aralarında güçlü bir bağ olduğu sayılabilir. Her şekilde, halk kültüründe vampir, kötüdür, şeytanidir, hortlamış olan ve kanla beslenen ölüdür, mezarından kalkan kan emicidir.

Üzerinden belirli ya da herhangi bir hayvan geçen ölünün vampire olacağına dair inanç oldukça yaygındır. Bu düşüncenin insanoğlunun hafızasının

⁹ Paul Barber, "Forensic Pathology and the European Vampire", **The Vampire: A Casebook**, pp. 109-142, ed. by Alan Dundes, The University of Wisconsin Press, Wisconsin, pp. 113, 114

derinliklerinden yankılandığını söylemek bir abartı olmayacaktır. Farklı farklı yerlerde ölümden sonra ruhun bir hayvan biçiminde görüleceğine inanılmıştır. Bu bazen istenilir bazen de sakınılan bir durum olmuştur. Genellikle ruhun uçup gitmesi fikriyle bağlantılı olabilecek şekilde sinek, kelebek gibi bir hayvan türüdür büründüğüdür. Çeşitli bağlar kurulmuştur hayvanlarla, öldükten sonra bir hayvan biçiminde reenkarne olan ruh, ilkellerdeki hayvan ikizi öldüğünde kişinin de ölmesi biçimindeki yaşamın devamlılığını ruha bağlayan düşünce, hortlağın hayvan biçimini alabilmesi gibi. Bu konuda Levy-Bruhl'un kaleme aldığı 'Mistik Deneyim ve Simgeler' kitabı, iyi bir başvuru kaynağıdır. Bazı hayvanlara bu tarz inançlar doğrultusunda saygı gösterilirken bazıları da tekinsiz görülmüştür yaygın olarak. Yanı sıra cadıların büyü yoluyla hayvana dönüştüğü de yaygın bir inançtır. İnsan, korku, umut ve inançlarını yükleyebileceği unsurlar yaratmada hayvanlarda da yararlanmıştı sadece, denilebilir. giderek genellemeler oluşması ise şaşırtıcı değildir. Birbirinden farklı anlamlarda ve çeşitli konularda ruh ve hayvan ilişkilendirilmiştir.

Bedeninin üzerinden hayvan geçen vampirleşeceği düşüncesi Slavlarda da Greklerde de Çinlerde de görülmüştür. Çinde bir cesedin olduğu odaya bir kedinin girmesine izin verilmez. Beden Yin'in alt seviyede bir kısmı olan Kuei ruhunu hala taşıdığı için kedinin kendi yabanıl ya da kaplansı doğasından üzerinden atlacağı bedene aktaracağı düşünülmüştür. Çin'de insanın biri tanrısal olan diğeryse beden çürüyene dek mezarda ikamet eden daha alt seviyede iki ruha sahip olduğu inancı vardır. Yunanistan'da ve Makedonya'da gece boyu ölenin akrabaları ve arkadaşları cesedi izlemişlerdir. Bir kedinin cesedin üzerinden atlamasını önlemek için ve eğer atlarsa ölünün güvenliğini korumak ve dönmesini önlemek için ceset iki uzun şişe delinmiştir. Ölünün başında nöbet tutmak Bulgarlarda ve Sırp'larda da uygulanmıştır. İngiltere'nin kuzeyinde ve İskoçya'da ölünün üzerinden geçen kedi ya da köpek derhal öldürülmüştür, cenaze töreni bitene dek hayvanların kapalı tutulması da geleneklerindendir.¹⁰

Vampirliğe yol açacağı düşünülen bir diğer durum, ölümün ntihar sonucu gerçekleşmesidir. İntihar, pek çok toplulukta sanıldığı gibi horgörülmemiştir. İntihar ya da kahramanca ölüme gitmek onaylanmış hareketler olarak görülmüştür. Kimi

¹⁰ Montague Summers, *The Vampire*, Senate, London, 1995, pp. 168-170

yerlerde geride bırakılanları cezalandırmak için gerçekleştirilen bir eylemdir. Kimi yerlerde kralla birlikte maiyetinin, eşyalarının, hayvanlarının gömülmesi bir ritüel olarak uygulanmıştır. Hindistan'daki sati uygulaması, her tarihte ilgi duyulan bir konu olmuştur. Japonya'da harakiri günümüzde de süregelen ve saygı duyulan bir uygulamadır. Gothlar, pagan Vandallar ve Norse vahşileri intiharı onaylamışlardır, Güney Hindistan'daki soyguncu bir kabilede iki kişi önemsiz bir konuda bile kavga ettiğinde biri, rakibinden öcünü almak için kendini öldürmektedir. Ruhunun geri gelerek sağ kalana eziyet edeceğine inanmıştır. Bu tarz yaklaşımlar özellikle 18. yy. da baskındır. Çin'de zengin biri ölüme mahkum edildiğinde, bazen az bir miktar karşılığında yerine ikame etmek için gönüllü vekil alabilmiştir. Yine Çin'de, insanlar karşısındakinin başına sonra hukuksal sorunlar açmak ve ölü kişinin hortlayacağına duyulan inançla hayalete dönüşerek düşmanını gerçek yaşamında rahatsız edebileceğinden ona karşı avantaj sağlayacağını düşünerek inadına intihar etmişlerdir.¹¹ Elbette ölüme yaklaşım, insanın kendi yaşamını önemsemesi en dikkat çekici noktadır. Benzer durumlar pek çok farklı toplumda yaşanmıştır. Keltler ve Thraklarda da kişinin kendini öldürmesi hem bir davranış olmuştur hem de hafife alınmış bir durumdur. Seleucus, Thrakların, içki alemlerinde oynadıkları asma oyununu anlatmıştır. Bu oyunda yüksek bir yere yuvarlak bir ilmik yerleştirilir, üzerinde biri durduğunda kolayca dönen bir taşın konduğu yerin tam altına. Daha sonra kura çekilir ve kendine çıkan elinde bir orakla taşın üzerinde durur ve boynunu ilmekten geçirir. Başka biri gelir ve taşı çeker, altından taş çekildiğinde elindeki orağı yeterince hızlı kullanıp ipi kesemezse asılmış olarak ölür. Geride kalan oyun arkadaşları ise gülerler.¹² İşte Thrakların içkili partilerindeki asma oyunu budur, onların gözünde kuraya oynanan ve amacı asılmaktan kurtulmak olan bir oyundur.

Bazı yerlerde de intihar, kendini öldüren kişinin hortlamasından, ruhunun geri dönmesinden korku duyulması nedeniyle güçlü bir şekilde tepki gösterilen bir eylem olmuştur. Kimi yerlerde, inanç sistemlerinin etkisiyle acınası ya da hor görülen bir eylem olmuştur ve bu halen de öyledir. Bunun temelinde insanın kendisinin tek sahibi olmadığı, varlığını kendisini yaratana borçlu olduğu düşüncesi yatmaktadır.

¹¹ Montague Summers, **The Vampire**, pp. 144,145

¹² Montague Summers, **The Vampire**, pp. 145

İnsan varlığının esenliğinden tanrısına karşı sorumludur. Hristiyanlık ve islamiyet bu düşünceyi taşımaktadır. Sonucu olarak, intihar edenin ruhunun cennete gitmeyeceği öne sürülmüş, kilise intihar edenlerin cesetlerinin dini alanlara gömülmesini yasaklamıştır.

İntihar eden kişinin ruhunun durumu zihinleri meşgul etmiş, huzur bulamayan ruhlara yakıştırılan durum intihar edenin ruhuna da yakıştırılarak yaşayanların dünyasına dönmesinden korku duyulmuştur. Bu noktadan sonra, hortlayan bu kişinin vampir olduğunu söylemek, anlaşılmaktadır ki zor olmamıştır.

Orta Afrika'daki Bagandalar, intihar eden kişinin ruhundan korkarak kendilerini korumak için önlemler almışlardır. Kendine zarar veren kişinin bedeni yerleşim alanından olabildiğince uzağa taşınmıştır, boş bir araziye ya da bir dörtyol ağzına taşınmış ve orada ateşe vererek yok etmişlerdir. Olayın gerçekleştiği evin tahtaları küle dönene dek yakılarak rüzgarda saçılmıştır, eğer kendini bir ağaca astıysa ağaç kesilerek tamamı yakılmıştır. Bu kadarı da yeterli gelmemiş, bedeni yakılsa da ruhun yaşamaya devam edebileceğinden korkarak beden yakıldığı noktadan hayaletin kendilerini yakalamaması için onu sopa ve taş toprak yağmuruna tutmak üzere hazır olarak geçmişlerdir.

İngiltere'de 4. George zamanına dek intihar edenlerin bu noktada kalbine kazık çakılarak kavşaklara gömülmesi gelenektir, 1823 tarihinde dini tören yapılmadan ve saat dokuz ile oniki arasında gömülmesi gerektiğine dair yasa çıkarılmıştır.¹³ Yine İngiltere'de intihar eden kişilerin mülküne el konması ve cesedin tıbbi amaçlı olarak anatomi sınıflarında kadavra olarak kullanılmasının reddi 1870'e kadar sürmüştür, 1879 yılında intihar girişiminde bulunan kişi için hapis cezası iki yıla indirilmiş ve intihar bu kararla cinayet olarak görülmekten çıkmıştır, ancak 1882 yılında intihar eden kişinin günışığında gömülmesine izin verilmiştir. İntihar eden kişinin cesedine mezarındayken kalbine kazık çakılması, Hristiyanlıkta bu kişilerin dirilmelerini önlemenin bir yöntemi olarak kullanılmıştır. Kutsanmadan gömülmeleri de aynı amaçla yapılmış bir uygulamadır.¹⁴

¹³ Montague Summers, *The Vampire*, Senate, London, 1995, pp. 147,148; 154

¹⁴ Richard Davenport-Hines, *Gotik: Aşırılık, Dehşet, Kötülük ve Yıkımın Dört Yüz Yılı*, trans. by: Hakan Gür, Dost Kitabevi, Ankara, 2005, pp. 272-275

Bir kişinin vampire dönüşüp dönüşmediğini anlamak için genellikle mezarı açılarak bedeninin durumuna bakılmıştır. Bu konuda ilginç olan, bozulmayan cesetlerin ya aziz, evliya ya da şeytani, vampir kabul edilmiş olmasıdır. Kutsal görülenle şeytani ya da tekinsiz görülen bir kez daha birlikte karşımıza çıkmaktadır, insanı aşan bir durumun iki örneği olarak.

19. yüzyılda vatan hainliği ile suçlanan ve idamları istenen Henry ve John Sheares davasının raporlarında tartışılan bir konu tam da bununla ilgilidir. St. Michan Kilisesi'nin mezarlığında Sheareslerin arkadaşları olan ve 1795 yılındaki cenaze törenine katıldıkları için Lord Fitzgibbon'ın tepkisini çektikleri Bond ve Dr. William Jackson gömülüdür. Gömülü olduğu yerin toprağının ve St. Michan Kilisesi'nin altındaki mezar odalarının atmosferinin bozunmayı engelleyen ve ölü bedenlerin korunmasını sağlayan bir niteliği vardır. Sicilya Adası'ndaki bir mezarlık hariç bu denli koruma sağlayan nitelikte bir yer olmadığı öne sürülmüştür. Bu iki yerde yüzyıllarca geçerli doğal bir mumyalama etkisi söz konusudur. St. Michan'da gömülü olan cesetler Mısır'daki alt sınıfın kurutulmuş mumyaları kadar mükemmel korunmuş olarak yeraltı mezar odalarında görülebilir. Buldukları kuruyup büzülmüş durumlarında, deri kusursuzdur, sima belirgindir, yüz hatları karakterini korumuştur. Sheareslerin gömülü olduğu yerdeki bir Avrupa mezarında yatan kişi, antik dönemden biridir. İlerleyen zamanda dindarlığıyla ünlü olmuştur ve altmış, yetmiş yıl önce bu ölü bayanın cesedi, çok sayıda ziyaretçiyi mezarına çekmiştir. 1816 yılı Şubat ayında bu bayanın cesedi de Sheareslerinkiler de Parish Vault'a taşınmıştır, bu zamana dek buradaki cesetler bozulmamış durumdadırlar. Fakat taşınma sırasında havaya maruz kalmaları zarar vermiştir.¹⁵

Yaşamsal bir tehdit oluşturmasına karşın, vampirlerin de uymaları gereken doğa yasaları vardır, insanların kendilerini savunabilecekleri yöntemler de vardır. Bunların yaygın olarak kabul edilen, en bilinen ve popülerleşmiş olanları gün ışığının vampirler için ölümcül olmasıdır, gündoğumunda mezarına dönmek zorunluluğunda

¹⁵ Grant Loomis, "Folklore of the Uncorrupted Body", **The Journal of American Folklore**, Vol. 48, No. 190, 1935, pp. 374-378
(çevrimiçi) <http://jstor.org>
<http://links.jstor.org/sici?=00218715%28193510%2F12%2948%3A190%3C74%3AFOTUB%3E2.0.CO%3B2-D>
3 Mart 2008

olmasıdır, kimi yerlerde vampirin anavatanının toprağında uyumak zorunda olmasıdır. Bunların dışındakiler yerel kültüre, daha çok da inanca göre değişmektedir.

Her dönemde ve her coğrafyada görülen inanca dayalı pratikler, çeşitli tılsımlar, uğur, koruma, şans getireceğine inanılan renkler, nesnelere hatta zamanlar olagelmıştır. Yaygın kabul gören inanç sistemlerinde de aynı durum vardır, en çok ta Hristiyanlıkta. Örneğin İslamiyette her tür tapım nesnesi yasaklanırken Budizmde çeçekler sunulup tütsüler yakılırken en çok, Hristiyanlıkta yer alan haç, çarımha gerilen İsa, İsa'nın doğumunu tasvir eden kreş ve çam ağacıyla Noel kutlamaları, kutsal su... Vampire karşı önlem olarak kullanılmıştır kutsallıkla donatılan nesnelere, haç gibi.

Daha eski uygulamalara bakıldığında nasıl ölünün mutlu olacağı umulan bir öte dünyada doğması amacıyla cesedin üstüne kanı, yaşamı temsil eden kırmızı boya döküldüğü, başı güneşin doğduğu yön olan doğuya çevrilerek gömüldüğü görülüyorsa bu dünyada tekrar yürümesini engellemek için de çeşitli önlemler alınmıştır. Hortlayarak mezarından kalkmasından korkan birinin kollarının, bacaklarının bağlanarak gömüldüğü, yüzü yere dönük olarak gömüldüğü, hatta mezarından çıkmasını önlemek amacıyla kırıldığı, hortlayan birini mezarına kadar takip edip sivri çubuklarla bir daha çıkamayacak şekilde mezarına mihlandığı örnekler gibi uygulamalara başvurulmuştur. Ölünün kemiklerini kırdıktan sonra gömülmesi, kollarının ve bacaklarının bağlanarak gömülmesi, yerleşim yerinden uzağa gömmek ve takip edebileceği bir iz bırakmamak, koşarak gömülen yerden kaçmak ve ölünün ruhunun bir davet olarak algılamaması için arkaya bakmadan gitmek de ilk akla gelenlerdir. Yeni ölünün dönmesinden duyulan korku yeni değildir ve bunun için de pek çok önlem almıştır insanoğlu.

Hortlak için de bu önlemler alınmış, üstüne zamanla inanç unsuru baskın olacak şekilde eklenmiştir. Bir de yerel kültürün etkisi söz konusudur. Bu cesetlerin mezarlarına ya da yüzlerini örtecek şekilde kutsal dualar yazılı kağıtların konması, Avrupa'dan Çin'e kadar görülen bir uygulamadır örneğini her yerde kendi kutsal yazısı konarak, elbette.

Kavşaklar, hortlağın gün doğumuna dek mezarına dönmesi zorunluluğundan ötürü yönünü seçemeyerek, yolda oyalanarak birine zarar vermesini önlemek

amacıyla ikircikli görünen cesetlerin ya da vampir olduğuna inanılan kişilerin gömüldüğü noktalardır. Aynı zamanda bu sebepten yol ağızları, kavşaklar tekinsiz yerler olarak görülmüş, buralardan sakınılmıştır.

Genel bir Rus inanişına göre kavşak noktalarında ve mezarlığa yakın yerlerde her zaman damarlarındaki ılık kanı içmek için sabırsızlanarak, saldırıp boğazlayabileceği birinin geçmesini bekleyen pusuya yatmış bir hortlak vardır.¹⁶

Bulgaristan'da değişik bir yöntem kullanılmıştır vampire karşı: şişelemek. Bu işte uzmanlaşmış kişiler vardır ve bir azizin remiyle silahlanmış olan büyücü vampirin geçeceği yerde pusuya yatar. Vampiri gördüğünde ikonuyla onun peşine düşer, zavallı Obour bir ağaca ya da bir evin çatısına sığırsa da takipçisi tılsımla saklandığı heryerde onu izleyerek önceden vampirin sevdiği yemeğin konduğu şişeye doğru sürer. Kaçacak yeri kalmayan vampir bu tuzağa girer ve derhal şişe mantarla tıkanır ve sonra ateşe atılır ve vampir sonsuza dek yok edilmiş olur. Şişelemek, eskiden benzeri ruhların küçük parfüm şişelerine hapsedilmesi şeklinde uygulandığı bir yöntemdir.

Bunun yanısıra çatıya ve eşığe hardal tohumu saçmak ve kapıya çalılarla ve dikenli bitkilerle barikat kurmak alınan önlemlerdendir, çünkü eğer vampir dönerse tohumları sayarken gün doğacaktır, gündeğümünde mezarına dönmelidir ve çalılardan geçmeyi denerse kaçınılmaz olarak dikenli çalılara takılacaktır. Çin'de pirinç, kırmızı bezelye gibi şeyler mezarın etrafına saçılmıştır. Vampirin ya da hortlağın takıntılı biri olarak görülmesi ve önüne çıkan şeyleri sayacağı, düğümleri çözeceği, çeşitli nesnelere sayarak toplayacağı düşüncesi yaygın bir coğrafyada geliştirilmiştir. Çin, Avrupa, Japonya....

Bazı Slav ülkelerinde rahip tarafından kutsanmış gümüş bir kurşunla öldürülebileceğine inanılmıştır vampirin, ama bedeninin ayışığı altına konmamasına dikkat edilmelidir, özellikle de dolunayda. Yoksa gücü ve kötü niyeti ikiye katlanmış olarak canlanır. Polidori'nin Lord Ruthven'i ayışığına maruz kalmak yoluyla yaşama dönmüştür. 'Travels and Discoveries in the Levant' adlı eserinde Newton Mitylene'de mezarında sakın sakın yatmayanların bedenlerinin üzerinde yerleşim olmayan komşu adaya aktarıldığını anlatmıştır. Bu daha sonra vampirin kısıtlanması için de

¹⁶ Montague Summers, *The Vampire*, Senate, London, 1995, p. 156

kullanılan etkili bir yöntemdir: vampirin akan suyu ve tuzlu suyu geçemeyeceğine inanılmıştır.¹⁷

Geri dönen ölülerin öldürülmesinde birkaç yöntem birarada kullanılmıştır. Mannhardt'ın verdiği bir örnekte hortlayacağı düşünülen ölü mezarından çıkarılarak başı bedeninden ayrılmış, başı kolunun altına konularak ve tabutu haşhaş tohumuyla doldurularak kavşak noktasına gömülmüştür, 1851 yılında Rusya'da, kolera salgını sırasında bir çiftin mezarından çıkarılıp başlarının, bedenlerinden ayrıldıktan sonra yakıldığını ve bundan sonra da bedenlerin kızgın, akkor kazıklarla toprağa sabitlendiği örneği Löwenstimm anlatmıştır. Tallar'ın örneğinde beden çıkarılıp sınır noktasına götürüldükten sonra başı gövdesinden ayrılmış, ağzının içine bir taş konulmuştur. Ardından beden iyice açılacak şekilde kesilip kaynar şarapla yıkanmış, kalbinden kazıklanmış, bundan sonra da yemeleri için hayvanlara terk edilmiştir. Biri işe yaramadığında bir diğerrinin yaraması için çeşitli yöntemler birlikte uygulanırken, kesin çözüm getiren yakma yönteminin ilk başvurulana nedene ise insan bedeninin yakılması için gereken yüksek ısıyı sağlayan araçların pahalılığı, daha eski yöntemler kullanıldığında ise beden tam olarak yanmaması, sürenin uzunluğu ve zahmetli bir yöntem olmasıdır. Ayrıca salgın hastalık zamanlarında ise ölü sayısının çokluğundan ötürü bu sorunun kısa sürede çözümünü sağlayan yöntemlere başvurulmuştur.¹⁸

Genel olarak vampirin kalbine kazık saplanarak öldürüldüğünü, bundan sonra da kafasının kesilmesi gerektiği söylenebilir. Vampiri kesin olarak yok etmenin iki yöntemi, başının bedenden ayrılması ve beden tamamen kül olacak şekilde yakılmasıdır.

Yeni ölüden duyulan korkuyla onun deri dönmelerini engellemek ya da yaşayanları, özellikle de yakınlarını ölüme, yanına çekmesini önlemek için alınan önlemler kadar ruhunun ölümden sonraki yerine ulaşması, orada yeniden doğması için nasıl çeşitli ritüeller uygulanmışsa benzer bir ikililik vampir öldürmede de söz konusudur. Vampiri öldürmek, onun kötücül ikinci canavarca yaşamını son

¹⁷ **Ibid.**, pp. 168-209

¹⁸ Paul Barber, **Vampires, Burial and Death: Folklore and Reality**, Yale University Press, New Haven, London, 1988, pp. 74- 78

vermektir ve aynı zamanda vampire dönüşmüş kişinin ruhunu bu kötü yazğıdan kurtarmaktır. İnanç sistemlerinde bu ikinci unsur tekrar tanrıya kavuşacak hale döndürmek, kutsallığını geri vermek, ruhunu selamete erdirmek olarak yer almaktadır. Genellikle her iki amacın da yönteminin aynı olduğu görülmektedir.

2.1.3 Vampir Salgınları ve Ortaçağ

Ortaçağ, bir yandan halkı galeyana getiren vaizler, bir yandan dinden ciddi bir kopuş, bir yandan salgın hastalıklar ve kıtlık, doğal afetler ve bitmeyen savaşlar dönemi olmuştur. Bu üstüste gelen felaketler zinciri insanların ölüme ilişkin varsayımlarında hayalet, hortlak korkusunun yoğun olarak yer almasına yol açmıştır.

Ölmeden gömülme olaylarının sıklıkla yaşanması, ölüün mezarıda hortlaması düşüncesinin yerleşmesine ciddi bir katkıda bulunmuştur. Ayrıca salgın hastalıkların belirtileri de vampirleşmeye ilişkin göstergelere benzetilmiştir. Kabaca söylenirse, ilk ölen vampire dönüşen kişi hortlayarak yakınlarından başlamak üzere yaşadığı ölümlere ve vampirizme yol açmaktadır.

Erken gömülme olaylarının pek de seyrek yaşanmadığı rahatlıkla söylenebilmektedir, bu konuda çok sayıda belge vardır. Hatta yüzyıl başlarında haftada en az bir erken gömmenin yaşandığı ileri sürülmektedir. 1974 gibi geç bir tarihte, İngiltere'de bir hastahane de yapılan bir böbrek nakli sırasında doktorlar böbreğini alacakları ölüyü keserken henüz ölmemiş olduğunu, nefes aldığını fark etmişlerdir. Bir başka örnekte Indianapolis'te doktorlar tarafından ölü olarak tanımlanan bir genç bayanın ağabeyi, definden hemen önce dudaklarının kımıldadığını fark etmiştir. Kadın su istemektedir ve daha sonra uzun bir yaşam sürmüştür.¹⁹ Ölümün kesin olarak gerçekleştiğinin tam olarak saptanması daha eski tarihlerde çok daha güçtür.

Yeni ölüden duyulan eski korku çeşitli biçimlere bürünmüştür her olayın dramatik yaşandığı bu dönemde. Topluluklara göre şekillenen farklı farklı kisveler altında hortlak tasvirleri insanlar üzerinde büyük etkiye sahip olmuştur.

¹⁹ Raymond T. McNally, **Dracula was a Woman: In search of the blood Countess of Transylvania**, Hamlyn Paperback, London, 1985, p.117, 118

Ölülerin hortlayarak insanlara saldıracağı düşüncesi bir kez üretildikten sonra etrafının örülmesi, düşüncenin geliştirilmesi, genellemeler yapılması, alınacak önlemlerin belirlenmesi çok da zor olmamıştır. Aşağıda çok kısa bir örnek yer almaktadır:

"XII. yüzyılın sonlarında, Walter Map adındaki İngiliz rahip, Worcestershireli bir ateistin, öldükten sonra tüylü hayvanlara benzeyen bir silüetle ortalıkta dolaşırken görüldüğünü yazar. Yazılanlara göre tüyler içindeki ceset, yöre halkı tarafından mezarına kadar kovalanmış ve mezarına dikilen bir haçla oraya hapsedilmiştir."²⁰

Aynı kaynakta geçen bir başka olay, sık rastlanılan türdendir: 12. yüzyılda Galler'de hortlayarak köyüne geri dönen birinin cesedi, salgına sebep olur. Sözü edilen, veba salgınıdır.²¹

18 Nisan 1959 gibi geç bir tarihte Associated Press bir Yunan balıkçı köyünde Angela Papas adlı bir genç kızın vampir olduğu gerekçesiyle kazıkta yakıldığı haberini yayınlamıştır. Habere göre Angela, bir yaşayan ölünün saldırısından sonra kan tutkusuna kapıldığını söylemiştir. Genç Angelo Gregor da Angela tarafından vampire dönüştürüldükten sonra kurban avına çıkmış, sonunda bir kadının yatak odasında eşi tarafından ele geçirilmiştir. Bunun sonucunda Angela Papas'ın köylerine vampir salgınını getirmesi nedeniyle öfkelenen köylüler genç kızı yakalayıp kazığa bağlayarak yakmışlardır.²²

Ortaçağ pek çok felaketin yaşandığı, açlığın insan yaşamını ciddi şekilde tehdit ettiği, veba gibi hastalıkların kitleleri ölüme sürüklediği bir dönemdir. Göç, kuraklık, kıtlık, salgınlar... Özellikle 14. yüzyılda tüm bunlar birarada yaşanmış ve bu yüzyılın felaketler yüzyılı olarak anılmasına yol açmıştır. Bu dönemle kısıtlı kalmamıştır felaketler, 16. yüzyılda açlık hala Avrupa için çözülmemiş bir konudur. Kilise, 11. yüzyılda heretiklere karşı olan tutumunu ortaçağda cadılarla devam ettirmiştir.

²⁰ Bodin'den aktaran, Darren Oldridge, **İnsanlığın Garip Tarihi**, trans by: Kerem Geçmen, Yerdeniz Yayınları, İstanbul, 2006, p. 101

²¹ Darren Oldridge, **İnsanlığın Garip Tarihi**, trans by: Kerem Geçmen, Yerdeniz Yayınları, İstanbul, 2006, pp. 101, 102

²² Raymond T. McNally, **Dracula was a Woman**, pp. 124,125

"Engizisyon, Roma Katolik Kilisesi tarafından din sapkınığını bastırmak ve ortadan kaldırmak amacıyla kurulmuş bir adalet mahkemesi ya da bu türden bir kürsü idi. Tarihi bin yıl önce Engizisyon tarafından başlatılan bu savaşta, daha önce de gördüğümüz gibi, sapkınlar Hristiyanlığın doğuşundan itibaren acımasızca avlanıyorlardı. İS 382'de, sapkınlıktan suçlu bulunanların infaz edilmesini öngören bir yasa çıkarıldı. (...) Bununla birlikte, zaman içinde görülen yumuşama ve diğer etmenler sonucunda çeşitli sapkın kültürler güç kazanarak, Hristiyanlığa rakip olabilecek bir tehdit haline gelmeye başladılar ve kilise önderleri daha katı önlemlerin gerekliliği konusunda hemfikir oldular. (...) İlk engizisyon 1233'te Toulouse'da kurulmuştu. (...) Almanya'da, Hollanda'da, İspanya'da, Portekiz'de, Fransa'da kurulan mahkemeler her tür sapkınlığa karşı uyumlu ve bilinçli bir keyif alarak savaş verdiler. (...) Papa Innocentus tarafından 1252'de yayımlanmış resmi bir mektupla, işkence, itiraf ettirme aracı olarak açıkça tanınmıştı. (...) Sapkınlık teriminin yorumu öylesine genişti ki Katolik ülkelerde beş yüz yıl boyunca Engizisyon tiranlığı yüzünden düşünce özgürlüğünün olmadığı söylenebilir."²³

Bütün yaşanan bu insan avı, işkenceler, hemen herkesin zan altında kalmasında öncellerini geçerek etkili olmuş belirli bir eser vardır: Malleus Maleficorum. Büyücülükle suçlanan, şeytanla işbirliği yapmakla suçlanan, bedeninde şeytanın izini taşıdığına inanılan cadılarla vampirlerin kimi bakımdan benzerlikleri, daha doğru bir deyişle onlara atfedilen niteliklerin zamanla kaynaşarak günümüzde özellikle edebiyat ve sinemanın kurnaca yapıtlarında vampir üzerinden sergilendiği dikkat çekmektedir. Vampir, insanüstü nitelikleri ile büyücünün yapabildiklerini yapar, uçabilir, biçim değiştirebilir, her ikisi de şeytanın işaretini taşıyabilmektedir, bebekleri yer ya da kanlarını içer, horoz ötüşüne kadar serbestse de gün doğumunda evine/mezarına dönmek zorundadır... Sapkının aforoz edilmesi ve aforoz edilenin vampire dönüşmesi, aforoz edilenin dini törenler uygulanmadan defnedilmesi, kutsal toprağa gömülmemesi, bir yerdeki salgın hastalıktan ötürü vampirin ya da şeytanla işbirliği yaptığı iddia edilenin sorumlu tutulması... Görüldüğü gibi, her şeyden önce arkalarında yatan mantık ve amaç aynıdır. Avrupa'da bu dönemde cadılar, heretikler ve Yahudiler, meydanlarda resmi şiddet gösterilerinin düzenlendiği, çılgınlığa kapılmış halkın tutumunda oluşacak değişikliğin güç odaklarında da değişime yol açabileceği korkusuyla kilisenin peşine düştüğü, kitlesel av niteliği taşıyan gruplardır.

²³ George Ryley Scott, **İşkencenin Tarihi**, trans. by: Hamide Koyukan, Dost Kitabevi, Ankara, 2. bsk., 2003, pp. 81-91

Ortaçağda da Rönesans döneminde de hortlayan kişiler genellikle ahlaksız bir yaşam sürenler, ateistler gibi normların dışında kalan, kötü olarak addedilenlerdir. Bu kişilerin yaşamlarında yaptıkları ile cesetlerinin görünümü belirlenmiştir adeta, cesedin yakılarak, kutsal suyla ceza nitelikli bir arındırılması ile de ruhun huzur bulacağı düşüncesi gelişmiştir.

Büyük zorlukların yaşandığı dönemlerde toplumsal yapının korunması için her tür önlemlerin alınması, günah keçisi ilan edilenlerin cezalandırılmasıyla hedefin kaydırılması, iktidar eleştirileri bertaraf ederken toplumun da hem ortak bir eylemde bulunmakla, suç ortaklığıyla, adaletin yerini bulduğu yanılsamasıyla yatıştırılması her koşulda uygulanan yöntemdir.

Doğu Avrupa Musevilerinde yaşanmış, 1681 yılında Posen kentinde taş bir binanın iblislerce ele geçirildiğine dair bir olay bu duruma net bir örnek oluşturmaktadır. Yerel hahamlar iblisleri kovmanın mümkün olmadığını ortaya koyduklarında Zamosz'dan mucizeler yaratan Haham Joel yerel halk tarafından çağrılmıştır. Haham Joel de bunu başaramamış ama kim olduklarını ve ne istediklerini itiraf etmelerini sağlamıştır: Söz konusu olan mülk üzerinde yasal hakları olduğunu resmi mahkemede savunmak istemekte idler ve Haham Joel de bunu sağlamak konusunda onlarla anlaşmıştır. Mahkemede, görülemeyen fakat sesi duyulan iblis avukat, evin önceki sahibinin bir iblisle yasak ilişkiye girdiğini ve bir çocuk doğurduğunu, evin bodrumunda yaşayan bu çocuğun olaydan hemen sonra ölen ev sahibesi tarafından kendilerine teslim edildiğini ve evin tüm insan mirasçıları ölmüş olduğundan dolayı da ev üzerinde hak sahibi olanın yaşayan iblis mirasçılar olduğunu iddia etmiştir. Evin yeni insan sahiplerinin avukatı buna karşılık iblis annenin, iradesi dışında önceki ev sahibini kendisiyle ilişkiye zorladığını belirterek iblislerin mülkiyet konusunda insanlarla aynı yasal haklara sahip olamayacağını iddia etmiştir. Tüm iddialar ciddi bir biçimde ele alınıp incelendikten sonra mahkeme usulüne uygun olarak, iblislerin aleyhine karar vermiş ve iblislerin yasal ikametlerinin insanların mülkiyetindeki yerler olmadığına, ıssız, terk edilmiş metruk yerler olduğuna dair resmi bir beyanat yayınlamıştır.²⁴ Batıl inançların resmi mahkemeye taşınacak denli ciddiye alındığı hatta kendisini göremedikleri ama sesini

²⁴ Raymond T. McNally, **Dracula was a WOMan**, pp. 124, 125

duydıkları iblis avukatın iddialarının tartışılması bugün insanları tarafından ancak piyes, müsamere niteliğinde görülse de o günün insanları bu mahkemeleri düzenlemiş, resmi beyanat yayınlayarak iblislerle insanların mülkiyet haklarını belirlemiştir.

İnsanın birincil ihtiyacı olan açlık, Avrupa'yı kasıp kavururken ilginç olaylara da yol açmıştır. 1845-1852 yılları arasındaki 'büyük kıtlık', İrlanda'nın vampir hikayelerine eklenecek yeni bir unsurun ortaya çıkmasına yol açmıştır: 'relish cake'. Nüfusun çoğunu besleyen patatesten yeterli ürün alınmadığında tüm ülkede açlık ve yokluk başgöstermiştir. Bu durumda elbette insanlar başka besin kaynaklarına yönelmişlerdir ve bunlarda biri de kandır. Kıtlık döneminin ünlü alternatif yemeği 'relish cake'dir. Relish cake, bulunabilen yeşilliklerle, sebzelerle karıştırılarak ateşte ısıtılan kurutulmuş kandan yapılmıştır. Bunun için genellikle domuz ya da inek kanı kullanılmıştır. Başka yerlerde sığırlar belirli yerlere götürülüp boyunlarında küçük bir kesik açılarak az miktarda kan akıtılmış, bu sığırdan çekilen kan 'relish cake' yapmak ya da süt gibi doğrudan içmek için kullanılmıştır. Kanın iyi bir besin olduğuna ve kıtlığı izleyen hastalıklara karşı iyi bir koruyucu olduğuna inanılmıştır. Büyük açlıktan birkaç yıl önce salgın hastalıklar başgöstermiş, tifo ve verem salgını patlak vermiştir. İnsanlar hastalanıp ölmektedir, öksürüklerinde sökülen kan ağız kenarlarından sızmaktadır, renkleri solmakta, ciltleri mermeri andırmaktadır... Bunlar vampir saldırısına uğrayan bir kişinin belirtileri kabul edilen işaretlerdir.²⁵

Bu tür dönemler, açıklanamayan sorunların söylenceler, söylentiler yoluyla insanın kendini rahatlatmaya çalıştığı ve boş inançlar yaratarak bir yandan da korku unsurlarını zenginleştirdiği zamanlardır. Yukarıda yer alan olay, bunun tipik bir örneğidir.

Vampirliğin toplumlarda bu denli inanılan bir durum olmasını tüberküloz hastalığına dayandırılması da bu kapsamda görülmelidir. Belirtiler vampir saldırısına uğrayan birinin durumuna son derece benzemektedir. Hastalıkların bulaşıcı olması da bunu desteklemiştir.

²⁵ Bob Curran, **Encyclopedia of the Undead: A Field Guide to the Creatures That Can Not Rest in Peace**, New Page Books, Franklin Lakes, NJ, 2006, pp. 45,46

2.1.4 Tarihe Geçmiş Mahkeme Tutanaklarında Kan İçici

İnsanlar

Gilles de Rais: 1404'te doğan Gilles de Rais, Fransız ordusunda yer almıştır ve hakkında, İngilizlere karşı Joan of Arc'la aynı savaş alanında savaştığı yazılmıştır. Askeri ünü dışında Gilles üst sınıftan, varlıklı biridir. Çevresindekilere ve kendi itiraflarına göre büyü ve simya ile ilgilenmektedir, dönemin zenginleri arasında yaygın bir durumdur bu. Çevrede sayıları giderek artan kayıp gençlerle ilgili suçlamayla yakalanarak mahkemeye çıkarılmıştır. O günlerde alışkın olduğumuz gibi itiraf alabilmek için Gilles'e de dava sırasında işkence yapılmıştır. Gilles genç oğlanlara işkence yaptığını, kanlarını içtiğini ve onları öldürdüğünü itiraf etmiştir. Gilles de Rais'in simyayla ilgisi de kara büyü yaptığı yönünde görülmüştür. Gilles de Rais suçlu bulunarak 1440 yılında idam edilmiştir. Cesedi yakılmıştır.²⁶

Arnold Paole: 8. Benedict tarafından Belgrad ve Smederevo'nun iki piskoposluk bölgesinin birleştirildiği ve Vincent Bagradin'in bu çift yetkiye sahip olduğu döneme denk gelir Arnold Paole'nin hikayesi. En bilinen vampir hikayelerinden biridir ve Belgrad yakınlarındaki Smederevo'da geçmiştir. Arnold Paole, sonunda yetkililerin dikkatini çekmiş olan ilk vampir örneğidir ve 'Visum et Repertum' olarak bilinen araştırma raporunun yazılmasına yol açmıştır. Paole'nin cesedi incelenememiştir çünkü araştırma ekibi ceset çıkarılıp kazık çakıldıktan, yakıldıktan seneler sonra bölgeye gitmiştir.

1727 ilkbaharında köyüne dönen Arnold Paole, askeriyede kazandığı ile kalan zamanını sakin bir şekilde geçirmek üzere iyi bir ev ve bir iki İngiliz dönümü arazi satın almış, zengin bir çiftçinin kızı olan Nina ile nişanlanmıştır. Nina ısrarla aralarında bir gölge olduğunu hissetmektedir ve konuyu çözmek için kendisini neyin bu kadar bunalttığını öğrenmek ister. Bir süre sonra O'na söylemeye razı olur ve Granitsa yakınlarındaki Kostartsa'da başına gelen garip bir macerayla ilişkilendirdiği bir erken ölüm korkusunun kendisini ele geçirdiğini anlatır. Visum et Repertum'un Paul Barber tarafından yapılan çevirisine göre, yaşamında sıklıkla bildirmiştir bu

²⁶ Konstantinos, **Vampires: The Occult Truth**, Llewellyn Publications, St. Paul, 2005, p. 69

olayı. Anlattığı, Osmanlı'nın Sırbistan bölgesindeki Gossowa yakınlarında kendisine bir vampirin musallat olduğunu. Bu nedenle çektiği ıstıraptan kurtulmak için vampir mezarının toprağından yemiş ve kendini vampirin kanına bulamıştır. Hemen mezarı aramış ve derhal vampirden öcünü almıştır. Bundan sonra da üstlerinin ikna çabalarına karşın askeriyeden istifa ederek hemen köyüne kaçmıştır. Hiçbir zararlı etki hissetmediğinden bu belayı bertaraf etmiş olabileceğine inanmıştır.

Arnold Paole, hasat zamanı saman dolu bir yük arabasından düştüğünde baygın halde evine taşıyıp yatağına yatırdılar. Ancak kısa bir süre ciddi bir şekilde yaralanıp kısa süre acı çektikten sonra öldü ve birkaç gün içinde köydeki kilise mezarlığına gömüldü. Yaklaşık bir ay sonra da akşam karanlığı çöktükten sonra etrafta dolanırken görüldüğü haberleri yayılmaya başladı, isimleri resmi raporda yer alan pek çok kişi onun tarafından rahatsız edilmekten ve Arnold'ın kendilerine görünmesinden sonra olağandışı bir takatsizlik hissetmekten, bir şekilde güçten düşmekten yakınmışlardır. Bu kişilerden dördü ölünce kısa sürede panik komşu bölgelere yayılmıştır. Karanlık kış geceleri yaklaştığında kimse dışarı çıkamaz olmuştur. Gerçi hayaletin kapalı camlardan ve duvarlardan bile geçebildiği, O'nu hiç bir kilidin ve engelin girmek istediği yerin dışında tutmaya yaramadığı söylenmektedir. Ölümünden kırk gün sonra gerçekten vampir olup olmadığını görmek için Arnold'ın mezarından çıkarılmasına karar verilmiştir. Bu amaçla iki memur, Belgrad'dan askeri temsilciler, iki ordu cerrahı, altların olduğu çantayı taşıyan bir çocuk, kilise zangocu ve yardımcılarında oluşan bir ekip oluşturulmuştur. Bu ekip mezarlığa giderek Arnold Paole'nin tabutunu mezarından çıkarıp açmıştır. Ceset çürümemiş, bozulmamış haldedir, gözleri, ağzı, burnu ve kulaklarından taze kan akmaktadır, üzerindeki ve tabut tamamen kan içindedir, el ve ayak tırnakları ve derisi düşmüş ve yenileri çıkmıştır. Ekip yakından inceler ölüyü ve karşılarında bir vampirin yattığına karar verir. Öleli henüz bir gün bile olmamış gibi görünmektedir. Sarmısak serpip kalbine kazık çakmış ve bu sırada sıcak ve koyu kırmızı kan fişkirirken acı bir çığlık attığını söylemişlerdir. Daha sonra da cesedi yakarak külleri mezara dökmüşlerdir. Bundan sonra O'nun saldırıları sonucu ölen dört kişinin cesedini mezarlarından çıkarmışlardır ancak cesetlerin ne durumda bulduklarına ilişkin bir kayıt yoktur. Akçağağaçtan kazıkla kazık çakılmış ve beşinin de cesedi, yakılmıştır.

Şu da eklenmiştir ki Arnold Paole sadece insanlara değil büyükbaş hayvanlara da saldırmış ve kanlarını emmiştir. İnsanlar bu hayvanların etlerini yediklerinden görünen o ki vampirler bölgede bir kez daha ortaya çıkmış ve yaklaşık üç ay zarfında onyediy kişi ölmüştür, bunların içinde daha önce bir hastalığı olmayan ve iki, üç gün içinde ölmüşlerdir. Buna ek olarak, asker Joziwa üvey kızı Stanacka'nın onbeş gün önce sağlıklı olarak uyduğunu ancak geceyarısı korkunç bir çılgınlıkla kalktığını ve korku dolu bir halde titreyerek dokuz hafta önce ölmüş olan Milloe tarafından boğzalandığını söylemiştir, durumu her geçen saat kötüleşmiş ve üçüncü gün de ölmüştür.

Bu kez görevliler hiç tereddüt etmeden bölgeye giderek şüphe edilen tüm mezarlarda detaylı inceleme yapmışlardır. Belgrad'dan saygın doktorlar, cerrahlar çağrılmış ve yapılan incelemeler, olağandışı sonuçlara ulaştırmıştır. Vampir vakalarına ilişkin tıbbi raporlar Meduegna'da 7 Ocak 1732'de üç seçkin ordu cerrahı, Johannes Fluchinger, J. H. Sigel, Johann Friedrich Baumgarten tarafından resmi olarak imzalanmış ve yarbay ve asteğmen tarafında da onay için ayrıca imzalanmıştır. Bu raporda cesedi vampir durumunda bulunan çok sayıda onüç kişi belgelenmiştir. Raporda vampirliğin göstergesi olarak, genel olarak bedeninin çürümemiş olmasından, akışkan ve sıcak kandan, bozulmamış sağlıklı görünen iç organlardan bahsedilmektedir. İnceleme bittikten sonra vampirlerin başları gövdelerinden ayrılmış ve sonra bedenleriyle birlikte yakılarak külleri Morava Nehri'ne atılmıştır.²⁷

Fritz Haarman, “Hanover Vampiri”:Fritz Haarman, vampire dönüştüğü söylenen bir başka askerdir. “Hanover Vampiri” lakabı takılan Fritz Haarman, 25 Ekim 1879'da Hanover'da doğmuştur. Babası Olle Haarmann'dan korktu ve nefret etti. Küçük yaştan itibaren babasına olan nefretini açıkça gösteren Haarman sorunlu bir çocuktur.

Yavaş düşünen, aptal, öğrenme güçlüğü çeken biri olmasına karşın iyi bir asker olmuştur. Sağlık problemleri nedeniyle askeriyeden ayrılarak evine dönmüş, çok geçmeden de çocuk tacizi ile suçlanmıştır. Davranışlarının sorumluluğundan muaf

²⁷ Montaque Summers, **The vampire in lore and legend**, Dover Publications, Mineola N Y, 2001, pp. 151-156; Paul Barber, **Vampires, Burial and Death: Folklore and Reality**, Yale University Press, New Haven and London, 1988, pp. 15-20

tutulmuştur. Mahkeme O'nu Hildesheim'da bir akıl hastahanesine gönderdiyse de oradan kaçarak İsviçre'ye sığınmış, daha sonra Hanover'a, evine dönmüştür. Ne var ki babası ile aralarında her gün şiddetli tartışmalar yaşanmaktadır. Orada bir genç kızla nişanlanmış, bebekleri ölü doğunca Haarman evlilik planlarını bir yana atıp orduya katılmıştır. Askeriyeden hastalık nedeniyle azledildiğinde emekli maaşı bağlanmış ve evrakları "recht gut" ibaresiyle imzalanmıştır. **Neurasthenia** teşhisi konarak 1903'te terhis edilmiştir. 1903'te Dr. Andrae tarafından muayene edilmiştir ve Dr. Andrae O'nun ahlaksız olduğunu düşünse de bir akıl hastahanesine gönderilmesi için sebep olmadığını belirtmiştir.

Bundan sonra genellikle küçük suçlardan yakalanmış ve sonraki yılın büyük kısmını hapisanede geçirmiştir. 1917 ya da 1918 yılında tanıştığı Hans Grans adlı erkek fahişe ile bazı sadist ve vampirce eylemlere girişmiştir. Genç erkekleri evlerine getirmişler, yemek ve alkolle onları dirençsiz hale getirdikten sonra Haarman boynundan ısırarak kurbanı ölene dek kanını içmiştir. Haarman'ın elli kadar genç erkeği vampirleştirdiği tahmin edilmişse de yirmi yedi kişinin ölümünden suçlanmıştır. 1918-1924 yılları arasında kurbanlarını sokaklarda yeraltı pazarında et olarak satmışlardır. Kemikleri ve satamadıkları organları kanala atmışlar ve bunlar 1924'te yüzeyde görüldüğünde polisin zaten kendilerinde şüphelenmekte olduğu Grans ve Haarman civarda son altı yılda kaybolan kişilerle ilgili sorgulanmıştır. Yeterli kanıt evlerinde de bulunmuştur. Haarman suçunu itiraf ederek "Hanover Vampiri" olarak tanınmıştır. Ölümüne mahkum edilmiş, kendi isteği üzerine halka açık bir idamla Aralık 1924'te boynu vurulmuştur. Hans Grans ise 12 yıl hapiste kalmıştır.²⁸

Fritz Haarman'ın vampir literatürüne girme hikayesi kısaca öyledir. Ancak yaşamı ile ilgil detaylı bilgilere sahip olduğumuz ender örnek vakalardan biri olduğu için olup biteni anlamamıza imkan verebileceği düşüncesiyle daha detaylı bakılacaktır Hanover Vampiri'nin hikayesine.

17 Nisan 1925 sabahı Londra Daily Express bu hikayeyi "Vampir Beyni, Bilim için saklanması planlanıyor" başlığıyla ilk sayfadan yayınlamıştır:

²⁸ **Ibid**, p. 70,71

“Berlin. 16 Nisan, Perşembe. Dün Hanover’da yirmiyedi cinayet suçundan idam edilen Fritz Haarman’ın cesedi Gottingen Üniversitesi tarafından muayeneden geçene kadar gömülmeyecek. Suçların istisnai niteliğinden ötürü - Haarman’ın kurbanlarının çoğu ölünceye dek ısırılmıştı- olay Alman bilimadamlarının olağanüstü şekilde ilgisini çekti. Haarman’ın beyininin alınması ve Üniversite yetkililerince muhafaza edilmesi muhtemel.

- Central News”

Avare, seyyar satıcı, hırsız durumuna düşerek çeşitli suçlardan tekrar tekrar hapse giren Haarman, 1918’de çıkmış ve Hanover’a dönerek şehrin eski semtinde bir yemek dükkanı açmayı başarmıştır, aynı zamanda bu genel açlık ve kıtlık zamanında çok aranan eti seyyar olarak da satmaktadır. Başka bir ticareti daha yürütmektedir, eski suçlu şimdi bir casus ve muhbir olmuştur, aradıkları adamların nerelerde bulunabileceğine dair sırları polise ipucu olarak vermektedir. Her zaman taze ve bolca et bulunabildiği ve muhakkak bir yolunu bulup bölgedeki diğer kasap ve erzakçılardan ucuza satmayı becerdiği için dükkanına akın eden kadınlarca Fritz Haarman’a ‘Dedektif Haarman’ lakabı takılmıştır.

O dönemde Hanover, kaçakların, avare gezenlerin, her yandan evsizlerin büyük, akışkan bir kalabalık halinde akın ettiği bir yerdir. Her yöndeki kentlerden kaçıp gelen delikanlılar buraya yapacak başka bir işleri olmadığı için, belirli bir amaçları olmaksızın gelerek iş ve yemek peşine düşmektedirler. Hanover’ın merkezinde Büyük Tren İstasyonu vardır ve İstasyon ve civarında yetersiz kalan polis gücüne Haarman yardım etmektedir. Şöyle ki: Geceyarısı ya da sabahın erken saatlerinde üçüncü sınıf bekleme salonlarında birbirine sokulmuş uyuyanların arasında aşağı yukarı yürüyerek ve korkmuş bir genci aniden uyandırarak biletini görmek ister, nereden gelip nereye gittiğini sorar ve gözyaşartıcı bir hikayenin ardından Haarman kibarlık ederek şehir merkezindeki evinde bir döşek ve yemek önermektedir.

Ortaya çıkarılabilen yardımsever biri görünümüyle evine götürdüğü ilk delikanlı 17 yaşında ve evinden kaçmış olan Friedel Rothe’dur. 29 Eylül 1918’de annesi O’ndan bir posta kartı almış ve aynı gün babası savaştan dönmüştür. Aile

oğullarının öylece kaybolmasına göz yummamış ve azimle oğullarını aramaya başlamıştır. Friedel'in dostlarından biri O'nun kendisine yatacak yer önererek bir dedektifle tanıştığını söyleyince ailesi delikanlının izini sürmüş ve sonunda polisi Haarman'ın yaşadığı Cellar Caddesi 27 numaralı evi aramaları için zorlamıştır. Ani bir baskın yapılmış ve Haarman başka bir delikanlı ile öyle tartışma götürmez bir halde yakalanmıştır ki tutuklanarak Alman Kanunlarına göre ahlaksızlık suçu ile dokuz ay hapse mahkum edilmiştir. Dört yıl sonra Haarman, belirttiği yirmidört cinayetten yargılanmayı beklemektedir: 'Polis beni yakaladığı zaman Friedel Rothe'un kafası fırının arkasında gazetenin altında saklıydı. Daha sonra, onu kanala attım.'

1919 Eylül'ünde mahkemede sanık yerinde yanında duran yakışıklı delikanlı Hans Grans ile tanışmıştır. Hans Grans anormal, tehlikeli biridir, pis bir parazit, yankesici, hırsız, kabadayı, muhbir, provakatör ajan, fahişe ve şantajcı. Haarman tamamen etkisi altındadır, cinayetlerin çoğuna teşvik eden Hans Grans'tır. O kadar ki, Kasım 1923'te onyediy yaşındaki Adolf Hannappel, Grans O'nun pantolonunu istediği için öldürülmüştür, yine onyediy yaşındaki bir başka delikanlı Ernst Spiecker, sık t-shirtüne göz diktiği için 5 Ocak 1924'te öldürülmüştür. Detayları ayarlayan ve genellikle avlarını tuzağa düşüren de Hans Grans'tır. 1918 yılında Hanover'ın dikkat çekici şekilde eşcinsel dolu olduğu söylenebilir. Gittikleri yerlerin içinde en alt düzeyde olanlar küçücük, dans edilen ve fakir delikanlıların müşteri buldukları 'Zur schwulen Guste', 'Hot-Stuff Guissie's' dir, ki Hans t-shirti hayatına mal olan Ernst Spiecker'i buradan alıp götürmüştür.

Duruşmadaki tavrı hakkında günün gazeteleri şunu yazmıştır: 'Uzun, çetin sınavın başından sonuna kadar Haarman su katılmadık biçimde kayıtsızdı ve keyfi yerindeydi. Haarman'ın yakında bedelini hayatı ile ödeyeceği acımasız suçlarının detayları son derece iğrenç. Kurbanlarının tümü 12-18 yaş arasında ve sanığın gerçekten vücutları insanî tüketim için sattığı kanıtlandı. Bir keresinde mutfağında sosis yaparak müşteri ile birlikte pişirip yedi... Bazı alienistler o zaman bile yirmidördün muhtemelen Haarmann'ın acımasız suçlarının toplamı etmeyeceğini düşünerek toplam sayıyı elli gibi yüksek bir rakam olarak tahmin ettiler. Birkaçı hariç tutuklu dakika dakika ayrıntılı itiraflarda bulundu ve mahkeme günlerce kurbanlarının bedenlerini nasıl doğradığına ve çeşitli yöntemlerle parçaları nasıl

tükettiğine dair acımasız anlatısını dinledi. Sürekli olarak delilik suçlamasını reddetti ama aynı zamanda tereddütsüz tüm cinayetlerin esrime halinde ve ne yaptığının farkında olmadan işlendiğini iddia etti. Bu iddia yargıç tarafından bir kenara atıldı Yargıcın kararında, neler olduğuyla ilgili kendi değerlendirmesine göre Haarman'ın boğazlarına ölümcül ısırığı kondurmak mümkün olana kadar kurbanlarını özel bir yöntemle yanında tutmasının zorunlu olduğuna ve böyle bir eylemin de mutlaka bir dereceye kadar üzerinde düşünme ve bilinçli bir niyet gerektirdiğine dikkat çekildi.'

Haarman hakkında başka bir rapor şöyle idi: 'Yirmiyedi gencin de cinayeti Haarman'ın üstüne kaldı, müşterilerine bu kişilerin kendi yemediği etini sattığı savı ile eylemin dehşetinin büyüldüğü... Sanık yerinde Haarman'ın yanında genç bir adam, arkadaşı Hans Grans vardı, önce cinayetlere yardım etmekle suçlandı ama şimdi tahrik etmek ve çalıntı eşyayı almakla itham edildi. Polis hala üçüncü bir adamı arıyor, Charles, ayrıca kasap, canavar üçlüyü tamamladığından şüphelenilmekte... hakkında kovuşturma açan avukat kayıp gençlerin tümünün aynı korkunç yöntemle öldürülmüş olduğunu kanıtlayacak yaklaşık 200 kişilik tank listesi var. Genç misafirlerinin yüzlerinde şükran ifadesi oluşturan bol miktarda yemekten sonra onları odasına alacaktı. Sonra da onları vir vampir gibi öldürecek. Giysilerini dükkanında satışa koyacak, bedenleri parçalanacak ve Charles'ın yardımıyla elden çıkarılacaktı.'

Halka açık mahkemede nasılsa Haarman kurbanlarını genellikle Grans'ın seçtiğini itiraf etmiştir, bir kereden çok olmak üzere de Grans'ın getirilmiş avı öldürmeyi beceremediği için kendisini dövdüğünü iddia etmiştir. Kaldıkları yerin arkası nehrin kenarında kalıyordu ve kemiklerle kafatasları suya atılmıştır. Bazıları bulunmuştur ama bunların kökeni, polis dedektifi tutuklunun evine ellerinden kaçmış bir müstakbel kurbanla Haarman arasındaki tartışma hakkında soruşturma yapmak için sürpriz bir ziyaret yapana dek sır olarak kalmıştır. 22 Haziran'da geceyarısından sonra tren istasyonunda Haarman ve O'nu ahlaksızlıkla suçlayan Fromm adlı bir genç arasında kavga çıkmış, ikisi de merkez karakola alınmış ve bu esnada Haarman'ın Red Row'daki odasında aleyhinde kanıtların ortaya çıkmasıyla sonuçlanacak olan detaylı arama gerçekleştirilmiştir. Çok geçmeden Grans'ı kendi suçortağı olmakla suçlamıştır, o anda araları kötüdür.

1924 yılının Mayıs, Haziran ve Temmuz ayları boyunca Leine Nehri'nde kafatasları ve kemikler bulunmasına bağlı olarak sonunda esasen Friz Haarman zan altında kalmıştır. 1924 yılı boyunca gazeteler en az 600 kişinin ortadan kaybolduğunu ve gençlerin çoğunun 14 ile 18 yaşları arasında olduğunu yazmıştır. Haarman'ın boynunun vurulmasına mahkum edilmiştir. Grans ömür boyu hapse mahkum edilmiş, sonradan cezai hükmü 12 yıla hafifletilmiştir. Hukuka uygun olarak Haarman 15 Nisan 1925 çarşamba günü öldürülmüştür. Bu, muhtemelen bilinen en olağandışı vampirlik olaylarından biridir. Şiddet içeren erotizm, boğazı ölümcül şekilde ısırması tipik vampir özellikleridir ve idamın bir vampiri yok etmenin en etkili yöntemlerden biri olduğu için idamın kafanın bedenden ayrılması yöntemiyle gerçekleştirilmesi gerekli görüldüğünden belki sadece tesadüften fazlasıdır.²⁹

John Haigh: Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen John Haigh, İngiltere'de, Yorkshire'de büyümüştür. Çocukken oldukça dindar biri olmuştur, hatta kilise korosundadır. Yalnız yaşamaya başladıktan sonra ise gençlik yıllarının çoğunu hırsızlar için çalışarak geçirmiştir. Hapisten çıktıktan sonra yalnızca hırsızlık yapmamış, kurbanlarının kanlarını da içmiştir. 1943'te hapisten çıktıktan sonra Donald McSwann adlı genç bir adamı öldürmüş, kanını içmiş, bazı eşyalarını almış ve bedenini sülfürik asitte eritmiştir. Sonraki beş yılda Haigh başka üç kişiyle birlikte McSwann'ın ebeveynlerini de öldürerek kanlarını içmiştir ve her seferinde cesetleri asitte eritmiştir. Son kurbanı, birlikte iş yapmak yoluyla kandırdığı varlıklı biri olan Bayan Durand- Deacon'dur. Başının arkasından vurduktan sonra polisleri anlattığına göre arabasına gidip bardak alarak geri dönmüş ve kalemle boynunu keserek bardağını kanla doldurmuştur. İttikten sonra kurbanını değerli eşyalarını alıp cesedi eritmiştir. Ancak kalıntılardan (kemikler, dişler ve bacağıın bir kısmı) bu kişinin kayıp Durand-Deacon olduğu ortaya çıkmıştır. Bu kanıt Haigh'in önceki suçlarını da itiraf etmesini sağlamıştır ve Haigh 1949'da asılmıştır.³⁰

²⁹ Leonard R. N. Ashley, **The Complete Book of the Vampires**, Barricade Books, New York, © 1998, pp. 109-115

³⁰ Konstantinos, **Vampires: The Occult Truth**, Llewellyn Publications, St. Paul, 1. basım, 2005, pp. 72,73

2.2 Vampir karakterinin oluşumunda esinlenen tarihi kişilikler

Tarihte ölen birinin vampire dönüştüğü inancıyla din görevlileri, askeri görevliler ve memurların harekete geçerek gerekli önlemleri alması dönem dönem olağan bir eylem sayılabilecek sıklıkta yaşanmıştır. Raporlar, tutanaklar tutulmuş, şahitlikler yapılmıştır. Mezarları açılan ölümler dışında mahkemelere taşınmış olayların sayısı da azımsanmayacak düzeydedir. Bununla birlikte, iki belirgin kişi günümüzde bile üretilen eserlere konu olmakta, kendilerinden esinlenilerek sinema filmleri yapılmaktadır: Vlad Dracul, Kazıklı Voyvoda olarak da anılan Eflak Prensi Vlad Tepeş ile Erzsebet Bathory.

Bram Stoker, Dracula adlı romanının hemen başlarında kendi ağzından vampiri Kont Dracula olarak tanıtmış ve Vlad Tepeş'i işaret etmiştir. Dracula ile Bram Stoker yaşamının tek başyapıt nitelikli eserini yazarken dünyaya zamanını aşacak bir korku kahramanını sunmuştur. Kendisinden sonra üretilen yapıtlarda, özellikle de sinema filmlerinde Dracula hem uyarlamalarının her dönemde yapıldığı bir roman hem de korku filmlerinin vazgeçilmez vampiri olmuştur. Roman kahramanı Dracula'nın hiç yer almadığı filmlere bile adı verilmiş, romandan bale uyarlaması ve bu uyarlamanın sinema filmi uyarlaması yapılmıştır. O kadar yerleşmiştir ki Dracula vampirin vazgeçilmez karakteri olarak, 1970'li yılların başlarında ortaya çıkan blaxploitation modası kapsamında çekilen, başrolde zenci vampiri William Marshall'ın oynadığı film, Blacula'dır. Bu nedenle, Vlad Tepeş'in yaşantısına ve kimliğine detaylı olarak yer ayrılmıştır. Ne var ki ideolojik sebeplerle kendisinden yararlanılmasına elveren nitelikleri dışında, ki bu tarz özelliklere sahip bir kimlik O'na özgü değildir. Ötekileştirilmenin yapılacağı nitelikleri taşıyor olmak kriterdir bu noktada.

Bu klasikleşmiş vampire kaynak teşkil edebilecek yaşantıya sahip olansa, Erzsebet Bathory'dir. Şatosundaki kadınlarla, kanın gençlik verdiği düşüncesiyle... Erzsebet Bathory'nin yaşantısındaki unsurlar Bram Stoker'ın vampirinde görülürken sinemada Bathory ayrıca tarihi bir vampir olarak da filmlere konu edilmiştir. Vampir filmlerinin kendilerinden esinlenen ya da doğrudan konu alınan klasikleşmiş iki kadın karakterinden biri hayali olandır, Carmilla, bir diğeri de Erzsebet Bathory'dir.

2.2.1 Vlad Tepeş

Vlad Tepeş 1431 yılında, Erdel'in Sighișoara kentinde doğmuştur. Vlad Dracul'un meşru olan çocukları 1428'de doğan Mircea, 1431'de doğan Vlad Dracula ve 1435'te doğan Radu'dur. İlerleyen yıllarda ağabeyi Mircea ve babasının öldürülmesinin intikamını alacak, kardeşi Radu ise kendisinin de kardeş gibi birlikte büyüdüğü Fatih Sultan Mehmed'in yanında Vlad'ın rakibi olarak yer alacaktır. Erdel Genel Valisi olan babası Vlad Dracul ve ailesi 1431-1435 yılları arasında Sighișoara'da yaşamışlardır, 1436-37'de Eflak'ın de facto prensi olana, başkent Tîrgoviște'ye, Tîrgoviște Sarayı'na taşınana dek. Bu bölümde Dracula üzerine yazdıkları üç kitap ve yirmi yıllık bir araştırmanın ardından Rumen hükümetinin Dracula'nın ölümünün beşyüzüncü yılı nedeniyle desteklediği program ve aldıkları araştırma bursları yoluyla kaynaklara ve bulgulara ilk elden ulaşma imkanı elde etmiş olmaları nedeniyle temel olarak Radu R. Florescu, Raymond T. McNally tarafından kaleme alınmış olan "Drakula ya da Kazıklı Voyvoda: Eflak Prensi III. Vlad Tepeş'in Yaşamı" adlı kitaptan yararlanılmıştır, aksi belirtilmediği takdirde bu bölümde yer alan bilgiler ve dipnotlar söz konusu kitaptandır.³¹

Beş yaşına kadar kaldığı Sighișoara'da evin kadınları arasındadır, tipik olarak soylu kadınların görevi çocukları küçüklüklerinden itibaren gösterdikleri saygı ve sevgi ile herkesten farklı ve önemli olduklarını benimsetmek, Rumence ve protokole uygun davranmayı öğretmektir. Sağlıklı bir beden ve güçlü bir kişilik sahibi olmaları için çocukların eğitimine erken yaşta başlanmakta ve denemelerden geçirilmektedir. Bunlara ek olarak belirtilmelidir ki, yerel geleneklere göre küçük çocukların bile katillerin idamını yatak odalarından izlemelerini gerektirmektedir.

Babası, üvey kardeşi Alexandru Aldea'nın ölüm döşeginde olduğunu öğrenerek ve İmparator Sigismond'un tgalimatıyla ordu toplayarak Tîrgoviște'ye girerek Eflak'ın de facto prensi olmuştur. Vlad Tepeş on yaşına kadar Tîrgoviște'de yaşayacaktır. Burada şövalye yamağı olarak yüzme, eskrim, okçuluk gibi sporları öğrenmiştir, pek çok dil (İtalyanca, biraz Fransızca ve Macarca, Kiril alfabesi, Latince, eski kilise Solvencesi) öğrenmiş, siyaset bilimi dersleri almıştır. Bunlara ek

³¹ Radu R. Florescu, Raymond T. McNally, **Drakula ya da Kazıklı Voyvoda: Eflak Prensi III. Vlad Tepeş'in Yaşamı**, trans. by: Ali Cevat Akkoyunlu, Doğan Kitapçılık A.Ş., İstanbul, 2000, passim

olarak bu dönem, dönemin siyasal yaşamının değişkenliği sonucu güvensizlik duygusunun ortamda baskın olduğu zamandır Vlad'ın çocukluğu için.

Ne var ki yaşamının bundan sonrasında bu duygu çok daha belirleyici olacaktır. Babası bir yandan 2. Murad ile Osmanlıya bağlılık anlaşması yapmıştır bir yandan da Ejderha Tarikatına* girmiş olması nedeniyle Hristiyanlığı ve hristiyanları koruması gerekmektedir. Buna ek olarak Osmanlı tehlikesi nedeniyle öldüğü 1456 yılına dek dört Haçlı Seferi düzenlenmesini sağlayan ve buna öncülük eden János Hunyadi Macaristan naibi ve Erdel valisi olmuştur, oğlu Mátyás'ı** da Macaristan kralı olması doğrultusunda yetiştirmektedir. Kaldı ki dönemin Avrupasının gerek krallıklar kapsamındaki özerk derebeylikler ya da prenslikler olması gerekse hanedanlararası bağlar üzerine kurulu yapısı da siyasal zeminin kaygan olmasına yol açmaktadır. 1441 yılında János Hunyadi Vlad Dracul'la görüşerek Haçlı seferinin tekrar başlatılmasını istemiştir. Hunyadi bir yandan bunu isterken bir yandan da Eflak tahtı için kendisinin rakibi olan Besarab'ı (II. Dan'ın oğlu) desteklemektedir. Vlad Dracul ise 1442'de Tuna Vadisi'ni tamamen denetimleri altına almış olan Osmanlının gücünün farkındadır. Bunların sonucu olarak Osmanlı Eflak'a girdiğinde Vlad Dracul tarafsız kalarak Osmanlıya Erdel'e serbestçe geçme hakkı tanımıştır. 2. Murad kendisine bağlılık yemini etmiş kişilerin görevlerini yerine getirmemeleri nedeniyle baharda Sırp despotu Brankoviç ve Dracul'u Gelibolu'ya çağırıştır. Brankoviç şüpheye düşerek gitmemiş, Belgrad'da kalmıştır. Dracul ise iki oğlu, Vlad ve Radu ile birlikte Gelibolu'ya gitmiş ve henüz kentin kapısına vardığında tutuklanmışlardır. Dracul bir yıl Gelibolu'da tutulduktan sonra Osmanlı sultanı 2. Murad'ın konuğu olarak başkent Edirne'ye götürülmüştür. Bu sırada Eflak'ta tahta oğlu Mircea çıkmıştır.

* Ejderha Tarikatı: Ejderha Tarikatı Kutsal Roma-Germen İmparatoru Sigismund ve eşi Barbara Cilli tarafından 1387 yılında kurulmuştur. Yarı dini yarı askeri niteliklidir, Katolik Kilisesinin korunması ve yayılması, sapkınlıklarla savaşılmaması, Osmanlılara karşı Haçlı seferlerinin düzenlenmesi, Alman İmparatorunun korunması ve toplumun korunması amaçlarındandır. Lüksemburg Hanedanına Avrupa'da siyasal üstünlük sağlama amacı ise tarikatın gizli olma nedenidir. Katılımcılarının sayısı son derece azdır. Dönemin hanedanlık yapısı göz önüne alındığında Vlad Dracul dahil yirmi dört kişidirler ve bu sayı gizliliğin önemini ortaya koymaktadır. (Ibid., 58)

** Mátyás'ın lakabı Latince kuzgun demek olan 'corvus'tan gelen 'corvin'dir. Söylenceye göre bir kuzgun Mátyás'ın yaşamını kurtarmıştır. O da 'corvin'i anımsatan 'Corvinus' adını almıştır ve zaman içinde kuzgun hanedanının amblemi olmuştur. (Ibid, p. 71)

Edirne'de Osmanlıya bağlılık yeminini İncil'e ve Kuran'a el basarak tekrarlayan Vlad Dracul serbest bırakılmıştır. Osmanlıya bağlı kalacağına güvencesi olarak da Vlad'ı ve Radu'yu rehine olarak bırakmıştır. Böylece o sırada onbir ya da on iki yaşında olan Vlad Dracula ile yedi yaşındaki kardeşi Güzel Radu'nun Osmanlı topraklarındaki yaşamı başlamıştır. İki kardeş bir süre Kütahya'daki Eğrigöz Kalesi'nde tutuklu kaldıktan sonra önce Tokat'a, ardından başkent Edirne'ye götürülmüştür. Vlad 1448, Radu 1462 yılına dek Osmanlı topraklarında yaşamıştır. Edirne'den diğer rehinelere birlikte sultanın maiyetinde Bursa'ya, oradan da Manisa'daki yazlık saraya götürülürler. Osmanlı'nın bu uygulaması, geleceğin Avrupa prenslerinin kendilerine bağlılığını sağlamak amacıyla yapılmıştır. Burada 2. Murad'ın oğlu olan 2. Mehmed'in de (Vlad'dan bir yaş büyüktür ve gelecekte Fatih Sultan Mehmed olarak anılacaktır) içlerinde bulunduğu bir grup olarak 15. yüzyıl Osmanlısının en önde gelen öğretmenlerinden, bilimadamlarından eğitim almışlardır. 1443 yılında bir Haçlı ordusu toplanarak Osmanlı ile savaşa girer ve seferin kısa uzaması ve Bulgaristan'ın coğrafi koşulları nedeniyle sonunda çekilseler de Osmanlıya karşı başarılı bir sefer gerçekleştirmişlerdir. Bunun sonucu olarak Lehistan Kralı ile Osmanlı sultanı arasında imzalanan anlaşma Hristiyanlara ayrıcalıklar kazandırırken rehinelere de serbest bırakılmasını öngörmektedir, beş yıl süre ile birbirleriyle savaşmamak koşulu ile. Ne var ki sadece Sırbistan despotu Brankoviç sözünü tutmuş ve oğulları evlerine dönebilmiştir.

Hemen 1444 yılında Lehistan kralı anlaşmayı bozarak yeni bir Haçlı seferi düzenlemiştir. Vlad Dracul'dan savaşa katılması istenmiş, savaşın sonunu öngören, ayrıca anlaşmanın bozulmasından hoşlanmayan Vlad kendilerini uyarınca da kendisi için bir ortayol bulma çabasıyla oğlu Mircea komutasında dörtbin süvari göndermiştir. Varna Savaşı'nda Osmanlı'nın ordusu Haçlı ordusunun üç katıdır ve Haçlı ordusu büyük bir yenilgi yaşamıştır. Babasının savaşa katkısını ve oğullarının hayatını tehlikeye attığını öğrenmiştir Vlad Dracula. Vlad Dracul, ihanetle suçlanması üzerine Braşov kent ihtiyar heyetine mektubunda "*Lütfen anlayın ki, kendimin ve ülkemin Kutsal Roma-Germen imparatorunun birer kulu olarak*

kalabilmesi için, Hristiyan barışı uğruna oğullarımın katledilmesini göze aldım."³²

Vlad ve Radu Osmanlı tarafından cezalandırılmaz, bir zarar görmez babalarının davranışı karşısında. Ne var ki bir yıl sonra Varna yenilgisinin öcünü almak için düzenlenen saldırıya hem babaları hem ağabeyleri katılmıştır. Bir kez daha hayatlarını tehlikeye atarak ve attıklarını bilerek. Bir kez daha öldürülmemişlerse de ailelerinin davranışı üzerlerinde büyük etki bırakmıştır. Vlad Dracul ise oğullarının hayatta olduğunu Osmanlının Tuna'da ilerlediği 1446 yılında öğrenmiştir. Bunun üzerine barış anlaşmasının yenilenmesini teklif etmiş ve 1447 yılında imzalanmıştır. Bu sürecin sonunda Lehistan kralının ölümüyle başlayan bir karışıklık zamanı ortaya çıkar, Vlad Dracul ve oğlu Mircea yenilgiden Hunyadi'yi sorumlu tutmuştur, Hunyadi ise onların rakıbbş olan Daneştilerden 2. Vladislav'ı destekler ve onların aslında Osmanlıları desteklediğini ileri sürmüştür. Bununla yetinmeyerek 1447 yılında yanına 2. Vladislav'ı alarak Tîrgovişte'ye girmiş kentin boyarlarını kılıçtan geçirmiştir. Mircea işkence yapılarak diri diri gömülmüş, Vlad Dracul kaçmayı başarmışsa da yakalanarak öldürülmüştür. Tarihçiler tarafından Hristiyan direnişine katılan tek Ejderha Tarikatı üyesi olarak ve adaleti, kahramanlığı ve cesareti ile anılmış bir yöneticidir Vlad Dracul. 1447 yılının sonunda 2. Murad Vlad Dracula'ya ağabeyinin ve babasının ölüm haberini vermiştir ve Eflak tahtını alacağına inanmaktadır. Vlad Dracula, Osmanlı ordusunda subay olmuştur ve Osmanlının o gün için Eflak tahtının adayıdır.

Vlad Dracula yirmiyedi yaşındadır. 1448 yılında 2. Kosova Savaşı'nda János Hunyadi'nin başını çektiği Hristiyan ordusu Osmanlıya yenilmiştir ve Hunyadi kaçmayı başarırda Sırp despotu tarafından kendi topraklarında yarattığı yıkım nedeniyle tutuklanır. Bu durumdan yararlanan Vlad Dracula, Osmanlının yardımıyla bir darbe yaparak tahta çıkmıştır. Fakat derhal savaştan kaçabilmiş olan 2. Vladislav Vlad'ı devirmiştir. Vlad Dracula bu ilk denemesinde sadece iki ay tahtta kalmıştır. Devrildikten sonraysa Osmanlıya sığınmış, Edirne'ye dönmüştür. Oradan Boğdan'a geçecektir. Orada kuzeni Ştefan ile birlikte Rönesansın bu ilk döneminde manastır rahiplerinden ve saray yöneticilerinden eğitim almıştır.

³² Radu R. Florescu, Raymond T. McNally, **Drakula ya da Kazıklı Voyvoda: Eflak Prensi III. Vlad Tepeş'in Yaşamı**, p. 80

Daha sonra desteklediği 2. Vladislav'la arası açılan Hunyadi, kardeşi Osmanlıda bulunan ve kendisi de Osmanlıyı iyi tanıyan Vlad Dracula ile arasını düzeltmeye karar vermiştir, bu arada 2. Mehmed 1451 yılında tahta çıkmıştır. Aralarında bir anlaşmaya varırlar ve Dracula 1453'te Macaristan Kralı olan László Postumus ile tanıştırılmış ve O'na bağlılık yemini etmiş ve Osmanlı saldırısı durumunda Erdel sınırının korumasını üstlenmiştir. 1453 yılında 2. Mehmed Konstantinopolis'i almıştır. Avrupa'da ciddi bir korku yaratmış olan bu durum, 1456 yılına gelindiğinde Fatih Sultan Mehmed'in bundan sonra yöneleceği yerin Belgrad olduğu tahminlerine ve savunma oluşturulmasına yol açmıştır. Ortaçağ Haçlı seferlerinden hayatta kalan az sayıda kişiden biri olan bir Fransisken rahip, Giovanni halktan sekiz bin kişi toplamıştır söylevleriyle. János Hunyadi bir Haçlı ordusu oluşturmuştur, bir kez daha Avrupa'nın katılımı değil, Rumenler, Almanlar, Slavlar ve Erdel kökenlilerden oluşturulan bir Haçlı ordusu söz konusudur, elbette Vlad Dracula da katılmıştır. Belgrad saldırısında savaşa bizzat katılan Fatih Sultan Mehmed'in yaralanmasının da etkisiyle başarısız olmuştur Osmanlılar. Ne var ki tam bu zamanda veba salgınınında Giovanni de János Hunyadi de ölmüştür. Belgrad savunması sırasındaki gelişmelerin Vlad Dracula için kişisel bir önemi vardır: 2. Vladislav'ı öldürmüş ve babasının öldürülmesinin öcünü almıştır. 22 Ağustos 1456 tarihinde Eflak tahtında Vlad Dracula vardır.

1456 yılında tahta çıkan Vlad Dracula, 6 yıl Eflak'ın prensi, Erdel'deki Amlaş ve Faragaş düklüklerinin hakimi olacaktır. Başkent Tîrgovişte'dir, birbirine bağlı olan köylerden bir kale, Bükreş'i oluşturmuştur. Bir yüzünde gagasında haçla Eflak kartalının, diğer yüzünde o yıl Avrupa'da görülen Halley kuyruklu yıldızının olduğu para bastırılmıştır. Faragaş Dağlarının eteğindeki, Dracula Şatosu olarak bilinen şatoyu yaptırmıştır. Burası 15. yüzyılda Macaristan sınırına yakın olması nedeniyle gözetleme noktası olarak yapılmıştır ancak Dracula'nın zamanında sadece yıkıntıları kalmıştır. Bu şatonun yapımı üzerinden önemli konulara değinmek mümkündür.

Öncelikle bölgenin yapısını bilmek, Vlad Tepes'in amaçlarını anlamak açısından önemlidir. Ülke iktidarında etkin olan iki güç vardır, prens ve boyarlar. Boyarlar zengin soylu sınıftırve kendi çıkralarına uygun kişileri prens olarak başa getirmektedirler, prene bağlı sağlam bir yönetim oluşturulamamıştır, ortalama olarak bir prensin egemenlik süresi iki yıldır. Vlad Tepes, prens olarak ülkesinde

egemen olmak istemektedir ve en az bunun kadar önemli ve buna koşut bir nokta da ulus devlete inanmasıdır. Derebeyliğin ortadan kaldırılma ve bir orta sınıf oluşturma çabası içinde olduğunu söylemek yanlış olmaz. Vlad merkezi yönetim kurmak istemiştir, prense yani kendisine bağlı bir ulus devletin temellerini atma çabasında olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda öncelikle sadece kendine bağlı bir askeri birlik kurmuştur ve Macarları ve Osmanlıları yatıştırarak iç siyasete öncelik tanımıştır. Böylece yeterince güçlenebilecektir de. İç siyasette boyarların gücünü kırması gerektiğinin ilk andan itibaren farkındadır.

Kardeşi Mircea'nın öldürülmesinin detaylarını, Tirgovişte boyarları tarafından diri diri gömüldüğünü de öğrenmiştir. 1457 Paskalya Bayramı'nda kilise töreninin ardından sarayın ziyafet salonunda yemek yenir. Boyarlar ve eşleri saraydan çıkarken Vlad'ın adamları tarafından tutuklanarak kazığa geçirilmiştir, gençler ve güçlülerse zincire vurularak Argeş Şatosu'na dek yürütülürler. Boyarların sayısı aşağı yukarı ikiye düşür. Şatonun yapımında üzerinde şölen giysileriyle çalıştırılırlar, pek çoğu bu süreçte ölür. Böylece boyar sınıfını neredeyse tamamen ortadan kaldırdığı gibi kişisel olarak ağabeyi Mircea'nın öcünü almıştır. Şatonun yapım hikayesi, şatonun geçmişini araştırmanın kötülük getireceğine benzer inançlarını ve Vlad Tepes'in hazinesinin hala orada gömülü olduğu ve benzeri söylenceleri de dikkate alınca köylülerin konu açıldığında gösterdikleri tepkiyi anlaşılır kılmaktadır. Bu kadar güçlü bir şato yapmak, kendini ciddi biçimde korumaya almak Macarlar ve Osmanlı yasalarında yasaktır, artık dış siyaset için net bir mesaj niteliğindedir şatonun yeniden yapımı. Ayrıca kazığa geçirttiği boyarlar ve ileri gelenler, Vlad'ın acımasızlığının altını çizmiştir ve 'kazıklı' sıfatı almasına yol açmıştır. Vlad Tepes, tarihe 'Kazıklı Voyvoda' olarak geçecektir.

Vlad Tepes, yeni toplumsal sınıflar yaratmıştır. Boyarların topraklarını kendi belirlediği kişilere vermiştir, Boyar Konseyi'nin 1456-1462 yılları arasındakı kayıtlarına göre yeni toprak sahiplerinin yüzde doksanı basit halk ve köylülerdir. Askeri alanda da yenilikler getirmiştir Vlad.

Ejderha Tarikatına olan bağlılığını son derece önemseyen Vlad, tam bir Haçlıdır. Bunun dışında ülkesinde manastırlara ve kilislere ayrıcalıklı davranmış, fazlasıyla katkıda bulunmuştur. Hatta söylentiye göre tabutu zamanının çoğunu geçirdiği Snagov manastırı'nda gömülmüştür. Bu manastırı adeta bir kaleye

dönüştürmüştür, 1462 Osmanlı saldırısında hazinesini burada saklamıştır ve aynı saldırıda bu ada sığınak olmuştur insanlara, nehrin karşı tarafına gizli bir tünel açtırmıştır. Rumen, Eflaklı bir olarak Ortodoks olarak yetiştirilmiştir ve Katolik manastırlarını papalığın kaleleri olarak görmüştür. Katolik manastırlarındaki yabancıları Rumen görevlilerle değiştirecek kadar tepki duymuştur. Ulusalçılık anlayışına ters düşmektedir bu dini güç. İleri bir tarihte katolikler de O'nun adını vampirlikle anacaklardır. Ne var ki bunun anlamamıza yardım ettiği konu, Dracula'nın niçin bir ulusal kahraman olarak görüldüğüne ilişkindir.

Bununla birlikte, Sankt Gallen Kütüphanesi'nde bulunan şu öykü Vlad Tepes'in koşul yaratma ve verili koşullardaki tepkilere yaklaşım gibi noktalarda kişilik yapısını ve farklı yapılarda yandaşlar ve düşmanlar sahibi olan bir kişinin bir yandan da inançlarına sadık kalma adına çabalarken koşulların kayganlığından nasıl etkilendiğini tam olarak anlamamızı sağlamasa da bazı durumlardaki psikolojisine ışık tutabileceğinden buraya alınmıştır: İki keşişin Tirgovişte Sarayı'nı ziyaretleri sırasında Vlad tarafından Chindia Kulesi'ne çıkarılarak kazığa geçirme törenlerini izlemeleri istenmiştir. Dracula gerilimli bir durumun ortaya çıkması için uygun koşulları yaratmıştır. Biri gördükleri karşısında O'nun Tanrı tarafından bu günahkarları cezalandırmakla görevlendirildiğini söyler. Vlad keşişin bu sözlerine buna şaşırır ve sevinir. Diğer keşiş ise gördükleri karşısında öfkesini belli etmiş ve kazığa oturtulmuştur.

Aşağıdaki anlatı ise Vlad'ın kurmak istediği düzeni gerek halka anlatmaktaki gerekse bunu oluştururkenki davranışlarının acımasızlığını göstermektedir. Kendisinden korku duyulmasının sebebini açıkça ortaya koymaktadır. Pek çok dilde yazılmış olan hikayenin Rumence yorumu şöyledir:

"Drakula yaşlıların, hastaların, topalların, körlerin, yoksulların ve serserilerin Tirgovişte Sarayı'nın büyük salonunda toplanmasını ve onlar için büyük bir şölen hazırlanmasını buyurur. Belirtilen günde Tirgovişte, şölene katılmak için ülkenin dört bir yanından akın eden dilencilerin ağırlığı altında ezilir. Prensin hizmetkârları herkese bir torba dolusu giyecek dağıtır, dilencileri büyük sofaların kurulduğu malikânelere götürür. Dilenciler prensin cömertliği karşısında şaşkınlık içindedir, kendi aralarında şöyle konuşurlar: 'Bu gerçekten de prenslere yaraşır bir zarafet.' Daha sonra yemeye koyulurlar. Önlerinde ne gördüklerini sanırsınız? Prensin kendi masasına layık bir yemek: insanın ağzının suyunu akıtacak kadar güzel yiyecekler ve şaraplar. Dilenciler daha sonra dillere destan bir yemek yerler. Aç gözlülükle önlerindeki yiyeceklere ve şaraplara

saldırırlar. Çoğu körkütük sarhoş olur. Birbirleriyle konuşamayacak hale gelip saçmalamaya başladıklarında, çevrelerinin ateş ve dumanla sarılı olduğunu görürler. Prens hizmetkârlarına evi ateşe vermelerini buyurmuştur. Dilenciler kaçmak için kapılara saldırır, hepsi kilitlidir. Alevler yayılır, ateşten ejderhalar gibi yükselir. Alevler arasındaki zavallıların dudaklarından inilti, haykırımlar, çığlıklar duyulur. Alevlerin insan yakarımları karşısında geriledikleri duyulmuş mudur? Birbirlerinin üzerine devrilirler. Birbirlerine sarılırlar. İmdat isterler ama çığlıklarını duyacak bir kulak bulamazlar. Onları yok eden alevlerin acısıyla kıvrınmaya başlarlar. Alevler bazılarını kömüre döndürür, bazılarını da kül eder. Yangın sonunda durduğunda, geriye yaşayan hiçbir şey kalmamıştır."³³

Vlad'ın konu ile ilgili sözleri kurmak istediği açık sözlü, dürüst, çalışkan toplum idealini ve acımasızlığını ortaya koymuştur:

"Bu insanlar diğerlerinin terinden geçiniyorlar, bu nedenle insanlığa bir yararları yok. Bu yaptıkları bir çeşit hırsızlık. Ormandaki maskeli haydut senden para keseni ister, ancak sen ondan daha güçlüysen kaçmayı başarırısın. Oysa bu serseriler yalvararak malını elinden yavaş yavaş alırlar, hiç ara vermezler. Bunlar haydutlardan da beter. Böylelerinin benim topraklarımın üzerinde yeri yok!"³⁴

Rumen tıp tarihi uzmanı, Vlad'ın bu davranışını bir bilimadamının yorumu ise Aşağı Tuna'ya felaket getiren veba belasından ülkeyi kurtarma çabası olarak yorumlamıştır. Bu Vlad Tepes'in gaddarlığını ortaya koyan anlatıların yanısıra O'nun halkın tehlike anında sığınabileceği kaleler yaptırdığı, Osmanlının vergiyle ilgili taleplerini -halktan toplanacak para ve ürün, hayvandır bu- reddettiği, Osmanlının Eflak'ın çocuklarını devşirmesine izin vermediği belirtilmelidir, bu son derece gözüpek bir tutumdur ve halkın O'nu sevme sebebini göstermektedir. Tüm Doğu Avrupa'da zenginler devletin biçtiği cezadan para vererek kurtulurken Vlad halkı arasında böyle uygulamaların önüne geçmiş ve zenginliğe dayalı bir ayrımcılığa izin vermemiştir. Nette ki ülkesinde kişisel ahlaki yerleştirmeye çalışan ve adaletsiz davranan, yalan söyleyen kişileri vahşice cezalandıran, korkunç yöntemlerle öldürten Vlad Tepes halkı tarafından korkulduğu kadar sevilmiştir de.

³³ Radu R. Florescu, Raymond T. McNally, **Drakula ya da Kazıklı Voyvoda: Eflak Prensi III. Vlad Tepes'in Yaşamı**, p.125

³⁴ Radu R. Florescu, Raymond T. McNally, **Drakula ya da Kazıklı Voyvoda: Eflak Prensi III. Vlad Tepes'in Yaşamı**, p.126

Erdel'deki Alman kentlerinin sanayii gelişmiştir ve kendilerine tanınmış ayrıcalıklara sahiptirler. Erdel'de Saksonların yanısıra Asya kökenli ve katolik olan Sekeller ve Rumenler yaşamaktadır. Rumen soylu sınıfı yok edilmiştir, o dönemin güçlü aileleriye Macarlığı ve katolikliği kabul etmiştir. Rumen halk ortodoks inancını terk etmemiştir, nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadırlar ve buna karşın bir hakka sahip değillerdir.*

Hunyadilerle Habsburglar arasındaki taht mücadelesinde Alman kentleri (Saksonlar) Habsburgları desteklemiştir. Vlad ise Eflak prensi olarak Macar kralına (Habsburg soyundan 5. László Postumus) bağlılık yemini etmiş olmasına karşın Hunyadiler** ailesi gibidir ve onlara bağlıdır.

1457 yılında Erdel'deki Alman ayaklanmasında Mihály Szilágy Vlad Tepes'ten yardım istemiş ve O da Mihály Szilágy ile birlikte kente girmiştir. Bunun üzerine Mihály Szilágy Vlad Tepes'e Borgo Geçidi Şatosu'nu bağışlamıştır. Bu olay üzerine Vlad Tepes ile Alman kentlerinin arası gerilmiştir. Karşısına 3 Eflak prens adayı çıkartırlar: 3. Dan, Besarab Laiota ve Vlad'ın üvey kardeşi olan Keşiş Vlad. Buna karşılık olarak Saksonları ticari açıdan zorlar ve kendi topraklarında egemenliklerini ilan eden bu adamları tanımamaları için diplomatik yazışmalar yapmış ancak yanıt alamamıştır. Bundan sonra da bu düşman bölgelere terör saldırılarında bulunmuştur,

* **Alman Saksonlar:** Macar kralları Erdel'i fethettikten sonra orada yaşayacak bir nüfus oluşturmak istemişlerdir. 12. ve 13. yüzyıllarda Alman köylüleri kendi istekleriyle Erdel'e yerleşmişlerdir. Farklı yerlerden toplanan bu insanlar Saksonya'dan hareket ettikleri için kendilerine Sakson denmiştir. Saksonlar Erdel'e yerleşmiş, dini ve kültürel açıdansa Almanya'ya bağlı kalmışlardır. Katoliktirler ve sanayileri gelişmiştir, Eflak'a ve doğu ülkelerine mal göndererek ticaret yapmışlardır. (s. 133)

Rumenler: 271 yılında Roma'nın, babar istilacıların saldırılarına dayanamayarak güneye çekilmesi sonucu bu bölgedeki yerli halk bir Latin lehçesi konuşmaya başlamıştır. Bu yerlilerin bir kısmı Erdel Platosu'na sığınmıştır. Dracula'nın yaşadığı dönemde uzun çağlardır Daçyalı Romalılar Erdel'de yaşamaktadır ve olasılıkla dillerinin de etkisiyle bu insanlara 'Rumenler' denmiştir. Moğol istilasası ile Macarlar güç kaybedince Rumenler Transilvanya'dan Karpatlara göçmüş ve iki koloni halinde yerleşmişlerdir: bir kısmı Eflak Prenslığı'ni kurmuş, bir kısmı da Moldovya'ya yerleşmiştir. Rumenler bu dönemde Macar krallığı altında özerk ancak güçsüz derebeylikler halinde yaşamışlardır. (46-48)

Macarlar: Orta Asya'dan göç etmişlerdir ve ilk krallıklarını Romanya'nın doğusunda kurmuş, 11. yüzyılda topraklarını Erdel'e kadar genişletmişlerdir.

Sekeller: Genellikle soyları Attila Hunlarına dayandırılmıştır. Macar krallarının akrabaları olan Sekelleri Orta Asya'dan davet etmesiyle Balkanlara yerleşmişlerdir: Macar dilinde (szek: taht, el: ötesinde) tahtın ötesine işaret eden adlandırılmalarının gösterdiği gibi sınır boylarına yerleştirilmişlerdir. (46)

** Janos Hunyadi ölünce başa eşi Erzsebet Szilágy ve kardeşi Mihály Szilágy geçmiştir, o zamanda zindanda bulunan yeğenleri Mátyás'ı başa geçirmek amacındadırlar. (**Ibid.**, 139)

son derece acımasızdır. 1456 yılında bu gelişmeler olmuştur ve 1457 yılında Macar kralı 5. László Postumus ölmüştür. Mátyás 1458'de kral olarak seçilmiştir.

Vlad Tepes bu gelişmeler üzerine belirli koşulların yerine gelmesi koşuluyla anlaşmaya varmaya hazırdır. Eflak tahtı adayları kendisine teslim edilecek ve destekleyicileri olan boyarlar ülkeden kovulacaktır, kendisi de Alman kentlerine ticari ayrıcalıklarını tekrar tanıyacaktı. Ancak Alman kentleri bu gerekleri yerine getirmemiştir. 1459 ve 1460'ta Vlad Tepes, 3. Dan, Keşiş Vlad ve yanlıları için Erdel'e saldırmış* ve kazanmıştır. Dehşet yaratan Vlad Tepes sonunda Ekim 1460'ta Braşov kent konseyi ile anlaşma imzalamıştır.

Vlad Tepes'in 1457-1460 yılları arasındaki Erdel Almanlarına saldırıları O'nun Batıda korkunç bir kişilik olarak tanınmasına neden olmuştur. Manastırlardan kaçan Alman keşişler beraberlerinde korkunç hikayeler götürmüşler, bunlar kilise yazıcıları tarafından kaleme alınmıştır, hatta bugün hemen herkesçe bilinen Vlad'ın etrafında kazığı geçirilmiş kişiler olduğu halde bir masada oturduğu oyma, bu kapsamda 1500 yılında basılmıştır. (149) Böylelikle Vlad henüz hayattayken korku kahramanı niteliği kendisine yüklenmiştir ve daha sonra bu materyal kendisine karşı propaganda malzemesi olarak kullanılacaktır.

İmzaladığı bu son anlaşmayla iç düzende bir süre için de olsa bir rahatlama yaşayan Vlad Tepes, artık Osmanlı ile karşılaşmaya hazırdır. Konstantinopolis'i almış, bir çağın bitip yeni bir çağın başlamasına yol açmış olan 2. Mehmed, Fatih Sultan Mehmed ise, kendisine bağlılık yemini etmiş olan Vlad Tepes'in siyasi alandaki ikili davranışlarından ötürü rahatsızdır ve Tuna boyunu denetimi altına almak istemektedir.

Enea Silvio de Piccolomini ya da yaygın olarak geçen adıyla 2. Pius, 1458 yılında Papa olmuştur ve Osmanlı'nın Avrupa için büyük tehlike oluşturduğunun farkındadır. 1549 yılında Mantova Katedrali'nde bir konsil toplayarak Avrupa ülkelerini haçlı seferine çağırmıştır. Macaristan (Kral 3. Friedrich taht için rakibi olan Mátyás Corvinus'la ilgilenmeyi tercih etmiştir), İngiltere (Güller Savaşı

* Bu sırada Macar kralı Mátyás ve Erdel Valisi Mihály Szilágy Almanlara yardım etmemiş, tarafsız ve sessiz kalmışlardır. 3. Dan halkı Vlad Tepes'e karşı kıskırtmıştır. Vlad'ın kendini Osmanlıya sattığını ileri sürmüştür. Bu doğru değildir, aksine Vlad Tepes 1459 yılında Osmanlıya ödemesi gereken vergiyi ödememiştir ve Eflak-Osmanlı ilişkileri gergindir. Vlad'ın Erdel'deki acımasızlığına, yarattığı dehşete ve kendisine atılan iftiralara karşın Rumen köylü Vlad Tepes'e ihanet etmemiştir. (**Ibid.**, 148)

nedeniyle), Almanya, Fransa, İtalya, Lehistan (savaş alanına uzaktır ve Töton Şövalyeleri ile mücadele halindedir), Rusya (dini ve idari karışıklık yaşamasının yanı sıra savaşa uzaktır coğrafi olarak ve Tatar boyunduruğundan tam anlamıyla kurtulabilmiş değildir), Boğdan, Bohemya, Venedik destek vermemiş, katılmamıştır.* Papa'nın çağrısına Avrupa'dan tek ve hiç beklemezsizin cevap veren, Dracula olmuştur. 2. Mehmed bu durumu öğrendiğinde rahatlıkla yayılmayı hızlandırmış ve kimi yerleri fethetmiş, kimi yerler O'nunla barış anlaşması imzalamıştır. Dracula ile birlikte Osmanlıya karşı koymaya kararlı olan kişiler kuzeni olan kral Mátyás ile kardeşi gibi olan Mihály Szilágyi'dir. Ne var ki Mihály Szilágyi Osmanlılar tarafından yakalanarak öldürülmüştür. Bu noktada, Vlad Dracula'nın gençliğinin en önemli yıllarını 2. Mehmed ile birlikte Osmanlı topraklarında geçirdiğini, Mihály Szilágyi ile de macerasının en başından itibaren kardeş gibi olduğu hatırlatılmalıdır.

2. Mehmed ile ilişkisi bir süredir gerginleşmektedir. 1459 yılında anlaşmaları uyarınca ödemesi gereken vergiyi kesmiştir, üç yıldır ödememektedir, oysa hem verginin hem de geleneksel olarak Osmanlı yöneticilerine verilen armağanların prens tarafından sunulması söz konusudur. Bunun dışında, Osmanlılar egemenliklerindeki yerlerden her yıl beşyüz sağlıklı, güçlü genç isterler: devşirmek için. Bu nedenle zaman zaman Eflak'a girdiklerinde Vlad Dracula silahlı direniş göstermiştir. Osmanlı Tuna Nehri'nin Rumen tarafında bazı yerleri ele geçirdiyse de Akkoyunlularda savaşmaktadır, Vlad ile görüşme yoluyla sorunları çözmeyi denerlerse de Vlad çocukluğunda yaşadığı Gelibolu'daki tutuklanma olayının üzerine uygun bir cevapla reddetmiş, ülkesinden ayrılamayacağını bildirmiştir. Osmanlı bir heyet göndermiş, karşılıklı tuzaklar kurmuşlar en sonunda Vlad Osmanlı'nın yüksek rütbeli iki yöneticisini tutuklamıştır. 2. Mehmed'in doğuda savaşmakta olmasından yararlanarak 1461-1462 kışında saldırılara başlamıştır.

Dracula başlangıçta başarılı olmuştur, Avrupa'nın önde gelenleri Vlad Dracula'nın başarısını öven raporlar ve mektuplar yazılmış, sonunda bunlar Papa 2. Pius'a ulaşmış ve Papa da Macar kralından Dracula için destek istemiştir. Vlad

* Destek verenler doğulular olmuştur: Candaroğulları Beyliği, Karamanoğulları Beyi, Abhazya Beyi, Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan gibi. 1460'ta Papa'nın haçlı seferine katılacakların ilahi affa uğrayacağını ileri süren bildiriyle sona ermiş, bu bildiriye kutlamak için de Beytullahimli Aziz Meryem Tarikatı kurulmuştur.

Dracula 2. Mehmed'i iyi tanımaktadır, o sırada savaşta olduğunu ve yaptıklarına nasıl hiddetleneceğini bilmektedir. Ne kadar güçlü olduğunu ve haçlı seferi oluşturalara karşı konulmazsa Avrupa'da daha çok topraklar fethedeceğini bilmektedir, kaldı ki altmışdört yıl sonra Macaristan Osmanlı toprağı olacaktır. Bu nedenle hristiyan ülkelere yazarak desteklerini istemiştir. Ancak hiçbir destek gelmemiştir, Macar kralı bile kraliyetin resmîyetini gösteren Aziz Istvan tacıyla ilgilenmektedir... Bu sırada Fatih Sultan Mehmed Anadolu'daki fethini tamamlamıştır. O'nun güçlü ordusuna karşılık Vlad Dracula'nın ordusu, topraklarını savunan Eflak halkıdır. Osmanlı karşısında yapabilecekleri en akıllıca savunmayı yaparak onları ülkenin derinliklerine çekme yolunu tercih etmişlerdir.

Bu noktada savaş sırasında başvurulan yöntemler üzerinde durulacaktır. Çünkü bu Vlad Dracula'nın kişiliğine ilişkin önemli bir göstergedir. Vlad Dracula, geri çekilmeyi bir savaş stratejisi olarak kullanmıştır ve çekilirken de geçtiğı yerlerdeki köyleri boşaltarak yakmışlardır, tüm halk orduya katılmıştır, ekinler yakılmış, su kuyuları zehirlenmiş, yanlarında götürmedikleri hayvanlar öldürülmüş, nehirlerin yatakları değiştirilip setler yapılarak bataklıklar oluşturulmuş, Osmanlı ordusunun geçebileceğı yerlerde büyük çukurlar kazılıp diplerine sivri kazıklar yerleştirilerek tuzaklar yapılmıştır. Havanın çok sıcak olduğu bu zamanda Osmanlı yanmış topraklarda ilerlerken askerler içecek su bulamamıştır, aynı zamanda psikolojilerinin ne kadar bozulacağını öngörmüştür Vlad. İlk mikrop savaşını gerçekleştirmiştir, veba, cüzam, frengi, verem hastalığı olan kişileri Osmanlı subayları gibi giydirerek Osmanlı ordusu arasına katılmalarını sağlamıştır. 2. Mehmed'i iyi tanıyan Vlad'ın, O'nun cesaretini kıracak her şeyi yapmaya çalıştığı açıktır. Hatta 2. Mehmed'i öldürmek için bir gece baskını düzenlemiş, başarısız olmuştur. Bu cesur denemenin üstüne Osmanlı ordusunun yolu üzerine 'kazığa geçirilmişlar ormanı'nı hazırlamıştır, yirmi bin kadar Osmanlı'nın kazığa geçirilmiş cesetlerini sergilemek psikolojik savaştır. Osmanlı ordusu İbrail Limanı'nı yaktıktan sonra Temmuz ayında Edirne'ye döner. 2. Mehmed'in topraklarını sonuna kadar savunan Eflak için stratejik bir planı vardır: Radu'yu Eflak halkını Vlad'a karşı kıskırtıp O'nun yerine geçmesi için küçük bir Osmanlı birliğı ile birlikte Eflak'ta bırakmıştır. Radu, 2. Mehmed'in gözdesidir ve O'nun desteklediğı taht adayıdır artık ve boyarlar da 2. Mehmed'e bağlıdır, onlara göre Vlad ise Macar kralı Mátyás'a bağlıdır. Radu Eflak halkına geleneksel hakları

taniyacağını, Osmanlı sultanını tanıyarak vergisini ödeyeceğini fakat onların kendi topraklarına yerleşmelerine ve gençlerini yeniçeri ocağı için devşirmek üzere almalarına izin vermeyeceğini ve belki de en önemlisi, halkın Vlad'ın yönetiminde olduğu gibi güvensiz hissedecekleri değil, terörün olmadığı bir yönetim vaad etmiştir. Bu propagandist yöntem etkili olmuştur ve Vlad'ın ordusundakiler Radu'nun yanına geçmiştir.

Bu gelişmeler üzerine Vlad Karpatlara kaçmıştır. Bir başka olay daha olmuştur: Vlad'ın kuzeni Ştefan, Eflak ve Macar askerleri tarafından korunan Kilya Kalesi'ne saldırmıştır.

Dracula 41 yaşındadır ve gelişmeler üzerine Erdel'e kaçmıştır, Braşov'a yakın olan Königstein şatosunda (Kral Kayası) Macar kralı Mátyás'tan haber beklemektedir. Ne var ki Mátyás Sibiu'ya ve oradan Braşov'a gitse de rahat davranarak Radu'nun prens olması durumunu görüşmüş, vergi toplamış, Aziz Martinus Yortusu'nu kutlamıştır Vlad kendisini beklerken. Sonunda karşılaşır ve beş hafta görüşmelerde bulunmuşlardır. Mátyás ise kakarını vermiş olmasına karşın ikili oynamıştır. Tahta çıkan Radu'yu tanımış, Fatih Sultan Mehmed ile beş yıllık barış anlaşması imzalamış ve Haçlı seferi idealinden çoktan vazgeçmiştir. Vlad Dracula'ya ihanet etmiş, O'na tuzak kurmuştur.

Vlad Dracula kral Mátyás'a Eflak'ı beraberce Radu'dan ve Osmanlıdan kurtarmayı teklif etmiştir. Mátyás, Dracula'nın emrine bir birlik vermiştir, Eflak'a girdiklerinde Vlad'ı derin bir vadiye inileceği zaman Vlad'ın askerlerin vadiye inince Vlad'ı tutuklamıştır bu birlik. İşte Macar kralı Mátyás'ın Vlad'a kurduğu tuzak budur. İersiu Şatosu'nda zindana atılmıştır Vlad Dracula. Ancak kahraman olarak görülmekte olan biridir, özellikle hristiyan Avrupa tarafından. Kimse O'na yapılan bu davranışı haklı görmemiş, Mátyás'ın öne sürdüğü sebeplere inanmamış ve Venedik senatosu da Roma Kilisesi de Lehler de Mátyás'ı Osmanlı ile işbirliği yapmakla suçlamıştır. Vlad Dracula Macaristan'da oniki yıl tutsak olarak yaşamıştır, bu tutsaklık resmi olmayan bir siyasi tutuklu olarak istendiğinde bazı görüşmelerde adeta karizmasından yararlanmak amacıyla hazır bulunmasını da kapsamıştır. Hatta Mátyás'ın resmi taç giyme töreninde (Aziz Istvan tacını Macar kralı olarak giymesi) resmi davetlidir. Bu durum, başka sonuçlar doğurur: bir hain olmakla, Haçlı seferi parasını Aziz Istvan tacını satın almak için harcamakla suçlanmıştır.

Bundan sonraki gelişmeler daha karışıktır: Boğdan Prensi Ştefan 1465'te Eflak'ın Kilya Kalesi'ne saldırmış, Macarlar 1467'de O'na saldırarak karşılık vermiş, Ştefan 1473'te Radu'ya saldırmış ve O'nun yerine geçirdikleri Besarab Laiota Osmanlı ile anlaşma yaparak Eflak prensi olmuştur ve 1475 yılında Güzel Radu frengiden ölmüştür. Radu'nun ölümü ve Besarab Laiota'nın Osmanlı ile anlaşması Mátyás'ın Vlad'a uygun bir evlilik yoluyla katolikliğe geçmesi ve yeniden Eflak prensi olması için teklif götürmesinin yolunu açmıştır. Vlad Dracula daha önce işbirliği içinde olduğu Mihály Szilágy'nin kızıyla evlenmiştir ve Corvinus ailesinin simgesi olan kara kuş, Vlad'ın armasına eklenmiştir. Bu duruma sevindiğini belirtenlerin içinde İtalya, Milano, Venedik elçileri, Papalık elçisi vardır. Değişen durumu en net gösteren, Ştefan'ın Macar kralı Mátyás'tan Vlad Dracula'nın Eflak prensi olmasını istemesidir. Bu sırada gerçekleşen bir gelişme de Osmanlı'nın Bosna'ya saldırması, hızla yayılmaya devam etmesidir. Yeni Papa 4. Sixtus Haçlı birliği çağrısı yapmış ve bu kez çağrı karşılık görmüştür. Mátyás, Sırp Despotu, Dracula beraberce Bosna'yı Osmanlı işgalinden kurtardıktan sonra Dracula 1476 yılında Eflak'a girmiş ve üçüncü kez tam destekle Eflak hükümdarı olmuştur.³⁵ Macar kralı Venedik'e ve Papalığa Dracula'nın tekrar başa geçmesinin ertelenen Haçlı seferlerinin başlaması demek olduğunu yazmıştır.

Ne var ki yaklaşık iki ay sonra Vlad Dracula öldürülmüştür, başsız bulunan cesedi Snagov Manastırı'na gömülmüştür. Dönemin yazışmalarından çıkarıldığı kadarıyla Dracula'nın ordusu, Osmanlı desteği almış olan Besarab Laiota'nın ordusu ile Snagov yakınlarında karşılaşmıştır ve iddia edildiğine göre Dracula karşı tarafı şaşırtmak için Osmanlı giysileri giymiştir. Avustralyalı tarihçi Jacob Unrest ve Macar tarihçi Bonfini tarafından aktarılan bilgi, Osmanlıların içlerinden birini Dracula'nın hizmetkarı gibi giydirdiği ve bu kişi tarafından kesilen başının Konstantinopolis'te halka gösterildiğidir.

Vlad Tepes'in yaşantısında önemli olmuş isimler sinema filmlerinde zaman zaman geçmektedir. Dracul tarikatına da rastlanmaktadır. Burada bu denli yer verilmiş olmasının nedeni, Bram Stoker'ın Kont Draculası'nın kendisini böyle tanıtmış

³⁵ Bu süreçte İstván Báthory, Vlad Dracula'nın yanındadır. İstván Báthory, Erzsebet Báthory'nin (1560-1614) amcasıdır. (s. 199)

olmasıdır, her ne kadar romandaki kahramanın niteliklerine bakıldığında tarihteki Voyvoda ile çok örtüşmediği görülse de. Vlad bir halk kahramanı ve hristiyanlığın Osmanlıya karşı savunucusudur. Siyasal tutumu ve sert tavrı, işkenceleri ise o dönemin olağan davranışlarıdır sadece.

2.2.2 Erzsebet Bathory

Kısaca hikayesine bakılacak olursa Erzsébet Báthory'nin güzelliğine fazlasıyla düşkün ve son derece acımasız bir kadındır. Hizmetkarlarını gaddar yöntemlerle cezalandıran Kontes bir zaman sonra kimilerini öldürmeye başlamıştır. Báthory ile ilgili kuşkuların ortaya çıkması üzerine zan altında kaldığı 1610 yılına dek yaklaşık 650 kişiyi öldürdüğü söylenmiştir. Yıllar sonra ortaya çıkan belgeler Báthory'nin yaptıklarını detaylı olarak göstermektedir. Ne var ki yazarlar Báthory davasındaki ifadelerin ve tutanakların halktan saklandığını ve bunların Kontesin vampirliğine ilişkin ifadeler içerdiğini varsaymıştır. Erzsébet Báthory'nin kanla gençlik ilişkisini kurmasına ve kanla banyo yaparak genç kalacağını düşünmesine dair hikayesi ise Alman scholar Michael Wagener'in aktardığına göre şöyledir: Erzsébet eşinin hoşuna gitmek için iyi giyinme alışkanlığındadır. Bir gün oda hizmetçisi saçında bir yanlışlık görünce bunu farketmenin karşılığı olarak kulağına sert bir yumruk yedi ki burnundan kan fışkırdı ve hanımının yüzüne sıçradı. Yüzünü yıkadığında, gözüne cildi daha güzel, daha beyaz ve kan damlalarının olduğu noktalar daha saydam görünen Erzsébet böylece yüzünü ve tüm vücudunu insan kanında yıkama düşüncesini oluşturmuştur. 1611'de suçlu bulunan Erzsébet Báthory, penceresi olmayan bir odada ömür boyu hapse mahkum edilmiştir. Üç yıl sonra bu odada ölmüştür.³⁶

Yaşantısı ve olasılıkla hakkında öngörülenler, varsayılanlar Erzsébet Báthory'nin edebi yapıtlara, sinema filmlerine esin kaynağı olmasına yol açmıştır. Bu nedenle hem bu yapıtları değerlendirebilmek için hem de her olay, olgu, yaşantının koşullara bilinmeksizin anlaşılamayacağından Bathory'e biraz daha dikkatli bakmak gerekmektedir. Erzsébet Báthory sıklıkla 'Countess Dracula' ya da 'Blood Countess' denilerek tanımlanmıştır. Bugün bile esin kaynağı olmaya devam

³⁶ Konstantinos, **Vampires: The Occult Truth**, Llewellyn Publications, St. Paul, 2005, pp. 66-68

etmesinde ve araştırmalarda kendine muhakkak yer ayrılmasına neden olan olaylara bakarken bunların gerçekleştiği tarihin ve ortamın göz önünde bulundurulması, Erzsėbet Bthory'nin karakterini oluşumunu anlamamızı sağlamaktan uzaksa da hangi ortamda ve nasıl bir güce dayanarak cinayetleri işlediğini anlamamız için ışık tutabilir.

Bthory ailesi Transylvania'nın en eski ailelerindedir. Ailenin soyu, bir ejderha öldürmüş olan efsanevi ve kudretli savaşçı Vid Bthory'e dek gider. Bob Curran, Vid Bthory'nin ejderha öldürme söylencesi, daha sonra İngiltere'nin koruyucu azizi Aziz George'a dönüşmüş olan kendisinin de ejderha öldürdüğü söylenen Romalı hristiyan şövalye Iorgi için gerekli motifi oluşturmuş olmalıdır. Ancak ejderha öldürme, çok daha eski bir motiftir ve pek çok kültürde gerek mitolojide gerek süreç içinde değişerek de olsa yaşamaya devam eden ritüellerde bulunmaktadır.

Benzer büyük ailelerin üyeleriyle aralarında ensestvari evlilikler gerçekleştirmişlerdir. Annesi Anna Bthory, Polonya kralı Stephen'in kardeşidir, babası ülkeler yönetmektedir. Bununla birlikte, yakın akraba evliliğinden olan çocuklar, geçmiş yıllarda Bthory ailesiyle ilgili delilik ve canavarca doğum dedikodularına yol açmıştır. Annesi dindar bir Kalvinisttir ve olağanüstü güçlü bir karakterdir ve babası George alışkan, Hapsburg'da çeşitli yönetimsel görevleri elinde tutan bir adamdır. En azından bir ağabeyi vardır ve iz bırakmadan tarihten silinmiş olan iki kendisinden daha geç kızkardeşi vardır, Klara ve Sofia. Erzsėbet Bthory işte bu yapıdaki bir aileye 1560 yılında Transilvanya'da doğmuştur.

1571 yılında Erzsėbet 11 yaşındayken inanılmaz derecede varlıklı ve Macaristan'da zamanın gözde bekarı gözüyle bakılan 15 yaşındaki Kont Ferenc (Francis) Nadasdy ile szlenmiştir. O dönemde bu tür nişanlar, sözler istisnai değildir ve romantik niyetlerden ziyade politik sebeplerle yapılmaktadır. Bu tanınmış aile ismini edinmek için Francis kendininkini Bthory olarak değiştirmiştir. Evlenip O'nun Slovak Cumhuriyeti'ndeki şatosun taşınıncaya kadar Transylvania'da yaşamıştır. Francis ve Erzsėbet evlenmek için dört yıl bekledikten sonra 8 Mayıs 1575'te evlenmişler ve Erzsėbet Bthory şatosundan kayınvalidesi korkutucu Lady Ursula Nadasdy'nin himayesine gönderilmiştir.

Erzsébet'in Lady Nadasdy'nin sarayında bulunduğu sırada veba ve salgınlar Doğu Avrupa'yı kırıp geçirmektedir, Macaristan'ın köylerindeki fakirleri ve gariban kimseleri öldürerek. Hastalık ve felaket dalgaları herkesi kuşatılmış halde içeriye kapatarak Savarin'deki şatonun duvarlarına dayanmıştır. Erzsébet bu koşullarda kendini katı ve baskın kayınvalidesinin giderek sıkılaştıran kontrolünde bulmuştur. İşte bu sıralarda, efsaneye göre, kendisini verdiğini söylediği "kara yabancı", belki bir orman demonu tarafından ziyaret edilmiştir. Aslında pek ala cinsel açıdan gelişigüzel davrandığı varsayımlarına yol açan şekilde ortaya çıkan bilgi, bir ya da daha fazla uşakla ilişkisi olduğudur. Kayınvalidesi ölünce Erzsébet uzaktaki Csejthe Casde'de eşine katılmıştır. Bu sırada, müslüman Osmanlılar ilerlemekte ve hristiyan güçleri onların yayılmasını durdurmaya çalışmaktadır. Kont Francis şimdi Macar ordusunda askerdir, savaşta 'Macaristan'ın Kara Kahramanı' olarak tanınmaya başlayarak sivrilmiştir. Zamanının çoğunda eşini yalnız bırakarak Osmanlı akınlara karşı savaşarak uzakta bulunmaktadır.

İşte bu zamanda Erzsébet çeşitli şeylerin etkisi altına girmiştir. Csejthe'deki hizmetliler çoğunlukla yerlilerdendir ve yerel bilgi ve efsanelere iyice batmış durumdadırlar. Bölge batıl inançlıdır ve yüzyıllar öncesine dayanan eski söylenceler ve alışkanlıklarla doludur. Lezbiyenliğin Erzsébet'i cezbetmiş olması olasıdır, bununla birlikte tüm Macaristan'da bu konuda ünlü bir halası vardır ve bunlar da Csejthe'deki bazı olaylarda önemli rol oynamış görünmektedir. Erzsébet, çevresinde çok sayıda kız olan halası Klara'yı sıklıkla ziyarete gitmiştir. Anna Darvulia adlı yaşlı bir hizmetçi, civarda cadı olarak görülmektedir, Dorottyia Szentes isimli bir hizmetçiyle birlikte Erzsébet'in adının kötülük ve sapkınlıkta dillere destan olmasına neden olan korkunç işlerde büyük paya sahiptir. Darvulia'nın Erzsébet'in hizmetine girmesinden sonra şiddetin dozunun arttığı ve müphem olayların olduğu dava sorgulamalarından bilinmektedir. Bunlara János Újváry de eklenmelidir. Bu uygulamaların cinsel unsurlar içeren kara büyücülüktür.

Ferenc'in yokluğunda eşinin çalışanlarına uyguladığı sadizmden haberder olup olmadığı bilinmemektedir. Sorgulaması sırasında János Újváry kendisinin otuzyedinci kızını öldürdüğünü itiraf etmiş ve buna Ferenc yaşarken de işkence yapıldığını ama o

zaman kızların öldürülmediğini bildirmiş, Kontun bu durumu bildiğini ve önemsemediğini söylemiştir.³⁷

1604 yılında Kont Ferenc ölmüştür ve artık Erzsébet'in zalimliğinin asıl zamanıdır. Csejthe'nin hanımı ve bölgede karşı konması zor, korkutucu bir güce sahiptir. Kocasının ölümünden sonra akrabalarının koruması altındadır, özellikle O'na ek statüler veren Macaristan Kralı Mátyás'ın. Yine de, sürdüğü ahlaksız yaşam onu fiziksel olarak kötü etkilemeye başlamıştır. Yaşlanmaya, kırışıkları oluşmaya başlamıştır artık. Bu noktada efsane sözü ele alır.

Popüler bir hikayeye göre hizmetçilerinden bir genç kız Kontesin saçını tararken yanlışlıkla çeker. Buna hiddetlenen Erzsébet kızın yüzüne kanatacak şiddette bir yumruk atar. Daha sonra baktığında kan damlalarının olduğu yerde cildin daha genç ve taze göründüğünü hayal eder. Bunu cadı Darvula ile görüşür ve kırsal bölgede bakire kanının, bazı tiksindirici ritlerle birlikte gençlik verici özelliği olduğuna inanıldığını öğrenir. Bu Erzsébet'i kanlı ve canice bir yola sokar. Eşlikçileriyle birlikte civar köylerden genç kızları işe almaya başlar, görünüşte Csethje'de hizmetçi olarak çalışacaklardır ama gerçekte şato duvarları arkasında öldürülmek üzere. Genç görünümünü kısmen de olsa geri kazanacağı inancıyla Kontes her gün kanlarında banyo yapacaktır. Erzsébet'in yenileyen, sağlık veren ilaç olarak kanı gerçekten içtiğine dair raporlar vardır. Öldürülen kızların çoğu Macaristan'ın Slovak nüfusundan ve toplumun alt sınıf olarak görülen kesimindedir. Bir süre yetkililer kızların ortadan kaybolmalarından ötürü endişe etmemiştir. Resmi hikaye hastalık kapıp öldükleridir. Yıllarca, kabaca 1601-1611 arasında, Erzsebet cezalandırılmayacağından emin olarak ve hiçbir resmi soruşturma olmadan sayısız hizmetçi kızını öldürmüştür. Bölgedeki pek çok insan şatoda neler olduğunu bilmekte ya da şüphe duymaktadır ama kimse yüksek sesle söylemeye cesaret edememiştir. Bir kez Lutherci bir papaz O'na karşı konuşmuş, Csethje'de yamyam şölenleri ve kan içilen orjileri de içeren büyük ve korkunç bir şeytaniliğin süregittiğini iddia etmiştir ve başta kimse kulak asmamış, duymazdan gelmişse de bazı kişiler sözlerine kulak vermeye başlamıştır. Bir efsaneye göre Erzsébet'in öldüreceği kızlardan biri kaçmayı başarmış ve

³⁷ Valentine Penrose, **The Bloody Countess**, trans. by. Alexander Trocchi, New English Libraray Books, London, 1972, pp.154-156

çevreyi haberdar etmiştir, ancak bu pek olası değildir. Muhtemel olan, Erzsébet'i kuşatan dedikoduların, araştırmaktan başka seçeneği olmayan Macar kralı Mátyás Corvenus'un kulağına gidinceye dek artmaya devam etmiş olmasıdır.

Kralın, Kont György Thurzo ile birlikte 1611'de Csejthe'ye girdiğinde buldukları kanıtlar üzerine 1611'de bir dizi mahkeme düzenlenmiştir. Sonucunda, hizmetliler Anna Darvulia, Dorottya Szentes ve János Újváry büyüclük ve cinayetten suçlu bulunarak idam edilmiştir. Erzsébet, soyluluğundan ötürü herhangi bir suçtan suçlu bulunmamış, Macar kralının lütfuyla Csejthe'de kalması emredilmiştir. Taş ustaları getirilerek Erzsébet Báthory en büyük zalimliklerini gerçekleştirdiği yerde duvarlar içine hapsedilmiştir. Odada sadece yiyecek verilmesi için küçük bir delik bırakılmıştır. Şatonun bu bölümünün tüm pencereleri tuğla örülerek kapatılmış, böylece Erzsébet karanlıkta tek başına bırakılmıştır. 31 Haziran 1614'te, denilene göre ellidört yaşındadır, Estergom piskoposluğundan iki rahibe vasiyetini dikte etmiştir ve bundan kısa süre sonra gardiyanlarından ikisi yemek verilen delikten O'na bakmaya karar verdiklerinde, söylendiğine göre hala tüm Macaristan'ın en güzel kadınıdır, yerde yüzükoyun yatan bedenini görmüşlerdir, Kontes ölmüştür.

Erzsébet Bathory ile ilgili raporlar yüz yıl boyunca mühürlü kalmıştır ve tüm Macaristan'da adının anılması yasaktır. "Csejthe" kelimesi Macar dilinde bir küfür, sövğu kelimesi olmuş, ülke sınırları içindeki Slovaklar Kontes'ten dolaylı olarak 'Macar fahişesi' diyerek söz etmişlerdir.³⁸

Biraz daha detaylı bakıldığında, yakınındakilerin cezalandırılarak vatandaşlarda adaletin işlediği duygusu uyandırılmaya ve böylece bir soylu olan Erzsébet için György Thurzo'nun, ailesiyle yaptığı görüşmelere sadık kalmaya çalıştığı görülmektedir. Bu görüşmelerde Erzsébet'in oğlu Paul'un olan bitenden uzak tutulması, Macar kralı 2. Matyas'ın hemen bilgilendirilmemesi gibi kararlara varılmıştır.

2 Ocak 1611'de tutuklamadan iki-üç gün sonra Kont Thurzo, kendi sözü geçen bir yer olan Bytca'da ilk davanın görülmesini sağlamıştır, bu davada 17 kişi ifade vermiştir. Erzsébet'in suçortağı olan dört kişiye aynı 11 soru sorulmuştur. Elbette

³⁸ Bob Curran, *Encyclopedia of the Undead: A Field Guide to the Creatures That Can Not Rest in Peace*, New Page Books, Franklin Lakes, NJ, 2006, pp. 71-74

Avrupa'da genel bir uygulama olan işkence bu davada da sanıklara sorgulama öncesinde uygulanmıştır. Ficzkó lakaplı János Újváry 37 genç kızın öldürüldüğünü, Helena Jo 51 ya da daha fazla, Dorottya Szentes 36 hizmetçi kızın öldürüldüğünü, Katharina Beneczky bu sayının 50 civarında olduğunu söylemiştir. 7 Ocak 1611'de aynı yerde düzenlenen ikinci davada 650 kızın öldürüldüğü iddia edilmiştir. Şahitlerden Zusanna sadece kendisinin Kontesin yanında çalıştığı dört yılda 80'den fazla kızın öldürüldüğünü söylemiştir. Bu süreç boyunca kendisi mahkemeye çıkmamış olan Erzsébet, suçsuz olduğunu iddia etmiştir. Mahkeme sonunda Helena Jo ve Dorottya Szentes'in el parmaklarının cellat tarafından kızgın kerpetenle koparılmasına, bundan sonra canlı canlı yakılmalarına, Ficzkó'nun önce başının kesilmesine ve sonra diğerleriyle birlikte cesedinin yakılmasına karar vermiş, bu kararı 16 yargıç onaylamıştır. Ardından 24 Ocak 1611'de Erzsébet Majorova suçlu bulunarak idam edilmiştir.

Bu noktada bir ek açıklamaya ihtiyaç vardır, arkaplanda işleyen süreçlerle olayların gidişatını etkileyen bazı durumları... Báthory ailesi çok güçlü bir ailedir ve yazışmalara başlamışlardır. Macar kralı 2. Mátyás ise ilk iki davada olanlardan ötürü son derece kızgındır ve Erzsébet Báthory'nin bizzat hazır bulunacağı yeni bir mahkeme düzenlenmesini istemektedir. Eğer cinayet, heretik olmak, cadılık gibi suçlamalardan aklanamadığı takdirde geniş Bathory arazilerine ve mülklerine yasal olarak el konulabilecektir ve kendisinin Erzsébet Báthory'e olan borcu geçersiz olacaktır, 2. Mátyás 'ın Erzsébet'in eşi Ferenc'e çok büyük miktarda, 17.408 gulden borcu vardır ve ödememektedir, Erzsébet'e verdiği tek cevap her seferinde biraz daha beklemesi gerektiği olmuştur. Bununla birlikte Paul, Erzsébet'in oğlu, György Thurzo'ya (Lord Palatine, Erzsébet'in yaşadığı bölgenin kraliyet temsilcisi) bunu engellemesi için yazmıştır ve belki de bundan sonraki gelişmelerde belirleyici olabilecek bazı bilgiler de vermiştir: kral böyle bir mahkemeden bir yarar elde edemeyecektir çünkü Erzsébet tutuklanmadan çok önceden mülklerini, arazilerini, şatolarını ve köylerini miras olarak kime bırakacağını belirlemiştir. Protestan ve Katolik ayrımcılığı olarak görülebilmesiyle de ekonomik sonuçları olacağından, kralın üzerinde ayrıca baskı oluşmuştur.

Mahkemede genç kızlara yapılan işkenceler, öldürülmeleri yer aldıysa da Erzsébet'in gençleşmek amacıyla bu kızların kanıyla yıkandığı, vampirce eylemleri, kan banyolarından söz edilmemiştir. Kaldı ki kanıtlanamayacak bilgilerdir bunlar.

Erzsébet, kent kilisesinin altındaki mezarlığa gömüldüğünde kent sakinleri böyle birinin kendi kiliselerinin kutsal topraklarında gömülü olmasına tepki vermiş ve bunun üzerine ailesi Macaristan'ın kuzeydoğusundaki Ecsed kentinde bulunan aile yerine defnedilmesini sağlamıştır.³⁹ Lanetli, huzursuz, yaşamında büyük kötülükler yapmış, intihar etmiş kişilerin ruhları için düşünülen olasılıkların Erzsébet için de düşünülmüş olduğu anlaşılmaktadır.

Bram Stoker'ın Dracula romanındaki Kont için esinlenilen tarihi kişiliğin Vlad Tepes'ten ziyade Erzsébet Báthory olduğu açıktır. Vlad Tepes acımasız bir adamdır, yanı sıra köylüye toprak paylaşımı yapılması, toprak reformu taraftarı, Avrupa'nın doğu ucundaki Osmanlıya karşı savunma noktası, Haçlı çağrılarını ilk cevap veren bir halk kahramanıdır. Acımasızlığı olarak görülen uygulamaları ise o zamanın genelgeçer yöntemleridir, zafer çılgılığı, göz korkutma, cezalandırma amacıyla uygulanan. Vlad Dracula'nın canavarca olarak tanımlanan hareketleri, hemen her yerde görülen uygulamalardır. Kan içmesi, hortlaması gibi konular ise söz konusu bile değildir. Kanın gençleştirici olduğu fikrine kapılan, Erzsébet'tir. Bu sanıyla şatosunda genç kızlar tutan, onlara işkence eden ve kanlarıyla banyo yapan... Hemen hatırlanacaktır romanda Dracula'nın Harker'ın O'nu Transilvanya'daki yaşlı, beyaz saçlı, ellerinin içinde tüyler olan Kont'tan Londra'daki genç ve cazip adama dönüştüğünü gördüğünde uğradığı şok. Şatosundaki genç kadınların varlığı ve yanında çalışan uğursuz görünüşlü kişiler de Erzsébet'in şatosundakiler gibidir. Pek çok kişi, davası sırasında sahip olduğu güçten ötürü karşılıklarına almaktan çekindikleri Erzsébet'e, kendisine ihanet etmediklerini, sadık kaldıklarını belirtmiştir. Elbette tamamıyla Erzsébet Báthory, roman kahramanına uyarlanan kişiliktir denemez. Ancak çizilen portrede esinlenilen çok belirgin ortak özellikler vardır.

Bu denli etkileyici bir yaşam öyküsü, sinema filmlerine konu edilmiştir tabii ki. Esinlenilmiş, isminden yararlanılmış, hayatı anlatılmıştır. Entellektüel, soylu, güç sahibi ve istediğini yapmakta hırslı bir kadın, buna eşcinsellik, kan tutkusu,

³⁹ Raymond T. McNally, **Dracula was a Woman**, pp. 75- 88

cinayetler de eklenince, konu edilmek için etkileyici, tükenmez bir kaynak oluşturmuştur sinema için.

2.3 Kurmaca yapıtlarda vampirin sahne alışı

İnsan, ürettiği yapıtlarda her zaman sorunlarına, kafasını meşgul eden, açıklayamadığı konulara yer vermiştir. Ahlaksal çatışmalar, inançsal sorunlar işlenmiştir. Korkulara baktığımızdaysa inanç üzerinden en temel soruların etrafında dönülüp durulduğu açıktır. Özellikle kendi varlığını ve evrendeki konumunu anlamlandırma çabasına girilerek açıklayamadığı her sorunun cevabını ölümden sonra bulacağını sanarak ve en başta bir ölüm ötesi düşüncesine bağlanarak, bir öte dünya varsayarak yapmıştır bunu. Öte dünya hem suçluluk psikolojisine hizmet etmektedir hem din propagandasına kimi zaman. Hepsinin temelinde bulunan, ruhun ölümsüzlüğü inancıdır. Ruhun varlığı ve ölümsüzlüğü düşüncesi hayaletlere, hortlaklara, ölüm ötesine ilişkin kurgulara olanak tanımıştır.

Hemen her sanat akımında olduğu gibi gotik ve benzeri akımlar da mimari, resim, heykelde başlayıp geliştikten sonra edebiyat, tiyatro ve sinemaya sirayet etmiştir. Heykelde de zamanı aşan yapıtlar ortaya konmuş olmakla birlikte bu konular özellikle resim alanında bugün de sanat tarihi çalışmalarına konu olan zengin içeriğe sahip bir külliyat yaratılmasına yol açmıştır.

19. yüzyılın ilk yarısından başlayarak, romantizm öncesi korku tiyatrosu, gotik eserlerden de etkilenmiş ve en sevdiği kahramanını bularak sahneye taşınmıştır, vampiri. Vampir oyunları daha çok güldürüdür ve kısa zamanda moda haline gelir. Gotik akımını da çıkış yeri olan İngiltere'den Fransa'ya sıçrar ve İngiltere'den farklı olarak Avrupa'da güldürüler, vodviller ağırlıktadır, 1820'de ilk vampir oyunu olarak kabul edilen Le Vampire (Charles Nodier'in oyunu) Paris'te sahnelenmiştir bile. 1897'ye gelindiğinde Bram Stoker'ın Kont Dracula'sını Henry Irving kırk sahnelik bir tiyatro oyununda canlandırmıştır. Daha sonra Hamilton Deane, 1924'te polisiyeden şok tiyatrosuna dönüştürdüğü bir oyun yaratırsa da İngiliz sansürüne çatmıştır. Bundan sonra en belirgin olarak Bela Lugosi'nin* Dracula'yı oynamasıdır. Elbette

* Tam adı Bela Ferenc Deszo Blasko'dur, Macar asıllı olan oyuncunun üzerine bu andan itibaren Dracula kimliği yapılmış, tiyatrodan sonra sinemada da Kont Dracula'yı oynamıştır Lugosi. Aksanlı

kısa sürede vampirin çeşitlikemeleri üretilerek sahnelerde boy göstermiştir. 1980'lü yıllarda Türkiye'de de Kont Dracula'nın tabutundan çıkararak deans eden kızların kanını emdiği 'Gardrop Show' adlı bir gazino şovu (Nisa Serezli, Tolga Aşkiner, Göksel Kortay, Kerem Yılmaz) yapılmıştır. Bir de basın ilanı vardır aynı dönemde yayınlanan ancak gerçekleştiği görülmeyen:

'Türkiye'de ilk defa

A.S.O. sunar

Korku Show

Dracula's Love

Pek Yakında'

Vampir tiyatroyla kısıtlı kalmamış, operaya da taşınmıştır. Büyük ihtimalle ilk vampir operası, 1826 tarihinde Fransa'da sahnelenen M. S. Mangals'ın 'Le Vampire' adlı operasıdır. Kısa zamanda sayıları artmıştır tabii ki. Daha sonra Broadway müzikalleri yapılmıştır vampirlerin.⁴⁰ Broadway'de Kont Dracula müzikallerini Anne Rice karakteri olan Lestat izlemiştir.

Elbette günümüzün en çok takip edilen alanı olan sinema, sahip olduğu görsel imkanlardan sürekli gelişen teknolojinin desteğiyle yararlanarak öncelikle korku türünde olmak üzere bu tür konuları işlemiştir. Ölümden sonra ruhun yaşadığına ve inanç sistemlerinin gelişmesi, kurumsallaşmasıyla ve özellikle İsevi inançlarda din felsefesi alanındaki tartışmalarla, ki Batının ve özellikle Hollywood'un film endüstrisindeki baskın durumu göz önünde bulundurulduğunda önemlidir, cennet, cehennem kavramlarına duyulan inançla günah kavramı ve bireysel ahlak artık siyasal ve toplumsal konuların işlenmesinde eğretilmelere elvermiştir korku türünde, 'canavarlar, yaratıklar, manyaklar'* üzerinden özellikle. Hortlaklar, huzursuz ruhlar, cadılar, geri dönen ölüler, vampirler, kurtadamlar, zombiler... Örneğin

konusması avantaj olarak görülmüştür. 1931 tarihli Tod Browning'in Draculası'ndaki rolüyle sinema tarihine kalıcı olarak geçmiştir. Bela Lugosi Dracula ile o kadar özdeşleşmiştir ki Hammer yapımlarının vazgeçilmez oyuncusu olan Christopher Lee, Lugosi gibi olmamak için kimi filmleri geri çevirmiş, farklı rolleri oynamayı tercih etmiştir. Ne var ki bugün Christopher Lee ile Hammer yapımı vampir filmleri birlikte anılmaktadır.

⁴⁰ Giovanni Scognamillo, **Korkunun Sanatları: Korku ve Sanat**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1996, pp. 16-19, 33-34

* Canavarlar Yaratıklar Manyaklar isimli kitabında Scognamillo, oldukça geniş bir yelpazede bunları işleyen filmleri, film kahramanlarını, yönetmenleri ele almıştır. (Giovanni Scognamillo, **Canavarlar Yaratıklar Manyaklar: Fantastik Sinema ve Korku Sineması**, +1 Kitap, İstanbul, 2006)

Nightmare Castle filminde hem çılgınca deneyler yapmasıyla Frankenstein'ı hatırlatan bilim adamı Stephen Arrowsmith, hem hortlayarak öc almaya gelen orada Stephen tarafından öldürülmüş olan eşi Muriel ve O'nun sevgilisi David, hem kanla genç kalan Solange vardır, hayaletlere inanan doktor Derek Joyce dışındaki oyuncular bunlardır. Ya da çürüme, bedenin ölümü, beyin ölümünün insanın ölümü olduğu gibi konular ele alınmıştır, günümüzde bu konu varlığın siber alana aktarılması, gelişen sibernetikle sağlanan imkanlar, günümüz tekniği ile tıp alanında geçerli uygulamalara yer veren siborgların, yeni ya da varsayılan bir durummuşcasına işlendiği fütüristik bir bakışmış gibi bunlara yer verilen fantastik, biraz bilim kurgu kokan farklı türlerde filmler çekilmektedir, pek azı Cronenberg sinemasına yaklaşıyorsa da. Ne var ki bu gibi konular her zaman insan zihnini meşgul etmiştir. Kimi filmlerin konusu, doğrudan beden-beyin ikiliği olmuştur, The Brain That Couldn't Die gibi. Kimi filmler insana dair çok katmanlı sorunsalını harmanlarken insan yaşamı konusunda gerçekçi davranarak başka bir kisveye büründürmemişlerdir, Abre Los Ojos gibi.

Kaya Özkaracalar sinemada gotiğin başlangıcı olarak Georges Méliés'nin iki dakikalık bir film olan bir yarasanın Mephisto'ya dönüşerek çeşitli korkunç varlıkları çağırdığı 'Le Manoir du Diable' filmini belirlemiştir.⁴¹ Vampir filmlerinin önde geleni Nosferatu, Dışavurumcu Alman Sineması örneklerindedir. Bundan sonra da gotik edebiyat vampir filmleri için zengin bir kaynak oluşturmuştur. Sinema filmlerine baktığımızda da bunlarda doğaüstü, tekinsiz, fantastik kavramlarını esas aldığı ve vampir filmlerinin çoğunluğunun da gotik romantizm çerçevesine girdiği görülmektedir.

Filmler, kendi klişe kahraman ve canavarlarını yaratmakta gecikmemiştir. Bu film karakterlerinden kimileri tutulmuş, geliştirilmiş kimileri ise sadece devam filmlerinde tekrar perdeye taşınmıştır. Frankenstein'ın canavarı, King Kong, kurtadam, vampir ilk akla gelenlerdir ve tümü de çok katmanlı anlam yapısına sahip olmasına elverir filmlerin. King Kong'un tekrar çevrimleri yapılmış, Robert Louis Stevenson tarafından 1886 yılında yazılmış olan 'The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde' romanının karakteri filmlere konu edilerek tekrar çevrimi,

⁴¹ Kaya Özkaracalar, **Gotik**, L&M Yayınları, İstanbul, 2005, p. 32

komedi versiyonu yapılmış, kurt adam filmleri kimi zaman farklı bir içeriğe işaret ederek çekilmiştir, Ginger Snaps üçlemesinde olduğu gibi. Ancak gerek edebi eserler gerekse sinema filmleri en uygun görülen, vampir karakteri olmuştur. Tartışma götürmeyecek şekilde vampir, ekrana en çok taşınan canavar kahramandır.

2.3.2 Sinemada vampirin bir karakter olarak varolması için temel teşkil eden edebi eserler

18. yy.ın siyasal olaylarının toplumsal yaşamdaki etkileri, özellikle de Fransa'da devrim sonrasında yaşananlar tepkilerin ifade edilebileceği bir zemin olarak gotik akım mimariden resim ve edebiyat alanına geçerek gelişmiştir. Özellikle de siyasal amaçlar için ikiyüzlü bir biçimde halkın nasıl yönlendirildiğini görenler, kurumsal cinayetlerin yüksek dozlu şiddetini yok sayamayanlar için yaşadıkları zaman tam bir kabustur. *"Gotik, salt marazi ya da dehşet verici bir kaçış edebiyatı değildir, kişisel ve giderek sınıfsal sancuları fantastik imgelerle, metafizik yaklaşım ve savlarla ortaya koyan bir başka büyü ayna'dır."*⁴²

Gotik edebiyatın çıkışı İngiltere'den olmuştur ve başlangıcı genel kabulle Horace Walpole'un Otranto Şatosu'na tarihlenmiştir, değerleri eleştirisindeki anlatımın ironikliği yaklaşım aslında diğer unsurları bastırabilmektedir. Gotik yazın, bir yandan okuru etkileyecek atmosferi yaratırken bir yandan da anlatılarında korkuya, dehşete yol açan olayların kendi içinde bir açıklaması olabileceğini göstererek sadece batıl olmaktan kurtulmuştur. Bu noktada, Frankenstein'in aynı zamanda bilimkurgu kategorisine girmesi net bir örnektir. Shelley, şiire ve edebiyata olduğu kadar bilime de ilgi duymuştur. Zamanının modern bilimine, romantizm akılcılığı dahilinde değerlendirilmesine yol açacak kadar erken tarihte yönelmiştir.⁴³ Erasmus Darwin'in kendisini ne kadar etkilediği insanın ve dünyanın geleceğine dair düşüncelerinde açıktır. Eşinin elektrik üzerine çalışıyor olması ve elektrik ile yaşam,

⁴² Giovanni Scognamillo, **Dehşetin Kapıları**, Kamer Yayınları, İstanbul, 1997, p. 40

⁴³ Michael R. Page, 'Continual Food for Discovery and Wonder: Science and the nineteenth-Century British Imagination From Erasmus Darwin to H. G. Wells', Degree of Doctor of Philosophy, University of Nebraska, Lincoln, 2008
(çevrimiçi) <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1009&context=englishdiss>
06.07.2008

hatta ruhun niteliği üzerine olan ilgileri Frankenstein'ın canavarına yaşam kazandırmasında ortaya çıkacaktır.

Mary Shelley'in (1797-1851) eseri üzerinde durmak gerek dönemin edebiyata etkisini gerekse buna eklemlenen kişisel yaşantının yaratım sürecine etkisini ve düşünsel sorunların korkular ve bilimsel varsayımlarla biraradallığını göstermesi açısından bir özetleyici bilgi olacaktır. Yazar, William Godwin ve Mary Wollstone'un kızıdır. Annesi Mary'i doğururken ölmüştür. Babası Fransız Devrimi kuramcılarının önde gelenlerinden bir İngilizdir. Oldukça soğuk ve rasyonel biri olarak tanımlanan William Godwin, gelecek tasarımıda 'insanlığın cinsellik olmadan üreyeceğini*' öngörmüştür. Onaltı yaşında Percy Shelley ile kaçmış, Percy Shelley'in eşi öldükten sonra evlenmişlerdir. 1814'te kaçan çift Fransa ve İsviçre'yi kapsayan bir yolculuk yapmıştır. Mary Shelley, 'History of a Six Weeks' (Altı Haftalık Gezi Tarihi, 1817) eserinde bu süreçte tanık olduğu Napoleon'un ordusunu kovalayan Avusturya ve Rus birliklerinin yarattığı yıkımdan bahsetmiştir. Eşinin 1822 yılında boğulması ve sonrasında kendisine karşı geliştirilen uzak tutum siyasetin etkisini ve ikiyüzlülüğü kendi ilişkilerinde de görmesine yol açmıştır. Bunların dışında söz edilmeden geçilmemesi gereken bir başka durum da konumuz açısından ilgi çekici ve önemlidir. Shelly'in 1815 ve 1816'da dünyaya getirdiği iki bebeği ölmüş, ardından 1819 yılında doğan oğlu yaşamıştır. İki bebeğini kaybetmesi doğal olarak etkilemiştir yazarı. İlkinin ölümünden sonra yazdıkları şöyledir: "*Rüyamda küçük bebeğimin yeniden hayata geldiğini - aslında sadece üşüttüğünü ve onu ateşin önünde sarıp sarmaladığımızı ve onun yaşadığını- görüyorum, uyanıyorum ve bebek falan yok- bütün gün o küçük şeyi düşünüyorum.*"⁴⁴

Bilimadamının yarattığı varlığın nasıl bir canavara dönüştüğü ve sonrasında anlatılanlar değinilen unsurların yerli yerinde olduğu bir antiütopya örneği sunmaktadır okura. Victor Frankenstein'in yaşam verdiği ve canavar denilen varlık, insan olmak istemektedir. Victor Frankenstein ise buna izin veremeyeceğini hisseder, kendi yarattığı varlığın üremesini düşünmek bile istemez. Oysa yaşam verilenlerin hepsi için geçerlidir ki neden oldukları kargaşaya çaresizlikten yol açmışlardır.

* An Enquiry Concerning Political Justice, 1973 (Politik Adalet Hakkında Bir Araştırma)

⁴⁴ Richard Davenport-Hines, **Gotik**, pp. 224-227

Romanda kötülükleri yapan insandır, üstelik ardarda... Kaldı ki sonunda Frankenstein, çalışmalarına devam etmek için kendi beyinin nakledilmesini sağlamıştır. Frankenstein ünvanı, serveti ve hırsıyla yaptıklarıyla bir eğretilime olarak Shelley'in zamanına bakışını da üzerinde taşıyan bir karakterdir. İnsanın hırsını ve kibrin ve hırsın uygun koşullarla beslendiğinde sınır tanımadan artabileceği son cümledir. Beden, beyin, ruh üçlüsünde yaşam veren ilkenin elektrik olarak ortaya konmasıyla ruh üzerinde durmaya gerek kalmamıştır. Canavarın bir annesi yoktur keza, ruh kadar üreme ve anne alttan alta varlığı sürekli duyulan unsurlardır. Romanın başında kendini tanıtırken annesinin öldüğünü ve Frankenstein servetinin kendisine kaldığını açıklar Frankenstein.⁴⁵ Canavar kadar onu yaratanın ve yazarın yaşamında anne yokluğu söz konusudur.

İnsanın varlığın ilişkin, ruh, beyin, beden unsurlarına ilişkin, ruhun neliğine ilişkin sorular, korku sinemasında üzerinden bu soruların irdeleneceği karakterlerinin, canavarlarının başta edilmelerini sağlamıştır. Toplumsal eleştiri için metafor niteliği sunarken bir yandan ölümün varlık üzerindeki etkisi, bedensel ölümün aşılması, bireysel bilincin sürerlik koşulları konularının araştırılması, ortaya konması, Frankenstein'in canavarında görüldüğü gibi kimi zaman varsayımların ileri sürülmesi bu sinema karakterleri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Kurmaca yazında vampir, 19. yy.da halkbilimin modern bir disiplin olarak gelişmesiyle ciddi bir paya sahip olmuştur. Yazında vampiri tanımlayan genellikle bilimsel düşünceye sahip karakterler olmuştur, halkta yerleşik batıl inancı dayanak olarak sorunu çözmeye çalışmıştır bu kişiler. Salem's Lot (Stephen King, 1975) ya da Lost Boys (Joel Schumacher, 1987) gibi çağdaş yazında da benzer bir yapı vardır. Vampirlerin saldırabileceği küçük topluluklar, halk inancını ve kültürünü bilen, bununla yoğrulmuş genç erkekler, kahraman olarak ortaya çıkmıştır bunlarda. Geleneksel bilgiye ne kadar haiz olunursa vampirle savaşta o kadar başarılı olunur, önemli bir kuraldır. Bu tür bilgi kurtarıcıdır. Başka bir aracıya ihtiyaç duyulmamaktadır, bu gençler popüler kültürü ancak 'bilimsel' olarak bilirler, çeşitli bilgiler uzmanlık gerektiren bilgi olarak sistemleştirilmiştir ve bu da fanatiklere

⁴⁵ Mary W. Shelley, **Frankenştayn**, trans. by: Giovanni Scognamillo, Milliyet Yayınları, İstanbul, w.date, passim

sahip bir altkültürün tutarlı olmasını sağlamaktadır. Vampir edebiyatının pek çok açıdan esnek olmasına karşın ancak bazı spesifik bilgilerin hatırlanması ve buna uygun davranılmasıyla çözüme gidilmesi söz konusudur. Bu spesifik bilgiye örnek olarak vampirin davet edilmediği bir yere girememesi, sarmısaktan kaçınması, uyumak için kendi toprağına ihtiyaç duyması gösterilebilir.

Son dönemde vampir yazınında bu tür bilgiyi boşa çıkaracak niteliktedir vampir, artık gün ışığında dolaşabilmektedir, haç onu korkutmamaktadır... Artık kurmaca bu tarz bilgiyi bir referans noktası olarak kullanmaktadır. Okurun bu bilgiye aşinalığını kendi yararına kullanmaktadır, hatta bu durumun yararını ve etkisini abartarak, parodileştirerek, uyarlayarak.⁴⁶ Bu tür filmlerde belki en belirgin olan slasher türündeki devam fimleri de çekilmiş olan *Scream*'dir, filmde kasabadaki cinayet olayları üzerine sokağına çıkma yasağı ilan edilmiştir. Bir grup genç bir evde toplanmış eğlenmektedirler, evin önünde canlı yayın aracı vardır ve haberci eve gizlice bir kamera yerleştirmiştir, görüntünün yayın aracına ulaşması birkaç saniyelik bir gecikmeyle ve bu durum kilit noktadır. Evde gençlerden biri slasher türünün özelliklerini sayarken aynı zamanda söyledikleri ev içinde olmaktadır ancak diğerlerinin yani yayın aracındakilerin bunu görmesi gecikmelidir.

Vampir edebiyatında yukarıda bahsi geçen bilim adamı ve onun sorunun çözümü için kullandığı yöntemler ve vampiri tanımlayan kişi olması için Bram Stoker'ın *Dracula*'sındaki Abraham Van Helsing net bir örnektir. Aşağıda, karşılıklı konuşmalarını vampirle savaşacak olan küçük topluluğı tanıtan konuşmasından bir pasaj yer almaktadır:

"Vampir denilen varlıklar vardır, bazılarımız onların var olduklarına dair kanıtlara sahip. (...) Nosferatu, bir kez soktukta sonra can veren arı gibi ölmez. Daha da güçlenir ve daha güçlü olduğundan, kötülük yapmak için daha fazla kuvveti olur. Aramızdaki bu vampir yirmi adam gücündedir, bir ölümlüden çok daha kurnazdır, çünkü kurnazlığı yüzyıllar içinde gelişmiştir, ölümcül güçünden yardım alır, bu, etimolojisinin ima ettiği gibi, ölümler aracılığı ile kehanet demektir ve yaklaşabildiği tüm ölümler emri altındadır, zalimdir, zalimden de fazladır, duyarsız bir şeytandır, içindeki yürek, yürek değildir, belirli sınırlar içinde, nerede, ne zaman isterse, dilediği şekilde görünebilir, kendi menzili dahilinde bunu yapabilir, hava koşullarına: fırtına, sis,

⁴⁶ Ken Gelder, *Reading the Vampire*, Routledge, New York, 2006, p. 35

gökgürültüsü, daha aşağı yaratıkların hepsine hükmedebilir: sıçan, baykuş ve yarasa - pervane, tilki ve kurt; büyüyebilir, küçülebilir, zaman zaman yok olabilir ve bilinmez olur."⁴⁷

Bu kısa tanıtımın ardından vampirin güçlerini ve zayıflıklarını tanımlar Van Helsing:

"Şimdi, bize karşı olan genel güçlerin bizi nasıl kısıtladığını ve bireysel olanların nasıl kısıtlamadığını görelim. Genel olarak vampirlerin sınırlarını ve özelde, bu vampirin sınırlarını düşünelim.

Kullanabileceğimiz tüm bilgiler gelenekler ve batıl inançlardan ibaret. (...) Bir yıl önce, bilimsel, şüpheci, gerçekçi 19. yüzyılımızın ortasında, kim bunu bir olasılık olarak kabul ederdi? (...) Vampir yaşamaya devam ediyor ve salt zamanın geçmesi ile ölemez, canlıların kanı ile beslenebildiği sürece gelişir. Dahası, aramızdan bazıları gençleşebildiğini, yaşamsal becerilerinin gayret kazandığını gördü. Besini bol olduğunda, kendilerini tazeleyebilirlermiş gibi görünüyor. Ama besin olmadan gelişemez, o başkaları gibi yemek yemez. (...) gölgesi yoktur, aynada yansıma oluşturmaz. (...) kendisini kurda dönüştürebiliyor, (...) yarasa olabiliyor. Kendi yarattığı sis içinde gelebiliyor (...) Ayın ışınları ile, toz halinde gelebiliyor. (...)

Yolunu bir kez bulunca, her yerden çıkabiliyor ve her yere girebiliyor, ne kadar sıkı sıkı bağlanmış, hatta ateşle birleştirilmiş olsa bile -siz lehimleme diyorsunuz. Karanlıkta görebiliyor -yarısı ışıktan yoksun bir dünyada hiç de azımsanacak bir güç değil bu. Ah, ama bitirmeme izin verin. Bütün bu şeyleri yapabiliyor, ama özgür değil. (...) İlk kez geldiği hiçbir yere, ev halkından biri davet etmedikçe giremez, ama sonradan dilediği gibi gelip gidebilir. Günün gelişi ile tüm güçleri, tüm diğer kötü şeylerin güçleri gibi, sona erer. Ancak belirli zamanlarda, sınırlı özgürlüğe sahip olur. Eğer hedeflediği yerde değilse, kendisini ancak tam öğle vaktinde, tam gündoğumunda ve tam günbatımında değiştirebilir. Bunlar anlatıldı ve kayıtlarımızda çıkarım yoluyla kanıtımız var. Böylece, sınırları dahilinde dilediğini yapabilir, toprak evinde, tabut evinde, cehennem evinde, kutsal olmayan yerde, Whitby intiharının mezarına gittiğini gördüğümüz zamanki gibi, ama başka zamanlarda yalnızca zamanı geldiğinde kendini değiştirebilir. Aynı zamanda, akarsuyu yalnızca durgun yerinde ya da gelgitin yükselme döneminde geçebildiği söylenir. Sonra onu güçsüz bırakacak kadar etkileyen şeyler var, hepimizin bildiği sarmısak gibi ve bu haç gibi, karar verirken bile bu haç aramızda, bunların karşısında bir hiçtir. Kutsal şeylerin huzurunda saygıyla uzaklaşır ve sessizleşir. Arayışımız sırasında ihtiyaç duymamız ihtimaline karşı size anlatacağım başka şeyler de var. Tabutunun üzerine konan bir yabani gül dalı, tabutundan çıkmamasını sağlar, tabuta atılan kutsal mermi, onu gerçek anlamıyla öldürür ve çakılacak kazığa gelince, onun getirdiği huzuru zaten biliyoruz ya da kafasını kesmenin ona vereceği huzuru. Gözlerinizle gördünüz.

⁴⁷ Bram Stoker, **Dracula**, trans. by: Niran Elçi, İthaki Yayınları, İstanbul, 2003, pp. 266, 267

Böylece, bu eskiden insan olan adamın kaldığı yeri öğrendiğimiz zaman, eğer bildiklerimize sadık kalırsak, onu tabutuna hapsedebilir ve yok edebiliriz."⁴⁸

Halk kültüründeki vampir tanımı, vampirin edebiyat, çizgi roman, sinemaya taşınmasıyla değişiklikler göstermiştir. Kurmaca, istediği gibi şekillendirmiştir vampir karakterini. Sıklıkla rastlanılan özelliklerinin arasına gözyaşı yerine ağladıklarında gözlerinden kan akması, şık tabutlarda uyumaları, kurbanlarını etki altına alarak, bir tür büyüyle kendilerine çekmeleri, gözlerine baktığınız anda hipnotik etkisi altına girmeniz, dönüştürdüğü kişinin çocuğu gibi, şeytanın sahip olduğu ordusu gibi kendine bağlı olduğu, erotizm ve şıklık, bununla birlikte folklorik olan vampirde hemen hiç görülmeyen bir nitelik olan dışarıklı olmak, bunun getirisi olarak da ideolojik temelde öteki kimliği girmiştir.

2.3.2.1 Varney the Vampire

Varney the vampire; or the feast of blood, Viktorya çağı okurları arasında son derece popüler olmuş bir 'penny dreadful'dur*.

Varney the Vampire'in yazarının kim olduğu uzun zaman tartışmalı kalmış bir konudur. Thomas Preskett Prest'in yazdığı varsayılmış, Rymer'in müsveddelerinin bulunmasıyla O'na atfedilmiştir. Ancak uzun soluklu bir serial olan Varney'in içerdiği tutarsızlıklara dayanılarak bazı bölümlerinin farklı kişilerce yazılmış olduğu iddiası da mantıklıdır.

⁴⁸ **Ibid.**, pp. 268-270

* Penny dreadful: Bir peni karşılığı alından Penny dreadfullar genellikle polisiye, korku serialeri gibi türlerde, kötü kaliteli kağıda basılan ucuz roman. Bunlara Penny Blood ya da Penny Dreadful denmiştir. (Çevrimiçi: <http://www.urban75.org/london/penny-dreadful.html>, 20.08.2008) İlk Penny dergisi William Strange tarafından 1832 yılında yayımlanmıştır: The Penny Story-Teller. İçlerinde en popüler ve uzun soluklu olanı, Thomas Prest'in Sweeney Todd'udur. Sweeney Todd ilk kez The String of Pearls: A Romance'da 1846 yılında yer almıştır. Müsveddelerinin ortaya çıkmasıyla James Malcolm Rymer'in yaratımı olduğu netlik kazanan Varney the Vampire: or the Feast of Blood, ayrı bir yere sahip olmuştur. (David Carroll, **Pockets of Poison: Penny Bloods and the Demon Barber**, Tabula Rasa, vol. 7, 1995 (Çevrimiçi) <http://www.tabula-rasa.info/DarkAges/PennyBloods.html>, 20.08.2008) 19. yüzyıl Varney the Vampire'in bir peniye dört bölümü alınmış, hikayenin üç bölümü ilkinin yanında bedavaya gelmiştir. Günümüzde Sweeney Todd'un popüler sinema oyuncularının rol aldığı sinema uyarlamaları halen yapılırken Varney karakteri unutulmaya yüz tutmuştur.

Çalışan kesimin takip ettiği penny deradful basımlarından olan Varney, onlara cazip gelen bir konu olarak mülkiyet konusundan bahsetmiştir. Vampir, peşine düştüğü kişinin ruhunu değil maddi varlığını istemektedir.

Sorunları genellikle dünyevi olan Varney karakteri bu bakımdan derinlikli çizilmemiştir. Ancak ilginç bir şekilde sonlanmıştır. Yaşamın bıktırıcı bir hal almasıyla kendini öldürme denemelerinde bulunur, çeşitli başarısız girişimlerden sonra Vezüv yanardağı kraterine atlayarak ölmeyi başarması, Etna kraterine atladığı ileri sürülen Empedocles'i hatırlatmaktadır.

2.3.2.2 Polidori: The Vampyre

Kurmacada vampir edebiyatının gelişmesi 19. yy.1 bulmuştur. Önce şiire giren kurgusal vampir karakteri, ancak John William Polidori (1795-1821) ile bir bakıma gecikmiş olarak hikaye ve roman türünde yer almaya başlamıştır.

Polidori, İtalyan asıllı bir İskoçtur. Edinbuh Üniversitesi'nde tıp okumuştur. Küçük yaşlardan itibaren edebiyata merak salmıştır. Lord Byron* 1816 yılında hakkında çıkan dedikodular** üzerine yurt dışına çıkmış, Cenova'daki Villa Diodati'ye gitmiştir. Bu süreçte Polidori Byron'ın doktoru olarak O'na üç buçuk ay süreyle eşlik etmiştir. Bundan sonra doktorluk yapmış ancak büyük talihsizlikle tüm hastaları ölmüştür. Bunun üzerine hukuk alanında çalışmak üzere doktorluğu bırakmıştır. The Vampyre'den sonra yazdıkları tutulmamıştır. 1821 yılında kumarda kendisini aşan miktarda borçlanmış ve zehir içerek intihar etmiştir.⁴⁹

Burada Byron, Percy Bysshe Shelley ve O'nun eşi olan ve Frankenstein'in (1818) yazarı olan Mary Wollstonecraft Godwin ve O'nun kızkardeşi bir araya gelmiştir, birbirlerini edebi yaratıcılık ve üretim anlamında destekleyen bir ekip olarak.

* Lord Byron tarafından yazılan şiirler "<http://www.readbookonline.net/auPoems/Byron/183>" adresinde yer almaktadır.

** Lord Grey de Ruthyn (Ruthin) bir dönem Lord Byron ile komşu olmuştur ve Byron'ın ilk erkek sevgilisidir. 1803-1804 yıllarına denk gelir bu ilişki. Byron daha sonra O'ndan olumsuz bahsetmiştir. 1816 yılında yayınlanan Glenarvon adlı romanda yazarı Byron'a çok benzeyen bir karaktere Clarence de Ruthven (Lord Glenarvon) adını vermiştir. Bu romanın yazarı olan Lady Caroline Lamb, Byron'ın intikam almak isteyen sevgilisidir. Polidori'nin, Byron'ı anlattığı varsayılan Ruthven ismini tercih ederken Glenarvon romanına göndermede bulunmuştur ancak bu ismin seçilme nedenini bilmediği öne sürülmektedir. (Richard Davenport-Hines, **Gotik**, p. 290)

⁴⁹ Richard Davenport-Hines, **Gotik**, p. 287-292

The Vampyre'in, önce Lord Byron'ın eseri olarak, ilki 1819 yılında The New Monthly Magazine'de olmak üzere çeşitli baskıları yayınlanmıştır. Ancak daha sonra Polidori hikayenin kendisine ait olduğunu kanıtlamak için önceki edisyonlarını ortaya çıkarmıştır. Kitap olarak da 1819 yılında basılmış ve öncelikle Fransızca ve Almanca olmak üzere bir çok dile çevrilmiştir.⁵⁰ Oysa daha sonra Byron'ın eseri biraz da konunun sonlanması amacıyla basılmış ve hikayenin yalnızca girişinin yazılmış olduğu ortaya çıkmıştır. Buna karşın bu hikaye de kendisinden büyük bir aristokrat olan Darvell ile seyahate çıkan bir gencin dilinden anlatılmıştır. Benzerlikler hemen fark edilmektedir, Byron'ın hikayesindeki yaşlı aristokrat ve genç; Lord Ruthven* ve Aubrey; Lord Byron ve Polidori ve hepsinde birlikte çıkılan bir seyahat.

Polidori'nin yazısı Cenova'dan yazılan bir mektubun özeti adıyla, 1816 yılında kendisinin Cenova'daki villasındaki ünlü toplantıdan bahseder. Polidori, Lord Byron, Mary W. Godwin (Shelly), Percy Bysshe Shelly'in biraraya geldiği toplantı. Orada bulunan bir grubun Phantasmagoriana adlı, hayalet hikayeleri derlemesi olan bir Alman yapıtını inceledikten sonra birbirlerine hayalet hikayeleri anlatmaya başladıklarını anlatırlar Polidori'ye. Gece, orada bulunanların doğaüstü unsurlar içeren birer hikaye yazması önerisi ve önerinin kabulüyle sona ermiştir. Bundan sonra vampir inancı hakkında bilgi içeren, vampir edebiyatından örnekler -hatta Lord Byron'ın The Giaour'una da yer vermiştir- verdiği bir önsöz vardır. Ardından kendi yazdığı hikaye yer alır: The Vampyre. The Vampyre, roman kadar uzun olmadığı ve farklı bir örnek olduğu için aşağıda özet olarak anlatılmıştır.

'The Vampyre' adlı hikayesinde vampirin adı Lord Ruthven'dir. Lord Ruthven'e çıktığı seyahatte eşlik eden, yola çıkmadan hemen önce kendisiyle tanışmış olan, henüz çocukken ebeveynini kaybetmiş, bir kızkardeşi ve yüklü bir mirası olan Aubrey'dir. Aubrey, Lord Ruthven'in karakterini gizemli bulmaktadır ki Roma'ya gittiklerinde aldığı bir mektupta vasileri arkadaşından derhal ayrılması için teşvik etmekte ve ısrarla karşı konulmaz bir baştan çıkarma gücüne sahip olduğu ve bu nedenle de ahlaksız alışkanlıklarının toplum için çok daha tehlikeli olduğundan

⁵⁰ Basil Copper, **The Vampire: in Legend, Fact and Art**, Corgi Books, London, 1975, pp. 58,62

O'nun korkunç bir şekilde tehlikeli bir karaktere sahip olduğunu söylemektedirler. Aubrey Lord Ruthven'den ayrılıp Yunanistan'a, Atina'ya gider ve orada aşık olacağı Ianthe ile tanışır. Ianthe doğaüstü öyküler anlatır Aubrey'e, genellikle de arkadaşları arasında yıllarını geçiren ve süreyi uzatmak için de tatlı bir kızıdan beslenen bir yaşayan vampirin hikayesini. Bu canavarın geleneksel görünüşünü detaylı olarak anlatır, bu betimleme oldukça kesin şekilde Lord Ruthven'in tarifidir.

Aubrey bir gezintiye çıkacak olduğunda gideceği yeri öğrenenler gün bittikten sonra, yol üzerindeki ormandan kimsenin sağ çıkamayacağını söyleyerek ve gece vakti dönmemesi için yalvarırlar. Burası vampirlerin gece orjilerinde toplandıkları yerdir. Aubrey akşam çökmeden döneceğine söz vererek yola çıkar ama zamanın nasıl geçtiğini anlayamaz ve gece olmuştur... Üstelik fırtına çıkmıştır ve şiddetli bir yağmur başlamıştır. Atı ürkerek yoldan çıkar. Gökürültüsünün bir an için kesilmesiyle ortaya çıkan sessizlikte bir kadının çığlıklarını duyar. Oradaki kulübenin kapısını açıp içeri girdiğinde kapkaranlıktır ortam ama seslere yönelir ve insanüstü güce sahip biri Aubrey'in üstüne çöküp boğazına sarılır ki aydınlıktan, günışığının içeri girdiği boşluktan gelen çok sayıda meşalenin parıltısı O'nu kaçırır, avını bırakarak ormanda yok olur. Gelenler, Aubrey'in istergi üzerine çığlıklarını duyduğu bayanı aramaya başlarlar. Yüzü ve dudaklarında renk kalmamıştır, boynu ve göğsü kan içindedir ve boğazında damarı delen dişlerin izleri vardır. İçeridekler bunları görünce 'vampir!' diye bağırırken Aubrey kulübede bulunan kendine özgü hançere bakmaktadır..

Ianthe'nin bu korkunç ölümü üzerine Aubrey yatağa düşer, eski yoldaşını sevdiği kızı öldürmekle suçlamakta ya da O'nun canını bağışlaması için yalvarmaktadır sayıklamalarında. Lord Ruthven ise Atina'ya gelmiş, Aubrey'in içinde bulunduğu durumu öğrenmiş ve yanında kalmaya başlayarak O'nun bakımını üstlenmiştir. Aubrey ilk önce dehşete düştüyse de Lord Ruthven çabalarıyla varlığını kabul ettirir. Ianthe'nin ölümünden önceki hali ve öldüğü hali Aubrey'in gözünün önünden gitmez, Atina'dan ayrılıp Yunanistan'ın henüz görmedikleri yerlerine gitmeyi teklif eder Ruthven'e.

Yola çıkarlar. Dar bir geçitte saldırıya uğrarlar, Lord Ruthven yaralanır ve ölür. Ölmeden önce Aubrey'e ölümü önemsemediğini ama Aubrey'in onurunu kurtarabileceğini söyler ve ne olursa olsun, ne görürse görsün kendisi hakkında

bildiği hiçbir şeyi, suçlarını ve ölümünü bir yıl ve bir gün süreyle kimseye söylemeyeceğine dair söz vermesini ister. Aubrey söz verir. Ertesi gün ceset bıraktığı yerde değildir. Oradaki adamlardan, ölümünden sonra çıkan ayın ışığının üstüne düşeceği bir yere taşınması yönünde efendilerine verdikleri söz doğrultusunda O'nun cesedini yakındaki bir dağın zirvesine taşıdıklarını öğrenir. Sözü edilen yere Lord Ruthven'i gömmek amacıyla gittiğinde de cesedi bulamaz. Aubrey yola çıkar. Bu arada Lord Ruthven'in eşyaları arasında kulübedeki ile aynı olan bir hançer bulur, kan lekeleri bile durmaktadır. Roma'da daha evvel Lord Ruthven'in ahlaksızlığından kurtarmak için girişimde bulunmuş olduğu kızın ortadan kaybolduğunu öğrenir ve bu kızın da Ianthe'yi öldüren kişinin kurbanı olmasından endişe eder. Sonunda İngiltere'ye, evine, kızkardeşinin yanına döner.

Ne var ki orada Lord Ruthven karşısına çıkarak 'yeminini hatırla' uyarısında bulunur. Bu şoktan sonra Aubrey kendini iyice bırakır ve en sonunda evde düzenli bakımı için yatılı bir doktor işe alınır. Bir yıla yakın bir zaman evde geçer. Bundan sonraysa yeni bir kabus başlayacaktır.

Tam bir yılın dolduğu gün konuşmalara kulak misafiri olarak kızkardeşinin sonraki gün evleneceğini öğrenir. Evleneceği kişinin Marsden ailesinden olan Earl isimli biri olduğunu öğrenerek rahatlırsa da kardeşini kutlarken göğsündeki madalyonu farkeder ve açtığında içinde Lord Ruthven'in resmini görür. Aniden sinirlenerek madalyonu ayağıyla ezer ve kardeşine bu canavarla evlenmemesi için yalvarmaya başlar. Seslere evdekiler gelir ve Aubrey'in hastalığının nüksettiğini düşünerek kontrol altına alırlar O'nu. Onlara da yalvarır, düğünün sadece bir gün geciktirilmesi için. Oysa Lord Ruthven, ağabeyinin hastalığına karşın evlilik için acele etmesini sonunda önemli bir elçilik elde ettiğini ve yola çıkmadan önceki gün evlenmek istediğini söyleyerek ikna eder kızkardeşini.

Bu arada Aubrey de kızkardeşine evliliğini birkaç saat ertelemesi için mektup yazar ama mektubu doktora verilir, kardeşine değil. Ertesi gün hazırlıkların yoğunluğunun yarattığı fırsatla odasından çıkmayı başarır ve herkesin toplandığı daireye gider ama kendisini ilk karşılayan Lord Ruthven olur. Kolundan sıkıca tutarak odadan çıkarır ve sözünü hatırlatır, o gün kendisiyle evlenmezse kardeşinin namusuna leke sürüleceğini söyler, ki o sırada Aubrey'i aramaya gelmişlerdir zaten. Damarı çatlamış halde yatağına götürülür. Bu durumdan kızkardeşine bahsedilmez

ve evlilik gerçekleşir, gelinle damat Londra'dan ayrılır. Kan kaybından zayıf düşmüş halde kardeşinin yardımcılarını çağırır. Saat gece yarısını vurduğunda Aubrey ölür. Kardeşini kurtarmak için de geç kalınmıştır, vampir açlığını Aubrey'in kardeşiyle doyurmuştur. Lord Ruthven ise ortadan kaybolmuştur.⁵¹

Polidori'nin hikayesi vampir hikayeleri ve romanları için bir örnek model olmuştur. Fransız oyun yazarı Charles Nodier tarafından Paris'te sahneye uyarlanmıştır. Prömiyerini 1820'de yapmış olan bu oyun büyük başarı yakalamıştır, Theatre de la Porte Saint-Martin'de kapalı gişe oynanmıştır. Tiyatro sahnesi için canavar vampir güçlü ve yeni bir kahramandır. Hikayenin nekrofil imaları ve cinsellik içermesi izleyiciye cazip gelmiştir. Oyun, 1823'te aynı tiyatrodaki ve hemen hemen aynı kadroyla tekrar sahnelenmiş ve yine bütün koltuklar dolmuştur.

Fransa'da olduğu kadar başka yerlerde de tiyatrolarda benzerleri artık vampir piyesleri mantıksız bir orana varıncaya dek, sahnelenmişti. O kadar ki bunlardan bazıları Polidori'den iyice sapmış olan müzikli farslardır. 1820 yılında Londra'daki English Opera House'da Charles Nodier'in oyunundan operaya uyarlanan bir versiyonu sahnelenerek büyük başarı elde etmiştir.⁵² Uyarlama ve esinlenmeler devam etmiştir, bunlar Polidori'nin hikayesinin edebiyatta kalıcı bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Genellikle Lord Ruthven-Aubrey ikilisi ile Lord Byron-Polidori arasında paralellik kurulmuştur, toplumsal hiyerarşiye dayandırılarak. Edebiyat eseri temel alındığında ise bundan daha önde olması gereken unsurlar hemen dikkat çekmektedir. Polidori'nin hikayesinde öne çıkan farklılık hikayenin sonunda toplumun kabul gören nitelikteki, onaylanan ve rol modeli oluşturması istenen kahraman ya da dayanışma içindeki grup tarafından vampirin öldürülmemiş olmasıdır. Hikayenin sonunda toplumda itibar gören, yüklü bir servet sahibi olan genç yaştaki Aubrey ve kızkardeşi ölmüştür, vampirse gezgin yaşamına devam etmektedir. Bir diğer unsur da vampirin aristokrat olmamasıdır. Toplumsal hiyerarşide vampirin yeri hiç te Marksist yaklaşıma uygun düşmemektedir.

⁵¹ John Polidori, **The Vampyre: A Tale** (çevrimiçi) <http://etext.library.adelaide.edu.au/p/polidori/john/vampyre/vampyre.zip>
25.04.2007, 02.07.2008

⁵² Basil Copper, **The Vampire: in Legend, Fact and Art**, Corgi Books, London, 1975, pp. 62,63

Antiütopya olarak önde gelen bir edebi örnek teşkil etmiyorsa da bu noktalar Polidori'nin vampirini diğerlerinden ayrı kılmaktadır.

2.3.2.3 Joseph Sheridan LeFanu: Carmilla

Joseph Thomas Sheridan Le Fanu (1814-1873), 1814'te Dublin'de doğmuştur. Gazetecilik için avukatlığı bırakmış olan Le Fanu okült hikayeler, özellikle de hayalet öyküleri yazmıştır. 1844 yılında Susan Bennett'le evlenmiştir. 1858 yılında eşinin ölümü üzerine inzivaya çekilerek kendini yazmaya vermiştir. Bu süreçte Swedenborg'a ilgi duymuş, yazılarını incelemiş ve O'nun bu dünyadaki ölümün, ruhun başka bir dünyada özgürce varolmasına yol açtığı düşüncesini benimsemiştir. Özellikle hayalet öyküleriyle tanınan yazar, öykülerini derlediği 'In a Glass Darkly' (1923) adlı kitabıyla ünlenmiştir.

Le Fanu, İrlandalı protestan bir ailedendir, babası din adamıdır. Trinity Kolej'de okuduğunu da eklemek gereklidir, uzun süreli olacak biçimde ünlenecek yazarların çıktığı bir okul olduğu için, Bram Stoker dahil. Le Fanu 1860'lı yıllarda Dublin University Magazine adlı, İrlanda protestanlığı taraflı bir yayının sahibi olmuş ve bu yayının editörlüğünü yapmıştır. İrlandalıların mülkiyet hakları konusunda sorunlar yaşadıkları, asalet ünvanlarını kaybettikleri bir dönemde* yaşamış ve yazmıştır Le Fanu. Hikayelerinde, İrlanda söz konusu olursa romanlarının satmayacağı yönündeki uyarı üzerine İrlanda yerine Avusturya-Macaristan, kuzey İngiltere gibi yerlere

* İrlandalılar, İngiltere'nin kendilerini sömürgeleştirmelerine karşı sürekli olarak tepki vermiştir. Tüm süreçte toprak mülkiyeti en önemli konu olmuştur. Katoliklerle göçmen Protestanlar arasındaki toprak sebebiyle çatışmalar üzerine 17. yy. başında İngiltere büyük bir ordu gücüyle İrlandalıların topraklarına el koymuştur. Daha sonra da toprak reformları, kurulan birlikler üzerinden toprak mülkiyeti konusundaki çatışmalar süregitmiştir. İrlanda İngiltere'nin ilk sömürgeci olmuş, yönetim planlarından olan birbirlerine karşı kışkırtma sonucu Katoliklerle Protestanlar arasında da şiddet olayları yaşanmıştır. Sonunda 1800 yılında Birlik Yasası çıkarılmış, 1801 yılında 'Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı' adı altında İrlanda İngiltere'ye katılmıştır. İrlanda kendi içinde din üzerinden ayrımcılık yaşasa da İngiltere'den bağımsız olmak için girişimlerde bulunmaktan vazgeçmemiştir. Ancak uygulanan toprak reformu, büyük kıtlık ve iç savaş gibi etkenlerle İrlandalıların büyük kayıplar vermişler ve çok sayıda İrlandalı dışarıya göçmüştür. 1845-50'lerde yaşanan büyük kıtlık da göçün bir başka nedenini oluşturmuştur. Böylece Amerika'da İrlanda diasporası oluşmuş ve zamanla bağımsızlık için önem kazanmıştır. İrlanda, göçlerin ve din üzerinden iç ayrılıkların yaşandığı, toprağın tarım ülkesi olmasının da etkisiyle önemli olduğu, ama en önemlisi tarihi boyunca dil, din, gelenek üzerinde İngiltere'nin baskısının ağır şekilde hissedildiği ve İrlandalıların kültürlerini korumak için savaşım verdiği bir ülkedir.

uyarlanmıştır. İrlandalıların asalet ünvanlarını ve mülkiyetlerini kaybettikleri, korumalarının giderek zorlaştırıldığı bir dönemde yaşamıştır Le Fanu.⁵³

Bunlar Carmilla için de geçerlidir. Ücra bir yerde yaşayan asil bir aile, soyu silinmiş Karnsteinların terk edilmiş haldeki mülkleri, İngiltere'ye hiç gitmemiş kahramanın bu ücra yerde babası tarafından korunan İngiliz adetlerinden bahsetmesi, kendi soyunun da anne tarafından Karnsteinlara dayandığını söylemesi.... Le Fanu'nun yaşantısındaki sıkıntıların edebi yansımalarıdır. Hatta doğrudan ifade etmiştir. romanda General kendisinin de Karnsteinların uzun zamandır boş ve harap halde olan mülklerine, 'Karnstein Harabeleri'ne' gitmek istediğini söylediğinde Laura'nın babası, 'Yoksa onların ünvanını ve topraklarını mı satın almak istiyorsun', diye espri yapar.

Laura'nın ailesinden ve yaşadıkları yerden bahsetmesiyle başlayan roman, altı yaşındayken yaşadığı garip bir olayı ayrıntılı anlatması ve daha sonra da bekledikleri misafir General Spielsdorf, birlikte geleceği yeğeni Bertha Rheinfieldt öldüğü için kendilerine bir süre misafir olamayacağını bildiren bir mektup göndermiş olması ve Laura'nın babasından bu haberi aldığı akşam yoldan geçen bir arabanın devrilmesi ve içindeki bayanın kızını dönüp alacağı güne dek birine emanet etme isteği üzerine Laura'nın babası ve evdeki görevlilerle yaşadığı eve Carmilla'nın misafir gelmesiyle açılış yapar.

General Spielsdorf mektubu adeta uyarıcı niteliktedir.

"(...) Her şeyi onu kaybettikten sonra anladım ama çok geç kalmıştım. Geleceğinden umutlu, hiçbir şeyden habersiz, büyük bir huzur içinde öldü yavrum. Sonsuz mutluluğumu çok gören düşmanımız sonunda emeline ulaşmış oldu. Konukseverliğimizden faydalanan o iblis her şeyi mahvetti. Ben de Bertha için sevimli, hayat dolu bir arkadaş buldum diye seviniyordum. Tanrım! Ne aptalmışım! Neyse ki yavrum çektiği acıların sebebi hakkında şüpheye kapılmadan ölüp gitti. Hastalığının nedenini bilmeden, buna sebep olanı lânetleyemeden öldü. Ama ben bundan sonraki günlerimi o canavarı izleyerek, hareketlerini gözleyerek geçireceğim. Haklı ve merhamet dolu niyetimi gerçekleştirebileceğim söylendi. Az da olsa yolumu aydınlatan bir ışık var. Kendimi beğenmişliğime, inançsızlığıma, inatçı körlüğüme lanet olsun. (...) Biraz iyileşeyim, sonunda Viyana'ya kadar gitmeme sebep olacağını bildiğim araştırmalarıma başlayacağım. Sonbaharda, yani iki ay kadar sonra, belki daha da erken olabilir eğer hâlâ yaşıyorsanız gelip sizi göreceğim, tabii izin verirseniz.

⁵³ Richard DavensporHines, **Gotik**, pp. 300-302

O zaman size bu kağıtta yazmaya elimin varmadığı her şeyi anlatacağım.
Elveda. Benim için dua edin, sevgili dostum." ⁵⁴

Bu haberi babasından aldığı akşam yolun ilerisinde bir araba devrilir, arabadaki bayan yoluna devam etmek zorunda olduğunu söyleyince kızını kendisi dönene dek misafir etmeyi teklif ederler. Belki General Spielsdorf 'un yeğeni Bertha için arkadaş olduğunu düşündüğü, konukseverliklerinden yararlandığını söylediği misafire kapılarını açmış olabilecekleri fikri okurun aklına düşmektedir bir yandan mektup sayesinde. Yanı sıra, kazaya sebep olan da atların yol üstündeki taştan bir haçtan korkarak yön değiştirmeleridir. Aracın içindeki kız için yazılanlar da destekleyici niteliktedir: 'ilk bakışta bir ölüden farkı yoktu' gibi tanımlamalar, yanlarındaki uşakların 'uğursuz suratlı' olmaları ve yanında olduğu bayanın beti benzi atmış ama dinç biri olması, davranışlarının yakınında bulunanları etkileyivermesi, gibi tanımlamalar yapılması bu kişilerin alışkın olunmayan tavırlarından bahsedilmesi ile romanın henüz başında farklı olmalarına hazırlanmaktadır okuyucu.

Böylece Carmilla ile tanışır okur, Laura'nın O'nunla tanışıklığı ise daha eskiye dayanır. Laura altı yaşındayken garip bir olay yaşamıştır. Bir gece çatı katındaki odasında yatarken yalnız olduğunu fark edip ağlamaya başlar. Ardından yatağının yanında diz çökmüş, ellerini yatak örtüsünün altına sokmuş çok güzel bir kadının kendisini seyrettiğini görür, ağlamayı bırakıp hayranlıkla kadına bakar. Kadın Laura'nın saçını okşar, yanına uzanır, O'na sarılır ve Laura bu şekilde uyuyakalır. Çok zaman geçmeden boynunu iki iğne battığını hissederek tekrar ağlamaya başlar. Kadın da yatağın altına saklanır. Laura korkarak vargücüyle bağırır, ev halkı gelir. Laura olanları anlatınca pek inanmasalar da yatağın sıcaklığından orada birinin yattığı anlarlar, on dört yaşına kadar da bir gece bile yalnız bırakmazlar Laura'yı.

İşte altı yaşında odasındaki kadın, evlerine misafir olan Carmilla'dan başkası değildir. Dahası, Carmilla Laura'dan önce davranıp karşılaştıklarında oniki yıl önce rüyasında Laura'yı gördüğünü söyler.

Tuhaflıklar bu kadarla kalmaz. Annesinin 'köklü bir Macar ailesinden geldiğini' vurgular Laura. Laura da Carmilla da anne tarafından Karnstein ailesindedir. Çoğu

⁵⁴ Sheridan Le Fanu, **Karanlıklar Prensesi Vampir Carmilla**, trans by: Deniz Akkuş, Beyaz Balina Yayınları, İstanbul, 2000, pp. 23, 24

anne tarafından yadigar kalan aile resimleri onarılıp temizlenip geldiğinde içlerinden birinde 'Mircalla, Kontes Karnstein' isminin ve 1698 tarihinin yazılı olduğu görülür. Resimdeki kadın Carmilla'nın aynısıdır.

Laura ile Carmilla arasında ilginç bir yakın ilişki başlar, bir yandan da köyde kısa sürede gerçekleşen ölümler başgösterir. Laura günden güne zayıflamaktadır. Laura'yı muayene eden, ısırıldığı yere de bakan doktor küçük ama çok önemli bir önlem almaları gerektiğini bildirir: Laura'nın bir an bile yalnız bırakılmaması. Başka yerlerde de karşımıza çıkacak bir önlemdir bu. Durumu hakkında endişe eden Laura'ya babası erkenden gereken önlemler alındığı takdirde kısa zamanda iyileşeceğini, iki üç günden fazla sürmeyeceğini söyler. Doktorun muayenesinden sonra Generalin oraya gitmek üzere olduğunu bildiren mektubu gecikmeli olarak ulaşır ellerine. Ardından da babası Karnstein'a gideceklerini, orada rahiple görüşeceğini söyler. Carmilla da uyandıktan sonra katılacaktır kendilerine. Yolda General de onlara katılır. Hafiften anlaşılmalıdır ki gerekli önlemleri erkenden alma niyetindedirler.

Generalin hikayesi, Lauralarınkinin bir versiyonudur, bir baloda gelen bir haber üzerine acilen yola çıkmak zorunda olduğunu söyleyen gizemli bayana yanındaki kızının, bu kez ismi Mircalla'dır, yanlarında kalmasını teklif ederler ve evlerine misafir olan bu vampir Generalin genç yeğenine musallat olur. Yaşadıkları Laura'nın yaşadıkları ile benzerdir, uykusunda hissettiği ürpertiler, boğazında iki küçük delik, yatağının ayak ucunda dolaşan Mircalla'ya benzeyen bir kötücül varlığı görmesi.... Yeğeni hastahaneye kaldırıldığında General de görür Mircalla'nın yeğenin odasında belirip kanını emdiğini görür. Sonunda General şapelde inceleme yapmak ister, vampirin boynunu gövdesinden ayıracağını söyler ve hemen bunun üstüne orada gördükleri oduncuyla konuşurlar. Oduncu onlara köyün vampirler nedeniyle boşaltılmış olduğunu, köylülerin mezarlarına kadar izleyip vampirlerin başlarının kesilerek, kalplerine kazık çakılarak ya da yakılarak yok edildiğini ama vampirlik olaylarının yine de bitmediğini ve en sonunda yolu oraya düşen Moravyalı bu konularda oldukça bilgili bir beyin olayı sonlandırdığını anlatır. Bu beyin vampiri yok etme hikayesi folklorde türevleri olan bir söylence olduğu için kısaca aşağıda yer almaktadır.

"Parlak bir ay ışığının olduğu bir gece gün batımından hemen sonra aşağıdaki kilise avlusunu olduğu gibi gören şatonun kulesine tırmandı; o pencereden bakınca her yer görölüyordu. Orada durup vampirin mezarından çıkmasını beklemeye başladı, sonunda vampir mezarından çıktı, gömülürken üzerinde olan keten giysileri çıkarıp yere bıraktı ve lanetli hastalığı köydekilere bulaştırmak üzere yola koyuldu.

Bunları gören yabancı kuleden aşağı indi, vampirin keten giysilerini alıp kulenin tepesine tırmandı ve tekrar beklemeye başladı. Vampir geri dönüp te giysilerini bulamayınca kulenin tepesinde gördüğü Moravyalı'ya dönerek korkunç çığlıklar atmaya başladı. Moravyalı ise cevap olarak giysileri geri istiyorsa kuleye çıkıp alması gerektiğini söyledi. Bunun üzerine vampir müthiş bir hiddetle kuleye tırmanmaya başladı; mazgalların hizasına gelmesiyle birlikte Moravyalı bir tek kılıç darbesiyle onun kafasını ortadan ikiye ayırdı ve bedenini kilisenin avlusuna fırlattı, sonra kendisi de aşağı inip vampirin kafasını gövdesinden ayırdı. Ertesi sabah cesedi köylülere götürüp yakmalarını söyledi.

Moravyalı soylu, Karnstein Kontesi Mircalla'nın mezarının kaldırılması için köylülerden emir almıştı, bu görevi başarıyla yerine getirdi, öyle ki, bir süre sonra bu olayları herkes unutmuş gitmişti." ⁵⁵

Anlaşılabacağı gibi bu Moravyalı aslında vampirliğin kökünü kazımış değildir bölgede. Karnsteinlerin mülkünde aralarında Generalin tanıdığı bir baronun katılımı ve yardımıyla Kontes Mircalla Karenstein'in gerçek mezarını bulurlar. Bu baronun dedesi zamanında aşık olduğu bayanın vampir olduğunu fark ederek panikle mezarını ve cesedini başka bir yere naklettirmiş gibi yapmış ancak yaşlılığında bundan pişmanlık duyarak yaptığını itiraf eder ve barona mezarın yerini bulabilmesi için gerekli ayrıntıları vermiştir. Elbette bu bayan, Mircalla'dır. Şapeldeki araştırmaları sırasında Carmilla ve Madame evden gelmişler ancak Carmilla kaçmayı başarmıştır. Gece gerekli hazırlıkları yaparak Karnstein Şapeli'ne giderler ve Mircalla'nın mezarını açarlar. Ölümünün üzerinden yüz elli yıl geçmiştir, gözleri açık yatmaktadır, bedeninde ölüme ilişkin hiç bir belirti yoktur, kalbi atmaktadır, hafif bir şekilde nefes almaktadır, tabut yarım metreye yakın derinlikte kanla doludur, Mircalla kanın içinde yatmaktadır. Önce kalbine kazık saplarlar ve Mircalla çığlık atar, sonra da başını gövdesinden ayırırlar, Mircalla'nın boynundan kan fişkırmaktadır. Daha sonra gövdeyi ve başı odun yığınının üstüne yerleştirip yakarlar, küllerini de nehre atarlar.

Hikayede vampirle kurbanının arasındaki ilişki aşk, tutku zemininde ilerler ve erotizm son derece baskın olan unsurdur. Eşcinselliğin söz konusu olması ve

⁵⁵ **Ibid**, pp. 118, 119

vampirin kurban olarak genç kızları seçmesi Erzsebet Bathory'nin hemen hatırlanmasına yol açmaktadır. Kaldı ki ilerleyen yıllarda Erzsebet Bathory de Carmilla da sinema alanı için kendilerinden yararlanılan kaynaklar olmuştur.

Le Fanu'nun hikayesi, vampirin beslenmek için doğrudan kanını emdiği sıradan kurbanları dışında vampirleştirmek istediği, tutkuyla istediği kişi arasındaki ilişkiyi tanıtmıştır okura. Ara sıra Laura'ya söyledikleri ve davranışları bir vampirin nasıl davrandığını ya da hissettiğini ortaya koyar. Henüz evlerindeki misafirliğinin başında, Laura'nın anlatımıyla:

"Güzel kollarını boynuma dolayıp beni kendisine doğru çekiyor, yanağını yanağıma dayayarak kulağıma fısıldıyordu: " (...) Ne yapayım ki kuvvet ve zayıflığın karşı konulmaz kanunlarına boyun eğmek zorundayım. Eğer istemeden kalbini kırırıysam bil ki mutlaka seninkiyle birlikte benim de kalbim kanamaktadır. Bana gösterdiğin sıcaklığa karşı sana böyle davranmak bana büyük utanç veriyor, yakında öleceksin, tatlı bir ölümle, benim için öleceksin; elimde değil, sana doğru çekildiğimi hissediyorum, ileride sen de başkalarınca çekildiğini hissedeceksin ve aşk denen o zalim duyguyu tadacaksın; o yüzden bir süre ben ve benim hakkımdaki diğer şeylerle ilgili bir şey öğrenmek isteme, ama bütün sevginle bana güvenmeye devam et."⁵⁶

Laura, yani vampirin hedefi olan kişi açısından da bu durum Laura'nın sözleriyle:

"Farkında bile değildim, bir ölümlünün yakalanabileceği en garip hastalığın pençesine düştüğümün. Bu hastalığın ilk belirtilerinin derin bir hayranlık ve büyülenme olduğunu nereden bilebilirdim. Bu büyülenme zamanla ilerliyor ve en uç noktasına vardığı zaman bütün hayatınızı mahvedip bitiriyordu."⁵⁷

Vampirin karşısındaki kişileri etkisi altına aldığı, kimi zaman hipnotik bir etki yaratabildiği verildiği gibi romanda son derece erotik unsurlar yer almaktadır. Laura'nın uyurken gördüğü rüyaları ve hissettiklerini betimlediği pasaj bu anlamda nettir ve şöyle bitirir sözlerini:

⁵⁶ **Ibid**, pp. 44,45

⁵⁷ **Ibid**, p. 77

"Bazen de yumuşacık dudakların beni öptüğünü hissediyordum, uzun ve sevgi dolu öpücükler yavaş yavaş boynuma doğru iniyor, okşamalar o noktada sabitleşip kalıyordu. Kalbim daha hızlı atmaya başlıyor, nefes alışım sıklaşıyor, arkasından da boğulurcasına bir ağlama peydahlanıyor, çırpınmaya başlıyor ve en sonunda kendimi kaybedip baygın düşüyordum"⁵⁸

Burada cinsel ilişkinin ikamesi olarak boyundan kan emilmesi olduğu ve kısa süreli etkisinin orgazm ya da benzeri bir durumken uzun süreli etkisi ölüm ya da varlık kipinin değişimi olmaktadır, geleneksel kabulle olması gerekli görülen üreme değil. Bu noktada vampir ve kurbanı arasında aşk ve ölüm ilişkisi vardır. Nitekim sonunda vampir kurbanını kendinden biri yapmaktadır.

Romanın hemen başında babasının İngiliz olduğu, Avusturya ordusundan emekli olunca feodalite döneminden kalma küçük bir şato satın aldığını belirtir Laura. Hemen ardından da annesinin olmadığını söyler. Carmilla'nın kendisi zaten Mircalla Karnstein'dır, Laura ve Generalin eşi anne tarafından Karnstein ailesindedir, Laura'nın annesi ve Generalin eşi ölmüştür.

Anne yokluğunun Laura üzerindeki etkisi, biraz Le Fanu'nun yazdığı türün baskın olduğunu hissettiren bir anlatımla görülmektedir. Laura rüyasında hem sevgi dolu hem de dehşet verici bir sesin 'Annen seni katile karşı dikkatli olman için uyarıyor.' dediğini duyar. Odası birden aydınlanır ve yatağın ayak ucunda Carmilla'nın üzerinde kana bulanmış beyaz geceliğiyle durduğunu görür. Uyandığında rüyanın etkisiyle ilk aklına gelen, Carmilla'nın öldürüldüğüdür. Kendini aşkla seven kadının ve yaşamını soğuran kadın, Carmilla ve anne yanyanadır burada, Carmilla anne soyundandır aynı zamanda.

Aynı soydan olan kadınların hikayedeki görünüşleri, yani hem vampir hem de asıl vampirin seçtiği kişiler olmaları, aynı kandan olanı vampir türündeki ailesine katması olarak da görülebilir daha folklor yanlısı bir bakışla. Tıpkı ölen kişinin yanına çekmek istediklerinin öncelikli olarak eşi ve ailesi olduğu inancında görüldüğü gibi. Bu düşünce en eski zamanlardan itibaren insanoğlunun kafasında yer etmiş ve batıl uygulamalara yol açmıştır.

Carmilla'da, gerek folklorik söylencelerde gerekse bu türün yapıtlarında karşılaşılan belirgin unsurlar hemen göze çarpmaktadır. Örneğin Laura'yı muayene

⁵⁸ **Ibid**, pp. 77,78

eden, ısırıldığı yere de bakan doktor küçük ama çok önemli bir önlem almaları gerektiğini bildirir.

Vampir salgını, folklordeki söylentinin kurmaca yazındaki bir örneği olarak Carmilla'da geçmektedir. Romanda köylüler salgın hastalığa 'ölüm yorgunluğu' adını vermiştir. Yorgunluğa tutulan kişiler üç günde ölüp gitmektedir. Vampirin kendisi için eş olarak seçtiği hariç, yani Laura.

Uyku üzerinde önemle durulmuştur. Ancak Carmilla'da söz konusu olan uykuyla ölümün kardeşliği, vampirin gündüz uykusu ve bu uykudaki algı durumundan ziyade canlıların uyku ile ilişkisidir. Uykunun, insanın tehlikelere açık olduğu bir eylemsizlik durumu teşkil eder ve Laura'nın uyandığı zamanlar da gerek vampirin etkisi altında olmasıyla gerek bir anda uykudan sıyrılıp uyanık hale geçememesiyle Carmilla'nın Laura üzerinde etkili olduğu zamanlardır. Yanı sıra uykuyla bağlantılı olarak rüyalar da adeta ilkel kabilelerdeki kadar inançla yer almıştır hikayede. Kaldı ki bunların geçtiği yerlerde uyuyan kişinin uykusunda hissettiklerini aslında vampirin etkinliğini algılaması sonucu yaşar. Hikayede dolaysız olarak bahsedilen vampirin kan emme eylemini de kurbanı uykudayken gerçekleştirmesidir.

Vampir hikayelerinde sık rastlanılan bir durum burada da vardır, vampirliğin belirli hayvanlarla ilişkilendirilmesi. Genellikle kurt ve yarası göze çarparken kertenkele, böcekler ya da insanların pis bulduğu hayvanlar ya da gece etkinlik gösteren hayvanlardır vampirle ilişkilendirilen. Carmilla'da kedi olarak görünür vampir. Bir gece odası çok karanlıktır, yatağın ayak ucunda bir şeyin varlığını hisseder Laura, boyu bir metreyi bulan mavi gözlü bir kedidir bu, kedi yatağa çıkar ve Laura göğsüne iğnelerin battığını hisseder, korkuyla uyanır ve gerçekte odasında yanan mumun ışığında yatağının ayak ucunda bir kadın silüeti görür, kadın sakince odadan çıkar. Vampirin uykudayken musallat olduğu bir kez daha görülmektedir bu anlatıda.

Hristiyanlığın etkisi vampire ilişkin söylencelerde ve kurmaca yapıtlarda yoğun olarak girmiştir. İnsanların vampire karşı silah olarak ellerinde bulunan çoğunlukla inanç temelli nesnelere. Kutsal su, dualar, haç gibi. Carmilla'da da hristiyan etkiler bulunur. Örneğin vampiri taşıyan atlar haçtan ürkeren yoldan çıkar. Cenaze ilahileri söyleyen topluluk uzaktan geçerken son derece etkilenir vampir, titremeye başlar ve

"Oradalar! İlahiler söyleyerek beni boğmak isteyen adamlar buraya geliyor!" der. Vampirin bu sözleri dini ilahinin üzerindeki etkisinden çok geçmişte öldürülmesinin hatırası sonucu oluşan hafif bir histeri krizi niteliğindedir.

Geleneksel bazı özellikleri vardır vampirin bu anlatıda da, ince, uzun, sivri dişleri vardır, genellikle boğazından ısırır kurbanını, dudaklarının değdiği yerde de bir iz oluşur. Çok güçlüdür, Carmilla/Mircalla son derece narin görünümüne karşın bir insanını olabileceğinden çok daha güçlüdür.

Bunların yanı sıra vampir çok hızlıdır, insanın algılayamayacağı bir hızla hareket eder, bir anda ortadan yok olabilir.

Genel kanıdan ayrılan öenli bir niteliği vardır vampirin Carmilla'da: Gündüz hapis değildir Le Fanu'da vampir, gece eylemlerinden ötürü geç kalkar sadece. Carmilla genellikle öğlen saatinde çıkar odasından.

Aydın insanlar üzerindeki etkisi laf arasında da olsa geçer Carmilla'da. Aydın güçlü bir ışıkla parladığı dönemlerde insanlar üzerinde ruhsal etkiler yarattığını söyleyen Matmazel De Lafontaine, kendi kuzeninin yaşadığı bir olayı nakleder:

"Gemilerin birinde miçoymuş, mehtaplı bir gecede güvertede sırt üstü uzanmış, ay ışığını seyrederken uyuyakalmış. Rüyasında çok çirkin bir kadının gelip yüzüne bir tokat attığını görmüş, hemen uyanmış ve bir de bakmış, yüzü sanki bir tarafa doğru çekiliyor gibi garip bir şey hissetmiş, hafif bir felç inmiş adamın yüzüne, bir daha da hiç iyileşememiş."⁵⁹

Hikayede Mircalla öldürüldükten sonra vampirliğe ilişkin genelgeçer bilgi, yine Laura tarafından verilir: Vampirler sanıldığı gibi solgun benizli değildir, mezarında yatarken olsun insan içine çıktıklarında olsun sağlıklı görünürler; güçlü ellere sahiptirler; mezarlarından nasıl çıktıkları ve mezarlarının çevresinde hiçbir iz bırakmadan nasıl geri döndükleri bir sırdır; bu yaşantıyı sürdürebilmek için kana ihtiyaç duyarlar ve insanlardan beslenirler, kurbanlarının bazılarına karşı tutku hissedebilirler, sıradan kurbanlarından sadece beslenirler. İntihar eden kişi vampire dönüşür ve O'nun musallat olduğu kişiler de öldüklerinde vampir olurlar. vampir

⁵⁹ **Ibid**, p. 25

salgını hiçbir vampirlik olayının görülmediği yerlerde böyle başlar. Hikayeye göre işte vampirlik böyle yayılır.

2.3.2.4 Bram Stoker

Abraham Stoker 1847 yılında Dublin'de doğmuştur. Babası Reverend Stoker bir rahiptir. Çocukluk yılları hastalıklı geçmiştir. Bram Stoker zayıf yapılıdır ve doktorlar çeşitli durumlarda erişkinliğe varması konusunda endişelerini dile getirmişlerse de güçlü kuvvetli bir İrlandalı olmuştur aksine.

"Bebekliğim zarfında sıklıkla ölümün eşiğine geldiğimi anladım ve buna alıştım." sözleri Bram Stoker'a aittir, çocukluk yıllarını *"Aşağı yukarı yedi yaşıma kadar dimdik ayakta durmak nedir bilmiyordum."* diyerek tanımlamış, uzun hastalık yıllarının daha sonraki düşüncelerinde ve yaşam tarzında etkili olduğunu belirtmiştir. Çocukluk yıllarında zayıf bünyeli olan Bram Stoker, güçlü kuvvetli bir genç olmuş, 20 yaşında Dublin Üniversitesi'nde Atletizm şampiyonluğu kazanmıştır. Uzun yıllar devlet memuru olarak çalışmış, bunun yanı sıra çeşitli işleri de hobi olarak yürütmüştür. Örneğin gazetecilik yapmış, kısa hikayeler yazmıştır. Kolej yıllarında Tarih Topluluğu'na katılmış ve ödüller, sertifikalar almıştır tarih, kompozisyon, hitabet alanında. Felsefe Topluluğu'nun başkanlığını yapmıştır, soyut matematik alanında ödül almış, üniversitenin futbol takımında yıllarca oynamıştır.⁶⁰ Tarih ve Felsefe Topluluklarının o dönemde dikkate değer oluşumlar olduğunu ve uzun süre işlevlerini koruduğunu da belirtmek gereklidir.

Personal Reminiscences of Henry Irving'de Henry Irving'e aktör olarak hayranlığını anlatır, arkaşı olarak tutkuyla bahsetmiş, birbirlerini tam olarak anladıklarını yazmıştır. Aralarındaki ilişki pek çok kişi tarafından söz konusu edilmektedir günümüzde de. Lyceum Tiyatrosu'nu işletmeciliğini alan Henry Irving'in memurluğu bu işte bırakarak kendisine katılması isteği üzerine 1878 yılında

⁶⁰ Bram Stoker, **Personal Reminiscences of Henry Irving**, Vol. I, Macmillan & CO Ltd, London, 1906, pp. 31,32
(çevrimiçi) <http://onlinebooks.library.upenn.edu/webbin/book/lookupid?key=olbp40587>
30.06.2008

Londra'ya taşınmıştır. Bram Stoker, oyunculuğuna hayranlığını dile getirdiği Henry Irving'in ölümüne dek tiyatrodaki turnelerde Irving'le yirmi yedi yıl geçirmiştir.⁶¹

Edebiyat ve tiyatro dünyasıyla içiçedir. Kısa hikayeleri ve romanları yayınlanmıştır. 1897'de yayınlanan *Dracula* ile Stoker uluslararası bir üne kavuşmuştur. Henry Irving'in kariyeri sonlandıktan sonra Bram Stoker daha önceden bazı hikayeleri ve 1897'de *Dracula* adlı romanının basılmasıyla başlamış olan edebiyat çalışmalarını sürdürmeye yönelmiştir. 1906'da *Personal Reminiscences of Henry Irving*, 1910'da *Famous Imposters* yayınlanmıştır. Başka bazı hikayeler yazdıysa da *Dracula* ile kazandığı başarıyı yakalayamamıştır.

Ölmeden önce üç kısa macabre öykü dizisini yayına hazırlamaktadır, ne var ki ömrü bunların yayınlandığını görmeye yetmemiştir. Bunlardan '*Dracula's Guest*' isimli olanı oğluna ithaf etmiştir.⁶² Bram Stoker, 1912 yılında nefrit ve frengiden ölmüştür.

Bram Stoker'ın Walt Whitman, Oscar Wilde ve Henry Irving ile ilişkisi yaşamında takındığı tutum ve eserinin satırlarını anlamlandırma açısından açıklayıcıdır. Talia Schaffer, "'A Wilde desire took me": the homoerotic history of *Dracula*'⁶³ başlıklı yazısında Bram Stoker'ın yaşamında önemli olmuş ve korku alanında kaleme aldığı eserlerinin dilindeki kelime tercihleri, karakterlerin içinde buldukları koşulların betimlemeleriyle arka planında ipuçlarının görülebildiği ilişkiler ve zamanın gerekleri ile duyguları, inandıkları arasındaki dengeyi nasıl kurmaya çalıştığı ya da hangi zeminde baskıladıklarının edebi alanda izinin sürülebileceğini görebileceğimiz kapsamda ortaya koymuştur bu ilişkilerin tarihini.

Dracula'da yoğun bir homoerotizm olduğu üzerine yazılan hemen her yazıda, incelemede ileri sürülmektedir. Bu konuda Bram Stoker'ın özel yaşantısındaki davranışlarının aydınlatıcı olabileceği düşünülerek aşağıda yer verilmiştir.

1875 yılında Oscar Wilde yirmi yaşındadır ve onyedisindeki Florence Balcombe'ye aşık olmuştur. Florence da Oscar Wilde'ın kendisine aşık olduğu kadar O'na aşıktır. Ne var ki üç yıl sonra, Oxford'daki çalışmalarını tamamladığında

⁶¹ **Ibid**, passim

⁶² Basil Copper, **The Vampire: in Legend, Fact and Art**, Corgi Books, London, 1975, pp. 77,78

⁶³ (çevrimiçi) muse.jhu.edu/journals/elh/v061/61.2schaffer.html
30.06.2008

evlenmek niyetinde olduğu Florence'ın Abraham Stoker ile evleneceği haberini duyar. Bram Stoker ve Oscar Wilde hem Dublin'de hem Londra'da aynı sosyal ortamlarda bulunmuşlardır. Her ikisi de Trinity Koleji'nde okumuştur. Bram Stoker ve kardeşleri Wilde'ların İrlanda'daki evine sıklıkla ziyarete gitmektedirler, Bram Stoker özellikle Oscar Wilde'ın annesiyle, Lady Esperanza ile samimidir. Oscar Wilde Oxford'da iken Abraham Stoker Dublin'de Florence Balcombe'den birkaç blok ileride ikamet etmektedir. Stoker devlet memurluğunu bırakarak tiyatro işletmeye başlamıştır bu dönemde. 1878 yılı Aralık ayında Stoker ve Florence evlenmişler, 1879 yılında oğlu Noel dünyaya gelmiştir.

Trinity Kolej'deki yıllarında Stoker yılbaşını Wilde'ın ailesiyle kutlamaktadır, Oscar Wilde Stoker'lara yazdığı kitapları göndermekte, Lyceum Tiyatrosu'ndaki kutlamalara, yemeklere katılmaktadır, Stoker'lara yemeğe gitmektedir, Bram Stoker Oscar Wilde'ın eve geldiği zamanlar onlara gitmekte, oyunlarının galalarına katılmaktadır. Yirmi yıldan uzun bir geçmişe sahiptirler.

1885 yılında kabul edilen bir yasayla eşcinsellik yasadışı kabul edilmiş, Labouchere düzenlemesi ise daha da katı olup erkekler arasındaki ahlaka aykırı davranışları yasaklamıştır. Oscar Wilde* 1895'te eşcinsellikle suçlanarak iki yıl kürek cezasına çarptırılmıştır. Wilde'ın davası gazetelerin de katkısıyla, kamunun ilgi odağı olmuştur.

Tam da bu noktada Bram Stoker'ın tutumu, daha sonra kendisinin homoerotizmle tanımlanmasına neden olmuştur. Bram Stoker, Oscar Wilde'ın adını, otobiyografisi dahil, yazdığı her şeyden derhal silmiştir. Çevrelerindeki kişiler Oscar Wilde'ı savunmak için Stoker sessiz kalmayı tercih etmiştir. Hapisten sonra Oscar Wilde Fransa'ya geçmiş, takma isimle yazarak çeşitli Avrupa ülkelerinde

* 1854 'te doğan Oscar Wilde da İrlandalıdır. 1884'te Constance Lloyd'la evlenmiş, iki çocuk sahibi olmuştur. Günümüzde de ününü koruyan ve sanatçılara esin kaynağı olmaya devam eden, sinemaya uyarlanan 'Dorian Gray'in Portresi', zamanında tepki çekmiş ve davasında bir kanıt gibi gösterilmiştir eser. 1895'te kendisinden onbeş yaş küçük olan 'Bosie' Lord Alfred Douglas'la (Queensberry Markisinin oğludur) birbirlerine aşık olarak dört yıl sürecek ve babasının Wilde'a dava açmasıyla sonlanacak bir birlikteliğe başladılar. Oğluyla olan ilişkisini onaylamayan Marki, Oscar Wilde'a hakaret ederek hakkında karalama kampanyası başlatmış, Wilde da O'na iftira davası açmış, sonunda Oscar Wilde suçlu bulunmuş ve iki yıl ceza almıştır. Daha sonra da Avrupa'ya geçmiştir. Stoker için, Renfield'in hastahane duvarları arasına kapalı kalmış ve dış dünyayla ve hatta henüz O'nu anlayamadıkları için doktoruyla, hastahanedekilerle bile iletişimi kesilmiş halinin Oscar Wilde'ı temsil ettiği pek sık ileri sürülmüştür.

bulunmuştur. O kadar zaman sessiz kalan Stoker'ın 1900'de Fransa'ya giderek Wilde'a para götürdüğü sanılmaktadır.⁶⁴ Oldukça mahrem bir geçmişe sahip olmaları olasıdır, Stoker'ın Whitman'ın öncü kişiliğine duyduğu hayranlık gözönüne alındığında Wilde'ın inandığı konulardaki sakınmasız tutumuna karşı ne hissettiği, aynı sosyal durumda olmaları ve ailevi yakınlıkları da düşünüldüğünde, kendi soylu havası, ulusal kimlik konusuna bakışında ortayolu bulmacı tavrı ile de birleştiğinde anlaşılır olmaktadır, tüm bunların yazılarında nasıl görülebileceği de.

1884 yılında Stoker ve Irving, Walt Whitman ile biraraya gelmiştir. Stoker, Whitman hayranlarından ve 1876 yılında Dublin'deki Fortnightly Club'da O'nu beğenmeyen ve dalga geçenlere karşısına alarak Whitman'ı savunmuştur. Aynı gece Whitman'a kişisel bir mektup yazmış ve gönderirken bundan dört yıl önce, 1872'de yazmış olduğunu da içine koymuştur. 1872 tarihli olanı Waly Whitman'ın 'Leaves of Grass'ını okuduktan sonra yazmış ve şiirlerinde yarattığı doğru, mükemmel demokrasiyi kurarken kullandığı dil ilgili olarak, üzerinde bırakmış olduğu etkiyi '*beni çevremdeki dünyadan alıp ideal ülkeye götürdü*' diyerek tanımlamıştır.

Stoker, '*muhafazakar bir ülkede bir muhafazakar olarak büyütüldüğünü*', '*çok sayıda tanıdık*' ama '*beş-altı arkadaş*' sahibi olduğunu da yazmıştır, çevresindeki politikacı, mühendis, işadamlarından duygusal bağ kurabildiği, olayları kendisi gibi algılayan pek kimse yoktur ve O'na kendi deyişiyle, 'yoldaş' diyerek seslenir. Joann P. Krieg, Stoker'ın daha sonra tiyatro dünyasına girdiğinde önce Walt Whitman'da aradığı baba modelini Henry Irving'de bulduğunu, 1872 tarihli mektubundaki '*Siz doğru bir adamsınız, benim olmak istediğim gibi ve size bir kardeş, usta için öğrencisi olmayı dilerim.*' sözlerine de dayanarak, erkek bir rol modelinin Stoker için o dönemde ciddi bir gereksinim olduğunu belirtmiştir. Bram Stoker'ın ağzı sıkılığı ise yetişkinliğinde hiç azalmamıştır, 'Personal Reminiscences of Henry Irving'de yazdıktan dört yıl sonra gönderdiği bu ilk mektuptan hiç bahsetmemiştir. 65 Stoker'ın

⁶⁴ Diana Kindron, "**Stoker's Use of Homoerotic Behaviour in Dracula to Relieve Feelings of Guilt Over Oscar Wilde**"

(çevrimiçi)

http://www.associatedcontent.com/article/183637/stokers_use_of_homoerotic_behavior.html?cat=38
1.07.2008

⁶⁵ Joann P. Krieg, **Walt Whitman & the Irish**, University of Iowa Press, 2000

(çevrimiçi) <http://www.whitmanarchive.org/criticism/current/anc.00160.html>

30.06.2008

benzer konulardaki bu ağzı sıklığı genellikle eğilimlerini bastırıldığı yönünde yorumlanmıştır.

Stoker, Henry Irving'le çalıştığı dönemde adeta hayatını O'na adanmıştır, sürekli olarak O'nunla birlikte Stoker da yolculuk etmiştir. Henry Irving'in tiyatrosundaki kadınlar O'ndan 'Mama Stoker' diye bahsetmeye başlamıştır, özellikle sürekli olarak turne ya da iş görüşmeleri nedeniyle evde bulunmamasına dayandırılarak genellikle eşiyile arasının cinsellik alanında pek sıcak olmadığı, hatta oğullarının doğumundan sonra eşiyile cinsel bir yaşantıları olmadığı ileri sürülmektedir. Bunda ismi eşcinselliğe referans olarak kullanılagelen Walt Whitman'a hayranlığı da bir neden olarak ileri sürülmüştür.⁶⁶ Stoker'ın torunlarından olan Daniel Farson, 1975 yılında basılan Bram Stoker biyografisinde Florence Balcombe'un oğlunun doğumundan sonra eşiyile cinselliği sonlandırdığını ve eşini fahişelerle ilişki kurmaya ittiğini, Dracula'nın Bram Stoker'ın bastırılmış cinselliğinin bilinçsiz yansıması olduğunu yazmıştır.⁶⁷ Bu noktada söz Scognamillo'ya bırakılmıştır:

"Dönemin en ünlü tiyatro sanatçılarından birinin gölgesinde yaşayan Stoker, sanki kendisini Kont Dracula'nın kölesi haline gelen Renfield'le özdeşleştiriyor. Bununla da yetinmeyip kendini bir d evampir avcısı Van Helsing gibi görüyor, hatta bu kahramanına kendi adını (Abraham) bile uygun görüyor. Daha da ileri giderek, çizdiği Dracula tipinin, Henry Irving'in sahnede yorumladığı Mefistofeles'ı çağrıştırdığı da söylenebilir."⁶⁸

Stoker'ın kendini yakın hissettiği Whitman'ın derdini açıkça ortaya koymasına hayranlık duyduğu anlaşılmaktadır. Ancak hangi konuda nasıl bir tavır almış olduğu bugün kesin olarak ileri sürülemez. Eşcinselliğe eğilim duyması başka, demokrasi talebi içinde cinsel tercih konusunun da olması başka, kişisel ilişkilerinde ne hissedip nasıl davrandığı, yaşadıklarını ifşa edip etmediği konusu başkadır. Bu noktada çalışma konusu Stoker değil, eseri olabilmektedir. Bu dönem eşcinselliğin ne olduğu üzerine tartışmalar ve savlar yapılmakta, üçüncü cinsiyet, sapkınlık, iki cinsiyet

⁶⁶ Tanya Olson, " "I Would Be Master Still": *Dracula* as the Aftermath of the Wilde Trials and Irish Land League Policies" (çevrimiçi) <http://www.thirdspace.ca/journal/article/view/olson/66> 30.06.2008

⁶⁷ Giovanni Scognamillo, **Dehşetin Kapıları**, p. 94

⁶⁸ **Ibid.**, 94, 95

arasında bir konum öngörülmektedir eşcinsellik için, Stoker'ın eğilimi var idiyser de aktif eşcinsel bir yaşantısı olmadığı sıklıkla ileri sürülmüştür. Bir bakıma, bunların hiç zorunlu da değildir günümüzde bile tam olarak nasıl işlediği konu edilen bir konunun ateşli bir şekilde tartışıldığı dönemde yazılmış bir romanda işlenmesi için. Buna ülkedeki katolik-protestan ikiliğini de eklemek gerekir. Bunlar üzerine tek kelime bile olsun edebilmek için İrlanda tarihi üzerine bilgi sahibi olmak ve Stoker'ın bu konudaki tutumunu bilmek gereklidir. 1880'li ve 1890'lı yıllarda İrlanda'nın özerkliği, bunun nasıl gerçekleştirilebileceği ve toprak mülkiyeti ülkenin temel sorunudur. Dracula'nın ötekiliğini, doğudan gelerek vampirliği yayma riskine karşı birleşen grubu İrlanda'yı odağın dışına sürerek düşünmek büyük bir hatadır. Romanın sadece kişisel yaşantılar ve ilgiler doğrultusunda değil, altı yıl ön hazırlığı yapılan detaylı çalışmanın yazar üzerinde dışarıdan etki eden durumların da belirleyici olabilecek şekilde yazıldığı da varsayılabilmektedir pek ala, çok da olasıdır.

Bram Stoker'ın, Dracula ismini verdiyse de Kont'un kimliğini, kişilik yapısını kurarken olsun vampirin niteliklerini belirlerken olsun Erzsebet Bathory'den çok yararlanmış olduğu tartışma götürmez. Stoker'ın Erzsebet Bathory'den başka da etkilenmiş olduğu kişiler vardır, Elizabeth Siddall hikayesi gibi. Ünlü bir İngiliz şair olan Dante Gabriel Rossetti'nin eşi olan Elizabeth Siddall, Şubat 1861'de intihar ederek ölmüştür. Cesedi öyle canlı gibi görünmektedir ki eşi gerçekten öldüğüne inanmakta zorlanarak ölümünden üç gün sonra gerçekleştirilecek defin işleminden önce son bir kez kontrol edilmesini istemiştir. Ölü eşine adanmış küçük bir şiir kitabını tabuta, yüzüne yakın yerleştirmiştir. 1869 Ekim'inde Rossetti'nin akıl sağlığından endişe eden arkadaşları mezarlığa giderek bu şiir kitabını oradan almak istemişlerdir. Bu arkadaş grubunun içinde olan ve Bram Stoker'ın da yakın arkadaşı olan Hall Caine, mezarı açtıklarında açık havada yaktıkları ateşin aydınlığıyla gördüğü kadının yaşarken olduğundan çok daha güzel olduğunu söylemiştir. Orada bulunanlardan Charles August Howell da "ışıltılı kızıl saçı o kadar uzamıştır ki tabutu kaplamıştı ve yaşarken olduğundan çok daha canlı ve güzel görünüyordu" diyerek tanımlamıştır. 1890'ların sonunda Stoker roman üzerine ön çalışma yapar, düşünürken Hall Caine hem Londra'da hem de turnedeyken New York'ta sık sık biraraya gelmiştir. Dracula'da Lucy'nin tabutunun açılması ve ölü Lucy'nin

görünümünün tarifi⁶⁹ , Elizabeth Siddall olayına oldukça benzemektedir. Raymon T. McNally, bunu yazmakla kalmamış, Dracula'nın ithaf edildiği Hommy Beg'in ("To My Dear Friend Hommy-Beg") Hall Caine olduğunu da açıklamıştır, Hommy-Beg, Hall Caine'in doğduğu yerde, ki tam ismi Hall Thomas Caine'dir, 'Küçük Tommy' demektir ve büyükannesi ve yakın arkadaşları Hall Caine'e böyle hitap etmektedirler.⁷⁰ Şüphesiz üzerinde yıllarca çalışılmış böyle bir eserin ithaf edildiği kişinin yazara ilham veren ve yazma sürecinde yanında olan biri olması şaşırtıcı değildir. Vampir gibi konuyu barındırdığında eserin halk kültüründen beslenmiş olmasından daha doğal bir şey olamaz, kaldı ki biçim değiştirme ve kurtadamlarla ilişkili unsurlar hemen göze çarparken bilim ve gelenek ikiliği sunulmasında söz Abraham Van Helsing'e bırakılarak geleneksel bilgi ve yöntemlerin işlevi korunmuştur.

Son söz olarak Stoker'ın Dracula'sına bir tür özeleştirme niteliği yüklendiğinde, romanı okurken alttan alta sürekli olarak varlığını duyuran noktaya varılabilmektedir: *"hiç kuşku yok ki özeleştirme ötekinin eleştirisini reddetmekten başka bir şey değildir, yetersizlik hakkını kendine saklayarak kendine yetmenin bir biçimidir"*⁷¹

Dracula, vampir edebiyatına hizmet ettiği gibi, sayısız filme uyarlanmıştır. Ülkemizde de Alırza Seyfi, İncil ve hacin yerini Kuran'ın alması gibi değişikliklerle, romanın özüne ve ruhuna sadık kalmayı başararak, yapısal özelliklerini de koruyarak Dracula İstanbul'da adlı kitabında Dracula'yı uyarlamıştır. 'Dracula İstanbul'da' adlı kitap, Bram Stoker'ın romanından oldukça sadık bir uyarlamadır. Romanın önsözünde Giovanni Scognamillo'dan 1930'lu yılların başında yazılmış olan bu romanın o zaman iki baskı yaptığını ve 'Kazıklı Voyvoda' adıyla yayınlanmış olduğunu öğrenmekteyiz. Alırza Seyfi, romanın kişilerini Türk yapmış, hacin yerine Kuran'ı koymuştur, Dracula ise tarihi kişiliği baskın olarak sabit kalmıştır. Bu kez Jonathan Harker yerine Azmi Bey Karpatlara yolculuk yapar. Yapı olarak Stoker'a sadık kalmıştır, Doktor Resuhi Bey, Doktor Afif, Şadan, Güzin Hanım, Azmi Bey arasındaki yazışmalar ve bu kişilerin hatıra defterlerine yazdıklarıyla ilerlemektedir

⁶⁹ Bram Stoker, **Dracula**, Penguin Books, London, 1994, p. 240

⁷⁰ Raymond T. McNally, **Dracula Was a Woman: in search of the blood Countess of Transylvania**, Hamlyn Paperbacks, , London, 1985, pp. 101-103

⁷¹ Maurice Blanchot, **İtiraf Edilemeyen Cemaat**, trans. by: Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul, 1997, p. 18

roman. Belirtmek gerekir ki Bram Stoker'ın eserinin özünü 170 sayfalık bir uyarlamada yansıtmıştır yazar.⁷² Sinema alanındaysa doğrudan romanın sinemaya uyarlanmasının yanı sıra çok sayıda filmde de esinlenilmiş ya da karakterlerinden yararlanmak gibi yollara başvurulmuş kaynak alınmıştır.

2.3.2.5 Anne Rice

Tam ismi Howard Allen O'Brien olan Anne Rice, 1941 yılında New Orleans, Louisiana'da doğmuştur. New Orleans'ta oldukça zengin bir semtin yakınında büyümüş, gösterişli evlerin bulunduğu varlıklı bir bölgenin yakınında olmaktan ötürü toplumsal statüsünü ve dışarıklı oluşunu hissetmenin daha sonra işini ve yaşantısını etkilediğini söylemiştir. Dört kızkardeşin ikincisi olan Anne Rice ondört yaşındayken, annesi alkolizm kaynaklı bir nedenden ölmüştür.

1961 yılında Stan Rice'la evlenmiş, Michele ismini verdikleri bir kızları olmuştur. Michele 1972 yılında, beşinci yaşgününden kısa bir süre önce, lösemiden ölmüştür. Interview with the Vampire adlı romanındaki vampire dönüştürülen ve hep olduğu yaşta, biçimde kalmaya yazgılanan Cladua'nın yaşı ve görünüşü açısından Michele'e benzediği Anne Rice üzerine yazılan makalelerde ileri sürülmüştür. 1978 yılında oğulları Christopher'ın doğumu, çiftin alkolü bırakmasını sağlamıştır. 2002 yılında Stan Rice kanserden, beyin tümörü teşhisi konduktan dört buçuk ay sonra ölmüştür.

Çocukluğunda katolik kilisesine düzenli olarak gitmiş olan Anne Rice, gençliğinde dini bir sistem olarak reddetmiş, daha sonra ateist sulara gezinmiş, 1998 yılında katolik kilisesine dönmüş, 2002 yılından itibaren yazılarında İsa'ya odaklanmıştır.⁷³ Anne Rice tarafından yazılan başlıca kitaplar, The Feast of All Saints (1979), Cry to Heaven (1982), A. N. Roquelaure adıyla Beauty üçlemesi olarak geçen The Claiming of Sleeping Beauty (1983), Beauty's Punishment (1984), Beauty's Release (1985) ; Anne Rampling adıyla Exit to Eden (1985), Belinda

⁷² Alırza Seyfi, **Dracula İstanbul'da**, Kamer Yayınları, İstanbul, 1997

⁷³ (çevrimiçi) <http://www.annerice.com/Chamber-Biography.html>
05.08.2008

(çevrimiçi) www.enotes.com/contemporary-literary-criticism/rice-anne
05.08.2008

(1986); yine roman olan *The Mummy: or Ramses the Damned* (1989), *Servant of the Bones* (1996), *Violin* (1997) bir üçleme olan *Mayfair Witches* serisi: *The Witching Hour* (1990), *Lasher* (1993), *Taltos* (1994) ve *Vampire Chronicles*'i oluşturan *Interview with the Vampire* (1976), *The Vampire Lestat* (1985), *The Queen of the Damned* (1988), *The Tale of the Body Thief* (1992), *Memnoch the Devil* (1995), *The Vampire Armand* (1998), *Merrick* (2000), *Blood and Gold* (2001), *Blackwood Farm* (2002), *Blood Canticle* (2003), *Pandora* (1998), *Vittorio the Vampire* (1999); son olarak İsa üzerine olan kitapları *Out of Egypt* (2005), *The Road to Cana* (2008)... Pornografik romanlardan vampirlerin dünyasına, oradan İsa'ya giden bir yolda temel arayışının, hatta sorularının değişmediğini belirtmek gereklidir. Elbette sıklıkla seyahat etmiş olması, çalışmaları için yaptığı derinlikli araştırmalar, büyüdüğü çevre ve yaşam alanı -ki Anne Rice emlak konusuna özellikle eğilmiştir- Rice'ın yazılarında etkili ve belirgin olarak izi sürülebilir unsurlardır. Bununla birlikte yukarıda özet şekilde yer alan bilgiden bile hayatında yer almış olan doğum ve ölüm olaylarının eserlerine ve yaşantısına paralel olarak bakıldığında, Rice'ın aynı ya da bağlantılı temalara bakış açısını etkilemiş olabileceği görülmektedir. Vampirden İsa'ya geçişi ile ilgili olarak bazı röportajlarından alıntılar aşağıda yer almaktadır:

"Temel olarak, *Vampire Chronicles*'in tamamını bir arayış olarak görüyorum, Tanrıyı arayış, ışığı. Vampir, benim için, ateist bir dünyada kaybedilmiş inanç, kaybedilmiş inayet umudundan çekilen acının bir metaforuydu. Vampirlerin insanların kuvvetli bir eğrilemesi olduğunu düşünüyorum, özellikle de gençlerin çünkü (benim yazılarımda, ne olursa olsun) yaşamın dışına itilmeyi reddederek daima bir başkaldırı içinde olmuş, umutsuzca bir sevgiden diğerine, resim aracılığıyla, müzik aracılığıyla bir kurtuluş bulmayı aramaktadırlar. Daha önceki tüm çalışmalarım bu temalarla birbirlerine bağlıdır."⁷⁴

14 Mart 2008 tarihli *Christ the Lord: The Road to Cana* kitabı üzerine yapılan bir röportajda, vampir romanı yazmak gibi bir planı olup olmadığı sorusunu şöyle yanıtlamıştır:

⁷⁴ Fr. Dwight Longenecker, *Interview with an Ex-Vampire Novelist*, 30 Haziran, 2008 (çevrimiçi) <http://www.firstthings.com/onthesquare/?p=1137>
5 Ağustos 2008

"Geri döneceğimi düşünmüyorum. Kurtarıcı bir kitap yazma fikri üzerinde düşünüyorum -Lestat'in kefaretinin ödendiği, kurtarıldığı- ama o dünyaya girmek istemiyorum. İşimin Tanrı için olmasını istiyorum dediğimde gerçekten bunu kastediyorum."⁷⁵

Yine Christ the Lord: The Road to Cana kitabı yayımlandıktan sonra yapılan bir röportajda vampiri "*Benim için, doğüstü karakterler yaşam ve gerçeklik üzerine konuşmak için bir yoldu- vampirler kayıp ruhun mükemmel bir eğretilmesidir*" diyerek tanımlayan Rice, Vampire Chronicles (Vampir Günceleri) serisi için başka bir kitap yazıp yazmayacağı sorusuna şu cevabı vermiştir.

"İsa üzerine ilk kitabımı yayınladığımda, bir daha asla bu karakterlerle ilgili bir şey yazmayacağımı söyledim. Ama yazmak istediğim bir kitap daha var. Vampir Lestat'le ilgili olacak. Fakat Lestat'in Tanrının varlığıyla ilgili bir mücadeleye giriştiği, kurtuluş çerçevesinde yazılacak bir kitap. Bunu sözümü ihlal etmek olarak görmüyorum çünkü vampirleri eski tarzımda yazmayacağım."⁷⁶

Aynı röportajda 'kendisini neyin korkuttuğu' sorusuna verdiği cevap, okurları için bildiktir, kendisi kadar vampir kahramanlarının da sorunları olan konulardır:

"Yaşamın bir anlamı olup olmadığı ya da Tanrının gerçekten bizimle olup olmadığı gibi sorular dışında belirli bir şeyin beni korkuttuğunu söyleyemem. En kötü korkum dünyanın anlamsız olduğu ve yanılmış, aldatılmış olduğum-kaybettiğim kişileri bir daha hiç göremeyecek olmak, küçük bir çocukken ölen kızımı ve 2002'de ölen eşimi."⁷⁷

⁷⁵ Jennifer Garza, Drained by vampire tales, writer Anne Rice turns to Christ (çevrimiçi) <http://www.sacbee.com/107/story/78505.html>
06.08.2008

⁷⁶ 10 Questions for Anne Rice (çevrimiçi) <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1720092-1,00.html>
<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1720092-2,00.html>
05.08.2008

⁷⁷ **Ibid.**

Benzer kaygıları yazdıklarında vampirlerin ağzından dile getirmiş olması pek de şaşırtıcı değildir. Anne Rice, varlığı hakkında kaygı duyduğu öte dünyaya Lestat'i göndermiştir örneğin.

Anne Rice, vampirlere ilişkin bir evren yaratmıştır, bedenleri serttir, zaman daha da setleştirir ve pürüzsüzdür, dudakları neredeyse renksizdir, tırnakları şeffaf, kristal gibi parlaktır, toplum içinde is sürmek gibi yöntemlere başvururlar. O'nun vampirlerinin insani kaygıları vardır. Belirgin özellikleri olarak kiliseye girip haçtan ürkmedikleri söylenebilir. İnsanüstü güce ve yeteneklere sahiptirler, zamanla daha da güçlenirler, yetenekleri gelişir, neredeyse tanrılaşır. Sıradan vampirlerin gördüğü zararları görmez hale gelirler. Çok hızlıdır, insan gözünün algılayamayacağı hızda hareket edebilirler. Düşünce okuyabilirler, ancak birbirlerinin kanını içenler artık birbirlerini düşüncelerini okuyamazlar ve kadim olanlar zihinlerini kapattıklarında ulaşılamaz. Kalıntıların yok edilmesi, ateş ve güneş yok edebilir vampiri, bunların dışında hızlı bir şekilde kendini yenileme yeteneği ile ölümsüzdür. Ne var ki yüzyıllar içinde buna tahammül edemeyenlerin sayısı da az değildir.* Kişisel ahlak da ciddi bir problemdir, varoluşsal sorunlar da yaşarlar, hatta sadece her şeyin başlangıcına ve bir anlamı olup olmadığına dair sorular, vampirler tarafından sorulmaktadır denebilir. Vampir bu dünyada yaşamakta olan bir varlık türüdür ve tarihi de dünya tarihi içinde yer alır, fantastik bir evrende değil.

Bulut Armağanı ile istediği yere göz açıp kapayıncaya kadar gider, Zihin Armağanı ile mesafe gibi unsurlar önemini yitirerek iletişim kurar, nesnelere hareket ettirir, böylece bedenen yapamadığını zihniyle yapabilir, bununla birlikte kendi zihinlerini başkalarına kapatabilirler, Büyü Armağanı ile istedikleri kişiyi etkiler, yönlendirir, kendilerine çekebilirler, Ateş Armağanı ile ateşi kontrol ederek

* Vampir Armand'ın sözleriyle: "Kaç vampirin sonsuzluğa tahammülü var sanıyorsun? (...) Oysa aslında vampirin kendisi dışında her şey değişir; vampir dışındaki her şey sürekli çürümeye ve bozulmaya açıktır. Kısa bir süre sonra, esnekliği olmayan bir zihin için, çoğu kez en esnek zihin için bile, bu ölümsüzlük, tamamen anlaşılmaz, değersiz şekil ve kişilerden oluşan bir tımarhanede hapis cezası haline gelir. Vampir bir akşam uyanır ve belki yıllardır korktuğu şeyle karşılaşır; ne pahasına olursa olsun yaşamak istemediğini fark eder. (...) Ve vampir ölmeye gider. Artıklarını kimse bulamayacaktır. Kimse nereye gittiğini bilmeyecektir.(...) Yok oluverecektir." (Anne Rice, **Vampirle Konuşma**, trans. by: Roza Hakmen, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991, pp. 327,328)

kendinden oluşturduğu ateşle yakabilir, kendilerini sahip oldukları farklı bir iç güçle savunabilir ve bu güçle karşısındakine yaptığı baskı öldürücü olabilir.

"Göğsümdeki ateş gerçekten de o kadar sıcaktı ki öleceğimi sandım, ama tüm bedenimi sertleştirip tüm gücümle kendi *Ateş Armağanımı* Eudoxia'ya savurdum"⁷⁸

Vampir, dönüştüreceği kişinin kanını emdikten sonra kendi kanını verir. Bundan sonra insan olarak ölen, vampir olarak doğar- duyularının yeni limitleri çarpıcıdır, yeni yetenekleri ve ölümsüzlüğüyle doğar.

Lestat, Louis'i dönüştürürken O'nun kanını içtikten sonra kendi kanını O'na verir. Bundan sonradır ki Louis insan olarak ölüp vampir dünyasına doğacaktır:

"Vücudum henüz tamamen dönüşmemişti, seslere ve görüntülere biraz alışmıştım ki, ağrımaya başladı. Bütün insani sıvılarım dışarı atılıyordu. İnsan olarak ölmekteydim, ama vampir olarak capacanlıydım; uykudan uyanan duyularım vücutumun ölüşüne nezaret etmek zorundaydım, başta biraz rahatsızlıkla, sonunda korkuyla. (...) Beni sakinleştirip, geceyi seyrettiğim, hissettiğim hayranlıkla ölümümü de seyredebileceğimi söyleyebilirdi. Ama yapmadı."⁷⁹

Pandora, kutsal aneden, Akasha'dan kan içerek dönüşür, dönüşümünde insani olan vücutundan atılır, insan olarak ölür: "*insan sıvısından acı bir sel fışkırdı rahmimden, arkasından da ağzımdan.*"⁸⁰ Bu, tam olarak birinci bölümde gördüğümüz gibi insani yanın tanrısal olanla değiştirilmesine denk düşmektedir, burada tanrısal yerine, bedensel ve zihinsel üstünlüklerinden ötürü, insanüstü olanla, vampir olanla demek yeterlidir, içerik ve anlam sabittir.

Kanları ölümlü insanlar için sağaltıcı güce sahiptir. Cinsel haz, tamamen kan emmektedir, cinsel birleşmeye gereksinim hissedilmez, en çok duygusal bir anda yapılan sembolik bir hareket niteliğindedir. Anne Rice'in vampir evreninde insanlığın

⁷⁸ Anne Rice, **Kan ve Altın: Vampir Günlükleri**, trans. by: Fulya Yavuz, Klan Yayınları, İstanbul, 2004, p. 197

⁷⁹ Anne Rice, **Vampirle Konuşma**, trans. by: Roza Hakmen, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991, pp. 30-32

⁸⁰ Anne Rice, **Pandora**, trans. by: İlkin İnanç, Martı Yayıncılık, İstanbul, 2007, p. 278

temel soruları kadar ilksel içdürtüleri de vampire uyarlanmıştır. "*Deliklerden kanı emerek içiyordum, bebekliğimden beri ilk defa gıdayı emmenin kendine özgü zevkini, bedenle zihnin tek bir hayati kaynakta odaklanmasını tadıyordum.*"⁸¹ Sıvı değişimi, anne karnında kanla beslenen bebek, anneden emilen sütle beslenmek, kendi bedensel öğelerimize Freudyen bir bakış... Daha pek çok şeyi bir anda çağrıştıran bir cümle.

İnsanlığın ilkel inançları bazen olduğu şekliyle korunmuştur: "*Ölüm anında bırakmazsan kendisiyle birlikte seni de ölüme çeker.*"⁸² Kurbanının kanını son damlasına dek içmemelidir, yoksa ölen, vampiri de ölüme çeker. Ölen birinin, hatta yeni ölünün yanındakileri, yakınlarını kendisiyle birlikte ölüme sürüklemesi insanlığın eski korkularındandır.

Akasha, kraliçe, anne, 'kutsal pınar' olarak tanımlanmaktadır. Kanının içilmesine izin verdiği kişi, kendi seçtiğidir ve yetenekleri ve gücü çok artar.

"Kalbinin kanına yön verdiğini duyuyordum -kulaklarımda yankılanana sağır edici bir güç. Kan değildi bu. Nektardı. Bu, bir canlının arzulayabileceği her şeydi."⁸³

Gerçekten de Akasha'nın kanı, ölümsüzlük pınarıdır, ab-ı hayattır... Kan, vampir söz konusu olduğunda, yaşam ilkesidir, hatta fazlasıdır. Aynı ilke, öz Akasha için de geçerlidir, 'ilk' olduğu söylenen Akasha'nın özüyle ilgili olarak:

"Kraliçe'nin uzun siyah saçını yakalayıp başını camdan duvara hızla çarparak duvarı yıkan ve başını bedenden ayıran oydu. Tüm vampirlerin *Kutsal Özünü*, başı kesilen Kraliçe'den özümsemek için dizlerinin üzerine çöken o ve kızkardeşi oldu.

O *Kutsal Özün* -o ölümcül kökenin- yürekte mi beyinden mi özümsendiğini bilmiyorum. Tek bildiğim, dilsiz Mekare'nin *Kutsal Özün* yeni barınağı olmasıydı."⁸⁴

⁸¹ Anne Rice, **Vampirle Konuşma**, p. 30

⁸² Anne Rice, **Vampirle Konuşma**, p. 41

⁸³ Anne Rice, **Pandora**, p. 274

⁸⁴ Anne Rice, **Kan ve Altın**, p. 509

İlkelerde görülen dışsal ruh inancını anımsatmaktadır özün herhangi bir yerde barınması ve bu yolla güvende tutulması.

Bunlarla birlikte vampir olmayı farklı bir şekilde de tanımlamıştır Anne Rice, Lestat'ın ilk dönüştürdüğü kişi olan annesi Gabrielle, tamamen doğaya döner bir zaman, ormanlık bölgelere gider, insanın olmadığı, uygarlıktan uzak olan ve uyumak için sadece toğrağa girer buralarda. Gabrielle, kaosa dönmek gerektiğini savunmaktadır.

3. Vampirin filmlerdeki görünümü

Sinema tarihi boyunca çekilen vampir filmlerinin eksiksiz bir kaydını tutmak mümkün gözükmemektedir. Her ülkede, her dönemde ilgi çekici bulunmuştur vampir karakteri, sinema sevenlerin düşük bütçelerle çektiği vampir filmleri, olasılıkla gişe başarısı amaçlayan yüksek bütçeli filmlerden kat be kat fazladır. Tabii bunların yazarın, senaristin, yönetmenin fantezi dünyasını perdeye taşıyan filmler olduğunu belirtmeye gerek bile yoktur. Daha yaygın görülense korku türünde, Dracula'nın isminin ve özellikle mekan olarak şatosunun kullanıldığı filmlerdir. Bram Stoker etkisi tartışmasız pek çok vampir filminde görülmektedir. Doğrudan romanından yapılan uyarlamalar kadar romanın karakterlerinden yararlanılarak yazılan hikayeler, çekilen filmler de sayıca az değildir. Dracula, kendisi hiç gözükme bile ismen geçmektedir kimi vampir filmlerinde, hepsinin atası olarak.

Dracula, Vlad Tepes ile ilgisi olmayan bir şekilde, Bram Stoker'ın romanında çizdiği karakter olarak yer almıştır sinema tarihinde. Hatta aralarındaki tek bağ, üyesi olduğu tarikatın ismi denebilir. Transilvanya, Karpatlardaki şatosu da geçmektedir sıklıkla, görsel açıdan son derece çarpıcı olduğu kadar vampiri öteki olarak sunmanın kolay çözümünü olduğu için. Ana akım sinemada en çok uyarlanan ya da esinlenen yapıtlar, Bram Stoker'ın Dracula'sı, Le Fanu'nun Carmilla'sı ve kendisinden etkilenilen kurmaca karakter Bram Stoker'ın Kont Dracula'sı ve tarihi kişilik de Erzsebet Bathory'dir.

Vampir, ideolojik sorunların anlatımında bir metafor olarak kullanılmıştır çoğunlukla, ister erotizm ister korku kisvesi altında olsun. Aristokratların ya da kapitalizmin eleştirisi, vampir üzeirinden yapılmıştır. Bununla birlikte, özellikle gişe başarısı amaçlı bir erotizm kullanılmasının da etkisiyle, fantastik unsurlar içermesinin de etkisiyle olsa gerek, vampir filmlerinde cadı filmlerindeki gibi tarihsel olaylar yansıtılmamıştır. Vampir filmleri daha çok kurmaca eserlerin uyarlamaları ya da esinlenen karakterleri üzerinden yazılan hikayelere, senaryolara dayanmaktadır. Aynı zamanda halk kültüründe yer alan vampir perdeye taşınacak özellikler sergilememektedir pek te. Halk kültüründeki vampirin genç kadınları hipnotize etme yeteneği yoktur, temiz, bakımlı ve cazip, alımlı değildir, mezarından çıkmış bir

ölüdür, korkulan bir yaratıktır. Cadı filmleri ise belki vampir filmlerinde bunlarda olduğundan çok yer alması gereken salgınlara da değinir, ortaçağ cadı avını, kilisenin tutumunu, engizisyon mahkemelerini, cadılara yapılan kalben suçsuzluğunu anlamak amaçlı işkenceleri, resmi bir uygulama olan sorgu sırasındaki işkenceleri, toplumsal ikiyüzlülüğü ve siyasal eleştiriyi, toplumsal histeriyi, günah keçisi kavramını ele almıştır. Cadı filmlerindeki işkence, sinema alanında hala çok kullanılan bir varsayım olan izleyerek ve özdeşleşerek arınma sağlamaz, tarihi gerçekleri insanoğlunun yüzüne çarpar. Bunlar yaşandı, der. İnsanoğlunun doğası böyledir işte, kendi rahatı için bir başkasının günah keçisi ilan edilmesine göz yumar, göz göre göre ve diri diri yakarak öldürdük masumları, der. Bununla birlikte cadının bedenindeki cadılığının kanıtı sayılan herhangi bir doğum lekesi, ben gibi bir iz vampirin yarasaya ya da kurda dönüşmesi, hızlı hareket ederek bir anda belirip bir anda kaybolması, uzayan dişler, deriyi delen dişler, rengi değişen gözler, aynaya yansımayan görüntü, hatta havada uçabilme, odaya sis gibi dolmak, hayvanlara hükmetmek, günüşiğiyle yanan beden ve kan emmenin görüntüsü gibi zengin bir görselliğe sahip değildir.

Kimi filmlerde ölümsüzlük yazgısıdır vampirin, Anne Rice uyarlamalarında olduğu gibi örneğin, kimilerinde ölümsüzlüğün, ölümü aşmanın peşine düşen bilim adamı ya da doktorlar vardır, Zinda Laash (aka Dracula Pakistan'da) ya da bir vampir filmi olmadığını belirterek, Misterios de Ultratumba (aka The Black Pit of Dr. M) filmlerinde olduğu gibi. Simyacılar benzer şekilde biraz kimya biraz okült karışık olarak...

Vampir, üzerinden farklı eğretilmelerin yapılabilmesine izin veren bir karakterdir. Sinemada ideolojik bir metafor olarak kullanıldığına sıklıkla rastlanmaktadır. İnsanın eleştiremediği, tepkisini gösteremediği kişi ve yönetim araçları yerine şeytani bir gece varlığı olan vampirin kalbine kazık saplaması daha kolaydır. Siyasal sinema yapılamadığı zamanlarda korku sinemasından yararlanılarak söylenmek isteyen sözün söylenmesi dünyanın her yerinde başvurulan bir yöntemdir. Yaşayanların kanıyla beslenen vampir bu amaçla kullanılan ideal bir korku karakteri olmuştur.

Aynı zamanda günah keçisi işlevindedir ve üzerinden ötekileştirilen kimliklerin yansıtıldığı karakterdir vampir. Ve sadece doğası, dramatik çatışma yaratılması için yeterlidir.

3.1 Öncüler, farklılık yaratanlar ve popüler uyarlamalar

Elbette ilk akla gelen, Murnau'nun Nosferatu'su (1922), Tod Browning'in Dracula'sı (1931), Carl Dreyer'in Vampyr'i (1932) olmaktadır. Rahatlıkla, ana akım sinemada çekilmiş hiçbir filmde vampirin Murnau'nun Nosferatu'sundaki Kont Orlock'a yaklaşmadığı söylenebilir. Bram Stoker ve J. Sheridan Le Fanu kendilerinden en çok sinema filmi uyarlaması yapılan yazarlar olurken, filmlerin de tekrar çevrimleri yapılmıştır. Murnau'nun Nosferatu'sunun daha sonra Werner Herzog tarafından çekilmesi gibi. Özellikle vampirin halk kültüründe algılandığı biçimde gösterildiği Nosferatu, vampirin kan emmekte yararlandığı uzun dişlerinin ilk kez gösterildiği Dracula İstanbul'da filmlerini de baştan anmak gereklidir.

Yeni bir yaklaşım çabasına giren, ölüm konusunu farklı bir dille anlatan, vampirin alışıldık kalıplarının dışına çıkan, atmosfer araştırmasına girişen filmler de vardır elbette. Bilim ve teknolojinin gelişmesi kadar yönetmenin anlatmak istediği ve anlatım biçiminin etkisi önemlidir bu çabalarda. Burada sinema tarihinde vampir karakterine bakışını ortaya koyarken sinema tarihinde farklılık yaratmasıyla hatırlanan filmler, daha doğru bir deyişle bu tarz filmlere örnek teşkil edenler ele alınacaktır. Sayısız filmin içinden görsel sunumdaki zenginliğine, uyarlamasının başarısına ya da gişe başarısına değil vampir filmlerine getirdiği yeniliğe, vampiri nasıl sunduğuna bakılarak seçilmiştir incelenen filmler, özetle, araştırma konusu gözetilerek.

Örneğin popüler uyarlamaların en ünlüsü Bram Stoker'ın Dracula romanından Francis Ford Coppola'nın uyarladığı filmidir. Ancak öncelikle bu filmin bir korku filmi ya da gotik bir atmosfere sahip olan bir dram değil, erotik bir romans niteliğinde olduğu belirtilmelidir. Gary Oldman Dracula rolünde son derece başarılıdır. Stoker'ın romanındaki homoerotik unsurlar net olarak gösterilmektedir, Lucy'nin çevresindeki erkekler ya da Dracula'nın şatosundaki Harker ile Londra'daki Harker farkıyla, bu farkın İngiltere'deki mazbut aile erkeklerinin çapkınlık yapmak

için Avrupa'nın doğusuna yolculuk yapmalarının Harker'ın Transilvanya'ya gitmesi paralelliğiyle. Bir cümleyle de olsa belirtilmesi gerekir ki Coppola bir kez daha görsel bir şölen sunarken tarihi çarpıtmaktan geri durmamıştır, Kont Dracula'nın nasıl vampir olduğunu Hristiyanlık propagandası yaparak sunması, filmin başında Avrupa üzerine düşen Osmanlı gölgesinin sembolik bir dille anlatılması gibi. Yukarıda anlatılmış olan Vlad Tepes'in yaşamına bakıldığında Osmanlıya karşı tüm Avrupa'nın O'nu ne kadar yalnız bıraktığı görülecektir.

Önce, sabah horozunun ötüşüyle, vampirin kendi toprağında uyumak zorunda olmasının vurgulanmasıyla, dünyadaki tekbaşınalığının net olarak sunulmasıyla, cazibeli bir adamdan çok gerçekten korkulan bir canavara yakın oluşuyla ve en çok da anlatım diliyle korku sineması tarihindeki yerini çoktan almış olan Nosferatu filmi ele alınacaktır. Rahatlıkla, anaakım sinemada çekilmiş hiçbir filmde vampirin Murnau'nun Nosferatu'sundaki Kont Orlock'a yaklaşmadığı söylenebilir.

Vampir filmlerine bakıldığında, genellikle romanlardan, filmlerden uyarlamalar yapıldığı, esinlendiği sıklıkla görülmektedir. Örneğin Murnau'nun Bram Stoker'ın Dracula romanından uyarlayarak 1922 yılında çektiği Nosferatu filmi Werner Herzog 1979'da kendi yorumuyla, anlatım diliyle 'Nosferatu: Phantom der Nacht' adıyla çekmiştir, son derece stilize bir görselliğe sahip olduğunu da belirtmek gereklidir filmin, Herzog iması kendini her karesinde göstermektedir. Vampiri oynayan Klaus Kinski'nin ve Lucy Harker'ı oynayan Isabelle Adjani'nin katkısı da belirtilmelidir. Murnau'da olamayan hristiyan unsurlar Herzog'un filminde yer almaktadır. Ayrıca, Kont Dracula'nın, Lucy'nin odasına girdiğinde yaptıkları konuşma ölüm ve sevgi üzerinedir, Dracula ölümsüzlüğün acımasız bir olgu olduğundan, sevgisizliğin en büyük acı olduğundan söz eder ve Lucy Jonathan'a verdiği sevginin birazını olsun Dracula'ya vermeyi reddeder. Lucy'nin gönüllü olarak Dracula'nın evine giderek tabutunun içindeki toprağı komünyon ekmeği ile kutsadıktan sonra kent meydanını çıkınca karşılaşılan durum, evrensel bir anlatım diliyle çekilmiştir, özelinde ise ideolojik bakımdan Almanya tarihinin göz önünde tutularak izlenmekte ve aynı zamanda Avrupa'da ciddi hasar yaratmış salgın hastalıklar ve savaşlar, iç savaşlar hatırlanmaktadır. Daha önce meydana taşınan tabutların arasında dolanarak bütün bunların nedenini bildiğini haykıran Lucy şimdi olanların sonucunda çaresiz halkın içinde düştüğü halin karşısında, adeta yaşanan

ölümlerin ardından toplu bir mania yaşamakta olan durumun karşısında söylemlere ve önyargılara kapılmadan görebilen bireyi temsil etmektedir. Sonunda kendini feda etmesiyle Lucy Harker'ın, Dracula günün ilk ışıklarına yakalanarak ölür. Van Helsing tamamen sonandırmak amacıyla kalbine kazık çakar ve Jonathan Kont'u Van Helsing'in öldürdüğünü söyler. Bunun üzerine van Helsing'in tutuklanmasını isterlerse de kentte artık polis mevcut değildir, hapiste tutulmasını sağlayacak görevliler yoktur, O'nu götürebilecekler bir devlet kurumu yoktur ve Jonathan Harker vampire dönüşmüştür. İronik olduğu kadar söylemek istediğini açıkça ortaya koyan bir son.

Nosferatu: Eine Symphonie des Grauens

(Yönetmen: Friedrich Wilhelm Murnau, 1922)

Bram Stoker'ın eşi telif haklarında konusunu gündeme getirmiş, mahkeme Nosferatu'nun tüm kopyalarının yok edilmesi kararını vermiştir. Filmin önceki hali bugün sahip olduğumuzdan daha kısadır, bugünkünün ise Murnau'nun orijinal filmi olmadığı bilinmekle birlikte oldukça başarılı bir şekilde tamamlandığı, onarıldığı orijinalinin doksanüç dakika olduğunu belirten kaynaklara dayanarak orijinal filme yakın olduğu söylenebilir. Murnau, Stoker'a telif ödememek için, oldukça değişiklik yapmıştır, yani Henrik Galeen'in uyarlaması gerçekten serbest bir uyarlamadır, neredeyse esinlenmiş olduğu bile, hele hele günümüz uyarlamalarına bakılırsa rahatlıkla, ileri sürülebilir. Van Helsing, Profesör Bulwer olmuş, çevresindeki erkek topluluğu alınmamış, Lucy yoktur, Mina Ellen, Jonathan Hutter, Dracula Orlock olmuştur. Değişiklikler sadece ismen değil, filmde temsil ettikleri ve doğaları bakımından da yapılmıştır.

Gerçekte Kont Orlock'la ilişkili olan emlakçı Knock'un yanında çalışan Hutter, ev almak isteyen Kontun yanına Transilvanya'ya gider. Filmde kötülüğü imleyen her şey doğrudan verilmektedir. Örneğin Knock, sembolik işaretlerin de içinde kullanılmış olduğu garip bir dilde yazılı mektubu okuyabilir, kötücül karakteri derhal makyaj ve oyunculukla anlaşılır, Hutter'a çok para kazanabileceğini söylerken bu işin O'na çaba, ter ve belki biraz kana malolacağını da söyler, gülerlerse de dile getirilmiştir izleyici için, filmin başlarında sabah aceleyle işine giden Hutter'a o kadar acele etmemesi, kimsenin kaderinin önüne geçemeyeceği, uyarısı da Hutter'ın tehlikede olduğuna doğrudan dikkat çekmektedir. Hutter Transilvanya'da ısırılrsa da

Orlock'un asıl hedefi Ellen'dir. Hemen ertesi gece Wisborg'a gitmek üzere yola çıkar Orlock. Gemideki herkes ölmüş olarak, kendi tabutunu kolunun altında taşıyarak Hutter ile Ellen'ın evinin karşısındaki izbe eve gider. Orlock'un hayvani doğasını ilk andan itibaren hisseden, ne olup bittiğinden sezgisel olarak haberdar olan ve kısmen de etkisi altına giren, Ellen'dır. Hutter'ın yola çıkarken Ellen'ı emanet ettiği arkadaşları O'nu geceyarısı uyurgezer balkon korkuluklarında yürürken bulurlar, Orlock'u taşıyan gemi yaklaştığında heyecanlanarak O'na gitmesi gerektiğini söyler, geceleri rüyalarında görür... Knock, Renfield'ı da ikame eder, hastahane sinek avlar 'kan hayattır' diyerek. Hutter Transilvanya'ya gittiğinde yolda mola vermiş ve kaldığı handaki odasında nosferatu hakkında bilgi veren bir kitap bularak okumuş, dönüşte de yanında getirmiştir. Ellen bu kitaptan bilgilenecek nosferatuyu önlemek için ne yapmak gerektiğini öğrenir, bir bayanın onu gündoğumuna dek oyalaması, gönüllü olarak kanını vermesi gerekmektedir. Kararını çoktan vermiş halde Ellen bunu yapar ve horoz ötüşünde nosferatu, Orlock, Ellen'ın kanını emerken doğan güneşin ışınlarıyla yok olur.

Alman dışavurum sineması açısından bakıldığında, akımın yönetmenlerinin her şeyin kontrollerinde olması isteğiyle stüdyo çekimlerini tercih ettikleri bir dönemde Murnau dış mekan çekimlerine oldukça fazla yer vermiştir. Film episodiktir ancak anlatıcının ağzından olan ara yazılar ve bilgilendirici materyaller ile olay örgüsünün belirgin düğümleri yeterince açıktır ve episoda ya da noktalama işaretine gerek duyulmaksızın belirleyicidir. Akımın stile düşkünlüğü belki en net Orlock'ta ifadesini bulmaktadır, aynı tespit makyajın kullanımı için de geçerlidir. Film, kurduğu içeriğe koşut ve önemli şekilde katkısı olan atmosferi sanat yönetmenine borçludur. Anlatım dilinde çekildiği tarih için yenilikçi davranmıştır Murnau.

Öncelikle, Londra'da değil, Almanya'da, Wisborg'da geçer ve 1838 yılına tarihlenir. Konuşmalar ara yazıyla verilmiştir, ayrıca romanda olduğu gibi gazete haberleri, gemiyle taşımacılıkla ilgili fatura, salgınla ilgili gazete haberi gibi belgeler görsel olarak izleyiciyi bilgilendirmek için kullanılır ve bunlardan başka kimliği açıklanmayan bir anlatıcı vardır, hikayeyi anlatan ve bilgi veren ara yazılar bu kişinin ağzındandır, Hutter'ın özel hayatını paylaştığı biri bilgisi verildiği için filmde buna uyan tek kişi olan Ellen'ı kardeşiyle kendisine emanet ettiği arkadaşı olabilir. Ancak

önemli değildir film için kimliği. Nosferatu ve Kara Ölüm arasında ilişki kurması önemlidir.

Ölüme, vampire ilişkin bilgiler doğrudan yer almaktadır filmde. Henüz filmin başında Hutter bahçeden topladığı çiçekleri Ellen'a verdiğiinde, 'Bu güzel çiçekleri niçin öldürdün?' sorusu ile karşılaşılır. Hutter hızlı adımlarla işine giderken yolda bir beyin 'Bu kadar acele etme genç dostum. Kimse kaderin önüne geçemez.' sözleri, açık bir uyarıdır. Knock'un Orlock'un emlak işini Hutter'a verirken emek, ter ve biraz kan karşılığı çok para kazanabileceğini söylemesi de, Transilvanya'da köylülerin gece yola çıkmaması yönünde uyararak kurtadamin ormanda dolandığını söylemeleri de, ve bunun üstüne odasına gittiğinde bulduğu kitabın adı 'Vampirler, korkunç hayaletler, büyü ve yedi ölümcül günah hakkında'dır.

Romanda Borgo Geçidi olarak belirlenen, bu filmde bir köprüyle ayrılan ve Hutter'ın vampirin Karpatlardaki şatosuna yöneldiği noktaya kadar filmde ağırlıklı olarak ağaçlarla çiçeklerle bezeli, aydınlık dış çekimler ağırlıktadır. Ellen'ı bahçede ya da evinin çiçekler yerleştirdiği penceresinde kediyle oynarken görürüz. Ayrım noktası, ağaçların bittiği çorak bir yerdir, şatoya giden yolu belirleyen doğanın canlılığının son bulmasıdır. Bu noktadan sonra ağaçların sıklığı, geceyle de birleşerek, kasvetli görünmektedir, şen değil. Orlock arabayla gelip Hutter'ı alır. Gelişi ve Hutter bindikten sonra şatoya gidişlerinin görüntüsü hızlandırılmıştır ve müzik te katkıda bulunmaktadır bu koşturmacaya. Kurulan ilk bağlantı, önüne geçemeyeceği kaderine doğru gidiyor olduğudur. Orlock, Ellen'ın fotoğrafını gördüğünde eşinin güzel bir boynu olduğunu söyler Hutter'a. İşaret edilen güzellik değil, kanının içilmesidir, vampirin ölüm saçmasıdır. Hutter'ın Orlock'un şatosuna gitmesinden itibaren film çoğunlukla iç mekanlarda geçer. Dış mekanlardaki çekimler genellikle uğursuzluk bildiren görselliktedir, kapıların işaretlenmesi, sokakta sıra sıra taşınan tabutlar, vampirin tabutuyla şehre girmesi, içindekilerin vampirin saldırısıyla ölmüş olduğu gemi, şatosunun avlusunda Hutter'ı karşılayan Orlock önde Hutter arkada yürüyerek karanlığa girdikleri planda olduğu gibi. Artık aydınlık, çiçekler, güneş yoktur, yaşama değil ölüme, ölüm tehlikesine yönelmişlik vardır görüntülerde.

Halk inanışına da yer verilmiştir filmde, Hutter'ın Kont Orlock'un şatosuna gideceğini öğrenen köylüler korkarlar ve en azından tehlikeli olan gece vakti yola

çıkmasını önlemek isterler, söyledikleri, ormanda kurt adamların dolaştığıdır. Kurtadam ve vampir, bu uyarıyla ve kurt ulumasını duyunca köylülerin endişeyle istavroz çıkarmalarıyla verilmiştir. Hemen ardından görülen bir diğer sahnede Hutter'ın odasında çekilendir, odada bulunduğu kitabın adı 'Vampirler, korkunç hortlaklar, büyü ve yedi ölümcül günah üzerine'dir, vampir hakkında bilgi veren bir görsel materyal olarak kullanılmıştır. Burada vampirin, nosferatunun, insan kanıyla beslenerek yaşadığı yazılıdır ve Belial'in tohumundan ortaya çıktığı bilgisi verilir. Eski yöntem bu kez bir filmde karşımıza çıkmaktadır, doğrudan Tevrat'ın yolu izlenerek kendinden önceki tanrıları şeytani addeden yeni inanç sistemi kitapta yer alır. Yoksa film vampirle savaşta Hristiyan inancına dayanan bir anlayışta değildir, aksine tüm bunlardan bağlaşıklık olarak insan dayanan bir çözüm sunar. Bunun yanı sıra, Abraham van Helsing'in yerini alan Profesör Bulwer, Paracelsus yansıması biri olarak sunulmuştur. Bunlar filmi zenginleştiren önemli detaylardır.

Vampir saldırısı sonuçlarının salgın olarak geçtiği filmde salgının kökeninin bilinmediği geçerken çıkış yeri olarak Transilvanya, Karadeniz civarı verilir, önlem olarak Çanakkale Boğazı'nın gemilere kapatılışı ve gençlerin özellikle tehdit altında olduğu bilgisi de verilir. Tek bir görsel materyal ile, bir gazete haberi ile çeşitli sınırlar çizilmekte, ideolojik bir uyarı yapılmakta ve olay örgüsüne hizmet edilmektedir. Orlock, salgının nedeni, kendisinin içinde yattığı tabutu salla taşıtarak gelir.

Gerçekliğe dayanan bir yaklaşım da vardır, kara ölüm olarak adlandırılan veba salgını benzeri felaketlerin yaşandığı dönemde bunların faturasının vampire çıkarılmış olması gibi. Büyücülükle suçlananların yakılmış olması gibi. Salgının yarattığı panik net olarak gösterilmiştir filmde, kim sağlıklı kim hasta korkusu şehri ele geçirmiştir, evlerin kapıları işaretlenmekte, sokaklarda sıra sıra tabutlar taşınmaktadır.

Ve bir suçlu, günah keçisi ilan edilir: Knock, vampir. Günah keçisi olgusunu çarpıcı bir anlatımla vermiştir Murnau. Sokakta tabutların taşındığı, evlerin kapılarının işaretlendiği çekimlerden ve müziğin kentin kasvetli havasına ve Ellen'in kendini feda etme kararına uygun olan ağırlığından sonra karşımızda terörize olmuş halkın hiddetini yansıtan kovalama sahnesidir. Knock'un peşine düşen ve elinden kaçırılan halkın tarladaki korkuluktan hırsını çıkardığı bu kovalamaca

sahnesinde gerilim son derece yüksektir. Murnau, film boyunca buna benzer şekilde, sembolik değere sahip çekimlerin yan anlamını açıkça ortaya koymuştur. Sonraki plandaysa penceresinin önünde hareketsiz durarak Ellen'a bakan Orlock'u görürüz. Yeni bir gerilime hazırlanır izler.

Bir başka inançlar üstü olgu yer almaktadır bu noktada: feda. Gönüllü kurban. Vampirin kötülüklerine son vermenin tek bir yolu vardır, masum bir bayanın gönüllü olarak kanını içmesine izin vererek oyalamasıyla vampirin horoz ötüşüne, güneş ışıklarına yakalanmasını sağlaması.

Vampirin, duygusal Hutter karşısında insanın doğrudan içgüdüsel itkisiyle davranan yönünü temsili net olarak verilmiştir. Buna ek olarak, Profesör Bulwer, öğrencilerine verdiği derste doğanın bir varlığın doğasının bir başkası için ölümcül olduğunu etobur bitkiler üzerinden. Etobur bir bitki, üzerine konan sineği içine alarak kapanırken Knock odada sinekleri avlamaya çalışmaktadır ve bir sonraki sahnede Profesör bir başka örneği anlatır, aynı davranışı gösteren saydam bir polipi gösterir buradan kesmeyle saydam örümcek ağının ortasındaki örümceğe göz koymuş Knock'a geçilir ve Bulwer'ın 'neredeyse...' sözü bir vampir olan Knock gösterilerek tamamlanmış olur: Öğrenciler, 'dehşet içinde **doğanın gizemli yollarını** gözlemlerler.'

Görüldüğü gibi, araştırmanın ilk bölümünde yer alan temaların bu filmde çarpıcı bir anlatımla verilmesi söz konusudur. Ölüm, ölümsüzlük, ölüm korkusu, ölümün salgın olarak kitlesel korkuya yol açması, kurban, günah keçisi....

Son olarak, filmde yer alan, daha sonra kalıplaşmış bazı unsurlara değinilecektir. Vampirin gömüldüğü toprakta uyumak zorunda olması, horoz ötüşünün gündeğumunu simgelemesi, davet edilmedikçe Ellen'ın evine girmemesi çok filmde sonra yer almıştır. Ancak kendi tabutunu taşıyan bir yaratık ya da amacını, eğilimini gizleyemeyen, doğası uyarınca davranmak zorunda olan bir vampire sık rastlanıldığı söylenemez.

Bir başka açıdan öncü niteliğinde olan bir film, Tony Scott'ın yönetmenliğini yaptığı **Hunger**'dir. Vampirliği olası bir bilimsel çare arayışıyla birlikte sunması bakımından önem teşkil etmektedir.

Vampirliğe genetik bir bozukluk, bir hastalık olarak yaklaşan filmler çekilmiştir. Bir tedavi aranırken bireyin psikolojisine ve toplumsal varoluşa ya da

ailenin kutsallığı atfı gibi sistemi onaylayan bir işleve yer verilmiştir. Bu filmlerde vampirlikle savaşmak için inanç nesnelерinin yerini genellikle tıbbi denemeler almıştır.

Bunlardan biri, korku filmi severlerce sinema tarihine taşınmış filmlerden olan **Near Dark** filmidir. Filmin başında hayvanların vampirlerden hoşlanmadığı ve kaçtığı, vampirlerin normal bir insandan güçlü olduğu ve güneşten zarar gördükleri verilir, günışığına yakalanmamaları gerektiği, aynı zamanda sıradan insana göre kuralları katı bir yaşam sürme zorunlulukları, en sıradan yaşantılardan kendilerini sakınmak zorunda oldukları ile birlikte verilmiştir. Ve filmin başında, Caleb ısırılır, hiç bir bilgi verilmeden, hoşlandığı kızla, Mae ile yakınlaştığında. Başına ne geldiğini bilmeden sabah doğan güneş ışıklarıyla adeta tüterek ve zorlukla ilerleyerek evine varmaya çalışırken vampirle in aracına atılır yaka paça. Sabaha karşı ısırılmıştır ve dönüşümü başlamıştır. Isırılan kişinin vampire dönüşme kriteri, ısırıldığında kan çıkmamasıdır. Mae birini ısırıldığını söylemiş ve vampir ailesi de O'nu yanına almıştır, dönüştüğü için kendileriyle götürürler. Dönüştürücüsü, yeni vampiri eğitir, ona yeni yaşamının kurallarını, nasıl başa çıkacağını öğretir. Dönüştürücü, vampire çevirdiğini, avlanamadığında kendi kanıyla beslemesiyle de anne, var eden olarak yansır. Homer Mae'yi dönüştürmüştür, şimdi Mae Caleb için izin ister. Bir hafta tanınır.

Farklı olanın toplumsal yaşamda dışlanması kadar, hatta daha fazla kişisel ahlak önem kazanmıştır. Birinin kanıyla beslenmeyi içgüdü değil cinayet olarak görmek gibi. Bundan başka, birarada bulunarak varlıklarını sürdürebilmektedirler. Uygar dünyada vampir, doğanın karşısındaki insan gibi çaresiz kalabildiği zor koşullardadır. Aile, kabile kısacası cemaat değil fakat bir topluluk oluşturmak bu bakışla ortaya konmuştur filmde.

Vampirler tabutlarında uyumazlar, mezarlıklara şatolara gizlenmezler ancak günışığından korunmak için araçlarının camlarını ışık geçirmeyen bir materyalle kaplarlar, kaldıkları yerlerde de için benzer önlemler alırlar. Günceldir ve şehir hayatına taşınmıştır konu.

Ailesi, babası ve kızkardeşi aramayı bırakmazlar ve sonunda Caleb'i eve götürler, babası kan verir. Önce bedeni normal bir insan ısısına gelir, zamanla güneş de incitmez. Mae de aileye katılır, ahlaki bir seçim yaparak. Aile ise bilimsel, tıbbi

bir yöntemle değil, kan vermekle aslında zamanla, bekleyerek, sabırla sevmekle kazanır çocuklarını. Ya da toplumun dışındaki bireyleri denebilir Mae'nin de katılımıyla. Böylece vampirlik metaforik durumunu bu filmde de kazanırken çaresi olmayan bir hastalık olmaktan çıkmıştır.

Sonunda vampir, o zamana kadar kötü olarak sunulan vampir, sevdiğinin, bağlandığının, insani olanın peşinden koşarken yanmayı göze alan çaresizlikte verilmiştir.

Toplumsal yapının temel çekirdeği olan ailenin yüceltiği ve uzlaşma hedefli filmler elbette sayıca birkaçtan fazladır. Bu bağlamda, daha güncel bir film olduğu için bir başka örnek olarak yapım tarihi 2006 olan **The Hamiltons** filminden de kısaca bahsedilecektir.

'8 Films to Die For' projesi kapsamında çekilmiş olan 'The Hamiltons' filminde kendi doğası, daha doğrusu doğasının gerekleri ile çatışan Francis aynı zamanda anne babasının ölmüş olmasının dile getirilmesine neden olan karakterdir, vampirliği toplumdan farklı olmalarına neden olan bir hastalık olarak olarak tanımlar, filmde en çok hissedilen, aidiyet gereksinimidir. Vampir yapılmamışlardır, doğuştan böyledirler, gün ışığıyla ilgili bir problemleri yoktur, şeytanla anlaşma filan da yapmamışlardır. Kardeşlerden ikisi, ikiz olanlar kurbanlarıyla küçük oyunlar oynamaktan keyif alırlar, biri eşcinselliğini tam olarak kabullenememiştir, diğeri varoluşsal problemler ve beslenmek için öldürmekle ilgili ahlaki sorunlar yaşamaktadır, kilit altında tutmaktadırlar, ki belki film sözünü en net Lenny'nin durumu üzerinden söylemektedir. Lenny henüz çocuktur ve sadece içdürtülerine göre davranmaktadır, öğrenene dek daha önce kendilerinin de yaptığı gibi. Birini öldürdüğünü, sonuçlarını düşünmeden açlığını bastırmak isteğiyle beslenmektedir. Kendini kontrol edebilen istisnai kişiler olan ebeveynleri ise ölmüştür. Vampir oluşları kadar beslenmek için öldürmek zorunda olmalarından ötürü sürekli taşınmak zorunda kalmaları da toplumsal yaşamda sürerliği olan ilişkiler kurmalarını engellemektedir. Aynı aileden olmaktan çok aynı türden olmaktan ötürü birbirlerine muhtaç olmalarının altı çizilmiştir filmde, ancak filmin sonunda bu durum değişir. Uzlaşma sağlanır, kardeşler birlik olur, Francis taze kanla beslenmesi gerektiğini kabullenir, daha önce yaptıklarının dışına çıkarak Lenny'i kafeste göndermezler yeni

taşınacakları eve, yanlarına alırlar. Ve bir kez vampirin daha hastalıkla doğmuş insan olarak tanımlanması ve bunda ötürü ötekiliklerinin vurgulanmasıyla son bulur film.

The Hunger

(Yönetmen: Tony Scott, 1983)

The Hunger, başka romanları da sinemaya uyarlanmış olan Whitley Strieber'in aynı adlı romanından Tony Scott'ın ilk sinema filmi yönetmenliğini yaptığı, Catherine Deneuve, David Bowie ve Susan Sarandon'ın rol aldığı bir film. The Hunger, Whitley Strieber'in 1982'de yazdığı ikinci romanıdır, daha sonra The Hunger'ı takip eden The Last Vampire ve Lilith's Dream adlı kitaplarında Miriam Blaylock'ın ve vampirlerin tarihinin izini sürmüştür.

Anaakım sinemada vampir mitolojisine farklı bir bakış atan, Dracula ve gelenekselleşmiş vampir niteliklerinin dışına taşan öğeler içeren bir film olmasıyla önemlidir. Görselliği ile kült olmuş bir film olduğu için de önemlidir. Bu görselliği oluşturan, kamera kullanımının, çekimlerin yapıldığı, stüdyo olarak kullanılmış olan mekanın- Blaylock'ların yaşadığı evin, özenle seçilmiş kostümlerin, makyajın kullanımının başarısıdır. Korku filmi niteliği taşımadığını da belirtmek gerekir, çekimler, görselliği, müziğin kullanımı... Mekan, dekorlar, flashback planları, kostümler ve müzik yoluyla kurgulanan gotik bir atmosfer ön planda değilse de sessizce varlığını sürdürür filmde.

The Hunger, insanoğlunun kan, uyku ve ömür süresi arasında ilişki olabileceğinin altını çizmekte, biyolojik saatin yavaşlatılabileceğini vurgulamaktadır. Aynı zamanda vampirleşmenin insanın damarlarına giren vampir kanının baskın gelmesiyle gerçekleştiğini, vampirin kanının insaninkine çok benzediğini ancak hastalıklara karşı çok daha dirençli olduğunu da söyler film. Vampirin özelliklerini belirler.

Özet olarak konusu, Mısır kökenli bir ana vampir olan Miriam ve eşi John Blaylock New York'ta birlikte çağdaş bir yaşam sürerler, haftada üç gün, Miriam piyano, John çello çalar, keman çalan Alice'e müzik dersi verirler... Ne var ki Miriam eşine sonsuza dek birlikte ve ebediyen genç bir yaşam vaat etmiştir. Bir dakika bile yaşlanmayacağını söylemiştir O'nu vampire dönüştürürken. Film paralel kurgulanmış sahnelerle başlar ve izleyiciye temayı bu şekilde baştan verir. Yaklaşık 300 yıl sonra John aniden başlayan ve bir iki günde sonlanan hızlı yaşlanma sürecine girer. Uzun

ömürlülük üzerine araştırma yapan bir klinikte çalışan Sarah Roberts, Miriam'ın sonraki eşi olması için seçtiği insandır.

18. yüzyıldan bir vampirdir John, ne var ki insandan vampire dönüşenlerin kaçınılmaz sonu O'nun da başına gelmektedir- son derece hızlı bir şekilde yaşlanmaktadır. Bir gün içinde tüm bu zamanı yaşamış gibi yaşlanır. Diğer yandaysa Park West Kliniği'nde kan, uyku ve yaşlanma üzerine araştırmalar yapılmaktadır. Çalışmaların nihai amacı, biyolojik saate müdahale ederek süreci yavaşlatmak, uzun ömürlülük, hatta ölümsüzlüğü sağlamaktır. Kanın uykunun süresi ve derinliğini etkilemesi ve uykunun uzun ömürlülükle ilişkisi araştırılmaktadır. Bu kapsamda bir maymunun biyolojik saati hızlandırılmıştır ve uykusuzluk, yüksek ateş, yüksek kan basıncı, agresyon gibi belirtilerle yaşamının sonlandığı süreç başlamıştır, bir gece eşine saldırıp yer, ertesi gün çok hızlı bir şekilde yaşam belirtileri kaybolmaya başlar, dakikada beş yıl yaşlanmaktadır, kan hücreleri oksijen alma yeteneğini yitirir, ölür, etleri çürür, kemikleri ufalanır. Benzer şekilde John Blaylock hiç uyuyamaz, saçları dökülür, kırışıklıklar oluşur yüzünde, derinleşir, ellerinde yaşlılık lekeleri oluşur, bir çare umarak gittiği Park West Kliniği'nde kendisine inanmayarak bekleme odasında bırakan Sarah Roberts'ı beklerken otuz yaşından en az seksen yaşındaki bir insanın görünümüne geçer, iskeleti bükülür, elleri titrer, gücü yetmez olur hiçbir şeye, müzik dersi verdikleri Alice'e saldırıp kanını içer klinikten eve dönüşünde, aynı gece sesi bile zor çıkmaktadır artık... Park West Kliniği'nde çalışan Sarah Roberts'ın, bu konuda yazdığı kitabı "Uyku ve Uzun Ömürlülük"ün tanıtımı için katıldığı televizyon programında progeria hastalığı üzerinden 'yaşlanmaya benzer erken dejenerasyonun' etkisini ve bu hastalığa yakalanan kişilerin ortalama yaşam süresinin 16 yıl olduğunu anlatması üzerinden ömür süresini etkileyen unsurlara dikkat çekerek bilimsel bir yaklaşım da sergiler.

Daha sonra Miriam'ı evinde ziyaret ettiğinde sevişmeleri esnasında Miriam Sarah'ın kolunda kan emer ve Sarah da O'nun kanını emer... Ardından Sarah fenalaşır ve çalıştığı klinikte kan testi yaparlar, kanında yabancı birinin kanı vardır. İki kan birbirine üstün gelme savaşımındadır, kanlar ayrıştırılarak incelenir. İnsana ait olmayan ama insan kanına çok benzeyen, insana göre hastalıklara karşı daha dirençli olan yabancı kanın hangi türe ait olduğu bilinemez. Elbette baskın olan, vampirin

kanıdır. Vampire dönüşme sürecini açıklama çabasına girmiştir bu şekilde The Hunger.

Filmde inanç sistemleriyle bağlantı arkaplandadır. İnanç sistemleriyle, elbette hristiyanlık kastedilmektedir, ilişki kurulan yer Sarah'ın vampirleşmeye karşı olan tutumundadır. Sarah Roberts'ın vampirliğe geçişi üzerinden, demonik olana izin vermek ve insanın özgür irade sahibi olup olmadığı tartışmasına işaret edilmektedir, demonik etki altındayken bile. Filmin çok da Aquinalı Thomas ardılı olarak görünmemesinden rahatlıkla denebilir ki, bunun ucu elbette şeytanın tanrı karşısında bağımsız bir ilke olup olmadığı tartışmasına varır. Sarah, Miriam O'nu müstakbel eşi olarak seçtiği andan itibaren O'nun etkisine girmiştir bilinçsiz olarak. Fenalaşıp kan testi yaptırdıktan sonra evine giderek kendisine ne yaptığını sorar. Aldığı cevap üzerine başına gelen şeyi kabul etmek yerine reddederek oradan ayrılır. Açlığa dayanamayarak geri döner, nöbet geçirmekteyken Miriam beslenmesi için genç bir adam getirir, boğazını keserek hazırlar adamı. Ancak Sarah reddeder. Ardından nöbet gelir. Bu arada, sevgilisi meraklanarak O'nu aramak için gelmiştir ve Miriam Sarah'ın açlığa dayanamayacağını bilerek, büyük zevkle Sarah'ın olduğu odaya yönlendirir adamı. Kan ihtiyacı baskın gelir, filmin başında üzerinde araştırma yaptığı maymun gibi eşini öldürür Sarah, O'ndan beslenir. Ne var ki vampirliği kabul etmiş değildir. Aşağı iner, Miriam'la öpüşürken kendi boğazını keser boynundaki ankh kolyesiyle. Vampirliği reddetmiştir. Filmin son sahnesini görene dek izleyici, insan olarak öldüğünü düşünebilir Sarah'ın.

Filmin öncü niteliği, vampire biçtiği nitelikler ve yaşam tarzındadır. Vampir, toplumsal yaşamda yer alır. Yeniyetme bir kıza müzik dersi veren vampir çifti, beslenmek için avlanmaya gece kulübüne gider. Evlerinde bir krematoryum olması New York'ta yaşamalarını şüphesiz kolaylaştırmaktadır. Böylece yaşadıkları yerin bir sınırla, şehirdeki konumuyla, büyük bir bahçe içinde ulaşılması zor olmasıyla, güvenlik önlemleriyle izole bir mekan olması gerekmemektedir. Gün ışığından etkilenmez, insanlar gibi gündüz dolaşırlar. Hatta dirençli bir yapıları vardır, yirmidört saatte altı saat uyurlar. Yedi günde bir beslenirler. Açlığın insan için önceliği, beslenme gereksiniminin en önemli ihtiyaç olduğu, kişinin irade ve isteğine baskın çıkmasıyla vurgulanmıştır filmde. Yeni kurallar gelmiştir vampirliğe.

Vampir telepatik iletişim kurabilir ve etkisi altına alabilir istediği kişiyi. Kimi filmlerde gördüğümüz hipnotik bir etki değildir bu, uyugezer ya da hafif bir esrime halinde görülmez vampirin etkisi altındaki kişi. İnsanın algısıyla oynayabilir vampir. Etkileyici bir örneği, Miriam'ın John'u çatı katında tabuta yerleştirdiği gece yas giysilerine bürünmüş piyano çalarken Sarah uykusunda çaldığı dokunaklı müzikten etkilenmesi ve uyandığında içine girdiği duygudan hiç sıyrılmamasıdır, uykusunda akan gözyaşını siler, yana dönerek yatar, Miriam'ın içine girdiği duygu halinin Sarah'ta nasıl sirayet ettiği izleyiciye tam olarak aktarılmıştır. Miriam'ın Sarah'a şöyle açıklar bunu: "Artık benim bir parçamsın. (...) Bir zaman sonra eskiden kim olduğunu unutacaksın. Ve beni, benim seni sevdiğim gibi sevmeye başlayacaksın. Ebediyen."

Ne var ki dönüştürdüğü kişiye sonsuz yaşam ve ebedi gençlik, o andan sonra bir dakika bile yaşlanmayacağı vaadi tam olarak gerçek değildir. Fazladan yaşanan birkaç yüzyılın bir bedeli vardır, oldukça ağır bir bedeli. İnanç ya da ahlaki sorun bu noktada bir kez daha kendini göstermektedir. İnsandan dönüşen kişiler üçyüzyıl kadar yaşadıkten sonra aniden yaşlanmaya başlar, ebedi gençlik büyük bir yalandır. Korkunç bir yazgı bekler vampire dönüşeni. John bir günde bu hızlı yaşlanma sürecini yaşamıştır, filmde üzerinde deney yapılan maymun yoluyla bunun nasıl gerçekleştiğine ilişkin bilgiye sahiptir izler. Gece olduğunda ikibüklüm, çatallı sesi zor duyulan John Miriam'dan kendisini öldürmesini ister. Oysa bu mümkün değildir. Vampire dönüşen ölemez, onun yazgısında ölüm yoktur ve Miriam bu konuda çaresizdir. Evlerinin çatı katı Miriam'ın eski eşlerinin yattığı tabutlarla doludur. Çürümüş, çaresiz bir halde sonsuz karanlıkta ve algıları açık halde öylece yatmaktadır yanyana, üstüste konmuş tabutlarda. John "Öldür beni Miriam. Kurtar beni." dediğinde aldığı tek cevap "Yapamam." olur. Miriam John'u kucaklar, asansörde korkunç sonunu söyler O'na, "İnsanlar bir şekilde ölüyor. Onlarıki nihai bir son. Bizimki değil. Toprakta, çürüyen tahtada, sonsuz karanlıkta görecek, duyacak ve hissedeceğiz." diyerek çatı katına çıkarır, içine yerleştireceği tabut çoktan hazırdır. Gözleri açıktır, çenesi yaşlılıktan hafif hafif titremektedir ve tabutun kapağını kapatır. Sarah ankh kolyesini kendi boğazına saptığında O'nu getirdiği yer de bu çatı katıdır. Ne var ki sonunda tabutlarda yatan eski eşleri ayaklanıp Miriam'a saldırır ve O merdiven boşluğundan düştükten sonra hızla unufak olurlar.

Kurtuluşa erdiklerini düşünürüz. Ardından adeta Sarah'ı Miriam'ın yerine geçmiş, yaşadığı gökdelenin üst katındaki dairesine piyanoyu, çelloyu ve kemani yerleştirmiş olarak ve Miriam'ın sesini de bodrum katındaki tabuttan Sarah'a seslenirken duyarız.

Vampiri, neliği unutulmuş bir arkhe niteliğinde önümüze koyan, The Hunger filmidir. Dönüştürdüğü kişiler yüzlerce yıl yaşadıkdan sonra biyolojik saatlerinin hızlanmasıyla bir anda yaşlanıp kendilerine ayrılmış çatı katında sıra sıra tabutların içinde bir kurtuluş umudu olmaksızın zaamının karanlığına terk edilmişlerdir Miriam tarafından. Miriam, yaşam verdiği tüm çocukları ard arda ölen bir anne çaresizliğiyle insanların tıp alanındaki ilerlemelerinden medet ummaktadır. Sonunda, tanrıların birleşip annelerini öldürmesi, insanların tanrıyı öldürmesi gibi başına üşüşülecektir Miriam'ın...

Neyse ki Whitley Strieber The Last Vampire ve Lilith's Dream kitaplarında Miriam'ın izini sürmüş, vampirin kökenine inmiş, insanlarla ilişkisini farklı bir şekilde ele almıştır. Vampirlerin sadece kendi türüyle çiftleşerek üreyebileceği, bu amaçla yola çıkan Miriam'ın Asya'daki vampirlerin yok olduğunu öğrenmesi ya da CIA tarafından tutulan vampir avcıları gibi konular işin içine girecektir, Miriam'ın kökenine ilişkin bilgi ve hayatının gidişatı... Whitley Strieber, Michael McCarty ile gerçekleştirdiği röportajda, Miriam'ın kökenini, aslında vampirliğin kökenini Mısır'a dayandırmış olmasını şöyle açıklamıştır:

"Mısır'ı seçtim çünkü vampirliğe ilişkin bir duygu barındırıyor. Mısır uygarlığının var olduğu ve tükenmesinin üstünden çok zaman geçmiş olmasında zamanın enginliğine ilişkin bir şey var. Anıtlarının büyüklüğü. Çok uzun zamandır bizimle olan ve yok olmak için fazla olan bir gariplik. Neredeyse ölmediğine ama kendini bir tür uyku halindeki bir varlığa çevirdiğine dair bir his var, öyle ki bir tarz vampir-zamanında. (...) Batıda dua eden, duasını bitirirken "Amen" der- bu, ismi tamamlamayla ilişkili olan bir Mısır tanrısıdır. Yani hala onların tanrılarına dua ediyoruz. (...) Mısır ve bu inanılmaz uygarlık hakkında düşündüğünüzde, Mısır'ın tutarlı bir kültür olarak yokoluşu kabaca 1800 yıldır. O kadar Helenleştirilmiş ve Hristiyanlaştırılmıştır ki artık farkedilmez olmuştur. Yine de Mısır uygarlığı 1800 yıldan çok daha uzun sürmüştür. (...) Amerika 200 yaşındadır- bu engin Mısır tarihi için bir virgül, bir noktalı virgüldür."*¹

* 'Amen' sözüyle kastedilen Mısır tanrısı, Amon'dur.

¹ (çevrimiçi) <http://www.scifi.com/sfw/issue312/interview.html>
25.07.2008

İlk uzun metraj sinema filmidir Tony Scott'ın The Hunger. Tony Scott, Nicolas Roeg'den* etkilendiğini söylüyor filmin dvd formatında yer alan söyleşisinde. Özellikle Performance filminden. Performance, Roeg'in ilk filmidir. The Hunger da Tony Scott'ın. Ne var ki Performance bugün de ayrıcalıklı yerini korumaktadır sinemada, The Hunger, kült film kategorisine taşınmıştır vampir filmi sevenlerce. The Hunger, 'klip gibi' bir görselliği olduğu için de eleştirilmiştir. Filmde ağırlıklı olarak kullanılan ters ışık ve manzara fotoğrafı gibi planların bu eleştirilerde katkısı olduğu açıktır. Ne var ki daha önemli olan unsur kullanılan paralel kurgulardır ve müziğin bazı sahnelerdeki kullanımını, ki müziğin genel olarak filme büyük katkısı olduğunu belirtmek gereklidir. Kastedilen, filmde izleyici algısına yönelik oluşturulmuş kodlamaların naif kalması, filme olumsuz katkısının yüzeysellik yönünde olmasıdır. Ne var ki elbette David Bowie'nin oynadığı John Blaylock karakterine yalnızca bakışlarıyla bile katkısı büyüktür, Susan Sarandon vardır ama Catherine Deneuve'nün varlığı filmi kotaran başlıca unsurlardandır. Her ne kadar roman uyarınca Miriam'ın onsekiz yaşında görünmesi gerektiğinden oyuncu seçiminden ötürü eleştirilse de Tony Scott. Plastik makyaj son derece başarılı bir şekilde uygulanmıştır, özellikle Bowie'nin bir gün içinde hep genç kaldığı yaklaşık üçyüz yıllık hayatı insanın biyolojik saatiyle bir günde üstüne geçirmesi gibidir. Bowie'nin rolünün, müzik kariyerindeki gidişatı kadar odaklandığı konularla da örtüşmesinin de katkısıyla belki, karakterle ne kadar uyduğunu beitmlemeye gerek yoktur ayrıca.

Filmin başında, gittikleri gece kulübünde Bauhaus grubunun canlı performansı Miriam ve John'un o hafta kendilerinden beslenecekleri çifti seçerken arka planda ve biyolojik saati hızlandırılmış maymunun kriz anları görüntüleriyle üçlü paralel bir kurguyla yer almaktadır. Bauhaus ve David Bowie'nin müzikten sonra yaptıkları müziğe uygun böyle bir filmde birlikte görüntülenmesi, izleyici açısından filmin bir

* Nicolas Roeg'in yönetmenliğini yaptığı Performance filminde Mick Jagger rol almıştır. Roeg, Walkabout (1971) , Don't Look Now (1973) , The Man Who Fell to Earth (1976) (David Bowie rol almıştır) gibi önemli filmlere imza atmış önemli bir yönetmendir. Don't Look Now'da yarattığı atmosfer ve Venedik şehrini kullanımı muhteşemdir,görüntü yönetmenliğiyle pek çok filme etkileyici katkıları olmuştur, The Masque of Red Death gibi. Son filmi Puffball'dur.

vampir hikayesiyle ele aldığı konuları son derece keyifli bir şekilde ortaya koymasındır. Kaldı ki söylenen parça da "Bela Lugosi's Dead" dir! *

Perfect Creature

(Yönetmen: Glenn Strandring, 2004)

Film gibi bütçenin problem olabildiği, yapımcıların işin içinde fazlasıyla oldukları ve zaman bakımından sınırlı bir ortamda bir evren tasarımı uygulayabilmek, işin içinde bir hikayenin olay örgüsünden ziyade mitik bir arkaplanı da olduğunda, bildik kahraman ya da süper kahraman, antikahraman tiplerinden özgün bir karakterizasyona gidildiğinde, hiç te kolay bir iş sayılmaz. Bu nedenle olsa gerek, Perfect Creature prolog ile başlar ve izleyici bilgilendirilir. Yine bu nedenle, Yeni Zelanda yapımı olmasından kaynaklanmayan bir yeni bakış getirdiği için bu filmin burada ele alınması uygun görülmüştür. Aynı zamanda belirtilmelidir ki, Perfect Creature genellikle bilimkurgu unsurları içeren filmlerde görülen distopik evren tasarımını sahiptir.

300 yıl önceden bahsedilir prologda, salgın hastalıklar 300 yıl tüm dünyayı etkilemiştir; vebadan beş milyon, zehirli çiçek hastalığından altmış milyon, mutasyon geçirmiş gripten ikiyüz milyon kişi ölmüştür. Bu salgınlara sebep olan, simyacıların yaşamın şifresini keşfettiklerini düşünerek genetik biliminde deneysel çalışmalar yapmış olmalarıdır. Bunların etkisi aşının karaborsaya düştüğü, bazı konularda yasaların çok katı olduğu, halkın işsizlik ve fakirlik çektiği, görkemli binaların içleri

* Filmin gotik bir hava kazanmasına yardımcı unsurlardan sayılabilir Bauhaus grubunun yer alması. Parçanın sözleri, 'Bela Lugosi's Dead':

" White on white translucent black capes
Back on the rack
Bela Lugosi's dead
The bats have left the bell tower
The victims have been bled
Red velvet lines the black box
Bela Lugosi's dead
Undead undead undead
The virginal brides file past his tomb
Strewn with time's dead flowers
Bereft in deathly bloom
Alone in a darkened room
The count
Bela Logosi's dead
Undead undead undead"

dökük, sokakların pis, gökyüzünde zeplinlerin, sokaklarda 1900'lü yılların başlarındaki otomobillerin gezdiği distopik bir kent tasarımında görülmektedir filmde.

Yine de izleyicinin gördüğü, şanslı kesimdir. Bu genetik denemeler sırasında bir virüs, genetik mutasyona yol açmış ve insandan daha üstün yeni bir ırk ortaya çıkmıştır. Onlara 'Brothers' denmektedir, kanla beslenmektedirler, dinleri ve bilimleri Pasifik Kolonisi'ndeki Jamestown'ı Avrupa'yı ve diğer kolonileri saran hastalıklara karşı korumuştur. İnsanları salgın hastalıklardan koruyan aşıları onlar bulmuştur, üç yüz yıldır insanlarla birlikte yaşamakta ve bu yollarla onlara hizmet etmektedirler. Bu nedenle halk onlara saygı duymaktadır. Bir kilise kurumu varsa da bu artık Brothers Cemaatinin işbaşında olduğu, halkın gönüllü olarak gidip onlar için kan verdiği bir kurumdur. Genetik üzerine çalışma yapmak çoktan yasaklanmışsa da Kraliçe ve hükümetin isteği ve işbirliğiyle Cemaat bu alanda çalışmalar yapmaktadır, halktan gizli olarak.

Yetmiş yıldır hiç Brothers doğmamıştır ve insanlardan üremektedirler ne var ki bu genetik mutasyona bu kadar zamandır rastlanmadığı gibi hepsi erkektir. Bu konu üzerinde hükümetin isteğiyle Cemaatin başına geçmesi beklenen Silus'un kardeşi Edgar Brothers ırkının varlığına yol açan virüs üzerinde çalışmaktadır. Kısmen başarılı olmuştur. Bazı kadınlar Brothers bebeklere gebe kalmışlar ancak bir süre sonra virüs değişime uğramış ve kadınlar ölmüşlerdir. Edgar da hastalık kapmıştır.

Edgar, kendisine bulaşan virüsle hastalığı kapmıştır ve üçyüz yıl sonra ilk kez insanları ısırarak kanlarını içen bir Brothers olarak ortaya çıkmış, düzeni bozmuştur. İşlediği üç cinayet örtbas edildikten sonra Cemaat, aslında ağabeyi Silus, polis ve Kraliçe muhafızları O'nun yakalanmasıyla ilgilenirler. Yakalanırsa da kaçır ve insanlara kanından içirerek ve şehir sularına kanını akıtarak hastalığı tüm şehre bulaştırmaya başlar. Edgar'ın isteği, ağabeyi Silus'un kendisine katılması ve içinde bulunduğu politik yükselişten vazgeçip gerçek doğasını keşfetmesidir. Hastalığın yayılmasıyla hükümet, şehri, Cemaatin kutsal şehri Jamestown'ı karantinaya alır, sıkıyönetim ilan edilir, civardaki tahliye tamamlanınca şehrin içindekilerle yakılması kararını alır.

Filmin sonu farklı biter, Edgar'ın çalışması işe yaradığı ve ırkın ilk dışı doğmuştur. Silus bu bebeği bu süreçte yakınlaştığı polis memuru Yüzbaşı Lilly'e

teslim eder. Lilly kucağında bebekle kaçır, gripten kaybettiği kızının yerine yetiştireceği ve geleceği değiştirmesi umut edilen bir Brothers ırkı kızı ile.

Filmde sahip olunan bilimsel gelişmişlik düzeyi ile gündelik yaşamın detaylarının ondokuzuncu yüzyılı göstermesi, gökdelenderle ve muhteşem katedrallerle pislik ve yoksulluk içindeki sokaklar oldukça eklektik olmakla birlikte anlaşılmaz bir durumu işaret etmemektedir. İnsnalardan doğan Brothers ırkına sahip çıkan Cemaat, aynı zamanda kilisedir ve hem dini hem bilimsel bakımdan işleyen bir kurumdur, aslolansa politik ilişkileridir. Hükümet ve Cemaat/Kilise, halktan ve polisten ayrı çalışmalarını sürdürögelmişlerdir.

Filmde vampire bir geçmiş, bir başlangıç yaratılmıştır. Vampir için bir tarih yazılmıştır. Ve bu tarihte mezarından kalkan ölüler, kan emici yaşayan ölüler yoktur. Vampirlerin bir tür insan ırkı ama insandan üstün özelliklerde bir ırk olarak ortaya çıkması insan eliyle olmuştur. Eski bir tarihte simyacıların genetik bilimindeki deneysel çalışmalarıyla ortaya çıkan bir virüs vardır. Salgın hastalıklara yol açan bir virüs. Salgın hastalıklardan biri, genetik çalışmaları sonucunda ortaya çıkan bir virüs, genetik değişime yol açmıştır. Bu genetik değişim, vampirleri ortaya çıkarmıştır.

Bu yeni ırk ilk ortaya çıktığında insanlar onlara 'nosferatu', 'vampir' demiştir, onlardan korkmuş, canavar diyerek yakmış, çocuklarını da yakmıştır. Bu mutasyonla ortaya çıkan ırkı, insanlığın evrim geçirmiş türü olarak görmemişlerdir. Ancak aradan geçen zamanda insanlığa hizmetleriyle saygı duyulan ve uzun yaşamlarından gelen deneyimle birarada varolmayı sürdürebilen, bilimsel olarak en gelişmiş kurumsal yapılanmayı sağlamış ve politik güç sahibi bir ırk olmuşlardır. Halk onlara güvenmektedir, gönüllü olarak haftada birkaç gün kiliseye giderek onlar için kan vermektedirler. Ne var ki geçmişte yaşadıklarını unutmamışlardır, insanların önyargılarının yeniden alevlenmesinden korkmaktadırlar. Edgar'ın kan içiciliğinin saklanması, bu nedenle zorunludur.

Vampirlere getirilen en büyük yenilik yaşayan ölüler olmamalarıdır. İki minik sivri dişle doğarlar. Duyu organları insana göre çok gelişmiştir. Uzun mesafelerden duyabilir, görebilirler... Doğaüstü yönleri olarak görülen biçim değiştirme ya da uçma, hava koşullarına hükmetme güçleri yoktur. Vampirin ısırıldığı ve kanını emdiği bir insan vampire dönüşmez. Aksine, yaralanmış ya da bir hayvan tarafından ısırılmış gibi, önlem olarak antibiyotik alır. Bunların açıklanmasına gerek bile yoktur aslında,

vampirlik genetik bir durumdur. Bununla birlikte vampirin kanının iyileştirici gücü vardır. Edgar tarafından kanı içilen Lilly'e Silus kendi kanından verir iyileşmesi için. Bunun dışında bazı aayinlerde kiliseye gidenlere Silus'un kanından verilmektedir, kanı imgelere neden olmaktadır ve insanların sağlıklarını kazanmalarını sağlamaktadır. Vampirlerin en önemli özellikleri, bu kadar uzun yaşamalarını sağlayan - Edgar virüs üzerinde çalışmaya başlayıp bunlar olduğunda yüz yaşındadır ve yirmilerinde görünmektedir- özellikleri, bedenlerinin insan embriyosuna benzemesidir bazı bakımlardan: Hücreler kendini hemen yenilemektedir. Aralarında genetik bağ olan vampirler, Silus ve kardeşi olan aynı anneden doğan Edgar arasında olduğu gibi, birbirlerini algılayabilmektedir.

Filmde vampirin doğasından çok düzendeki konumuyla ilgilenilmiştir. Yukarıda söz edilenlerin dışında en önemli unsur olarak anne yokluğu görülmektedir. Cemaat/Kilise, bir vampir doğduğunda onu alarak sahiplenmekte ve insanlığa hizmet etmek üzere yetiştirmektedir. Irkları için aşk olmadığı düşüncesiyle yetiştirilmektedirler, onlar için tek amaç vardır, hizmet etmek.

Varlıklarının ilk zamanlarında canavar damgası yemiş, insanlar tarafından var edildikleri halde kendilerinden üstün ve farklı oldukları için korku duyulmuş, yok edilmişlerdir. Ortak bir yaşam için uzun yaşamının kazandırdığı sakinlik, öngörü ve bilgi ile davranmaktadırlar. Ne var ki bir gün Edgar, daha üstün olduklarını, gerçek doğasını keşfederek kan içmenin hazzını, aslında bunun içdürtüsel olduğunu ve bir çırpıda annesinden koparıldığını, hiçbirinin annesini tanımadığını, yalnızlık dolu bir yaşama mahkum edildiklerini, insanlara hizmet için çalışmaya zorlandığını, sadece hizmet etmek için doğduğu bir hayatın aslında kişinin kendi hayatının elinden alınması demek olduğunu söylemiştir. Sorunu ortaya koymuştur. Ancak film bir dişinin doğumuyla bitmesiyle, bunun değişeceği sinyalini de vermektedir. Bireylerinin hepsinin erkek olduğu bir ırk. Doğal yollardan üreyemeyen bir ırk. Düzeni son derece katı olan bir kurumun himayesinde ve güdümünde yetiştirilen ve yaşayan. Aşık olacağı, sevişeceği bir kadından ve anne diyebileceği bir kadından yoksun bırakılmış bireylerden oluşan, farklı olmasından ötürü baskılanan ve kendi dürtülerini toplumsal saygınlıkla gidermeye çalışmak zorunda bırakılan bireylerden oluşan, düzenin baskınlığıyla toplumsal bir topluluk bile olamayan bir ırk. Son sözyle film bir soru sormaktadır: 'Bu ırkın ileride yapabileceklerini düşünebiliyor

musunuz?' Sağduyu ve içdürtü çarpışmayacak mı bir gün sizce, sorusu filmin olası olay örgüsünde yer alabilir elbette ancak asıl soru yine de siyasal ve toplumsal düzen tarafından bastırılmışlık bir gün neye yol açacak, sorusudur.

3.2 Türe tutkun düşük bütçeli filmler: fantezinin sınırlarında

Todorov, kısaca tanımladığı fantastiği, şöyle tanımlamıştır:

"Metnin anlattığı dünyada doğaüstü (ya da doğaüstü gibi duran) bir olay -bir eylem- meydana gelir; sırası geldiğinde bu olay örtük okuyucuda (ve genellikle öykünün kahramanında) bir tepki uyandıracaktır: İşte bu tepkiyi uyandıran metinlere "fantastik" diyoruz. (...) "Birincisi, fantastik okurda, başka edebi tür ya da biçimlerin uyandıramayacağı özel bir etki uyandırır -korku ya da dehşet, ya da yalnızca merak. İkincisi, fantastik öykülemenin emrindedir, gerilimi canlı tutar: Fantastik öğelerin varlığı olay örgüsünü özellikle sıkı tutmaya yarar. Son olarak, fantastiğin ilk bakışta totolojik görünen bir işlevi vardır: Fantastik bir evreni betimlemeye yarar ve bu evrenin dil dışında bir gerçekleşimi yoktur; betimleme ve betimlenenin birbirinden farklı bir yapısı yoktur."²

Fantastiğin metin kahramanı ve okur algısını belirsizlikte bırakan süreç ve olayların henüz açıklama kazanmamış durumuyla sınırlandıran Todorov, saf tekinsiz - tekinsiz/fantastik - olağanüstü/fantastik - saf olağanüstü sınıflandırmasını yapmıştır.³ Fantastiğin evrilme kriterlerini de aşağıdaki şekilde belirlemiştir:

"Gördüğümüz gibi fantastik, bir kararsızlık süresi kadardır: algıladıkları şeyin, paylaşılan düşüncenin tanımladığı biçimiyle, "gerçeklik" olup olmadığına karar vermek zorunda kalan okuyucunun ve öykü kişinin ortak kararsızlığı. (...) Gerçekliğin yasaları olduğu gibi duruyor ve anlatılan olayları açıklamaya yarıyorsa yapıt başka bir türe girer: tekinsiz türe. Ya da tersine okuyucu, olayı açıklamak için yeni doğa yasalarını kabul etmek durumundaysa olağanüstü türe girmiş oluruz.

Fantastik böylece tehlikelerle dolu bir yaşam sürdürür ve her an elden avuçtan kaçabilir. Sanki bağımsız bir tür olmaksızın, bu iki türü birbirinden ayıran sınırdan yer almaktadır. Doğaüstü edebiyatının en önemli dönemi olan Gotik roman bu görüşü doğrular gibidir."⁴

² Tzvetan Todorov, **Fantastik: Edebi Türe Yapısal Bir Yaklaşım**, trans. by: Nedret Öztokat, Metis Yayınları, İstanbul, 2004, pp. 104, 94

³ **Ibid.**, p. 50

⁴ **Ibid.**, p. 48

Tekinsiz fantastiği, doğaüstü görünen olayların sonunda mantıklı bir açıklamaya kavuştuğu anlatı olarak tanımlayan Todorov, fantastik olağanüstüyü de fantastik gibi görünmekle birlikte doğaüstünün kabullenilmesiyle sonlanan sınıf olarak belirlemiştir. Tekinsiz fantastik ve fantastik olağanüstü, fantastikte açıklanamaz olanın akıl çerçevesine yerleştirilememesi esası nedeniyle gerçek fantastiğe en yakın olandır.⁵

Doğaüstünün kabulüyle fantastiğin sonlandığı türü sinemada sıklıkla görmekteyiz, incelediğimiz temaları içeren filmler genellikle tekinsiz fantastik yve daha çok da fantastik olağanüstü sınıfına girmektedir. Fantastiğin, gotik romans etkisinin baskın olarak görüldüğü, gerçeküstücü yönün çarpıcı ya da lirik bir anlatımla işlendiği bu filmler, genellikle düşük bütçeli olup böylece yapımda özgür olan filmlerdir. Fantastiğin sinemada altın yılları 1960 ve 1970'li yıllar Avrupası'nda yaşanmıştır.

"Bu tuhaf fenomenin sinematografik kökleri Fransızların *fantastique* olarak adlandırdığı şeye dek uzanır. Eğer bir şey *fantastique* ise erotik, yoldan çıkmış ve inanılmaz olmalıdır. Doğrusal anlatı ve mantık kavramları *fantastique* bir filmde her zaman için göz ardı edilmiştir; görsel yönün ağır basması, aşırılığa kaçış ve mantıkdışı yaklaşımlar ise bu alan için imtiyazlı faktörlerdir. Eğer *fantastique* bir film herhangi bir yapıya sahip olacaksa, bu yapı çılgınca bir rüyanın yapısı olmalı; etkili, ürkütücü ve zaman zaman da anlaşılmaz imgelerle dolu bir rüyanın yapısı olmalıdır. Mantığın ve akılcılığın ortadan kaldırılışıyla birlikte bastırılmış olan şeyler de merkeze doğru kayacaktır, ki bir *fantastique* filmin içindeki diğer yol gösterici faktörün erotizme doğru meyletmek oluşu da hiç şaşırtıcı değildir."⁶

Sinemaya dönüldüğündeyse, 1960'lı, 1970'li yıllar sansürün hafiflemesiyle dehşet ve olağanın dışında hazlarla yüklü filmlerin yapıldığı garip bir dönemdir Avrupa sineması için. 1970'lerin ortalarına gelindiğinde pornografideki sertleşme ile başa çıkmakta zorlanacak olan bu sinemacılar, kimi zaman senaryoları sansür kuruluna takıldığı için film üretememiş, kimi zaman film yaparken özgür olmak için düşük bütçeli filmler yapmayı tercih etmiş, pek çoğu zaman zaman para kazanmak

⁵ *Ibid.*, pp. 50-57

⁶ Cathall Tohill, Pete Tombs, **Avrupa Seks ve Korku Sineması: 1956-1984**, trans. by: Nilgün Birgül, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2005, p. 8

için takma isimlerle porno filmler çekmek zorunda kalmıştır. Bu filmlere bakıldığında fikirlerin ve anlatımın özgünlüğü, ele aldığı temalar, yönetmenin fantezi dünyasının renkliliği ile çarpıcı kılınırken filmlerin beslendikleri 1910, 1920'li yılların sineması da alttan alta kendini keyifle sezdirmektedir.

"Bu erotik devrim, sürrealizm, romantizm ve dekadans geleneği gibi çok daha eski kültürel hareketlerin yanı sıra 20. yüzyılın ucuz romanlarından, dizi filmlerden, eski korku filmlerinden ve seksi çizgiromanlardan da etkilenmiştir. (...)ama işin asıl ilginç yanı, aynı kaynaktan beslenen farklı yönetmenlerin çalışmalarına kendi kişisel zevklerini de yansıtarak yeni bölgelere doğru yola çıkarken onlardan nasıl da bambaşka biçimlerde yararlandıklarını görmektir. (...) Onlar popüler edebiyat ve çizgiromanların dinamizmiyle gerçek sanatın sapkın romantizmini birleştirmiş garip melezlerdir."⁷

Bu araştırmada incelenen karakter olan vampirin, bir yönüyle de insanın evrendeki varlığına ilişkin soruları barındıran bir karakter olması, vampir filmlerinde konunun farklı biçimlerdeki yaklaşımlarla işlenmesini olanaklı kılmaktadır. Araştırmada, bilinçaltının yansımalarından çok bu bakımdan ele alınmaktadır filmler. Bu noktada söz bir kez daha Todorov'a bırakılacaktır:

"İşte fantastik edebiyatta olan da budur: Maddeyle ruh arasındaki sınır, örneğin mitik düşünce biçiminde olduğu gibi bilinmez değildir; bu sınırın varlığıdır ki, sürekli çığnemesi için bir bahane oluşturur. (...)Cinsel taşkınlıklar şeytanın hesabına yazıldığında her tür sansürden kurtulunabilir. (...) "Daha da ileri gidelim: Psikanaliz fantastik edebiyatın yerini aldı (ve böylece onu gereksiz kıldı). Bugün aşırıya varan cinsel isteklerden söz etmek için şeytana, ya da ceset düşkünlüğünü anlatmak için vampirlere başvurmaya gerek yok: Psikanaliz ve dolaylı ya da dolaysız yoldan edebiyat, bunlardan esinlenir ve açıklıkla dile getirir. Fantastik yazının konuları son elli yılın psikoloji incelemelerine dönüşmüştür."⁸

The Brides of Dracula

(Yönetmen: Terence Fisher, 1960)

Filmde olaylar Transilvanya'da geçer, Bram Stoker'dan korunmuş karakter Dr. Van Helsing'dir, Dracula ölüdür ancak kültü yaşamaktadır, 'the cult of the undead'.

⁷ **Ibid.**

⁸ Tzvetan Todorov, **Fantastik**, pp. 116-155

Bir kız okulunda öğretmenlik yapmak üzere yola çıkan genç bir kız olan Marianne, yarı yolda kalır ve Barones Meinster O'nu yaşadığı şatoya davet eder geceyi geçirmesi için. Yaşlı Baronesin şatoda yardımcısı Greta ile yalnız olmadığını, akli hastası olan oğlunu ayak bileğinden gümüş bir zincire bağlı olarak belirli bir bölümde tuttuğunu, herkesin O'nun öldüğünü sandığını öğrenir ve Baron Meinster'in kaçmasını sağlar kilidi açan anahtarı O'na ileterek. Ne var ki Baron bir vampirdir. O gece şatodan kaçan ve ormanda baygın düşen Marianne'i Dr. Van Helsing bulur ve sağ salim ders vereceği okula ulaştırır, şatoda başına gelen herşeyi, gördüğü her ayrıntıyı yazmasını isteyerek kasabaya döner.

Baron Meinster, küçüklüğünden beri bencil ve şımartılmış bir çocuktur. İstedikini yapması konusunda annesi ve Greta tarafından hep teşvik edilmiş, sonunda bir vampir olmasına yol açan garip oyunlarına izin verilmiştir küçükken. Vampire dönüştükten sonraysa annesi O'nu kapalı tutmuş, kanlarıyla besleneceği genç kızları kendisi bulup kandırarak getirmiştir. Serbest kaldığında ilk olarak annesinin kanını emmiş, Barones'i de bir vampire dönüştürmüştür.

Van Helsing, kasabanın rahibi tarafından davet edilmiştir ve minnetle karşlanır gelişi. Bir köylü kız ormanda ölü bulunmuştur, vampir tarafından ısırılmış olarak. Ne var ki rahip gelmeden kilise mezarlığına gömülmüştür. Gelenek dışıdır bu durum. Ancak bir yaşayan ölü olarak mezarından çıkmasını önleyerek ölü kızı huzura kavuşturmak mümkündür, Van Helsing ile rahibin niyeti de bunu yapmaktır. Böylece kutsal toprakta yatabilecektir de, bu ailesi için önemlidir. Hristiyanlıkla ilişkili halk inancı filmde sürekli olarak vurgulanmaktadır. İşte bu noktada Hammer fantezisi tüm çarpıcılığıyla sahne alır. Greta, kızın tabutunun gömüldüğü yere uzanmış ve O'nunla konuşmaktadır, mezardan çıkmasına yardımcı olmaktadır. 'Uyan, efendin seni bekliyor. Karanlık, biliyorum. İt, güzelim birazdan burada olacaksın, itmelisin canım...' gibi konuşmalarla yeni vampiri yönlendirerek mezarından çıkmasını sağlar, Van Helsing ise hayretle seyretmektedir. Greta rahiple Van Helsing'i engellemeye çalışırken yaşayan ölüye dönüşmüş olan köylü kız bir vampir olarak çıkar mezarından ve kaçır. Buradan itibaren aksiyon sahneleri daha çoktur.

Van Helsing Meinsterlerin şatoruna gittiğinde Barones, elindeki haçla oğlunun üzerine ilerleyen doktoru teşvik eder. Ancak Van Helsing Baron Meinster'i elinden kaçıtır. Barones adeta günah çıkararak oğlunun hikayesini anlatmış ve artık yaşamda

da ölümdede kendileri için bir kurtuluş olmadığını söylemiştir. Van Helsing 'bir kurtuluş var' diyene dek Barones, her ne kadar doktor bildiğini belirttiyse de vampirliğini aşkar etmemek için örtü ya da elini koyarak dişlerini gizleyerek konuşmuştur. Bunu duyduğunda gizlemeyi bırakmış ve umut ve sevecenlikle gülümsemiştir doktora. Beni kurtar yakarışına karşılık vererek O'nu öldürür Van Helsing. Gönüllü olarak uzanıp kalbine kazık çakılmasını bekleyen bir anne olarak ölmüştür.

Bu arada Baron Meinster Marianne'a gitmiş ve okuldakilere yakında evleneceklerini açıklamıştır. Ardından Gina ve Marieanne konuşular ve Marianne odadan kısa bir süreliğine çıktığında Gina, O'nunla ben evlenmeliydim, diye düşündüğü anda bu bir davettir ve Baron yarasa görünümünde gelir, gerçek bedenine bürünüp Gina'yı ısırır. Bakışlarına yakalandığınızda hipnotize olur ve vampire doğru çekilirsiniz, O da derhal sivri dişlerini boynunuza geçirir, şeklindeki vampir tanımının görsel anlatımıdır tam olarak. Van Helsing Barones'i öldürdükten sonra Gina'nın ölüm haberi üzerine Marianne'ın da bulunduğu okula gider cesedi görmeye. Orada tabutun başında birinin beklemesini söyler ve ayrılır. Ahıra konan tabutun başında Marianne beklemektedir, atlar huzursuzlanmaktadır, dışarı çıkan seyise kapının önünde bekleyen yarasa saldırmıştır, ki Gina tabutundan kalkar. Gina'nın Marianne'a doğru yürürken yaptığı konuşma, kayda değer bir etki yaratmaktadır. Gina, vampir Baronun yeni gelini rolünü burada tam anlamıyla sergilemektedir. Marianne'i Baronun beklediği eski değirmene birlikte gitmeye ikna etmeye çalışırken Van Helsing içeri girer ve bayılan Marieanne'i tutarken yeni vampir Gina kaçar. Adres ise bellidir artık, tepedeki eski değirmen.

Eski değirmene giden Van Helsing'i almalarını söyleyerek ortaya çıkar Greta, yanındaki hepsi de beyazlar giymiş vampir kızlara. Vampirin hizmetindeki insan olarak oldukça başarılı çizilmiştir. Çok geçmeden Baron da gelir ve Van Helsing'i alt ettikten sonra Marianne'i alıp geri gelir. Van Helsing'in gözleri önünde dönüştürmek üzeredir ki Marianne'i, Van Helsing yüzüne kutsal su atarak önler. Değirmeni ateşe vererek avluya kaçan yüzü kutsal suyla deforme olmuş Baron, değirmenin, dolunayın ışığı sayesinde üzerine bir haç biçimi şeklindeki gölgesi altında ölür.

1960 yapımı olan filmde özellikle yönetmen ve kameraman övgüye değer bir anlatımla bildik vampir hikayesinden yeni bir iş çıkartmışlardır. Kamera hareketleri,

kadrajlar ve ışık istenilen atmosferi yaratmakta son derece başarılıdır. Dekorlar ve ayrıntılar incelikle düşünülmüştür filmde, gerek iç gerek dış mekan çekimlerinde grotesk bir hava yaratılmasına katkıda bulunmuştur bunlar. Peter Cushing ise, Van Helsing karakterine yeni bir yaşam vermiştir adeta.

Senaryoyu yazmaya önce Jimmy Sangster başlamış ancak sonra Peter Bryan ve Edward Percy devam etmiştir. Bazı kopuklukların olası sebebi budur. Marieanne'ın olasılıkla O'nu bırakıp giden arabacının indirmediği için hiç gözükmeyen, sonra kaybolduğu, şatoya geldiği görülmemişken şatoda kaldığı söylenen sonra ortaya çıkan bavulları gibi, yarasaya dönüşebilen vampirin ayak bileğinden zincirle bağlı kalmaktan kurtulmaması gibi bir mantık hatası göze çarpmaktadır. Ancak göz ardı edilmesi zor olan, filmin başında Marianne kasabaya ilerlerken arabanın yolu kapatan bir kütük nedeniyle durmak zorunda kaldığında kimseye görünmeden arabanın arkasına tutunarak kasabaya gelen keskin hatlı adamın filmde boy göstermiş olmasıdır. Bu adam arabacıya ödeme yapar, hiç konuşma geçmez aralarında, Marieanne'ı beklemesi gerekirken arabacı olabildiğince hızla uzaklaşır. Bu arada handa yemek ısmarlamakta olan Marianne'ın yalnız seyahat ediyor olmasının bile tehlikeli olduğunu hancı hemen belli eder ve kasabada kalmaması gerektiği konusunda ısrar eder. Kapı açılıp bu keskin hatlara sahip adam görüldüğünde hanın yemek salonundaki herkes donakalır ve kaçar. Adam sadece kapıyı açar, durur ve çıkar gider. Ancak bu fazlasıyla yeterlidir, tehlike çanları çalmıştır kasabalılar için. Herkesin neler döndüğünü bildiği ve korktuğu tekinsiz ortam filmin en başında bu şekilde yaratılmıştır. Nitekim hemen ardından Barones Meinstein içeri girecek ve oğlunu beslemek üzere Marianne'ı evine davet ederek alıp götürecektir. Ve bu kadar etkileyici bir giriş yapan filmde bahsi geçen adam bir daha görülmeyecektir!

Filmde yeni ya da değişik bazı yaklaşımlar görülmektedir. Değirmende Baron Meinster ile kavga eder Van Helsing. Bu sırada beyaz giysileri, beyaz yüzleriyle iki vampir kız onları izlemektedir keyifle. Baron, Van Helsing'i hafifçe ısırır. Filmde ilk kez bir erkeği ısırmıştır vampir, ancak dönüştürmek üzere değil. Homoerotik sayılmaz bu ısırış. Marianne'i alarak geri gelmek üzere değirmenden ayrıldığında Van Helsing kendine gelir. İlginç olan, kendini tedavi eder. Vampirin ısırıldığı yeri kızgın demirle dağlar önce. Ardından kutsal su döker, kutsal suyla temizler demek, daha doğru olacaktır belki. Ve vampirin dişlerini geçirdiği boynu hiç ısırılmamış gibi

olur, eski haline döner anında. Yanısıra, vampirin bir gündüz korumasına ihtiyaç duyması söz konusudur. Yalnızca geceleri yaşayan bir varlık olarak gündüz savunmasızdır ve bir insanın korumasına muhtaçtır. Tabii bu kişi vampirin etkisi altındadır, onun hizmetçisidir. Filmde bu rolü Greta oynamaktadır. Çocukluğundan beri yanındadır, annesi değil O ilgilenmiştir evde bağlı tutulduğu dönemde, dönüştürdüğü kızların mezarlarından çıkmasına yardım eder, vampire saldıracak olanı engellemeye çalışır... Burada ilgi çekici bir nokta da vampirle annesinin ilişkisidir. Anne, hem oğlunun vampirliğe kadar varan garipliklerini teşvik eder ve dönüştüğünde O'nu evde kapalı tutar bir yandan, bir yandan beslenmesi için genç kızlar getirir eve. Serbest kaldığında ilk ısırıldığı kişi, annesidir. Filmin devamından anlaşılmaktadır ki dönüşmesini sağlayarak vampir yaşamını birlikte sürdürmek için ısırılmamıştır. Baronun tutsaklığıyla ilgili olarak Marianne'a getirdiği, her şeyin mirasçısı olduğu için annesinin O'nu delilikle itham ederek zincirlediği ise sadece olay örgüsünün ilerleyebilmesi için gerekli bir çözüm niteliğinde kalmaktadır. Anne ölüp bir vampire dönüştükten sonra oğluna karşı Van Helsing'in yanında yer alır ve kendisi için de ruhunun kurtarılmasını sağlayan bir ölüm diler. Sonuna dek Baron Meinster'in yanında olan ve uğruna ölen kişi Greta'dır.

Filmin genelinde Hristiyanlıkla ilişkili halk kültürünün baskın olduğu dikkat çekmektedir. Vampirlik, antik inançların süregelen devamı, hristiyanlığa karşı savaşan yaşayan ölü kültü olarak tanımlanır, çok tehlikeli olmasının nedeni olarak yayılması, vampirliğin bulaşıcı olması gösterilmiştir. Vampir tarafından ısırılan biri öldükten sonra bir vampir olarak dirilir. Yaşayan ölüdür vampir. Kanla beslenir. Haçtan ve sarmısaktan, sarmısak çiçeğinden korkar ya da tiksindir. Yarasaya dönüşür dilediğinde. Filmde Van Helsing'i durdurmak için, ısıracağı kişinin bulunduğu yere girebilmek için ya da saldırmak için sıklıkla yarasa formuna girmiş olarak görülür Baron. Sadece geceleri yaşar. Yansıması yoktur. Kutsal su, üzerinde etkilidir. Vampire dönüşen kişi kalbine kazık saplanarak ya da yakılarak öldürülebilir. Vampir tarafından ısırılmış biri kutsal toprağa gömülemez. Horoz ötüşünden önce tabutuna dönmek zorundadır vampir. Bakışlarıyla karşısındaki kişiyi hipnotize eder, asla gözlerine bakmamak gerekir. Görüldüğü gibi genel olarak Avrupa ülkelerinde yer aldığı şekliyle ve karşısında durmak için Hristiyanlığın kutsal nesnelere

gereksinilerek tanımlanmıştır vampir. Ek olarak, vampirin sadece genç kızları seçme özelliği daha çok Erzsebet Bathory'le ilişkilidir, Dracula ile değil.

Taste The Blood of Dracula (Yönetmen: Peter Sasdy, 1970) filminin konusu özetle şöyledir: Filmin başında bir tüccar ormanda sırtından kendi boyundan büyük bir haçla kazıklanmış Dracula'yı görür, Dracula yok olurken geride bıraktığı madalyonu, yüzüğü, pelerini ve kanını kurumuş toz halinde kanını alır. Ormanda çukurluk bir alanda sırtında kocaman bir haçla Dracula'yı oynayan Christopher Lee'nin gözlerinden akan kanlarla haykıran görüntüsü Hammer filmlerinin tarzını tam olarak yansıtmaktadır. Filmde toplumsal ikiyüzlülükten alınan intikam görünümündedir Dracula'nın kurbanlarının öldürülüşü. Ailesine karşı yobaz olan ancak kendisi zevk ve fuhuş alemlerinin sınırlarını zorlamaktan geri duymayan, toplum yaşamında saygın bir işadamı olan ve dini görevlerini yerine getiren biri olarak gözükmekten de geri kalmayan babayı, baskı altında tuttuğu kızına öldürtür Dracula. Filmin tümü için bu geçerlidir, kurbanlarına elini bile sürmez. Durumdan sorumlu tutulmanın gençler olmaması en az Nightmare on Elm Street filmlerindeki kadar yerli yerine oturan bir tespittir, onları yetiştiren ve toplumsal ilişkileri riyakarlık üzerine kuran bireyler sorumlu tutulmaktadır, tanrıdan da şeytandan da yüz çeviren kişiler olarak. Dracula içinse kendi müridi olmuş, hipnotik etkisi altındaki kişilerin de bir önemi yoktur, o tanrının karşısındaki en büyük kötülüğün cisimleşmiş halidir, ruhunu şeytana satıp Dracula'ya katılmak için düzenlenen şeytan ayini O'nun kalıtları ile düzenlenebilmektedir. Dracula'nın ardında bıraktığı kalıtlarda düzenlenen ayinle yeniden dirilmesi, kutsal emanetlere göndermedir, bunu filmin sonunda köşeye sıkışmış haldeyken şapeli kilise olarak görmesi, haçın kullanımı gibi hristiyanlıkla ilişkili unsurlar yer almaktadır, ön planda olmamakla birlikte. Terence Fisher filmlerinde haçın neredeyse vazgeçilmez bir unsur olduğunu belirtmek gerekir ayrıca. Dracula ise gerek O'nun müridi olan kişinin kadınlar tarafından karşı konulmaz çekicilikte bulunmasıyla gerekse Dracula'nın çevresindeki hipnotize ettiği kadınlarla cinsel açıdan dayanılmaz bir efendi olarak şeytani bir cazibe sahibi olmasıyla öne çıkmaktadır. İsminin Dracula olduğunu düşünmezseniz vampir, kont olmasıyla güçlü biri ve şeytana denk görülen bir figürdür. Ner var ki görsel temsili hiç öyle değildir. Gerek genç Kont gerekse Kont Dracula güçlü, seksi, aristokratik, köklü bir aileden gelen, cazip karakterlerdir.

Twins of Evil (Yönetmen: Tudor Gates, 1971) filmi, Hammer yapımlarından beklenebileceği gibi Peter Cushing'in rol aldığı ve edebiyattan yararlanmış bir filmidir. Konusu, Karnstein'ların şatosunun yer aldığı köyde geçer ve öncelikle, Kont Karnstein'ın yaptığı şeytani bir ayinde dirilen Mircalla, şeytanın isteğiyle Kont'u vampire dönüştürür. Kasabada şeytani güçlerden korkarak masum genç kızları cadı oldukları gerekçesiyle sıklıkla kazığa bağlayarak yakan bir din kardeşliği terör estirmektedir, ne var ki vampirler de gerçekten vardır. Vampirliğin kasabadaki kökeni olan İmparatorla bağından korku duydukları Kont Karnstein'a dokunmaya cesaret edemeyen bu grup genç kızları günah keçisi olarak yakmaya devam ederken grubun başı olan rahibin genç ve ikiz kızkardeş olan yeğenleri gelir. Klasik ikilikçi yaklaşım vardır elbette, biri masum diğeri kötülük dolu. Kaldı ki Karnstein'a kendi isteğiyle giden kötü kardeş olan Frida'yı Kont Karnstein dönüştürürken özlü bir de söz eder, ısırıldığında masum olan kişi ölürken kötü olan kişi vampire dönüşmektedir! İnsan vampire dönüşmekle kötü, şeytani işleri seçen biri olmamaktadır buna göre. Kişinin seçimleriyle ya da doğası itibarıyla iyi ya da kötü olduğu verilmemekle birlikte cahilce inanmanın kötülüğe yol açtığından dem vurulmaktadır, güç odaklarına karşı koymaya cesaret ederek kötülüğe izin verildiği de.

Bakışlarıyla hipnotize eden vampirin başka bir varlığa dönüşme, sis halinde istediği yere girebilme, uçma gibi güçleri yoktur. Aynada yansıması yoktur. Haçtan korkarlar ve bedenlerinde değdiği yeri yakarak iz bırakır haç. Ateşte yakıldığında sadece bedeni yok olur ve ek olarak, acı hissetmez ve başka bir bedende varlığını sürdürür. Öldürülmesinin tek yöntemi kalbine kazık saplamak ve başını gövdesinden ayırmaktır. Bu açıdan ilginç bir örnektir *Twins of Evil*, gündüz dışarı çıkar, insanlarla iletişim kurar vampir. Yaygın bir özellik olan gün ışığının vampiri yakması söz konusu değildir, ateşle de yok olmazlar.

Kont Karnstein, kasabalıların, dini cemaatin şeytani varlıklar konusundaki cehaletine güvenerek rahatça yaşantısını sürdürür. Kızkardeşiyle birlikte kasabada kızlar için bir okul işleten Anton sayesinde vampirin nasıl öldürüleceğini öğrenirler, o zamana dek yaptıkları yakma eyleminin vampirde işlemediğini. Yobaz dini cemaatlerin işleyişi ve nasıl galeyena geldikleri gösterilir filmde. Film kendi mantığı

içinde yobazlığa karşıdır ve batılın karşısındaki, bilgiye dayanan eylemi onaylamaktadır.

Kasabada ölü bulunanlar vardır, ortadan kaybolan kişiler vardır ve cemaat tarafından kazığa bağlanarak yakılmak yoluyla öldürülenler vardır. Yakılanlar, diğer kayıplar için günah keçisi ilan edilenlerdir aslen, vampir ısırarak masumları öldürürken rahip de yakarak öldürmektedir masumları. Filmde burada söz edilmesinin sebebi, uzun bir dönem geçerli olmuş büyücülük, cadıçılık, vampir ve tanrının karşısındaki şeytanın yanında yer aldığına inanılan kişiler ve bunların ruhları karşılığında çeşitli güçlere sahip olmaları, ölümsüz olmaları, şeytanın dünyadaki eli olmaları gibi inançların yer almasıdır. Cadı, büyü, vampir üçlüsünü birlikte bir kasabada yaşananlar üzerinden görebilmekteyiz *Twins of Evil*'da.

The Mask of Satan

(İtalyanca orjinal adı: *La Maschera del demonio*; aka *Black Sunday*)

(Yönetmen: Mario Bava, 1960)

Kimi zaman sınıflandırma yapmak çok kolay değildir. Mario Bava'nın yönetmenliğini yapmış olduğu *The Mask of Satan* filmi, burada farklı alt başlıklarda yer alabilecek niteliktedir. Farklı ülke sinemalarından örnekler başlığı altında ele alınabilir. Gogol'ün öyküsünden uyarılma olarak geçmesiyle birlikte, son derece serbest bir uyarılma olduğu hatta Bava'nın Gogol seven bir sinemacı olduğu söylenebilir. Roma'nın Cinecitta Stüdyolarında çekilmiş olmasıyla birlikte İtalyan yönetmen olarak sinema tarihine geçmiş Bava'nın filmidir. Bir Mario Bava filmidir *The Mask of Satan* her bakımdan. Öncüler, farklılık yaratanlar, popüler uyarlamalar başlığı altında ele alınabilir. Mario Bava'nın bu ilk filmi, öncü ve farklılık yaratan tanımlamasını taşımaktadır zaten. Görüntü yönetmenliğini kendisinin yaptığı bu filmle İtalyan korku sinemasına öncülük etmiş, kendisinden sonra gelecek Dario Argento gibi yönetmenleri etkilemiştir. Bu etkinin sebeplerine, karakterlere, yaratıcı fikirlere, görsel efektlere, yaratılan gotik atmosfere, tasarlanan mekanlara, ışığın kullanımına, filmde oluşturulan atmosfere bakıldığında türe tutkun, incelikle tasarlanmış bir Bava filmidir *The Mask of Satan*.

Riccardo Freda'nın da etkisiyle Galatea Stüdyosu Bava'ya istediği şekilde, hikayeyi kendisi seçerek ilk filmi seçme fırsatı sunmuştur. Nikolai Gogol'ün 'Viy' (1831-1832) adlı hikayesinden Mario Bava'nın sinemaya uyarlamış olduğu bir

filmdir Black Sunday. Ukrayna'da geçen hikaye, 1967 yılında Georgi Kropachyov ve Konstantin Yershov tarafından sinemaya uyarlanmıştır. Bir manastırda öğrenim gören Khoma Brut, manastır tatil olduğunda çıktığı yolculuk sırasında arkadaşlarıyla evinde konakladıkları ancak gece yanına gelerek kendisini ele geçiren cadıyı yaralar ve yaşlı cadı yaralandığında güzel bir genç kıza dönüşür. Kaçarak manastıra döndüğünde ağır yaralı olan genç bir kızın Khoma'nın başında üç gece kalarak dua etmesi isteği üzerine, istemese de bir kez daha cadı kadının yanına dönmüş olur, döndüğünde yaralı genç kız ölmüşse de. Geceleri hortlayan bu yaşayan ölü, ilk iki gece Khoma'ya ulaşamazsa da üçüncü gece vampirler, kurtadamlar gibi yaratıkları, ama hepsinden önemlisi bunlara ve bir bakışıyla insana da hükmeden Viy'i çağırır. Khoma ertesi gün ölü bulunur. Bu çok kaba özetten bile Mario Bava'nın yaşayan ölü ve cadı tiplerini birleştirdiği kadından başkaca Gogol'ün hikayesinden uyarlamada yararlandığı unsur olmadığından, hatta bu karaktere bir de vampirliği yüklediğinden, Black Sunday'in bir uyarlama olduğu söylenemez. Bava'nın Gogol'ün hikayesinden esinlenerek çektiği bir film olduğu ileri sürülebilir ancak.

Filmin adından önce yer alan prologun görsel anlatımının belgesele yakışır nitelikte olduğu söylenebilir. Özellikle engizisyonun yöntemlerinin çeşitliliği ve yaratıcılığı bakımından, filmde kullanılan öldürme aleti, Şeytanın Maskesi bunu örnekler. 17. yüzyıl Moldovya'sında vampir adı altında toplanan kana susamış kişiler, şeytani eylemler gerçekleştirdiğine inanılan kendini şeytana adanmış cadılar, engizisyonun soruşturması sonucu cezalandırılmaktadır, genellikle kazığa bağlanıp yakılmak yoluyla. Kardeşin kardeşi, babanın oğlu suçlamakta tereddüt etmediği bir dönemdir. Bu cezaların uygulamasına köylüler de izleyici olarak eşlik etmektedir. Önce, Prenses Asa'nın bedenine şeytanın sembolü dağlanır, ardından yüzüne iç tarafında çivilerin olduğu bir maske çakıldıktan sonra yakılmak üzereyken Asa lanetini söyler kendisini cezalandıran ağabeyi olan başsorgucuya, kendisinden aldığı hayatı çocuklarının kanında sürdürecektir O, ailenin sonraki bireyleri Asa'ya yaşam verecektir. Prenses Asa ve akrabası, bir ihtimal ağabeyi olan* Igor Yavutich ile birlikte öldürülür. Bu ilişki, Asa ve Igor Yavutich'in resimlerinin evdeki

* Igor Yavutich'in Asa'nın kardeşi olduğu TİM Lucas'ın yorumu esas alınarak Gary Johnson tarafından belirtilmiştir (www.imagesjournal.com/issue10/reviews/mariobava/blacksunday.htm)

şöminenin iki yanında asılı olmasından ve ejder arması gibi sembolik işaretler yoluyla ortaya konmuştur.

200 yıl sonra, yoldan geçerken arabalarının arıza yapması sonucu aile şapelini keşfederek incelemeye girişen iki doktor, Tomas Kruvajan ve Adrej Gorobe, Asa'nın lahdini görürler. Asa'nın maskesini çıkarır, yanbaşına bırakılmış kutsal bir nesneyi alırlar. Ne var ki bu sırada Profesör Tomas Kruvajan'ın kesilen elinden damlayan kan, Asa'nın dirilmesine yarayacaktır. Bu arada, Kruvajan'ın dev bir yarasa saldırısına maruz kaldığını da eklemeliyiz. Şapelden çıkarılarken karşılaştıkları, Asa'nın hayata dönmesiyle artık yaşamı tehlike altına girmiş olan Vajda ailesinden Prenses Katia'dır.

200 yıl önce öldürülmüş olan Asa, 100 yıl sonra Aziz George Günü'nde 21 yaşında olan ve kendisi gibi görünen Prenses Marsha'yı öldürmüştür. Bunun üzerinden de 100 yıl geçmiştir, yine Aziz George Günü yaklaşmaktadır ve fiziksel olarak Asa'ya tıpatıp benzeyen ve üstelik de Asa'nın tablosundan garip bir biçimde etkilenen 21 yaşındaki kızı Katia için korkmaktadır babası Prens Vajda.

Kaldı ki Prens Vajda korkularında haklı çıkar, Tomas Kruvajan aracılığıyla yaşama dönen Asa, Katia'nın bedenini ele geçirmek arzusundadır. Film, sonunda Asa'nın son anda amacına ulaşamadığı bu süreci gösterir. Asa dirilmiştir ancak yerinden kalkamamaktadır. Öncelikle düşünce gücüyle mezarında yatan Igor Igor Yavutich'in hortlamasını sağlar. Yavutich, önce Prens Vajda'ya gider, Prens kendisini haçla korur ancak korkudan baygın düşer. Başarısız olan Yavutich, Tomas Kruvajan'ı şatodan Prens Vajda'nın hastalığı nedeniyle çağrıldığı yalanıyla kandırarak Asa'ya götürür. Buna uzaktan şahit olan küçük bir köylü kız, daha sonra şatodaki şöminenin yanında asılı resminden Kruvajan'ı alanın Yavutich olduğunu herkese söyleyerek olay örgüsüne katkıda bulunacaktır. Asa, Kruvajan'dan kendisini öpmesini ister, bu öpücük Kruvajan'ın dönüşümünü sağlayacaktır. Beylik bir söz de eder Asa: 'İnsanlar için ölmüş olacaksın fakat ölümden yaşayacaksın.'

Katia ve Konstantine babaları için doktoru çağırtıklarında, artık dönüşmüş olan Kruvajan girer odaya. Zamanla saçları koyulaşmaya başlayan, haçtan çekinen, Asa'nın etkisinde olmasına karşın asistanını uyarmaya çalışan Kruvajan. Sabahında babaları ölmüş, Kruvajan ortadan kaybolmuştur.

Adrej Gorobec, Kruvajan'ın gece şatoya çağrıldığını öğrenince şatoya gider. Prens Vajda'nın boynundaki vampirin işareti sayılan küçük delikleri görür. Bu sırada köyde aynı şekilde ölmüş bulunan kişiler nedeniyle korku havası egemen olmaktadır. Şatoya bu nedenle gelen köylülerin içindeki küçük kız gece Kruvajan'ı alanın Yavutich olduğunu resimdem teşhis eder. Köylüler, buldukları ölüyü rahibe teslim etmiştir, Adrej Gorobec rahibe gider ve olanları anlatır. Artık mücadele eden iyiler ekibi kurulmuş olur rahibin de katılımıyla.

Şatonun gizli geçitleri keşfedilir, Dr. Kruvajan'ın şeytanın emrine girmiş ruhu huzura kavuşturulur. Bundan sonraki ana amaçları cadı Asa'nın Katia'nın bedenini ele geçirmesini önlemektir. Filmin sonlarında olaylar hız kazanıp gerilim artarken, filmin geneline hakim olan Bava'nın kullandığı çarpıcı görsellik ve fanteziye kayan aksiyonlar birbiri ardına izleyiciyi ekrana bağlarken yeni gore görüntüler de bunlara eşlik eder. Şatoda yalnız kalan korkmuş haldeki Katia, şöminenin karşısında üzeri açık tabutunda yatan babasının yanına yere oturup ağlamaya başlar. Ne var ki babası hortlayarak kızına artık kendi kanından olmadığını söyleyince Katia bayılır. Babası tabutundan çıkarak kendi kızının kanını içmek üzere üzerine eğildiği sırada Igor Yavutich çıkagelir ve Prens Vajda'yı şöminenin ateşi içine atar. Ateşin O'nun ölümünü sağlayacağı bilgisi filmin başında verilmiştir izleyiciye. Yavutich, halen baygın haldeki Katia'yı kucağına alarak Asa'ya götürür. Asa, sadece dokunarak Katia'yı ele geçirir. Bu temas sırasında Katia'nın çöktüğü, yaşlandığı gösterilerek yaşam enerjisinin Asa tarafından emildiği anlatılmaktadır ve filmin her karesinde olduğu gibi Bava'nın görüntü yönetmenliği kendini hissettirmektedir, sadece ışıkla bile ne yaptığını gösterir gibidir Bava. Eylem sona erdiğinde zaten Barbara Steele tarafından oynanan her iki kadın da aynı gözükmemektedir yine. Bundan sonra Asa, bitkin, yarı baygın halde yatan Katia'ya kendisine adandığını, kendisi gibi hissettiğini çünkü sonunda kendisi olmaya yazgılı olduğunu içten içe hissettiğini, portresinin bu nedenle etkili olduğunu üzerinde, erkeğin sevgisinin O'nu kurtarabileceğini ama kendisinin baskın olduğunu söylediği söylevi sırasında Katia'nın boynunda asılı haçı görür. Bu sırada diğer yanda Constantine ile Yavutich boğuşmaktadır. Adrej şapele gittiğinde Asa'nın yerinde lahdin üzerinde yatan Katia'dır. Son anda Adrej Katia'nın boynunda asılı haçı görünce yer değiştirdiklerini anlar. Asa'nın bakışıyla Adrej hipnotize olmak üzereyken rahip önde olmak üzere köylüler gelirler ve Adrej cadı

olanın hangisi olduğunu onlara söyler. Filmin başında yüzüne maske çakılan Asa yakılmak üzereyken çıkan şiddetli yağmur, köylülerin korku ile kaçışmasına ve Asa'nın yakılamadan daha sonra aile şapeline taşınmak üzere kutsal olmayan toprağa gömülmesine yol açmıştır. Sonundaysa Asa direğe bağlanarak yakılır. O'nun ölümüyle Katia'nın bedeni can bulur.

Bava'nın yönetmenliğini yaptığı bu ilk filmi, görsel açıdan halen başyapıt sayılabilecek niteliktedir, görüntü yönetmenliğini de Mario Bava'nın yapması her karede kendini belli etmektedir. Kamera ve ışığın kullanımı, ışık, mekan, kamera hareketi ve efektlerle yaratılan gotik atmosfer, şatoda yer alan gizli geçitler, daha sonra mantığı açıklanan garip olaylar, dönemi için çarpıcı gore görüntüleri ile İtalyan korku sineması için öncü nitelikteki bu film, bu çalışmanın ilgilendiği temalar bakımından da önemlidir.

Haç, ikona, kutsal yazı gibi hristiyan inancına ilişkin unsurlar şeytani olanla savaşmak için kullanılan yöntemler olarak yer almaktadır filmde. Haçın kullanımına bir örnek şudur: Rahip ve Adrej mezarlıkta, Igor'un hortladıktan sonra yüzünden çıkarıp attığı şeytanın maskesini bulurlar. Bozulmuş mezardaki tabutu açtıklarında Adrej'in önceki gece kendisini görüp konuştuğu Dr. Kruvajan'ın tabutta yattığını görürler. Rahip, şeytanın O'nu ele geçirdiğinin ispatı olarak haçını alnına koyar. Haçın teması bu ölüyü yakar. Huzura kavuşturmak içinse Asa'nın lahdinden aldıkları ikonun gösterdiği şekilde davranır, gözüne sivri bir nesne batırır. Bu ana kadar sessiz sedasız yatan Kruvajan'ın uzaklardan gelen çığlığının duyulmasıyla, ruhunun huzura kavuştuğu anlaşılır. Ateş ise, şeytanın emrine girenin kesin ölümünü sağlamaktadır.

Bunun dışında, özellikle prolog tarihe ve halk kültürüne ilişkin bilgi içermektedir. Engizisyonun uygulamaları, köylülerin eşlikçiliği, vampir adı altında sürdürülen bir gelenek olarak suçlanan köylüler, cadı avı... Halk kültüründen alınmış unsurlar hemen görülmektedir: kutsal olmayan, katillerin gömüldüğü yere gömülmesi cadılıkla suçlananların, vb.

Görsel temsili hoş kılınmış olan bir başka nokta, hortlamasından, mezarından kalkarak insanlar arasına karışıp onlar için bir tehdit oluşturmasından korkulan kişileri mezarında tutma çabasıdır. Hemen her kültürde çeşitli yöntemlerle tehlikeli bulunan ölümler mezarlarında sabit tutulmaya çalışılmıştır. Aile şapeline taşınmış olan Asa'nın cesedi, taş lahdindedir. Yanına bırakılan kutsal yazılar ve ikona içeren bir

eski kutsal nesne vardır. Lahdin, Asa'nın yüzünün olduğu yere denk gelecek şekilde üzerine cam konmuş bir açıklık bırakılmıştır. Bu açıklıktan görülebilen ve gölgesi cadının üzerine bu yolla vuran lahdin baş kısmında bulunan kocaman taştan yapılmış haç, Asa'nın yerinden kalkmasını önlemektedir.

The Mask of Satan, cadıcılıkla vampir inancını birleştirerek ele almış, prologda da o dönemde Moldovya'da şeytanla işbirliği yapan ve insana zarar verenlerin vampir genellemesiyle anıldığını belirtmiştir. Filmin genel yaklaşımında olduğu gibi karakterlerle ilgili olarak da hristiyan inancına ilişkin bir tutum takındığı söylenebilir. Şeytan film boyunca işbaşındadır. Asa'nın dönüştürdüğü Dr. Kruvajan için, bir yaşayan ölü olması merkeze alınarak, şeytanın ölümlere musallat olduğu, Asa ve yandaşlarının şeytanın hizmetinde oldukları bilgisi verilmiştir. Vampir, cadı ve şeytan kötücül, yaşayanların kanına susamış - bir sahnede şatodaki iki köpeğin kanı içilerek ölüme bırakıldığı yer alır- varlıklar olarak yakın ilişki içinde görülür.

Filmde vampire alışkın olduğumuz şekilde bir tanımlama getirilmemiştir. Dönüştürdüğü kişiye hükmettiği anlaşılmaktadır. Bakışlarıyla hipnotize etme gücüne sahiptir, kendisi yaşama döndükten sonra çağrısıyla Yavutich'in mezarından kalkarak kendisine gelmesini sağlayabilir. Asa'nın kanla ilişkisi çok alışıldık değildir, Dr. Kruvajan'ın kesilen elinden damlayan kanla dirilir, ancak O'nu öperek dönüştürür, ki bu öpüşte kimi filmlerde görüldüğü gibi yaşam gücünü emmek gibi bir özellik de yoktur. Katia'nın yaşam enerjisini ise kanını içerek değil sadece eliyle dokunarak tensel temasla ele geçirir. Yine de vampirin kanla ilişkisi filmde gösterilmiştir. Bu ve dönüşüm, en net Prens Vadja üzerinden anlaşılmaktadır. Vampir saldırısıyla ölen Prens Vadja, şatosunda üzeri kapatılmamış halde tabutta yatar halde gösterildikten sonra hortlaması, kendi kızının kanını içmeye yeltenmesi açıkça gösterilmiştir. Vampirin bedeni kendini yenileme gücüne sahiptir. Doktor Kruvajan'ı dönüştükten sonra saç rengi koyulaşmış olarak görürüz, Yavutich ve Asa'nın yüzüne çakılmış maskenin ete batan çivilerinin yol açtığı deliklerden eser kalmaz... Asa, sıradışı niteliktedir alışıldık cadıya ve vampire göre. Vampire dönüşen kişinin bedeni bozulmaz. Diğerlerinin de, Asa'nın da. Asa'yı, 200 yıldır bedeni çürümemiş, bozulmamış halde yatarken görürüz, yüzünden maske çıkarıldıktan sonra damlayan kanla göz çukurlarında gözlerinin yeniden oluştuğunu, maskenin çivilerinin olduğu yerlerdeki deliklerin kapandığını görürüz. Asa yaşama döndüğü halde yerinden

kıyırdıyamaz, güçsüz değildir, sanki sadece hareket edememektedir. Katia'nın O'na getirilmesi ve Katia'nın yaşam gücünü elde etmesi gerekmektedir ayağa kalkması ve hareket edebilmesi için. Varlığına son vermenin kesin yöntemi ise ateşle yakılmasıdır, unutulmamalı ki prologda bedeni dağlanıp yüzüne maske çakıldıktan sonra bağlandığı direkte yakılmak üzereyken çıkan şiddetli rüzgar ve yağmur adeta şeytanın işi görülmüş ve korkan köylüler kaçıırken Asa ve Yavutich'in cesetleri yakılamadan gömülmüştür. Sonunda yine köylüler tarafından direğe bağlanan Asa yanarken O'nun ölümüyle Katia'ya yaşam gücü geri döner.

Et Mourir de Plaisir

(aka Blood and Roses, Yönetmen: Roger Vadim, 1960)

Yönetmenliğini Roger Vadim'in yaptığı filmin hikayesi, Sheridan Le Fanu'nun Carmilla adlı uzun öyküsünden yola çıkılarak yazılmıştır. Karakter korunmuştur, Karnstein ailesi, Carmilla, Millarca filmde arz-ı endam ederler. Film için yazılan hikayede Millarca Karnstein'in hayatının küçük bir bölümü, filmin büyük kısmında kahramanın olarak Carmilla'nın görüldüğü bir hikayeye verilmiştir.

Filmde Karnstein ailesinin şatosu ve sırrı korunmuştur ancak henüz filmin başında vampirliklerinin artık sır olmadığını öğreniriz. 1765 yılında köylüler Karnsteinlerin mezarlığını basarak önce hepsinin kalplerine kazık çakmış ve sonra da cesetleri yakmışlardır. Filmin başlıca kişileri Carmilla, kuzeni Leopoldo, Leopoldo'nun nişanlısı Georgia, nişanlısının babası, evin çalışanlarından Giuseppe. Karnsteinlerin vampirliği ile ilgili bilgiyi, o aileden olan Carmilla ve Leopoldo birlikte ve oldukça eğlenerek anlatırlar diğerlerine. 1765 yılındaki bu olayla ailedeki vampirliğe bir son verilmiştir.

Carmilla, birinin yaşadığını söyler hala ve büyük boyutlardaki duvar resminin yanına gider- resim, üzerinde gelinliği ve elinde bir kırmızı gül olan Millarca Karnstein'a aittir ve Carmilla adeta O'nun canlı bir kopyasıdır. Carmilla bu benzerlikle dinleyenler üzerinde istediği etkiyi yarattıktan sonra Millarca'nın hikayesini anlatır: Millarca, kuzeni Ludwig'e derin bir aşkla bağlıdır ve O'nun kollarında ölür. Ludwig aşkının ebediliğine yemin eder. Köylüler mezarlığı bastıklarında ise Millarca'nın mezarının boş olduğu görülmüştür. Ludwig, gizlice bedeni kaçırmıştır. Ne var ki Ludwig ebedi aşk sözüne sadık kalmaz ve üç kez nişanlanır. Her seferinde düğünden hemen önce nişanlısı ölmüştür.

Konu bu ipucu doğrultusunda ilerleyecektir, Carmilla ve Leopoldo ile Mircalla ile Ludwig paralelliği kurulmuştur. Kaldı ki çok geçmeden Mircalla Carmilla'yı etkisi altına alır. Carmilla, manyetizma yoluyla iradesi dışında Leopoldo'nun verdiği partideki havai fişek gösterisi sırasında olan patlamalarla yolu açılan Mircalla'nın lahdinin bulunduğu yere gider ve oradan çıktığında Carmilla'nın bedeninde Mircalla'nın ruhu vardır. Vampirdir artık ve Leopoldo'nun nişanlısı Georgia'yı ısırır. Carmilla yüksekten bir kazığın üstüne düştüğünde kalbine kazık çakılmış gibi ölürken Mircalla'nın ruhu Georgia'yı ele geçirir. Filmin başında dışses olarak hikayesini anlatmaya Paris-Roma arası bundan 500 yıl önce iki ay sürerdi, diyerek başlayan Mircalla, filmin sonunda aşık olduğu kuzeniyle evlenmiş biri olarak ancak kuzen Leopoldo'nun hala üç aydır evli olduğu kadının Georgia olduğunu sandığını söyleyerek bitirir.

Filmdeki Carmilla-Mircalla karakterleri Joseph Sheridan Le Fanu'nun eserine sadık olarak çizilmektedir. O'nun eserinden yola çıkılarak yazılan bir hikaye senaryolaştırılarak filme çekilmiş, olay örgüsünün gidişatını belirleyecek bazı unsurlara ustalıkla sadık kalınmış, bunlar alınarak izlediğimiz hikayenin oluşturulmasında akıllıca kullanılmıştır. Duvardaki Mircalla Karnstein'in Carmilla ile tıpatıp aynı olan resmi filme sonraki olaylara açılım yapma şansı tanımış, ya da Mircalla'nın köylülerin saldırısından nasıl kurtulduğunun hikayesi yine Le Fanu'dan filme tam oturacak şekilde alınmıştır.

Blood and Roses filminin hem dairesel anlatı yapısını derli toplu bir şekilde, hiç bir nokta havada kalmadan kotardığını hem Le Fanu'nun hikayesinden hangi unsurları alacağını incelikle seçerek bunun üzerine ölümsüz vampirin yaşantısından bir kesiti kurmayı ve bunu bütünlüklü bir hikaye olarak sunmayı başardığını belirtirken filmin sade şıklığını övmek bir zorunluluktur. Örneğin Mircalla bedenini ele geçirdikten sonra Carmilla'nın öleceği bilgisi çarpıcı bir görsel anlatımla verilmiştir. Üzerinde Mircalla'nın gelinliği vardır parti gecesi giydiği, Carmilla kimliğiyle zaman geçirmektedir ancak aynada üzerindeki beyaz giyside kan lekesi görür ve başka bir aynaya baktığında leke yayılmış, büyümüştür, odasına gider koşarak ve oradaki aynada giysisinin belden yukarısı kırmızıdır. Bir süre sonra uyurken ısırıldığı Georgia uykusunda 'Mircalla ölecek, bunu biliyorum' der. Aslında ölecek olan Carmilla'dır. Carmilla yalnızca bir ara basamaktır, Mircalla'nın Ludwig'e

olan tutkusuna eş bir şekilde Leopoldo'yu sevdiği için belki, belki kısmen de aynı kandan olduğu için basamak olarak kullanılabilir niteliktedir. Mircalla O'nun sayesinde Georgia'nın bedenine yerleşerek Leopoldo/Ludwig ile olacaktır. Carmilla'nın varlığının nasıl seyrettiği ve yok olma yoluna girdiği adım adım verilmiştir filmde, özellikle Carmilla'nın bilgisi üzerinden. Örneğin, Mircalla'nın bilebileceği geçmiş tarihi bilirken evinde çalışanlara ait bilgileri unutmaya başlar. Hem zevkle izlenen bir uyarlamadır hem başlı başına bir hikayesi olan ve atmosferi, oyunculuklar, kullanılan renkler, ışık, mekanlar, kamera hareketleriyle sade ve yerli yerinde bir anlatım dili kullanan ve zamansız bir sinema yapıtıdır.

Vampirliğe ilişkin olarak filmin getirdiği belirlemeler çok sıradışı değildir. Carmilla zaten vampir kanındandır, ailesi vampirdir ve Mircalla'nın O'na musallat olması ve O'nu etkisi altına alması şaşırtıcı değildir. Nitekim lahdini bulmasını sağlayarak bedenini ele geçirmesi çok sürmez. Bu andan itibaren Carmilla daha önceden olmayan bir tarih bilgisine sahiptir, Carmilla görümlü Mircalla'nın kaç yüz yıldır yaşadığı düşünüldüğünde olması gereken zaten budur. Sheridan Le Fanu'ya sadık kalınarak Carmilla'nın anında O'nu bitkinleştiren yorgunluklar yaşadığı görülür. Hayvanlar artık bir vampir ruhu taşıyan bu kişiden ürkerler, kendi atı bile. Uyumak için mezarına dönmesi gereklidir. Vampirler, kalplerine kazık saplayarak ve yakılarak öldürülebilir.

Filmde vampirlikle ilişkili sözel olarak da bilgi verilmiştir, Giuseppe'nin ağzından. Buna göre vampirler gün ışığından nefret ederler, Boyundaki damarı gelecek şekilde ısıarak kurbanlarının kanını içerler. Her yerde yaşayabilirler, sadece geceleri mezarlarına dönmek zorundadırlar. Vampirleri öldürmeknin yolu, kalplerine kazık çakmaktır. Vampirliğin en tehlikeli yönü, vampirin öldürdüğü kurbanının da vampire dönüşmesidir. Evdeki iki küçük kıza bu bilgileri veren Giuseppe, gece kızların boyunlarına kocaman birer de sarmısak çelengi takmalarını sağlar, vampirden korunma yöntemi olarak.

Et Mourir de Plaisir, gerek Le Fanu'dan uyarlanırken özün korunarak yazılmış şık hikayesi gerekse filmde Le Fanu'nun Carmilla'sını okumanın duygusunu filmde yaratılan atmosferle ve filmin hikayesini tam olarak yansıtmamasıyla bulmakla son derece sade fakat aynı zamanda masal gibi bir filmidir.

Sheridan Le Fanu'nun eserinden Roger Corman gibi usta bir sinemacı, Le Fanu'nun gotik romantizmine sadık kalarak uyarlama yaparken Vampires vs. Zombies gibi filmlerde de Le Fanu'nun uzun hikayesindeki karakterlerin isimlerinin ve kimi unsurların, yolda annesi olduğunu söyleyen bir kadının kızını emanet etmesi, salgın gibi, yüzeysel olarak alınmasıyla Carmilla'nın uyarlaması olduğu iddia edilmiştir. Bunlar, yönetmenin fantezisini yansıtmaya özgürlüğünden bahis açılacak filmler değildir, ne Michele Soavi'nin Dellamore Dellamorte'yi uyarlamasındaki ironik anlatımı sağlayan hayalgücüne sahiptir ne de Jean Rollin'ın fantezi dünyasına ya da vampir filmlerinde belirli nitelikteki kadın karakterleri kullanmaya düşkünlüğü gibi unsurlara.

Onna Kyuketsuki

(Yönetmen: Nobuo Nakagawa, 1959)

Japon sineması'nda Batı usulü ırırarak kan içen vampir için ilk örneklerden, kimi kaynaklardaysa ilk örnek olduğu belirtilen film⁹, görsel anlatımıyla değilse de film kahramanı vampirin özellikleriyle uzun dişleriyle ısırarak kan emmesi dışında Batı sinemasındaki yaygın vampir nitelermeleriyle çok ta uyuşmamaktadır.

Japonya'nın Terence Fisher'ı olarak tanınan Nobuo Nakagawa, Onna Kyuketsuki filminin anlatı yapısıyla, çizgisel ilerleyen olay örgüsünü pek terk etmeyen Terence Fisher'la farklılığını belirgin biçimde ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, net göndermeler de vardır filmde, gölgesi duvara vuran ileri doğru uzanmış ellerle Murnau'ya yapılan gönderme gibi...

Film, yirmi yıl önce kaybolmuş olan Miwako'nun katatonik ve hiç yaşlanmamış olarak evine dönmesi ve O'nun poz vermiş olduğu, ödül kazanan, müzeden çalınıp evlerine bırakılan bir tabloyu görünce bilincinin açılmasıyla Matsumara ailesinin ve Miwako'nun kayboluşunun hikayesinin anlatılması ile evinden vampir tarafından kaçırılan Miwako'nun peşine düşülerek vampirin yok edilmesi olarak özetlenebilecek kısımdan oluşur. Miwako'nun kızının nişanlısının gazeteci olması, vampirin öldürdüğü otel çalışanının ölümünün gazeteciler tarafından haber olarak, polis tarafından cinayet davası olarak araştırılması, Miwako'nun resmedildiği tablonun müzeden çalınmasının soruşturulması, bir hırsızın çaldığı

⁹ http://30.hkiff.org.hk/chi/info/images/sp_issue.pdf, 13.08.2008

parayı saklamak isterken vampirin yeraltı şatosuna ve yanındaki ürkütücü kişilere rast gelerek kaçıp polise gitmesiyle peşine düşülmüş olan Miwako ve vampire polis, gazeteci, bilgiyi veren hırsız, Miwako'nun ailesi tarafından ulaşılması ve küçük rastlantılar, ipuçları gibi olaylarla polisiye unsurlar katılmıştır filme. Miwako'nun kayboluşuna kadar olan yaklaşık elli dakikada aile bireyleri ve vampirle tanışır izleyici, geri dönüşlerle eşinin gözünden Miwako'nun kayboluşu ve Miwako'nun anlatımıyla ailesinin mezarını ziyarete gittiğinde vampirin etkisi altında eşinin yanından uzaklaşması ve vampir tarafından tutsak olarak yeraltındaki şatosunda tutulması, bu geri dönüşün içinde vampirin dışses olarak anlatımıyla bir başka geri dönüşe, vampirin hikayesine geçildikten sonra Miwako'nun vampirin yanında geçen yirmi yılın ardından kaçmayı başararak evine dönmesini anlatımıyla filmdeki şimdiki zamana dönülmüştür. Bu geçişlerde özellikle anlatıcının değişmesi başarıyla ve dışses kullanımının da yardımıyla gerçekleştirilmiştir. O ana kadar bilinci kapalı halde yatan Miwako, resmin eve bırakılmasıyla yatağından doğrularak resmin önüne gider ve görmesiyle küçük bir şokla kendine gelip bayılması bir olur. Bunun ardından kızı Itsuko ve nişanlısı Tamio'yu da karşısına oturtarak hikayeyi anlatmaya başlar Shigekatsu. Shigekatsu eşinin ailesinin mezarını ziyarete gittiklerinde Miwako'nun bir anda yok olduğunu anlatırken dışses kullanımıyla geri dönüş yapılır ve anlattığı hikayeye, O'nun kaldığı yerden Miwako devam eder, yine dışses kullanılmıştır, vampirin etkisi altına yürümesi ve kendisini bir odada bulunduğunu anlatır, odada yaşananları görürüz ve vampir, Miwako'dan sonsuza dek eşi olmayı kabul etmesini ister, burada tekrar bir geri dönüş yer alır ve vampirin Miwako'ya anlatmasıyla başlar bu geri dönüş de, nasıl vampire dönüştüğünün hikayesini izleriz, bunun ardından Miwako hikayesine devam eder ve sonunda oradan kaçması görülür, kaçtığını ve eve geldiğini söylerken filmde şimdiki zamana dönülmüş, kızı, nişanlısı ve eşiyle oturma odasındadır. Bundan sonra Miwako'nun vampir tarafından kaçırılmasıyla devam eden filmde olay örgüsü çizgisel ilerler.

Shigekatsu, Shimabara ayaklanmasından bahseder ve Matsumurular, Tokugawa'nın soyundandır. Eşi Miwako'nun damarlarında Shiro Amakusa kanı akmaktadır. Zaten her şey, yani eşinin kaybolması, aile mezarını ziyarete Kyushu'ya, Shimabara'ya gittiklerinde başlamıştır. Vampir Takenaka, Shiro Amakusa'nın kızı Prenses Katsu'yu sevmiştir ve Shogun ordusu içinde buldukları Kisaragi Kalesi'ni

kuşattığında birliktedirler. Prenses, 'Ay yükseliyor. Kisaragi Kalesi'yle birlikte benim de sonuma katılıyor. Ay ne kadar nefret dolu, ne kadar zalim... Takenaka, beni kılıcınla onurlandır.' der ve Takenaka isteği üzerine O'nu öldürdükten sonra, Prenses olan aşkından, kanını içer. Fakat onun yaşam ilkesi olan kanını içtikten sonra artık sonsuza kadar yaşamak zorundadır, genç kızların kanıyla. Ölümsüzlük içinse Amakusa kanına ihtiyaç duymaktadır.

Sotoo Tachibana'nın eserinden sinemaya uyarlanan filmin konusu özünde 1637 tarihli Shimabara İsyanlarını temel almaktadır. 1616'da başa gelen Shigemasa Matsukura katı bir yöneticidir, yedi yılda inşası tamamlanan yeni bir şato yaptırmıştır köylülere, son derece baskıcı davranmıştır ve Iemitsu Tokugawa shogun olduğunda şartlar iyice ağırlaşmıştır. Bölgede özellikle iki beylik baskındır, Shimabara bölgesini Matsukura Katsue, Karatsu'yu Terasawa Katataka yönetmektedir.¹⁰ 1637'ye gelindiğinde Shimabara sakinleri için ekonomik durum ve dini hayatları katlanılacak halde değildir, isyanın en çok tetikleyense kıtlık ve ağır vergilerdir. Shimabara İsyanları, 17 Aralık 1637'de patlak vermiştir, çoğunluğu Hristiyan olan köylüler ve roninler* Matsukura Shigeharu yönetimine karşı ayaklanmıştır. Shimabara Yarımadası yakınlarındaki Amakusa Adaları da ayaklanmaya katılmıştır, ayaklanmanın liderliği henüz 16 yaşında olan ve 'Shiro Tokisada' denilen Amakusa Shiro'ya verilmiştir. Amakusa Shiro, 30000-40000 civarında köylüyü birleştirmiş, bir din adamı rolü de oynamıştır. Shimabara ve Tomioka kalelerini/şatolarını ele geçirememişler, Shimabara Yarımadası'ndaki Hara'ya girmişler**, savunmaları öldürmüşlerdir. Hara ve çevresini shogun tarafından görevlendirilmiş samuraylara karşın dört ay süreyle kuşatan isyancılar zaten çetin olan kış şartlarında ciddi zarar vermişlerdir. 17000 erkeğin, 20000 kadının ve çocuğun öldürüldüğü ileri sürülmektedir. Masuda Shiro'nun kafası halka gösterilmek üzere Nagasaki'ye götürülmüş¹¹, Matsukura Katsue'nin intihar etmesine izin verilmiştir. shogunluğun yasaklamasıyla hristiyanlık yeraltına inmiş ve daha sonrasında ülke iyice dışarıya

¹⁰ (Çevrimiçi) http://wopedia.mobi/en/Shimabara_Rebellion, 13.08.2008

* Ronin: Efendisiz samuray

** Miyamoto Musashi de kuşatmaya katılan isyancılar arasındadır.

¹¹ (Çevrimiçi) http://neohumanism.org/s/sh/shimabara_rebellion.html, 13.08.2008

kapanma yoluna girmiştir.¹² İsyanın ardından Shimabara Yarımadası'nda nüfus o kadar azalmıştır ki pirinç ve diğer ekin tarlalarını bakımı Japonya'nın başka bölgelerinden göçmenler getirilerek bölgeye yerleştirilmiş ve bölgenin yapısı kaotik bir hal almıştır.¹³

Vampirin kızına gönül verdiği ve Shimara İsyanlarının lideri, Shiro Amakusa'dır. Vampirin kendi gençliği ve ölümsüzlüğü için ihtiyaç duyduğu kan, Amakusa kanıdır, o soydan olan Miwako ve kızını istemektedir bu nedenle. Onların adı altında genç kızların kanını emmektedir, biraz esneklikle, o ruhu taşıyan gençlerin. Takenaka, shogun askerlerinin çözüm için olduğu kadar prenses için de geldiklerini söylerken arkalarındaki dekor, bir kaidenin üzerinde duran son derece büyük bir haçtır.

Vampirin mekanı, şatosu yeraltındadır, dağlarda bir kayadaki aralıktan girilir, bilmeyen biri dışarıdan bakarak bulamaz. Ve en sonunda tıpkı Hara kalesi gibi yerle bir olur içindikilerle birlikte. Amakusa kanını taşıyan Miwako'nun kızı Itsuko kurtulmuştur.

Onna Kyuketsuki'deki vampir, Batı anlayışındakine yakın çizilmiştir, pek çok noktada ayrılrsa da. Öncelikle, Takenaka öldükten sonra dirilmemiştir, bir yaşayan ölü değildir. Biçim değiştirmez. Hatta insanüstü bir güce bile sahip değildir ancak filmin düşük bütçesinin göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmek gereklidir bu noktada, plastik makyaj, görsel efektler için bütçe ayrılmadığı açık olarak anlaşılmaktadır. Bununla birlikte önemli noktalarda farklı nitelikte bir vampir yaratılmıştır. Günışığından etkilenmemektedir, film boyu güneş gözlüğüyle boy göstermektedir ancak ışıktan rahatsız olduğuna dair hiç bir belirti de göstermez. Onna Kyuketsuki vampiri, dolunaydan etkilenmektedir, aşık olduğu, öldürdüğü, kanını içtiği prensesin ayın ölümüne katılmak için yükseldiğini söylemesinin etkisiyle olsa gerek! Dolunay ışığına maruz kaldığında şiddetli bir acıyla kıvrılmakta ve kısa sürede vampir görünümüne bürünmektedir. Çaresizce önüne çıkan genç kızlara ardarda saldırarak kanlarını içmektedir. Öyle ki nerede olduğu,

¹²(Çevrimiçi)<http://www.stolaf.edu/depts/asian-studies/projects/kakurekirishitan/shimabara.html>, 13.08.2008

¹³ (Çevrimiçi) http://www.historyofwar.org/articles/wars_shimabara.html, 13.08.2008
<http://www.shimabarajou.jp/eng/rekishia.html>, 13.08.2008

sokakta insanların bakışları önünde saldırmaması önemli değildir, önüne geçemediği bir durumdur bu. Dolunay zamanı ay ışığına yakalanmamak için sürekli tetikte yaşamaktadır. Vampirlikle ilgili ciddi mantık hataları da yok değildir. Filmde Takenaka'dan başka bir vampir yoktur, vampire dönüştürdüğü kimse yoktur. Miwako, sonunda yeraltında vampirle birlikte ölse bile Takenaka'nın yanında kaldığı sürede vampire dönüştürülmemiştir. Ancak yirmi yıl sonra evine döndüğünde kırk yaşında yerine yirmi yaşındaki görünümündedir, hiç yaşlanmamıştır ve bunun açıklamasına yer verilmemiştir filmde. Vampirin nasıl öldürülebileceğine dair, doğasında dair de pek bilgi yoktur, ama yeraltındaki krallığı patlamalarla çöktüğünde öldüğü anlaşılmaktadır.

Olay örgüsünün içerdiği detaylar, yan öyküler nedeniyle anlatım dilinde kopukluklar vardır. Kimi sahneler oldukça ilginçtir, yönetmenin düşgücünü somut olarak sergilemektedir. Miwako ile eşi Shigekatsu Matsumura, Miwako'nun aile mezarını ziyarete gittiklerinde, ki ıssız bir yerdedir, Shigekatsu yemek için balık tutarken Miwako da ateş yakar. Bu sırada kaynağını bilmediği bir çekime kapılarak uyurgezer gibi yürümeye başlar ve Takenaka'nın yanına varana değin bu şekilde yürür. Takenaka, dağ başında karşısında şövalesi, elinde paleti resim yapmaktadır ve bir gülün kokusuyla çağırmış, yanına gelmesini sağlamıştır Miwako'nun. Gülü alıp koklayan Miwako kendinden geçer, bayılır. Benzer bir durum mekanlarla ilgili olarak da vardır, Takenaka'nın yeraltındaki yerinin içinde bir de küçük bataklık vardır örneğin ve filmde gerilim unsuru yaratmak, aksiyona hizmet etmek amacıyla kullanıldıysa da başarılı bir tercih olmamıştır. İçinde boğulmak için vampirin adamlarından birinin adeta yürüyerek içine girmesi gerekmiştir bir aksiyon sahnesinde. Vampirin eşlikçileri, kürklü bir cüce, iri ve yarı çıplak bir kel adam ve beyaz uzun saçlı yaşlı bir kadındır. Bunların dışında elbette tamamen fantezi kapsamında algılanabilecek bazı unsurlar da vardır, örneğin vampir Takenaka silah olarak en çok elindeki kamçıyı kullanmaktadır. Vampirin elinde kamçıyla ve pelerinini savurmakla mücadele etmektedir... Miwako gülü koklayıp bayıldıktan sonra siyaha düşülerek Takenaka'nın evinde yatakta gözlerini açmasına geçilmesi, noktalama işaretinin de dışına taşılarak bu sahnenin şimdiye kadar izlediğimizden farklı olduğunu vurgulayarak ayrılmasına hizmet etmektedir. Siyahtan açılan sahnede arkaplan yine siyahtır, aydınlatma vampirin elindeki şamdanla sağlanıp odada dekor

olarak Miwako'nun yattığı yatak, bir paravan bir şey yoktur. Vampir yatağın yanına gelir, başı dahil olmak üzere örtünün altında yatan Miwako'nun üzerinden örtüyü sıyrır ve elindeki uzun ayaklı şamdanın alt kısmıyla göğsüne ya da kalbine dokunur, iki eliyle kaldırdığı şamdanla aynı hareketi sertçe bir kaç kez tekrarlar ve bu sırada Miwako hazla karışık çılgık atar, sonunda Takenaka'nın yanındaki üç kişinin imgesini siyah fonda havada asılı gördüğünde korkar, ve Takenaka sonsuza dek eşî olmasını istediğini söyler Miwako'ya. İhanet ederse ne olacağını görmesi için işaret ettiği aynaya baktığında, içine hapsolmuş heykel kadar hareketsiz duran, heykele dönüşmüş beş genç kız görür. Vampirin altın haç göndermesi, Miwako'nun da onlarla aynı kaderi paylaşacağını göstermektedir, daha sonra modellik yaptığı tabloya sonradan altın bir haç çizildiğini gördüğünde büyük bir korkuya kapılmasının nedeni budur Miwako'nun.

Son derece düşük bir bütçeyle Batının vampirini değişime uğratmak gibi bir niyetle, hikayesinin dayandığı tarihi olaya aynı zamanda filmin içinde yer verilmesiyle, diğer yandan da hikayenin anlatılması için belirli bir süreye sahipken çözüm üretmek için de olsa anlatılan öyküyü karmaşıklaştıran unsurların katılmasıyla, son anda filme giren hırsızın polisleri vampirin mekanına götürerek sonra da sakladığı parayı çalmak için geri döndüğünde duvarın yıkılmasına neden olup vampirin ay ışığına maruz kalmasına yol açması gibi, filmde bazı sahnelerin anlatımı genelinden kopuk kalmış, mantık hatalarının yanı sıra vampirin uçma yeteneği olup olmadığı, ölümsüzlük kriterleri gibi bazı noktalar aydınlatılmadan havada asılı bırakılmıştır. Tüm bunlarla birlikte, vampir filmlerine dolunayda değişime uğrayan ve genç kız kanı içen, güneşten etkilenmeyen bir Japon vampiri kazandırmıştır film.

3.3 Teknoloji ve aksiyonla yoğrulmuş kar amaçlı filmler

Bu tür filmlerin ortak özelliği olarak genellikle yüksek yapım bütçelerine sahip oldukları, başrollerde zamanın popüler oyuncularına yer verildiği ve oyuncuların seksapelinden yararlandıkları, bu şekilde ve roman, çizgi roman, bilgisayar oyunu uyarlaması olanların ayrıca hazır bir izler kitlesine sahip olarak kar amaçlı oldukları,

sundukları görsellik ve aksiyonla izleyici için oyalayıcı nitelikte oldukları, senaryo yapılarının ve karakterizasyonlarının alışılanın dışına çıkmadığı görülmektedir.

Zamanın bilimsel ve teknolojik gelişmelerine göre film karakterleri, tiplmeleri de nitelik değiştirebilmektedirler. Vampirin kanla olan yaşamsal ilişkisi ise özellikle medikal alandaki ilerlemeler doğrultusunda filmlerin konusunda ya da vampirin ele alınışında öne çıkmaktadır.

Bu filmlerin vampirin doğasından kaynaklanan ontolojik sorunları değil güncel silahları, film yapımında büyük değişiklikler getiren üç boyutlu animasyon gibi teknikleri kullanmasıyla aksiyon sahneleriyle ve dekorlar gibi aksesuarlarla zengin bir görsellik içerdiğini söylemek gereklidir. Bir başka ortak özellik olarak da gişe yapan pek çok film gibi devam filmlerinin çekildiği söylenebilir.

Ne var ki çoğunlukla korku ve bilim kurgu türünün ayrıcalıklı özelliği olan uyarıcı niteliğin yerini tür filmlerinin genel özelliği olan uyaşımıcı yapı almaktadır.

Blade

(Yönetmen: Stephen Norrington, 1998)

Marvel çizgi romanlarından biri olan Blade'den uyarılama olan bu ilk filmin devam filmleri de çekilmiştir, Blade II (2002) ve Blade Trinity (2004), daha sonra da 2006 yılında dizisi çekilmiştir. Marvel çizgi romanlarının dünyaca tanınması, şüphesiz filmin yapımında önemli bir etken olmuştur. Marvel'in süper kahramanlarının pek çoğu sinema perdesine taşınmıştır, Blade, Örümcek Adam, Fantastik Dörtlü, X Men, Daredevil, The Punisher, Hulk Marvel uyarlamalarından bazılarıdır.

Bunlardan Blade, devam filmleri de çekilmiş olan, klişelerle yüklü bir filmidir. Gişe amaçlı bir yapım olduğu, üstüne de Marvel uyarlaması olduğu eklendiğinde bu durum normal sayılmalı gibi bir genel kabul varsa da sinema sanatı açısından bakıldığında başlı başına bir sinema filmi olarak görmekten alıkoyacak şekilde bir çizgi roman uyarlaması olduğu kahramanın hareketlerinde ve diyaloglarında stilize olmaktan uzak bir çizgide göze batmakta, karakterizasyonun yüzeyselliği, sadece çizgi romandan alınıp filme yerleştirilmiş olamsıyla her an izleyicinin gözünün önünde durmaktadır. Bu duruma örnek oluşturan bir kaç unsur aşağıda yer almaktadır.

İnsandan vampire dönüşenlerden olan, işlettiği gece kulüpleriyle vampirlerin normalden daha fazla dikkat çekmesine yol açan ve efsanelere meraklı olan Deacon Frost, doğuştan vampir olan konseye kafa tutar, vampirlerin dünyaya hükmetmesi gerektiğini, sakınarak yaşamalarının saçma olduğunu, insanların onların besini olduğunu söyler. Efsanelerin, vampir tarihinin yazılı olduğu bir kutsal kitapları vardır vampirlerin: Erebus.* Kullanılan dilin çözülmesi zordur, ölü bir dildir. Kanla yazılmıştır.** Kan tanrısı La Magra'nın on iki seçkin kişinin kanıyla uyanacağı kehaneti yazılıdır kitapta. Bunun içinse Gündüz Gezen'in kanına ihtiyacı vardır. Gerek kitabın ismi, gerek kullanılan alfabenin niteliği gerekse kehanet ve kan tanrısı, kötücül bir gücün uyanması, uyanması için gerekli koşulların sağlanması ya da engellenmesi, hep bildik unsurlardır, hiç bir orijinal fikir barındırmamaktadır. Blade'in yoldaşı olan kişinin isminin Abraham Whistler olması, başka tarz bir filmde olsa ironik bir gülümsemeye yol açabilecek bir gönderme olabilecekken bu filmde sadece kalabalık durmasına yol açmıştır, gönderme niteliği taşımasına.

Vampire ilişkin genellemelerin bir kısmını almış, bir kısmını da bu filmin türüne uygun değil sloganıyla reddetmiştir. Ne var ki bir yandan da gün ışığından mahrum olmaları ve istedikleri kadar su içsinler susuzluklarını giderememeleri gibi eski söylencelere ait unsurlar yer almaktadır bir yandan. Burada, filmin vampirleri nasıl nitelediğine geçilebilir. Haç ve kutsal su vampirlere karşı etkili değildir. Bunlar dine dayalı batıl inanç kapsamındakileri reddederken filmin başında ısırılan kadının hemotolog olması üzerinden kana ilişkin bilgilerin yer alması gibi unsurlarla da desteklenen şekilde teknolojik olanı ve bilime dayalı olanı kabul etmektedir. Vampirlerin çoğunun gümüşe alerjisi vardır. Sarmısak özü anafilaktik şoka neden olur. Başa ya da kalbe nişan alınmalıdır vampiri öldürmek için. Günışığı ve morötesi ışık etkilidir. Günışığından korunmak için güneş kremi sürerek ve kask takarak başları da dahil iyice örtünerek dışarı çıkabilirler. Bunun dışında güneş ışığı

* Erebus: Erebus ve Nyks, Khaos'tan doğmuştur. Erebus yeraltı karanlığıdır. Erebus ile Nyks'in birleşmesinden Aither ve Hemera doğmuştur. Roma Yunan'ın kültürünü kendine uyarladığında Erebus olarak son eki değiştirmiştir.

** Abdul AlHazard'e atfedilen ve kanla yazıldığı varsayılan Al Azif/ Necronomicon adlı kitap, aslında sadece varlığına inanılan bir yapıt olup H. P. Lovecraft'ın yazısında geçmektedir. Lovecraft'ın belirli bir okur kitlesi için popülerlik kazanmasıyla Necronomicon'dan pek çok yerde bahsedilir olmuştur. Lovecraft yazılarında bir evren yaratmıştır, kentleri, kadim kentleri, tanrıları, kitapları, kadim metinleri ile. Necronomicon bunlardan biridir, günümüzde başlı başına popülerleşmiş olandır sadece.

vampirleri yakarak öldürmektedir. Gün doğmadan kaldıkları yere dönmeleri gerekmektedir.

Yatağın üstüne kapanan bir kapak yoluyla yatan kişinin tamamen içinde kalacağı şekilde tasarlanmış yatalarda uyurlar, tabutta değil.

Kan ihtiyaçları, kanlarındaki hemoglobinin yetersizliğine dayandırılmaktadır.

Yine tıbbi dayandırılarak geliştirilen silah olarak kanın pıhtılaşmasını önleyici bir madde vampir kanıyla karıştığında şiddetli bir patlamaya yol açmaktadır.

Çok hızlı hareket edebilmektedirler, mermiden kaçabilecek hızda.

Kendilerini yenileyebilmektedirler, kolları kesildiğinde yenisi oluşmaktadır örneğin.

Vampirler yaşlanmaktadırlar ancak insanın yaşlanma hızına göre çok yavaş bir hızla.

Vampirlerin her şehirde bir kan bankası vardır.

Genel olarak vampirlerin özellikleri dışında, kitapta yazılı kehaneti gerçekleştirir Frost. 12 doğuştan vampirin ruhu ve Blade'in kanı birleştiğinde bunları kendinde toplayan kişi olarak Frost çok daha güçlenir. Kılıçla enilemesine ortadan ikiye kesildiğinde bile bedenini kısacık bir sürede eski haline dönecek şekilde yenileyebilmektedir artık. Yine de doktorun geliştirmiş olduğu vampir kanıyla birleştiğinde patlamasına yol açacak ilaçla ölür sonunda.

Annesi bir vampir tarafından ısırıldıktan hemen sonra doğmuştur Blade. Anne kurtarılamamıştır. Ne var ki annesini ısıran vampir Deacon Frost, Blade'in doğduğu gece annesini dönüşmesini sağlamıştır. İronik bir durumdur sonunda karşı karşıya kaldığı, annesi, Deacon Frost ve Blade biraradadır, annesini insan olarak öldüren, vampire dönüştürüp eşi olarak yanında tutan düşmanı aynı zamanda kendisinin de böyle melez bir yapıda doğmasına sebep olan kişidir. Sonunda Blade annesini öldürür.

Kan ihtiyacı ergenlikte başlamıştır. Kan içmemek için bir serum kullanmaktadır ancak zamanla serum etki etmemeye başlar. Güneşe, sarmışağa, gümüşe karşı dayanıklıdır. Güneş O'na etki etmemektedir. 'Gündüz gezen' demektedirler. Vampirlerin gücüne sahiptir, kolaylıkla iyileşir. Ancak yaşlanma hızı insanlarınkiyle aynıdır.

Son olarak, Blade'in vampirin doğasına ya da yazgısına bakan, olay örgüsünde vampirin yaşantısı odaklı dramatik çatışmaların incelikle örüldüğü bir film olmadığını, yüksek bütçeli yapım imkanlarına sahip bir aksiyon filmi olduğunu belirtmek gereklidir.

Vampires

(Yönetmen: John Carpenter, 1998)

John Carpenter'ın vampirleri haçtan ya da sarmısaktan kaçmıyorlar. Kalplerine kazık çakarak ve özellikle de gün ışığında yanarak ölüyorlar. Efendileri öldürmek sıradan vampirlere göre daha zor, çok güçlüler ve hrisiyanlıkta şeytanın bir ordusu olduğu gibi, yandaşlara sahipler. Ve belirli bir amacın peşindeler: sağlayacak olan Kara Haç'ı ele geçirmek. Tüm vampirlerin böylece özgür kılınması. Kara Haç, kutsal emanetlerdendir ve Breziers Haçı olarak bilinmektedir. Vampirlerin bulunduğu yerlere bakıldığında bu net olarak anlaşılmaktadır.

Vatikan'ın bu iş için ayırdığı fonla çalışan vampir avcıları var, yani ödemeler Vatikan'dan. Jack Crow'un ekibi ve Avrupa ekibi öldürülmüştür, ata vampirle karşılaşp zarar görmeden ayakta kalan tek kişi Jack Crow'dur. Sonunda yanında vampir tarafından ısırılan ve birkaç gün içinde dönüşecek olan bir fahişe, Katrina ve O'nun tarafından ısırılan arkadaşı ile ekibe yeni katılan rahip vardır.

Büyük vampir efendisi, 1311'de Prag'da doğmuş olan Jan Valek'tir. Bir rahiptir ancak sonra kilisenin aleyhine dönerek köylülere liderlik yapar ve bazı kasabaları ele geçirir. Yakalanıp öldürülür ancak geceleri dolaşırken görülür daha sonra. Vampirlikle ilgili ilk örnektir bilinen. Ata vampir olduğu varsayılmaktadır yani. Burada köylülere önderlik eden yönüyle spesifik bir gönderme yapılırken geceleri dolaşırken görülmesinin bildirilmesi, mezarına bakılıp boş bulunması gibi unsurlar da folkloriktir. Bu, kilisenin sır olarak sakladığı versiyonu değildir hikayenin. Asıl hikaye ise ilk vampiri katolik kilisesinin yaratmış olduğudur. Valek iblislerce ele geçirildikten sonra kilise boşaltılmıştır, Valek Fransa'da Berziers Kasabası'na götürülmüştür. Orada kadim ve yasak bir ayin düzenlenmiştir, bir tür şeytan çıkarma ayini. Uzun ve çok da vahşi bir ayindir. Ne var ki ayin yanlış yapılmıştır, beden yok edilirken ruhu esir kalmıştır. Bu ayin sonunda Valek ruhu ölü bir bedende olan bir yaratığa, bir vampire dönüşmüştür. Kara Haç, Berziers Haçı şeytan çıkarmada kullanılmış ve Roma'ya götürülmüştür. Haç daha sonra Amerika'da

İspanyol misyonerlerce elden ele dolaştırılmış, yeri Vatikan'dan bile gizli tutulmuştur, yüzyıllardır. Vatikan'dan iki kişi, Kardinal Alba ve arşiv dsorumlusu haçın yerini bilen tek kişi olan Peder Joseph Molina'yı bulup haçı geri almak için gelmişlerdir. Peder Joseph Molina'nın haçın yerini bildiğini bulan da Kardinal Alba'dır. Yaşı ilerleyince inancını sorguladığını, tanrı ya da cennetten hiç emin olmadığını ve ölüm korkusuna düştüğünü ve ölümsüzlüğü, vampirliği seçtiğini, şeytanla, Valek'le anlaştığını anlatarak son ayinde yerini alacaktır. Şeytan çıkarma işlemi tamamlanmadığı için Valek sadece geceleri serbesttir, haçı bulup ayini tamamladığında günışığında yürüyebilecektir. Ayinin orijinaliyle aynı olması gerekmektedir ve bunun için bir savaşçının, ki bu savaşçı Jack Crow'dur, kanı gereklidir, savaşçı yanan bir çarpmıha gerilmelidir ve güneşin ilk ışıklarıyla önemli kısma geçilmelidir. Sonunda Valek güneş ışıklarıyla yanarak ölür.

Valek gibi kendince haklı bir amacı olan ve güçlü bir karakterin, 600 yıllık bir ata vampirin karşısına O'ndan iyi olabilecek, ancak ne istediğini bilen ve amacından sapmayan, amacından sapacak yönlerini göremeyeceğimiz tek yönlü çizilmiş ve bu yolda her şeyini ortaya koyan, silah ve dövüş ve hırsla donanmış, bir western kovboyunun tek yönlü karakterine sahip çıkabilir, Jack Crow. Bunun için sebep olarak da ailesinin vampirler tarafından öldürülmüş olması verilmiştir, babası vampire dönüşükten sonra önce annesine saldırmış, sonra kahramanımızın peşine düşmüştür ve kendi babasını öldürmüş biridir Jack Crow. Kilise tarafından büyütülmüş ve bir vampir avcısı olarak yetiştirilmiştir. Bunların diyaloglarla anlatılarak geçilmesi filmin aksiyonu fazla ve oldukça eğlenceli olmasına elvermiştir. Rahiplerle beylik konuşmalar, Peder Adam Guiteau'nun arşiv sorumlusundan bir avcıya dönüşmesi, Avrupa vampir avcısı ekibinin vampirlerce öldürülmesinin terörist saldırı olarak basına açıklandığını kardinalden duymak, vampir avcısı ekibin alkole ve kadına düşkünlüğü, ata vampir Valek ve yandaşlarının trash kostümleri ve saçları gibi alışıldık unsurlarla birlikte elbette. Çizgi romana uyarlansa ne kadar başarılı olabileceği açıktır.

Film genel olarak biraz western havasında, biraz aksiyon , biraz kan, biraz kovalamacayla eğlencelidir, hikaye diyaloglarla film karakterlerine ve biz izleyicilere açıklanmaktadır. Kovalamaca kısmı da basit bir formülle çözülmüştür, vampir tarafından ısırılan kişi kısa süree içinde onun zihniyle bağlantıya geçmektedir. Yani

Katrina, Valek'in gördüğünü görmektedir ve dönüşümü de zaman aldığı için bu bilgiyi avcı ekibe verir. Böylece Valek'in peşine düşebilirler. Bunların dışında, Hristiyanlığın merkeze alındığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Vampirlerle ve vampirleşmeye ilişkinse günışığına çıkamamaları esas alınmıştır, vampire dönüşme süresi üç-beş gündür ve bu süreçte yemek yiyemez dönüşen kişi, sonra da kanla beslenir. Vampirleşmenin en büyük belirtisi dişlerin değişimidir. Ata vampir, dönüşenler için hem yaratıcı baba hem de onların ordusunu oluşturdukları Şeytan kimliğindedir. Ancak vampirin Şeytan'la özdeşliği doğru kurulmamıştır, hikayenin merkezinde din olduğu için anılması gerekiyor gibidir şeytanın adı. İlgi çekici bir unsur da vampirler ışığın giremeyeceği binalarda ikamet ederler ve filmde Valek'i açık alanda toprakta uyurken görürüz. Sadece saklanmak için olmasa gerek. Gece olduğunda topraktan çıkan Valek, görsel olarak da şıktır.

Underworld

(Yönetmen: Len Wiseman, 2003)

Vampir aileleri birbirlerinden kopuk yaşamakla birlikte üç ata vampir vardır: Marcus, Amelia ve Viktor. 14 yüzyıldır devam eden bir sistem kurmuşlardır, ikisi uyurken biri hükmeder ve sırayla birbirlerini kanlarıyla uyandırarak devam ederler. Viktor'un kızı Sonja, eskiden gündüz muhafızları, köleleri olan kurtadamlardan birine aşık olmuş, hamile kalmıştır ve Viktor, kanların karışmasından korkarak kızını günışığına maruz bırakmak suretiyle öldürmüştür, kurtadam Lucian'a ise ölümünü izletmiştir. Bunu üzerine Lucian kaçarak lycanların başına geçmiştir. Böylece aralarındaki savaş başlamıştır.

Viktor'un sağ kolu olan, yalanlarını ve iktidarda olanın ayrıcalıklı yaşadığına tanık olan, yalanlarını ört bas eden, pisliğini toplayan Kraven, lycanlara yapılan bir saldırıdan sağ çıkan tek kişidir ve Lucian'ı öldürdüğünü söylemiştir, kolundan Lucian'ın Viktor'a ait olduğunu gösteren damga olan deri parçasını kanıt getirerek vampirlere. Gerçekte ise anlaşılmıştır, Lucian'ın varlığından kimsenin haberi olmayacaktır ve bir gün iktidarı Viktor'dan alacaklar, Kraven başa geçecek ve aralarında barış olacaktır. 600 yıl önce aralarında olan savaşta bir gece lycanların kökünü kazıyıp Lucian'ı öldürdüklerini zannetmektedir vampirler. Savaşçı bir grup ta vardır gününü gün eden aristokrat vampirlerin yanı sıra, şehri gözleyip lycanları tek tek avlamaktadırlar ve Kraven bu gruptan birine, Selene'e aşıktır. Vampirlerde tam

bir sınıfsal yapılanma ve aristokrat klanlar arasında politik ilişkiler söz konusudur. Lycanlarda ise bir toplum yaşantısını görmeyiz, adeta Lucian'ın ordusu gibidirler. Hepsi güçlü erkeklerden oluşur, yeraltının dehlizlerinde yaşarlar, film fazlaca zorlanarak kaba saba cahil göstermeye çalışmıştır lycanları.

Viktor, insan kanından haz aldığı, evlerini basarak aileleri yok ettiği kanlarını emdiği zamanda bir gece, bir evde öldürdüğü kızına çok benzeyen bir kız görerek O'nun kanını içememiş bunun yerine O'nu sahiplenmiş, vampire dönüştürmüştür. Bu, Selene'dir. Elbette kızı gibi büyüttüğü Selene'e ailesini öldürenin lycanlar olduğu ve kendisinin lycanları öldürüp O'nu kurtardığı yalanını söylemiştir.

Kraven ile yaptığı anlaşma bir yana, Lucian ilk gerçek ölümsüz insanın soyundan olan ve O'nun belirli bir genetik özelliğini taşıyan bir insan aramakta, Corvinus soyundan olanları bularak deney yaptırmaktadır. Ancak O'nun kanı vampir-lycan birleşmesine elverecektir çünkü. Sonunda hücrelerin birbirini yok etmediği, lycan-vampir birleşimine izin veren kanı taşıyan kişiye ulaşır, bu, Michael'dır. Kanların birleşmesi gerçekleştirdiğinde vampirden de lycandan da üstün biri doğmuş olacaktır, Lucian'ın nihai amacı budur.

Ancak Selene lycanların Michael'ın peşinde olduklarını farkeder ve uyandırılma sırası Marcus'ta olduğu halde Viktor'u uyandırır. Soykırım, arıkan taraftarı, bilgiye tekel koyan Viktor'un çözüm bulacağını sanarak. Amelia, üç ata vampirden biri, kanıyla Marcus'u uyandırmak için gelmek üzeredir. Hükmetme sırası Marcus'tadır. Ne var ki Amelia'nın treninin basarak O'nun da kanını alır lycanlar.

Lucian Michael'ı ısırarak kanını alır, kan örneği elindedir artık, Michael da dolunaya iki gün kala ısırılmıştır. Michael'ı aramasının nedeni, onun kanı aracılığıyla kendisinin vampir kanını taşıyabilecek olmasıdır. İktidarı kendisi için istemektedir, Kraven'a söylediği gibi Viktor'un ölümünden sonra aralarında Kraven'ın vampirlerin başında olacağı toplulukla aralarında barış değil. Ancak henüz safkan vampir olan Amelia'nın kanını kendine enjekte edemediği için gümüş nitrat kurşunla Kraven tarafından vurularak ölmek üzere iken Selene'e, yine Kraven tarafından gümüş nitratla vurulan Michael'ı ısırmasını söyler. Böylece Michael, Amelia ve Lucien'in kan birleşimi değil ve Lucian'a verilen bir başvampirin kanı değil, Selene'in ısırığı olmasıyla Michael'ın bedeninde Lucien ve Selene'in genetik özellikleri birleşmiş olur.

Vampir filmlerinde de sık kullanılan klasik bir korku filmi unsuru da vardır, Viktor'u lycanların bir şeye hazırlandıklarına, bir insanı izlediğine ikna edene kadar Selene, olaylar ilerlemektedir bir yandan. Küçük çatışmalar başarıyla kurulmuştur, Slene'nin ailesini yok edenin Viktor olduğu bilgisini Kraven'dan duyması gibi.

Bu süreçte, ilk bakışta film iktidar ilişkilerine değinir gibi görünmektedir. Lucian'ın savaşın nasıl başladığını Michael'a anlatması çok ilgi çekicidir örneğin, bir zamanlar köle olduklarını söyler lycanların, vampirlerin günüşiği muhafızları. Ve kaçtım, diğerlerini de aydınlattım diyerek devam etmez elbette. Bilinçlenme yoktur herhangi bir eylemin ardında, kişisel öc öyküleri gibi ilerler ve son bulur film. Son bulmaz aslında, çok bildik korku filmlerindeki gibi, sözel ve görsel olarak, "devamı gelecek" demektedir sonunda. Kaldı ki hemen ardından devam filmi, Underworld Evolution çekilmiştir. Şu anda postprodüksiyon aşamasında olan bir üçüncü film de 2009 yılında gösterime girecektir, Underworld: Rise of the Lycans. Sonuçta Underworld, yüksek bütçeli bir aksiyon filmidir.

Aşk yok sayılmamıştır elbette, gerek yan karakterler gerek kahraman için. Hatta Hollywood'un ilk bakışta yakalanan kutsal aşk klişesi hiç oyalanmadan verilmiştir, Kate Beckinsale'in görsel cazibesinin de kullanılmasıyla. Selene ve Michael metro istasyonunda baktıklarında, Michael peşine düşüldüğünden bihaber olması, Selene'nin de O'nun peşine lycanların düştüğünü bilmemesiyle, Selene'nin lycanları gözlemekte olduğu için denk düşükleri gerçeğinin üstünü çizivermiştir. Aynı sahneden, hem içerdiği aksiyonun şiddeti hem de Michael'in henüz olaylarda etkin olarak rol almazken, kahramanın aydınlanmadan önceki saf halinde kahraman ilan edilmesiyle, ki doğuştan özellikli olması da klasik kahramanın özelliklerine uymaktadır, yararlanılmıştır. Michael lycanlarla vampirler arasında çıkan çatışmada yaralanan bir kadına, yardım etmek için kendini düşünmeden atıldığında, kahraman ilan edilmiştir, doktor kimliğinden yararlanılarak ve Selene ile karşılaşması da aynı sahnededir. Doğrudan bu iki karakter filmde başroldeki iyi kahramanlardır, denmiştir. Bu kahraman kimliği, soyundaki ilk ölümsüze dayandırıldığı biyolojik bir açıklama ile pekiştirilecektir; neredeyse bir seçilmiş olarak ele alınacaktır Michael.

Filmin sonunda iki ata vampir ve lycanların lideri öldürülmüş, yeni bir tür yaratılmıştır. Son ata vampir Marcus, uyandırılmayı beklemektedir.

Zencilerin yan rollerde olduğuna adeta dikkat çeken film, bu tarihte ve bu dünyada geçer. Mekanlara baktığımızda vampirlerin yaşadığı malikanenin modern teknoloji ürünü olan güvenlik sistemleriyle donanmış olduğunu ancak aristokrasinin buram buram tüttüğünü de görmekteyiz, gayet ihtişamlı iç mekanlar kullanılmıştır. Dekor ve kostüm detaylarında yer yer gotik bir hava verebilecek unsurlar kullanılmakla birlikte bunların işlevi daha çok zamanla ve iktidarla ilişkilidir. Bu tarz filmlerde artık gelenekselleştiği üzere bu malikane çok büyük olan bahçesiyle sokaktan ayrılmıştır ve böylece gerekli izolasyonu ve güvenliği sağlanmıştır. Ancak şehir efsanesi niteliğinden, insanların dünyası ile ilişkinin olabilecek en alt düzeyde tutulmasıyla çıkmıştır, hikaye kurtadam-vampir hikyesidir. Kurtadamlar, sunumlarına uygun olarak yeraltını mekan tutmuşlardır. Bunun dışında vampirlerin kurtadamları sorgulamak için kullandıkları bir bina ve metro ile Michael'ın çalıştığı hastahane dikkat çeker. Son iki mekan, insanları da gördüğümüz mekanlardır. Hastahaneye Michael'ı aramaya gelen lycanlar polis üniforması giymişlerdir ve polis arabası kullanmaktadırlar.

Filmde vampirlerin kurtadamların yapısal özelliklerine, aksiyonun sonucu olarak gerekmedikçe girilmemiştir. Göz renklerinin belirli durumlarda değişmesi gibi görsel zenginlik katan etkenler dışında doğalarına ilişkin detaylı bilgi yoktur filmde. Ancak aksiyona yönelik eylemler titizlikle hazırlanmış, örneğin Selene karakterinin ateş ederken gözlerini kırpmadığını gururla anlatmaktadır röportajlarında filmin yönetmenleri, yapımcıları. Bunu başarabildiği için diğer filmlerdeki gibi, örneğin Blade, güneş gözlüğünün ardına gizlenmediğini. Yönetmen (Len Wiseman) filmini karakterlerini vampirlerin ve kurtadamların oluşturduğu bir aksiyon filmi olarak tanımlamaktadır.

Underworld filminde adeta vampir, kurtadam gibi varlıkların ne yapılarından ileri gelen zorunluluklara dayanan yazgıları, yaşadıkları dram olarak ele alınmaktadır ne siyasal ya da toplumsal eleştiri vardır, olay örgüsüne hizmet dışında bir işlevi olmayan, örneğin Selene'nin Viktor'un yalanını öğrenmesi gibi dramatik bir etkiye de sahip olmayan durumlar vardır sadece, ne de güçleri ya da ölümsüzlüğe yakın olmalarıyla ilişkili felsefi bir bakış geliştirilmiştir. Kana duyulan açlık, haz gibi konulara ise değinilmemektedir bile...

Vampirler beslenme sorunlarını bilim ve gelişen teknoloji yoluyla çözmüş gözükmektedir, sahibi oldukları şirket Ziodex Endüstrisi önce sentetik plazma üretmiştir, şimdi kan klonlamaktadır. İnsan kanı içmemektedir vampirler, buna açlık duyup duymadıkları ise verilmemiştir, aslında üst düzey dışındakilerin, sokaklarda bulunmaması neredeyse olanaksız olan sıradan vampire ilişkin bir bilgi verilmediğinden, film konusu dışında kaldığından, vampirin doğasına ilişkin bilgi de eksik kalmaktadır.

Lycanların dolunayda uğradıkları dönüşümün onlar için önüne geçemedikleri bir yazgı olarak belirlenmesinden çok bedenlerini silah olarak kullanmaları ile ilgilenmiştir film. Lycanların ayla ilişkisine dair bilgi sözel olarak, filmin başında Selene tarafından savaşın dışses kullanımıyla özetlenmesi, ya da hikayenin ilerlemesi için kötü bir çözüm olarak verilmiştir, Lucien'in, Sonja'nın gümüşüğüne maruz bırakıldığı yerde aynı gece, şans eseri zamanın halen açık kalmış olan tavandaki açıklıktan dolunaya denk geldiği gösterilerek dönüşmesi gibi. Ay artık çok daha etkilidir lycanlar üzerinde, dolunayda dönüşürler ve beslenirler. Isırdıkları kişi lycana dönüşür. Dönüşüm sırasında gördükleri vizyonlar, kendisini ısırmanın anılarıdır. Gümüşe alerjikler, gümüş değişimlerini kısa süreli geciktirebilmektedir, organlara girdiyse ölümcüldür. Elbette mükemmel bir dengeye sahipler ve ne kadar yüksekten atarlarsa atlasınlar dengelerini mükemmel koruyarak yer düştüklerinde zarar görmezler. Dönüşükten sonra düz duvarda, tavanda bile dört ayak koşabilirler. Filmin lycanların doğasına ilişkin en öne çıkardığı nokta, kurtadama dönüşen bedenlerini kötü yazgı olarak görmek yerine silah olarak kullanmalarıdır. Underworld'de lycanlar dolunaya gereksinmeden, iradi olarak dönüşerek savaşmaktadırlar. Dönüşümün iradi olması, elbette öncelikle aksiyona hizmet etmektedir. Filmin konusu gereği, dönüştüklerinde bilinçlerini ve hafızalarını korumaktadırlar. Ancak bunun kurtadamlı bir korku filmi olmadığına altını çizmek gereklidir, bu özellikler bir kurtadam filmi için belirlenmiş değildir.

Vampirin özelliklerine gelindiğinde, öncelikle din unsurunun filme dahil edilmediğini belirtmek gereklidir. Filmde sarmısak, haç ya da kalbe saplanan kazıklar yoktur. Biçim değiştirme ya da uçma yetenekleri yoktur. Ölümsüzdür vampir, güneş ışığına çıkamaz, bedeni kendini yeniler. Isırma yoluyla vampire dönüşüm sağlanır. Vampirliğe ilişkin en can alıcı noktalar göz ardı edilmiştir.

Örneğin dönüşüm, ısırılarak sağlanmaktadır denilip geçilirken lycana dönüşmekte olduğu gibi birkaç vizyon görüp vampir mi olunmaktadır, belirsiz bırakılmıştır. Genel tanımı itibarıyla vampir, kanı vampir tarafından emilen, vampirin kanını içen, insan olarak ölen, insani olan unsurların öldüğü ve vampir olarak yeniden doğan ya da mezarından vampir olarak hortlayan kişiye denmektedir. Gün ışığı dışında üzerlerinde etkili olan bir şey olup olmadığı, duyu organlarını nasıl kullandıkları, duyum eşiklerinin aralığı, telepati yeteneğine sahip olup olmadıkları dönüştürdükleri kişiyle aralarında olmak üzere en azından... Vampirin ya da kurtadamin özelliklerinden dramatik etki yaratmak için yararlanılmamış olduğu, aslında aksiyon için çok ta bunların yeteneklerine ya da zaaflarına ihtiyaç duyulmadığı, bunların herhangi bir silah ya da dövüş tekniği, tekel konulan teknolojik bir araç ile ikame edilir nitelikte olmasından ötürü, film karakterleri vampir ya da lycan değil de ölümlü insan olan bir film de olabilirmiş pekala Underworld, hatta konusunun anahatları hiç değiştirilmeksizin.

Kaldı ki filmde de karşılıklı çekişmeleri bu şekildedir. Teknolojiden yararlanarak birbirlerine karşı silah geliştirmektedir vampirler ve lycanlar. Lycanlar gün ışığını silah olarak kullanmaktadır, attıkları mermi, ultraviyole ışın içerir. Vampirlerse gümüş nitrat kurşunları silah olarak kullanmaktadır, gümüş sıvı halde kana karışır böylece, bedenden çıkarılamadığı için ölümcüldür.

Gerek beslenme gerek silahlar konusunda teknolojinin yardımına başvurulsun, filmde göze çarpan noktalar bilimsellik iddiasını hiç taşımaması gereken şekilde kurmacadır: Vampir ve lycan kanı birleştiğinde birbirini hücre bazında yok etmektedir. Bu nedenle hem vampir hem lycan tarafından ısırılan biri, baskın olana dönüşmez, ölür. Bir insanın bunlardan herhangi, birine dönüşmesi de güçtür çünkü taşıdıkları virüsler insan için ölümcüldür. Filmin mantığına göre bakıldığında vampirin kendi kanını vererek değil sadece ısırarak dönüştürmesinden bahsedildiği anlaşılmaktadır. Michael Corvin, ilk ölümsüz insanın genetik yapısına aynen sahip olduğu için virüslere bağışık olduğu gibi kanı da vampir ve lycan birleşimini sağlayan ortam işlevindedir.

Filmde lycan da vampir de ölümsüz olarak sunulmuştur, aşırı doz gümüş ve gün ışığına maruz kalmak dışında.

Bunu yanı sıra, vampirin ve lycan türlerinin atası ortaktır ve bu kişi bir insandır, ilk gerçek ölümsüz olan kişi, Alexander Corvinus'tur. Film bir köken miti kurma çabasına girmiştir, ki bu hikayenin tutarlılığı için zorunludur. Ayrıca bunu yaparken dini temellendirmelere de başvurmamıştır. Tarihte yer alan köklü bir ailenin ismini kullanarak, Corvinusların, ölümsüz karakterler için efsane nitelikli bir başlangıç oluşturmuştur. Buna göre, ilk gerçek ölümsüz insan, Alexander Corvinus'tur. Bir Macar lider olan Alexander Corvinus, 5. yüzyıl başlarında iktidarda olduğu sırada vebanın köyünü yok ettiğini görmüştür. Köyündeki herkes ölmüştür, vebadan kurtulan tek kişidir. Açıklanamayan bir şekilde bedeni vebayı kendi lehine kullanmış ve ilk ölümsüz olmuştur.

"Corvinus klanının oğulları

Biri bir yarasa tarafından ısırıldı,

Biri bir kurt.

Biri de ölümlü hayatın yollarında bir insan olarak yürüdü."

Bu dizeler, filmde gerçekliğe sahip bir söylence olarak geçmektedir. Dolayısıyla çocuklarından birinin değil de Alexander Corvinus'un genetik özelliklerini ve ölümsüzlüğüne neden olan mutasyonu taşıyan kişinin kanı, türlerin birleşmesine elvermektedir.

Son olarak, kanın nasıl kullanıldığı dikkate değerdir. Kan, yaşam ilkesinden çok genetik nitelikleri ileten bir faktör ve bilgi devamlılığı yoluyla iktidar paylaşımını sağlayan bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Vampirin kan emmesi, kurbanını ısırarak kan emmesi yoluyla sağlanan cinsel haz, kendi türüne dönüştürme gibi vampirliğe ilişkin klasik konularla söz edilmemektedir kandan filmde. Üç ata vampir sırayla hüküm sürmektedir, ikisi uyurken biri yüzyıl süreyle hükmeder ve sırayla devam eder bu düzen. Bunlar, birbirlerini kanla uyandırırılar, uyumakta olana kanını vererek. Vampir, uyurken adeta uyandırılmayı bekleyen bir mumya gibi görünmektedir. Kan, bedene yayılarak bedenin bekleme durumundan çıkmasını sağlar, kanla beslendikten sonra kısa sürede sağlıklı, dinç hale gelir ve güçlenir. Uyandırdığı kişiye kanıyla, anılarını, bilgisini, belleğindeki kısıca, o uyurken olan bitenin kaydını aktarmış olmaktadır filmde. Ata vampirler, anılarını, düşüncelerini, iktidarlara süresince olaların detaylı kaydını tek bir vizyona sıkıştırarak kanıyla, kanıyla uyandırdığına devretmektedir. Kanla soya ilişkin

özelliklerin iletilmesi, devamlılığı sağlandığı gibi bu şekilde bilgi devamlılığı sağlanmakta ve bilgi, üç ata vampirin tekelinde olmasıyla, hükmettiklerine kapalı olmasıyla iktidar sağlamaktadır.

3.4 Farklı ülke sinemalarından örnekler

Ülke sineması dendiğinde, yapım koşulları, ülkenin tarihi, siyasal yapısı, orada geçerli olan inanç sistemleri gibi yerel unsurların göz önünde bulundurulması bir zorunluluktur. Ne var ki günümüzde vampir filmi söz konusu ise Bram Stoker'ın, Kont Dracula'nın, Sheridan Le Fanu'nun, Erszebet Bathory'nin ve vampirin basmakalıp özelliklerinin, üzerinden kastedilenin anlatılabileceği klişeler gibi bir genelgeçer bilinirliğe sahip olmaları ve konunun farklı yönlerden ele alınmasına da olanak vermeleri gibi sebeplerden kendilerinden yararlanan klasikler haline geldiklerinin de hatırlatılması gereklidir. Bir de, buna Hollywood ve Hristiyanlık etkisi eklenmelidir.

Örneğin **Zinda Laash** (Yaşayan Ölü, Dracula Pakistan'da) filmi ölümsüzlüğün peşine düşen ve ab-ı hayatı, ölümsüzlük iksirini bulan bir bilim adamının bunu içtikten sonra ölüp vampir olarak dirilmesi sonucu olan olayları anlatır. Bram Stoker uyarlaması olarak geçmesine karşın belirgin farklılıklar vardır. En hoş görüneni, halk kültürünün ölü ile ilgili düşüncelerine yakın olduğu için, vampire dönüşenlerin öncelikle en sevdiklerini dönüştürmek, kendilerine katmak istemeleridir, ki bu tarz inanışların eskiliği ve farklı coğrafyalarda sıklıkla görüldükleri de belirtilmelidir. Buna vampirlerin ölümünün yakınlarının elinden olduğunu da eklemek gereklidir, okült konulara yönelmiş bir bilim adamının elinden değil. Bunun dışında belirtilmelidir ki, Zinda Laash, yeni bir vampir karakteri yaratmamıştır. Öne çıkan yerel unsur ise Bollywood filmlerinden alışkın olduğumuz şarkı ve dansların film içinde yer almasıdır.

Yine de bu filmlerde yerel unsurlar yer almaktadır elbette. Çin filmlerinde ıslak pirinçle temasın vampirleşmeyi geciktirmesi gibi...

Valerie a týden divů

(aka Valerie and Her Week of Wonders, Yönetmen: Jaromil Jires, 1970)

Öncelikle, bu filmin fantastiğin kaygan zeminini sonuna dek koruduğu ve hem film kahramanı hem de izleyici algısının fantastikte belirleyici kriterlerden olan kararsızlık durumunda kaldığını ve bunun filmin tümünde koruduğu belirtilmelidir. Bununla birlikte, filme biraz daha yakından bakıldığında anlattığı konu, herkesin okuyabileceği olgular, eleştiriler ve eğretilmeler içerse de özelinde Çekoslavakya tarihini ilgilendirdiği için bu başlık altında ele alınmıştır.

1968 başında Parti Sekreteri olan Alexander Dubcek, bilim ve sanat alanında sansürün kalmasını, yurttaşlara devlet yönetimini eleştirme hakkı tanınmasını isteyen bir dizi reform başlatmıştır, Prag Baharı, özgürleşme dönemi başlamış ve bunun sonucunda da Nisan ayında hükümet değişmiştir. Yeni hükümet sosyal haklar, sanayide ilerlemeci bir program, parti içi yönetimde daha özgürlükçüdür. Derhal işinin bitirilmesi gerektiği düşünülmüş, 1968 Ağustos'unda Çekoslavakya Varşova Paktı üyesi olan devletlerce işgal edilmiş, 5000 ila 7000 tank ülke sokaklarına girmiştir. İşgal zamanı Çekoslavakya'dan batı ülkelerine kaçanların sayısı 300000'i bulmuştur, binlerce kişi işinden atılmıştır, partiden atılan Dubcek 18 yıl boyunca bir kereste deposunda memur olarak çalışmıştır örneğin, işsiz olmak da yasadıdır, ülkenin entellektüelleri ve sanatçıları temizlikçi olarak çalışmış, kalorifer kazanı yakmış, sebze satmış ve benzer işleri yaparak çalışmışlardır, yurtdışına kaçmadıysalar, dünyaya buradan ulaşan cılız ses, kalemi güçlü Milan Kundera olmuştur.

Hemen belirtmek gerekir ki yedi gün süren işgale Çekoslavak halkı, Praglılar güçlü bir direnç göstermişlerdir.

"23 Ağustos Saat 17.30

Çekoslavak Radyosu bu gece boyunca tutuklamalar olacağını beklendiğini bildirdi. Tüm ülkede oto yollarındaki yön işaretleriyle apartmanların ad plakalarının okunmaz hale getirilmesi, sokak işaretlerinin ve ev numaralarının kaldırılması yolunda bir çağrı yayınlandı. Bu çağrıya ateşli bir karşılık geldi. Prag sokakları adlarını kaybettiler.

Prace"¹⁴

Çekoslovak Sineması'nda Yeni Dalga akımı sahip olduğu radikal ve keskin hatlı estetik anlayışıyla ortaya çıkmıştır. Resmi kısıtlamalar, sansürler nedeniyle Milos Forman, Ivan Passer gibi Yeni Dalga yönetmenlerinin kimileri yurt dışına gitmiş, memleketlerinden girmeyenlerse sessizliğe zorlanmışlardır. Çalışmaya devam eden az sayıdaki yönetmense ancak fantastiğe başvurarak dolaylı bir anlatıma yönelmişlerdir. 1970'lerde Çekoslovak filmleri katı Sovyet kontrollü sansür kurulunu geçebilmek için kağıt üzerinde zararsız görünen kaçış fantezisi filmlerinin her biri, gösterime girdiğinde resmi siyaset için utanç kaynağı olmuştur.

Jaromil Jires Yeni Dalga'nın önemli yönetmenlerindedir. 1960'lı yıllarda çalıştığı projeler genellikle resmi onay alamamıştır, ilk filmi Krik'i (The Cry) 1963 yılında çekmiştir. Sürülmüş bir yazar olan Milan Kundera'nın romanından uyarladığı Zert (The Joke, 1968) ise yeni hükümet tarafından anında yasaklanmıştır.

Valerie a týden divû filmini Jaromil Jires, 1920'lerin Poetist akımının öncülerinden olan Vitezslav Nezval'in 1935 yılında kaleme aldığı gerçeküstü bir peri masalı niteliğinde olan çok katmanlı anlam yapısına sahip romanından uyarlamıştır. Hikaye 1900'ler civarında pastoral bir köyde geçer ve 13 yaşında bir kızı çevreleyen vampirler, büyücüler, rahipler, korku ve erotizm içeren sanrılar söz konusudur.¹⁵ Genel tanımlama peri masalı olsa da bu masalın oldukça gotik bir havası olduğunun altı çizilmelidir.

Film de çok katmanlı anlam yapısını anlatım tarzıyla, karakterlerinin değişkenliğiyle, getirdiği eleştirileri dolaylı yollardan anlatımındaki geçişlilikle, renklere yüklenen sembolik anlamla ustaca kurmuştur. Bu film için genellikle getirilen, menstruasyonun başladığı 13 yaşındaki bir kızın cinsel uyanışıyla çevresinde gördüklerini yorumlayışı, tanımlaması son derece yetersiz ve filmin kastettiği anlamı göz ardı eden, yüzeysel bir yaklaşımdır.

¹⁴ (çevrimiçi) <http://www.solakkedi.com/solak%20kedi/sayi%20002/pragin%20yedi%20gunu%20-%20solak%20kedi.pdf>
28.07.2008

¹⁵ David Melville, *The Eccentric Carnival: Valerie and Her Week of Wonders*
(çevrimiçi) <http://www.sensesofcinema.com/contents/cteq/07/44/valerie-week-wonders.html>
25.07.2008

Jires bu filmde kendi sözleriyle, '*gerçeklik, düş, korku ve mizah arasındaki bağlantıları araştırmak*' istemiştir. Çek izleyiciler filmde erotizmin yanı sıra filmin olay örgüsüyle saldırgan bir ülke tarafından kendi uluslarının uğradığı kirletilme, saygısızlık ve suistimali algılayışları arasındaki ilişkiyi anlamıştır. "*Sovyet tankları Prag'a girdikten birkaç yıl sonra çekilmiş olan film koruması gereken kişilerce saflığın bozulması, tecavüz ve ihanet görüntüleriyle doludur.*"¹⁶

Filmin sonuna dek Valerie'nin anne-babası ortada yoktur, hatta filmin başında öldükleri bilgisi verilir anneanne tarafından. Annesinin 13 yaşında manastıra girdiği ve bir piskoposla evlendiği, şimdi ikisinin de cennette olduğunu anlatır. Filmin sonlarına doğruysa anneanne yalan söylediğini itiraf ederek aslında annesinin genç bir oduncuya aşık olmuş, onunla birlikteliğinden bir oğlu ve bir kızı olmuştur. Anneanne kızını kovmuş ve ancak atların onu geri getirendiği gün kabul edeceğini söylemiştir. Kızını, Valerie'yi korumuştur, oğlunu, Orlik'i ise babası kaçırmıştır. Filmin sonunda döneceklerdir eve. "*Valerie'nin uzun süre ortada olmayan anne babası, filmin çekildiği zamanda süresi belirsiz olarak Çekoslovakya'dan sürülmüş olan tüm bir sanatçı, politikacı ve entellektüel kuşağı anımsatmaktadır- ülkenin gençliğini kargaşa ve ahlaksal felç durumunda bırakarak sürgüne giden.*"¹⁷ Anne babanın dönüşüyle film kapanır, en öne çıkansa kabusların sonlanması değildir, karakterlerin sıfat değişimleri devam eder, filmin tüm karakterlerinin baştan beri doğanın içinde ve özgürce davranırken görülen halka katılmasıdır, doğanın içinde yaşanan toplumsal devinimi görürüz filmin sonunda, tüm güzelliği ve çarpıklığıyla.

Savaş sonrası dönemde Çekoslovakya önemli ölçüde sanayileşmiş, tarım ciddi anlamda azalmış ve bu durum elbette sosyal yapılanmayı ve yaşam tarzını değiştirmiştir. Bu konuyla bağlantılı olarak Tanya Krzywinska filmi cinsel ahlak bağlamında anti-Katolik bir tavır sergilediğini belirtmiştir:

¹⁶ Andrew J Horton, "Karlový Vary: Dreaming a Bad Reality: *Rychle pohyby oci* and the legacy of Jaromil Jires", Central Europa Review, Vol 1, No 9, 23 August 1999 (çevrimiçi) http://www.ce-review.org/99/9/kinoeye9_horton2.html 25.07.2008

¹⁷ David Melville, The Eccentric Carnival: *Valerie and Her Week of Wonders* (çevrimiçi) <http://www.sensesofcinema.com/contents/cteq/07/44/valerie-week-wonders.html> 25.07.2008

"Filmdeki pastoral sahneler biraz pitoresk bir cinsel masumiyet çağrışımıyla birlikte görülür. Bedeni doğayla ilişkilendiren ritm ve döngüye odaklanmasıyla paganizme sapma, kaybedilmiş tarım hayatı mitine ve romantizmine dönüş yer alır Valerie a týden divů filminde. Elbette bu durum sadece Çekoslovakya'da değil endüstrileşen dünyada yaşanan bir olgudur. Yerel, kendine özgü, halk kültürüne bağlı olan doğaya dönüş şeklindeki yaşam tarzının düşlenen gerçekliği, otantikliği için duyulan özlem, pek çok başka yerlerde üretilen diğer okült ve fantezi üzerine kurulu filmler ve popüler kültürün diğer türleri hakkında bilgi verir."¹⁸

Filmde sıradan halkı çamaşır yıkarken, yemek yerken, birbirleriyle şakalaşırken ve sevişirken hep açık havada ve doğanın içinde görmekteyiz. Göze çarpan başka bir şey de bu kişilerin sürekli olarak beyaz giysiler içinde görülmesidir, beyaz rengin sembolik anlamıyla bu adar kuvvetle vurgulandığı diğer yer zaten Valerie'nin odasıdır, zemin, duvarlar, yatak, eşyalar, perdeler, herşey beyazdır. Başka unsurlar da gösterge olarak kullanılmıştır, siyah file şal gibi.

Filmin kapanışında yine de kişilerin çeşitli niteliklere bürünmeleri yer alır, toplumsal ve yönetsel işleyişin çarpıklığını öğrenmiş olan Valerie'nin, ki açık olarak bilgilendiği, bilgilendirildiği sahnelerde elma yerken görüyoruz Valerie'yi, artık gözlerini kapatıp kendini bir aldatmacaya kaptırarak yaşamazsı söz konusu olamaz. Valerie ve O'nun kimliğinde tüm halk, olan biten tüm bu kargaşanın içinde yolunu çizmek durumundadır, gözlerini açık tutarak ve yanılığlara saplanmamak için gerçeği görmelerini sağlayacak bakış açısını koruyarak. Valerie, biraz da incilerin yardımıyla, bunu yapmıştır.

İkiyüzlü yapı ve katolizmin cinsellik konusundaki tavrı ile halkı nasıl etkilediği, yönlendirdiği Gracian kimliğinde (de) sergilenmiştir filmde. Canavar, Valerie'ye duvardaki delikten büyükannesi Elsa'nın hiç bilmediği yüzünü gösterir: Elsa rahip Gracian'a yalvarmaktadır ve Gracian O'nunla birlikte olmayı reddeder. Daha sonra Gracian açık havada yemek yerken Orlick'in aslında ağabeyi olduğu bilgisini verir, daha anlatacak şeyleri olduğunu da ekler. Nitekin akşam Valerie'nin odasına girer - büyükanne kaçarcasına evden çıkmıştır hemen önce- ve Valerie'ye tecavüz etmeye

¹⁸ Tanya Krzywinska, "**Transgression, transformation and titillation: Jaromil Jireš's Valerie a týden divů** (*Valerie and Her Week of Wonders*, 1970)", *Kinoeye*, Vol 3, Issue 9, 15 Sept 2003 (çevrimiçi) <http://www.kinoeye.org/03/09/krzywinska09.php> 25.07.2008

kalkışır. Sihirli inci, Valerie'nin adeta ölü gibi görünmesini sağlar. Gracian korkarak kaçır. Ve Valerie ile Orlick O'nu kendini asmış olarak bulup evin bodrumuna taşırlar, vampirlerin uyudukları yere. Valerie bir zaman sonra O'nun uyanmasını sağlar. Gracian önce korkar, Valerie kendisinin de O'nun da ölü olmadığını, korkmamasını söyler. Gracian derhal oradan kaçarak sokaklarda çığırkanlık yapmaya başlar. Halkı aralarında bir cadı olduğu, kendisini ayartmaya çalıştığını söyleyerek Valerie'nin yakılması için kışkırtmaya başlar. Nitekim sonunda cadı olduğu savıyla Valerie'nin yakılmasını sağlar, elbette inci kurtaracaktır O'nu. Gracian'ın küçük bir kıza saldırması ve yaptığının ortaya çıkacağından korkmasıyla Avrupa ortaçağında sıklıkla görülen bir uygulama olan cadı olduğu suçlamasıyla yakılmaya saldırması, devletin yönetim aygıtlarından dinin, Katolikliğin cinsel ahlak alanındaki tavrının ve işleyişinin eleştirisi nettir.

Benzer bir yardım ettiğinin kendisine karşı dönmesi durumuyla, taze kan almasını sağlayarak ölümden canavarı ölmekten kurtardığında da karşı karşıya kalır Valerie, iyi niyetle ancak karşısındakinin kötülüğünü göz ardı ederek yaptığı eylemler durumu düzeltmez, karşısındakiler iyi ahlaklı bireylere dönüştürmez. Filmin açık bir uyarısıdır gençliğe. Filmde yaşamın içindeki cinselliğin ve mülkiyet, gençliğe ya da mülke sahip olma hırsının farkına varan bir genç kızın bunları toplumsal ilişkilerin işleyişini de daha önce görmediği bir gerçeklikte görerek konumlandırmasını subjektif bir açıdan izliyoruz. En önemlisi, Valerie edilgen olarak yer almıyor toplumsal sahnede, kendisine gösterilenler var, peşine düştükleri ya da kaçtıkları var ve tüm bunlarla birlikte kendi varlığını ve benliğini koruyarak, öğrenerek ve yeni sınırlar ya da bilgilerle birlikte konumlanarak etkin olarak yer alıyor. Valerie film boyunca bakan, inceleyen, öğrenen, bildiği kişilerin, yerlerin bilmediği yönlerini gören, doğrudan reddetmeyen ama inceleyen ve öğrendiğini yok saymadan yaşayan bir kız olarak çizilmiş, üzerine menstruasyon kanı damlayan papatyayı alıp odasına gider, yattığında papatya elindedir, 'devlet düşkünler evi'ne canavarın pelerini içinde girerek orada Elsa'nın, büyükannesinin bir başka yüzünü gören, büyümekte olan bir kızdır. İncinin, kendini yanılığlar dünyasına kaptırmamasını sağlayan, toplumsal ikiyüzlülüğün tehlikelerinden koruyan yardımıyla ayakta kalarak macerasına devam eder, gözlerini açık tutarak.

Geçişli döngülerden oluştuğu söylenebilir filmin, bu döngülerde olay örgüsü bir yandan ilerlerken kimi karakterlerin kimlikleri değişmekte, kimileri aynı kimlikte farklı görünüme bürünmüş olarak belirmektedir. Büyükanne, kiliseye giden dindar kadındır, aynı zamanda ölü gibi beyaz yüzlüdür; büyükanne, sevgilisi Richard (canavar) kızının çocuklarının kendisinden olduğunu söylediğinde kızını evden kovan ikiyüzlü acımasız annedir; büyükanne, kendisini iffal edip giden Richard'ı bir kez daha olumlu karşılayan kadındır; uzak kuzen kimliğinde eve geri dönen ve yerli halkın kanını emen kadındır; büyükanne bu adama, Richard'a kendisini gençleştirme karşılığında evini (geri) veren kişidir, böylece Valerie'nin (gençliğin) hakkı olanı satmıştır; büyükanne, Elsa, yeni gelin Hedvika'nın kanını emerek gençleşen vampirdir, Elsa, genç kalmak ve ölmek için kurtuluş, Valerie'nin kanında, Orlick'in kalbini O'na nakletmeliyiz, diyen Richard'ı Valerie'nin ölümü pahasına Orlick'in kalbini kendisine nakletmeye ikna eden vampirdir... Gençlerin kanını emen, geleceklerini, miraslarını kendi faydası için satan, halkın ve gençlerin kanını emerek hayatta kalan, gençleşmeye çalışan vampirdir artık.

Filmde Valerie sırları öğrendikten sonra, evin bodrumundaki vampir yatağında, canavarın krallığında yapılan partide Valerie'nin canavarın, vampirin, Richard'ın içkisine bir sihirli inci atar ve bunu içen canavar yok olur, yere düşen giysisinin altından çıkan canavarın bedeni değildir, daha önce başka hayvanları boğazlarken gördüğümüz sansar durmaktadır orada. Herkes kaçıtır korkarak sansarı görünce.

Bundan sonra tam bir spiral olmasa da filmin yapısı, bir döngü başlar, filmin başındaki kahvaltı sahnesi tekrarlanmaktadır, Orlick'i büyükanne tanımaz, şehre gelen bir aktördür O'nun için. Valerie ise bu döngünün yanılması içinde değildir. Sonunda bir köylü bir tavuğu boğmak üzere olan sansarı vurur ve ileride tarlada koşmakta olan Richard yere düşer. Paralel şekilde, büyükanne de ölmek üzeredir. Ölüm yatağında Valerie'yi çağırarak söylediği yalanı itiraf eder ve anne babasının ölmediğini söyler. Ve atlar filmin başından beri kayıp olan anne babayı eve getirir. Bundan sonra kapanış sahnesi gelir. Bu kısa özetin sebebi, sansarın yapılan eylemin niteliğini, toplumsal bir olguyu sembolize ettiğini belirtmektir. Filmde Richard korkunç görümlü canaardır, maskenin ardına gizlenerek gerçek yüzünü saklayandır, elindeki maskeyi sıyırdığında bir canavar yüzlü bir genç ve yakışıklı

görünendir, polis memuru, baba, amca, sevgili, vaaz veren din adamıdır, kan içen vampirdir, sansardır. Tüm karakterlerin tekinsiz bir dönüşüm içinde olarak rol aldığı kapanış sahnesinde Richard, sansar da vardır. Elbette sansarınalegorik bir anlatım olması, farklı kimliklerde cisimleşebilecek bir olgu olarak sansarın giysilerin altında görüldüğü plan özellikle, akla hemen Lars Von Trier'nin, aynı anlamı ileten, aynı sembolik ve mizahi anlatıma sahip olduğu için Element of Crime filmindeki 'suç unsuru'nu görüntülerken buradan etkilenmiş olabileceğini getirmektedir.

Filmdeki sembolizm ve eğretilmeler kimi zaman nettir kimi yerlerdeyse Çekoslovakya tarihinin iyi bilinmediği durumda kolay anlaşılamayacak ama kastettiği genel anlamı verecek kadar muğlaktır. Örneğin büyükanne kızını kovduğunda kız torunu, Valerie'yi korurken Richard tarafından kaçırılmıştır oğlan torun, Orlick, kendini bilmediği bir yerde bulmuştur. Annesinin incili küpelerini alıp geri veren ve Valerie'yi bilgilendiren, koruyan, öğrenmesine yardım eden kişidir, O'na, Valerie'yi koruyacak sihirli inciye veren, hayatta kalmasına ve öğrenerek büyümesine, korkmadan öğrenmesine, korkuyla davranmamasına elveren incidir bu. Orlick'in Valerie için varlığı, işlevi ve doğunca Richard tarafından kaçırılması, Alexander Dubcek'in yönetime geldiğinde Çekoslovak halkı için güttüğü reformist tutumu ve Varşova Paktı üyeleri ülkeye girdiğinde Moskova'ya götürülmesini ve Valerie'yi koruyan inci gibi O'nun halka, gençliğe verdiği özgürleşme idealini hatırlatmaktadır.

Valerie a týden divů, vampirin metafor olarak kullanımının düşsel bir görselliğe sahip, gotik bir düşselliği olan, estetik bir ifadesidir.

Bunların dışında, vampirliğe ve yerel anlayışa ilişkin ayrıca bahsetmek gerekir filmde. Filmde Doğu Avrupa ülkelerinde bilinen vampiri tanımlayan bir kelime hemen dikkat çekmektedir: Canavarın yardımıyla büyükanne Elsa'nın kanını emdiği yeni gelin Hedvika, evlendiğinden beri bir uphirin büyüü altında olduğunu söyler. Vampirlik ve büyü sadece burada ilişkili olarak geçmez. Richard, vampir, canavar, Orlick'e 'cezadan kurtulamazsın, sana suyla işkence edeceğim' dediğinde biliriz ki cadıların kalben temiz olup olmadıklarının anlaşılması için Avrupa'da uygulanan suya atma işleminden bahsedilmektedir. Kaldı ki Valerie cadılıkla suçlanmış ve odunların üstünde bağlanıp yakılmıştır. Çekoslovakya tarihi kadar Avrupa tarihi için de utanç kaynağı olan yaşanmışlıklar biraz da mizahi biçimde ele alınmıştır filmde.

Mystics in Bali

(Yönetmen: H. Tjut Djalil, 1981)

Üzerinde çalıştığı kitap için kara büyü üzerine araştırma yapmak amacıyla Bali'ye giden Catherine ve orada yapacağı araştırmada yardımcı olan Hendra yakınlaşırlar. Hendra O'na en güçlü büyüün leak büyüü olduğunu söyler ve Catherine bir leak ustasından ders almaya başlar. Geceleri ormana gidip büyücü ile buluştuğunda leak büyüünü öğrenirken bir yandan kendi de bir leak büyücüsüne dönüşür, bir yandan da leak ustasının kölesi haline gelir. Leakların karşısına çıkıp ustasını durdurmaya çalışacak olansa tanrı inancı tam olanlardır, onlara karşı gerekli mantraları öğrenmiş ve bu mantralarla meditasyon yapan Hendra'nın amcası ve ailenin büyükleri bu iyilerin tarafındadır.

Leak büyücüsü, istediği biçime girebilmektedir, bir hayvan, ağaç ya da başka bir insan... Kanla beslenir, yeni doğan bebek kanıyla. O'na karşı koyacak bir güç olmazsa amacına ulaşabilir, tüm dünyayı kendi kötücül gücü altına alabilir.

Leak ustası Catherine'i büyüü altına alabilir, birlikte biçim değiştirerek domuza, yılanı dönüşürler. Catherine kendine geldiğinde hiçbirşey hatırlamadığı zamanlardır bunlar genellikle. Geceleri ormanda buluştuklarında ritüelleri öğretir ve Catherine kısa sürede Leak büyücüsü olur. Çok kısa bir zaman içinde birbirleriyle telepati yoluyla anlaşma düzeyine gelirler.

Vampirlikle ilgili ve büyüyle ilgili ilginç bazı belirlemeler yer almaktadır filmde. Vampir, büyü gücüyle nesnelere yönlendirebilir, parmağının bir hareketiyle ağaçları yerinden söküp istediği yöne uçurabilir. İsteddiği her forma girebilir. Başka bir yaşam formu gibi düşünebilir.

Leak büyücüsü, kontrolü altına aldığı Catherine'i beslenmesini sağlayacak vampir olarak kullanmaktadır. Catherine, öğrendiklerinin karşılığını bu şekilde ödemektedir, istemli ya da istemsiz, bebek kanı içerek. Artık leak ustası, emirlerine uyacağı sahibesidir. Bildik bir yöntemle gerçekleşmez leak büyücüsünün beslenmek için Catherine'i kullanması: Catherine'in başı, iç organlarla birlikte gövdesinden ayrılarak havalanır. Uçarak kanını emeceği bebek arar. İlkinde, uçarak girdiği evde bir kadın doğum yapmak üzeredir, baş kadının bacakarasına girerek bebeği emmeye başlar, kadının giderek inen karnının indiği ve öldüğü görülür. Bebekle beslenen baş, açık pencereden uçarak çıkar gider. Usta böylece Catherine'i kullanarak beslenmeyi

başarmıştır, O'na göre başını ödünç almaktadır sadece. Yenilenmek için, gençleşmek ve güçlenmek için taze kana ihtiyaç duymaktadır. Leak ustasının yenilenmesi için üç yaşamı alması gerekmektedir. Bundan sonra sonsuza kadar yaşayacaktır, sonsuza kadar genç kalacaktır. Başının ödünç alındığı zamanlarda Catherine bir tür trans halinde kalır, başı ve ona bağlı organları bedene boyundan girer ve kendine geldiğinde olanları hatırlamamaktadır.

Çevrede 'uçan baş' haberleri yayıldığında halk önlem alır, girebileceği evlerin kapıları kapalı tutulurken üzerinde kutsal sözler yazılı kağıtlar asarlar. Vampiri önlemenin bir yöntemidir bu. Yanı sıra uçan baş bilinen bir şeydir, korkudur, evet ama halkın şaşkınlık duyduğu nokta, uçan başın saçını boyalı olmasıdır- Catherine rolünü batılı biri oynamaktadır.

Filmde görülen bir başka yöntemin o coğrafyada görülen bir inanç, halk kültürüne ilişkin bir bilgi mi yoksa filmin fantezisi mi olduğu bilinmemekle birlikte burada bahsetmek ilginç olacaktır. Vampirlere, leak büyücülerine karşı amcasından el almış olan dindar bir adam olan Hendra'nın amcası, Catherine'in başı gövdesinden ayrılmış, uçarak beslenmeye gitmişken geri döndüğünde bedene yerleşememesi amacıyla uzun kürdanlar batırır boynuna, böylece ne başa bağlı organlar ne de baş bedene girip bir bütün olamaz. Oldukça eğlenceli bazı görüntüler vardır, bu hale geldikten sonra kocaman uzun iki vampir dişi oluşmuştur ve baş bedenin etrafında dolanarak uzun kürdanları boyundan çıkarmaya çalışır ama dişler engel oluşturur, başaramaz ve uçarak uzaklaşır.

Bunların dışında, mezarında huzursuz olanın mezardan çıkacağına ilişkin genel kanı filmde de vardır. Catherine zaten ölmeden vampir olmuştur, bedeni gömüldüyse de başından ayrı olduğu için mezarından çıkması kaçınılmazdır ve baş da bedenle birleşmek için gelecektir. Amcası Hendra'ya üç gece hiç uyumadan mezarın başında nöbet tutulması gerektiğini anlatır, başla gövdenin birleşmesini önlemek için. Artık Catherine tamamen dönüşmüş olduğundan herkesi öldürebilecek bir canavardır, dört kişi dua ederek mezar başında bekler. Leak büyücüsü ve Catherine'in başı gelir, beden mezardan kalkar ve başla beden birleşir.

Tahmin edilebileceği gibi iyilerle kötülerin çarpışması yer alır bu noktada, ancak beklenmeyen bir gelişme olur ve Hendra'nın büyük amcası gelir, çok güçlüdür. Elbette leak büyücüsü ile Hendra'nın amcasının ya da büyük amcasının karşılaşması

alelade yöntemlerle olmaz. Uçabilirler, havada durabilirler, biçim değiştirip elektrikle çarpabilirler.....

Buna karşın leak ustasının, leak kraliçesinin ölümü son derece bilinen bir şekilde gerçekleşir: güneş doğar. Her vampiri yakan güneş ışığı, leak ustasını da yakar. Bu sahneden horoz ötüşünün de eksik olmadığı belirtilmelidir.

Batı sinemasının izleyiciyi çekmek için kullandığı yöntemlerden olan seksi, cazibesine karşı koymanın zor olduğu güçlü bir vampir değildir *Mystics in Bali*'de karşımıza çıkan. Son derece kısa boylu, yüzü ciddi biçimde deforme olmuş, çirkin saçlarının başının ön tarafında aşağılara kadar sarkarak yüzünü kapattığı, çok büyük ve pençe gibi ancak çok daha uzun kıvrık tırnaklarla biten ellerinin olduğu, keskin tiz çığlıklar atan ve cazip değil tiksindirici olan bir vampir var bu filmde. Ancak bebek kanıyla gençliğini geri kazanabilmektedir, o zaman da normal ama genç bir kadına dönüşür, bir aristokrata ya da cinsel arzu nesnesine değil.

Öncelikle, 1970'li yıllarda Endonezya hükümetinin yerli yapımları destekleme kararıyla birlikte Endonezya Sineması'nın altın yıllarını yaşadığı belirtilmelidir. Çizgi roman uyarlamaları sıklıkla yapılmıştır ve exploitation tarzı bir sinema yükselişe geçmiştir. Mistik savaşçılar, süper kahramanlar ön plandadır, plastik makyaj ve fantastik varlıklar için elindeki her malzemeyi değerlendiren kişiler önem kazanmış, adeta eline geçen her materyalden film için kullanılacak bir şey çıkararak içinde buldukları şartlar için mucizeler yaratmışlardır. 1980'li yıllardaysa başka yerlerde olduğu gibi Endonezya'da da video furyası başgöstermiş ve dövüş sanatları, seks, gore, korku, büyü filmlerin merkezine yerleşmiştir. Geleneksel inanç ve korkuları, voodoo, kara büyü konularını işleyen filmler halk tarafından büyük ilgiyle karşılanmıştır. Filmin yönetmeninin açıklamasıyla: "Diktatörlükle yönetilirken korku filmleri bir protesto yöntemiydi. Hükümeti eleştiremezsiniz böylece tüm nefretinizi iblise çevirirdiniz."

Mystics in Bali filmi, yapımcının Balili bir genç olan Putra Mada'nın yazdığı 'Leak Ngakak' adlı romanı şans eseri okuyup beğenmesi üzerine çekilmiştir. Dağıtımını *Mondo Macabro*'nun yaptığı filmin dvd ekstralarında filmin gerçek bir hikaye olduğu bilgisi verilmiş ve verdiği destek için Endonezya hükümetine teşekkür edilmiştir.

Mystics in Bali filminde Endonezya Sineması için farklı olan bir unsur vardır. Endonezya'da kötünün, demonik olanın, şeytanın karşısındaki iyiyi genellikle, ülkenin inancı nedeniyle İslam inancına sahip biri oynar, dindar müslüman kötüyü yener. Oysa bu filmin konusu Bali'de geçmektedir ve ülkenin kalanından farklı olarak Bali halkı Budisttir ve inancına son derece bağlıdır. O kadar ki Balililerin rahatsız olmaması için film çekimleri Java'da yapılmıştır. Mystics in Bali'de vampirin, kara büyücünün, leak'ın karşısında Budist sutralar, öğretiler, meditasyon ustaları çıkmaktadır. Filmde Balililerin inancı, budizmin ritüelleri yoğun olarak yer almıştır.

Leakların tanımına bakıldığında yerel halk kültürünün bazı noktalarda yaygın inanç sistemleriyle ne kadar yakınlaştığı görülmektedir. Leak olmak için büyümlü sözler öğrenilir ve bunların söylenerek meditasyon yapılır. Biçim değiştirmek önemli bir konudur. Belirli yerler vardır biçim değiştirmek için, uygun yerler, mezarlıklar, kavşaklar, iki nehrin birleştiği yerler, insanların hiç ikamet etmemiş olduğu boş alanlar gibi. Kurtadam, sıklıkla uygulanan bir dönüşümdür. Sıradan leaklar daha çok kuşa, domuza, maymuna, yılanla dönüşebilirken güçlü leaklar her türlü doğaüstü güce sahiptir. Leak olma yolunda adım adım ilerlenir ve aday çeşitli sınavlardan geçer, işkence görür: Korkunç varlıklar baltayla başını gövdesinden ayırır, devasa yılanlar bedenini sarmalar... Bu sınavlar sırasında leak adayı kıpırdamadan durmayı başarmalıdır. Açıktır ki dünyanın genelinde rastlanılan şamanizmdeki sembolik ölüme eşdeğer sınavlardır bunlar. Tipik erginlenme ritüelleridir, adayın erginlenmesi için gerekli bilgileri, sırları edinmesi ve sınavlardan geçmesi, dayanıklılık kazanması unsurları açık olarak leak adayının da başından geçmektedir.

Ayrıca filmin içinde geçen bir bilgi son derece dikkat çekicidir: 'Ben' bedenden dışarı çıktığında bir yaşam sonlanmaktadır.

Dönüşümle ilgili bilgi kısmen de leaklarla savaşılan büyücü hekimlerden, din adamlarından gelmiştir. Onlar da dönüşüm geçirir savaşılabilmek için. Dönüşümün çok acı verici olduğunu bildirmişlerdir, daha tehlikeli yönü ise her bir dönüşüm eyleminin yaşam enerjisini tüketir ve bu, ömrün kısalması demektir.

3.5 Animeler ve mangalardan uyarlanan anime diziler

Japon animasyon filmleri tanımlayan bir terim olan anime, dünyada spesifik ve haran kimliğinde izleyici kitlesine sahip bir tür olduğu ve bu çalışmanın konusunu oluşturan konularda da vampir karakterinin ele alındığı film ve serilerde de ciddi bir üretimde bulunduğu için burada kısaca, bir örnekle de olsa yer almaktadır.

Vanpaia Naito

(aka Vampire Knight)

Hino Matsuri'nin yazarı ve çizeri olduğu 2005 yılında Lala'da yayınlanmış olan aynı adlı mangasından uyarlamadır. Bir kez daha bir kadın vampir yaratıcısı ile karşılaşmaktayız. Vanpaia Naito, televizyon dizisi olarak Japonya'da 2008 yılında yayınlanmıştır. Hino Matsuri'nin mangasından senaryoyu Sayama Kiyoko ve Okada Mari yazmış, yönetmenliğini Sayama Kiyoko yapmıştır.

Sınıfsal ayrımın ön planda olduğu, baskın olan ideolojik yaklaşımıyla herkes tarafından anlaşılabilir nitelikte olmakla birlikte Japonya'nın kendine özgü geleneksel toplumsal yapılanmasını her an göz önünde bulundurarak izlenen bir dizidir. Samuray sınıfının katı sistemi, efendisiz samuraylar, hiyerarşinin katı kuralları nedeniyle bilgi sahibi olunmayan koşullarda uyumun sağlanması zorunluluğu dizi karakterlerinin davranma serbestliğinde açıkça görülmektedir. Vampirlerin söz konusu olduğu bir hikayeye uyarlandığında halde bile sadece vampirler, insanlar gibi ayrımlar değil vampirlerin kendi içinde de sınıf ayrımları vardır, asiller, safkan vampirler, sıradan vampirler, insandan dönüşenler...

Cross Akademi, görünüşte vampirlerle insanların yanyana varolabilmeleri amacı taşımaktadır. Gündüz sınıfında durumdan bihaber insan öğrenciler okurken gece sınıfında kan tabletleri almayı kabul etmiş, insan kanı içmeden yaşamayı deneyen doğuştan vampir ve asil sınıftan olan öğrenciler okumaktadır. Ancak onların denediği bu kan tabletleri elbette gerçek kanın yerini tutmamaktadır ve insandan vampire dönüşen kişilerin bünyesi kan tabletlerini kabul etmemektedir, kana ihtiyaç duymaktadırlar. 5 yaşında bir vampirin saldırısından safkan vampir olan Kuran Kaname tarafından kurtarılıp şimdi okulun başkanı olan kişiye teslim edilmiş Yuuri ile 4 yıl önce bir başka safkan vampir olan Hiou Shizuka tarafından ailesi öldürülmüş ve bu olaydan sonra okulun başkanının büyüttüğü Kiryuu Zero gündüz

öğrencilerini zapt etmekle, okulda iki taraf arasında kurallara uyulmasını sağlamakla görevlidirler. Vampirlerin başında ise safkan vampir olan, Kuran ailesinden geriye kalan tek kişi olan Kuran Kaname vardır. Kaldı ki üçü zaten önceden tanışmaktadır. Ayrıca belirtmelidir ki, olasılıkla gelecek sezon bölümlerinde açılımı yapılacak ipuçları içermektedir dizi. Örneğin Kuran Kaname, Cross Akademi'de bulunanları tek tek piyon olarak seçmiştir. Asil vampirler henüz çocukken oraya alınmış ve orada eğitilmektedirler, Kuran Kaname'nin etrafında toplanmış olarak.

Vampirler, çok az sayıdaki safkan vampir ve az sayıdaki asil vampir tarafından yönetilmektedir. Genel kanıları vampir olarak doğanlarla vampire dönüşenlerin farklı varlıklar olduğudur ve soylular, dönüşenlerle birarada bulunmak istemezler. Hepsinin çekindiği kişi ise Kuran ailesinden Kaname'dir, Kaname, kadim vampirlerin soyındandır ve onların kanını miras almıştır.

Çeşitli topluluklar arasında düzen, belirli kurallara uyularak sağlanmaktadır. Örneğin vampire dönüşen biri Level E'ye (Düzey E) gerimeddiği sürece vampir avcıları tarafından öldürülmez. Vampirleşen ve bu düzeye gerileyen biri çok sayıda saldırıda bulunmaya başladığında Vampir Avcıları Birliği ya da vampirlerin kendi konseyleri tarafından verilen kararla öldürülür.

Uzun zaman önce vampirler ve vampir avcıları arasındaki savaş son derece şiddetlidir. Savaşın en çetin döneminde vampirler pek çok insanı, askeri güç olarak kullanmak amacıyla vampire dönüştürmüştür. Bu insanlar bir süre sonra adeta insanlıktan çıkarak kana susamış varlıklar haline gelmektedir, buna Level E denmektedir. Bu duruma neden olan vampirler, bu kişileri denetlemeyi, öldürmeyi kendilerine görev addetmişlerdir.

Hiou Shizuka, yıllar önce kendisi gibi bir safkan vampirle nişanlanmıştır. Ancak bir kafeste tutulduğu zamanlarda kendisine yemek olarak getirilen bir adamla konuşur, bağ kurar, O'nu vampire dönüştürür, ki bu durumda adam O'nun kölesi olmaktadır, birlikte kaçarlar. Ne var ki çok geçmeden adamın adı Vampir Avcıları Birliği'nin listesine girer. Kurallara uygun olmamasına karşın. Ve vampir avcılarından olan Kiryuu klanına mensup Zero'nun anne babası tarafından öldürülür. Bunun üzerine Hiou Shizuka öcünü alır, anne ve babayı öldürür, Zero'yu ısırır ancak bunun yanı sıra Zero'nun ikiz kardeşi olan Ichiru'yla, bedenen zayıf olması nedeniyle vampir avcısı bir klan ailesine mensup olmasına karşın vampir avcısı olarak

yetiştirilmemiştir ve ebeveynleri tarafından gözden çıkarılmış evlat olduğunu hissetmektedir, Hiou Shizuka arasında duygusal bir bağ kurulmuş ve ikisi kendi yollarına gitmişlerdir. Neredeyse sınırsız güçte olan safkan bir vampirin kişisel sebeplerle davranması pek çok kişinin gözünü korkutmuştur elbette. Bu olaydan sonra Hiou Shizuka kayıplara karışmıştır. Kimileri öldüğüne inanmıştır, O'ndan bahsetmenin uğursuzluk getireceği söylentisi bile yayılmıştır. Vampir avcılarını da asil vampirleri, yüksek yönetim konseyini de karşısına almıştır artık, bir kaçak olmak durumundadır.

Dört yıl sonra, başka bir isim ve başka bir bedende, Kurenai Maria kimliğiyle Cross Akademi'ye gelir Hiou Shizuka. Sadece Zero'nun peşinde değillerdir, Ichiru ile birlikte gelmiştir elbette, Shizuka Kaname'yi öldürmek istemektedir. Gerçekte iki safkan vampir birbirini öldürmek istemektedir. Sonunda Kaname Shizuka'yı öldürür.

Yuuri'nin sadece kanı içilmiştir bu ilk sezonda, O vampir kanı içmemiştir henüz. Level E'ye dönüşmemek için uzun süre direnen ve bu süreçte hayatta kalabilmek için sadece hep yanında olan, birlikte büyüdüğü Yuuri'nin kanını içmiş olan Zero sonunda Kaname'nin teklifiyle O'nun kanını içer. Gerçek bir vampire dönüşecektir. Ancak başka bir olay, belki hepsinden önmelidir. Kaname, Shizuka'nın kanını içmiştir, başka bir safkanın kanını içmekle sahip olacağı gücü henüz kimse tahayyül edememektedir. Aynı zamanda bu durumu saklaması gerekmektedir, hedef tahtası olması an meselesidir.

Elbette bu bilgiler kısa bir özet niteliğinde. Ancak eklemek gerekir ki, benzer yapıdaki karakterler birbirine benzer görsellik arz etmektedir filmde. Shizuka'nın ısırdığı Zero ve yoldaşı olduğu Ichiru saç renkleriyle, Kaname ve Yuuri saç ve göz renkleriyle, asil vampirler saç ve ten renkleriyle ayrılmaktadır. Kostümler her sınıf için geçerli olmak üzere, sınıf ayrımını ortaya koyduğu kadar okul içinde gündüz ve gece öğrencilerinin kostümleri ikili durumu siyah-beyaz renkleriyle taşır.

Vampirlerin ve vampire dönüşenlerin niteliklerine geçmeden önce vampirin beden, bilinç, kan unsurlarının hangi özellikleri taşıdığını anlamaya çalışmak yoluyla vampirin neliğine bakmak gereklidir. Bunun için dizide belirli bir durum yol gösterici niteliğindedir. Hiou Shizuka, kölesi ve yoldaşı olan kişiyi öldüren vampir avcılarını öldürdükten sonra ortadan kaybolmuştur. Bedenini terk etmiş ve varlığını başka birinin bedenine aktarmıştır. Bir başka bedende, o bedenin imkanlarıyla

yaşamaktadır. Önemle üzerinde durulması gerekir bu durumun. Öncelikle, kendi bedenini korumaya almıştır. Tıpkı dışsal ruh inancında olduğu gibi, burada bedenden başka bir şeye ve yere aktarılan dışsal ruhun yerini yaşam ilkesi olan kanı içeren beden almıştır. Shizuka açık bir tabut içinde yatan bedeninin yanına oturur, elini alır ve avcunda küçük bir kesik açarak kanını Ichiru'ya sunar. Ichiru'nun güçlenmesi için. Burada kişinin gölge yanıyla yanyana durması değildir söz konusu olan, gölge yabıyla karşılaştığı filan da yoktur. Sadece safkan vampirliğin miras alındığını, atalarında aldığı mirası oluşturanın sadece bilinç ve sahip olduğu bilginin değil beden de olduğunu göstermektedir. Başka bir yerde bedenden aslında kanın kastedildiği ima edilmektedir. Sadece orijinal kan yaşam gücü vermektedir. Bununla birlikte istediği anda kendi bedenine döner ve kullandığı beden cansız bir kabuk niteliğindedir sadece şimdi. Kendi bedenine döndüğünde Shizuka'nın kanını emdiği Zero üzerindeki etkisi çok daha fazladır. Orijinal sesiyle konuşması bile kendisine itaat edilmesi için yeterlidir. Neredeyse genetik mirastan söz edilmektedir bu noktada.

Bir insan safkan bir vampir tarafından ısırıldığında ya kanı kendisi için toksik olur ve ölür ya da uzun süren acılı bir dönüşüm süreci yaşar ve sonunda vampire dönüşür. Ancak kendisini ısırın kişinin kanını emdiyse gerçek bir vampire dönüşür. Sadece safkan bir vampirin ısırıldığı ve O'nun kanını içen bir insan gerçek bir vampire dönüşebilir. Ancak yalnızca safkan bir vampir tarafından ısırıldıysa, kendisi O'nun kanını içmediyse dönüştükten sonra Level E düzeyine geriler. Level E, kan ihtiyacını gidermek eğilimiyle bilinçsizce saldıran bir varlığa dönüşmüş halidir insandan vampire dönüşenlerin. Vampir tarafından ısırılmayan, kanı emilmeyen ama safkan bir vampirin kanını emen insan ise vampire dönüşmez, insan olarak kalır. Ancak iyileşir ve çok güçlenir. Yaşam suyu gibi görünmektedir safkan bir vampirin kanı. Safkan bir vampir tarafından vampir yapılan kişi, kendisini dönüştürenin kölesi haline gelmektedir. Tamamen O'nun etkisi altına girer, itaatsizlik edemez. Birini vampir yapan, dönüştürdüğü kişinin vampir olarak hem annesi hem babasıdır artık.

Vampirler kolay kolay öldürülemezler, pek çok yetenekleri vardır. Ancak ölümsüz değildirler. İnsanların ya da vampir avcılarının onlara karşı kullanabilecekleri araçları vardır yine de. Örneğin tılsımlı bir taş, Zero'nun boynundaki dövmeyle değdiğinde, boynuna, tam olarak ısırıldığı yere yapılmıştır bir

sembol olan dövme, vampire dönüşen Zero'yu anında geçici felç durumuna sokar. Anti-vampir sihiri veren mermi atan tüfekle vurulur dönüşüm sürecinde Zero ustası, vampir avcısı tarafından. Oldukça fantastik araçlardır bunlar ve dizide ön planda değildirler. Safkan bir vampire ölümcül bir etkisi olmaz. Ancak kalbine bir kılıç saplanırsa, kanı son damlasına dek içilirse ölür güçlü bir vampir. Vampir öldüğünde bedeni toza dönüşür.

Kendini yenileme gücüne sahiptir. Vampire ya da vampirleşmeye karşı kullanılan silahlar az da olsa zarar verebilmekte, yenilenmeyi yavaşlatmaktadır. İnsan kanı içmek böyle bir durumda iyileşmelerini hızlandırmaktadır. Safkan vampirlerin güçlerinin ve yeteneklerinin sınırları vampirlerce de bilinmemektedir. 'Tanrı gibi' nitelemesi yapılır onlar için. Safkan bir vampirin dudağının değmesi bile yaralanmaları iyileştirir.

Gündüz yaşantılarına devam ederler, güneş onlara zarar vermez. Yine de temelde geceye aittirler. Kendilerine özgü bir kokuları vardır. Kan ihtiyacı duydukları gibi zamanlarda gözleri kırmızı renge dönüşür. Kanın kokusunu alırlar ve bu onları cezbeder. Kanın kokusundan kime ait olduğunu anlarlar. Kan emerken kanın akışı, sesi vampir ve kurbanı tarafından duyulur. Kan emme eylemi net olarak cinselliği ikame etmektedir ve kimin dişlerini boyna geçirip kan emdiği farklı hissettirebilir. Bu kan emenin safkan bir vampir olmasına göre de değişir. Kan yoluyla karşılarındaki kişi ile bağ kurarlar. Çok güçlüdürler. Nesnelere uzaktan etki edebilirler. Buz ya da ateş yaratabilirler, bu yeteneklerini savunma ya da saldırı amaçlı kullanmaktadırlar. Dondurabilir, yakabilirler. Düz duvarda ilerleyebilirler, yüksek yerlere bir çırıpta çıkabilir, yükseğe sıçrayarak uzun mesafeler katedebilirler. Dengelerini çok iyi sağlarlar, yüksekte düşüklerinde bile dengelerini kaybetmezler. Çok hızlı hareket edebilirler, insan algısının yetersiz kaldığı bir hızla hareket edebilirler. Safkan vampirler kendilerini diğer vampirler için bile, görünmez kılabilirler. İnsanların hafızalarını silebilmektedirler, en azından safkan vampirler buna muktedirdir.

Vampir karakterinin kahraman olduğu ya da vampirizmi konu alan çok sayıda anime vardır. Japon animasyonları anime olarak adlandırılır, genellikle uzun olan çizgi romanlarına ise manga denmektedir. Japon toplumunda her yaş grubu için mangalar basılmaktadır, bu denli yaygın sevilmesinin ve bir toplumsal alışkanlık

olmasının sebebi, öncelikle farklı alfabelerin birlikte kullanılması, edebi eserlere göre mangaların yaygın olarak okunmasına yol açmıştır.

Animelere baktığımızda, çoğunun manga uyarlaması olduğu görülmektedir. Genellikle orjinal video animasyon (OVA) olarak çekilip daha sonra aynı hikayenin, kahramanları ve ana temaları değişmeksizin televizyon için dizi olarak çekildiği görülmektedir.

Vampir konulu çok sayıda anime vardır, **Vampire Knight, Hellsing, Vampire Princess Miyu, Blood The Last Vampire, Vampire Hunter D...** Sinema filminden farksız olarak film türü, dramatik yapı, kahramanının özellikleri bakımından kurgulanmakla birlikte basmakalıp senaryolara göre dramatik çatışma kahramanın karakterizasyonu kaynaklı olarak çok daha incelikli planlanmış olabilmektedir. Elbette öncelikle kültürel farklılıklar önemli rol oynamaktadır. Felsefi, ahlaki, inançsal temalarda bu durum açıkça görülmektedir vampir konulu animelerde de. Japon halkının öncelikle Çin kültüründen etkilenmiş olduğu göz önünde bulundurulmalıdır bir yandan. Demonlar alıştığımız salt kötü, şeytana tabi varlıklar değildir, beden özün görüntüsü olarak sabit nitelikli değildir, görünümler dünyası ya da farklı yasaların olduğu evrensel tasarımların bu andan bu uzamdan geçilebilen boyutlar olarak yer alması sıklıkla görülmektedir. Vampire Princess Miyu'da bir zamanlar, demonlar ve tanrıların bir olduğu' bilgisi verilir önce, insanların Karanlık'tan korku duyan kalpleri bunun anısını derinlere atmıştır ve bugünse bu varlıklara Shinma (tanrı+demon) denmektedir, diyerek devam eder. DÜnyadaki shinmaları karanlığa göndermek, vampir prensesin görevidir. Vampirin tekinsizliği ve kutsallığı ve sahip olduğu gücün insanüstü ve tanrısal olduğu son derece kesin olarak çizilmiştir. Kültürel etkiler kadar teknolojik gelişmelerin etkisi de rahatlıkla gözlemlenebilmektedir animelerde. Bir insanla vampirden doğan, dhampir denen vampir avcısı bir karakter olarak yer alırken bir vampir avcısının atı son model cyborg atlardan olabilmektedir. Sınıf eleştirisi kadar ontolojik sorunlar da yer almaktadır. Bunlarla birlikte farklı teknikler, birarada da kullanılabilir, 35 mm. çekimler, cell animasyon, fotoğraf, üç boyutlu animasyon... Bütün bunlar animeleri zenginleştiren, basmakalıp anlatı yapılarından, klişe kahramanlardan ve teknolojinin aksiyon için kullanıldığı gişe amaçlı dağıtımı ve gösterimi iyi sağlanan filmlerden sıkılan izleyiciler için izlemeyi keyifli hale getiren unsurlardır, ki başka

coğrafyalardaki takipçilerine verilmiş isim terminolojiye uzun zaman önce girmiştir: otaku.

Son olarak, kurmaca sanat yapıtlarında ve filmlerde de, kendine özgü bir yere sahip olan vampir karakterini sinemacıların ve izleyicilerin düşkünlükleriyle sinema için vazgeçilmez kılmaları noktasında söz Sigmund Freud'a bırakılmaktadır:

“İnsanın başta zayıf bir hayvan olarak üzerinde belirlediği ve türünün her bireyinin de savunmasız bir bebek (*oh inch of nature!*) olarak ayak basmak zorunda olduğu dünyada bilim ve teknik aracılığıyla gerçekleştirdikleri, yalnızca bir masal gibi görünmekle kalmaz, adeta masallardaki dileklerinin hepsinin - hayır, çoğunun- gerçekleşmesidir. Sahip olduğu bu şeyleri birer kültürel kazanım sayabilir. İnsan çok eskiden beri bir mutlak güç ve mutlak bilgi ideali oluşturmuş, bu ideali tanrılarında cisimleştirmiştir. Kendi arzularına ulaşılmaz görünen -ya da kendisine yasak olan- ne varsa hepsini bu tanrılara atfetmiştir. O halde diyebiliriz ki, bu tanrılar kültürel ideallerdi. Şimdi ise insan bu ideale erişmeye çok yaklaşmış, neredeyse kendisi tanrı haline gelmiştir. Tabii, insanlığın genel yazgısı ideallerine ulaşmasına ne kadar izin verirse: Hiçbir zaman tümüyle ulaşılmamış, kimi açılardan tamamen başarısız olunmuş, başka açılardan kısmi bir başarı elde edilmiştir. İnsan, deyim yerindeyse, bir tür protezli tanrı haline gelmiştir. Yardımcı organlarının tümünü kuşandığında hayli muhteşemdir; ama bunlar kendi bedeninin bir parçası değildir, ayrıca zaman zaman başına büyük işler açar. Ama bu gelişmenin tam 1930 yılında tamamlanmış olamayacağını söyleyerek kendini avutma hakkı da vardır tabii. Gelecek çağlar uygarlığın bu alanında düşünülemez kadar büyük ilerlemeler getirecek, tanrıya benzerlik daha da artacaktır.”¹⁹

Sigmund Freud 1930 yılında bunları yazdığı ilerlemelerin durumu değiştirmeyeceğini de öngörerek yazının kaleme alındığı tarihi vermekle ironik yaklaşımının altını çizmektedir açıkça. İnsan, çizdiği vampir karakterinde, tanrısallığa ulaşmayı fantastik bir yöntemle çözümlenmiş, tanrısal nitelikte yetiler kazandırdığı vampir için zamanı durdurmuş, bedenine kendini yenileme gücünü atfetmiş, cevabını bulamadığı soruların vampirde bedenlenmesiyle ölümden geçen bu karaktere senden fazlasını bilmiyorum derdirterek yine kendine dönmüştür. Kendisi içinse tedavisi bulunamamış bir hastalıktan kaçış için, ölümü ertelemek için gerçekten biyolojik zamanını durdurma yoluna tıbben yönelmiştir. Bu konuda çabası devam ettiği sürece sinemada vampir karakterinin hangi kiske altında olursa olsun

¹⁹ Sigmund Freund, **Uygarlığın Huzursuzluğu**, trans. by: Haluk Barışcan, Metis Yayınları, İstanbul, 2. bs., 2004, p. 50

uzun süre daha yerini koruyacağı kuşku götürmez. Daha önemlisi, bu konuda sorularını yansıtacağı vazgeçilmez karakterdir vampir, adeta insanın tanrıya, evrene, ölüme, ruha, ölümötesine ilişkin sorularının hep birlikte bedenlenmesidir.

SONUÇ

Sinema, başlangıç yıllarından itibaren ontoloji esaslı sorularla, bağımsız sinemayı ayrı tutarak, özellikle korku türünde üretilen filmlerde ve korku ile bilimkurgunun birlikte olduğu filmlerde ilgilenmiştir denebilir. Kısa zamanda zamanı ve film türlerini, akımları aşan film karakterleri oluşturulmuştur. Sinemanın canavar kahramanı görünümündeki vampir karakteri, insanın ilksel korkularını, temel itkilerini, arzularını ve kendini evrene fırlatılıp atılmış birey olarak sorgulamasını olduğu kadar toplumsal eleştiri bakımından da uyumlanma çabası bakımından da varoluşsal sorunlarını doğası gereği üzerinde taşıyan trajik bir karakterdir. Vampir, öldükten sonra dirilendir, yaşayan ölüdür, lanetlidir ve doğaüstü güçlere sahiptir. Bu araştırmada böyle bir kurmaca karakterin niteliklerinin izi sürülerek, oluşturulmasına sebep olan inanç ve kültür pratikleri araştırılmış, vampir kurgusunda etkilenilen unsurların kökenine bakılmıştır.

Ölüm, insanın koku duyduğu bilmecevidir. İnanç sistemleriyle varsaydığı ölüm ötesini iyice şekillendirmiş olsa da insan, cevabını bulamayacağını bildiği sorularla yaşamak zorunda kalışı, insanın kördüğümüdür ve bunu farklı şekillerde dışavurmuştur. Zamanla, teknolojinin etkisiyle, gişe kaygısıyla başka işlevler yüklenmiş olsa da kendisine, vampir, ölüm ve ölümsüzlükle en yakından ilişkili sinema karakteridir ve bu sorunlarla şekillenmiştir.

İnsan, ölen yakınlarına karşı ikili bir tutum geliştirmiştir: kayıptan duyulan acı ve ölüden duyulan korku. Bu tutum, psikoloji biliminde yerini çoktan almış bir olgudur. İlk bölümde görüldüğü gibi, insanoğlu ölümün üzerinden zaman geçtikten sonra ölen akrabasını yüceltmekte, ona tanrısallık atfetmekteyken yeni ölen birinden derhal uzaklaşmak, ölümün izlerini silmek istemiştir. Ölümün üzerinden zaman geçtikten, insanın ölüye karşı geliştirdiği ikili duygu geçtikten sonra ölü, zaman zaman kendisine başvuru kutsal bir ruh, ailenin koruyucu atası olarak saygı görmüş ve anılmıştır. Ölü atalara kutsallık atfedilirken yeni ölüden dehşetle korkulmuştur. Ölmekle tanrısallığın alanına girmiş olan, kutsal ve gizemli güçler sahibi oluvermiş, ürünün bereketinden sorumlu olduğu kadar ailenin atası olarak kendisine sunularda bulunulmuştur. Zaman içinde ölümün bilgisine sahip kişiye danışma,

ondan öte dünyaya ve insanın bilmediği konulara dair bilgi almaya dönüşmüş, korku türünün de ölüyle yakın ilişkisinin temelleri atılmıştır, ölülerin hortlaması sağlanarak onların işgücünden yararlanıldığı zombilere varacaktır bu durum zamanla. Ölen kişinin çeşitli sebeplerle öncelikle en yakınları olmak üzere, yaşayanları yanına çekeceğinden korku duyulmuştur. Bu korkunun temelinde bedenin çürüyeceği bilgisine sahip olmakla birlikte ruhun ölümsüz olduğu inancı yer almıştır. Pek çok kültürde ölenin ruhunun yeni vatanına selamete ulaşması için gerçekleştirilen ritüeller vardır. Aynı zamanda yeni ölünün kendilerine ulaşmaması için de alınan önlemler. Ölümün bulaşıcılığı düşüncesi, ölenin hortlayarak intikam alacağı korkusu, eşini yanına çekmek istemesinden duyulan dehşet, kötü biri ise ölen, öldükten sonra ruhunun yapabileceklerinden korkmak.... Hepsinin temelinde, ruhun ölümsüz olduğu inancı ve ölenin hortlamasından duyulan korku yer almaktadır. Bu durum çeşitli inançlarda önemli yere sahip olmuş, inanca dayalı pratiklerin detaylanarak örülmesine yol açmıştır.

Sinema karakteri olarak vampir, bir ölçüde ideolojik bir eleştiri içeren filmlerde aristokrasinin, kapitalizmin, iktidarın eleştirisinde metafor değerli kullanılmasının da etkisiyle, buna uygun tasvir edilmiştir genellikle. Hatta ince bir estetik beğeni sahibi, şık, yaşadığı uzun zamanın etkisiyle sağduyu sahibi, erotik, entellektüel arzu nesnesi olarak sunulmuştur. Elbette bir ölçüde de gişe başarısının garantilenmesi amacıyla bu tarz bir görselliğin tercih edilmesi sinemada genel bir durumdur. Halk kültüründeki vampire bakıldığında değil arzu nesnesi olmak, kendisinden korku duyulan, kötülüğüyle nefret uyandıran, mezarında kefenini yiyen bir yaratık, canavardır. Kurmaca yazındaki vampirle sinemadaki vampirin örtüşmesinin temel nedeni ise edebiyatın sinema için tükenmez bir esin kaynağı oluşturmasıdır. Özellikle iki eserin vampir karakteri ve bir de Erzsebet Bathory sinema alanındaki vampirin şekillenmesinde de önemli bir rol oynamıştır: Dracula (Bram Stoker) ve Carmilla (Joseph Sheridan Le Fanu). Öyle ki Bram Stoker'ın çizdiği vampir klişe nitelikleri belirler olmuş, Le Fanu'nun Carmilla'sı ve Erzsebet Bathory'e atfedilen söylence ile de psişik vampir ve kan banyosuyla gençliğin korunması sinema filmlerinde yerini almıştır. Elbette bu noktada, sebebin sinema ile edebiyatın ortak paydasının işlev olduğu belirtilmelidir. Bir de, vampir kurmacasına temel teşkil eden edebi eserlerin yazarlarının yaşantılarında ölümün ya da ölüme

yakın oluşun yaratılarına nasıl yansıdığına bakmak gerek. Bu araştırma konusu için öncelikli olan, bu içtenlikli yaklaşımın sinema filminde karakterizasyon, yaratılan atmosfer, ölüm ve ruha yaklaşım gibi unsurlarla nasıl kurgulandığıdır.

Vampir kurmacasına bakıldığında pek çok özelliğin yeni ölüden, ölünün yaşayanlara musallat olmasından, hortlayarak yaşayanlara zarar vermesinden duyulan korku ile benzeştiği açıkça görülmektedir. Tarihte salgın hastalıklardan kaynaklanan ölümler, erken gömülme olaylarının sıklıkla yaşanması gibi etkenler vampir söylentilerini desteklemiştir. Örneğin tüberkülozun uzun süren ağrısız halsizlik, iştahsızlık gibi belirtileri ve ağızdan kan gelmesi nedeniyle bu hastalıktan ölenlerin vampir saldırısı ile ilişkilendirilmesi sıklıkla yaşanmıştır. Vampir saldırısının korkutucu özelliklerinden biri, bulaşıcı olmasıdır. Bu, daha çok ideolojik bir metafor olarak kullanılmaktadır. Londra'ya Doğu Avrupa'dan gelerek kültürünü de beraberinde getiren ve toprak satın alma yoluyla bir istilacı olarak ya da salgın hastalık görünümünde yönetim ve düşkünlük eleştirisi olarak. Werner Herzog'un çekmiş olduğu *Nosferatu: Phantom der Nacht* filminde bunun en şık görsel anlatımlarından biri yer almaktadır. Ne var ki çoğunlukla metin okumayı gerektirecek şekilde örtük olarak, köyde ölü bulunan kişiler ya da köylülerin verdiği kayıplar, vampire dönüşen kişilerin öldürülmesi, vampirin ailesini oluşturan vampire dönüşmüş bir kalabalık grup şeklinde yer almıştır. Köylülerin duyduğu korku, kimileyin tanısı konulamayan bir hastalığın yayılması şeklinde gösterildiğinde eski bulaşıcı ölüm düşüncesini çağırıştırıyorsa da ortak tek nokta salgın hastalık olabilmektedir ve belirtildiği gibi, bu, aslında okunması gereken bir metindir. Sinemada kültürel kökenler açısından ortak bilinçaltı elbette klişelerin yaratılmasında ve yerleşmesinde önemlidir. Teologlar, eskiçağ tarihi ve kültürü üzerine çalışan düşünürler içinde, kültür tarihinin kökenlerini mitoloji ve inanç alanında Mısır'a dayandıranlar az değildir.* Sinemada da bu konuya göndermeler görebilmekteyiz, vampir filmleri söz konusu elbette burada, konumuz gereği. Örneğin *Hunger* filmindeki Miriam karakteri ya da *Queen of the Damned* filmindeki tüm vampirlerin annesi, kaynak, Akasha...

* V. Bu konuda detaylı bir çalışma: Martin Bernal, **Kara Atena: Eski Yunan Uydurmacası Nasıl İmal Edildi? 1785-1985**, trans. by: Özcan Buze, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998

Bu araştırmanın sonucunda, vampire atfedilen pek çok kalıplaşmış özelliğin yeni ölüye karşı geliştirilen tutumla benzerlik gösterdiği, hatta kaynaklandığı bulgulanmıştır. Örneğin vampirin aynada görüntüsünün olmaması, ölüm, ruh ve görüntü, yansıma ile ilgili eski korkularına dayanmaktadır insanoğlunun, James Frazer'ın farklı coğrafyalardan çok çeşitli örneklerde buluntulmuş olduğu gibi. Yeni ölen birinin yaşayanları yanına çekeceği korkusu dünyanın pek çok bölgesinde görülmüş genel bir korkudur. Vampir filmine doğrudan yansımıştır da bu korku: Queen of the Damned'de açıkça kurbanının kanının son damlasını içmemek gerektiği, yoksa ölümün vampiri de çekeceği belirtilir, yeni vampir eğitilirken. Bu korku nedeniyle çeşitli önlemler almıştır insanoğlu kendini ölümden korumak için. Ölümün kendine bulaşmaması için, yeni ölen kişinin yalnız kalmamak için yakınlarına ölümü bulaştırmasından, intikam almasından korunmak için, kötü karakterli biriye ölümünden sonra insanlara musallat olmasından korunmak için. Bunlardan kimileri vampirin kurgulanmasını doğrudan etkilemiştir. Evin kapısını çalan kişilerin bedeninde dirilmiş hortlaklar olmasından korkularak temkinli davranılması, ilk çağrıya cevap verilmemesi gibi, vampirin davet edilmedikçe bir eve giremeyeceği, çağırdığı kişinin ismini bir kereden fazla söylemeyeceği ve bunların vampire karşı korunma yöntemi olarak kullanılması şeklinde filmlere yansımıştır. Vampirin etkisi altındaki kişinin alınan önlemleri, başına konulan bekçileri atlatarak ısırtığını, kanını emeyeceği öpücüğünü beklemesi, vampirin içeri girebilmesi için kapıları pencereleri açması ya da bu kişi tarafından içeri alınmıyorsa yarasa biçimine girmiş vampirin kapalı pencerenin camına çarpıp durması fakat içeri girememesi şeklinde filmlerde görülmektedir bu kültürel inançlar. Bundan farklı olarak, eserinden çok sayıda uyarılma yapılan Bram Stoker'la birlikte, sis şeklinde bir yere sızması ve orada kendi görünümünde bedenlenmesi yer almaktadır. Ne var ki onlarda da bu şekilde içeri girdiği mekanlarda kendisini tutkuyla bekleyen, çağırın biri yine de vardır, Mina ya da Renfield... Horror of Dracula filminde, daha önce ısırılmış olan Lucy gece vampirin öpücüğünü beklemektedir, odasının dışarıya açılan kapısını açar, boynundan haçı çıkarır, yatağına uzanır, geceliğinin boyun kısmının yeterli açıklıkta olduğundan emin olur ve vampirin ziyaretini beklemeye başlar... Isırılmış biri olarak Lucy, vampirin kapalı kapıdan giremeyeceğini bildiğinden kapısını açarak davet etmekte, izin vermektedir. Aynı zamanda, beklenen ölümcül vampir saldırısı

değildir, vampirin etkisi altındaki insanın, vampirin cinselliği ikame eden kan emdiği öpücüğünü beklemesi gösterilmektedir. Burada, haçın amulet nitelikli kullanımı yer almaktadır, sarmısak ta bu niteliğiyle sıklıkla yer almıştır filmlerde, örneğin Dracula Has Risen From the Grave filminde, vampirin şatosundan çıkmasını önlemek amaçlı bir tılsım olarak şatonun devasa kapısına kocaman bir haç konur, okunan dualarla birlikte etkili olması beklenir. Yanı sıra Horror of Dracula'da, haç, Lucy'nin alnına değerlendirildiğinde değdiği yeri yakarak iz bırakır. Vampire dönüşümün belgelenmesine hizmet eder. Zamanında cadılar için gerçek yaşamda pek çok yöntem kullanılmıştır, cadılıklarının belgelenmesi için geçirildikleri benzer sınamalar vardır ve çeşitli izlerin, bedenlerindeki ben, doğum lekesi gibi unsurların cadılığın göstergesi kabul edildiği bir kültürün izlerini vampir filmlerinde sürmek zor değildir. Cadı ve vampirin aynı kişide gösterildiği ve kan emmek yerine yaşam ilkesini edinerek yaşantısını sürdüren örnek olarak, The Mask of Satan filmi, değişik bir vampir örneği sunmaktadır.

En net örnekse yeni ölünün mezarından kalkarak yaşayanları tehdit etmesini önlemek için alınan önlemlerde görülmektedir. Yaşam alanından uzak bir yere, yol ayrımlara geri dönmesinden korku duyulan ölünün gömülmesi tutumu, vampire dönüşeceği düşünülen ölünün yollardaki kavşaklara gömülmesi, inanç sistemlerindeki gelişmelerin etkisiyle de zamanla kutsal alanlara gömülmemesi şeklinde filmlerde yer almaktadır. Sinema filmlerinde vampirin kanını emmesiyle ölen kişinin, yani vampir olarak dirilmesinden korkulan ölünün kutsal alanlara, kilise mezarlığına gömülmemesi sıklıkla görülür. Örneğin The Brides of Dracula filminde vampir tarafından ısırılarak ölen bir genç kızın kilise mezarlığına gömülmesi konusunun rahipte ve köylülerde yarattığı sorunu net olarak görmekteyiz. Vampir saldırısıyla ölen köylü kız kazık saplanarak ya da yakılarak öldürülebilir artık yalnızca, vampir olarak yaşantısına izin verilmez böylece. Bundan sonra cesedinin kutsal toprağa gömülmesi mümkün olacaktır, nitekim ruhunun da bundan sonra tanrıyla olacağı söylenir. Burada klasik İsevi selamet söylemi vardır bir yandan da. Kimi filmlerde vampir kalbine kazık saplanıp öldürüldükten, başı kesildikten sonra gerçek yüzüne, yaşlı ve çirkin yüzüne bürünürken daha sık olarak şeytani görünüşünden sıyrılarak huzur bulmuş bir ruhu gösterir biçimde güzel ve daha yumuşak hatlı bir görünüme bürünür, Horror of Dracula filminde kalbine kazık

saplandıktan sonra Lucy'nin alenen güzelleştiği gibi. Francis Ford Coppola'nın çektiği Bram Stoker's Dracula filminin sonunda Dracula'nın genç ve henüz isyan etmediği zamanlardaki masum yüz ifadesine bürünmesi gibi.

Artık vampirle özdeşleşmiş olan kazık saplama eylemi bu noktada ilgi çekici bir örnektir. Yeni ölüye ve hortlak olduğu düşünülen ölümlere karşı alınan önlemlerden sık görüleni, mezarından kalmasını engellemek için başvuru olanlardan uzuvlarının bağlanarak gömülmesi, hatta kemiklerinin kırılması, mezarın tabanına, toprağa sabitlemek için sıruk, ince kazık benzeri nesnelere kullanılmasıdır ki vampirin mezarında ya da tabutunda kalbine kazık saplanarak öldürülmesi hemen her filmde görülmektedir. Burada eylemin görselliği de aynıdır. İnanç pratiklerinden hortlayan yeni ölünün mezarında tutulması amacıyla inanç nesnelere kullanılması da aynı şekilde vampir filmlerine yansımıştır. Batı filmlerinde tabuta ya da mezara konulan haç, kutsal su gibi şeyler kullanılırken uzakduğu filmlerinde tabutun üzerine konulan, vampirin yüzünü örtecek şekilde yerleştirilen dua yazılı kağıtlar görülmektedir. Demir Çağında ölüyü bağlayarak gömmek, yüzükoyun gömmek, iskeletinin bazı parçalarını yerinden çıkartmak, cesedi kısmi yakmak, büyük taş kütlelerinin altına gömmek, belirli yerlere gömmek, cesede tahta kazıklar saplamak, mezara muska gibi nesnelere koymak, Keltlerin ölüden korkarak aldıkları önlemlerdendir. Ludwig Pauli Keltlere ilişkin bu bilginin dışında, sıradan bir mezarlıkta seksen dokuz iskeletten otuz ikisinde kafatasının bulunmadığını, diğerlerindeyse kafatasının mezarda olmakla birlikte gövdeden ayrılmış olduğunu da yazmıştır. İngiltere'de de kafatasının ayrı gömülmesi, başın üstüne ağır taşlar konması sık karşılaşılmış uygulamalardır.²⁰ Bunlar vampir saldırısıyla ölen kişinin vampir olarak dirileceği korkusuyla gerçekleştirilmesi basmakalıp olmuş uygulamalardır sinema filminde. Vampiri kesin olarak öldüren yöntemlerdir.

Korku sinemasının pek çok canavar karakteri gece varlığıdır. Resimde, edebiyatta olduğu gibi. Bu durum son derece normal karşılanmıştır, eylemleri de kendileri de karanlıkla örtülüdürler... Seri katil, kurtadam, zombi... Bunun genel bir durum olmasına karşın vampir, gece yaşamaya mahkumdur da. Çoğu filmde

²⁰ Paul Barber, **Vampires, Burial And Death: Folklore and Reality**, Yale University Press, New Haven, London, 1988, pp. 78,79

tercihten çok yazgıdır, yeni varoluş koşulları bunu gerektirir. Güneş vampirin bedenini yakar. Işıktaki gözleri kamaşır. Vampir, dönüşüm geçirmiş bir varlıktır ve fizyolojik özellikleri, gece yaşamaya uyumlanmıştır. Gece avlanan hayvanların karanlıkta daha iyi görmesi gibi. Elbette Bram Stoker'dan sonra uzunca bir süre genel kabul görmüş şekilde vampiri gündüzden mahrum eden filmlerin yanında istisnalar da vardır. Le Fanu'nun Carmilla'sından uyarlanan Vampire Lovers filminde, belirtilmelidir ki romana sadık kalınmış bir uyarlamadır, Carmilla gündüz normal yaşantısını sürdürebilirse de gün ışığından sakınmaktadır, güneş gözlerini acıtmaktadır. Vampir dönüşmüş biri, insani özelliklerini yitirmiş, başka yetenekler ve kısıtlarla donanmıştır. Vampir, yaşayan ölüdür, ölü olarak kendi bedeninde dirilmiş olandır. Kanı içilerek ölen ve vampir kanıyla dönüşüm geçirerek başka yasaları olan bir evrene doğmuş olandır. Yeni kurallarla yaşaması gereken, başkalarının kanıyla beslenen, ölümün kolay kolay dokunmayacağı. Sembolik ölüm, çeşitli ritüellerde uygulanan bir erginleme dahilinde yer alan bir yöntemdir. Bunda farklı bir toplumsal konumda ya da öldükten sonra yeni niteliklerle doğma düşüncesi vardır. Aynı zamanda gizem tapımlarında yer almaktadır. Erginlenen aday öldükten sonra, çoğu kez de ölümün bilgisine sahip olarak, erginlenmiş biri olarak doğar. Şamanizmin temel esaslarındandır aynı zamanda, şaman adayını öldürür ve çoğunlukla bedeninde de kimi değişiklikler yapılır, kendi ölüsünü, iskeletini seyrederek, kimi bölgelerde üç gün ölü yattığı kabul edilmiştir, sonra şaman özelliklerini kazanmış olarak, doğaüstü güçlerle donanmış olarak dirilir. Sinema karakteri olan vampir de benzer şekilde ölü, dönüştürücüsü tarafından vampir olarak dirilmek üzere öldürülür. Vampir olarak gözlerini açtığı anda ise doğaüstü güçler sahibidir. Ölü ve başka bir evrene doğar, başka yasalar geçerlidir artık. Vampir, kendi özünden vererek O'nu kendinden yapmıştır, dönüştürmüştür.

Çoğu dönüşüm hikayesi gibi acılı bir dönüşümdür vampirinki de. Pek çok kurmaca yapıtta, dönüşü, bir parçası olduğu erginlenme deneyimine daha yakındır. Sembolik ölüm ve yeniden doğum, bu ritüellerin temel unsurudur. Toplumsal statü değişiminde çocuk olarak ölmekle yetişkin olarak, yeni doğmuş bir yetişkin olarak yer alır birey. Şamanizmde sıradan insan değildir artık erginlenen, acılı bir ölümle öldürülmüş, kendi iskeletini seyretmiş, kimi zaman etleri usta şamanlar tarafından yenmiş, ya da organları çıkarılmış, bedenine ölümsüzlükle ilişkili yeşim taşları,

kristaller konmuş ve bir süre ölü yattıktan sonra yeniden doğmuş biridir şaman, öyle olduğuna inanılmıştır. Daha önce de görüldüğü gibi, kimi yerlerde bir hayvan anası vardır, onu besleyen, yeniden doğuma hazırlayan. Yeniden doğduktan sonra artık geçirdiği sembolik ölüm deneyiminden önceki birey değildir. Ölmüş ve dirilmiştir, başka bir varlıktır, ölümün bilgisine sahip, kutsalın ve tekinsizin alanına girmiş, insanüstü yeteneklerle donanmış olarak dirilmiştir. Doğanın, hayvanların dilinden anlayan, ruhgüder, yeraltına ve göğe yolculuk yapabilen biridir. Gizem tapımlarında, İsis tapımında bahsi geçtiği gibi, ölümsüzlük vaadi görülmektedir. Tüm bunlardan sonra sinemanın vampir karakterine dönüldüğünde, erginlenen aday olarak ölüm deneyimini yaşaması gerekir önce. Erginleme töreninde sembolik olarak üstü örtülerek ölü gibi yatarken, şaman adayı bir mağarada üç gün ölü yatarken vampir adayının kanı içilir filmlerde. Onu dönüştüren vampir, insan olarak ölümünden sonra kendi kanıyla yaşam verir, bir vampir olarak doğumunu sağlar. Vampir karakterindeki trajik unsurlardan biri de budur aslında. Cinsellik, kan emmekle ikame edilirken üreyemezler, doğum yapmak yerine dönüştürmek söz konusudur. Ve sıklıkla Tanrı, cennet, cehennem, şeytan hakkında bir insandan fazlasını bilmediklerini tekrarlarlar. Kanı içildiğinde ve vampir kanıyla doğumundan önce, ölümlü bedeni, ölümlü yanı ölür vampir adayının. İlk çağrıştırdığı, Demeter'in bir ölümlü olan Demophon'u ateşle yıkayarak, ölümlü yanını yok etme ve O'nu ölümsüz kılma çabası gibi mitolojide pek çok örneği olan ve araştırmanın birinci bölümünde incelenmiş olan ateşle yıkama, ateşe gömme yoluyla ölümsüzlüğün sağlanmasıdır. Önce ölümlü olanın ölmesi ve bir ölümsüz olarak yeniden doğum, Dionysos söylencelerindeki gibi. Her ne kadar mitolojide masum bir insanı ölümsüzleştiren ateş ve yaşam veren güneş vampir için ölümcül ise de dönüşümle vampire olan tam olarak budur. Kanı içildiğinde ölümlü insan yanı, ölümlü bedeni ölür ve vampir kanıyla yeniden doğduğunda dönüşmüş bir varlıktır. Çoğu filmde yeni bir dünyaya doğan kişinin insan halinde farklı bir varlık olduğu dönüşümüyle birlikte gösterilir. Ten rengi, göz rengi, hareket yeteneği gibi yönleri özellikle makyaj ve ışığın yardımıyla derhal görsel açıdan değişime uğradığını gösterir. Yeni edindiği özelliklerinin arasında yarası, kedi, kurt gibi bir hayvana dönüşme, uçma, sis şeklinde bir mekana dolarak bedenlenme, hipnotize etme, telepati genellikle vardır. Vampirin yarasaya dönüşmesi çoğu Hammer yapımı filmde ve çoğu Bram Stoker

uyarlamasında görülmektedir, Le Fanu uyarlamalarında ise uzun öyküde olduğu gibi kediye dönüşmektedir. Hayvanla insanın her zaman yakın ilişkisi olmuştur, ister avcı kültüründe ister ilkelerin belirli bir hayvanla ortak ruha sahip olduklarına, ölen atalarının ruhunun bir hayvanda yaşadığına olan inançlarında, ister ölümden sonra ruhun bir hayvan biçiminde ölünün başında bekleyenlere görüldüğüne inanılsın, ister belirli hayvanlarla ölenin bedeni ayrı tutulsun kötücül bir duruma yol açmamak için ölenin ruhuna yönelik. Vampirde de özellikle kurtlara hükmetme, yarasa, kedi gibi biçimlere girebilme söz konusudur. Örneğin The Return of the Vampire filminde kurtadama benzer bir şekle dönüşmüş olan genç adamın vampirin hizmetkarına da dönüştürülmüş olduğu, efendisi vampirin kalbine kazık çakıldığında kendi görünümüne dönmesi ve insanın kendisini disipline etmesine koşut biçimde külli irade-cüzi irade konusu ve özgür iradeyle verilen kararın sorumluluğu söz konusudur. Sembolik ölüm ve yeniden doğum, Interview with the Vampire filminde değişik sahnelerde yer almaktadır, Lestat'in Louis'i, ikisinin birlikte Claudia'yı dönüştürmelerinde ve daha sonra Madeleine'in bir vampir yapılmasında önce ölümleri gösterilir, ölümlü yanlarının ölümü. İnsan gözünün algılayamayacağı hızda hareket benzeri yeteneklerle donanmış olarak dirilmek üzere. Canavar kimliği onun doğasından kaynaklanır ve sahip olduğu nitelikler insanüstüdür, doğaüstüdür. Vampir, ölme deneyimiyle kutsalın alanına girmiş biridir ve o noktadan sonra insan için tekinsiz bir varlıktır.

Interview with the Vampire filminin henüz başında röportaj yaptığı gazeteciye, kendisinin de etten ve kandan olduğunu ama insan olmadığını, beyan eder vampir. Dönüşümle gerçekleştirilmiş olan, budur. Bundaki yaşam ilkesi, vampirlik için, kandır. Başka yerlerde daha önce da söz edildiği gibi sıklıkla kemik olarak görülmektedir yaşam ilkesi. Canın bulunduğu yer, yokluğuyla ölüme yol açan unsur. Örneğin Rusya'da da pek çok yerde olduğu gibi vampire dönüşmüş ölümler ıssız, uzak yerlere götürülür ancak toprağa gömülmek yerine suya konulmuşlardır.²¹ Paul Barber bunun vampirin kuraklığa yol açtığı inancına dayandığını ve bunu önlemek amacıyla gerçekleştirildiğini ileri sürmüştür. Ne var ki ölümlerin gömülme biçimlerinde inanç

²¹ Paul Barber, **Vampires, Burial And Death: Folklore and Reality**, Yale University Press, New Haven, London, 1988, p. 74

kadar coğrafi koşullar gibi kimi zaman ritüellerin şekillendirilmesinde rol oynayan başka bazı temel etkenler vardır. Örneğin çorak topraklarda yaşayanlar, toprağın sertliğinden ötürü ölümlerini gömmek konusunda güçlük yaşamışlar ve yağmur mevsimi belirleyici olmuştur, toprağın yumuşayarak kazılması ancak yağmurdan sonra gerçekleştirilebilmiştir. Bu zamana kadar başka yöntemlerle ölümlerini saklamışlardır. Kimi zaman inanç da belirleyicidir: Ölümlerin yüksek yerlere ağaçların tepelerine konulması, toprağa gömmenin zorluğu kadar eski gök tanrı inancıyla da bağlantılıdır, insanın bu yöntemi seçmiş olma nedenine bakıldığında tanrıya yakın bir yer seçtiği ve ruhun yolculuğunun kolaylaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Cenazenin suya konulması, su kaynağının hemen yakınına gömülmesi, yeni ölünün mezarına su dökülmesi gibi davranış biçimindeki ortak payda, yaşam ilkesinin kemiklerde olduğu inancıyla ölünün etlerinin daha çabuk dağılıp çözülmesinin sağlanması ve kemiklerin, yeniden doğum umuduyla bağlantılı olarak saklanmasıdır. Gömü ritüellerindeki bu ve benzer şekilde anne karnında doğmayı bekleyen cenin durumunda gömmek, ölünün yüzünün doğuya bakması, üzerine kanı temsil eden kırmızı boya serpilmiş kemik buluntularındaki yeniden doğum umudunu fantastik dünyada vampirle dışavurmuştur insanoğlu. Vampirse, dönüştürücüsünün kanıyla yeni haline geçer. Yaşamsal öz, kandır.

Kan, ölümcül unsurdur vampirleşmekte. İnsanlığın en eski inançlarından biridir kanın yaşamın simgesi olması ve kandan yaşam doğması. İnsanın ya da evrenin tanrısal bir varlığın öldürülmesiyle, onun kanından doğduğuna inanılmış, tanrının ya da kurbanın bedeninden biten bitkilerle insan beslenmiş ve tanrıya kan kurbanı vermiştir. Kali ya da Ce acatl/Quetzalcoatl dendiğinde ilk akla bunlara verilen kurban ve kandır. Vampir de dönüştüreceği kişiyi kendi kanını vermekle kendinden biri yapar. Bu noktadan sonra dönüştürdüğü kişiyi, bir annenin çocuğuna karşı geliştirdiği sezgisel algısı gibi bir algıyla hissedecektir. Underworld filminde Ziodex Endüstri adlı şirketlerinde önce sentetik plazma, daha sonra klonlanmış kan üretmektedirler. Şehir yaşantısına uyumlanmak durumundadır böyle bir aksiyon filminde. Ancak kanın önemi biraz daha farklı bir noktada gösterilir bu filmde. Üç ata vampirden ikisi uyurken biri hükmeder, birbirlerini uyandırır, kanlarıyla. Kanlarıyla, hükmettikleri dönemin bilgisini aktarırlar. Böylece kesintisiz bir tarih bilgisiyle iktidar devam ettirilirken, diğerlerinin tarihi araştırması yasaktır.

Kurbanının kanıyla O'nun anılarını bilmek, hayatının bilgisini edinmek başka filmlerde de karşımıza çıkmaktadır. "Onların kanında bize onların hayatını, bilgilerini, karmaşasını aktaran hayat var" denir Queen of the Damned filminde, dönüştürdüğü Lestat'i dönüştüren Marius ne kadar zaman geçerse geçsin bir annenin bebeğini hissetmesi gibi hisseder O'nu, sonunda da korumak için kendini tehlikeye de atar. Görsel olarak da vampir giderek hermafrodit tanrılar gibi görünmeye başlamıştır. Yaşam ilkesinin kurbandan alınmasıdır temel olarak, böylece bir yaşayan ölü olarak devam edebilmektir. Captain Kronos filminde görsel olarak vampir saldırısına uğrayan kurbanlar bir anda genç kızıktan yaşlılığa geçmiş olarak gösterilirken sözel olarak ta vampirin pek çok türünün olduğu ve vampirin yaşam ilkesi olan kanı emebileceği gibi, oradaki kurbanlardaysa yaşamın kendisini soğurduğu sözel olarak ta ifade edilmiştir.

Hemen her vampir filminde ortak olan bir nokta da, kişinin vampire dönüştüğü yaşta kalmasıdır, vampir için zamanın biyolojik yaşına bir etkisi yoktur. Interview with the Vampire, John Carpenter'ın çektiği Vampires gibi filmlerde hiç büyüyecek olan, vampire dönüştürüldüğü yaşta kalmış çocuklar görmekteyiz. Bu, araştırmak için sonsuz zamana sahip olan fakat bu sonsuzlukta insandan fazla bir bilgi edinmemiş olmanın acısını çeken vampirin yazgısını açık bir görsellikle vermektedir. Kendi zamanının sonuna ilerlediğini bilerek yaşayan insan, vampirine sonsuz zaman bahşederken onda bedenlendirdiği sorularını tekrarlamaktadır vampire baktıkça.

Kısa bir özetle tanrısal özelliklere sahip bir canavar kahramandır vampir. Canavarlığı aynı zamanda kendisi için trajik unsuru barındıran doğasındandır. Kutsal ile tekinsizin ilintisi gibidir kahraman ve canavar olarak yer alması. Başkalarının kanını içerek yaşantısını sürdürdüğü için sinemada ideolojik eleştiri amacıyla metaforik olarak kullanılmıştır. Kültür tarihindeki yaratıktan çok sanattan beslenmiştir sinemadaki vampir karakteri, etkileyici, bilgisiyle öngörülü ve görsel açıdan cazip oluşuyla aşmış, arzu nesnesi haline getirilmiştir izleyici için. Yaygın olarak bilinen filmler içinde, Murnau'nun Kont Orlock'unu istisna olarak almalıyız elbette. Vampirin dünyasını da ortaya koyan filmler de yapılmıştır zamanla, bunlarda öteki olmak ön plandadır. Temel olarak insanoğlunun ezelden beri ölen kişinin yalnız kalmak istemeyeceğini düşünerek yakınlarına yapacağı ziyaretinden korkmuş,

ailesini, özellikle eşini ya da yalnızsa bir genç kadını yanına istemesinden ürkmüştür, kötü karakterde biri öldüğünde hortlayarak kendisine zarar vereceğini düşünerek önlemler almıştır. Vampir filmlerinde yeni ölüye karşı geliştirilen korkuyla insanın hortlamasından koktukları ölümlere karşı giriştiği uygulamalar klişeleşmiş eylemler olarak vampir filmlerinde yerini almıştır. İnsanın ölümden duyduğu korku kadar ölüm ötesine ilişkin umutları ve tasarımları ve yeniden doğum umudu ile ölümsüzlük düşü vampirde somutlanmış gibidir. Vampir üreyemez, vampir dünyasına doğduktan, dönüştürüldükten sonraki haliyle insanüstü nitelikleresahiptir. Filmlerde türevlerini sürekli olarak görmekte olduğumuz süper kahramanın sahip olduğundan fazlasına sahiptir vampir belki de, vampirliğin bulaşıcı olması nedeniyle. Kan emmek hayatta kalmasını sağlarken cinselliği de ikame etmektedir sinemada, görsel açıdan eylem, buna son derece elverişlidir. Kan insanlık tarihinde her zaman yaşam ilkesi olarak görülmüştür bu nedenle de ölümlerle ilişkisinde de yeri olmuştur insanın, Homeros'ta bilinçsiz ölümler kan içtiğinde karşısındakini tanıyabilir ve bilgi verir ya da kurban etmek gibi. Kan emmek yoluyla kurbanını kendinden birine dönüştürür, üreyemez fakat dönüştürür vampir, hermafrodit bir tanrı gibidir sinemanın vampiri. Kurbanını bu çözümsüzlüğün içine atarken onun yeni dünyasına uyumlanmasını sağlayan öğretmen, aşık ve ebeveyn oluşunu filmlerde görmekteyiz. Sivri dişler, kazık saplamak kadar etkileyici ve klişe bir özellik de, vampirin horoz ötüşüyle mezarına ya da tabutuna girmesidir uyumak için. Uyku ile ölümün kardeş görülmesi çok eski bir düşüncedir ve vampirin mezarına, tabutuna dönüşünün ana rahmine dönme olduğu konusunda uzun zaman önce görüş birliği kurulmuştur. Sinemada mezarından kalkan vampir ya da içi kadife kaplı tabutuna girişi, çarpıcı bir görsellik oluştururken uykuda geçirdiği uzun yıllar da ana rahmine dönme isteğini net olarak vermektedir, bu durumdaki bir vampirin koşulları, algısı bir bebeğin annesinişn karnındayken olduğuyula benzeşmektedir. Kimi zamansa sanki insanın değil de vampirin ölüm itkisini göz önüne konmaktadır. Vampirde insanlığın en eski korkuları ve umutlarıyla bağlantılı olarak ölüm, ölümden sonra ruhun ölmemesi düşüncesi vardır en çnce ve insanın bilinmezi olan ölmekle vazgeçmek istemediği kişisel bilinç korunmaktadır, vampir, ölmekle benlik yitimine uğramamış bir yaşayan ölüdür, insanın cevabını bilemediği sorularını temsil eden.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- Apuleus **Başkalaşımalar (Altın Eşek)**, çev: Çiğdem Dürüşken, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006
- Ashley, Leonard R. N. **The Complete Book of the Vampires**, Barricade Books, New York, © 1998
- Barber, Paul **Vampires, Burial and Death: Folklore and Reality**, Yale University Press, New Haven and London, 1988
- Baring-Gould, Sabine **The Book of Werewolves**, Senate, London, 1995
- Bayat, Fuzuli **Türk Mitolojik Sistemi**, C. II, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul, 2007
- Benedict, Ruth **Kültür Kalıpları**, çev: Nilgün Şarman, Payel Yayınevi, İstanbul, 2003
- Bernal, Martin **Kara Atena: Eski Yunan Uydurmacası Nasıl İmal Edildi? 1785-1985**, çev: Özcan Buze, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998
- Blanchot, Maurice **İtiraf Edilemeyen Cemaat**, çev.: Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1997
- Bryce, Trevor **Hitit Dünyasında Yaşam ve Toplum**, çev: Müfit Günay, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003
- Burton, Dan, Grandy, David **Büyü, Gizem ve Bilim: Batı Uygarlığında Okült**, çev. Yasemin Tokatlı, Varlık Yayınları, İstanbul, 2005
- Champdor, Albert **Mısır'ın Ölüler Kitabı: British Museum'daki Ani, Hunefer, Anhai Papirüslerine Göre**, çev: Suat Tansuğ, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul, 2006

- Campbell, Joseph **Tanrının Maskeleri: İlkel Mitoloji**, çev: Kudret Emiroğlu, İmge Kitabevi, İstanbul, 3. bs., 2006
- Campbell, Joseph **Tanrının Maskeleri: Doğu Mitolojisi**, çev. Kudret Demiroğlu, İmge Kitabevi, Ankara, 3. bs., 2003
- Copper, Basil **The Vampire: in Legend, Fact and Art**, Corgi Books, London, 1975
- Crow, William Bernard **Büyünün, Cadılığın, Okültizmin Tarihi**, çev. Fulya Yavuz, Dharma Yayınevi, İstanbul, 2. bs., 2006
- Curran, Bob **Encyclopedia of the Undead: A Field Guide to the Creatures That Can Not Rest in Peace**, New Page Books, Franklin Lakes, NJ, 2006
- Çiğ, Muazzez İlmiye **Bereket Kültü ve Mabet Fahişeliği**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005
- Çoruhlu, Yaşar **Türk Mitolojisinin Anahatları**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002
- Davenport-Hines, Richard **Gotik: Aşırılık, Dehşet, Kötülük ve Yıkımın Dört Yüz Yılı**, çev.: Hakan Gür, Dost Kitabevi, Ankara, 2005
- Durkheim, Emile **Dini Hayatın İlkel Biçimleri**, çev.: Fuat Aydın, Ataç Yayınları, İstanbul, 2005
- Dürüşken, Çiğdem **Roma'nın Gizem Dinleri: Antikçağda Yaşamanın ve Ölümün Bilinmesine Yolculuk**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000
- Eliade, Mircea **Asya Simyası (Çin ve Hint Simyası): Simya Söylencesi**, çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002
- Eliade, Mircea **Babil Simyası ve Kozmolojisi**, çev. Mehmet Emin Özcan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002
- Eliade, Mircea **Demirciler ve Simyacılar**, çev. Mehmet Emin Özcan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2003

- Eliade, Mircea **Dinler Tarihine Giriş**, çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2003
- Eliade, Mircea, Couliano, Ioan **Dinler Tarihi Sözlüğü**, çev.: Ali Erbaş, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997
- Eliade, Mircea **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi: Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına**, C: I, çev. Ali Berktaş, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2003
- Eliade, Mircea **Ebedi Dönüş Mitosu**, çev. Ümit Altuğ, İmge Kitabevi, Ankara, 1994
- Eliade, Mircea **Şamanizm**, çev: İsmet Birkan, İmge Kitabevi, Ankara, 2. bs., 2006
- Eliade, Mircea **Mitlerin Özellikleri**, çev.: Sema Rifat, Simavi Yayınları, İstanbul, 1993
- Eliade, Mircea **Rites and Symbols of initiation: The mysteries of birth and rebirth**, çev: Willard R. Trask, Harper Colophon Books, New York, 1975
- Erim, Müzehher **Lâtin Edebiyatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993
- Euripides **Bakkhalar**, çev: Güngör Dilmen, Mitos&Boyut Yayınları, İstanbul, 2001
- Florescu, Radu R., McNally, Raymond T. **Drakula ya da Kazıklı Voyvoda: Eflak Prensi III. Vlad Tepes'in Yaşamı**, çev.: Ali Cevat Akkoyunlu, Doğan Kitapçılık A.Ş., İstanbul, 2000
- Frazer, Sir James G. **Altın Dal: Büyü ve Din Üzerine Bir Çalışma**, çev. Mehmet H. Doğan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004
- Freud, Sigmund **Uygarlığın Huzursuzluğu**, çev. Haluk Barışcan, Metis Yayınları, İstanbul, 2. basım, 2004
- Friedell, Egon **Antik Yunan'ın Kültür Tarihi**, çev.: Necati Aça, Dost Kitabevi, Ankara, 1999

- Gaster, Theodor H. **Thespis: Eski Yakındoğu'da Ritüel, Mit ve Drama**, çev: Mehmet H. Doğan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000
- Gelder, Ken **Reading the Vampire**, Routledge, New York, 2006
- Heidel, Alexander **Enuma Eliş: Babil Yaratılış Destanı**, çev. İsmet Birkan, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000
- Herodotos **Tarih (Historiai)**, çev.: Furkan Akderin, haz.: Yiğit Değer Bengi, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007
- Homeros **İlyada**, çev.: Azra Erhat, A. Kadir, haz.: Celal Üster, Can Yayınları, İstanbul, 20. bs., 2005
- Homeros **Odysseia**, çev.: Azra Erhat, A. Kadir, Can Yayınları, 13. bs., İstanbul, 2002
- Hooke, Samuel Henry **Ortadoğu Mitolojisi**, çev: Alaeddin Şener, İmge Kitabevi, Ankara, 4. bsk., 2002
- Hornung, Erik **Kadim Mısır Ötedünya Kitapları: Özet Rehber**, çev: Zehra Aksu Yılmazer, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006
- Jackson, Danny P., vd. **Gılgamış Destanı**, çev.: Ahmet Antmen, ArkadaşYayınevi, Ankara, 2005
- Karauğuz, Güngör **Hitit Mitolojisi**, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2001
- Konstantinos **Vampires: The Occult Truth**, Llewellyn Publications, St. Paul, 2005
- Kramer, Samuel Noah **Sümer Mitolojisi: İÖ Üçüncü Bin Yıldaki Tinsel ve Edebi Gelişim Üstüne Bir Çalışma**, çev. Hamide Koyukan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2. bs., 2001
- Kramer, Samuel Noah **Sümerler: Tarihleri, Kültürleri ve Karakterleri**, çev. Özcan Buze, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002

- Kramer, Samuel Noah **Tarih Sümer’de Başlar: Yazılı Tarihteki Otuzdokuz İlk**, çev. Hamide Koyukan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2. bs., 2002
- Le Fanu, Joseph Sheridan **Karanlıklar Prensesi Vampir Carmilla**, çev: Deniz Akkuş, Beyaz Balina Yayınları, İstanbul, 2000
- Lévy-Bruhl, Lucien **İlkel İnsanda Ruh Anlayışı**, çev. Oğuz Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2006
- Lévy-Bruhl, Lucien **Mistik Deneyim ve Simgeler**, çev. Oğuz Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2006
- Mackenzie, Donald A. **Çin ve Japon Mitolojisi**, çev. Koray Akten, İmge Kitabevi, Ankara, 1996
- Malinowski, Bronislaw **Büyük, Bilim ve Din**, çev. Saadet Özkal, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1990
- Mauss, Marcel **Sosyoloji ve Antropoloji**, çev. Özcan Doğan, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2006
- McNally, Raymond T. **Dracula was a Woman: In search of the blood Countess of Transylvania**, Hamlyn Paperback, London, 1985
- Messadie, Gerald **Şeytanın Genel Tarihi**, çev.: Işık Ergüden, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2. bs., 1999
- Mevlânâ Celâleddîn Rûmî **Fîhi Mâ Fîh**, çev: Ahmed Avni Konuk, haz.: Selçuk Eraydın, İz Yayıncılık, İstanbul, 4. bs., 2003
- Naumann, Nelly **Japon Mitolojisi**, çev: Akın Kanat, İlya İzmir Yayınevi, İzmir, 2005
- Ocak, Ahmet Yaşar **İslam-Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas Kültü**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007
- Ökten, H. Kaan **Muallakta Var Olmak: İnsanın Halleri Üzerine**, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006
- Oldridge, Darren **İnsanlığın Garip Tarihi**, çev.: Kerem Geçmen, Yerdeniz Yayınları, İstanbul, 2006
- Özkaracalar, Kaya **Gotik**, L&M Yayınları, İstanbul, 2005

- Penrose, Valentine **The Bloody Countess**, çev.: Alexander Trocchi, New English Libraray Books, London, 1972
- Plutark **İsis ve Osiris**, çev.: Muammer Tuncer, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul, 2006
- Rice, Anne **Pandora**, çev.:İlkin İnanç, Martı Yayıncılık, İstanbul, 2007
- Rice, Anne **Vampirle Konuşma**, çev.: Roza Hakmen, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991
- Rice, Anne **Kan ve Altın: Vampir Günlükleri**, çev.: Fulya Yavuz, Klan Yayınları, İstanbul, 2004
- Rice, Anne **Vittorio: Bir Vampirin Hikayesi**, çev.: İlkin İnanç, Martı Yayıncılık, İstanbul, 2007
- Rosenberg, Donna **Dünya Mitolojisi: Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi**, çev. Koray Akten, Erdal Cengiz, Atıl U. Cüce, vd., İmge Kitabevi, İstanbul, 4. bs., 2006
- Roux, Jean-Paul **Altay Türklerinde Ölüm**, çev. Aykut Kazancıgil, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999
- Roux, Jean-Paul **Orta Asya: Tarih ve Uygarlık**, çev: Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2.bs, 2006
- Roux, Jean-Paul **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, çev: Aykut Kazancıgil, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002
- Scognamillo, Giovanni **Canavarlar Yaratıklar Manyaklar: Fantastik Sinema ve Korku Sineması**, +1 Kitap, İstanbul, 2006
- Scognamillo,Giovanni **Dehşetin Kapıları**, Kamer Yayınları, İstanbul, 1997
- Scognamillo,Giovanni **Korkunun Sanatları: Korku ve Sanat**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1996
- Scott, George Ryley **İşkencenin Tarihi**, çev.: Hamide Koyukan, Dost Kitabevi, Ankara, 2. bsk., 2003

- Seyfi, Alirıza **Dracula İstanbul'da**, Kamer Yayınları, İstanbul, 1997
- Shelley, Mary W. **Frankenştayn**, çev.: Giovanni Scognamillo, Milliyet Yayınları, İstanbul, (t.y)
- Stoker, Bram **Dracula**, çev: Niran Elçi, İthaki Yayınları, İstanbul, 2003
- Stoker, Bram **Dracula**, Penguin Books, London, 1994
- Summers, Montaque **The vampire in lore and legend**, Dover Publications, Mineola N Y, 2001
- Summers, Montague **The Vampire**, Senate, London, 1995
- Thomson, George **Tragedyanın Kökeni: Aiskhylos ve Atina**, çev. Mehmet H. Doğan, Payel Yayınevi, 2. bs., 2004
- Todorov, Tzvetan **Fantastik: Edebi Türe Yapısal Bir Yaklaşım**, çev: Nedret Öztokat, Metis Yayınları, İstanbul, 2004
- Tohill, Cathall, Tombs, Pete **Avrupa Seks ve Korku Sineması: 1956-1984**, çev: Nilgün Birgül, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2005
- Tokarev, Sergei Aleksandrovich **Dünya Halklarının Dinler Tarihi**, çev. Rauf Aksungur, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2006
- Vergilius **Aeneas**, çev.: İsmet Zeki Eyüboğlu, Payel Yayınevi, İstanbul, 1995
- Zimmer, Heinrich **Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler**, çev.: Gül Çağalı Güven, haz.: Joseph Campbell, Kabalcı Yayınevi, 2004, İstanbul
- Zimmer, Heinrich **Kral ve Hortlak: Ruhun Kötülüğü Mağlup Etmesine Dair Hikayeler**, çev: İlker M. İyidoğan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004
- Bhagavadgita: Hinduların Kutsal Kitabı** çev. Korhan Kaya, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2. bsk, 2004

Tevrat

Ansiklopedi ve Sözlükler

- Erhat, Azra **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 8. bs, 1999
- Hançerlioğlu, Orhan **Dünya İnançları Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 4. bs., 2004

Makaleler:

- Barber, Paul "Forensic Pathology and the European Vampire", **The Vampire: A Casebook**, ed. by: Alan Dundes, The University of Wisconsin Press, Wisconsin, pp. 109-142
- Bottero, Jean "Dünyanın en eski şölenu", **Eski Yakındoğu: Sümer'den Kutsal Kitap'a**, ed. by: Jean Bottero, trans. by: Adnan Kâhiloğulları, Pınar Güzelyürek, Lale Arslan Özcan, Dost Kitabevi, Ankara, 2005, pp. 85-99
- Oinas, Felix "East European Vampires", **The Vampire: A Casebook**, ed. by: Alan Dundes, The University of Wisconsin Press, London, 1998, pp. 51-52
- Perkowski, Jan Louis "The Romanian Folcloric Vampire", **The Vampire: A Case Book**, ed. by: Alan Dundes, The University of Wisconsin Press, 1998, pp. 35-46

Elektronik Kaynaklar:

- Carroll, David "Pockets of Poison: Penny Bloods and the Demon Barber", **Tabula Rasa**, vol. 7, 1995 (Çevrimiçi)

- <http://www.tabularasa.info/DarkAges/PennyBloods.html>, 20.08.2008
- Garza, Jennifer "Drained by vampire tales, writer Anne Rice turns to Christ"
 (Çevrimiçi)
<http://www.sacbee.com/107/story/78505.html>,
 06.08.2008
- Kindron, Diana "Stoker's Use of Homoerotic Behaviour in Dracula to Relieve Feelings of Guilt Over Oscar Wilde"
 (Çevrimiçi)
http://www.associatedcontent.com/article/183637/stokers_use_of_homoerotic_behavior.html?cat=38,
 1.07.2008
- Krieg, Joann P. **Walt Whitman & the Irish**, University of Iowa Press, 2000
 (Çevrimiçi)
<http://www.whitmanarchive.org/criticism/current/anc.00160.html>, 30.06.2008
- Longenecker, Fr. Dwight "Interview with an Ex-Vampire Novelist", 30.06.2008
 (Çevrimiçi)
<http://www.firstthings.com/onthesquare/?p=1137>,
 05.08.2008
- Loomis, Grant, "Folklore of the Uncorrupted Body", **The Journal of American Folklore**, Vol. 48, No. 190, 1935
 (Çevrimiçi) <http://jstor.org>, 03.03.2008
- Olson, Tanya "'I Would Be Master Still': *Dracula* as the Aftermath of the Wilde Trials and Irish Land League Policies"
 (Çevrimiçi)
<http://www.thirdspace.ca/journal/article/view/olson/66>, 30.06.2008

- Page, Michael R. "Continual Food for Discovery and Wonder: Science and the nineteenth-Century British Imagination From Erasmus Darwin to H. G. Wells", Degree of Doctor of Philosophy, University of Nebraska, Lincoln, 2008
(Çevrimiçi)
<http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1009&context=englishdiss>, 06.07.2008
- Polidori, John **The Vampyre: A Tale**
(Çevrimiçi)
<http://etext.library.adelaide.edu.au/p/polidori/john/vampyre/vampyre.zip>, 25.04.2007, 02.07.2008
- Rice, Anne **The Vampire Lestat**
(Çevrimiçi) <http://www.pdf-searchengine.com/vampire-lestat-pdf.html>;
<http://www.mariusderomanus.net/files/thevampirelestat.pdf>, 13.11.2006
- Schaffer, Talia "'A Wilde Desire Took Me": The Homoerotic History of Dracula'
(Çevrimiçi)
muse.jhu.edu/journals/elh/v061/61.2schaffer.html, 30.06.2008
- Stoker, Bram **Personal Reminiscences of Henry Irving**, Vol. I, Macmillan & CO Ltd, London, 1906
(Çevrimiçi)
<http://onlinebooks.library.upenn.edu/webbin/book/lookupid?key=olbp40587>, 30.06.2008
- Summers, Montague **Montague Summer's Guide to Vampires**
(Çevrimiçi)
<http://www.unicorngarden.com/vampires.htm#vampires>, 14.11.2006

SUMMERS, Montague

The Vampire: His Kith and Kin, K. Paul Trench,
Trubner, London, 1928, pp. 31,32

(Çevrimiçi)

<http://www.sacredtexts.com/goth/vkk/index.htm>,
14.11.2006

(Çevrimiçi) <http://www.annerice.com/Chamber-Biography.html>, 05.08.2008

(Çevrimiçi) www.enotes.com/contemporary-literary-criticism/rice-anne, 05.08.2008

"10 Questions for Anne Rice"

(Çevrimiçi) <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1720092-1,00.html>

<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1720092-2,00.html>

05.08.2008

(Çevrimiçi) <http://www.annerice.com/Chamber-Biography.html>, 05.08.2008

(Çevrimiçi) <http://www.urban75.org/london/penny-dreadful.html>, 20.08.2008

Filmler: *

Abre los Ojos, 1997

Yönetmen: Alejandro Amenabar

Senaryo: Alejandro Amenabar, Mateo Gil

Oyuncular: Eduardo Noriega, Penélope Cruz, Fele Martinez, Chete Lera, Najwa Nimri

Yapım şirketi: Canal+ Espana

Alucarda, 1978

Yönetmen: Juan L. Moctezuma

Senaryo: Alexis Arroyo, Juan L. Moctezuma

* İzlemesi yapılan vampir filmlerinin yanı sıra araştırmada ismi geçen filmler de kaynakçada yer almaktadır. Kimi filmlerin künyelerinde, önem arz ettiği için müzik, dağıtım şirketi gibi bilgiler sunulmuştur.

Oyuncular: Claudio Brook, David Silva, Tina Romero, Susana Kamini, Lily Garza,
Tina French, Birgitta Segerskog

Yapımcı: Films 75, Yuma Films

Dağıtım şirketi: Mondo Macabro

Bandh Darwaza, 1990

(aka The Closed Door)

Yönetmen: Shyam Ramsay, Tulsi Ramsay

Senaryo: Dev Kishan, Shyam Ramsay

Oyuncular: Hashmat Khan, Manjeet Kullar, Kunika

Yapımcı: Kanta Ramsay

Dağıtım şirketi: Mondo Macabro

Countess Dracula, 1971

Yönetmen: Peter Sasdy

Senaryo: Jeremy Paul

Uyarlandığı kaynak: The Bloody Countess, Valentine Penrose

Hikaye: Alexander Paal

Oyuncular: Ingrid Pitt, Nigel Green, Maurice Denham, Sandor Elés

Yapım şirketi: Hammer Film Production

Blade, 1998

Yönetmen Stephen Norrington

Senaryo: David S. Goyer

Senaryo yazarı, çizgi roman: Marv Wolfman, Gene Colan

Yapım şirketi New Line Cinema

Captain Kronos: Vampire Hunter, 1974

Yönetmen: Brian Clemens

Senaryo: Brian Clemens

Oyuncular: Hort Janson, John Garson, Shane Briant, Caroline Munro, John Cater,
Lois Daine

Yapım şirketi: Hammer Film Production

Dance of the Dead ("Masters of Horrors"), 2005

Yönetmen: Tobe Hooper

Senaryo: Richard Christian Matheson

Uyarlandığı hikaye: Richard Matheson

Korkunun Ustaları serisinin yaratıcısı: Mick Garris

Oyuncular: Jonathan Tucker, Jessica Lowndes, Ryan McDonald, Robert Englund, Marilyn Norry, Lucie Guest

Yapım şirketi: British Columbia Production Tax Credit

Decadent Evil, 2005

Yönetmen: Charles Band

Senaryo: August White

Uyarlandığı hikaye: Charles Band

Oyuncular: Phil Fondacaro, Debra Mayer, Jill Michelle, Raelyn Hennesse, Daniel Lennox,

Yapım şirketi: Astonishing Features

Dellamorte Dellamore, 1994

Yönetmen: Michele Soavi

Senaryo: Gianni Romoli

Uyarlandığı roman: Dellamore dellamorte, Tiziano Sclavi

Oyuncular: Rupert Everett, François Hadji-Lazaro, Anna Falchi, Mickey Knox, Stefano Masciarelli

Yapım şirketi: Audifilm, Urania Film

Der Fluch der schwarzen Schwestern, 1973

(aka Vampire Ecstasy)

Yönetmen: Joseph W. Sarno

Senaryo: Joseph W. Sarno

Oyuncular: Nadia Henkova, Ulrike Butz, Anke Syring, Nico Wolfertetter

Yapım Şirketi: Monarex Production, Saga Film

Dnevnoy dozor, 2006

(aka Daywatch, Night Watch 2)

Yönetmen: Timur Bekmambetov

Senaryo: Timur Bekmambetov

Uyarlandığı roman: Dnevnoy dozor, Sergei Lukyanenko

Oyuncular: Konstantin Khanbensky, Vladimir Menshov, Mariya Porpshina, Valeri Zolotukhin, Galina Tyunina, Yuri Kutsenko, Aleksei Chadov, Zhanna Friske, Viktor Verzhbitsky, Dmitry Martynov

Yapım şirketi: Bazelevs Production

Dracula, 1931

Yönetmen: Tod Browning

Senaryo: Garrett Fort

Uyarlandığı roman: Dracula, Bram Stoker

Tiyatro oyunundan uyarlayanlar: Hamilton Deane, John L. Balderson

Görüntü Yönetmeni: Karl Freund

Oyuncular: Bela Lugosi, Helen Chandler, David Manners, Edward Van Sloan, Dwight Frye, Frances Dade

Yapım şirketleri: Universal Pictures

Dracula, 1992

(aka Bram Stoker's Dracula)

Yönetmen: Francis Ford Coppola

Senaryo: James V. Hart

Uyarlandığı roman: Dracula, Bram Stoker

Oyuncular: Gary Oldman, Winona Ryder, Anthony Hopkins, Keanu Reeves, Bill Campbell, Tom Waits

Yapım şirketi: American Zoetrope, Columbia Pictures Corporation, Osiris Films

Dracula Has Risen From The Grave, 1968

Yönetmen: Freddie Francis

Senaryo: John Elder (Anthony Hinds)

Oyuncular: Christopher Lee, Rupert Davies, Veronice Carlson, Barbara Ewing, Barry Andrews, Ewan Hooper

Yapım şirketi: Hammer Film Production

Dracula İstanbul'da, 1953

Yönetmen: Mehmet Muhtar

Senaryo: Turgut Demirağ, Ümit Deniz, Mehmet Muhtar

Uyarlandığı Roman: Kazıkılı Voyvoda, Ali Rıza Seyfioğlu

Oyuncular: Atif Kaptan, Annie Ball, Cahit Irgat, Ayfer Feray, Bülent Oran

Yapım şirketi: And Film

Dracula: Pages From a Virgin's Diary, 2002

Yönetmen: Guy Maddin

Uyarlandığı bale: Royal Winnipeg Bale'nin Bram Stoker'ın Dracula uyarlaması.

Koreografi: Mark Godden

Oyuncular: Wei Qiang Zhang, Tara Birtwhistle, David Moroni CindyMarie Small, Johnny Wright, ve Canada Royal Winnipeg Ballet dansçıları katılımıyla

Müzik: Gustav Mahler

Yapım şirketi: Vonnie Von Helmolt Film

El Ataúd del Vampiro, 1958

(aka Vampire's Coffin)

Yönetmen: Fernando Mendez

Yönetmen: (İngilizce versiyonu): Manuel San Fernando

Senaryo: Ramón Obón

Hikaye: Raoul Zenteno

Uyarlandığı roman:

Oyuncular: Abel Salazar, Ariadna Welter, Germán Robles

Yapımcı: Abel Salazar

Yapım şirketi: Beverly Wilshire Filmworks, Telefilms International

Et Mourir de Plaisir, 1960

(aka Blood and Roses)

Yönetmen: Roger Vadim

Senaryo: Claude Martin

Uyarlandığı roman: J. Sheridan Le Fanu, Carmilla

Adaptasyon ve diyalog: Roger Vadim, Roger Vailland

Oyuncular: Mel Ferrer, Elsa Martinelli, Annette Vadim, René Jean Chauffard

Yapım şirketi: Documento Film

Eternal, 2004

Yönetmen: Federico Sanchez, Wilhelm Liebenberg

Senaryo: Federico Sanchez, Wilhelm Liebenberg

Oyuncular: Conrad Pla, Caroline Néron, Victoria Sanchez

Yapım şirketi: TVA Films

Geung si sin sang , 1985

(aka Mr. Vampire)

Yönetmen: Ricky Lau Koon-wai

Senaryo: Chen Chi-wai, Barry Wong Ping-yiu

Oyuncular: Chin Siu-Ho, Lam Ching-Ying, Moon Lee, Pauline Wong

Yapım şirketi: Bo Ho Film Company Ltd.

Fascination, 1979

Yönetmen: Jean Rollin

Senaryo: Jean Rollin

Oyuncular: Franca Mai, Brigitte Lahaie, Jean-Marie Lemarie, Fanny Magier, Muriel

Montosse, Sophie Noel, Evelyne Thomas

Yapım şirketi: Comex, Films A.B.C.

From Dusk Till Dawn, 1996

Yönetmen: Robert Rodriguez

Senaryo: Quentin Tarantino

Hikaye: Robert Kurtzman

Oyuncular: Harvey Keitel, Juliette Lewis, George Clooney, Quentin Tarantino,

Salma Hayek, Ernest Liu

Yapım Şirketi: A Band Apart, Dimension Films, Los Hooligans Productions,
Miramax Films

Horror of Dracula, 1958

Yönetmen: Terence Fisher

Senaryo: Jimmy Sangster

Uyarlandığı Roman: Dracula, Bram Stoker

Oyuncular: Christopher Lee, Peter Cushing, Michael Gough, Melissa Stribling

Yapım şirketi: Hammer Film Production

I am Legend, 2007

Yönetmen: Francis Lawrence

Senaryo: Mark Protosevich, Akiva Goldsman

Uyarlandığı roman: I am Legend, Richard Matheson

Oyuncular: Will Smith, Alice Braga, Charlie Tahan, Salli Richardson, Willow Smith

Yapım şirketi: Warner Bros Pictures, Village Roadshow Pictures, Weed Road Pictures, Overbrook Entertainment

Interview with the Vampire, 1994

Yönetmen: Neil Jordan

Senaryo: Anne Rice

Uyarlandığı Roman: Interview with the Vampire, Anne Rice

Oyuncular: Brad Pitt, Tom Cruise, Virginia McCollam, Christian Slater, Mike Seeling

Yapım şirketi: Geffen Pictures

Jesus Christ Vampire Hunter, 2001

Yönetmen: Lee Demarbre

Senaryo: Ian Driscoll

Oyuncular: Phil Caracas, Ian Driscoll, Murielle Varhely, Jeff Moffet

Yapım şirketi: Odessa Filmworks

La Fille de Dracula, 1972

(aka Daughter of Dracula)

Yönetmen: Jesus Franco

Senaryo: Jesus Franco

Oyuncular: Britt Nichols, Anne Libert, Alberto Dalbes, Howard Vernon, Jesus Franco

Yapım şirketi: Fénix Films, Marte Films

La Noche de Walpurgis, 1971

(aka Werewolf Shadow, Blood Moon)

Yönetmen: Leon Klimovski

Senaryo: Paul Naschy, Hans Munkel

Oyuncular: Paul Naschy, Gaby Fuchs, Barbara Capell, Andres Resino

Yapım şirketi: Plata Films

La Vampire Nue

(aka Das Lustschloss der Grausamen Vampire, The Naked Vampire)

Yönetmen: Jean Rollin

Senaryo: Jean Rollin, S. H. Mosti

Uyarlandığı hikaye: Jean Rollin, S. H. Mosti

Oyuncular: Christine Francois, Olivier Martin, Maurice Lemaitre, Bernard Musson,
Lean Aron, Ursule Pauly

Müzik: Yvon Gerault

Last Man on Earth, 1964

Yönetmen: Sidney Salkow

Senaryo: Logan Swanson, William F. Leicester

Uyarlandığı roman: I am Legend, Richard Matheson

Oyuncular: Vincent Price, Franco Bettoia, Emma Danieli, Giacomo Rossi Stuart

Yapım şirketi: API, Produzioni La Regina

Lemora: a child's tale of supernatural, 1973

Yönetmen: Richard Blackburn

Senaryo: Richard Blackburn, Robert Fern

Oyuncular: Lesley Gilb, Cheryl Smith, William Whitton, Hy Pyke

Yapım şirketi: Blackfern Production

Dağıtım şirketi: Synapse films

Les deux orphelines vampires, 1997

(aka Two Orphan Vampires)

Yönetmen: Jean Rollin

Senaryo: Jean Rollin

Oyuncular: Alexandra Pic, Isabelle Teboul, Bernard Charnacé, Natalie Perrey, Anne
Duguel, Nathalie Karsenty, Anissa Berkani-Rohmer, Nada Le Hoangan, Veronique
Djaouti

Yapım şirketi: Les Films ABC

Marebito, 2004

Yönetmen: Takashi Shimizu

Senaryo: Chiaki Konaka

Hikaye: Marebito, Chiaki KONaka

Oyuncular: Shinya Tsokamoto, Tomomi Miyashita, Kazuhiro Nakahara, Miho
Ninagawa

Yapım şirketi: Adness K. K.

Mark of the Vampire, 1935

Yönetmen: Tod Browning

Senaryo: Guy ENdore, Bernard Schubert

Hikaye: The Hypnotist, Tod Browning

Oyuncular: Bela Lugosi, Lionel Barrymore, Elizabeth Allan, Jean Hersholt, Lionel Atwill

Yapım şirketi: Metro Golwyn Mayer

Metamorphosis, 2007

Yönetmen: Jenö Hodi

Senaryo: Jenö Hodi, Tibor Fonyodi, Allan Katz

Oyuncular: Corey Sevier, Irena A. Hoffman, Christopher Lambert, Jennifer Higham, Charles Hollway

Yapım şirketi: Cinepartners Entertainment, Schmidt Katze Filmkollektiv, Filmart, SP Fİlms, Terra Film, Scion Films

Mystics in Bali, 1981

Yönetmen: H. Tjut Djalil

Senaryo: Jimmy Atmaja

Uyarlandığı roman: Putra Mada

Oyuncular: Ilona Agathe Bastian, Yos Santo, Sofia W. D., W. D. Mochtar

Yapım şirketi: Pusat Perusahaan Fİlm

Dağıtım: Mondo Macabro

Nachts, Wenn Dracula Erwacht, 1970

(aka Count Dracula)

Yönetmen: Jesus Franco

Senaryo: Jesus Franco

Uyarlandığı roman: Dracula, Bram Stoker

Oyuncular: Christopher Lee, Klaus Kinski, Soledad Miranda, Herbert Lom, Maria Rohm, Fred Williams, Paul Muller

Müzik: Bruno Nicolai

Yapım şirketi: Corona Filmproduktion

Near Dark, 1987

Yönetmen: Kathryn Bigelow

Senaryo: Eric Red, Kathryn Bigelow

Oyuncular: Adrian Pasdar, Jenny Wright, Lance Henriksen, Bill Paxton, Jenette Goldstein, Tim Thomerson, Joshua Miller, Marcie Leeds

Müzik: Tangerine Dream

Yapım Şirketi: F/M Entertainment

Nightmare Castle, 1966

Yönetmen: Allan Grunewald

Senaryo: Mario Caiano, Fabio De Agostini

Oyuncular: Barbara Steel, Paul Miller, Lawrence Clift, John McDouglas, Rik Battaglia

Yapım şirketi: Cinematografica Emmeci

Nochnoy dozor, 2004

(Night Watch)

Yönetmen: Timur Bekmambetov

Senaryo: Timur Bekmambetov, Sergei Lukyanenko

Uyarlandığı roman: Nochony Dozor, Sergei Lukyanenko

Oyuncular: Konstantin Khanbensky, Vladimir Menshov, Valeri Zolotukhin, Mariya Porpshina, Galina Tyunina, Yuri Kutsenko, Aleksei Chadov, Zhanna Friske, Ilya Lagutenko, Viktor Verzhbitsky, Dmitry Martynov

Görüntü Yönetmeni: Sergei Trofimov

Müzik: Yuri Poteyenko

Yapım şirketi: Bazelevs Production

Nosferatu: Eine Symphonie des Grauens, 1922

Yönetmen: Friedrich Wilhelm Murnau

Senaryo: Henrik Galeen

Uyarlandığı roman: Dracula, Bram Stoker

Nosferatu: Phantom der Nacht, 1979

Yönetmen: Werner Herzog

Senaryo: Werner Herzog

Oyuncular: Klaus Kinski, Isabelle Adjani, Bruno Ganz

Yapımcı: Werner Herzog

Onna Kyuketsuki, 1959

Yönetmen: Nobuo Nakagawa

Senaryo: Katsuyoshi Nakatsu, Shin Nakazawa

Uyarlandığı kaynak: Chitei-no Binko, Sotoo Tachibana

Oyuncular: Shigeru Amachi, Keinosuke Wada, Junko Ikeuchi, Torahiko Nakamura

Yapımcı: Mitsugi Okura

Perfect Creature, 2006

Yönetmen: Glenn Standring

Senaryo: Glenn Standring

Oyuncular: Gougray Scott, Saffron Burrows, Leo Gregory

Yapım şirketi: A Sensible Films, Roc Media, Spice Factory Production, The New Zealand Film Production Fund Trust ve The New Zealand Film Commission işbirliği ile.

Prince of Darkness, 1987

Yönetmen: John Carpenter

Senaryo: John Carpenter

Oyuncular: Donald Pleasence, Victor Wong, Jameson Parker, Lisa Blount, Dennis Dun, Susan Blanchard, Anne Marie Howard, Ann Yen, Ken Wright

Yapım şirketi: Universal Pictures

Queen of the Damned, 2002

Yönetmen: Michael Rymer

Senaryo: Scott Abbott

Uyarlandığı roman: The Vampire Chronicles, Anne Rice

Oyuncular: Stuart Townsend, Marguerite Moreau, Aaliyah, Vincent Perez, Lena Olin, Paul McGann, Christian Manon

Yapım şirketi: Warner Bros Pictures

Salem's Lot, 1979

Yönetmen: Tobe Hooper

Senaryo: Paul Monash

Uyarlandığı Roman: Salem's Lot, Stephen King

Oyuncular: David Soul, James Mason, Lance Kerwin, Bonnie Bedelia

Yapım şirketi: Warner Bros

Scars of Dracula, 1970

Yönetmen: Roy Ward Baker

Senaryo: Anthony Hinds

Oyuncular: Christopher Lee, Dennis Waterman, Christopher Matthews, Jenny Hanley

Yapım şirketi: Hammer Film Production

Taste the Blood of Dracula, 1970

Yönetmen: Peter Sasdy

Senaryo: John Elder

Oyuncular: Christopher Lee, Linda Hayden, Geoffrey Keen, Gwen Watford, Peter Sallis

Yapım şirketi: Hammer Film Production

Misterios de ultratumba, 1959

(aka The Black Pit of Dr. M)

Yönetmen: Fernando Mendez

Senaryo: Ramon Obon

Oyuncular: Gaston Santos, Rafael Bertrand, Mapita Cortes, Carlos Ancira, Carolina Barret, Luis Aragon, Beatriz Aguirre, Antonio Raxel

Yapım şirketi: Alameda Films

Terrore nello spazio, 1965

(aka Planet of the Vampires)

Yönetmen: Mario Bava

Senaryo: Mario Bava, Alberto Bevilacqua, Callisto Cosulich

Senaryo (İngilizce versiyonu): IB Melchior, Louis M. Heyward

Hikaye: IB Melchior

Uyarlandığı hikaye: One night of 21 hours, Renato Pestriero

Oyuncular: Barry Sullivan, Norma Bengell, Angel Aranda

Yapım şirketi: AIP

The Brain That Wouldn't Die, 1962

Yönetmen: Joseph Green

Senaryo: Joseph Green

Uyarlandığı hikaye: Rex Carlton, Joseph Green

Oyuncular: Herb Evers, Virginia Leith, Leslie Daniel

Yapım şirketi: Alta Vista productions

The Brides of Dracula, 1960

Yönetmen: Terence Fisher

Senaryo: Peter Bryan, Anthony Hinds, Edward Percy, Jimmy Sangster

Oyuncular: Peter Cushing, Martita Hunt, Yvonne Monlaur, Freda Jackson, David Peel

Yapım şirketi: Hammer Film Productions

The Fearless Vampire Killers, 1967

Yönetmen: Roman Polanski

Senaryo: Gerard Brach, Roman Polanski

Oyuncular: JackMacGowran, Sharon Tate, Alfie Bass

Yapım şirketi: Cadre Films-Filmways

The Hamiltons, 2006

Yönetmen: The Butcher Brothers (Mitchell Altieri, Phil Flores)

Senaryo: The Butcher Brothers, Adam Weis

Oyuncular: Cory Knauf, Samuel Child, Joseph McKelheer, Mackenzie Firgens, Rebekah Hoyle, Brittany Daniel

Yapım Şirketi: San Francisco Independent Cinema

The Hunger, 1983

Yönetmen: Tony Scott

Senaryo: Ivan Davis, Michael Thomas

Uyarlandığı roman: The Hunger, Whitley Strieber, 1982

Oyuncular: Catherine Deneuve, David Bowie, Susan Sarandon

Yapım şirketi: Metro Goldwyn Mayer, Peerford Ltd

The Legend of the 7 Golden Vampires, 1974

Yönetmen: Roy Ward Baker

Senaryo: Don Houghton

Oyuncular: Peter Cushing, David Chiang, Szu Shih, Julie Ege, Robin Stewart, John Forbes Robertson, Shen Chan

Yapım şirketi: Hammer Film Productions

The Lost Boys, 1987

Yönetmen: Joel Schumacher

Senaryo: Janice Fischer, James Jeremias, Jeffrey Boarn

Hikaye: Janice Fischer, James Jeremias

Oyuncular: Jason Patrick, Corey Haim, Kiefer Sutherland, Dianne Wiest, Barnard Hughes

Yapım şirketi: Warner Bros Pictures

The Mask of Satan, 1960

(La Maschera del Demonio, aka Black Sunday)

Yönetmen: Mario Bava

Görüntü Yönetmeni: Mario Bava

Senaryo: Ennio de Concini, Mario Serandrei

Uyarlandığı hikaye: The Vij, Nikolai Gogol

Oyuncular: Barbara Steel, John Richardson, Andrea Checchi, Ivo Garrani, Arturo Dominici

Yapım Şirketi: Jolly Film, Galatea Film

The Return of the Vampire, 1944

Yönetmen:Lew Landers

Senaryo: Griffin Jay

Kaynak olan orijinal düşünce: Kurt Neumann

Diyalog: Randall Faye

Oyuncular: Bela Lugosi, Frieda Inescort, Nina Foch, Miles Mander, Roland Varno, Matt Willis

Yapım şirketi: Columbia Pictures Corporation

The Satanic Rites of Dracula, 1973

Yönetmen: Alan Gibson

Senaryo: Don Houghton

Oyuncular: Christopher Lee, Peter Cushing, Michael Coles, Freddie Jones, Joanna Lumley

Yapım şirketi:Hammer Production

The Vampire Lovers, 1970

Yönetmen: Roy Ward Baker

Senaryo: Harry Fine, Tudor Gates, Harry Fğine

Uyarlandığı hikaye: Carmilla, Sheridan Le Fanu

Oyuncular: Ingrid Pitt, Peter Cushing, George Cole, Kate O'Mara

Yapım şirketi: Hammer Production

Tsui Hark's Vampire Hunters, 2002

(aka The era of vampires)

Yönetmen: Ken Chang

Senaryo: Hark Tsui

Oyuncular: Ken Chang, Michael Chow Man, Kin, Suet Lam, Kwok-Kwan Chan, Anya, Rongguang Yu

Yapım şirketi: Film Workshop

Twins of Evil, 1971

Yönetmen: Tudor Gates

Senaryo: John Hough

Oyuncular: Peter Cushing, Dennis Price, Mary Collinson, Madelaine Collinson, Damien Thomas, Harvay Hall

Yapım şirketi: Hammer Film Productions

Underworld, 2003

Yönetmen: Len Wiseman

Senaryo: Danny McBride

Hikaye: Kevin Greivoux, Danny McBride, Len Wiseman

Oyuncular: Kate Beckinsale, Scott Speedman, Michael Sheen, Bill Nighly, Shane Brolly

Yapım şirketi: Lakeshore Entertainment

Underworld Evolution, 2006

Yönetmen: Len Wiseman

Senaryo: Danny McBride

Hikaye: Danny McBride, Len Wiseman

Oyuncular: Kate Beckinsale, Scott Speedman, Tony Curran, Derek Jacobi, Bill Nighly, Shane Brolly

Yapım şirketi: Lakeshore Entertainment

Valeria a tyden divu, 1970

Yönetmen: Jaromil Jires

Senaryo: Jaromil Jires, Ester Krumbachová

Uyarlandığı roman: Vítězslav Nevezal

Diyalog yazarı: Jirí Prymek

Oyuncular: Jaroslava Schallerová, Helena Anyzová, Petr Kopriva

Müzik: Lubos Fiser, Jan Klusák

Yapım şirketi: Filmové Studio Barrandov

Vampirella, 1996

Yönetmen: Jim Wynorski

Senaryo: Gary Gerani

Uyarlandığı çizgi roman: Vampirella, Forrest Jackerman

Oyuncular: Talisa Soto, Roger Daltrey, Richard Joseph Paul, Brian Bloom, Corinna Harney, Rusty Meyers

Uygulayıcı yapımcı: Roger Corman

Yapım Şirketi: Concorde, Sunset Films International

Vampires, 1998

Yönetmen: John Carpenter

Senaryo: Don Jakoby

Uyarlandığı roman: Vampire\$, John Steakley, 1922

Oyuncular: James Woods, Daniel Baldwin, Sheryl Lee, Thomas Ian Griffith, Maximilian Schell, Tim Guinee

Müzik: John Carpenter

Yapım şirketi: Film Office

Vampyres, 1974

(aka Daughters of Darkness, Daughters of Dracula)

Yönetmen: José Ramón Larraz

Senaryo: Diane Daubeney

Oyuncular: Anulka, Marianne Morris, Murray Brown, Brian Deacon, Sally Faulkner, Michael Byrne

Yapım şirketi: Lurco Films

Vampire's Kiss, 1989

Yönetmen: Robert Bierman

Senaryo: Joseph Minion

Oyuncular: Nicholas Cage, Maria Conchita Alonso, Jennifer Beals

Müzik: John Carpenter

Yapım şirketi: Magellan Pictures

Vampires: The Turning, 2005

Yönetmen: Marty Weiss

Senaryo: D. B. Farmer, Andy Hurst

Oyuncular: Colin Egglesfield, Stephanie Chao, Roger Yuan, Patrick Bauchau

Yapım şirketi: Living Films

Vampiros Lesbos, 1971

Yönetmen: Jesus Franco

Senaryo: Jaime Chávarri , Jesus Franco (Franco Manera adıyla)

Hikaye: Jaime Chávarri

Oyuncular: Soledad Miranda, Ewa Strömberg, Andrés Monales

Yapım şirketi: CC Telecine

Vampire Lovers, 1970

Yönetmen: Roy Ward Baker

Senaryo: Harry Fine, Tudor Gates, Michael Style

Uyarlandığı roman: Carmilla, Joseph Sheridan Le Fanu

Oyuncular: Ingrid Pitt, Pippa Steele, Madeline Smith, Peter Cushing, George Cole,

Dawn Addams, Kate O'Mara

Yapım Şirketi: Hammer Film Production, American International Pictures

Vampires vs. Zombies, 2003

Yönetmen: Vince D'Amato

Senaryo: Vince D'Amato

Uyarlandığı hikaye: J. Sheridan Le Fanu

Oyuncular: Bonny Giroux, Maritama Carlson, Brinke Stevens, Peter Ruginis

Yapım şirketi: Creepy Six

Vlad, 2003

Yönetmen: Michael D. Sellers

Senaryo: Michael D. Sellers

Oyuncular: Billy Zane, Paul Popowich, Nicholas Irons, Francesco Quinn, Iva Hasperger

Yapım şirketi: Quantum Entertainment

Yûreiashiki no kyôfu: Chi o suu ningyô, 1970

(aka Vampire Doll)

Yönetmen: Michio Yamamoto

Senaryo: El Ogawa

Oyuncular: Kayo Matsuo, Akira Nakao, Yukiko Kobayashi, Kaku Takashina, Jun Hamamura, Junya Usami

Yapım şirketi: Toho Production

Zinda Laash, 1967

(aka Yaşayan Ölü, Dracula in Pakistan)

Yönetmen: Khwaja Sarfraz

Senaryo: Khwaja Sarfraz, Naseem Rizwani

Uyarlandığı roman: Dracula, Bram Stoker

Oyuncular: Yasmeen Deeba, Rehan, Rehan, Habib, Asad, Nasreen, Sheela

30 Days of Night, 2007

Yönetmen: David Slade

Senaryo: Steve Niles Stuart Beattie, Brian Nelson

Uyarlandığı çizgi roman: 30 days of night, Steve Niles, Ben Templesmith

Oyuncular: Ben Foster, Melissa George, Josh Hartnett, Danny Huston

Yapım şirketi: 30 Days of Night, Columbia Pictures

Anime:

Vanpaia Naito (Vampire Knight), 2008

Anime serisi

Yönetmen: Sayama Kiyoko

Senaryo: Sayama Kiyoko, Okada Mari

Animasyon: Nishida Asako, Suganuma Eiji, Watanabe Atsuko, Igai Kazuyuki, Mochizuki Atsuko

Uyarlandığı eser: Hino Matur

Müzik: Haketa Takefumi

Tasarım: Nishida Asako, Mochida Takeshi

Yapım şirketi: Studio Deen, Sony Music Entertainment, TV Tokyo Music, NAS

1. Bölüm: Night of the Vampires

2. Bölüm: Memories of Blood
3. Bölüm: Fang of Repentance
4. Bölüm: Trigger of Conviction
5. Bölüm: Feast in the Moonlight
6. Bölüm: Their Choice
7. Bölüm: Scarlet-Colored Labyrinth
8. Bölüm: Gunshot of Lamentation
9. Bölüm: Crimson Look
10. Bölüm: Princess of Darkness
11. Bölüm: Cost of Desire
12. Bölüm: Pride of Purebloods
13. Bölüm: Deep Crimson Ring

Kyuuketsuki Miyu (Vampire Princess Miyu) (orjinal video animasyon), 1988-1989

Yönetmen: Hirano Toshiki

Senaryo: Aikawa Noboru, Kakinouchi Narumi

Animasyon: Kakinouchi Narumi

Tasarım: Kakinouchi Narumi

Yapım şirketi: AIC

1. Bölüm: Unearthly Kyoto
2. Bölüm: A Banquet of Marionettes
3. Bölüm: Fragile Armor
4. Bölüm: Frozen Time

Kyuuketsuki Miyu, (Vampire Princess Miyu), 1997-1998

Yönetmen: Hirano Toshiki

Senaryo: Yamada Mitsuhiko, Konaka Chiaki, Murai Sadayuki, Hirata Yutaka,

Yamada Yasomoto, Hayami Hiroshi, Hayashi Tamio, Hayami Yuji

Uyarlandığı eser: Kakinouchi Narumi

Animasyon: Kawato Kenjiro

Müzik: Kawai Kenji

Tasarım: Hirano Toshiki, Kakinouchi Narumi, Teraoka KenjiYapım şirketi: AIC, Victor Entertainment, Frontline, Group TAC

1. Bölüm: The Fang Knows

2. Bölüm: At The Next Station
3. Bölüm: The Forest Calls
4. Bölüm: Reiha Has Come
5. Bölüm: The Sepia Colored Portrait
6. Bölüm: The Ghost of Miyu
7. Bölüm: Fate
8. Bölüm: The Red Shoes
9. Bölüm: Your Home
10. Bölüm: The Swamp of Promises
11. Bölüm: Soft Face
12. Bölüm: The Weeping Garden of Reeds
13. Bölüm: Tale of the Ocean's Light (part1)
14. Bölüm: Tale of the Ocean's Light (part2)
15. Bölüm: Dream of the Mermaid
16. Bölüm: Woman Priest
17. Bölüm: The Moray Boat
18. Bölüm: City of Illusion
19. Bölüm: Love of the Dolls
20. Bölüm: Butterfly Enchantment
21. Bölüm: Flag of Shinma
22. Bölüm: Once Upon a Time
23. Bölüm: Confrontation
24. Bölüm: The Boy Who Returned
25. Bölüm: The Last Shinma
26. Bölüm: The Eternal Sleep

Blood the Last Vampire, 2000

Yönetmen: Kitakubo Hiroyuki, Kise Kazuya, Takagi Shinji

Senaryo: Kamiyama Kenji, Kitakubo Hiroyuki, Oshii Mamoru

Hikaye: Terada Katsuya

Uyarlandığı eser: Oshii Mamoru

Animasyon: Ishii Akiharu, Okiura Hiroyuki, Kuwana Ikuo

Dizayn: Terada Katsuya, Matsumoto Atsushi

Müzik: Ike Yoshihiro

Yapım şirketi: Aniplex

Kyuuketsuki Hantaa D, 2000

(Vampire Hunter D)

Yönetmen: Ashida Toyoo

Senaryo: Hirano Yasushi

Karakter tasarımı: Amano Yoshitaka

Animasyon: Muraki Yasushi

Uyarlandığı eser: Kikuchi Hideyuki

Yapım şirketi: Asahi Productions

Vampire Hunter D: Bloodlust, 2001

Yönetmen: Kawajiri Yoshiaki

Senaryo: Kawajiri Yoshiaki

Uyarlandığı eser: Kikuchi Hideyuki

Animasyon: Yanagida Yoshiaki

Dizayn: Amano Yoshitaka, Minowa Yutaka, Nirasawa Yasushi

Blood +, 2005-2006

Anime serisi.

Yönetmen: Fujisaku Jun'ichi

Senaryo: Yoshida Reiko, Morita Shigeru, Suga Shotaro, Sunayama Kurasumi,
Fujisaku Jun'ichi, Yokote Michiko, Sakurai Yoshiki, Gotou Midori

Animasyon: Ishii Akiharu, Iizuka Haruko

Müzik: Mark Mancina

Tasarım: Ishii Akiharu, Iizuka Haruko, Hashii Chizu

Yapım şirketi: Production I. G. Aniplex

1. Bölüm: First Kiss
2. Bölüm: Magic Words
3. Bölüm: The Starting Point
4. Bölüm: Dangerous Boy
5. Bölüm: Beyond the Dark Forest
6. Bölüm: My Father`s Hand
7. Bölüm: I must do it

8. Bölüm: Phantom of the School
9. Bölüm: Every Rainbow
10. Bölüm: I want to meet you
11. Bölüm: After Dancing
12. Bölüm: Being Invited into the White Mist
13. Bölüm: Jungle Paradise
14. Bölüm: Last Sunday
15. Bölüm: We want to chase!
16. Bölüm: Siberian Express
17. Bölüm: Do you remember our promise?
18. Bölüm: Ekaterinburg`s Moon
19. Bölüm: Broken Heart
20. Bölüm: Chevalier
21. Bölüm: Sour Grapes
22. Bölüm: Zoo
23. Bölüm: The Two Chevalier
24. Bölüm: Gentle Singing Voice
25. Bölüm: The Red Shield
26. Bölüm: Followers of Saya
27. Bölüm: Paris, Je t`aime
28. Bölüm: The Limited Ones
29. Bölüm: Cursed Blood
30. Bölüm: Joel`s Diary
31. Bölüm: The Shield to be Broken
32. Bölüm: Boy Meets Girl
33. Bölüm: Power of Faith
34. Bölüm: The World We Are Living
35. Bölüm: A Tomorrow Without Hope
36. Bölüm: Passing Thoughts
37. Bölüm: Maddening Force
38. Bölüm: Showdown Island
39. Bölüm: Magic Words Once More

40. Bölüm: Dreams of the Chevalier
41. Bölüm: The Place Where I Belong
42. Bölüm: Echoes, Singing Voices
43. Bölüm: Confused Mind
44. Bölüm: Into the Light
45. Bölüm: When The Sun Shines Through Our Palms
46. Bölüm: May the Weather be Fine Tomorrow
47. Bölüm: Beyond All Blood
48. Bölüm: Skyscraper Opera
49. Bölüm: The Two Queens
50. Bölüm: Nankurunaisa

Özgeçmiş:

1975 yılında Bursa'da doğdum. İlkokulu Özel İnal ve Ertekin İlkokulu'nda bitirdikten sonra 1993 yılında Bursa Anadolu Lisesi'nden mezun oldum. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Latin Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 2000 yılında mezun oldum. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon Sinema Bölümü'nde yüksek lisans öğrenimime başladım. 2003 yılında 'Türk Sinemasında Toplumsal Gerçekçilik: 1960 Dönemi' başlıklı yüksek lisans tezimi verdikten sonra aynı bölümde doktora öğrenimime başladım. Halen İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon Sinema Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktayım.